

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

OPERUM PARS PRIMA. — COMMENTARIA BIBLICA.

IN OMNES PSALMOS

PIA, BREVIS AC DILUCIDA EXPLANATIO,

Quam ille, veluti spiritualis apicula, ex omnium veterum hortis ac pratis florentissimis decerpit, quo simplicibus et occupatis esset parata saluberrimi mellis copia.

(Ex editione data Coloniae anno 1561, curante Erasmo, apud hæredes Joannis Quentel.)

Desiderius Erasmus

ROTTERDAMUS

INSIGNI PIETATE VIRO JOANNI EMSTEDIO, CARTHUSIANO LOVANII, S. D.

Quoniam haud ignoro, charissime frater, non **A** pus cum unguento quodam vehementer esset delectatus, Male sit, inquit, istis cinædis, qui rem tam bellam infamarunt. Similibus verbis non absurde quis stomachetur in eos, qui suo vitio, monachi nomen in invidiam vocarint, cum revera non conveniat ullum esse plausibilius. Quis enim non amet eos homines, qui vere mundo mortui, sese totos Deo dedicarunt? Quorum talis est vita, talis oratio, ut nemo ab illorum conspectu, nemo a colloquio non melior discedat: a quibus nemo quidquam metuat incommodi, non fraudem ab his qui pecunias habent pro rudibus, et hoc quod habent dilargiuntur egenis: non vindictam, qui juxta doctrinam evangelicam, orant pro persequentibus, amore prosequuntur eos quibus sunt invisī, benefacta repouunt pro malefactis: nec est ulli pudicitiae periculum ab his, qui et corde et corpore sunt incorrupti. Qui propter singularem animi modestiam nulli se præponunt, nulli invident, nullum fastidiunt, sed quo magis ad perfectionis culmen accedunt, hoc magis ducunt sese omnium infimos: et cum revera gemmæ sint et flores Ecclesie, tamen ipsi sese sæcem appellant. Aliorum lapsus aut elevat, aut commode interpretantur, in proprios austeri censors: aliena benefacta candide amplificat, sua modeste extenuant: nemini adulantur, neminem procacibus verbis percellunt præsentem, nemini obtreçant absentem: nihil auditur ex ore illorum, nisi quod est in corde, verba charitatis, verba consolationis, verba amicæ admonitionis et gratiarum actionis. Adest in **C** his comitas non fucata, sed ex bona conscientia

proficiscens. In summa, cœlestis illius civitatis imaginem quamdam nobis referunt, et angelicos choros quodammodo representant, vel quod jugiter decantant laudes Dei, vel quod transformati in spiritus nihil habeant commercii cum carnis affectibus, vel quod in summa vivunt concordia, vel quod angelorum ritu inter homines ac Deum velut internuntii, et populorum vota illi commendant, et plurima bona ab illo precibus assiduis impetrant, non sibi tantum, sed in commune. Quid porro si ad has virtutes accedat donum prophetiæ? ut gratis, ut pure, ut incorrupte doceant populum, sive voce, sive scriptis libris, sive utroque? Quid quod jejuniis, vigiliis, laboribus crucifigentes carnem suam quantum licet, suppleant ea quæ desunt passionibus Christi, ac se ipsos quodammodo immolant pro salute populi? Et tu, laice, potes male velle illis, qui dum crapula gravatus altum stertis, propter te vigilant, propter te jejunant: dum tu Deum alea, scortis aliisque sceleribus ad iram provocas, illi pro te deprecantur: dum tu apud homines male de illis loqueris, illi de te bene loquuntur apud Deum? Quis tales viros, non ut seminideos quosdam veneretur, non amet, tanquam ad publicam utilitatem quasi divinitus datos, etiamsi ipse sit vir improbus? Nam eximia virtus etiam inimicos suos rapit in admirationem sui. Et qui de nullo bene merentur, tamen instinctu naturæ reverentur eos, qui benefaciunt malis pariter ac bonis. Quænam igitur est quorundam perversitas, qui hoc ipso contemnunt aliquem quod monachus est? Qui monachum dicit, omnium heroicarum virtutum summam dicit, quæ benevolentiam ac favorem a bonis promerentur, a malis extorquent. Quod si nihil aliud displicet quam vocabulum, appellent pro monacho, si videtur, simplicem ac solitarium. Solitudo autem ea non æstimatur numero convictorum, sed separatione malorum affectuum: alioqui nec Carthusiani soli sunt. Ubique adest hæc solitudo, ibi adest frequentissima sodalitas. Ille feliciter solus est, qui nullius improbi convictu corrumpitur, qui nullos habet in animo tumultus affectuum inter se pugnantium, nec tamen cum Deo consentientium. Hoc pacto licet et in principum aulis, et in publicis

A magistratibus, et in mediis hominum commerciis esse monachum. Quænam igitur est animi perversitas, odisse monachum, ob hoc ipsum quod monachus est? Prosteris te Christianum, et aversaris eos qui Christo simillimi sunt? Hic protinus occinent, scio, plerosque plurimum abesse ab hac imagine. Nullum igitur vitæ genus probabimus, si propter malos oderimus et bonos. Quid igitur superest? Quid, nisi ut amemus homines, incerta in meliorem interpretemur partem, ad vitia leviora conniveamus, gravioribus mederi studeamus potius quam exasperare, ordinem ipsam et institutum veneremur etiam. Quod si ad hominum vulgarium civilitatem accedat monachorum, sese ad ea quæ veræ sunt religionis, toto pectore referentium, industria: facile revivescet pristinus orbis favor, facilia obmutescent ora maledicorum. Itaque fiet, ut non solum vivant grati Deo, gratiosi apud homines, verum etiam feliciter hic vivant et hilariter. Nulli enim vivunt quietius aut suavius iis qui vere monachi sunt: nulli miserius, quam qui non ex animo monachi sunt. Illis monasterium paradisi est, his pistrinum. Sed cuique magna ex parte in manu est, ut sibi pistrinum vertat in paradisi. Ad Haymonem redeo, qui Davidicam citharam pulsans, angelicum cœtum vestrum ad spirituales excitabit choreas, ut in hymnis et canticis Domino psallatis in cordibus vestris. Nemo fastidiat dictionis simplicitatem, sed amplectatur sententiarum pietatem. Hoc eo admoneo, quod suspicer multos esse tales, qualis ego fui olim, qui nauseant ad omnia, quæ carent rhetorum condimentis et ornamentis. Sed cum essem parvulus in Christo, sapiebam ut parvulus: atque utinam nunc prorsus evacuassem ea quæ sunt parvuli! Hoc meum officium si quam apud te gratiam promeretur, oro, ut hunc ἀμαρτωλὸν aliquando precibus tuis Christo commendes. Exemplar exhibuit venerabile monasterium canonicorum regularium, vulgo dictum *Marpach* in Elsatia, reliquias inauspicatissimi tumultus agrorum. Dominus illis pro malis reponat bona. Friburgi Brisgoiæ, anno a Christo nato millesimo quingentesimo trigesimo tertio, pridie Kalendas Martias.

NCIPIT

COMMENTARIUS IN PSALMOS.

IN PRIMUM PSALMUM

Hymni vocantur singuli psalmi: hymnus enim est laus Dei cum cantico. In singulis psalmis Dei invenitur laus: sive enim agatur de potentia divinitatis, sive de perfectione humanitatis Christi, sive de sanctitate membrorum, sive de conversione poenitentium, laudabilis Deus ostenditur. Cum cantico ideo, quia et cum exultatione sunt facti a propheta,

D et in animum recte intelligentium exultationem generant. Cognito namque interitu totius humani generis propter inobedientiam primi hominis, prospiciensque per Spiritum sanctum reparationem futuram per obedientiam secundi, cum magna exultatione cum propheta annuntiat. Soliloquium unusquisque psalmus dicitur, quoniam in ipsis solus Spiritus sanctus sine omni auxilio humani ingenii loquitur. Vel

soliloquium, non quia soli psalmi de Christo loquuntur, sed quia dignius et manifestius cæteris prophetiis, scilicet frequentius et apertius in paucioribus verbis. Ex qua dignitate hujus prophetiæ hanc prophetiam in frequentiori usu habet Ecclesia. Cum dicit Propheta simpliciter, David nobis determinate insinuat: sicut per Apostolum, Paulum determinamus. Prophetia idem est quod et visio: unde in libro Regum prophetam Samuelem Saul videntem appellat dicens: « Ubi est domus videntis? » Non tamen quælibet visio prophetia dicitur, sed ea tantum quæ a solo spiritu ministratur; ea fit de præterito, ut Moyses: « In principio creavit Deus cœlum et terram; » vel de præsentem, ut si quis per spiritum ea in præsentia videat quæ per naturam videre non posset, ut Ezechielis spiritus transferebatur in Jerusalem, ut videret ea quæ ibi fiebant; de futuro, ut hæc eadem prophetia. Inspiratur autem prophetia vel per somnium, ut Joseph; vel per angelum, ut Zachariæ; vel per internam inspirationem, ut hæc eadem, id est psalterium; vel per figuras, ut Noe per archam quam rexit in fluctu diluvii, figuravit Ecclesiam a Christo per mundi pericula regendam. Hæc vero prophetia Psalterium vocatur, quod nomen a quodam musico instrumento tractum est, quo instrumento David et alii præcentores psalmos modulabantur. Diffinitur autem prophetia sic: Prophetia est divina inspiratio, quæ rerum eventus, aut per visiones, aut per facta, aut per quorundam dicta immutabili veritate demonstrat. Per visiones, ut Ezechielis, et beato Joanni in extasi positus. Per facta, ut Abraham, per immolationem arietis; et Jacob, qui, transpositis manibus, Manassen et Ephraim filios Joseph benedixit. Per dicta, ut in Moyse de Christo legitur: « Suscitabo de fratribus vestris prophetam, ipsum tanquam me audite (Deut. xviii); » vel in Psalterio. Fit autem prophetia per dicta duobus modis, scilicet aut gratia, aut permissione. Gratia, ut in Moyse et cæteris bonis. Permissione, ut in Sibylla vate, et in infidelibus philosophis, qui multa divino instinctu de Christo prædixerunt. Volens enim David cultum Dei amplificare, cum homines per sensum psalmodum ad cultum Dei, quia bestiales erant, non posset adducere, eos et per symphoniam instrumentorum, et per cantum hominum ad colendum Deum studuit incitare. Constituit ergo cum archam de Sylo reduceret, tria millia virorum omni musico instrumento cantantium, et illis centum quinquaginta præfecit: quibus omnibus quatuor alios, Ethan, Eman, Asaph et Iditum præfectos adhibuit: ipse quoque cum psalterio modulans in tabernaculo, ad divinum cultum cæteros invitabat. Hoc autem opus ab illo instrumento hac significatione Psalterium vocatum est, quia sicut illud instrumentum decem chordas habens, et superius concavum unde resonat: ita hæc prophetia resonat, semper loquendo de superioribus. Loquitur enim de spiritualibus, non causa humani favoris, sicut mundani philosophi, sed appetitu vitæ æternæ. Decem vero chordæ illius psalterii, decem legis præcepta significant. Quæ omnia

præcepta bene implet, qui ea quæ in Psalterio leguntur exsequitur. Sicut enim psalterium quia desuper sonat, vivificationem spiritus significat, ita cithara quia desubtus sonat, carnis mortificationem designat. Ideo autem Psalterium vivificationem spiritus significat, quia semper nos monet ea facere, in quibus spiritus vivificatur. Melodia vero, quæ ex illo musico instrumento chordis manu tactis fiebat, psalmus proprie appellatur, a cujus similitudine istius prophetiæ partes distinctæ, psalmi vocantur, quia in ipsis ad quamdam operationem manuum, sive affectionum, sive carnalium manuum invitatur, ut in hoc primo psalmo ad conformitatem secundi parentis invitetur. Sicut autem illa melodia, ubi solæ chordæ sine voce sonabant, psalmus vocabatur: sic illa, ubi sola voce sine chordis cantabatur, canticum dicebatur. Ubi vero melodia præcedebat in chordis, et viva vox sequebatur, canticum psalmi vocabatur: ubi autem viva vox præcedebat, et melodia sequebatur, psalmus cantici dicebatur; secundum quas diversitates quidam psalmi intitulati inventiuntur. Sciendum est autem, quod non eo ordine David psalmos composuit, quo hic sunt ordinati. Cum enim in uxore Uriæ peccasset, « Miserere mei, Deus, » fecit: post hæc vero pro persecutione Absalon, « Domine, quid multiplicati sunt, » edidit. Item cum in regem a Samuele inungeretur, « Dominus illuminatio mea. » Mortuo quoque Saul, « Diligam te, » etc. Esdras vero divino admonitus instinctu, in hunc ordinem composuit. Ordinis vero rationem (quem tamen eum habuisse credimus) in pluribus ignoramus. Communis materia totius hujus operis, Christus est tripliciter acceptus, scilicet, secundum deitatem, secundum humanitatem, secundum corpus. Quod vero de contrariis, id est, demonibus impiis intersecitur, non ideo fit, quod sit de principali materia: sed ut principali materiæ subserviat, per quasdam commoditates admiscetur: ut in primo psalmo de impiis adducit, ut per eorum poenam homines ab eorum conformitate deterreat, et ad Christi conformitatem reducat. De hac vero materia hoc modo tractat, ostendit potentiam deitatis, perfectionem humanitatis Christi, universitatem sanctitatis membrorum, conversionem peccatorum. Item communis intentio est, ut nos Christo conformes efficiat, ut « sicut portavimus imaginem terreni, portemus imaginem cœlestis. » Esdras autem cum cæteris psalmis titulum ascripsisset, ideo huic psalmo non ascripsit, quia iste psalmus omnium aliorum titulus est; quia sicut titulus totam materiam sequentem prælibat: ita psalmus iste materiam sequentis operis tangit. De humanitate enim Christi tangit, ubi eum immunem esse ab omni peccato ostendit; de deitate, ubi eum secus decursus aquarum plantatum esse dicit: de corpore Christi, ubi ostendit quod nobis utilis fuit, cum dicit: « quod fructum suum dabit in tempore suo. » Vel ideo etiam huic psalmo titulum non apposuit, quia in quodam loco legerat Christum ipsum hunc psalmum appellantem caput libri, ubi dicitur: « In capite libri scriptum est de me, » etc. Et

ideo Esdras non fuit ausus apponere titulum, cum Christus per David vocaverit hunc psalmum caput libri (*Psal. xxxix*). Habet autem hic psalmus materiam Christum, sicut prædictum est. Hoc modo agit de Christo, removet omnia mala ab eo, ponit in eo omnem perfectionem virtutum, ostendit eum utilem esse nobis. Sciendum vero quod illas perfectiones, quas hic de Christo ponit communiter, in psalmis sequentibus per partes singulas exsequitur. In alio enim psalmo de humilitate Christi, in alio de patientia, in alio de resurrectione Christi agit, et in cæteris similiter. Habet et psalmus iste communem intentionem, scilicet, ut conformemur novo homini. Et quia intendit nos conformes reddere Christo, ipsius dignitatem proponit, sic nos propheta invitans: Vos qui lugetis, compressi miseria primi parentis, deserentes illum veterem, ad istum accedite, quia iste est beatus vir, primo contrarius. A similitudine exsultans loquitur, qui a naturali loco abiit, et invento loco sibi complacito, cœpit immorari, et jam non tam cito potest revocari, sicut prius quando abire incoepit. Hic si deinde in cathedra, id est, in magisterio sublimetur, tanto minus facile retrahitur: ita Adam in beatitudine positus, abiit non localiter ab eo qui ubique præsens est, ut per psalmistam dicitur: « Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades (*Psal. viii*): » sed recessit a Deo per dissimilitudinem, ad quem acceditur per similitudinem. Per dissimilitudinem abiit, cum ratione postposita, in qua Deo similis erat creatus, Evæ et consilio serpentis paruit. In via peccatorum stetit, quando actualiter possum comedit. In cathedra pestilentia sedit, cum se occultando et excusando de peccato, posteros suos suo exemplo excusationem docuit: et sic factus est infirmus, cum a Deo factus esset firmus. Posset enim immortalis et impassibilis permanere, si Domini præceptis constanter vellet obedire: Deus enim in paradiso amœnitatis locaverat eum, in quo erant fructus, quorum alius famem, alius sitim exstingueret, alii alias passibilitates exstinguerent vel depellerent. Erat ibidem præterea lignum vite, cujus fructu si convenientibus temporibus uteretur, mortem vitaret et senium. Contra vero hujus fragilitatem, Christus vir a viribus dicitur: qui cum esset natus in fragili carne, nec tentationibus cessit, nec aliqua tribulatione defecit: contra vero illius infelicitatem Christus beatus dicitur: « Qui non abiit, » id est, non recessit a Deo: voluntate scilicet vel cogitatione vel consensu, et ut majus meritum ejus ostendat, notat eum habuisse persuasorem discessionis, cum subdit: « In concilio impiorum: » persuasit enim ei diabolus, ut adoraret eum, et daret ei regna mundi. Impios vocat, contra cultum Dei scilicet infideles: peccatores autem sunt, qui in turpi vita sunt. Et ipse idem Christus non stetit in via peccatorum, id est, in malis operibus. Per stare ideo actum accipimus, quia sicut ille qui jam stat in aliena terra, non potest ita retrahi, sicut ille qui abire cœpit: sic ille qui in actu peccati est, non tam leviter retrahitur, sicut ille

A qui in sola voluntate est. Mala opera viam peccatorum dicit, per quæ peccatores ad æternam damnationem incedunt. « In cathedra pestilentia, » id est, nec verbo nec opere studuit mala facere, nec docuit. In cathedra quidem sedit, quia doctor egregius fuit: cathedra enim sedes magistri est, solium regum, tribunal judicis. Ex ejus vero doctrina nulla pestis successit, ex ipso enim nulla in alios infirmitas transit. Pestilentia quidem infirmitas est, quæ ab uno animali ad plura, sive ad omnia transit. Per hoc quod dicit, non abiit, non stetit, non sedit, Christum ab omni peccato immunem ostendit. Omne enim peccatum est, vel voluntate, sive cogitatione, vel consensu: quæ voluntas per abire designatur. Vel in actu, qui per stare intelligitur, vel in doctrina, quæ per sedere in cathedra pestilentia intelligitur. Quæritur quare remota voluntate peccandi a Christo « per non abiit, » actum et doctrinam removeat, cum voluntate remota, hæc alia removeantur? Quod ideo factum dicimus, ut ostenderet peccata eo ordine quo crescunt in aliis, eo ordine a Christo removenda. Prius enim homo voluntate, id est, consensu et cogitatione peccat, deinde actu; tandem doctrina, scilicet exemplo et verbo, quæ eadem tres mortes animæ, per tres mortuos a Domino resuscitados figurantur. Per filiam archisynagogi quam in domo resuscitavit, peccandi voluntas, id est, prima mors animæ designatur, qui enim tantum voluntate peccat, adhuc in domo est: nondum enim ad operationem processit. Per eum enim mortuum, quem extra portam resuscitavit, alia mors animæ, id est, actus peccati designatur, quia perficiendo peccata, extra portas sensuum eximus, non remanentes in sola cogitatione. Per mortuum jam fetentem et auras corrumpentem, peccati doctrina signatur, cujus fetore et alii corrumpuntur.

« Sed in lege Domini. » Remotis a Christo omnibus peccatis atque malis, eum omni genere virtutum repletum ostendit. Continuatio: Christus quidem non abiit, sed voluntas ejus fuit in lege Domini, id est voluntatem habuit implendi legem Domini. Lex enim Dei est, in devitandis peccatis, bonisque perpetrandis sancta præceptio. In lege, et non sub lege, ideo bene dicit, quia subnotat coactionem. Christus voluntate spontanea legem adimplevit, et non solum adimplere voluit, sed etiam per omnia adimplevit: et hoc est, et in lege ejus adimplenda meditabitur, id est, in ejus impletionem studiosus erit quomodo melius impleatur. Non dicit meditabitur, quod ipse meditaretur: sed ideo, quia sicut aliquis meditans melius implet aliquid non meditante, ita Christus adimplevit legem melius omnibus aliis. Cum futurum ponit, id est meditabitur, secundum hominem loquitur: est enim hominum, ut de futuris per futura loquantur. Quando vero ea quæ futura sunt, ut jam præterita narrat, non loquitur secundum hominem, sed quia spiritus illius rapiebatur usque ad consilia Dei, in ejus providentia jam omnia præterita sunt: et sicut in libro illo legebat jam præterita, sic refe-

rebat hominibus jam illa præsentia. « Die ac nocte, » A id est, continue : vel in prosperitate et adversitate. Prosperitas dicitur, quando post miraculum de quinque panibus factum, eum Judæi sibi regem constituere voluerunt : adversitas, in passione.

« Et erit. » Ostendo Christo immuni ab omni peccato, pleno omni bono, quia hæc possent esse et nihil prodesse nobis, utilitatem apponit, quam nobis contulit cum dicit : « Et erit tanquam lignum. » Hic propheta persimile de Christo loquitur, quia sicut aliqua arbor in humido loco plantata, in apto tempore et florescit et fructificat, similiter Christus. Ipse namque plantatus, id est in conceptione sine motu libidinis per Spiritum sanctum sanctificatus, stabilis contra omnem impetum diabolicæ tentationis permansit. « Secus decursus aquarum, » id est, secus B decurrentes aquas. Per aquas Spiritum sanctum intelligimus. Unde et alibi dicitur : « Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, » hoc autem dixit : « De se, scilicet, quem accepturi essent credentes in eum (Joan. vii). » Ideo autem Spiritus sanctus per aquam significatur, quia sicut per aquam terra solidatur et facit fructum, sic per Spiritum sanctum dissoluti colli consolidantur vinculo dilectionis et fidei, et faciunt fructum bonæ operationis : et sicut aqua exstinguit sitim, sic Spiritus sanctus ardorem peccati. Decurrentes dicit, quia nullum obstaculum Spiritui sancto resistere potest. Unde dicitur : « Nemo poterat resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur (Act. vi). » « Secus, dicit, quia natura humanitatis non fuit versa in naturam divinitatis, sed juxta, id est, conjuncta fuit : vel per decurrentes aquas, populos defluentes ; unde Joannis in Apocalypsi dicit : « Aquæ multæ sunt populi multî. » Secus populos Christum fuisse dicit, quia non peccatricem carnem, sed peccati similem habuit. « Quod lignum dabit fructum suum, » id est, fructificabit in tempore suo, sic et Christus dedit fructum suum ; scilicet reparationem humani generis. « In tempore suo, » id est, in convenienti : quia in passione redimendo animas de potestate diaboli, in resurrectione spem dedit nobis resurgendi, in ascensione cœlestes nobis aditus patefecit, et ita Christus in lignum vitæ nobis datus fuit. Aufert enim C Christus a nobis per sui corporis usum, et imitationem justitiæ, mortem æternam et senium, quod lignum vitæ faciebat, ut supra diximus.

« Et folium ejus, » id est, sermo ipsius, nullo casu a veritate defluet, id est decidet. Sic etenim Dominus ait : « Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transient (Matth. xxiv). » Sermo significatur per folium, quia sicut folium protegit et decorat fructum, sic verba Christi dona decorant et protegunt. In nullo enim gratia data in baptismo servari posset, nisi doctrina Evangelii postmodum conservaret. Hæc promissa nobis erunt ad utilitatem. « Et omnia quæcunque faciet » ipse Christus, etiam ignominia quas sustinuit « prosperabuntur, » id est, nobis prospera inveniuntur, ut flagella quæ sunt nobis exemplum humilitatis et patientiæ.

« Non sic impii, non sic. » Postquam nos ad conformitatem Christi per ejus bonitatem invitavit, ad eandem per ejus adversariorum terrorem advocat. Continuatio : Christus talis fuit, impii autem non sic immunes a peccato, non sic pleni justitia, non sic utiles, et sic usque in infinitum, quod nobis per geminatum adverbium significatur. « Non sic dico, sed tanquam pulvis, » id est infructuosi, et nullo charitatis vinculo colligati « quem projicit ventus, » id est diabolica tentatio, « a facie terræ » a soliditate Ecclesiæ. Ecclesia vocatur terra propter soliditatem et fructificationem, quia facies terræ non dicitur ubi pulvis, sed ubi terra solida est.

« Ideo » scilicet quia pulvis sunt, remoti a facie terræ « impii ideo non resurgunt, » id est, non habent resurgere : et quia omnes non resurgunt tam boni quam mali, delermnat « in judicio, » id est, non ita resurgunt ut judicentur, vel ut judicent. Impii enim, id est infideles, ut Judæi et gentiles, et etiam illi qui ab hac vita divelluntur, ab Ecclesia expulsi, non in secunda resurrectione judicabuntur, quia hic jam judicati sunt, ut Apostolus ait : « Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt (Rom. n). » Illi vero qui in Ecclesia existentes a præsentî vita recedunt, de quorum operibus an bona an mala sint, incertum est, judicabuntur, quidam ad vitam, quidam ad mortem. Illi vero de quorum sanctitate in Ecclesia certum est, non judicabuntur : quia jam in hac vita ad vitam ab Ecclesia ducti, judicati sunt : se judicabunt, non tamen omnes, sed illi qui apostolorum vicem obtinent, ut episcopi et hujusmodi. Judicabunt autem, quia comparatione sui ostendunt alios damnabiles esse : quia cum ejusdem naturæ sint justî et impii, non impii vitam Christi sunt imitati, sicut justî. Impii quidem non resurgent, neque peccatores, id est Christiani occulte peccantes, resurgent, ita quod sint in consilio justorum, id est in judicio cum justis, a quibus quidquid fit, cum consilio et ratione fit. Vel quia in Hebræo in congregatione habetur, in concilio a quibusdam legitur, scilicet non erunt peccatores in consortio justorum. Vel potest idem versus legi de prima resurrectione animæ per poenitentiam, ut dicamus : Impii non resurgent in judicio, id est in discretionem boni et mali, sic scilicet ut bouo devitato bonum faciant : neque peccatores, ita ut sint in numero justorum. Hoc quidem dictum est de induratis.

« Quoniam novit Dominus. » Ideo impii et peccatores non resurgent, quoniam non novit Dominus iter eorum, et hujus antecedentis consequens ponit : « Et iter impiorum peribit » iter, id est mala operum ducent eos in damnationem, et hujus rei præmissa est probatio per contrarium, ubi dicitur, « quoniam novit Dominus, » id est, approbat justos et viam justorum.

IN PSALMUM II.

TITULUS : *Psalmus David* (etsi apud Hebræos huic psalmo nullus præfigatur titulus).

« Quare fremuerunt gentes. » Psalmus David, id

est, tractatus iste qui vocatur psalmus, quia sicut ex A operatione manuum motis chordis, in psalterio redditur dulcis melodia, quæ vocatur psalmus, ita iste tractatus movet nos ad operationes, in quibus Deo sit dulcis melodia. « Attribuitur David, » id est, agit de Christo, qui Christus significatur per David, quia David interpretatur visu desiderabilis, sive manufortis. Quis enim fortior est Christo, qui aerias potestates devicit? Ipsum etiam videre omnes priores patres desideraverunt, ut Simeon: dicebat enim in orationibus suis. Quando veniet? quando videbo? Cujus visum desiderant adhuc etiam omnes sancti. In hoc psalmo Christus rex, est materia, de quo tractat hoc modo: ostendit omnes qui contra regnum ipsius aliquid machinati sunt nihil proficere, sed potius sibi ipsis nocere. Deinde ostendit eum potentem B regem Judæorum et gentium. Intentio vero est, admonere, ut Christo regi cum timore et tremore serviamus. Quæ notat in fine psalmi, ubi dicit: Servite Domino in timore.

« Quare fremuerunt gentes. » Petrus loquens in Actibus apostolorum, hunc psalmum dicit primum esse. Domine, reges congregati sunt contra filium tuum, sicut David dicit in priori psalmo. De illis incipit qui contra Christum machinati sunt. Hic Dominus interrogatione loquitur, non propter inquisitionem, sed propter redargutionem, dicens: Quare, id est, qua causa fremuerunt gentes? Per fremuerunt notat eos bestiales esse, quia fremere bestiarum est. Fremitus fuit, ubi dictum est: Tolle, tolle, crucifige eum. Per gentes, milites Romanos intelligit, qui ideo gentes dicuntur, quia sicut sunt geniti, ita remanent, scilicet, sine lege, et sine omni constitutione justitiæ, « et populi, » scilicet Judæi, qui ideo vocantur populi, quia sunt congregati ad jure vivendum per legem. « Meditati sunt inania, » scilicet, Christum non esse Messiam, vel se eum retinere posse in sepulcro.

« Astiterunt reges. » Non tantum meditati sunt populi contra Dominum, sed et reges astiterunt, id est, contra Christum steterunt, id est, perseveraverunt male operando contra eum. Reges accipit, primum Herodem, qui pueros occidendo Christum persequabatur; et secundum Herodem nepotem primi, cujus assensu Dominus occisus est. « Reges » dico « terræ, » id est terreni. « Et principes, » id est Pilatus, Annas et Caiphas, et alii principes convenerunt in unum, et si non omnes, tamen omnes voluntate, « adversus Dominum » Patrem, quia adversus Christum ejus. Quicumque enim missum persequitur, et mittentem. Hic vero Christus de seipso quasi de tertia loquitur.

« Disrumpamus. » Convenerunt dico, dicentes: « disrumpamus vincula eorum, » id est, Dei Patris et Christi, vel Christi et discipulorum. Vincula, prædicationem Christi nominat, et miracula et promissiones, quibus ad fidem Christianam homines vincuntur, et sic spretis vinculis illis « projiciamus a nobis jugum ipsorum, » id est, Dominum ipsorum.

PATROL. CXVI.

« Qui habitat in cœlis. » Confremuerunt, astiterunt, sed ille qui habitat in cœlis, scilicet, vel in cœlis materialiter, vel in sanctis, in quibus ideo Deus habitare dicitur, quia nullam in eis habet offensionem « irridebit eos, » id est, irrisione dignos reddet eos, quia apparebunt contra regnum Dei nihil potentes facere. « Et Dominus subsannabit eos, » id est, ignominiosos reddet: unde etiam in universo orbe hodie opprobrio sunt. Sanna est irrissio facta per nasum.

« Tunc. » Hæc irrissio et subsannatio fuit in hoc sæculo: sed tunc, id est, præterea, vel in alia vita « loquetur » vel per vocem ministri, vel per propriam, non placabilis, sed « in ira » non quod in Deo ira vel mutatio aliqua possit esse, sed a similitudine alicujus irati qui pœnam infert hoc dicitur. Erit enim hæc vox in judicio: « Discedit a me, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv). » Vel, si etiam nulla vox esset in judicio, tamen ipsa rei evidèntia quasi iratus Dominus loqui videtur. Per iram vindictam accipit: sed quia per iram brevis vindicta intelligitur, subdit: « Et conturbabit eos in furore suo, » id est, continua vindicta.

Hactenus ostendit eos inefficaces et ignominiosos, qui contra regnum Christi laboraverunt, modo vero ostendit eum potentem regem Judæorum et Gentium, et loquitur in sua propria persona sic: illi conturbantur, « ego autem constitutus sum rex, » id est, ab eo Deo firmiter stabilitus. Regem vocat eum, quia perfecte regit suos super Sion. Sion interpretatur speculatio, per quam universa ecclesia potest accipi, quia semper est in speculatione vitæ æternæ, et providentia, præcavendo ab hostibus. Sed tamen hic per Sion, ecclesiam tantum Judæorum accipimus: quia Sion caput erat regni Judæorum, quam ecclesiam propter stabilitatem et virtutum eminentiam montem sanctum appellat. « Ejus, » scilicet Dei. « Prædicans » in illa ecclesia « præceptum, » id est legem ejus.

Et non tantum constituit me regem super Judæos, sed et super gentes: quod habemus ubi dicit: « dabo tibi gentes; » et ad hoc confirmandum, præmittit auctoritatem ipsius Domini promittentis, eum dicit: « Dominus Deus dixit. » Quod dicere apparet in ipsa rei expletionem, « ad me » præmissa probatione regni, ex auctoritate ipsius promittentis, ostendit causam, quare Deus ei gentes subjiceret, scilicet, quia filius ejus est. Et hoc dicit: « Filius meus es tu, ego hodie, » id est æternaliter « genui te. » Ideo per hodie æternitatem intelligi voluit, quia nullam vocem convenientem habuit, per quam præsentiam designaret, quæ nunquam ab æternitate discedit. Melius genui dicit quam gigno, ne illa ineffabilis generatio noviter incepta videretur. Ideo conjungit præteritum, ut per hoc innuat nobis illam generationem et esse, et fuisse. Unde dicitur: « Generationem ejus quis enarrabit? » (Isa. lxxxviii.)

Et quia filius meus es tu, ideo « postula a me, » id est assume humanitatem, in qua valeas postulare.

Secundum divinitatem non poterat postulare, secundum quam æqualis Patri erat. « Postula » dico, « et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, » id est, quibus dominaberis, et quas excolas. Illè enim qui alicujus rei hæres est, et magis quam alii dominatur, et eam excolit. Et non quaslibet gentes dabo tibi, ut Græcos vel alios, sed etiam « terminos terræ, » id est, gentes quæ in extremis mundi partibus habitant, dabo tibi « possessionem, » id est, ita ut in æternum possideas.

Juste debeo tibi gentes subijcere, quia tu « reges eos in virga ferrea, » id est, inflexibili disciplina, et eos qui non recipient disciplinam, « confringes, » id est, punies, quosdam ad correctionem, quosdam ad damnationem. « Tanquam vas figuli » leviter confringuntur: per hoc simile notat eos esse futeos quos confringet Dominus.

Verba patris adhuc. Etiam talem regem constituit. « Et nunc, » id est, ostenso eò tali. « Et vos reges, » id est, terrenitatem vestram bene regentes « intelligite » quantum sit « et vos qui judicatis terram, » id est, prælati Ecclesiæ qui iudicium habetis super alios « erudimini, » id est extra rudes sitis, ut prudenter sciatis judicare de subditis.

« Et servite Domino in timore, » et ne videretur austeram regnum ejus, de quo legitur: « Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. 11), » ideo subdit: « et exsultate ei. » Et ne exsultatio et suavitas ejus regni negligentiam generaret, addit « cum tremore » subde corporis. Et in hoc versu in quo admonemur de servitio Dei, aperte notatur intentio psalmi. Et ut possitis servire « apprehendite, » id est, etiam si Dominus non daret, appetite « disciplinam, » id est, quamcumque Domini correctionem, quia Apostolus dicit: « Quod si extra disciplinam estis, ergo adulteri et non filii estis (Hebr. xii). » Apprehendite dico « ne quando » id est, in die iudicii, licet modo parcat « irascatur Dominus, » id est, effectum irati ostendat in vobis, et sic « pereatis » remoti « de via justa, » id est, de operibus justorum.

« Apprehendite » dico, « ne pereatis, » et etiam ut beati sitis. Beati enim omnes erunt qui confidunt, id est, qui spem habent ex pura conscientia in eo. Tunc quidem beati erunt, « cum ira, » id est, vindicta ejus « exarserit, » scilicet, sicut ignis durante materia non deficit, ita vindicta Christi illis durantibus non deficit, quantum est « in brevi, » tempus enim breve est. Vel « in brevi » quoniam imminente te iudicio, subita poena impiis infertur. Potest etiam in voce prophetis legi, et inducens Christum ubi dicit: « Ego autem constitutus sum: » sic junge: « Convenerunt adversus Christum ejus, » sic dicentem: Illi conturbabuntur, « ego autem constitutus sum, » etc. Loquitur etiam propheta ubi dicit: « Et nunc reges intelligite. » Et sic junge: « Christus talis rex est, » et nunc vos reges intelligite. »

IN PSALMUM III.

TITULUS. *Psalmus David cum fugeret a facie Absalon filii sui.*

« Domine, quid multiplicati sunt. » Tangit historiam quam David ab Absalon sustinuit. Dubitavit enim Absalon patre viventè, cui filiorum regnum vellet dimittere, regnumque sibi immoderate cupiens, multos de populo callida pollicitatione corrupit et tandem per occupationem in regem constitui fecit. David vero sciens illam occupationem non esse factam per Dei voluntatem, et sciens hoc flagellum a deo sibi datum pro peccato adulterii et homicidii, pro quo peccato divinitus ei dictum erat: « Non deficiet gladius a domo David (II Reg. xii): » patienter filii persecutionem sustinens, nudisque pedibus cum quibusdam suorum civitatem deserens, filii præsentiam aufugit. Cumque illi abeunti quidam maledicerent, et jactu lapidum insultarent, illum viram sanguinum appetentes, subs vicem reddere non permisit, sed patienter persecutionem sustinuit, dicens: Flagellis Dei non debere nec posse resisti. Joab vero contra, patientiam David non attendens, cum Absalon cum exercitu persequeretur, eum ab arbore pendentem per capillos, occidit. Fugiens enim Absalon super mulam involutus capillis circa ramum (intonsus enim erat) suspensus respondit. Per istam vero persecutionem David istum psalmum composuit, in quo Spiritu sancto imbutus, per suam Christi patientiam respondit, Pœnam luit; per filii vero Judæ nequitiam præmonstravit. Per David namque Christus significatur, cum in hoc psalmo patientia demonstratur: per Absalon vero Judas intelligitur, qui filius Christi, quia discipulus ejus, dicitur. Absalon quippe pax patris interpretatur: non quia cum patre pacem haberet, sed quia cum eo pacem habuit pater. Sic et Judas pacem cum Christo non habuit, quamvis Christus et cum omnibus aliis et cum eo pacem teneret. Sicut autem Absalon per seipsum suspensus est, ita et Judas. Titulus autem sic exponitur: Psalmus iste attribuitur David, id est, Christo, agens de quodam negotio ipsius, habito cum fugeret a facie Absalon, id est, ab interiori facie Judæ, non localiter, sed cognitione. Antequam enim Judas voluntatem traditionis haberet, licet simulate, Domino quamdam obedientiam exhibebat, et etiam miracula faciebat: sed postquam in cor ejus, ut Dominum traderet, diabolus intravit, Dominus ab ejus corde recessit, a corde Judæ dico prius filii sui. Materia vero in hoc psalmo est Christus, de quo agit hoc modo: Tangit de passione et glorificatione: et non exponit per partes passionem, sicut in quibusdam aliis psalmis facit. Intentio vero est, nos ad patientiam per ipsius Christi exemplum invitare, ut non quascunque injurias timeamus: unde et Apostolus: « Si compatimur, et coregnabimus (Rom. viii). » Hæc intentio notatur in hoc psalmo, ubi dicit: Non timebo millia populi, vox Christi. Et incipit a passione, sic dicens patri sub quadam admiratione.

« Domine Deus » quid, id est, propter « quid multiplicati sunt? » ita etiam ut filius meus, scilicet Judas, sit cum his « qui tribulant me. » Non ideo admirando loquitur, quod ipse admiraretur, sed ut nobis admirandum esse ostendat, quod illi medicum salutis eorum innocentem in omnibus quasi nocentem persequerentur. « Multi insurgunt adversum me, » id est potestatem sumunt contra me. Possent enim tribulare, nec tamen potestatem super eam curarent insumere.

« Multi insurgunt, et multi dicunt » sive cogitatione, sive voce, sive opere « animæ meæ, » id est vitæ meæ « non est salus, » id est non est liberatio corporalis « ipsi » id est Christo, qui se jactabat filium Dei, « in Deo ejus. » Non quod ipsi putarent eum habere Deum, sed in eo quem sibi faciebant Deum. Unde dicebant ei insultantes : « Si Filius Dei est, liberet eum nunc si vult (Matth. xxvi). » Vel multi dicunt insultantes « animæ meæ. »

« Tu autem domine susceptor meus est » id est, suscepisti meam humanitatem in patrocinio, te illi uniens conceptione. Hic per hoc simile loquitur : quod sicut aliquis potens tutor et actor suscipit aliquam pupillam, vel quoscunque debilem ad tutandum, sic deitas suscepit humanitatem, quam ab omni peccato custodivit immunem « tu » dico « gloria mea, » id est causa gloriosæ resurrectionis meæ. « Et exaltans caput meum » id est altitudinem meam, scilicet me altum, id est, immunem prius ab omni peccato super omnem creaturam. Iste versus agit de glorificatione. Ponit quoddam meritum ipsius, per quod eum tanta exaltatione dignum ostendit. Continuat : Merito exaltasti me, quia « clamavi ad Dominum » aliquando clamore exteriori. Unde Apostolus offerens Deo preces et supplicationes cum clamore valido et lacrymis, interiori clamore ad Dominum semper clamavit. Clamor enim est in remissa devotionis intentione ad Deum intendere. « Clamavi » propria « voce mea » qui multoties per prophetarum voces clamaveram. Clamavi quidem « de monte sancto suo, » id est de mea imminencia virtutum, sanctificata ab ipso : et quia in sanctitate clamavi, jure « exaudivit ». Exaudivit est, petitionis impetratio. Vel potest « de monte sancto suo » referri ad exauditorem, sic : « Exaudivit me » Deus « de monte sancto suo, » id est de eminenti potentia suæ divinitatis, ita ut me participem ejus potentia faceret : sicut aliquis diceret : Rex de thesauris suis exaudivit me, id est participem fecit.

« Exaudivit, » et necesse fuit, quia « ego dormivi, » id est, omnes injurias in tempore passionis meæ quasi dormiens sustinui. Sicut enim dormiens, licet habeat rationem, potentiam, fortitudinem, et cætera, ea non exercet, et a somno cito excitatur, ita Christus in tempore passionis suæ, nullam potentiam ostendit, quam tamen prius miracula faciendo monstraverat, ut in Lazaro et cæteris, et cito excitatus est cum resurgeret, « et soporatus sum, » id est requievi jacens in sepulcro ab omni tumultu. Inter dormitionem et soporem hoc interest, quod in sopore

A maxima dulcedo et tranquillitas est. Ostensa necessitate exauditionis, ponit ipsam exauditionem. Continuat : « Ego dormivi et exurrexi, » id est extra legem omnium mortuorum surrexi, principes regum terræ. Ideo « exurrexi, quia Dominus suscepit me, » id est, junctus est meo : humanitati. Nisi enim deitas humanitati conjuncta esset, humanitas more aliorum hominum mortua remaneret.

Quia « exurrexi, » jam « non timebo » in meis : quia licet sui timeant, tamen in hoc non sunt sui. Unde dicitur : « Charitas foras mittit timorem (Rom. xii). » « Millia populi » scilicet, quotcumque etiam sint, qui tamen timendi viderentur, quia circumdant me in meis, et hoc est circumdantis me. Christus enim impassibilis et immortalis factus, jam in se timere non poterat : qui autem persequuntur fideles, non ipsos, sed Christum in ipsis persequuntur. Ubi dicit « non timebo, » notat intentionem, scilicet ut patienter omnia sustineamus, et ut non timeamus.

« Tu, Domine, exurge, » id est confer gratiam auxiliatricem. Dominus enim tunc dicitur jacere, quando subtracta gratia, suos alieni tentationi permittit cedere : tunc vero dicitur exurgere, quando suos omnem tentationem facit exsuperare quod inde intelligitur, quod Christo in navi dormiente, sui periclitabantur : eo surgente, cessavit quassatio. « Exurge » dico, et « salvum me fac » et meos, « Deus meus. » Et constat quod facies, et hoc ostendit in contrario dicens :

« Quoniam tu percussisti omnes » scilicet interiori et exteriori damnatione « adversantes mihi » quia « sine causa » adversabantur : et non tantum adversantes in factis, sed et « dentes peccatorum, » id est corrosiones et detractiones eorum « contrivisti, » id est conteres ostendendo inutiles et damnabiles. Unde alibi : « Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo inter filios Dei reputantur (Sap. v). » Quod autem per præteritam rem futuram annuntiat, non secundum se loquitur, sed ut raptus ad consilium Dei, in quo omnia futura sunt ita certa, sicut nobis ea que sunt præterita. Insultat hic impiis, quia peccatores « contrivisti. » Inde patiens est quia solius « Domini est salus, » id est dare omnimodam salutem in hac vita. « Et super populum tuum » erit « benedictio tua, » id est beatitudo sempiterna. « Super, » ideo dicit, quia supra meritum exaltabuntur, juxta Apostolum : « Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis (Rom. viii). »

IN PSALMUM IV.

TITULUS. In finem psalmus cantici David.

« Cum invocarem exaudivit me. » Tractatus iste agit de bona operatione, ubi dicit : « Sacrificatio sacrificium justitiæ » : juxta quam partem vocatur psalmus. Agit etiam de cantico, id est de exultatione, scilicet de æterna beatitudine, ubi dicit : « Quis ostendet nobis bona ? » etc. Et hic determinatius quam in aliquo præcedentium psalmorum : quia hic proposita

quorundam dubitatione, ostendit nobis certitudinem vitæ æternæ, ubi dicit : « Signatum est super nos : » et, « in pace in idipsum. » Et quia de illo bono nobis exsultandum est, unde hic psalmus dignius agit, ideo canticum vocatur : et quia illa exsultatio, scilicet æternæ vitæ, est nobis causa bonæ operationis, ideo vocatur psalmus cantici. Quod autem sic dicitur, psalmus cantici, tractum est ex modulatione, ubi viva vox præcedebat, et harmonia sequebatur. Psalmus iste attribuitur David, quia hic loquitur David propheta, vel quæcunque fidelis anima, quæ significatur per David, id est ecclesia, quia ecclesia ipsa manufactis in devincendas diabolicas tentationes : et visu desiderabilis, propter pulchritudinem sanctitatis, ad cujus perfectionem multi de pectore compuncti pervenire desiderant : juxta quod dicitur : Deprecabuntur omnes divites plebis. Psalmus dico tendens in finem, id est in Christum, scilicet proponens nobis exemplum. Cum vero finis duobus dicatur modis, scilicet consumptio, sicut consumptio ligni est per ignem : et consummatio, id est cujuslibet rei completio : Christus nunquam dicitur consumptio, sed consummatio : in eo enim omnia quæ Deus per prophetas promiserat completa sunt. Unde Apostolus : « Christus finis est legis ad justitiam omni credenti (Rom. x). » Vel per finem, tempus gratiæ potest accipi, quod ideo finis temporum dicitur, quod in eo omnia promissa Dei completa sunt, unde Apostolus : « Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x). » Materia vero in hoc psalmo est justitia, de hac autem materia agit hoc modo, increpando idololatrias et dilectores mundi, ubi dicit : « Usquequo gravi corde ? » Admonendo etiam ad justitiam, ubi dicit : « Sacrificate sacrificium justitiæ, » etc. Faciendo egregias promissiones, promittens Christum vocando eum sanctum sanctorum, ubi dicit : sanctum suum, quo mediante exaudientur orationes sanctorum, ostendit etiam certitudinem æterni boni, quæ est finis cæterarum promissionum. Intentio vero est nos admonere, propter quam habendam fiunt et increpationes et promissiones. Hæc intentio notatur ubi dicit : « Sacrificate sacrificium justitiæ. » Increpationes et admonitiones separatim ponit, promissiones vero commixtim. Et a promissione sic incipit : Nolite idola colere, et mundana diligere, sed adhærete justitiæ, et preces vestræ exaudientur, quod Deus vobis in exemplo mei promittit : quia « cum invocarem, » id est, cum Deum ut in me inhabitaret invocarem, « exaudivit me Deus » dator justitiæ : non quidem perfecte, sed « meæ, » id est, qualem potest habere mea fragilitas. Dicendo, « cum invocarem exaudivit, » notat simul esse vocationem et exauditionem : cum dicit, « exaudivit me Deus justitiæ, » ostendit a Deo nullum exaudiri, nisi aliquam justitiam habeat. Ponit in quo exaudierit, dicens : « in tribulatione dilatasti mihi, » id est multiplicasti. Cum enim tribulatio solet afferre angustias, ut dolere de tribulatione, odio tribulationem habere, veritatem etiam tacere, etc., ampli-

A casti cor meum, ut etiam inimicum diligerem, et de tribulatione gauderem, etc. Cum prius de tertia persona diceret, exaudivit, ex nimia familiaritate convertit se ad secundam, cum dicit, dilatasti mihi.

« Dilatasti, » et adhuc « miserere mei, » id est remove a me miseria hujus mundi, ut nullis subjectionibus « et exaudi orationem meam, » id est pone in me augmentum virtutum, confirmationem eorum bonorum quæ in me sunt. Postquam dixit « exaudivit, » superfluo videtur apponere, « miserere et exaudi : » sed conveniens fuit apponere, quia post exauditionem restant miseriæ, et ideo necessaria conservatio et bonorum augmentatio.

Post exauditionem ponit increpationem. Continuatio : « Me, » quia justus eram « exaudivit Dominus : » et ideo vos « filii hominum usquequo, » id est quandiu eritis « gravi corde, » id est quandiu gravabit vos voluntas idololatriæ vel appetitionis terrenorum ? Homo duobus modis in divina pagina accipitur, vel secundum carnalitatem, vel secundum terrenitatem, utroque modo sic legitur, « filii hominum, » id est, filii carnalium, quandiu similes illis eritis ? vel « filii hominum, » id est rationabilium, quare non imitamini rationem ? Ostendit eos peccare voluntate : ostendit etiam peccare delectatione, cum dicit : « Ut quid diligitis vanitatem ? » Et etiam in actu, cum dicit : « Et quæritis mendacium, » id est idola : vana sunt, quia dii non sunt : mendacia sunt, quia per ea homines expectant vitam, quam dare non possunt. Item mundana vana sunt, quia cum bona ab appetitoribus putentur, bona non sunt. Item multum laborant, ut obtineant ea quæ diligunt ; scilicet mundana, quæ tamen mendacia sunt : quia sufficientiam et beatitudinem promittunt, quam dare non possunt.

« Scitote » quoniam hæc mendacia sunt : et hæc « scitote, quoniam Dominus mirificavit, » id est mirabilem fecit « sanctum suum, » id est Christum, qui dicitur sanctus sanctorum, quo mediante « exaudiet me Dominus cum clamavero ad eum » habendum.

Et item in hoc versu ponit promissionem nobis ? Nolite quærere mendacium, sed potius « irascimini » peccatis vestris præteritis, « et » postmodum « nolite peccare. » Vel ita : Nolite mendacium quærere, sed « irascimini. » Quod quia naturale est, non possum prohibere vobis, patior, « et » tamen « nolite peccare, » id est illam iram ad actum perducere. Et de his « quæ dicitis, » id est cogitatis, « in cordibus vestris, » id est in cogitationibus vestris « compungimini » et de his « quæ dicitis in cubilibus vestris, » id est in quibus alicui delectationi carnis consentitis. Cubile est lectus ferarum ubi feræ voluntantur. Eodem modo corpus nostrum dicitur cubile animæ, secundum hoc quod stulta anima nostra delectationibus consentit : et in hoc versu notamus admonitionem : « Nolite peccare. »

Et quia non sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est, addidit : sed potius « sacrificate sacrificium justitiæ, » id est justitiam quæ dicitur sacrificium, id est, placens Deo tanquam sacrificium.

Hanc non facite ad favorem hominum sicut hypo-
critæ, sed sacrificate eam, scilicet ut placeat Deo.
« Et » ita « sperate in Domino, » id est certi sitis de fu-
turo bono, de quo multi dubitantes, et adhuc car-
naliter sapientes dicunt nobis : Vos prædicatis nobis
illa bona, sed quis ostendit nobis ea bona ? scilicet,
quis inde veniens renuntiavit nobis, quæ essent illa
bona.

Ipsi dubitant, sed nos certitudinem inde scimus,
quia « signatum est super nos, » id est in superiore
nostra parte, id est in ratione, scilicet in anima est
impressum signum hoc, scilicet « lumen vultus tui, »
id est crux, quæ ideo lux dicitur, quia est causa
per quam irradiat vultus Dei, id est voluntas Dei in
anima nostra. In ea anima est signum crucis, quæ
omni desiderio carnali mortua est. Unde Paulus :
« Per quem mihi mundus crucifixus, et ego mundo
(Gal. vi). » Quanto magis autem homo se retrahit
a desideriis carnis, tanto proficit magis in cognitio-
nem Dei. Per hoc sumus certi quod « signatum est, »
et etiam per hoc, quia tu « Domine dedisti lætiti-
am de illo futuro bono, per puram conscientiam « in
corde meo, » id est diverso a cordibus impiorum,
de quibus dicitur : « Impiis non est gaudere dicit Do-
minus. » Vel aliter : « Lumen vultus tui, » id est illumi-
nosus vultus tuus, scilicet sapientia tua, quæ est
viva imago totius tuæ voluntatis : illud lumen « sig-
natum est super nos, » id est, in anima nostra, ut per
sapientiam, id est, per filium tuum inhabitantem in
nobis ratio nostra illuminata, certos nos faciat de
æterno bono : quia illud « lumen est super nos, » ideo
« dedisti lætiti-
am in corde meo. »

« In corde meo » est lætitia, at illi « sunt multipli-
cati, » id est multipliciter divisi, secundum appetitum
bonorum temporalium : et hoc est « a fructu frumenti
vini et olei sui. » « Sui, » dicit ad differentiam nostri :
frumentum enim nostrum, est panis qui de cælo
descendit : vinum nostrum, calix inebrians : oleum
nostrum, gratia sancti Spiritus, de qua dicitur : « Im-
pinguasti in oleo caput meum (Psal. xxii). » Fructus
hic improprie dicitur, quia illum solum fructum di-
cimus, quo per se solo fruimur.

Ipsi « multiplicati sunt, sed ego « dormiam in pace »
in hac vita : tendente « in idipsum, » id est in iden-
titate : id est, ad veram pacem, de qua dicitur :
« Pacem meam do vobis : » et tandem in illa vera pace
« requiescam. » « Dormiam » dicit per simile : quia si-
cut dormiens non sentit aliqua exteriora, ita aliquis
fidelis non excitatur a tranquillitate mentis per curas
mundanas.

« Requiescam in pace, quoniam tu, Domine, sin-
gulariter in spe constituisti me, » id est, in singu-
lari spe, scilicet habita de te solo, quia nihil nisi
te solum desidero. Vel singulariter, id est, diverso
modo, « a multiplicatis, » id est amatoribus terre-
norum.

IN PSALMUM V.

TITULUS : *In finem pro ea quæ hereditatem conse-
quitur.*

« Verba mea. » Iste psalmus agit pro ea, scilicet
ad honorem illius Ecclesiæ, quæ consequitur jam in
præsenti, et amplius in futuro hereditatem, id est,
Deum qui pascit et sustentat nos. Hic tangit histo-
riam de libera et ancilla, scilicet de Sara, quæ hære-
ditatem obtinuit cum filio : et Agar quæ cum filio
ejecta est (Gen. xvi). Libera namque novam legem
significat : filius vero ejus Isaac, populum Christia-
num designat. Ancilla veterem legem : filius ejus
Ismael infidelium gregem. Psalmus dico tendens in
finem, id est, dirigens unumquemque fidelem in
Christum. Materia est Ecclesia, et hæc loquitur. De
hac autem sic agit : Describit eam petentem hære-
ditatem, affirmat habituram : ostendit æmulam ex-
cludendam, petit et liberari ab æmula : ostendit
etiam quod æmula, scilicet ancilla, persequitur li-
beram, modum quoque beatitudinis ponit. Intentio
est, dare nobis certitudinem æterni boni, et per hæc
omnia ad Christum nos admonet, et a petitione hæ-
reditatis sic incipit : « Verba mea, » id est vocales
orationes « percipe, » id est comple quod peto « Do-
mine : » quod dicit « auribus, » per simile loquitur :
aures enim in Deo nihil aliud est, quam clementia et
potentia. Per potentiam perficit, per clementiam Deus
audit. « Clamorem meum, » id est, affectum cordis
intellige : quod clamor in corde esse intelligitur.
Apostolus testatur dicens : « Misit Deus spiritum filii
sui in corda nostra clamantia, abba Pater (Gal.
iv). » Et quia peto, voce et affectu intende, id est,
intentum te præbe, scilicet magis solito intende « voci
orationis meæ, » id est voci procedenti ex affectione
cordis. Hæc trina petitio ad idem tendit, scilicet ut
Deus illam orationem exaudiat. Sicut trinam petitio-
nem facit, ita ad exauditus rem [Exauditorum] trini-
tatem ponit, percipe, intellige, intende. « Rex meus, »
id est, Christe, qui ideo rex diceris, quia tuos in justi-
tia regis « et Deus meus, » id est creator, et hoc ad
Patrem refertur. Ideo autem Christus primus poni-
tur, quia eo mediante ad Patrem venit « et tu, Do-
mine » scilicet spiritus sanctus, « percipe, » etc.

« Quoniam orabo ad te, Domine. » Hæc est causa
quare debeat intendere, quia perseverat in oratione,
quod est « orabo. » Tribus personis positus, non dicit
intendite, sed intende, quia sancta Ecclesia unitatem
intelligit in trinitate. « Mane. » Ego sic clamabo, et
tu « exaudies vocem meam, » et interiorum et exterio-
rum : « mane, » id est, in principio meæ conversionis :
dum enim homo in peccatis est, in nocte est, cum
vero a peccatis surgit, in mane est, id est in prin-
cipio lucis est. Mane a græco sumptum est, et nihil
aliud sonat, nisi lux : unde dicitur septimana, id est,
septem luces : et per hoc quod dicit « mane, » id est,
in principio conversionis exaudiri, notat propitiati-
onem exauditoris. Et ideo exaudies quia « mane
astabo tibi, » id est, talia opera faciani, per quæ
sim dignus stare in conspectu tuo, « et videbo » sci-

licet Deum : ostendit quod talis videat Deum : ponendo oppositum, sic dicens (quia tu es Deus,) et ideo (non volens iniquitatem.) Ita (astabo et videbo,) hoc scilicet, (quoniam tu es Deus,) etc. Et quia non vis (iniquitatem,) ideo (malignus) scilicet ille qui malevolus est erga proximum, (non habitabit juxta te :) licet enim ubique sit Deus, non tamen malignus dicitur esse juxta eum. Juxta Deum enim esse, est bonis ipsius perfrui : longe vero esse, non frui. (Neque injusti,) id est actualiter peccantes (permanebunt ante oculos tuos) quia licet omnis caro videat Deum in judicio, tamen non omnes, sed soli justii permanebunt, in contemplatione Dei.

(Quoniam orabo ad te) solum habendum. Non (permanebunt,) quia tu (odisti omnes qui operantur iniquitatem.) Per hoc quod dicit, (qui operantur,) et non operati sunt, ostendit eos qui peccaverunt non esse damnandos, nisi eos qui in voluntate peccante permanebunt. (Perdes omnes qui loquuntur mendacium,) scilicet qui perseverant in mendacio. (Perdes omnes qui loquuntur mendacium) quia hoc est veritati contrarium. Veritas est de eo quod est : mendacium non est substantia vel natura, sed de eo quod non est : et merito perditur qui declinat ab eo quod est ad id quod non est. Mentiri, est contra hoc quod quis animo sentit loqui. Augustinus : Sunt mendacia quaedam pro salute vel pro commodo alicujus non malitia, sed benignitate : ut obstetrices quæ dixerunt pro filiis Hebræorum falsum Pharaoni. Hæc autem mendacia non re, sed in dolo laudantur : quia qui sic mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Est etiam mendacium joco, quod non fallit : scit enim cui dicitur, causa joci dici : et hæc duo genera non sunt sine culpa, sed, non cum magna. Perfectis autem non convenit mentiri, nec pro temporali vita, cujus morte sua vel alterius non occidit anima : licet autem eis si non falsum dicere, verum tacere : ut si quis hominem non vult ad mortem perdere, verum taceat, sed non falsum dicat, nec pro corpore alterius animam suam occidat, non est culpa verum tacere, ut Dominus : (Multa habeo vobis dicere (Joan. xvi).) Illud autem ubi non est duplex cor, non debet dici mendacium, ut si quis commodet gladium, et promittat se poscenti redditurum : si furens poscit, non debeo reddere, ut se vel alium occidat. Ideo hic non est duplex cor : quia cum promisi reddere non cognovi furentem postea repetiturum. Vel accipiamus mendacium de hæresi, ut est negare Christum esse Deum, negare partum virginis : et pro hujusmodi mendaciis aggravat dicens, (perdes.)

Quod dixit (odisti operantes iniquitatem) ostendit per partes, dicens : Vere (odisti operantes iniquitatem,) quia (virum sanguinum,) id est, homicidam (et dolosum,) id est qui dolo viventem occidit scilicet vel mala persuasione, vel suorum bonorum ablatione, (abominabitur,) id est, ab omni bono nomine removet : vel (abominabitur,) id est, a consortio rationalium removebit Dominus.

A Ex quo dixit, (non Deus volens iniquitatem tu es,) notavit exclusionem æmulæ, dehinc notabit se habituram hæreditatem. Isti excludentur (ego autem,) id est, Ecclesia (introibo in domum tuam,) id est, in cœlestem Hieru salem. Per hoc quod dicit (domum,) notat stabilem mansionem. (Introibo,) et hoc non secundum merita mea, sed (in multitudine misericordiæ tuæ,) id est, secundum multitudinem misericordiæ tuæ (et adorabo ad templum,) id est ad Christum, per quem intratur in domum cœlestem : qui ideo templum dicitur, quia in eo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, de quo ipse dicit : Solve templum hoc, (sanctum,) id est, ex conceptione sanctificatum, (tuum,) id est, a te : (adorabo) dico (in timore tuo,) id est, in convenienti tibi, scilicet non servili, sed filiali.

B Et ut possim introire, tu (Domine deduc me,) id est, in præsentem sis mihi dux. dando vires (in justitia tua,) id est, non peto ex sola misericordia, sed justitia tua hoc exigi, ut sicut damnas impios, ita remuneres justos : (deduc) dico (propter inimicos meos) qui me volunt impellere : et in futuro (dirige,) ostendendo quomodo caveam ab inimicis, (viam meam,) id est, opera mea, ita ut sint opera illa (in conspectu tuo,) id est, in beneplacito tuo, ut intelligam illam. Hic petit liberari ab æmula, notat etiam persecutionem, dicens : (propter inimicos.)

Ideo dico (dirige, deduc propter inimicos quoniam non est in ore eorum veritas.) Nec miror quia cor eorum vanum est ; unde dicitur . (Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii).)

C Guttur etiam eorum, id est, os eorum, quia in gutture formantur voces (est sepulcrum patens,) id est, simile patenti sepulcro : quia sicut patens sepulcrum fetorem emittit, et cadaver aliquod expectat, sic illi emittunt fetida verba, scilicet hæreses, et incorporant sibi alios, scilicet a corpore Ecclesie separanda, et sibi conformes faciendo. Hic notat apertam hæresis prædicationem, et inquit latentem verborum seductionem. (Linguis suis dolose agebant,) id est blanda adulatione in audientium corda mortifera suadebant venena. Ideo dixit (agebant,) ut malitiam non solum in linguis, sed etiam in actu eorum esse probaret. Occultam seductionem dicit, ubi veritati falsitas admiscetur : apertam, ubi sola falsitas est. Et quia tales sunt tu, (Deus, judica illos,) id est, ostende eos damnabiles. Non dicit hoc voto malevolentia, sed non potest non consentire divina sententiæ.

Ostendit quomodo velit eos judicari, dicens : (Decidant a cogitationibus suis,) id est inanes inveniantur cogitationes eorum, quibus sperant se obtinere regnum quod non promerentur. Vel (decidant,) id est non valeant implere quæ cogitant. (Et expelle eos) de regno tuo : puniendo eos (secundum multitudinem impietatum eorum,) id est, ut secundum quantitatem delictorum sit quantitas suppliciorum. (Expelle) dico (quoniam irritaverunt te, Domine,) id est ad iram provocaverunt.

Et isti expellantur, sed et omnes qui sperant in te lætentur in anima, et etiam exsultabunt in corpore in æternum, id est, in æterna exsultatione, et hoc ideo quia tu habitabis in eis. Hic ponit modum beatitudinis, cum dicit eam esse æternam, ex hoc etiam, quod ipse habitabit in eis. Etiam per hoc dabit certitudinem illius beatitudinis, scilicet quod dicit lætentur, exsultabunt, quia habitabis in eis.

Et etiam gloriabuntur, id est gloriosos se esse gaudebunt pro corona meritorum. Omnes in te habitati qui diligunt nomen tuum, id est, famam ipsius, gloriam, quia divinæ substantiæ cognitionem habere non possumus. Dicendo omnes, notat quod etiam illi qui minus habent de participatione illius beatitudinis, gloriosi sunt. Gloriabuntur, quoniam tu benedices, id est dabis incrementum virtutum et justo scilicet in hac vita, pro quibus gloriabitur in alia. Gloriabuntur et benedices, et hæc omnia provenient ex tua bona voluntate, qua coronasti eos, et hoc est quod dicit: Coronasti nos in tua bona voluntate, quæ non tantum nobis erit corona et remuneratio in alia vita; sed est etiam nobis in presenti vita ut scutum, id est protectio. Et hoc ponit intransitive cum dicit: Scuto bonæ voluntatis, id est bona voluntate existente ut scuto: et hoc per simile dicitur: sicut enim scutum rotundum positum ante pectus, est protectio, corona superest: ita in hac vita bona voluntas est protectio quia facit promereri: et in alia vita remuneratio et corona est.

IN PSALMUM VI.

TITULUS: *In finem pro Octava Psalmus David.*

Domine, ne in furore. Augustinus: Octavam quidam dicunt adventum Domini, quia venturus est post septem millia annorum, ut aiunt. Sed nulli hoc tempus notum est, potius octavus dies, quia omnia tempora septem dierum revolutione volvuntur, ille nullam habeat varietatem. Vel duæ vitæ sunt una pertinet ad corpus, qui est vetus homo, cui et vetus datum est Testamentum, qua regnavit mors: altera ad animam, qui est novus homo, regeneratus per Christum. Ad corpus autem quaternarius, ad animam ternarius pertinet. Peracta igitur utraque quasi septenario numero, venit octavus dies iudicii, ubi unicuique pro meritis reddetur: unde timens Ecclesia sic orat: In finem pro octava psalmus David, id est psalmus iste attribuitur David penitenti, vel cui libet penitenti: qui penitens figuratur per David, quia et manfortis est cum peccata devincit, et visu desiderabilis, quia et alii peccatores ad ejus conformitatem venire desiderant. Psalmus dico habitus pro octava die, id est pro die iudicii, id est timore futuri, quæ veniet post septimanam hujus sæculi, quod volvitur per septem dies. Psalmus dico dirigens in finem, id est in Christum. Materia est quilibet vere penitens, et hic etiam loquitur penitens. De hac vero materia hoc modo agit, facit deprecationem, satisfactionem ostendit, id est emendatio-

nem, pro inimicis orationem. Intentio est nos ad penitentiam, et per hæc omnia nos ad Christum dirigere: et a deprecatione sic incipit: Conscius propheta peccatorum, vel quilibet penitens, et territus timore poenarum, quas peccatoribus in octava die futuras intelligit, deprecationem sciens apud ipsum judicem potius valere quam excusationem, deprecatur eum per ipsius iudicis potentiam, dicens: Domine, in hac vita argue, id est convince me peccasse, faciens me tamen poenitere ne arguas me in furore tuo, id est in tua graviori vindicta, id est futuro iudicio: et hic corrippe me ne corripas me, id est ne retrahas me ibi a malo concepto in quo ieram in ira tua, id est in leviori poena, id est dando mihi etiam leviolem poenam quam furor sit: vel in ira tua, id est in aliqua poena data post mortem ante iudicium, id est in purgatorio. Qui tam timendum ostendit Deum, ejus notat potentiam.

Ne arguas, ne corripas, sed potius miserere mei, Domine, et hoc necesse est quia ego sum infirmus mole peccatorum. Infirmus sum, ergo sana me, Domine, id est piæ affectiones, quas habes de meis miseriis, sanando ostende, id est removendo peccata mea, Quoniam ossa mea, id est superior vis animæ meæ, scilicet mens, est turbata multitudine peccatorum. Per ossa, quæ pars corporis est robustior pars animæ robustior merito designatur. Quod pluraliter ossa dicit, ipsius mentis robora, id est castitatem, temperantiam, et alia hujusmodi intelligit infirmari.

Superior vis animæ conturbata est et anima mea ipsa, scilicet, tota, non tantum secundum superiorem vim, sed etiam secundum inferiorem, scilicet, secundum omnes sensus, ut peccet in auditu et visu, et cætera, turbata est valde, id est, multis et gravibus peccatis. Cum dicit infirmum esse, et animam turbatam esse secundum superiorem et inferiorem vim, notat omne genus poenitentiae. Valde sum turbatus et tu, Domine, usquequo, differs sanare?

Noli differre, sed tu qui hactenus adversus fuisti dum essem impoenitens, convertere ad me conversum ad te qui dixisti: Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (Zach. i). Convertere, et esto propitius, et eripe animam meam a vinculis peccatorum a quibus tenetur. Salvum me fac, scilicet dando virtutes. Ubi ponit suas infirmitates, deprecatur est eum per suas misérias: nunc autem dicendo, convertere, per ipsius iudicis misericordiam deprecatur, ubi dicit, propter misericordiam tuam?

Ideo precor ut sanes, eripias, salvum facias, cito quia non est in morte qui memor sit tui, id est nullius positi in transitu vitæ erit mortui fructuosa memoria, si tui tantum memor sit, et maxime in inferno. Per infernum accipe desperationem. Quis confitebitur tibi? Non negat quamcunque confessionem: legitur enim de divite: Pater Abraham, miserere mei (Luc. xvi), etc., sed salubrem negat

confessionem. De utroque Isaias sic ait : « Non enim qui in inferno sunt laudabunt te, neque qui mortui sunt benedicent te (*Isa. xxxviii.*) » In hoc versu deprecatur per confessionem iudicis : Dei enim est consuetudo, in hac vita tantum confessionem recipere.

Confessio in morte inutilis est, et in inferno : et ideo illa attendens « laboravi » vigilando, jejunando, et cæteros fructus pœnitentiæ reddendo « in gemitu « meo, » id est in compunctione cordis, procedente a memoria peccatorum, et timore suppliciorum. Gemitus enim quasi geminus luctus dicitur, eo quod geminatur de peccato, et de pœna peccati, de quo dicitur : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v.*) » Laboravi et laborabo, scilicet « lavabo, » id est mundabo « lectum meum, » id est carnem meam, eundo « per singulas noctes, » id est per singula peccata, quæ noctes dicuntur, quia excæcant mentem per ignorantiam. Caro dicitur lectus, quia anima quiescit in ea consentiendo delectationibus ejus. Non tantum lavabo, sed etiam « rigabo, » id est ad fructificandum parabo « lacrymis meis » interioribus et exterioribus. Interior lacryma est compunctio « stratum meum, » id est carnem meam, quæ stratum dicitur, secundum quod nostræ dominationi subternitur. Per rigationem enim lacrymarum ipsum corpus aptum fit ad fructificationem, sicut terra per rigationem aquæ ad fructificandum præparatur. Et in hoc versu ostendit satisfactionem.

« Laboravi » et « lavabo, » quia « oculus meus » interior, id est ratio « turbatus est, » id est perterritus est « a furore, » id est a causa furoris quem exercebit Dominus in die iudicii. Et merito turbatus est « quia « inveteravi, » id est cum deberem esse membrum novi hominis, fui membrum veteris, ita quod sim dignus abjici, sicut Vetus Testamentum : habitans « inter omnes inimicos meos, » id est operans cum omni genere peccati, scilicet adulterii, fornicationis, etc.

Ego inveteravi inter omnes inimicos meos; sed jam vos « omnes qui operamini iniquitatem, » quicumque estis, « discedite a me » spiritualiter, quia deinceps nolo malum operari vobiscum, « quoniam « exaudivit Dominus vocem fletus mei, » id est compunctionis meæ, quoniam exaudivit condonando peccata.

« Exaudivit Dominus deprecationem meam, » scilicet, ne deinceps peccarem, « et ipse Dominus orationem meam suscepit » dando virtutes. Bis ponit « Dominus, » et semel « Deus, » et ita exprimit Trinitatem. Ex quo dixit, « discedite a me, » notavit emendationem quod ulterius non peccaret.

Hic orat pro inimicis. Justum enim erat, ut sicut veniam consecutus fuerat, ita et aliis condonaret. Continuatio : « Dominus exaudivit me, » ideo « inimici mei » considerantes me « erubescant » de malis operibus suis « et conturbentur » timore futuri iudicii « vehementer, » id est, ita ut pœniteant et convertantur ad bona opera, et post conversionem eru-

antur de præteritis peccatis. Illa erubescencia valet ut caveamus a peccatis : et hoc « valde velociter, » id est, ut non expectent mortem vel infernum.

IN PSALMUM VII.

TITULUS. *In finem psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Gemini.*

« Domine Deus meus. » Legitur (*II Reg. xvi*) quod David Chus filium Gemini, familiarem sibi, cum Absalone misit, ut esset cum eo in persecutione, et sibi Absalonis secreta remandaret, quibus secretis auditis, David sperans liberari, psalmum istum composuit, non historiam quidem, sed significatum historię considerans. Sicut enim per occulta illa spem liberationis habuit, sic quilibet justus per incarnationem Christi sperat a potestate diaboli liberari. Psalmus iste convenit David, id est ipso Dominico homini, et omnibus justis, quia hic quilibet justus loquitur : quem psalmum cantavit Domino, id est cum exultatione, pro his quæ in hoc psalmo sunt, laudavit Dominum. Omnis enim justus pro his quæ in hoc psalmo continentur, cum exultatione laudat Dominum. Pro verbis Chusi, id est pro manifestatione silentii, id est incarnationis Christi, quæ hic manifestatur. Iste psalmus agit de silentio, id est de incarnatione Dei : quod silentium, id est occultum erat in tempore illo. Agit etiam de occulto silentio, scilicet iudicii, quod modo exercet, scilicet quod malos permittit prævalere bonis, et eos diverso genere pœnarum affligit. Chusi namque silentium interpretatur, silentii dico filii Gemini, id est generati a propitiatione Dei. Geminus vero dextera interpretatur : per dexteram vero propitiatio intelligitur. Psalmus dico, dirigens auditores in finem, id est in Christum per spem. Materia est mysterium Christi, id est divinitas juncta humanitati : de qua sic agit : ostendit exaltationem divinitatis, quam habuit in vindicando de inimicis, possidendo fines eorum : et ostendit quod faciat iudicium de omni justo, tam de Dominico homine, quam de aliis, et de omni impio. Judicat enim Deus semper in hac vita justos esse puniendos ab impiis ad eorum perfectionem : quod iudicium Dei ostendit eos patienter sustinere, et ideo orare. Deinde ponit admonitionem impiorum, et sic intendit nos in spe, constituere. Sicut diximus (*Supra psalm. iii*) : « Domine quid multiplicati sunt, » tertio loco positum, quia agit de resurrectione, quæ tertia die facta est : ita et istum possumus dicere septimum, quia agit de spe in qua quiescimus, sicut Dominus die septimo quievit. Justus vel Christus hic loquens, patiens persecutores cum patientia, præmittit orationem ut liberetur ab inimicis, dicens : « Domine, » qui dominium habes « Deus, » id est creator omnium, qui « meus » es per familiaritatem « in te speravi. » Et hic notamus intentionem, « et ideo salvum me fac, » ne cedam tentationibus inimicorum « me, » dico, per hoc exemptum « ex omnibus persequentibus me, » tam exterioribus quam interioribus, « et libera me, » scilicet ne ultra insurgant adversum me.

Ideo dico, « salvum me fac, nequando rapiat inimicus meus animam meam, » agens ut leo. De hoc inimico, ait Apostolus : « Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens circumit, quærens quem devoret (I Petr. v), » « dum non est, » id est, quia non est alius « qui redimat » dando pretium ; « neque qui salvum faciat » eripiendo ne redempti cedant insidiis inimici, nisi tu.

Ideo debes salvum facere, quia non est alius qui faciat ; ideo etiam, quia non commisi quare me persequantur. Et « Si ego, Domine Deus, feci istud, » scilicet, si hanc persecutionem illorum merui, id est hæc mala quæ ipsi mihi ingerunt, hæc mala quæ jam dicam mihi contingant. Et quo dixit : « Si feci istud, » determinat cum subdit : « Si est iniquitas in manibus meis, » id est in operibus meis. De Christo patet quod nullam habuit iniquitatem : cæteri justi, et si peccatis vacui non sint, tamen in persecutores nihil committunt. In hoc non commerui quod eis prius mala intulissem : nec in hoc quod eis mala pro malis reddidissem, et hoc est quod subdit : « si reddidi retribuentibus mihi mala. » Cum dicit retribuentibus, notat se ab illis mala recipere, quibus pietatis officium impenderat. Per hæc omnia, et hic maxime suam commendat patientiam. « Si » hæc « feci, decidam merito, » id est vincar « ab inimicis meis inanis, » id est nullum recipiens fructum patientiæ, quod merito mihi eveniet. Vel inanis ab inimicis, id est frustratus, nullum acquirens de inimicis.

Præter hoc malum, hoc etiam mihi aliud eveniat, scilicet « persequatur » id est, impagnet « inimicus animam meam » scilicet, diabolus et membra ejus, « et comprehendat » id est, sibi succumbere faciat « vitam meam » id est, animam per quam vivere debeo « et conculcet » id est, multis turpitudinibus me contemptibilem reddat, in tantum ut sit in terra prorsus, id est dedita terrenis, per quod erit cibus diaboli « et gloriam meam » id est, rationem meam : quæ ideo dicitur mihi gloria, quia per eam sum similis Deo « deducat in pulverem » id est, similem faciat pulveri, scilicet, quod sicut pulvis non resistit vento, ita nec ratio mea resistat diabolo.

« Si feci istud, » hæc prædicta mala mihi eveniant : sed quia non feci « exsurge, Domine, in ira tua » id est, in vindicta tua, ut homines eripias a diabolo « et exaltare in finibus, » id est, in possessionibus « inimicorum tuorum » id est, dæmonum, scilicet, possidendo eos, quos modo possidet diabolus. Tunc exaltatur Dominus in pectoribus, quando illi a conversis confessio laudis offertur. Ab hoc versu incipit ostendere exaltationem divinitatis.

« Exsurge » dico, ut fines inimicorum possideas « et exsurge in præcepto quod mandasti » id est, pone et imple leges tuas in omnibus possessis, et sic synagoga populorum circumdabit te, impugnando et Christum et alios justos.

« Et propter hanc » sic obstinatam contra te « regredere in altum » id est, subtrahere te ab eorum

A cognitione, ita ut sis in alto, scilicet, sicut te humiliasti ut te cognoscerent assumendo carnem, sic te retrahere in altitudinem in qua fuisti. Vel « Exsurge in præcepto quod mandasti » id est, in lege præcepisti, ut in iniquos, animadvertamus, propterea et tu juxta eam legem contra eos insurge : « et » sic « synagoga » quæ a te propter mortem et ignominiam tibi illatas declinavit « circumdabit te » id est, adhærendo tibi circumdabit te : et propter illam confirmandam regredere in altum id est, per ascensionem te potentem ostende : ut qui tibi humiliato adhæserant, sic glorificatum remuneratorem attendant.

Ex quo dixit, « exsurge Domine, » ostendit exaltationem divinitatis, dehinc ostendit iudicium et convertit se ad nos : ac si diceret : Dominus sic exaltatus est, et ipse Dominus iudicat populos : et tu « Domine, iudica me secundum innocentiam meam, » id est, secundum bona opera mea « et secundum innocentiam, » scilicet, quod aliis non nocui, « super me, » id est, a supernis mihi data.

« Iudica me » dico, et « consumetur, » id est, perficietur in me justo, ut me secundum voluntatem nequitiae suæ crucient « nequitia peccatorum » et per hoc « diriges justum » ad te. In hoc versu notatur iudicium justorum et impiorum. Quod enim dicit, ut peccatores consumant nequitiam suam, in eo iudicium peccatorum ostenditur. Justum enim est, ut « qui in sordibus est, sordescat adhuc. (Apoc. xii). » Cum dicit post nequitiam peccatorum consummatam in justis, ipsos justos dirigi, ponit iudicium justorum. Iudicat enim Deus suos, probando persecutione. In Christo fuit consummata nequitia Judæorum, quando crucifixus est : directus est ipse justus quando a mortuis surrexit. Decii nequitia consummata fuit in Laurentio, cum eum per ignem occidit. Similiter de aliis justis atque impiis iudica secundum justitiam : tu dico « scrutans corda, » id est, perfecte videns cogitationes, « et renes, » id est, carnales delectationes : in renibus enim sedes est libidinis. Vel per renes accipiamus firmiores cogitationes : solus enim Deus secreta cordis cognoscit.

Dixi « consumetur nequitia peccatorum, » et contra illam nequitiam sit mihi « adiutorium a Domino » ne ipsa mihi prævaleat, quod justum est secundum patientiam et justitiam meam « quod salvos facit rectos corde, » quia superant omnem inimici tentationem.

Et quia Dominus talis est, ideo vos impii convertimini ad eum, quia « nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit » super vos, quoniam ipse Deus est iudex, id est, retribuet unicuique pro merito. Per hoc ostendit potestatem habere puniendi : et ne excusent se per ipsius iudicis impotentiam, subdit « fortis, » id est, ejus voluntati nemo possit resistere. Et ne illi dicerent : Si potens esset, jam punisset, subdit « patiens, » id est, non statim puniens, sed exspectans peccatorum poenitentiam : et hoc probat quod patiens sit, quia non statim punit peccata : et hoc est, « nunquid irascitur, » id

est, punit « persingulos dies? Non. » Et quia iudex est, et potens est, ideo « nisi conversi fueritis ad eum, gladium suum vibrabit; » ideo mittendo ad iudicium, iustis ostendit coruscum, impiis tenebrosum. Gladius enim vibratus modo tenebras, modo splendorem ostendit. In iudicio, quod vibrabit gladium: et jam « arcum suum tetendit, » id est, cum divina Scriptura nobis minas incutit. Per lignum arcus, Vetus Testamentum accipitur: quia sicut lignum, per se erat inutile et inflexibile: per chordam Novum Testamentum, quo vetus intenditur, et ad utilitatem intellectus reducitur « et paravit illum, » id est nobis per quosdam doctores intelligibilem reddidit.

« Et in eo » arcu, scilicet divina Scriptura, « paravit vasa mortis, » id est, apostolos ceterosque doctores, ex quibus mors propinatur. Quibus? non recipientibus doctrinam eorum; « ardentibus » vero, id est, desiderantibus Deum, « sagittas suas, » id est predicatorum ipsos, vel divinas sententias quæ corda vulnerant « effecit, » id est habiles ut reciperentur et intelligerentur paravit. Unde Apostolus: « Sumus odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam (II Cor. ii). »

Lacet Deus sic vibret gladium, sic paret arcum, tamen impij non desistant, sed ecce impius « pariturit, » id est conatur emitte « iniustitiam, » non alio cogente eum ad hoc, sed quia ipse « concepit » cogitatione et voluntate « dolorem » id est peccatum, pro quo ei maxime est dolendum, « et peperit » id est opere complevit « iniquitatem. »

Hæc autem faciendo « hæc sibi aperuit, » id est præceptum sibi peccati paravit « et effudit illum, » id est amplificationem periculum, « et incidit in foveam quam fecit, » id est per quod alia necem paravit, seipsum potius impedivit. Unde Augustinus: Nemo non prius peccat in se, quam in alium: sicut alios volens decipere, aperit terram prius, deinde effodit. amplificando foveam, tandem nisi sibi bene providens, incidit in eandem. Lacus dicitur cuius latet fundus: peccatum vero dicitur lacus, secundum hæc quod finem imminentis ex peccato ruinæ ignoramus.

In hac vita cadit peccator in foveam peccati, sed tandem in die iudicii « convertetur dolor ejus, » id est peccatum cum iucunditate hic perpetratum, ibi dolorem incutiet « in caput ejus, » id est animam ejus. Punietur enim ibi anima pro omnibus in quibus hic peccavit, « et in verticem ejus, » id est in superiorem partem, scilicet rationem, « iniquitas ipsius descendet, » id est peccatis quibus hic consensit ratio, ibi absque omni obsecratione destruetur. Ex quo dixit « Deus iudex iustus, posuit admonitionem impiorum. »

Et quoniam ipse talis est, ideo « confitebor Domino » id est laudabo Dominum. Accipitur enim confessio vel de peccatis, vel in laude, « secundum, » id est propter « iustitiam ejus, » et psallam bene operando « nomini Domini, » id est ad amplifican-

dum honorem Domini « altissimi » cuius nomini est psallendum, quoniam ipse altissimus est. Psallere vero est, Domini mandata, et operibus peragere, et hymnos et psalmos et cantica vacæ et corda cantare.

IN PSALMUM VIII.

TITULUS: *In finem psalmus David pro torcularibus.*

« Domine dominus noster, » psalmus iste convenit David propheta, et omnibus de Ecclesia quæ fuit ante adventum Christi. Psalmus dico, pro torcularibus agens, id est, pro Ecclesia, quæ ideo torcular intelligitur, quia in ea sunt et rejiciendi et recipiendi: sicut in torculari vinum exprimitur, quod retinetur: et acinus remanet, qui ejicitur: cuius universa pressura fit Christi permissione. Psalmus nos in Christum dirigit: et hoc est quod dicit, in finem, id est, admonet nos infideles ut voluntarie Deo subjiciamur. Materia est Christus. De eo sic agit: ostendit excellentem potentiam divinitatis per magnifica sua opera: ostendit etiam humanitatem ejus humilem, deinde exaltatam super omnem creaturam. Intentio vero est, admonere infideles, ut tali Domino subjiciantur. Loquitur hic propheta vel quilibet de Ecclesia quæ fuit ante adventum Christi, et a magnificatione divinitatis incipit: et hic quandam exultationem attendens secundum Christi dignitatem, præmittit dicens: « Domine, » qui cum omnibus domineris « Dominus noster, » specialiter es, quia tuorum honorum participes facti sumus, « quam, » id est quantum, « nomen tuum, » honorificentia tua, fama, gloria, « est admirabile: » non tantum in Africa, sicut dicebant quidam hæretici, sed « in universa terra. »

Ideo dico mirabile « quoniam magnificentia tua, » id est magnificus Filius tuus, « est elevata super omnes cælos, » id est super omnem angelicam creaturam: vel super omnes cælos materialiter: quod fieri non posset, nisi ille, homo esset et Deus.

Propter hoc est admirabile nomen tuum, et etiam propter hoc quod tu « perfecisti, » id est perfectam fecisti « laudem ex ore infantium et lactentium, » infantium quantum ad ætatem, lactentium, id est simplicium, qui indigebant pasci simplici doctrina. Laudem puerorum perfectam dicit, quia non fit ex humano ingenio, sed ex sola operatione divinitatis. Perfecisti dico « propter inimicos tuos, » scilicet pharisæos. Hæc prophetia in Evangelio ore Domini docetur exposita, cum a Judæis prohiberentur infantes, ne laudem Domini resonarent, respondit: « Nonne legistis, quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? (Math. xxi.) » Propter inimicos dico « ut destruas inimicum, » scilicet malevolum, « et ulorem, » id est defensorem suæ legis, veritatem Evangelii impugnantem.

Ideo dicit destrues « quoniam ego videbo » in successoribus meis « cælos tuos, » id est sanctos apostolos, qui dicuntur cæli, quia continent secreta

Dei, compliunt etiam rorem cœlestis doctrinæ fidelibus. Inde per cœlos evangelicos libros, qui secreta Dei continent, possumus accipere. Cœlos dico « opera digitorum tuorum, » id est quos ipsa deitas operata est : per digitos pluraliter personarum pluralitatem in deitate significat : unde alibi manifeste trinitatem nobis notat cum dicit : « Quis appendit molem terræ tribus digitis? » Videbo « et lunam, et stellas; » per lunam inferiorem Ecclesiam sub apostolis, vel generalem Ecclesiam, quæ pro defectu et incremento luna dicitur : per stellas intelligit eos, qui in Ecclesia in seipsis lucent « quas » stellas vel « quæ » scilicet cœlum et lunam « tu fundasti » id est firmiter statuisti, ut quibuslibet tentationibus nequeant dimoveri.

Quando quidem hæc omnia fecisti, ergo « quid est homo? » id est magnum quid video hominem esse, per hoc quod tu es memor ejus? Preparas enim per Filii tui transmissionem, humani generis reparationem : « aut quid est filius hominis? » id est humanitas Christi, « quoniam visitas eum » uniendo tibi Filium tuum. Quod dicit, filius hominis, notat eum verum hominem esse : quod dicit hominis et non hominum, eum non ex homine patre, sed ex sola matre humanitatem traxisse innuit.

Visitasti filium hominis, et eum filium cum visitante deitate, id est Christum integrum « ministi » secundum deitatem. Humiliata enim fuit divinitas, quando sibi passa est humanitatem uniri. Unde Apostolus : « Exinanivit semetipsum formam servi accipiens (Philip. II). » Ministi dico, ita, ut ipse Christus secundum humanitatem minus haberet ab angelis, quia passibilis et mortalis fuit, « sed paulo, » quia etiam ipsi sic fragili, prout Domino, angeli ministrabant : et eum prius sic minutum « coronasti gloria » in resurrectione « et honore » : id est multitudine servorum per exaltationem ad cœlum. Cum dicit coronasti, notat de corona totius mundi resurrectionis et ascensionis gloria aliquos confiteri : et sic honoratum « constituisti super opera manuum tuarum, » etiam super angelicam creaturam.

Et quoniam potuisset eum constituisse digniorem omnibus creaturis, nec tamen omnia subiecta essent ei (ut aliquis episcopus dignior est omnibus aliis, nec tamen omnes subiecti sunt ei), subdit : « sub pedibus ejus, » id est plenarie subiecisti « omnia, » id est omnes creaturas. Sicut enim quod sub pedibus alicujus est, plenum ei subiectum est, ita Christo omnia : licet enim adhuc quidam recalcitent, nihil tamen faciunt nisi ejus permissione. Vel « sub pedibus ejus, » id est sub humanitate, quæ ideo pedes dicitur quia per eam divinitas ad nos descendit. Ostendit per partes quæ omnia subjecerit. « oves, » id est simplices in Ecclesia, de quibus ait Dominus Petro : « Pasce oves meas (Joan. XXI), » « et boves, » id est predicatores sanctos, qui triturant Ecclesiam. Unde Moyses : « Non alligabis os bovi trituranti (Deut. XXV). » « Universas » propter hoc ponit femininum, ut significet illos quosdam

A fetus in Ecclesia ; « insuper et pecora campi » per pecora campi illos qui sub nullius custodia tenentur intelligit, qui late vagantur. Per hoc quod dicit, « insuper, » notat discretiorem illorum a bonis.

Et etiam volucres cœli, id est elatos in superbia, « et pisces maris, » id est qui curiose victum querunt, sic mundana querunt sollicito : sicut enim pisces qui victum sollicito inquirunt, sic quidam ut possideant, ut mercatores : quidam naturas rerum inquirendo, ut philosophi, qui perambulant semitas maris. Per mare accipimus mundum, qui semper in motu est, sicut mare. Cum superius dixit, « ministi, » humilitatem humanam ostendit : post hæc usque de humanitatis exaltatione.

Ostensa igitur tanta dignitate ipsius, quasi concludens in eadem admonitione, in qua inceperat, desinit. « Domine Dominus noster. » Et notatur ibi mysterium, ut sicut a bono incipimus sic finiamus.

IN PSALMUM IX.

TITULUS : *In finem psalmus David pro occultis filii.*

« Confitebor, » iste psalmus convenit David, qui et hic loquitur pro occultis filii, id est, Christi. In hoc enim psalmo agitur de occultis Christi, et jungit nos in unum, id est in Christum. Interdit enim in hoc psalmo invitare nos ad timorem Christi. Materia est gesta Christi in primo et secundo adventu, de quo sic agit. Ostendit Christum in secundo adventu damnaturum diabolum cum membris suis. In primo vero ostendit quid faciat quis, et quid persecutoribus Ecclesie, sive capiti Antichristo, sive suis. Postea ponit imprecationem Ecclesie persecutoribus. Deinde attendens mala quæ Antichristus faciet Ecclesie, cum questione ipsa mala enumerat. Ultimo precatur finem mundi.

Prævidens propheta destructionem inimicorum in secundo adventu, in quamdam exultationem prærupit, dicens : « Confitebor tibi, Domine, » confessione laudis « in corda » dicit, quia nulla confessio valet quæ ex corde non procedit, « mea » dicit, cui dominatur, « toto » dicit, quia nulla cogitatione impeditur et aliis. « Narrabo omnia mirabilia tua, » non ideo dicit, quod omnia ejus mirabilia narret, sed quæcumque dicit de eo mirabilia sunt.

« Lætabor » etiam in animo, « et exultabo » in corpore, non in mundanis, sed « in te » « psallam, » etiam bene operando « cornu tua » ampliando, « o Altissimo, » scilicet, quia altissimus es.

Lætabor dico et exultabo. « In convertendo inimicum meum retrorsum, » id est in consideratione conversionis inimici. Licet enim hic nobis quodammodo dominetur, tamen in die iudicii prorsus ejus dominium destruetur. Conversio vero, id est destructio illius domini per mortem Christi incipit, in die quidem iudicii plene consummabitur. Ille convertetur, sique sequaces « infirmabuntur, » id est amittent potestatem nocendi : quæ iterum infirmatio in

hac vita incipit per mortem Christi : et « peribunt » a
 æterna damnatione, remoti « a facie, » id est a co-
 gnitione tua juxta quod dicitur : « Tollatur impius,
 ne videat gloriam Dei (*Isa. xxvi*). »

Ideo peribunt et infirmabuntur « quoniam tu fe-
 cisti meam causam, » id est mihi utilem. Ibi enim
 patientiæ et humilitatis nobis exemplum reliquit : et
 « judicium, » id est sententiam mortis, datam ab
 ipsis Judæis, « fecisti meum, » id est mihi utile. Per
 mortem enim tuam redempti sumus : et potes de-
 struere adversarios, quia « tu sedes, » id est quiescis
 « super thronum, » id est in regali sede ; « qui judi-
 cas justitiam, » id est juste, et per hoc notat quod
 Deus eos velit destruere.

« Judicas justitiam » hanc, scilicet : « Increpasti gen-
 tes, » id est gentiliter viventes damnabis, incre-
 pando eos de malefactis ; « et impius, » id est dia-
 bolus, « peribit » in æternum, scilicet, « nomen
 eorum, » id est omnem potestatem « eorum, » id
 est gentiliter viventium, delebis in æternum. Et ne
 acciperemus in æternum usque ad finem mundi, sicut
 Moyses ait : « Regnabit Dominus in æternum et ultra
 (*Exod. xv*) ; » subdit, « et in sæculum, » subsequitum
 hujus sæculi.

Peribit impius, quia « frameæ, » id est tentatio-
 nes « inimici, » id est diaboli, « deficient in finem, »
 id est postquam devenient in ultimum finem, « et
 destrues civitates eorum, » id est collectiones sub-
 ditorum, munitas sententiis falsorum ad suos errores
 defendendos. Et tunc « peribit memoria eorum, » illa
 scilicet affectio quam habent sancti pro eis in hac
 vita existentibus. Unde in Evangelio : « Inter nos et
 vos chaos magnum firmatum est (*Luc. xvi*) » « cum
 sonitu, » id est magno dolore pereuntium. Sicut
 enim aliqua civitate pereunte, magnus dolor et ma-
 gnus sonitus est, ita erit in illis pereuntibus.

« Ipsi ita peribunt, Dominus autem permanet in
 æternum, » vere permanet in æternum, quia « pa-
 ravit thronum suum in judicio, » id est, dum judi-
 cæretur : vel in judicio, ut judicet ; « et ipse judicabit
 « orbem terræ, » id est omnes bonos viventes in cir-
 cuitu terræ, « in æquitate, » scilicet pro meritis ;
 « judicabit etiam populos, » scilicet peccatores, « in
 justitia, » id est pro meritis singulorum.

Hactenus egit de secundo adventu, nunc de primo
 ingreditur : et primo ostendit quid Christus faciat
 suis ; in secundo adventu judicabit, et ipse idem Do-
 minus in hac vita factus est refugium pauperum.
 « Factus est » bene dicit, quia cum Deus nihil debe-
 ret, homini (homo enim per suam culpam ab eo re-
 cesserat) fecit tamen mediatorem, per quem redime-
 ret, « refugium, » dicit per simile : sicut enim pu-
 gnantes cum stare nequeunt, ad aliquam munitionem
 fugiant, sic fideles cum per vires proprias stare
 nequeant, ad Christum refugiant, qui vel ministrat
 tolerantiam, vel mitigat passiones. Pauperem vocat,
 qui licet habeat, tamen terrena cupiditate vacuatus,
 celesti desiderat largitate ditescere : ipse est etiam
 adjutor ad cooperandum, ut si aliquis incipiat jeju-

nare, Deus ei manum apponat : adjutor dico in tri-
 bulatione. Illud enim dulcissimum est adjutorium,
 quod in necessitate præstatur, sicut in alio psalmo
 dicit : « Invoca me in die tribulationis, et eruam te,
 et honorificabis me (*Psal. xlii*) ; » et non quocun-
 que modo adjutor in tribulatione, sed in opportunitati-
 bus, id est secundum quod opportunum est. Si enim
 tribulatus roget removeri tribulationes, non est
 dignus exaudiri : si vero tolerantiam deprecatur, di-
 gnus est exaudiri.

Adjuvas in tribulatione, et etiam non delinques,
 id est non pateris eos devinci. Licet relinquo, id est
 ad horam patiaris tribulari, vel etiam aliquando ca-
 dere : sunt enim aliqui casus utiles, ut impetus,
 « quærentes te, Domine, » id est illos qui omnibus
 modis voluntati tuæ obtemperare nituntur.

Et quoniam non dereliquisti, ideo « sperent in te
 omnes qui noverunt nomen tuum. » Noscere accipit,
 non ex interiori cognitione, sed in sola fide et
 bona operatione. Unde Joannes : « Qui dicit se nosse
 Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est
 (*I Joan. i*). »

Non derelinquit suos, sed requiret sanguinem eo-
 rum : et ideo « psallite illi Domino, » et determinat cui
 Domino, scilicet qui corporaliter « habitat in Sion, » id
 est in Judæa. Sion namque Judææ caput est, in qua
 Christus præsentia corporis habitavit. Unde et ipse
 ait : « Non sum missus præsentia corporis, nisi ad
 oves quæ perierunt domus Israel (*Matth. xv*). » Vel
 per Sion Ecclesiam, quæ speculatio est, possumus
 accipere : « Annuntiate inter gentes, » id est gentili-
 ter viventes, « studia ejus, » hoc scilicet, « quoniam
 ipse est requirens sanguinem eorum, » id est quæ-
 rentium Dominum, « recordatus est, » scilicet tribu-
 latorum et tribulantium. Deus suorum videtur obli-
 tus, cum eos tribulari permittit : recordari, quando
 eis subvenit. Studia dicit, quia Deus non tantum ju-
 dicat, sed studiose vindicat. « Recordatus est tribula-
 torum, et non est oblitus clamorem pauperum, » id
 est supplicium, qui non possunt tribulationes susti-
 nere, miseretur statim Deus, et liberat a tribula-
 tione.

« Clamorem pauperum » dicentium : « Miserere
 mei, Domine, » scilicet hoc modo, « vide humilita-
 tem meam, » id est afflictionem meam : vide, dico,
 « de inimicis meis, » id est de superbia inimicorum.
 Si enim consideras modum superbe inferentium,
 poteris cognoscere quanta sit afflictio patientium.
 Quod dicit Domino, « Vide humilitatem meam, » per
 simile loquitur. Sicut enim aliquis, si eum Dominus
 suus videat, melius pugnat, ita fideles Christi, si
 Deus eos videat, melius tolerant. Videre enim Domini,
 juvare est.

« Vide humilitatem meam. » Et sic « exultabo in
 salutari tuo, » id est in salutatione tua.

Et ideo debeo exultare, quia tu es ille « qui exal-
 tas me, » id est removendo « de portis mortis, » id
 est de malis operibus, per quæ intratur in infernum,
 ita ut ego sic exaltatus positus « in portis filie Sion, »

id est in virtutibus quæ sunt introitus ad Ecclesiam, **A** ille, quia video tantam tribulationem inferri tuis ab illo, quod videris recessisse a tuis.

quæ dicitur filia Sion, quia generata fuit in Sion, id est in Judæa, in passione Christi. Vel etiam dicitur filia Sion, id est filia speculationis, quia non esset Ecclesia, nisi Deum specularetur, « annuntiem » omnibus aliis « laudationes tuas omnes, » non quod omnia quæ possunt de eo cum laude dici dicat, sed quidquid dicat, laus ejus erit.

Et quia sic exaltas, « exultabo in salutari tuo. » Hic incipit dicere quid faciat persecutoribus Ecclesie in primo adventu. Continuatio : Suis ita subvenit Deus, « sed gentes, » id est gentiliter viventes, « infixæ sunt in interitu quem fecerunt. » Cum enim alios corporaliter interimunt, seipsos spiritualiter interficiunt. « Infixæ, » per simile dicitur. Sicut enim clavus infixus vel in luto, per se non potest resurgere, **B** ita ipsi homicidæ a nequitia sua per se non possunt resurgere. Et etiam « pes eorum, » id est affectio eorum, est comprehensus « in laqueo, » id est in dolositate, « isto quem absconderunt, » id est aliis occulte tetenderunt.

Ipsi ignorant hoc judicium Domini esse datum super eos in hac vita, sed « Dominus cognoscetur faciens judicia, » ideo quia « peccator est comprehensus, » in hac vita « in operibus manuum suarum, » id est in delectationibus suarum operationum.

Quia peccatores sic persequuntur Ecclesiam Dei, ideo « convertantur » a proposito persequendi, et præcipitentur « in infernum, » materialem : peccatores dico, scilicet « omnes gentes quæ obliviscuntur Deum, » id est qui vel fidem non habent : vel, **C** si habent, opera Dei non faciunt.

Vere convertentur, quia pauperes remunerabuntur, et hoc est « quoniam oblivio pauperis non erit in finem, » id est in æternum : quia licet Deus in hac vita videatur pauperum oblivisci, tamen veniendo in fine sæculi, non obliviscetur Dominus eorum : et si pauperum simpliciter recordatur Dominus, tunc multo potius patientiæ pauperum recordabitur : et hoc est « patientia pauperum, » id est merces patientiæ pauperum, « non peribit. » Hic imprecatur contra persecutores.

Et ut patientia ipsorum non pereat, « tu Domine, exsurge, non confortetur, » id est non prosperetur diu in persecutione sanctorum, « homo, » id est Antichristus, qui cum dicat se esse Deum, tamen simpliciter homo est. Ipse non confortetur, et etiam « gentes, » scilicet sequaces et complices ejus « judicentur in conspectu tuo, id est, » licet alii nesciant eos judicatos, tamen apud te sunt judicati.

Hoc modo judicentur. « Constitue super eos legislatorem, » id est Antichristum, qui constituat super eos legem contrariam legi Christi, et etiam hoc modo judicentur, ut « ipsæ gentes sciant » aliquando « quoniam ipsi sunt homines, » id est carnaliter. Propheta prospiciens tantam persecutionem futuram ab ipso Antichristo, conqueritur quasi Deus recessisset a suis, ipsius malefacta enumerando. Continuatio : Ideo precor ut non confortetur homo

id est in virtutibus quæ sunt introitus ad Ecclesiam, **A** ille, quia video tantam tribulationem inferri tuis ab illo, quod videris recessisse a tuis.

Et ideo « ut quid, Domine, recessisti longe, » id est permittis tuos tantum tribulari, et « despicias, » etiam, id est sicut videris recessisse, ita etiam videris despiciere « in oportunitatibus in tribulatione? » id est cum in tantis tribulationibus opportunum videretur ut Deus confortaret suos per miracula, videretur ut Deus confortaret suos per miracula, nec aliquam talem ministret confortationem. Hic vult enumerare mala quæ Antichristus inferet fidelibus, et enumerando ostendit ipsa mala nocere inferentibus, prodesse patientibus. Continuatio :

Recessisse videris, quia « superbit impius, » et ex superbia sanctos affligit singularis ille, id est Antichristus : et dum sic superbit « incenditur pauper. » Per incenditur notat et quod tribuletur et quod purgetur. « Superbit impius, » et castigant ipse et sui mala consilia adversus sanctos, in quibus « comprehenduntur. » Per comprehenduntur notat eos nocentes suis ipsis laqueis impediri.

Superbit impius, pauper incenditur, laudatur etiam peccator, secundum acta; laudatur dico « in desideriis animæ suæ, » quia succedunt ei omnia quæ desiderat, et sic laudantes dicunt : Non posset hæc facere nisi Deus esset cum eo « et ipse iniquus, » quia voluntate habet nequitiam « benedicitur, » id est exaltatur, quia etiam in malis operibus bene agere dicitur.

Et quoniam sic laudatur et benedicitur, ideo « exacerbavit Dominum peccator, » ille singularis, id est iram provocavit, et ideo etiam quia ipse « non quæret, » sibi Deum adiutorem : agens « secundum multitudinem iræ suæ, » id est in multo furore.

« Non est etiam Deus in conspectu ejus, » id est non attendit Deum aliquid posse : et præter hæc omnia « viæ, » id est opera ipsius, « sunt inquinatæ » in omni tempore, id est nonnunquam fecit aliquid bonum.

Et ideo exacerbavit, quia « auferuntur judicia tua » a facie ejus, id est a consideratione ejus, quia nec te attendit rectorem rerum, nec futurum judicem, et hoc ideo, quia « dominabitur omnium inimicorum suorum, » quia realiter subjiciet omnes reges terræ.

Vere dominabitur, quia « ipse dixit in corde suo, » id est tibi competenti, « movebor a generatione, » una mihi subdita « in aliam generationem, » mihi subjiciendam, sed « non sine malo, » id est quin eis mala inferam. Hic notat nimiam malitiam nequitie illius.

Ipse etiam talis est « cujus os est plenum malitia, » id est blasphemia in Deum « et amaritudine, » quia amara verba et turpia dicit hominibus « et dolo, » quia seducit homines per latentes seductiones, id est per promissiones, etc. « Sub lingua ejus labor et dolor, id est in corde ejus, quia nihil aliud cogitat, nisi ut fidelibus laborem et dolorem inferat. Vel

« sub lingua ejus, » quia audientes plus timent linguam ejus, quam laborem et dolorem.

« Sedet, » id est immoratur « in insidiis cum divitibus, » id est potentibus, per quorum auxilium homines decipiet, « in insidiis, » dico, positus « in occultis » locis. Occulte enim fallat homines, ad se prophetarum scripturas convertens, sic dicens : Ego sum promissus Messias. In me etiam completr prophetia quæ dicit : « Adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei. » (Psal. LXXI.) Ad hoc sedet « ut interficiat innocentem, » spiritualiter.

« Oculi etiam ejus in pauperem respiciunt, » per affectum misericordiæ. Dicit enim : Movebor erga te, quia ita tribularis desine stultitiam filiam, et converte ad me : exterius ostendit se habere affectum erga illos, sed interior « insidiatur, » hoc est quod dicit « in abscondito, quasi leo in spelunca « sua, » scilicet, cum comparat eum leoni, homines eum per violentiam sibi adherere coactorum ostendit. Cum vero dicit, « in spelunca, » dolose eum agere insinuat.

Et ad hoc scilicet « insidiatur, ut rapiat pauperem, » et ne rapinam semper violentam intelligamus, subdit « rapere pauperem, » dico, etiam « cum attrahit eum, » id est dum aliquibus blanditiis seducit eum. Per hoc quod repetit, « insidiatur, » ostendit eum valde studiosum ad insidias.

Insidiatur pauperi ut rapiat, et rapiet, quia « hæc » miliabit eum, » id est inclinabit eum sub suis legibus. « In laqueo suo, » id est ipsius Antichristi, quandiu aliis parat laqueum ipse in eo illaqueatur. « Inclinabit se, » id est paulatim descendet ad ruinam : quanto enim magis alios tribulat, tanto propior ipse est ruinæ, « et cadet, » quia Dominus interficiet eum spiritu oris sui, sed tum tandem cadet « cum dominatus fuerit pauperum, » quos sibi subjiciet.

Et merito cadet. « Dixit enim in corde suo, » id est tractavit in corde : quia sicut dixit, verum esse putavit : « Oblitus est Deus » suorum, et « avertit faciem suam, » id est presertiam suam « ne videat, » opera quæ ego facio, puniendo eos, nec etiam « in finem, » id est nec in hac vita nec in futura. Videns Propheta homines futuros in tempore Antichristi, præ nimia tribulatione mortem expetere, inducens personam eorum precatur finem, et secundum adventum Christi, sicut etiam serpentis in persona eorum conquestionem facit. Continuatio :

Ipse dicit quod Deus oblitus est, sed tu « Domine Deus, exurge, et exaltet manus tua, » id est vindicta tua « ne obliviscaris pauperum, » sicut ille æstimat.

Et bene debes te vindicare de eo, quia « ipse impius irritavit Deum, » et propter quid irritavit? Id est quæ fuit principalis causa illius irritationis? Hæc scilicet « dixit enim in corde suo, » sic habens : Dominus « non requirit, » id est vindictam non accipiet : et ideo hæc irritatio maxima fuit, quia contra ipsum Deum sermo dirigitur, et hoc est ponere

A os in cælum. Interrogando loquens, ad inquisitionem nos admonet : cum respondet Inquirentibus satisfacit

Ipse dicit « non requirit » sed tu, Domine, vides, ut, qualiter « tradas in manus tuas, » id est vindictas tuas. Vere vides istud, quia nec profunditas cogitationum latet visum tuum : et hoc est quod dicit « quoniam tu consideras laborem et dolorem, » id est cogitationem de dolore et labore inferendo aliis. Unde superius dictum est : Sub lingua ejus labor et dolor.

B Bene debes eos tradere in manus tuas, quia « tibi, » id est tuæ custodiæ « pauper derelictus est, » id est in nullo alio confidit, nisi in te solo, et pauper derelictus tibi non frustrabitur, quia « tu eris adjutor, » id est cui mortuus est diabolus, id est pater et mater, scilicet voluptas carnis. Diabolus ideo dicitur pater, quia omnes homines animates in peccato et generantur et nascuntur. Voluptas ideo mater : quia sicut mater gignit puerum, ita carnis voluptas nutrit stultum.

Quia tibi est pauper derelictus, ideo « contere, » id est annihilata « brachium » id est fortitudinem et potentiam « peccatoris » in actu « et maligna » in voluntate, et jam tempus est ut destruat eum potentia : quia et illius nequitia est consummata, et Ecclesia illius persecutione purgata ; et hoc est quod subdit : « quæretur peccatum » ponamus ut quærat quem locum habeat in Ecclesia peccatum istud « et non inveniatur » locus ipsius peccati. Ubi enim nihil restat purgandum, ibi impius non habet locum.

C Brachium illius conteretur « Dominus autem regnabit in æternum » et sic dico in æternum ut intelligatur « in sæculum sæculi » et ne gentes dicerent, et nos cum eo, subdit « vos, gentes, peribitis de terra filius » remoti scilicet, de terra viventium.

« Vere, gentes, peribitis, quia Dominus exaudivit desiderium pauperum » quia etiam « preparationem cordis eorum, » id est, ex quo habent voluntatem paratam sive a Deo, sive a seipsis « audit auris tua. » Alia translatio habet concupiscentiam ubi nos habemus preparationem, et ideo sic legamus, « in idem valeat cum concupiscentia : sic « desiderium exaudivit et preparationem, » id est id ad quod ipsi omni conatu virium nitentur orando assequi.

D Desiderium exaudivit, hoc scilicet, « judicare pupillo et humili, » id est ad honorem pupilli et humili ita judicare « ut homo non apponat, » id est non præsumat « magnificare ultra se super terram » scilicet, viventium, quæ terra dicitur propter soliditatem.

IN PSALMUM X.

TITULUS : In finem psalmus David.

« In Domino. » Iste scilicet psalmus convenit David propheta, qui et hic loquitur, dirigens auditores in finem, id est in Christum. Intendit enim in hoc psalmo nos admonere ut resistamus hæreticis. Materia est Christus, de qua sic agit. Ostendit eum in isto iudicio suo quosdam excusare, ut sunt hæretici. Ostendit

etiam quod adjuvet suos et protegat, ne succumbant illorum hæresibus. Ostendit etiam quod puniat illos impios, et sic incipit contra hæreticos, ac si diceret: Resistite hæreticis exemplo mei, qui « confido in Domino, » et ideo « quomodo, » id est qua audacia « dicitis, » id est audetis dicere? ad detrimentum anime mee « Transmigra, » id est transi de vilitate intelligentiæ scripturarum in qua es, ad altitudinem intellectus nostri: et hoc est quod dicit « in montem, » et tunc erit sicut passer. Quoddam genus est passerum, qui, relictis locis humilibus, nidificant in montibus, ut sibi caveant a laqueis. Istis passeribus putant hæretici illos esse similes, quos sibi adjungunt. Alia autem translatio habet, sicut avis, et secundum hoc dicit Propheta: Si ego transmigrarem ad vos, essem sicut avis, id est instabilis.

« Dixi confido in Domino, » et hoc necesse est « quoniam ecce » scilicet in manifesto est « peccatores intenderunt, » id est, sui parti applicuerunt « arcum, » id est divinam Scripturam. Dicendo peccatores. ostendit quod propter peccata sua excæcati sunt, « sagittas, » id est sententias suas « paraverunt, » id est, rationes et auctoritates ad eas verisimiles ostendendas inquisierunt, « in pharetra, » id est in venenato corde suo: ad hoc scilicet, « et sagittent, » id est occidant ipsi « rectos corde » existentes « in obscuro, » sagittent in obscuritate, id est in simplicitate: ipsi hæretici sagittent, scilicet non illuminatos et sapientes viros, sed idiotas et eos qui Scripturas ignorant, aggrediuntur sagittare. Vel existentes « in obscuro, » id est in ambiguitate, scilicet quod admistione veritatis, suam falsitatem conantur tegere.: « Sagittent (dico) rectos corde in obscuro, » id est in simplicitate, quia per Scripturas nesciunt se defendere.

Intenderunt (dico) arcum « quem destruxerunt » malis interpretationibus ea « quæ tu perfecisti, » id est, perfecta fecisti, divinam scilicet Scripturam: licet enim prophete et alii dicantur scripsisse, tamen ipsi nihil, sed Deus per eos scripsit. Vel « quem perfecisti, » id est Christum quem dicuntur destruere, aliquid de ipsius veritate negando, ut si omnibus aliis concessis, negarent virginem peperisse. Ipsi destruxerunt: « justus autem quid fecit? » id est Deus: per hoc quod dicit eum justum, innuit quod suos debet adjuvare, et adversarios reprobare.

Quid fecit? ecce quid fecit « Dominus » omnium est « in templo sancto suo » « Dominus, » id est qui dominatur omnibus suis quadam familiari dominatione; « in cælo, » id est in suis secretariis: est ibi « sedes ejus, » quia ibi sine offensa requiescit et judicat.

Habitat in templo, sedet in cælo, nec etiam minores derelinquit: et hoc quod dicit « oculi ejus, » id est affectus misericordiarum « respiciunt in pauperem » adjuvando, sustinendo: et « palpebræ ejus, » id est divinæ Scripturæ « interrogant, » id est comprobant: « filios hominum, » id est probant bonos et malos. Palpebræ ideo dicuntur Scripturæ, quia

palpebræ clauduntur et aperiuntur, ita et divinæ Scripturæ. Divina Scriptura clausa bono, comprobatur eum: quia licet bonus ignoret eam, non negligit, nec eam corrumpendo suum sensum apponit. Aperta comprobatur malum: quia non gratiæ Dei, sed suo ingenio reputat et superbit.

« Interrogant filios hominum » quia ipse « Dominus » interrogat justum et impium, « et bonus convenienter respondet, sed « qui diligit iniquitatem, » id est malus, ita respondet, ut in ipsa responsione appareat quod « odit animam suam. » Ex quo dixit, Dominus in templo sancto suo, ostendit quod Dominus suos protegat, nunc vero ostendit quomodo adversarios puniet. Continuatio:

Iniquus odit animam suam, et Dominus « pluit laqueos, » id est errores, quibus illaqueantur « super peccatores, » id est ad detrimentum peccatorum. Pluit dicit, quia sancta Scriptura, quæ aliis pluvia fructificans, ipsis vertitur in laqueos et errores: « ignis, » id est ardor concupiscentiæ « et sulphur, » id est fetida opera « et spiritus procellarum, » id est tempestuosi actus: est « pars eorum » pars dico « calicis, » id est iudicii Dei. In hac vita iudicium Dei vocat calicem: quia quibusdam vitam, quibusdam mortem propinat, vel calicem, id est æterni iudicii est pars « ignis » infernalis « et sulphur, » id est fetor inferni « et spiritus procellarum, » id est impetus æternæ damnationis.

Ideo Dominus adjuvat suos « quoniam justus Dominus dilexit justitiam » et hæc est justitia, ut suos adjuvet. Pluit laqueos et cætera mala, quia « vultus ejus, » id est ira ejus quæ per vultum intelligitur « videt æquitatem, » id est malis remunerat quod justum est. Unde dicitur: Qui in sordibus est, sordescat adhuc.

IN PSALMUM XI.

TITULUS: *In finem psalmus David, pro Octava.*

« Salvum me fac. » Qui enim et ipse hic loquitur, pro octava, non pro timore solius iudicii, sicut superius in, « Domine, ne in furore, » sed pro habenda octava, id est æterna gloria, quæ dabitur in die illa, ad quam per istam Salvatorem quem iaducit, feliciter putat pervenire: et dirigit nos in finem. Hortatur enim nos et suos contemporaneos et omnes alios, ut Christum finem suæ expectationis ponant. Materia est Christus, de qua sic agit: ostendit salvationem humani generis per Christum esse promissam, et eum idoneum qui facere possit, per hoc quod ostendit eum esse contrarium vanitati, per quam vanitatem salvatio illa amittitur. A qua vanitate petens liberari, sic incipit:

« Salvum me fac, Domine, » ne istius sæculi vanitas mihi prævaleat, et opus est « quoniam defecit sanctus, » id est sanctitas abbreviata est. Dicens defecit, notat hominem in sanctitate fuisse creatum, et inter priores Patres plures fuisse sanctos. Vere defecit, « quoniam diminutæ sunt veritates, » id est abbreviatæ sunt « a filiis hominum, » id est rationa

lium, quorum rationem debuerant imitari. Per hoc quod dicit veritates pluraliter, notat in multis hominibus veritatem quamcumque fuisse diminutam. Cum dicit diminutæ, notat depravata Dei munera culpis hominum evidenter.

Veritas est diminuta, et subintravit vanitas: et hoc est « vana, » id est ad veram salutem non pertinentia « sunt locuti, » et non pauci, sed « unusquisque ad proximum, » id est ad proximum decipiendum: ipsi dico, existentes « labia, » id est garruli, loquaces « dolosa, » id est occulte decipientes: et hi tales sunt locuti in corde, « in corde, » id est in multiplicitate, quia ad singulos decipiendos, diversa ingenia secundum modum personæ agunt. Hic imprecatur.

Ipsi loquuntur vana, sed « Dominus disperdat labia « dolosa » et inter labia dolosa ei maxime imprecatur, quod maxime nocivum erat cum dicit « linguam « magniloquam, » scilicet mundanorum philosophorum. Disperdat dicit, ut passim pereant, qui se in una pravitate collegerant.

« Qui » scilicet philosophi « dixerunt: Magnifica « bimus labia nostra, » id est magna dicemus de nobis: et hoc possumus, quia « labia nostra, » id est loquela nostra, « sunt a nobis, » id est ex nostro ingenio, de quibus Apostolus: Evanuerunt in cogitationibus suis (Rom. 1): « labia nostra sunt a nobis, » quia « quis est noster Dominus? » id est quis nobis dominatur? scilicet, in scientia.

Ipsi dicunt hoc, sed Dominus hoc dicit: Nunc quasi usque modo dormivi, sed nunc in tempore gratiæ « surgam, » scilicet propter removendam « miseriam inopum, » id est gentium, qui ideo inopes dicuntur, quia neque per leges, neque per prophetas divitias cognitionis habebant, « et propter gemitum « pauperum, » id est Judæorum: qui ideo pauperes dicuntur, quia licet legem et prophetas habebant, non tamen ad salvationem sufficiunt. Per gemitum notat aliquos de adventu Christi maximam affectionem habere. Et hic incipit ostendere promissionem salvationis.

« Ego exsurgam, » et hoc quod facturus sum « ponam in salutari, » id est in Jesu, quia per eum salvabo humanum genus: et « in eo agam fiducia « liter, » non timide, sicut per servos, sed potestative: sicut completum est, quando ipse ejecit homines de templo (Matth. xxi).

« Fiducialiter agam in eo » et bene hoc potero facere, quia « eloquia illius Domini » sunt « eloquia, » id est magni ponderis, sicut dicitur: Hic vir est, id est maximus: et sunt « casta, » id est sine aliqua admixtione falsitatis: et sunt « argentum, » id est similia argento. Sicut enim argentum elegantius et clarius cæteris metallis tinnit, sic eloquia Domini dulcius omnibus aliis in auribus fidelium resonant; argentum dico « igne examinatum. » Sicut enim argentum comprobatur per ignem, sic Christus comprobavit sua eloquia esse vera per suam passionem: « probatum terræ, » id est purgatum a terra: sicut

eloquia Christi sine omni terrenitate sunt, quia in nullo loco movent hominem ad appetitum terrenorum. « Purgatum septuplum. » Nam sicut argentum quod septies est purgatum purissimum est, sic eloquia Christi sunt sine omni labe, per septiformem Spiritum, qui Spiritus septiformis dicitur propter septem dona. Dicitur enim (Isa. 11) Spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Domini: et quod præcedit ultimum ponit. Per septem, universa dona sancti Spiritus accipi possunt.

« Tu, Domine, » qui talis es « servabis nos » in æterna beatitudine, quam per octavam intelligit « et « custodies » in hac vita « ab hac » pessima « generatione » quæ loquitur vana, ne eorum impugnationes me a tua veritate dimoveant, et sic ducendo me « in æternum. »

Nos servabis, custodies « impii autem ambulant, » id est laborant « in circuitu, » id est in appetitu terrenorum, in quibus nunquam ad verum finem perveniunt: sicut ille qui vadit in circuitu, nunquam metam invenit. « Filios autem hominum, » id est rationalium, qui patrum ratione utuntur, « multiplicasti, » hic virtutibus tandem æterna retributione, non secundum eorum merita, sed « secundum altitudinem « tuam, » id est misericordiam. Cum dicit multiplicasti, respicit ad promissionem factam Abrahæ (Gen. xvi et xvii). Et in hoc ultimo versu brevem conclusionem utriusque partis ponit, bonorum scilicet et malorum.

IN PSALMUM XII.

TITULUS: *In finem psalmus David.*

« Usquequo, Domine. » Psalmus iste convenit David prophætæ qui hic loquitur: Psalmus dico, ducens in finem, id est in Christum. Intendit enim in hoc psalmo nos ad Christi charitatem invitare suo exemplo. Materia est ipse David, et alii sibi similes, de qua hoc modo agit: ponit se conquerentem de dilatione adventus Christi: ponit etiam petitionem ut cito veniat. In ultimo ponit se patienter ferre, si in tempore suo non veniat: et a questione sic incipit:

« Domine, tu oblivisceris me. » Oblitus Deus hominum ante adventum Christi fuisse dicitur, quia ante eum nullus in paradysum deducebatur, sed etiam iusti, quamvis sine pœna, in inferno tenebantur: « et usquequo, Domine, » erit hæc oblitio? erit usque in finem temporum, id est ad tempus gratiæ. Bene sentio quia usque tunc erit, et « usquequo, » Domine, avertis faciem tuam, » id est Filium tuum: qui dicitur facies et imago Patris: id est, quare tardas mittere quem missurus es?

« Quandiu ponam ego et consilia » de adventu ejus « in anima mea? » et ponam ego « dolorem » de dilatione sui adventus « in corde meo per diem, » id est de die in diem. Per hoc quod dicit se dolere de adventu Christi, notat se erga Christum magnam charitatem habere, per quod nos quoque ad eandem charitatem invitat.

« Et usqueque exaltabitur, » id est, dominabitur? **A** dicebant illudentes ei: « Si Filius Dei est, descendat de cruce et credimus ei (*Matth. xxvii*). » Et ponit causam quare hoc dicerent, quia excæcati erant propter peccata. Continuatio: « Hoc dixit insipiens, » et hoc ideo quia « corrupti sunt, » id est a ratione veritatis decedentes, « et abominabiles, » id est detestabiles per malos actus, « facti sunt in studiis suis, » id est omni studio se in actus turpissimos demerserunt, intantum, quod jam « non est » aliquis inter eos « qui faciat bonum, » et quia quædam faciebant quæ bona videbantur, ostendit ea non esse bona, quia « non est » aliquis, « qui faciat bonum » donec veniat « usque ad unum, » id est usque ad Christum. Solus enim Christus est sine quo aliquod bonum humana fragilitas facere non potest ad quem postquam per fidem pervenimus, bonum facere possumus. Unde Apostolus: « Omne quod non est ex fide, peccatum est (*Rom. xiv*). »

Respice mittendo Filium: et si non vis tam cito mittere, saltem « illumina oculos meos » scilicet interiores, ut habeam de eo verum intellectum « ne « unquam obdormiam in mortem » per negligentiam humanæ infirmitatis, et sic eundo in mortem animæ. **B** Et etiam illumina, ne instinctu diaboli seduci possim: et hoc est quod dicit « ne quando dicat inimicus « meus, » id est diabolus, « prævalui adversus eum. » Ne dicat « prævalui, » quia « si motus fuero, » scilicet a proposito boni operis, « exsultabunt qui tribulant me, » quorum exsultationem nunquam debes pati, quia ipsi sunt inimici tui, et exsultabunt si motus fuero, sed ego non movebor, quia « speravi in misericordia tua, » et in hoc de præcedenti incipit de patientia.

« Et speravi in misericordia tua: » et ideo etiam si oculis non videam ipsum Christam, tamen « cor meum exsultabit in Salutari tuo, » id est in Jesu tuo; et illi tali « Domino cantabo » mente, « et psallam » bona operatione « nomini Domini, » id est ad amplificandum nomen illius Domini « altissimi » et merito, quia ipse est « qui bona tribuit mihi. » Per « cantabo » theoreticam, id est contemplativam vitam, notat: per « psallam » practicam, id est activam.

IN PSALMUM XIII.

Titulus. In finem psalmus David.

« Dixit insipiens. » Psalmus iste convenit David prophetæ, vel cuivis justo. Apponunt quidam ipsi David, et tunc convenit soli Christo: dirigens nos in finem, id est in Christum. Materia est Christus visitator in hoc psalmo non receptus a Judæis, de qua sic agit: Increpat Judæos quod eum non receperunt, describit Judæorum malitiam, comminatur eis in fine: intentio est nos hortari ad fidem. Per hoc quod increpat eos de incredulitate et comminatur eis, monet ut non simus increduli sed fideles. Vox David prophetæ: et incipit ab increpatione sic dicens:

« Insipiens, » id est populus ille Judaicus, non attendens legem et prophetas, in quibus Christus eis promissus fuerat, nec attendens vitam ejus immunem a peccato, nec miracula quæ Christus faciebat « dixit » ore, et ut magis nequitiam eorum aggravet, et hoc habebat « in corde suo scilicet, » quod fecerat, non habens hoc a lege et prophetis: et hoc scilicet, iste homo qui est passibilis et mortalis, familiaris, etc., « non est Deus, » nec Filius Dei: unde

PATROL. CXVI.

« Si Filius Dei est, descendat de cruce et credimus ei (*Matth. xxvii*). » Et ponit causam quare hoc dicerent, quia excæcati erant propter peccata. Continuatio:

« Hoc dixit insipiens, » et hoc ideo quia « corrupti sunt, » id est a ratione veritatis decedentes, « et abominabiles, » id est detestabiles per malos actus, « facti sunt in studiis suis, » id est omni studio se in actus turpissimos demerserunt, intantum, quod jam « non est » aliquis inter eos « qui faciat bonum, » et quia quædam faciebant quæ bona videbantur, ostendit ea non esse bona, quia « non est » aliquis, « qui faciat bonum » donec veniat « usque ad unum, » id est usque ad Christum. Solus enim Christus est sine quo aliquod bonum humana fragilitas facere non potest ad quem postquam per fidem pervenimus, bonum facere possumus. Unde Apostolus: « Omne quod non est ex fide, peccatum est (*Rom. xiv*). »

Ipsi dicunt quod homo ille non est Deus, sed male dicunt, quia Deus est: et hoc est « Dominus Deus » « prospexit, » id est misertus est « de cælo, » id est de humanitate: quæ ideo cælum dicitur, quia secreta divina ei commissa sunt. Vel quia sicut cæli a terra exaltati sunt, sic illa humanitas supra omnem creaturam exaltata est. Respexit dico « super filios hominum, » et ad hoc scilicet « ut videat, » non quod aliquid eum lateat, sed ut alios faciat patenter videre: hoc scilicet « si est » aliquis « intelligens » eum sese Deum; aut postquam intellexerit, sit « requirens, » bona operatione.

Ipse prospexit, sed « omnes declinaverunt, » id est non curaverunt: et « simul, » id est ex quo declinare cœperunt « facti sunt inutiles, » id est intantum, quod « nullus est » eorum « qui facit bonum usque ad unum » ut supra. Quod dicit « omnes declinaverunt, » non de omnibus dicit, sed de illis qui dixerunt « non est Deus. » Hactenus eos increpavit, quod visitatorem suum non receperunt: nunc autem eorum describit nequitiam. Sciendum autem quod propheta istos tres sequentes versus in hoc psalmo non posuit, sed quia Apostolus Judæorum fidem increpans in epistola ad Romanos (*Cap. iii*) ita contextuit, Ecclesia autem ejus tanquam et David auctoritatem attendens, ejus contextionem non permutavit.

« Non est qui faciat bonum, » sed potius « guttur est sepulcrum patens, linguis suis dolose agebant, » sicut supra expositum est: et « sub labiis eorum, » id est in corde ipsorum est « venenum, » id est odium veneno comparabile: quia sicut venenum serpit per omnes venas, unde et venenum dicitur, ita illud odium totum hominem occupat, ut omnes hominis virtutes obstruat. Cum dicit « aspidum, » notat quod illud odium sit incurabile, et quod ipsi Judæi naturam aspidis habeant. Aspidis enim natura est, ut dum incantatur, affigat unam aurem terræ, et alteram cauda obstruat, ne incantationes audiat: sic et Judæi appetitu terrenorum et consuetudine

antiquam obstruunt aurem, ne audiant prædicationem Christi. Vel aliter « venenum aspidum est sub labiis eorum, » id est inferius quam verba eorum, quia magis sunt nociva verba eorum, quam venenum aspidum.

« Quorum os plenum est maledictione, » id est blasphemia in Deum, « et amaritudine, » quia amara verba dicebant ei : ut cum dicerent : « Crucifige eum, etc. (Luc. xxiii). » « Pedes, » id est affectiones eorum. Affectus ideo pedes dicuntur, quia sicut corpus per pedes portatur, ita mens per affectus in diversa rapitur, « sunt veloces ad fundendum sanguinem » Salvatoris.

Hæc omnia sunt viæ eorum, et in illis « viis eorum, » id est operibus eorum, est contritio; id est opera eorum merentur eis contritionem, id est æternam damnationem. Vel contritio, sicut fuit eis a Tito et Vespasiano in destructione Hierusalem, « et infelicitas in viis, » quando per totum mundum captivi ducti sunt. In viis eorum dicitur contritio esse, sicut dicitur latroni : In via tua crux est : et etiam sic afflicti « non cognoverunt viam pacis, » id est Christum, qui vere via pacis est. Unde et ipse ait : « Ego sum via, et veritas, et vita (Joan. xiv). » « Non cognoverunt. » Unde Apostolus : « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii). » Cætera etiam mala fecerunt, quæ prædicta in eis fuerunt, ideo quia « timor Dei non est ante oculos eorum, » scilicet, cordis, quia eum non attendunt. Quod Christum non cognovissent, testatur auctoritas, dicens : « Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii). » Dehinc ponit comminationem. Ipsi non cognoverunt, sed certe cognoscent : et hoc est. « Nonne cognoscent » tandem Dominum « omnes qui operantur » illam egregiam « iniquitatem, » scilicet mortem Domini, « qui etiam devorant plebem meam, » id est apostolos vel alios justos. Si loquatur Christus, bene dicit plebem meam, sibi subditam. Si loquatur Propheta vel alius justus, bene dicit plebem suam, de qua unus est : ipsi devorant dico « sicut escam panis, » quia sicut famelicus aliquis pane reficitur, sic illi tribulatione justorum reficiuntur.

Qui etiam Deum « non invocaverunt, » quia nisi per Christum orationes exaudiri non possunt, « illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor, » id est illum timorem quem interius habuerunt, quia tamen non esset habendus, exterius in corpore ostenderunt; dicebant enim : Si credimus in eum, venient Romani et tollant nostrum locum et gentem. Ubi timendum esset, non timuerunt, cum justum non attendentes occiderunt. Sicut opportuno tempore timere prudentia est, sic timere quando timendum non esset stultitia est.

« Nonne cognoscent, » scilicet hoc « quoniam » id est, quod « Dominus est in generatione justa » et quoniam ipse in justis habitat, ideo timendum est illis qui eos persequuntur. Deum non invocastis, sed potius confudistis, id est, confusibilem osten-

distis quantum ad vos « consilium » ejus, scilicet consilium reparandi humanum genus : ideo scilicet, quia illud consilium erat « inopis, et quoniam Deus est spes ejus » quia non confidebat, nisi in Domino, propter quod consilium ejus potius esset recipiendum quam rejiciendum. Christum testatur Apostolus fuisse inopem, dicens : « Cum dives esset, pro nobis pauper factus est (II Cor. ii). »

Vos « consilium eis confudistis » sed hoc stultum fuit, quia « quis veniet ex Sion, » id est, Judæa, « dabit salutare, » id est, salutationem « Israel, » id est, Israelitico populo : nisi iste ? nullus utique, et non tantum dabit salutare, sed « cum averterit » in futuro « captivitatem, » id est, passibilitatem et mortalitatem : et cujus ? « plebis suæ, » et cum averterit, exsultabit Jacob, id est, luctator contra peccata, scilicet active viventes « et lætabitur Israel, » id est, vir videns Deum, per quod contemplativos intelligimus.

IN PSALMUM XIV.

TITULUS. *Psalmus David. Vox David prophætæ.*

« Domine, quis habitabit. » In hoc psalmo materia est justus et spiritualiter Christus, de qua sic agit : Facit interrogationem et responcionem : in qua responcionem describit justum, attribuens ei decem virtutes, quæ spiritualiter conveniunt Christo soli; aliis autem justis quomodo possunt adaptari. Intentio est nos admonere ne præsumamus de regno Dei, sicut plerique cum injusti sint, tamen filios Dei se esse præsumunt. Et sicut aliquis sacerdos quærit responsa a Deo, et audita profert populo, ita Propheta quærit a Deo, qui sint habitantes in suo tabernaculo, cum dicit :

« Domine, » multos video qui se dicunt esse in tuo tabernaculo, sed « Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo ? » id est in præsentī Ecclesia tua, ubi est locus militiæ. Tabernacula enim sunt domus expeditionales. Cum dicit « habitabit, » intelligit non solum intrantes, sed etiam perseverantes; « aut quis tandem requiescet in monte, » id est, in securitate æterni regni, ubi nulla pugna, sed quies summa. Sicut enim qui in monte sunt, securi sunt ab hostibus, ita qui ibi erunt : monte dico « sancto tuo » quem tu sanctificasti. Postquam posuit interrogationem, ponit et responcionem, quasi ipse Dominus responderet.

Quæsi quis habitaret, ecce quis, ille scilicet « qui ingreditur » in Ecclesiam Dei « sine macula, » Christus quidem sine omni macula, cæteri vero justī sine criminali peccato : et in hoc notatur una de decem virtutibus « et qui operatur justitiam » aliquam. Si enim sine macula ingreditur, et non facit justitiam, non est justus.

Ille etiam ingreditur « qui loquitur veritatem in corde suo, » id est, qui semper veritatem retinens, tacet eam auditoribus illis qui verbum Dei vellent conculcare. Bonum est aliquando verbum Dei retinere : unde in Evangelio præcipitur : « Nolite san-

cum dare canibus, et margaritas spargere ante porcos (*Matth. vii.*) Oporari iustitiam, secunda virtus, hæc autem tertia: Et ille « ingreditur qui non egit dolum in lingua sua, » id est qui veritatem prædicando nullum decept, quia neque propter pecuniam, ueque simili modo: et hæc est quarta virtus.

Et ille intrabit, qui « non fecit proximo suo malum » verberando eum, sua auferendo: et hæc est quinta virtus; « et opprobrium non accepit adversus proximos suos, » id est non fuit acceptabile sibi, dicere proximis aliquid causa opprobrii, et si aliqua turpia dixit causa correctionis, nec si alius dixit sibi gratum fuit: hæc est sexta virtus.

Et ille intrabit qui talis est, quia « in conspectu ejus malignus, » id est diabolus « ad nihilum deductus est, » id est nullius pretii habitus est: sicut Christus cum a diabolo tentaretur, dixit ei: « Vade retro, Satanas (*Matth. iv.*) » Malignum nullius pretii facit, sed « timentes Dominum glorificat, » id est, justos honorat: et hoc versu notatur septima virtus.

Et ille « qui jurat proximo suo, et non decipit, » id est, firmiter dicit et non fallit: sicut Christus quidquid apostolis dixit, completum est: et hæc est virtus octava. Et ille « qui pecuniam suam, » scilicet terrenam, « non dedit ad usuram, » sed pecuniam suam Judæ tradidit pauperibus erogandam. Spiritualiter autem pecunia bene ad usuram præcipitur commodanda: et hæc virtus nona est. Et ille qui « munera super innocentes non accepit, » Munera quidem accepit Christus, sed non ut innocentes opprimeret: hæc virtus decima invenitur. Hæc autem omnia spiritualiter in Christoveniuntur.

« Qui » vero alius secundum quod humana fragilitas non tantum loquitur, sed « facit hæc, non movebitur, » id est non separabitur a Deo « in æternum » sed ingreditur in tabernaculum Dei, et requiescet in monte sancto Dei.

IN PSALMUM XV.

TITULUS. *Inscriptio tituli ipsi David.*

« Conserva. » Propheta Esdras intelligens David scripsisse hunc psalmum de restauratione regni Christi, et providens etiam quod in passione ipsius Christi iste titulus scriberetur: « Jesus Nazarenus rex Judæorum; » et quod etiam illi titulo contradicerent, dicentes Pilato: « Noli scribere, rex Judæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Judæorum (*Joan. xix.*) » ad confirmationem istius tituli, sic intitulavit psalmum istum. Ubi enim dicit psalmum esse inscriptum, ostendit etiam titulum esse inscriptum, quia de eodem agit, et titulus et psalmus, scilicet de regno Christi. Titulus autem sic exponitur: Ista inscriptio tituli, id est iste psalmus qui et titulus, quia de obtentu ipsius regni, sicut titulus in passione. Inscriptus est, id est immutabiliter scriptus: quia quicumque contradicant, ipse semper est rex Judæorum, id est vere Deum contentium: et hæc

A inscriptio tituli convenit ipsi David, id est Christo, quia nusquam legitur David de se aliquem titulum scripsisse, neque etiam de eo alius scripsit titulum. Vel sic exponitur titulus: Tituli inscriptio ipsi David, id est operatio unde loquitur psalmus, est attribuenda David, id est Christo agente hoc pro sua victoria. Titulus enim apud veteres ad designationem victoriæ in triumphali arcu ascribebatur. Mater est regnum restitutum, id est fideles, de qua sic agit: Ponit infirmitatem humanitatis, et gloriam hæreditatis, id est suorum. Postea sub gratiarum actione agit de passione, resurrectione, ascensione, per quæ omnia facta est restitutio regni. Intentio vero est nos admonere ut non contradicamus titulo, sed confiteamur Christum esse regem Judæorum. B Vox Christi secundum humanitatem, et incipit ab infirmitate humanitatis, quasi positus inter pericula sic diceret:

« Domine Deus, conserva me » ne mihi istæ tribulationes prævaleant. Hic innuit ex se nihil habere: sed ex Deo « conserva me » et debes facere « quoniam speravi in te » spem meam posui te, et propter hoc etiam quod dixit tibi « Domine, Deus meus es tu, » id est multum mihi familiaris: ideo dico Deus, « quoniam tu honorum meorum non eges, » id est nihil boni ex me habeo, sed potius ex te: quia si aliquid ex me haberem, illo tu egeres, et non esses sufficiens. Cum Christus dicat ex se nihil boni habere, manifestat illos valde præsumere, qui ex se aliquid boni existimant habere. C Hic incipit ostendere gloriam hæreditatis. Continuatio:

« Dixi Domino, Deus meus es, » hic autem Dominus « mirificavit, » id est mirabiles ostendit « omnes voluntates meas. » Voluntas Christi est, ut omnes impleant mandata ejus. Hanc voluntatem mirabilem ostendit Deus « sanctis » quando cognoscere facit, quod si hanc voluntatem impleant, impassibiles et immortales fiant. Sanctis dico « qui sunt in terra, » qui ideo dicuntur sancti, quia sunt in terra, id est, in stabilitate, non in fluctibus hujus mundi: terra, dico « ejus » scilicet benedictionis, non maledictionis, ut terra Adæ (*Gen. iii.*) Et quia aliqui possent cognoscere voluntatem, et tamen non posita esset in eis, addit « in eis, » ita scilicet « mirificavit, » ut essent positæ in eis; « mirificavit » prius erant infirmi, et cum essent infirmi, sub naturali lege « infirmitates eorum, » id est peccata « multiplicata » per legem scriptam. Unde Apostolus: Lex subintravit ut abundaret delictum (*Rom. v.*) « postea, » id est, postquam se cognoverunt non posse salvari per legem, sed potius multiplicari peccata: per eam « acceleraverunt, » scilicet ad Christum.

« Acceleraverunt » et ideo jam « non congregabo conventicula eorum, » id est conventus, instituta de sanguinibus » effundendis, sicut in alia lege. Sed jam non recipiam sanguinem, id est sacrificium de effusione sanguinis, vel agni vel hirci. Hic promittebat aperte liberationem ab onere legis Dominus:

« nec memor ero nominum eorum, » id est infamiae eorum. Prius nominabantur fures alii, alii idololatæ, et cæteri similibus nominibus. Hic notatur remissio peccatorum, « non ero memor, » et hoc dico « per labia mea, » id est per Vetus et Novum Testamentum, quæ Testamenta ideo dicuntur labia, quia sicut labia conveniunt ad aliquod verbum formandum, ita duo Testamenta in promissione remissionis peccatorum conveniunt. In Testamento Veteri, ut in Ezechiele: « Filius non portabit iniquitatem patris (Ezech. xviii). » In Novo ubi Christus dixit apostolis: « Quorum remisistis peccata (Joan. xx). » Vel per labia accipiamus apostolos, quia per eos loquitur Deus.

« Non ero memor nominum eorum, » sed « Dominus » erit « pars hæreditatis meæ, » quia cum alii sibi eligant vestes, aurum, etc., mea hæreditas solum Dominum facit suam partem, « et Dominus est pars calicis mei. » Per hæreditatem fidelium, Dei possessio: per calicem vero, ipsorum meritum distributio intelligitur; per calicem idem significamus quod per hæreditatem, sed secundum hoc quod Deus eis diversa dona distribuit; vel per calicem intelligimus spiritualiter imitatores passionis Christi. « Dominus est pars, et tu, Domine, restitues hæreditatem meam mihi » quam ego primi parentis prævaricatione amiseram.

Et illa hæreditas est de præclaris, et hoc est « funes, » id est divitiæ vel electiones, vel divisiones « ceciderunt, » id est contigerunt. Invenitur cadere alibi in bono, ubi dicitur: « Sors cecidit super Mathiam (Act. 1): » ceciderunt dico « in præclaris. » Ideo per funes intelligimus electiones: quia sicut per funes hæreditas dividitur, sic justi a reprobis electione, id est divina inspiratione se junguntur. Hæ autem electiones ideo cadere, id est casu evenire dicuntur, quia quare Deus hos eligat, illosque reprobet ignoramus: dico « in præclaris mihi, » est enim præclara illa hæreditas mea, licet alii contempnant, quia pannosos et afflictos aspiciant. Hic incipit de gratiarum actione. Continuatio:

Dominus restituet mihi præclaram hæreditatem, et ideo « benedicam Dominum, » id est laudabo. Benedicere Dominum, est eum annuntiare et cognoscere de ipso, quæ de ipso sunt naturaliter: quem benedicere debeo, quia ipse est « qui tribuit mihi intellectum, » id est veram intelligentiam de omnibus rebus, et « insuper » benedicam de passionem: et hoc est « renes mei, » id est carnales cognati. Per renes accipiuntur illi qui sunt de una generatione, quia in renibus est seminarius generationis; « increpauerunt me » verbis et verberibus, etiam « usque ad noctem, » id est ad mortem.

Ipsi increpauerunt me, sed ego « semper providebam, » scilicet me resurrecturum « Dominum in conspectu » scilicet interiori « meo, » id est ita certus eram de resurrectione mea, ac si jam viderem: ideo providebam « quoniam » in ipsa passione « est » ipse « mihi a dextris, » id est in adiutorio « ne commovear » in aliqua tribulatione.

Quia ipse « mihi est a dextris propter, hoc lætatum est cor meum » de spe resurrectionis, « et exsultavit lingua: » ipsa enim perfecta est lætitia, quæ et hilari corde concipitur, et alacri sermone profertur. Unde ipse Dominus dixit: « Solvite templum, et in triduo illud reedificabo (Joan. ii). » « Insuper, » id est, propter hoc « caro mea » etiam, id est corpus in sepulcro « requiescet in spe » quam ipse Christus habuit de futura resurrectione: unde Propheta dicit: « Dormiam et requiescam (Psal. iv). »

Hac spe scilicet « quoniam non derelinquam animam meam in inferno » sicut antea animæ sanctorum retentæ fuerant in inferno. Anima autem Christi in inferno non remansit, sed alias secum abduxit « nec dabis » me « sanctum tuum, » id est, corpus meum sanctificatum, « videre, » id est habere « corruptionem, » id est putredinem. Quod autem alibi dicitur eum fuisse corruptibilem, non est contrarium huic sententiæ, quia propter hoc tantum dicitur corruptibilis, quod ipse potuit vulnerari. Istud quod hic dicitur: « nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, » non posset David prophetæ convenire, de cujus corruptione certum est, testante Petro in Actibus apostolorum (Cap. ii). Per hoc enim ipse idem ostendit prophetam annuntiasse de resurrectione Christi.

Non dabis videre corruptionem, sed potius « notas facies mihi vias vitæ » scilicet, facultates introeundi ad vitam veram, quas ante Christum nemo habuerat: « adimplebis me lætitia » in assumptione: me dico positum « cum vultu tuo, » id est in præsentia tua: et ibi mihi posito « in dextera tua, » id est in potioribus bonis tuis « delectationes, » id est, ineffabiles beatitudines « usque in finem, » id est Christum.

IN PSALMUM XVI.

TITULUS. Oratio David.

« Exaudi, Domine. » Cum in cæteris psalmis orationes contineantur, iste et quidam sequentium oratio appellantur, quia per totam suam contextionem continent orationes, et nos ad orandum informant. Oratio, id est psalmus qui vocatur oratio, attribuitur David, id est ipsi Christo. Oratio vero duobus nominibus accipitur: vel pro supplicatione, vel pro quacunque sermocinatione; hic autem accipitur pro supplicatione. Materia est Christus orans, de qua sic agit: Orat restitui sibi secundum justitiam ante tempus passionis, scilicet, ut Deus dirigat gressus suos in semitis suis. Petit etiam liberari a Judæis in imminetia passionis: postulat etiam retribui sibi secundum sua merita, scilicet gloriam resurrectionis, et illis pœnam secundum merita sua mala. Intentio sua est, nos ad orandum instruere: in hoc primo versu et secundo, continentur illæ tres orationes quas diximus, quas postea singulariter exsequitur. Vox Christi ita dicentis secundum humanitatem:

« Domine Deus, exaudi justitiam meam, » id est adimple illud quod justitia mea petit. Expressius dicit justitiam meam quam verba, quia ipsa justitia clamat, scilicet, ut ante passionem dirigantur gressus

sui: « Intende deprecationi meæ » de remotione miseriarum, ut nullatenus moveatur propter insidias Judæorum.

« Auribus percipe obsecrationem meam » de obtinendis bonis, scilicet de resurrectione. Oratio enim proprie dicitur de obtinendis bonis: deprecatio autem de remotione malorum proprie habetur. Quamvis exauditio, deprecatio, oratio, in Deo idem sint, tamen diversa ponit secundum similitudinem hominum. « Percipe orationem » quod debes facere, quia « non » est facta « in labiis dolosis, » quia neque fuit malum in ore neque in corde.

Priorem partem orationis exsequitur: hanc scilicet, « exaudi, Domine, justitiam meam, » hoc modo scilicet « iudicium meum prodeat, » id est, iudica me « de vultu tuo, » id est de affectu tuo, secundum illa scilicet quæ in me aspicias atque cognoscis, et qua fiducia peto in me iudicari secundum cognitionem, quia scio in me esse æquitates, et « has æquitates videant in me oculi tui, » id est cognitio tua.

Exsequitur illas æquitates, dicens: « Probasti, » id est, probatum ostendisti « cor meum, » id est voluntatem meam, quia nihil volui nisi æquitatem: et probando « visitasti, » id est, adjuvisti, quia sine tuo auxilio non posset subsistere « nocte, » id est tempore adversitatis; « probasti cor meum » sic scilicet, quia « examinasti, » id est, examinatum ostendisti me « igne, » id est in ferventi tribulatione, ut scilicet, cum ejecerunt eum extra civitatem ut lapidarent (Act. vii); et in tanta examinatione « non est inventa in me iniquitas. »

Hoc intantum verum est, quod « non est inventa in me iniquitas. Ut non loquatur os meum » scilicet quod non oportet os meum inde loqui, quia satis patet. Et quasi aliquis diceret: Quandoquidem in te non est inventa iniquitas, quare tu tribularis? Respondit « propter verba » scilicet implenda « labiorum, » id est prophetarum « tuorum custodivi ego » perseveranter sustinui « vias duras, » id est tribulationes. Alia translatio habet, viæ latronis, et idem est. Vias dico « opera hominum » quas promerentur opera hominum, id est carnalium. Vel aliter: Intantum non est inventa in me iniquitas, ut os meum « non loquatur opera hominum, » id est mendacium: et hic ostendit maximam ejus perfectionem. Perfectissimus enim est, qui nec lingua peccat. Mendacia vocat hominum, quia homines a seipsis, non a Deo habent mentiri. Vel sic dico, quod « in me non est inventa iniquitas » intantum, « ut non loquatur os meum opera hominum, » id est ut ego loquar inde jactantiam sicut mos est hominum.

Et quia tam perfectus sum « perfice, » id est, usque ad finem conserva, ubi est meritum perfectio tota « gressus meos, » id est opera mea, per quæ gradior « in semitis tuis, » id est, in arctioribus præceptis tuis ut in nullo deviem a præcepto tuo. Sic dirige gressus meos, ut etiam « vestigia mea, » id est apostoli et alii sequaces mei « non moveantur » a semitis tuis. Vestigia sunt signa pedum, et propter

A hoc dicuntur apostoli vestigia, quia in ipsis apparent signa justitiæ Christi. Et quia sunt vestigia, non possunt esse perfecti, nisi ille quem imitarentur esset perfectissimus. Hinc incipit exsequi secundam orationem, scilicet, ut intendat deprecationem ejus. Continuatio:

« Perfice gressus » et etiam « inclina aurem tuam mihi, » id est, condescende mihi. Noscens enim suam infirmitatem non posset tantam dignitatem promereri, rogat ipsam deitatem ut se humiliet ad subveniendum ei, quasi infirmus aliquis qui non posset se erigere, et rogare medicum, ut se humiliet ad subveniendum ei « exaudi verbum ea. » Dico « inclina » et « exaudi verba, » et securus sum, quia « ego clamavi quoniam exaudisti me. » Hoc autem, scilicet clamare, quoniam exaudiuntur, tantummodo sanctorum est, qui ex puritate suæ conscientiæ secure clamant, et exaudiri non metuent: alii vero exaudiuntur quia clamant, quos sua conscientia in aliquibus reusat.

« Exaudi verba mea » et mihi abundantius facias quam aliis: et hoc est « mirifica misericordias tuas, » id est, mirabiles fac. In hoc enim misericordiæ Dei in Christo sunt mirificatæ, quia et immunis a peccato fuit, et omnes persecutiones patientius omnibus aliis tulit. Et bene debes mirificare « qui salvos facis sperantes in te » ne cedant tribulationibus.

Dico mirifica, ita scilicet « custodi me, » scilicet non me rapiant ad peccatum « a resistentibus, » id est a Judæis contradicentibus « dexteræ tuæ, » id est mihi Filio tuo. Ideo Filius Dei dextera dicitur, quia per ipsum operatur Deus omnia: custodi dico « ut pupillam oculi » sicut oportet custodire pupillam. Bene se Christus pupillæ oculi comparat. Sicut enim papilla est dignior pars oculi et totum corpus illuminat, sic et Christus est dignior pars Ecclesiæ, et totam Ecclesiam illuminat.

« Custodi me et protege » ut non sentiam æstum, scilicet, ut non invitatus patiar « a facie, » id est a præsentia impiorum. » Per faciem notat presentem impugnationem: quare necesse erat ut protegeretur, « quia me affligerunt; » protego dico « sub umbra alarum tuarum, » id est sub refrigerio misericordiæ et charitatis. Hæc per simile loquitur. Sicut enim avis protegit pullos suos, ne æstum sentiant: sic Deus Christum misericordiæ et charitatis refrigerio protegit.

Et necesse erat ut tu protegeres, quia « inimici, » id est Judæi, « circumdederunt animam meam, » scilicet, volentes tollere animam meam, id est vitam meam. Hæc modo quando cum gladiis et fustibus cum circumdederunt: concluderunt etiam « adipem suum. » Sicut enim aliqui pingues concludunt suam pinguedinem cum alia pinguedine, ita ut jam nihil possit in eos intrare: sic Judæi pingues, id est multis malitiis suas malitias concluderunt, ita quod jam nihil veritatis in eos intrare posset, propter peccatum Dominicæ passionis: et ideo « os eorum locutum est superbiam » dicentium: « Nolimus hunc regnare

super nos: non habemus regem, nisi Cæsarem (*Luc. A* xxvii): » non tantum sibi, sed etiam filiis suis maxime
xix; *Joan. xix*). »

Circumdederunt eum gladiis et fustibus: et etiam circumdederunt me in cruce, quasi ad spectaculum crucifixionis « projicientes » extra civitatem « me nunc, » id est cum prius servos, nunc etiam meipsum hæredem missum ad vineam (*Matth. xxi*); « oculos, » id est intentiones suas « statuerunt declinare in terram, » id est, solam terrenitatem consideraverunt, scilicet timuerunt perdere legem et gentem. Vel declinaverunt oculos in terram, quia eum non Deum esse, sed purum hominem putaverunt. Circumdederunt me fustibus et gladiis, circumdederunt ad spectaculum crucifixionis: et hoc ideo, quia « suscepterunt, » id est cum gaudio quasi munus maximum receperunt a Pilato, vel a Juda tradente, vel a Deo promittente « me » ita parati ad mortem meam « sicut leo et catulus leonis paratus ad prædam. » Per leones illos majores persecutores Domini debemus accipere: per catulos inferiores, plebem scilicet. Quod dicit « habitans in abditis » occultum iudicium Judæorum notat, occulte mortem Domini machinantium. Hic incipit de remuneratione et sua in bono, et persecutorum in malo orare. Continuatio:

Ipsi hæc mala mihi machinantur, sed tu qui hucusque videris dormisse « exsurge, præveni eum, » id est, Judaicum populum. « Præveni » per simile loquitur: sicut enim cum duo currunt, ille qui prævenit auferit præmium, et efficit voluntatem suam: ita Deus et Judæi, cum ad mortem Christi currerent, prævenit illos Deus, illum resuscitans, quem illi in morte tenere volebant « et supplantam eum, » id est, subverte a similitudine luctatorum. Hoc dicit « preveni » ita scilicet « eripe animam meam ab impio, » id est diabolo, faciendo me resurgere: et bene debes facere, quia ipsa est, « framea, » id est, gladius, per quem debes inimicos devincere: eripe dico hanc « frameam ab inimicis, » id est a Judæis, qui sunt inimici « manus tuæ, » id est operationis tuæ. Operatio Dei erat humanum genus redimere.

Supplanta hoc modo « divide eos, Domine, de terra sua in vita sua, » id est, in vita eorum. Hæc divisio facta est in destructione Hierusalem per Titum et Vespasianum, quæ viventibus Judæis evenit. « Divide illos » dico, remotos « a paucis, » id est, apostolis. Vel paucos intelligamus eos qui angeli admonitione annuntiantis destructionem Hierusalem, in regnum Agrippæ secesserunt. Et merito divides, quia « venter eorum, » id est carnalitas eorum, « est adimpletus de absconditis tuis, » id est de peccatis, quæ tibi abscondita sunt, non in cognitione, sed in perperatione.

Et propter hoc etiam debes eos dividere, quia « sunt saturati, » id est, nequitia repleti in more Domini: saturati dico « filiis, » id est ad incommodum filiorum: et hoc modo « dividerunt reliquias parvulis, » id est, superabundantiam maledictionis suæ « parvulis suis, » id est, filiis suis. Cum enim dicerent: « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (*Matth.*

A xxvii): » non tantum sibi, sed etiam filiis suis maxime nocuerunt: quia usque ad hodiernum diem execrati sunt. Vel « saturati sunt filiis, » id est, ad incommodum filiorum, quia « reliquias suas, » id est, quas debuissent facere suas, de quibus propheta dixerat: « Reliquiæ salvæ sient (*Isa. x*; *Rom. ix*): non fecerunt se illas reliquias, scilicet humiles et subditos, sed « dividerunt parvulis suis » qui per humilitatem et abjectionem sunt facti illæ reliquiæ. Alia translatio habet porcina, id est, immunditia. Quia Christus per totum psalmum suam infirmitatem ostenderat, ne ideo purus homo videretur, altitudinem ostendit. Continuatio:

Tu divides eos « ego autem apparebo conspectui, » id est, præsentiae tuæ; et hoc completum fuit in *B.* assumptione. « Apparebo » dico « in justitia, » id est, secundum hoc quod justitia mea exigit « et gloria tua tandem apparebit, » scilicet quod Filius est in Patre, et Pater in Filio: et hæc apparitio erit in iudicio, et « cum apparuerit gloria, tunc ego satior » completo corpore meo. Tunc enim corpus Christi completum erit, cum Deo et Patri regnum tradiderit.

IN PSALMUM XVII.

TITULUS. *In finem puero domini David verba cantici hujus, quæ locutus est Domino, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul, et dixit:*

« Diligam te. » Hunc psalmum fecit David post mortem Saul (*II Reg. ii*), exsultans quod ab inimicis liberatus esset: non tamen quod de exultatione sua scriberet, sed quia videbat Christum esse liberandum ab inimicis: unde maxime exsultandum putabat; non solum enim personam Christi, sed Christum cum toto corpore, et ante ipsum adventum, et post. Verba cantici hujus, id est verba hujus psalmi quæ agunt de spiritualibus, de quibus exsultandum est. Attribuitur David, id est, Christo puero, id est, servo Domini, quem bene per puerum significat, quia in puritate et simplicitate servivit Domino. Sunt enim quidam servi qui non dicuntur pueri, illi scilicet, qui pro timore pœnæ, vel spe temporalis mercedis Dominis serviunt. Si dixisset simpliciter puero David, posset intelligi de historiali David, sed Esdras per Spiritum sanctum intelligens hoc esse dictum de spirituali David, apponendo canticum, removet historiam. Tantus enim ille propheta de temporalibus esse exsultandum non diceret: quæ verba locutus est complendo domino, id est ad honorem Domini « in die, » id est in tempore gratiæ « qua eripuit eum, » id est, Christum totum, « Dominus Deus de manu, » id est de potestate « omnium inimicorum suorum » tam visibilium quam invisibilium, « et de manu Saul, » id est de manu mortis. Per Saul ideo mortem accipimus, quia Saul petito interpretatur. Petiit enim eum Israeliticus populus tem. Similiter homo quem Deus fecerat immortalē sub conditione obediētiæ, mortem quam Deus non

fecerat, ipse sibi manibus ac pedibus appetivit. A dico hæc verba attribuuntur Christo cum omnibus membris: verba dico, dirigentia nos in finem, id est, in Christum: intendit enim nos invitare ad dilectionem Dei per exemplum sui. Materia sunt munera vel misericordiæ Dei, salvatio, populorum subjectio, vindicatio de inimicis. De hac autem materia sic agit: Præmittit exultationem de datore, ostendit calamitatem humani generis ante adventum Christi, et contra: remedia per adventum Christi tertiam partem de potestate ipsius Christi, quartam partem de commendatione ipsorum munerum. Vox Christi, et secundum suam personam et secundum membra. Continuatio:

Christus est locutus verba cantici hujus, et dixit: O Domine, dilexi, et diligo, et diligam te. B Diligam dicendo, notat perseverantiam ipsius dilectionis: quia tu es « fortitudo mea, » quia in me sum imbecillis, in te fortis ad pugnandum contra malignos: quasi diceret: Vultis cognoscere illum ad quem loquor, ipse est, « firmamentum meum, » id est, faciens me firmum ne deficiam, « et refugium meum, » scilicet ad quem ego refugiam quasi ad turrim. Si enim ignorant fideles quid agendum sit, consilio divino instruuntur quid sit agendum: et quia posset esse fortis, firmus, et sciens etiam quod agendum esset, et posset deficere: quemadmodum quidam hæretici, qui putabant postquam essent instructi a Deo, per suas vires sufficere: subdit « et liberator meus, » id est, qui me liberat ab inimicis: quia si Deus manum subtraheret, statim deficeret. C

« Deus, » id est, Creator meus, « adjutor meus » ad cooperandum, quia sine eo nihil boni possum facere, et ideo « sperabo in eum, » id est spem meam totam ponam in eum. Ipse etiam est protector meus. » Sicut enim aliquis protegit aliquem in bello ne vulneretur aliqua sagitta, sic Deus Christum protegit, ne eum etiam parva tentatio tangeret: et hic Christum cum omnibus membris accipimus. Quando enim vulneratur, sicut David in adulterio (II Reg. xi), tunc membra Christi non sunt. « Et cornu salutis meæ. » Propter hoc dicit cornu, quia sicut animalia per cornu fugant inimicos, ita Deus inimicos Christi dissipat, et ipsum salvum facit. Hoc enim quod est cornu est causa salutis meæ. Hæc autem prædicta non fecit mihi ex mea dignitate, sed me D quasi pupillum suscepit, et hoc est « et susceptor meus. »

Et quia hæc omnia fecit mihi bona, ideo « laudans invocabo Dominum, » id est, de habitis beneficiis laudans, invocabo de habendis, et per ipsum invocatum « ero salvus ab inimicis meis. » Totus Christus hucusque locutus est de exultatione datoris, nunc in persona antiquorum patrum loquitur de calamitate in qua erant ante adventum Christi. Continuatio:

Et necesse erat ut salvaretur ab inimicis, quia « dolores mortis, » id est, dolores de potestate diaboli, circumdederunt me, « et torrentes iniquitatis, » id

est, iniquitates hominum quæ sunt sicut torrens: quia sicut torrens per pluviam crescit et impetuosus fit, sic iniquitates hominum tumultu crescunt, et in sanctos impetuose fiunt, « turbaverunt me, » id est, anxium fecerunt me.

Præterea etiam « dolores inferni circumdederunt me, » id est pagani, qui pro merito malæ vitæ in inferno torquendi sunt. Vel:

« Dolores inferni, » id est, poenæ infernales « circumdederunt me, » id est, ita certus sum quasi jam circumdedissent me, nisi adventus Christi redimat me. Item ponit alteram partem suæ calamitatis, cum dicit « laquei mortis, » id est, originale peccatum « præoccupaverunt me » etiam nescientem, quia ab ipsa etiam conceptione est homo illo peccato illaqueatus.

Et « in tanta tribulatione mea invocavi Dominum » et ab ipsa invocatione prorupi in clamorem, et hoc est « et ad Deum meum clamavi, » id est, omni conatu virium petii.

Contra hoc quod dixerat invocavi, ponit « et exaudivit vocem meam de templo sancto suo, » hoc sive de cælo, sive de corpore Domini, quod est templum sanctum ejus, quia secreta Dei continet, competenter accipimus: contra hoc quod dixit « clamavi, et clamor meus in conspectu ejus, » id est, in beneplacito ejus existens « introivit in aures ejus, » id est, exauditus fuit. Ostensis calamitatibus humani generis ante adventum Christi, ostendit remedia per ejus adventum humano generi a Deo facta, et ipsum adventum indicat nobis per quædam mysteria. Continuatio:

Exaudivit clamorem meum, quia misit Filium suum, in cujus adventu « terra, » id est terreni, « commota est » a securitate in qua erat, audita nova prædicatione, incerti quod tenerent; « et contremuit » quia timuit eum futurum judicem, et suæ nequitiae punitorem « et fundamenta montium, » id est, montes fundati « conturbati sunt. » Per montes divites vel claros hujus sæculi intelligamus, quorum fundamentum sunt divitiæ et honores in quibus sperant: quæ fundamenta conturbata sunt, cum, Christo veniente, cognoverunt in terrenis divitiis sperandum non esse. « Et commota est, » id est, commoti sunt ipsi divites ad penitentiam: ideo terra commota et conturbata, est « quoniam Dominus iratus est eis, » id est, quoniam Dominum sibi iratum propter peccata cognoverunt. « Iratus est eis, et in ira ejus, » id est, in consideratione iræ illius « ascendit fumus, » id est, penitentia. Ideo per fumum penitentiam intelligimus, quia sicuti fumus est primum indicium ignis, et movet lacrymas, ita penitentia est primum indicium charitatis, et lacrymas fructuosissimas exerit. Dicendo « ascendit » notat quod penitentia illa ad Deum ipsum erigatur, « et et ignis, » id est, charitas illa quæ penitentiam movebat « exarsit a facie ejus » id est, ab illuminatione ejus ferventior est facta. Per exarsit, apparitionem notat charitatis: « carbones » etiam succensi sunt, id est, hominibus,

in quibus ardor charitatis extinctus est per culpam primi parentis « succensi sunt ab eo, » id est Deo dante ignem charitatis. Sicut enim proprie vocantur carbones in quibus ignis extinctus est : ita homines proprie vocantur carbones, in quibus est extincta charitas. Cum ostendisset remedia quæ fecit Dens humano generi, nondum ostendit per quem fecisset, sed modo ostendit per quem omnia illa facta sunt. Continuatio :

« Terra commota est » et cætera facta sunt, quia Deus « inclinavit cœlos, » id est, humiliavit cœlos, id est cœlestia, scilicet ipsam deitatem, et ipsos angelos inclinavit, per frequentem visitationem hominum. Vel ipsos angelos inclinavit, per commiserationem quam habuit per reparationem humani generis : et ipse Deus « descendit » uniendo humanam naturam. Inclinati sunt etiam angeli, cum accedentes ad Dominum ministraverunt ei (*Matth. iv*). « Inclinavit, descendit, » et licet ita sit humiliatus, tamen non perdidit potestatem, sed « caligo, » id est, diabolus, est « sub pedibus ejus, » id est, plenarie subditus est ei, sicut res quæ sub pedibus est. Per caliginem ideo diabolus accipimus, quia sicut caligo obtenebrat oculos, sic diabolus peccatores obtæcat, et caliginosos reddit ne valeant lumen veritatis agnoscere. Descendit dico, et ascendit ipse idem super omnem angelicam creaturam in ascensione exaltatus est. Per illum ordinem omnes alios accipimus « et volavit super pennas ventorum, » id est, ocior fuit sua fama quam venti : quia cum natus fuit agnitus fuit in Chaldæa per stellas (*Matth. ii*) : dum crucifigeretur cognitus fuit Athenis, per obscuritatem solis. Ventos describit pennatos propter agilitatem : cum his dicit volavit, maximam ejus celeritatem notat.

Vel ita :

« Ascendit super cherubim, » id est, super omnem plenitudinem scientiæ : quia nullus tam plenæ scientiæ est, qui possit cognoscere illud secretum, quod penetravit in ascensione « et volavit super pennas, » id est, superavit agilitatem intellectus sanctorum. Per ventos sanctos accipimus, propter agilitatem : per pennas, velocem eorum intellectum, et si ipsi aliquid cognoverunt in eo : volavit, quia quoddam aliud erat quod cognoscere non potuerunt, et si illud aliquo labore cognoverunt, iterum volavit et iterum volavit. Per hæc prædicta nondum dixerat eum assumpsisse humanitatem, quod modo in sequenti manifeste ostendit. Continuatio : Illum qui ascendit et descendit non tantum credatis esse Deum, sed etiam hominem : et hoc est « et posuit tenebras, » id est, carnem humanam « latibulum suum, » scilicet, in qua carne divinitas latuit. Hic tenebræ accipiuntur in bono. Sicuti tenebrosus sermonem vocamus ubi magna profunditas est, « et in circuitu ejus tabernaculum ejus, » id est, militantes ei sunt in circuitu, id est proximi ejus, id est aliquam habent cognitionem et familiaritatem de eo : ex quibus ? scilicet ex illis qui sunt in tabernaculo, quidam sunt

A tenebrosi, quidam præfulgidi : « tenebrosa vero aqua, » id est obscura doctrina est « in nubibus aeris, » id est in superioribus nubibus, scilicet in prophetis. Hi enim prophetae per mundum non sunt missi, propter obscuritatem prædicationis.

« Præ fulgore vero nubes, » id est, sancti apostoli : qui ideo « nubes » dicuntur, quia compluunt terram Dei, et fructificare eam faciunt spirituali doctrina, quæ « nubes præ fulgore, » quia manifeste prædicant et omnibus intelligibiles sunt « in conspectu ejus » quæ ideo præ fulgore dicuntur, quia præsentem illuminationem recipiunt a cognitione ipsius, et hujusmodi « nubes transierunt » in diversas partes mundi, annuntiare verbum Dei. Et ecce ex illis nubibus exit « grando, » id est oburgatio de peccatis « et carbones ignis, » id est, quidam qui mortui erant, fervore charitatis fiunt igniti.

« Nubes, » id est, apostoli transierunt, et « Dominus intonuit de cœlo, » id est de illis nubibus qui dicuntur cœlum, quia secreta cœlestia continent : « Dominus intonuit, » id est, per minas judicii increpuit, et ipse « Altissimus dedit vocem suam, » id est evangelicam doctrinam : et ecce « grando et carbones ignis. »

Et ipse Dominus « misit sagittas suas », id est, discipulos discipulorum, qui dicuntur sagittæ, quia vulnerant corda hominum verbo Dei : et eos ad quos sunt missi dissipant, quia alios assumpsit, alios rejecit ; misit sagittas, et per eas « sagittas multiplicavit fulgura », id est, multiplicia fecit miracula. Per fulgura miracula accipimus, quia sicut per fulgura homines terrentur, sic per miracula et per illa miracula « conturbavit eos » de peccatis ad conversionem.

Et per illas sagittas habuit mundus cognitionem veritatis, et hoc est « et apparuerunt », id est, omnibus cogniti sunt « fontes », id est sapientes : fontes dico « aquarum », id est, ex quibus fluunt multæ aquæ, id est multæ doctrinæ, quæ sapientia cum prius lateret, in eis modo cognita fuit : et per eodem « fundamenta », id est, prophetae per quos fundata est Ecclesia : fundamenta dico « orbis terrarum », id est, Ecclesiæ, quæ ex orbe terrarum, id est ex omni parte terræ collecta est « sunt revelata », id est manifestata : quia sancti apostoli et alii prædicatores etiam prophetarum Scripturam intelligibilem reddiderunt.

« Fontes apparuerunt » et hoc fuit « ab increpatione » prædicantium : qui cum alios increpant, per ipsam increpationem ab aliis esse sapientes cogniti sunt, « et ab inspiratione spiritus iræ tuæ », id est, per spiritum spirantem eis iram tuam. Ostensis sacramentis adventus, vult ostendere quid illa sacramenta faciant, scilicet Ecclesiam. Continuatio :

« Misit sagittas, » misit etiam Spiritum sanctum, « de summo », id est, de Patre. Dicendo misit, notat donum : dicendo de summo, æqualitatem. Cum dicit misit, non dicit eo quod minorem mittente missum intelligat, sed tota Trinitas mittit Spiritum sanctum :

« et accepit me. » Hoc loquitur Christus in persona A totius corporis : « accepit », id est, quasi fugitivum collegit, et hæc acceptio est per inspirationem, « et assumpsit me » in dignitatem per fidem, per baptismum, per cæteras virtutes « de aquis multis », id est, de populis multis. Unde Joannes : Aquæ multæ sunt populi multi. Vel de aquis, id est, de multis baptismatibus : quia licet baptismus sit unus, tamen in multis populis fit.

Et me sic assumptum « eripuit de inimicis meis fortissimis, » id est dæmonibus, « et ab his qui oderunt me, » id est malis hominibus, et necesse erat ut eriperet « quia confortati sunt super me. » Quanto enim fideles magis tribulantur, tanto magis in fide accenduntur, et firmiores sunt, et alios ad fidem convertant.

« Et prævenerunt me, » id est prævaluerunt secundum existimationem suam « in die afflictionis meæ, » id est in vita ista in qua sancti affliguntur. In alia enim vita non affliguntur, sed coronabuntur : et quod ipsi putaverunt me prævenire contra hoc « Dominus est factus protector meus, » id est clypeus, ne ulla persecutione vulnerer.

Protexit me Ecclesia, et per tantas tribulationes quæ aliquando in infirmioribus generare solent angustiam « eduxit me in latitudine » charitatis et in numero membrorum. Et quid bona ejus enumeremus « salvum me fecit » per hæc omnia, et hoc non meis meritis, sed sua magna gratia ; et hoc est « quoniam voluit me » habere. Hæc omnia fecit per suam gratiam, secundum primordia salvationis, retributionem autem fecit secundum merita sua. Retributiones autem duæ sunt, et justis, et impiis : una in hac vita, una in alia vita. Justus in hac vita pro sua justitia accipit retributionem, quia justitiæ accipit incrementum, in futuro vero coronam. Impius in hac vita ut magis sordescat, æternum vero incendium in futura. Continuatio : Salvum me fecit pro sua voluntate, « et retribuēt mihi Dominus secundum justitiam meam, » id est secundum bona opera mea « et secundum puritatem manuum mearum, » id est secundum innocentiam mearum operationum, quod a malo abstinui, nulli nocui « retribuēt mihi. »

« Secundum justitiam meam » dico « quia custodi, » id est implevi « vias Domini, » id est præcepta Domini, per quæ ad Deum gradimur per bona opera « secundum puritatem manuum » quia non « gessi impie, » id est, non gessi illud unde vocarer impius, id est, non feci malum recedendo « a Deo meo. »

« Custodi vias, nec impie gessi » quia « omnia judicia ejus » sunt in consideratione mea : et hoc est « in conspectu meo » omnia tam honorum quam malorum, tam in hac vita, quam in alia : et ideo nec fessus humana fragilitate « repuli justitias ejus a me » sed perseveranter sustinui.

« Non repuli, » et ita « ero immaculatus cum eo, » scilicet Deo. Oportet enim ut qui immaculato Domino vult adhærere immaculatus, sit ideo immaculatus,

« observabo me ab iniquitate mea » quasi mihi naturali. Unde Apostolus : « Nati sumus filii iræ (Ephes. 11). » Dicendo « observabo » notat cautelam esse adhibendam ad custodiam virtutum. Nunc agit de retributione justorum in futura vita. Continuatio :

In hac vita ero immaculatus, et in futura « retribuēt mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum » habitam « in conspectu oculorum ejus, » id est in beneplacito misericordiæ ejus. Sicut enim aliquis potens rem quam diligit in conspectu habet, quam non diligit non vult in conspectu habere : sic Deus quod sibi placet dicitur aspicere, quod non placet negligere. Quia superius dixerat, justitiam meam, ne videatur justitia esse ab homine, ostendit quod sine Deo B nulla justitia esse potest. Continuatio :

Dixi « justitiam meam, » et tamen « cum sancto, » id est ad hoc ut homo sanctus sit « eris » tu Deus, qui tu es « sanctus, » id est sanctificans, « et cum viro innocente, » id est ad hoc ut sit innocens « eris » tu « innocens, » id est faciens innocentem.

« Et cum electo, » id est ad hoc ut aliquis sit electus, id est separatus a perditis « electus. » Non dicit ideo electus, quod Deus esset in societate cum malis, sed « electus, » id est remotus æternaliter a malis : « et cum perverso, » id est cum illo qui se pervertit a te « perverteris » subtrahendo gratiam, perversum ad majorem adjuvabis : et hanc sententiam testatur alia translatio, quæ habet, C perversum pervertes, et hæc est retributio quam Deus dat malis in hac vita.

Ideo dico quod in hac vita ita facies et bonis et malis « quoniam » in alia vita, « salvum facies populum humilem, » id est bonos, « et oculos superbiorum humiliabis, » id est affliges. Per oculos ideo superbiam accipimus, quia in oculis notatur superbia. Vel hoc modo litteram legamus. Continuatio eadem. Dixi « justitiam meam, » sed tu homo non eris per te sanctus, sed « sanctus eris cum sancto, » id est cum Christo suo adjutore faciens opera ejus, et « cum eo innocente, » id est per eum innocentem « innocens eris » et cum eo Christo « electo electus eris : et cum perverso, » id est diabolo, « perverteris. » Continuatio :

D Ideo dico quod in hac vita justus et impius accipiunt retributionem pro meritis « quia tu » Deus, in alia vita « salvum facies populum humilem, et oculos superbiorum humiliabis. » Per hæc omnia supradicta intelligimus, quod Deus illuminat Ecclesiam. Quæ Ecclesia se videns esse illuminatam, orat Deum, ut per ipsam illuminet cæteros convertendo, et hoc est.

« Quoniam tu illuminas lucernam meam, » id est quosdam de Ecclesia ad hoc ut illuminent alios : qui dicuntur lucerna, quia in eis lumen sancti Spiritus resplendet. Meam dicit quia de sua societate sunt : et « tu, Domine Deus meus, illumina tenebras meas, » id est infideles et idiotas, qui sunt in tenebris, quia de

Deo cognitionem non habent : « meas, » id est prædestinati ut sint mei.

Rogo ut illumines tenebras, et hoc secure « quoniam eripiar, » id est eripientur illi mei qui adhuc sunt tenebræ « a tentatione » diaboli « in te, id est per te « et in Deo meo, » id est in auxilio Dei, in eo « transgrediar murum, » id est obstaculum peccatorum. Murus autem ille non est prorsus destructus, sed iusti Dei auxilio illum transcendunt.

Bene dico, « in Deo meo, » quia ipse est « Deus meus » et « via ejus, » id est præcepta « est impolluta, » quia nihil immundum præcipit facere : « et eloquia Domini, » id est ipsa doctrina evangelica, est, « examinata igni, » id est cum diligenti examinatione sunt ædita, id est Spiritu sancto. Qui Spiritus sanctus ideo ignis dicitur, quia ardorem charitatis ponit in quibus est : et quamvis ita sit alius, tamen non deserit suos, sed « protector est omnium sperantium in se. »

Nullus est alius Deus, nisi iste tantus Dominus « quoniam quis est Deus præter Dominum, » id est præter eum qui ita dominatur? Aut, o vos, gentiles, « quis est Deus præter Deum nostrum? » Quasi si vos Dominum nostrum non habetis, nullum Dominum habetis. Hic incipit de potentia Christi.

Nullus est « Deus præter Deum nostrum, » et iste « Deus est, qui præcinxit me, » id est, præparavit me dominicum hominem divina « virtute » ad pugnandum contra diabolum : et istud præcingere fuit ab ipsa conceptione. Præcinxit dicit, contra hoc quod superius dixerat : « Præoccupaverunt me laquei mortis. » Sicut enim originale peccatum præoccupaverat humanum genus in conceptione, ita Spiritus sanctus significabat Christum ab ipsa conceptione, et per hoc « posuit viam meam immaculatam, » id est omnia opera totius vitæ meæ.

Qui etiam Deus « perfecti, » id est perfectos fecit « pedes meos, id est affectus meos « tanquam cervorum, » id est similes cervis. Sicut enim cervus vitat spinas, et transilit fossas, et lutosa loca, et ascendit in montem, ita Christus spinosa et periculosa delicta sæculi, et peccatorum foveas sancto voluntatis affectu transilit, et ad celsa cœlorum pervenit, et hoc est, ipse Deus « statuens me super excelsa. »

Hic etiam Deus « docet meas manus, » id est operationes meas « ad prælium » contra diabolum : et tu, Domine, « posuisti, » tu dico qui talem fecisti personam meam propriam « brachia meæ, » id est illos per quos operor ego « ut arcum æreum. » Sicut si arcus æreus esset qui mitteret sagittas, quia æreus, infatigabilis esset : sic brachia Christi et sagittas mittunt quibus vulnerant corda hominum, et infatigabilia sunt.

Posuisti et « dedisti mihi protectionem, » id est defensionem, quæ est causa « salutis tuæ » id est a te data, « et dextera tua, » id est Filius tuus, « suscepit me » dominicum hominem. Quia dicturus erat quod Christus per suos vinceret alios, præmittit

A quamdam aptitudinem, per quam ostendit illos esse aptos ad hoc faciendum. Continuatio :

« Dextera tua suscepit me, et disciplina tua, » id est justitia qua tuos examinas, « correxit me, » id est meos de præteritis, usque « in finem, » id est usque ad consummationem : quia incorrectum remansit « et ipsa tua disciplina docebit me, » id est meos, ne ulterius peccent.

Et per illos « dilatasti gressus meos, » id est operationes meas per totum mundum notificasti « et vestigia mea, » id est illi in quibus signa justitiæ meæ apparent, « non sunt infirmata, » id est non sunt superati ad hostibus. Necesse enim erat, ut illi qui erant missi, ut alios docerent, irreprehensibiles essent in omnibus.

B Vel ita « disciplina tua correxit » meos et docuit, et sic « dilatasti » in virtutibus « gressus meos, » id est discipulos meos qui dicuntur gressus. Vel de Christo dicitur secundum Apostolum dicentem : « Ex his quæ passus est, didicit obedientiam (Hebr. v.) » Discipuli dicuntur « gressus, » quia per eos Deus mundum ingreditur, et licet ita dilatati essent, non tamen superbierunt, sed sunt « subtus me, » id est mihi plenarie subditi, et ipsi idem qui præter aliud sunt « vestigia mea non sunt » infirmati.

Et per istos tales « persequar » ego ratiocinando « inimicos meos, » id est qui mihi contradicunt « et comprehendam illos » in ratione, quia non habebunt intus quomodo possint resistere « et non convertar » ab increpatione eorum « donec deficiant » a secta sua, id est convertantur.

C Quosdam persequar ratione sicut dictum est, alios « confringam » in tribulatione « nec poterunt stare » contra me, sed potius « subtus pedes meos cadent, » id est plenarie subjicientur mihi. Ostendit quod Christus quosdam sibi resistentes, suo dominio subjiciet, nunc de inimicis, id est, dæmonibus, et specialiter de Judæis ingreditur. Continuatio :

« Persequar inimicos, » et tu, Domine, « insurgentes in me, » id est diabolos qui volebant me opprimere, et regnum obtinere « supplantasti, » id est, inscientes dejecisti « subtus me, » id est sub potestate mea, quia nihil faciunt nisi permissione Christi : et præmittit causam per quam ostendit Christum esse dignum, cui subjicerentur illi dæmones, cum dicit :

« Præcinxisti me virtute » deitatis « ad bellandum » contra dæmones et « inimicos meos » Judæos scilicet, qui dicuntur spirituales inimici Christi, partim « dedisti mihi dorsum, » id est sequaces meos fecisti. Sicut enim famuli dicuntur dorsum domini, quia sequuntur eum a dorso, sic sequaces Christi dicuntur dorsum : et partim « disperdidisti » sed « odientes me, » id est illos qui indurati sunt in odio mei.

« Disperdidisti, » et in illa dispersione « clamaverunt » ut liberarentur « nec erat » inter eos « qui salvos faceret, » quia dux eorum erat diabolum, qui eos liberare non poterat ; « clamaverunt etiam ad Domi-

num, nec exaudivit) quia non querebant exau- A
diri per Filium.

Tu dispersisti, et ego (comminuam eos,) id est, conteram eorum vires ne possint colligi in robur (ut pulverem,) scilicet per subtractionem gratiæ faciam eos et dissolutos et instabiles, nec illos ita redactos in pulverem dimittam in quiete, sed illos ponam (ante faciem venti,) id est, tales faciam qui deficiant, non exspectantes faciem venti, id est soliditatem tentationis, in prima tentatione deficiunt, (et eos delebo,) id est destruam (ut lutum platearum.) Ut lutum platearum et in seipso inquinatum est, et alios coinquinat transeuntes per plateam, sic Judæi et in se inquinati sunt, et alios per plateas ambulantes, id est per terrena desideria, coinquinant exemplo vitæ suæ malæ. Desideria carnalia B
plateam appellat, quia per ea sine omni refrenatione ad diabolum transitur. Et ne aliquis putaret, istis Judæis deletis, Christum regnum suum amittere, ostendit se ab illis subtractum etiam obtinere regnum. Continuatio:

Illi debebantur (me autem) o Deus (eripies,) id est, subtrahas (de contradictionibus populi,) id est de contradicente populo Judaico, qui semper mihi contradicit, et ereptum me ab illis (constitues me in caput gentium,) id est, ut sim rex gentium.

Ideo facies mererem gentium, quoniam (populus) gentium scilicet (quem non cognovi) corporali habitatione, nec prophetas misi, nec legem dedi (servivit mihi,) id est, ereditit mihi: quia quicumque credit, servit, et ita quod (in auditu auris,) id est, ex quo C
audivit (obedit mihi.) Laus ista gentium, est vituperatio Judæorum.

Ideo eripies, quia illi qui debuerant esse (filii) mei, facti (alieni) mentiti sunt mihi mendacia dixerunt de me, negantes me esse Filium Dei, et multa alia, et ipsi idem (filii) facti (alieni) cum deberent innovari novo homine veniente (inveterati sunt,) id est, cum ante essent veteres, id est peccatores, magis peccatores facti sunt, et ipsi tales (claudicaverunt,) id est, erraverunt (a semitis suis,) id est pro semitis suis a se inventis. Ipsi autem invenerunt quasdam traditiones, scilicet ut lavarent manus antequam comederent, et ne immundum tangerent. Unde et Dominus in Evangelio: (Quare et vos transgredimini mandata patrum propter traditiones vestras?) (Matth. xv.) Vel ita: (Claudicaverunt,) id est, erraverunt (a semitis suis,) id est, quas debuerunt facere suas, quia in Scripturis litteralem tantum intelligentiam et non spirituales habent. Quæ Scripturæ ideo dicuntur semitæ, quia bene intellectæ ducunt ad vitam. Claudicaverunt dicit per simile: sicut enim claudus uno pede firmus est, alioque infirmus, sic Judæi in litterali sensu sunt firmi, et spiritali infirmi: quia male et raro allegoria utuntur. Quorum claudicare claudus Jacob figuravit (Gen. xii).

Ipsi claudicaverunt, mentiti sunt, sed (Dominus vivit,) id est, viget in suis et regnat: et ipse (Deus

meus sit benedictus,) id est, laudatur et ipse Deus (exaltetur) in multitudine credentium, dator (salutis meæ.)

Bene dico, sit benedictus, quia tu (das vindictas) (mihi,) id est, vindicas de inimicis. Et incipit hic commendatio munerum (et subdis populos) ita quod (sub me,) id est, quod mihi obedientes sunt: tu dico liberator meus de inimicis meis) etiam (ira- cundis,) id est ferventissimis.

Et etiam (exaltabis me ab insurgentibus in me,) quia quanto magis insurrexerunt, tanto magis Christus exaltatus est; et etiam surgentes diabolo sunt pressi, (et eripies me a viro iniquo,) id est populo Judaico, vel a quocunque impio.

(Propterea) omnia (constitbor tibi,) id est laudabo te, Domine, (in nationibus,) id est in diversis gentibus: (et psalmum dicam,) id est, bonam operationem faciam (nomini tuo,) id est, ad honorem tuum. Dum dicit, psalmum dicam, dat intelligere, quod non tantum bene operabitur, sed etiam aliis exemplum bonæ operationis erit.

Constitbor hoc dicens, Dominus iste est (magnificans,) id est magnificus faciens (salutes regis) (ejus,) id est salvatos a rege suo, scilicet Christo: et hoc etiam dico, quod ipse facit omnia ex misericordia, et hoc est, et (ipse est faciens misericordiam David) scilicet significativo (Christo suo,) id est regi suo (et semini,) id est sequacibus suis: et hoc non ad horam, sed (usque in sæculum,) id est quantumdiu sæculum erit. Vel (David Christo suo,) id est uncto suo, et (semini ejus,) id est, Christo et sequacibus ejus.

IN PSALMUM XVIII.

TITULUS. *In finem, alias victori, psalmus David.*

(Cæli enarrant.) Psalmus iste convenit David prophætæ qui hic loquitur: dirigens auditores in finem, id est, in Christum. Intendit enim auditores et maxime Judæos monere, ut relicta sua vetustate ad Christi transeant novitatem. Materia est incarnatio Christi de qua sic agit: commendat eam per commendatam prædicationem, propriam commendationem, per bonam etiam legem, per bonam institutionem, quam mundo atulit. Commendat eam etiam orando se mundari a peccatis, ut digne possit laudare eam, et sic a prædicatione incipit: Vos dimittite a vetustate mentem, et audite novam prædicationem, quæ maxime etiam ex dignitate ipsorum prædicatorum ostenditur audienda, quia (cæli,) id est, apostoli (enarrant) ut rem non fictitiam, sed veram (gloriam,) id est deitatem (Dei,) id est Christi, (et firmamentum,) id est apostoli firmi qui sunt in hac prædicatione Christi, (annuntiant) tanquam rem gestam (opera,) id est miracula (manuum,) id est operum ejus, id est operatrici deitatis. Bene apostolos firmamentum vocat in prædicatione Christi miraculorum, quia multi contradicebant, et multi eum passum vel mortuum prædicare erubescabant. Vel ita, ut opera sit nominativus singularis (opera manuum ejus,) id est homo (annun-

tat « firmamentum », id est, Ecclesiam esse firmatam, quæ Ecclesia firmata est, id est, stabilis facta est ab ipso Christo in inquietis fluctibus hujus mundi. Quod significatum fuit per firmamentum quod fuit factum inter aquas. Vel potest dici cælos materialiter enarrare gloriam Dei, per stellam quæ mundo Deum factum hominem nuntiavit (*Matth. 11*). Hic commendat ipsam incarnationem, per discretionem ipsius prædicationis. Continuatio :

Cæli prædicabunt, et ita « dies », id est sapiens, « eructat verbum », id est, Filium Dei, « die », id est sapienti. Eructat dicit ad similitudinem saturi : sicut enim aliquis satur ex interiori plenitudine eructat aliquid, sic sapiens ex abundantia loquitur, « et nox », id est humilis, « indicat nocti », hoc est alii humili, « scientiam », id est temporalia de Christo, scilicet passionem, nativitatem, etc. Idem secundum hoc quod humilibus humilia, sapientibus alta prædicat, dies et nox appellari potest. Unde Apostolus Corinthiis : « Inter perfectos loquimur sapientiam, vobis autem læ potum dedi, non escam (*I Cor. 1*). » Postquam ostendit discretionem prædicationis, ostendit magnificentiam ejus prædicationis. Continuatio :

« Cæli enarrant gloriam », et omnibus linguis enarrant, et hoc est « non sunt loquelæ », id est linguæ, « neque sermones » modi locutionum : alio enim modo in eadem lingua loquimur sapientibus, alio modo mediocribus, alio modo inferioribus « quorum » sermonum « non audiantur voces eorum. » Rursus commendat eandem prædicationem per latitudinem scilicet, quia per omnes terras divulgata. Continuatio :

Omnibus linguis sunt locuti, et non in una terra tantum, « sed sonus eorum », id est fama eorum, « exivit in omnem terram », et non tantum modo sonus, sed etiam « verba » ipsa « eorum », scilicet quod dicebant Christum incarnatum, natum, et cætera. Exierunt « in fines terræ », id est, in ultimas partes terræ, et non in una parte terræ tantum, sed in omnes : et hoc est quod dicit : « orbis terræ », scilicet in circuitu. Illic commendat ipsam incarnationem per seipsam, ostendendo dignitatem ipsius. Continuatio : « Cæli enarrant, » et hæc omnia sunt. Et quare hoc ? quia Filius Dei venit in mundum, et hoc est.

« Posuit tabernaculum », id est, carnem suam in qua militavit Deo « in sole », id est, in manifesto, vel in æstu tribulationis, vel in virgine, in qua humanitati conjunctus est, « et ipse tanquam sponsus », id est, similis sponso, scilicet, bene ornatus virtutibus, ita ut amica sua, id est Ecclesia, libenter eum reciperet, sicut aliqua sponsa sponsum « procedens de thalamo », id est, de utero virginis, ubi fuit facta sponsio, quia quando deitas univit se humanitati, cæteræ humanæ naturæ se liberatorem promisit : « thalamo dico suo », id est sibi convenienti : quia nullus a Deo potens rex tam bonum thalamum habuit.

Et ipse ita procedens « exsultavit ad currendam

« viam », scilicet exsultanter cucurrit viam, scilicet omnia opera quæ fecit « ut gigas », id est comparabilis giganti. Sicut enim gigas non timet minas, non curat molliem, infatigabilis est : sic et Christus. Quia dixerat « posuit, et exsultavit », et non determinavit quis ille esset, quasi aliquis quæreret, quis est ille ? per quædam indicia ostendit esse Filium Dei, dicens : « Egressus illius » qui hoc fecit, est « a summo cælo », id est a Deo Patre, quo nihil altius est. Egressio Filii fuit manifestatio, quia cum prius esset occultus, per carnem se manifestavit. Per hoc quod dicit egressio, personarum distinctionem insinuat : per hoc quod dicit a summo, notat quod in summo, et sic eum Deo Patri æqualem.

Egressio fuit a Patre, et ipse qui egressus est, in ascensione occurrit, id est, Patrem sibi invenit « et ille occursum ejus fuit usque ad summum ejus », id est ad Patrem, quia nullum præter Patrem invenit, sibi æqualem. Unde dicitur : Egressus ejus a Patre, regressus ejus ad Patrem : « nec est qui se abscandat », id est, excuset « a calore ejus », id est a Spiritu sancto : quia ille omnia quæ in homine sunt novit. Unde dicitur : « Cum venerit Paracletus, ille arguet mundum de peccato et de judicio (*Joan. xvi*). » Per calorem Spiritum sanctum accipimus, quia ipse vero igne fidelium corda succendit. Unde Dominus ait : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat ? » (*Luc. xii*.) Et hic per calorem tertiam personam notat. Hic per legem et institutionem ipsius, ipsam incarnationem incipit commendare. Sub nomine legis continentur ista sex : lex, testimonium, justitia, præceptum, timor, judicia. Continuatio :

Ipse egressus est, et illius « Domini lex », id est prohibitio, est « immaculata », id est immaculatos faciens, quia prohibet mala, et nihil prohibet quod faciendum sit. Et est etiam « convertens », non tantum manus a malis operibus, sed « animas », id est voluntates, quod nullatenus optent mala, et hoc facit per terrorem pænæ : et est etiam « testimonium Domini », id est, promissio æterni boni facta a Domino. Ideo promissio Christi testimonium dicitur, quia sicut testimonium nos certos reddit de re incerta, sic Christi promissio nos certos reddidit de vita æterna, quæ erat incerta nobis. Testimonium dico « fidele », id est, credibile, et istud testimonium « præstans sapientiam », id est cognitionem de Deo, non elatis, sed « parvulis », id est humilibus. Humilis enim, audita promissione æterni boni, sollicita inquiri illius cognitionem.

« Justitiæ » illius etiam « Domini », id est illæ operationes quas ille docet facere, scilicet visitare infirmos, panem dare pauperi, et cætera, sunt « rectæ », id est, naturales : quia ipsa natura hoc exigit, ut nostræ naturæ tribulatæ compatiamur, nostra communia indigentibus faciamus, quia ipsæ justitiæ sunt « lætificantes corda. » Lætatur enim interius qui bene agit : « præceptum etiam Domini », illud scilicet de charitate, spirituale est « lucidum » quantum ad

se « illuminans oculos » interiores. Quanto enim aliquis charitate accenditur, tanto majore Dei cognitione perlustratur.

« Timor » etiam filius « Domini » est « sanctus, » id est faciens sanctos. Est quidam timor qui non est bonus, scilicet timere tribulationes corporis. Unde Dominus : « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (*Matth. x*). » Est quidam alius timor, qui bonus est, qui sic definitur : dilectio et reverentia cum pavore. Diligimus enim Deum propter misericordiam, pavescimus autem propter iudicium; et de hoc timore hic agitur, quem Dominus in Evangelio comprobatur, dicens : « Potius eum timete, qui potest animam et corpus mittere in gehennam (*Itid.*); » et ille timor « permanet in sæculum sæculi, » id est quandiu succedit sæculum sæculo, id est per totam vitam hanc : vel « in sæculum » subsequitivum hujus « sæculi, » id est in æternum : quia etiam in alia vita diligemus Deum, nec potest unus non diligere : et propter omnipotentia « judicia » etiam, id est prædicta præcepta « Domini » quibus præcipit aliquid fieri, sunt « vera » et non indigent testimonio exteriori, sicut pleraque humana judicia, sed sunt « justificata in semetipsa » quia per se apparent justa. Ideo præcepta Domini dicuntur judicia, quia cum discretionem facit, et judicia fiunt.

Et ista judicia sunt « desiderabilia, » id est digna desiderari, ab his qui non habent « super aurum et lapidem » non quemlibet, sed « multum pretiosum » et per hæc duo quæ in omnibus mundanis chariora sunt, innuit præceptum Domini omnibus mundanis et præciosius esse et charius.

Desiderabilia sunt his qui non habent, sed qui habent, his sunt « dulciora super mel » quodlibet et sua via, sed mel dico quod est in favo, et hoc est « super mel et favum. »

Et per hoc patet quod sunt dulciora et digniora, quia « servus tuus custodit ea » et in hoc non stulte agit, quia « in custodiendis illis retributio multa, » scilicet pro his dabitur custodienti vita æterna. Hic incipit rogare, ut Deus ipsum mundet a delictis, ut digne laudare possit incarnationem, et de ea cogitare et digne loqui. Continuatio :

Ego laudo illam incarnationem, et ut digne possim laudare « munda me a delictis meis. » Occulta vocat peccata illa quæ ex se sunt, scilicet, quæ nullo suggerente fiunt, quæ secundum naturam suam non cognoscuntur. Ego dico occulta; quia « quis intelligit delicta? » Nemo scilicet; id est, quis est memor omnium delictorum suorum? Unde Paulus : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus (*II Cor. iv*); » et parce « mihi » servo tuo ab alienis peccatis, id est ab homine, vel diabolo suadente quæ committuntur. Vel « ab alienis, » id est hominibus vel diabolis : parce, dico, scilicet ne inducant in tentationem.

Et benedico, debes parcere, quia « si » maligni « non fuerint mei dominati » cum sim mundatus a

A propriis « tunc ero immaculatus » a communibus peccatis « et etiam emundabor a delicto maximo, » id est a superbia, quæ ideo delictum maximum dicitur, quia per illud etiam angeli ceciderunt et homo et maxime regnat etiam in bonis.

Etsi ero hujusmodi, tunc « erunt eloquia oris mei » talia « ut complacent » tibi « et meditatio cordis mei » unde procedunt eloquia, erit « in conspectu, » id est in beneplacito « tuo semper. »

Tu, dico, « Domine, » qui es « adiutor meus » in bonis « et redemptor » a malis.

IN PSALMUM XIX.

TITULUS. *In finem, seu victori, sive ad victoriam, psalmus David.*

« Exaudiat te. » Loquitur hic Propheta, dirigens nos in finem, id est in Christum. Materia sunt prospera in Ecclesia, quæ videbantur multo tempore post futuram. Prævidebat enim Propheta Ecclesiam prosperari in adventu Christi, in acceptione sacrificii, etc. De ea autem sic agit : optat illa evenire Ecclesie, et affirmat quoniam evenient. Et, cum sic ostendit se optare, præponit nobis se exemplum pietatis, per quod nos ad pietatem invitare contendit : et ab optione sic incipit :

O Ecclesia! « Dominus exaudiat te in die tribulationis, » id est in tua maxima necessitate : et per partes ponit exauditionem, cum dicit « protegat te, » id est sit tibi clypeus « nomen Dei Jacob, » scilicet sicut Deus protegit Jacob, protegat te. Ecclesiam protegat sicut Jacob, qui, sicut Jacob supplantavit primogenito benedictionem (*Gen. xxvii*), sic Ecclesia Synagogæ nomen Dei, id est famam Dei : quia divinitatem tantum per famam intelligimus, ipsam autem rem nondum habemus. Unde Apostolus : « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (*I Cor. xiii*). »

Et etiam « mittat tibi auxilium » ad cooperandum « de sancto, » id est de Christo, vel de cælo « et tueatur te » contra malum « de Sion, » id est de speculatione, scilicet, de divinitate sua, per quam speculatur omnia.

« Memor sit, » id est memorem se ostendat per aliquam remunerationem « omnis sacrificii tui, » id est illius oblationis, quæ quotidie fit in altari. Omnis ideo dicit, quia licet unum sit, tamen in infinitis locis idem fit : et idem sacrificium quod vocatur « holocaustum, » id est totum incensum, quod totum se obtulit Deo secundum corpus et animam patiendò usque ad ipsam mortem. Hoc tale sacrificium « fiat pingue, » id est acceptabile. Trahitur hoc a sacrificiis antiquorum, quorum pingue sacrificium Deo magis placere dicebatur.

« Tribuat etiam tibi secundum cor tuum, » id est intellectum tuum, ita ut sicut intelligis, Deus confirmet in te, ne pervertaris ad aliquem errorem « et omne consilium tuum confirmet. » Consilium sanctæ Ecclesie est, ut neque adversis frangatur, neque prosperis extollatur. Et merito hoc peto, quia ero particeps illius boni. Et hoc est.

« Lætābimur » ego et filii Ecclesiae, quorum ego sum unus « in salutari tuo, » id est in Jesu tuo « et magnificābimur, » id est, magni efficiemur « in nomine Domini » Dei nostri, » id est quod in hoc saeculo nomen ejus portābimur, id est Christiani vocabimur.

Quia particeps ero, ideo opto, ut non tantum praedictas petitiones, sed « omnes petitiones tuas impleat » Dominus; » quod toties ponit optationes, affectum suae pietatis ostendit. Hic incipit confirmare, quia vere ea propria evenient Ecclesiae, quae optaverat Ecclesiae. Opto impleat, et affirmo quod implebit, quia « nunc, » id est, tanto tempore ante adventum Christi « cognovi, quem salvum fecit Dominus » Pater « Christum, » id est regem « suum » in resurrectione. Continuatio :

Salvum faciet in resurrectione et ascensione, et etiam « exaudiet illum » clamantem pro nobis representatione humanitatis « de caelo, » id est de carne sua, vel de caelo materiali « sancto suo » quia « salus est dexterae ejus, » id est Filii ejus. Ipse enim totius salutis dator est, et illa salus non est in infirmitate, sed « in potentatibus, » id est in magnis potentiis, qua nullo modo potest destrui sicut laus humana.

Salus istius Domini est in potentatibus, sed « hi » non attendentes gloriantur, scilicet « in curribus » et hi alii « in equis » et per cursum et equos notat maximos honores, scilicet duo genera triumphorum : « nos autem invocābimus » habitorem nostrum « in nomine Dei nostri, » id est per hoc quod tantum Dei nomen habemus, sed Christiani vocamur : vel famam ipsius habemus sine cognitione essentiae. Ipsi sunt in curribus et in equis, et nos habemus spem in Domino, et illa superbia illis ad malum evenit, nostra autem humilitas in bonum nobis. Et hoc est.

« Ipsi obligati sunt » in vinculo peccatorum « et ceciderunt » de vitio in vitium; « nos autem surreximus » a peccatis ad virtutes : et non fuit illa resurrectio per aequalitatem, nec fuit qualiscunque, scilicet de uno ad alterum, et hoc est « erecti sumus. » Dicendo surreximus, notat arbitrii libertatem. Dicendo erecti sumus, notat gratiam adiutricem.

Et istum regem qui tales nos facit, ne permittas morte detineri, sed tu, « Domine, salvum fac » illum « regem » resuscitando ipsum : et per illum salvatum « exaudi nos in die qua invocaverimus, » id est, in tempore praesentis vitae, in quo licet invocare. Vel praecipue in die resurrectionis, ereptis fidelibus a tenebris mortis.

IN PSALMUM XX.

TITULUS. *In finem, seu victori, alias ad victoriam psalmus David.*

« Domine, in virtute » materia est Christus rex, de eo sic agit : Describit virtutem et gloriam ejus, optat ut faciat quod bonus rex debet facere, scilicet parcere subjectis et debellare superbos. Intentio est, Judaeorum incredulitatem improbare. Dum enim

Christum ita gloriosum et potentem ostendit, admonet Judaeos, ut a sua infidelitate discedant : deterret et eos, confirmans quod ipse suos inimicos punit, cum dicit : « Pones eos ut clibanum ignis. » Et ad virtutis descriptionem sic incipit, et ad Deum Patrem dirigit orationem, sic dicens : « Domine, rex » iste Christus scilicet « laetabitur » non velut alii reges, qui aliquando cedunt hostibus, sed « in virtute tua » in eadem potentia quam tu habes per adjunctam divinitatem : tibi etiam rex ille « exultabit » corporaliter « super salutari tuo, » id est, de salvatione, quam tu per eum facies humano generi : vel intendens supra salutem tuam « vehementer. » Bene dicit, ut quanta sit copia in beneficio, tanta sit gaudii magnitudo.

B Exsultabit et merito, quia tu « tribuisti ei desiderium cordis ejus. » Spirituale Christi desiderium fuit : ut per mortem suam humanum genus redimeret. Cum omne desiderium sit cordis, ideo tamen apponit cordis, ut magis desiderium per expressionem notet, sicut in Evangelio : « Desiderio desideravi : » et etiam a « voluntate » spiritali quidem « laborum ejus, » id est, quam ipse per labia proferebat « non fraudasti, » id est, nihil remansit inexplerum, quod ipse spiritaliter peteret : vel si habeatur, voluntatem, dicemus « non fraudasti eum » negando voluntatem ei.

Et merito tribuisti ejus desiderium « quoniam » tu « praeventisti eum » ante nativitatem « in benedictionibus, » scilicet dans illi benedictiones, faciens immunem a peccato, perfectum justitia, quae nostrarum quoque benedictionum causa fuerunt. Benedictionibus dico « dulcedinis » quia ipsae dulces fuerunt Christo, quia semper puritas suae conscientiae placuit. Quod dicit Christum praeventum fuisse benedictionibus dulcedinis, dicit ad differentiam illorum qui praeventi sunt maledictione amaritudinis, id est, peccato originali. Ponit aliam gloriam Christi, dicens : « posuisti » aeternaliter « in capite, » id est, in propria persona Christi quae est caput totius Christi, scilicet, dignior pars in toto Christo : totus Christus dicitur caput et corpus : « coronam » id est, apostolos, qui ideo corona dicuntur, quia sicut corona reddit personam insignem, et est praemium victoriae : et illa corona fuit « de lapide pretioso. » Apostoli propter soliditatem et stabilitatem lapides appellantur : pretiosi, propter virtutum fulgorem. Exsequitur gloriam ejusdem regis per alias partes.

« Vitam » etiam aeternam scilicet « petiit a te. » Et hic notatur vera humanitas, quae non putat se sibi esse sufficientem, sed per humilitatem vitam a Domino sempiternam petit : « et tribuisti longitudinem dierum » non solum per centum annos, sed « in saeculum » subsecutivum hujus « saeculi, » id est, usque in finem saeculi, et etiam in saeculum subsecutivum isti saeculo. Non dicit longitudinem dierum esse in futura vita, ideo quod ibi fuit dies, sed propter spatium.

« Impones etiam super eum » ut super fundamentum « gloriam » gloriosos scilicet martyres « et magnum decorem, » id est magnos decores, ut Martinum et Hilarium, et ceteros confessores : ideo « impones super eum, » quia « gloria ejus magna in salutari tuo, » id est in verbo tuo sibi unito, cujus gloriæ decens erat manifestatio, quæ demonstrata est per hoc quod apostoli super eum fundati sunt. Benedico impones super eum gloriam, et hoc, quoniam ipse est benedictio omnium gentium, et hoc est :

« Quoniam dabis eum in benedictionem » in hac vita dando virtutes, et « in sæculum sæculi, » id est, in alia vita dando coronam. Hic confirmat promissionem, quæ facta est Abraham : « In semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. xxxii; Galat. iii.*) » Et etiam « lætificabis eum in gaudio » quod sui habebunt « cum vultu tuo, » id est, in præsentia tua, scilicet, quando fruetur perfecta cognitione tui. Tunc enim erit perfecta lætitia, cum tradiderit regnum Deo Patri. Ponit causam omnium prædictorum, ut sic dicamus : Ideo Deus dedit huic regi longam vitam, et alia quæ prædicta sunt, quia « rex » iste « sperat, » id est, omnium spem posuit « in Domino, » et non facit hoc pro confidentia meritum, sed potius « in misericordia » ipsius Dei ; « non commovebitur » a confidentia ipsius misericordiæ : et merito, quia « Altissimi est illa misericordia. Ostensa virtute et gloria ipsius regis, transit ad secundam, scilicet, optat ipsum regem exercere justitiam in bonos et malos. Hucusque direxit ad Patrem verba, modo dirigit ad Filium.

Quandoquidem tu talis es rex, ideo o Domine, « inveniatur manus tua, » id est, operatio tua « ab omnibus inimicis tuis, » id est, omnes qui modo sunt inimici, diligenter inquirentes opera tua, imitentur ea : et si qui nolunt ea ita invenire « dextera tua, » id est, virtus tua « inveniet » ad eorum damnationem « omnes » eos « qui te oderunt. »

Opto ut punias eos, et vere facias, quia tu « pones eos in clibanum ignis » id est, similes clibano ignis : quia sicut clibanus interius continet ardorem ignis, ita isti continent in se ardorem malæ conscientiae suæ. Pones dico « in tempore vultus tui, » id est, in die iudicii in quo tu ostendes vultuositatem tuam, id est iram tuam. Vel « in tempore vultus tui » in quo tu ostendes tuis perfectam cognitionem præsentiae tuæ. Clibanus est, quicumque furnus, vel proprie vas quod calescit in igne, ut subtus coquatur, vel aliquid tale : et ille idem « Dominus » qui posuit eos ut clibanum « conturbabit eos in ira sua » cum dicit : « Ite, maledicti in ignem æternum (*Matth. xxv.*) » Qua data sententia mox « devorabit, » id est, torquet « eos ignis » materialis. Cum dicit ignis, notat genus tormenti quod interius torquet. « Pones eos ut clibanum, » et etiam « perdes fructum, » id est bona opera « eorum, » remota « a terra » viventium : cum vero desisterent a bono, perdebantur bona opera eorum, quia licet faciant aliquid remedium pœnæ, non tamen

valet ad salutem : « et semen, » id est, vota « eorum » quæ dicuntur semen, quia sicut ex semine procedit fructus, ita ex votis opera. Semen dico separatam « a filiis » verorum « hominum. » Vel semen, id est, sequaces.

Ideo quidem perdes eos « quoniam mala, » id est destructionem, quam sibi a Romanis inferri timebant declinaverunt in te, » id est, verterunt in te : cum te morti traderent « consilia cogitaverunt, quæ non potuerunt stabilire. » Cogitaverunt enim per mortem ipsius retinere locum et gentem (*Joan. xi.*), per quam potius utrumque perdidit.

Perdes eos, et « ideo pones eos dorsum, » id est curvos ad terrena et non intuentes cœlestia, scilicet asinos dæmonum, ideo « vultum, » id est cognitionem tuam, qui deberet esse « eorum præparabis » per introductionem gentium, et per asperationem gloriæ « in reliquiis tuis, » id est, ut ipsæ reliquiae habeant cognitionem tui. Reliquias accipit illos, qui se faciunt humiles et abjectos.

Tu pones eos dorsum, et ut hoc possis facere « exaltare in virtute, » id est per virtutem deitatis, et « cantabimus voce et corde » « et psallemus » bene operando « virtutes tuas » laudando scilicet et imitando. In cantando contemplativam, in psallendo vero activam vitam intelligimus.

IN PSALMUM XXI.

TITULUS. *In finem pro susceptione matutina, psalmus David.*

« Deus, Deus meus, respice. » Psalmus iste convenit David, id est Christo, habitus pro susceptione matutina. Susceptio matutina hic accipitur Christi resurrectio, facta quando corpus corruptibile suscepit incorruptionem, et mortale immortalitatem (*I Cor. xv.*) Per hanc susceptionem Christi habemus certitudinem nostræ susceptionis. Quod autem Dominica susceptio, id est resurrectio, mane fuit facta sacramentum est, quia per hoc datur intelligi, quod ipsa est principium nostræ resurrectionis, et ipsa resurrectio totum mundum illuminavit : sicut sol mane oriens paulatim ascendit, ut totum mundum illuminet. Et hic psalmus pro susceptione matutina agit, quia novam nobis institutionem proponit. Proponit enim hominem justum derelictum et passum, et etiam gloriam Dei Patris quam exhibet ei Christus resuscitatus, in quo etiam commendatur assumptio matutina, quia propter illam assumptionem sit gloriificatio illa tota Dei. Habet alia translatio, pro cervam matutina, et tunc intelligimus per cervam humanitatem Christi, quæ naturam cervi habuit, quia in mane ista lutosa deseruit. Institutio nova in Christo fuit, quia ante Christum Deus justis tanquam infirmis temporalia bona remunerare solebat. Christo autem, cum omnibus justior esset, temporalia bona non tribuit, sed adversa hujus mundi, ut sic bona cœlestia obtineret ; et per hoc dedit intelligere, quia jam post Christum temporalia bona hominibus non remuneraret, sed æterna. Materia est dominicus

homo : de eo sic agit : Ostendit derelictum, ostendit passum. Vel materia est passio Christi : ostendit postea gloriam Dei, in quo etiam gloriam Christi ostendit. Intendit nos hortari ad sustinenda adversa, ut exemplo ipsius appetamus prosperari in temporalibus, sed sustinendo adversa, cœlestia exspectemus : et per hoc dirigit nos in finem, id est, in Christum. Vox ipsius Christi directa ad Patrem, et incipit a derelictione sic.

« Deus, Deus meus. » Quod bis ponit « Deus, » notat se habere necessitatem orandi. Quod dicit « meus » notat se familiaritatem ad ipsum habere « respice in me » non deficiam in ista derelictione. « Respice in me » non est in Hebræo, sed septuaginta interpretes apposuerunt, secundum quos translatio hæc facta est. « Respice » dico « quia me dereliquisti » et non abundantem in temporalibus, sicut priores justos fecisti, sed potius egentem « quare me » justum sic dereliquisti? Non ponit admirationem quod ipse admiraretur, sed ut ostendat nos debere admirari, quod ipse tam perfectus non habuerit temporalem remunerationem suæ justitiæ, sicut priores justii. Unde dat nobis intelligere, non esse justitiæ exspectandam remunerationem temporalium, sed cœlestium : et non tantum me egenum fecisti, sed es « longe a salute mea, » id est, permittis me tribulari, et hoc ideo, quia « verba delictorum meorum, » scilicet fidelium, id est delicta mea clamantium, sunt « longe a salute mea, » id est, faciunt te longe a salute mea : longe, quia delicta non rogant mihi vitam temporalem, sed mortem per quam delectantur. Delicta dicit sua, non quod ipse fecisset, sed pro eis portavit pœnam, vel « delictorum meorum, » hominum. Exsequitur derelictionem. Non tantum me « dereliquisti, » sed etiam me clamantem non exaudies, et hoc est :

« Deus meus, clamabo per diem, » id est, per tempus aliquod : vel per diem, id est, in prosperitate « et » clamorem istum « non exaudies in nocte, » id est, in adversitate « clamabo nec exaudies. » In nocte clamavit, ut in imminetia passionis cum diceret : « Pater, si fieri potest transfer a me calicem istum : verumtamen non mea voluntas sed tua fiat (Matth. xxvi). » In die clamavit, cum eum in regem Judæi constituere voluerunt (Joan. vi). Cum dicit Christum se clamantem, et non esse exauditum, intelligendum est eum clamare secundum naturalem voluntatem, non secundum spiritualem. In omni enim justo duplex voluntas, naturalis scilicet, et spiritualis : naturalis est semper de temporali, scilicet, ut homo vitam præsentem diligat, mortem timeat, et similia. Hæc autem voluntas peccatum non est, si spirituali voluntati consentiat : sicut in Christo qui cum peteret secundum naturalem voluntatem, ut calix transferretur a se, consentiens potius spirituali subjunct : Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat : sic et justii alii. Si vero spirituali naturalem præponat, peccatum est, ut si quis cum necesse sit mori pro fide, vitam custodiat. Et cum in omnibus aliis

A justis ex necessitate sit illa naturalis voluntas, in Christo tantum fuit non ex necessitate, sed ex voluntate. Posset enim adjuncta divinitas omnem ejusmodi voluntatem expellere. Voluit autem ideo timere, ut de se aliis exemplum relinqueret : quod si in passione timerent, non ideo desperarent, sed potius tamen voluntati Dei, quam suæ obedirent. Et contra hoc quod aliquis posset dicere : Stulte clamasti, cum scires te non exaudiendum, dicit : hoc « non ad insipientiam mihi » est imputandum : quia quod sic fui derelictus, passus, clamans non exauditus, magna fuit sapientia. Per hoc enim fuit mea glorificatio, et humani generis reparatio.

Tu me dereliquisti, clamantem non exaudisti, sed tamen « tu habitas » in me « sancto » tu dico « laus B Israel, » id est, quem laudabat Israel, propter collationem honorum temporalium. Vel, qui facis laudabilem Israel conferendo temporalia bona. Per Israel accipimus quemcunque justum de priori populo, quibus Deus dabat remunerationem suæ justitiæ, temporalia bona contrario modo quam hinc justo.

Bene dico laus Israel, quia « in te speraverunt patres nostri » de habendis prosperis « speraverunt » etiam de removendis periculis, et tu « liberasti eos » sicut in mari Rubro (Exod. xiv). Ad te clamaverunt, veluti in deserto pro aqua, pro cibo, et salvi facti corporaliter recipiendo petita (Exod. xv et xvi). Quid singula enumerem? « In te speraverunt, et non sunt confusi, » id est, erubescitiam non habuerunt quod in nullo quod speraverunt fraudati sunt. Illi patres in omnibus sunt prosperati, « ego autem » qui perfectissimus eram et justus « vermis sum, » id est, conculcatus ut vermis « et non homo, » id est, non considerabant meam humanitatem : et etiam « opprobrium hominum, » id est, in quem projiciebant homines sua opprobria « et abjectio plebis, » id est, de quo dicebatur : Nunquam populus erit mundus, nisi abjiciatur. Vel ita « ego sum vermis » habens verbis naturam, scilicet, quia sicut vermis sine semine patris procreatur de terra, ita Christus de matre tantum, « non homo » tantum, sed et Deus. Vel « non homo, » id est peccator, quia peccatum quod est proprium hominis non habuit.

D Ego tam dignus, opprobrium hominum sum : et cum opprobrium sum, « quia omnes videntes me deriserunt, » scilicet « sunt locuti » de me « labiis. » Loqui labiis, est sine rationabili meditatione loqui : et sic etiam me deriderunt, moverunt, scilicet capita sua (Mat h. xxvii ; Marc. xv). Movere caput est genus derisionis.

Deridendo dixerunt : « Speravit in Domino » ut ipse dicit, modo « eripiat eum » a manibus nostris, vel saltem « faciat eum salvum » resurgere « quoniam vult cum. » Ipsi dicunt eripiat eum et similia, sed tu, Domine, « ne discesseris a me, » id est, fac me resurgere.

Et præmittit causam, quare non debet discedere

sic : ideo ne discesseris, « quoniam tu es qui ex-
 « traxisti me de ventre, » quia tu solus natura nulla
 adjuvante fecisti me nasci : quia cum in aliis soleat
 natura operari cum divinitate, in isto solo operata
 divinitas, non natura : et propter hoc non debes dis-
 cedere, quoniam tu es « spes mea a juventute mea, »
 id est cum adhuc sugerem ubera, totam spem meam
 posui in te. In hoc maxime notat perfectionem Chri-
 sti : et propter hoc iterum non debes discedere, quia
 « projectus sum ex utero, » id est ex quo sum natus,
 vilis habitus sum et egenus, velut quilibet abjectus,
 scilicet non sum projectus in Adam, scilicet non re-
 cepit me peccatum, sed « in te » qui me custodisti
 immunem ab omni peccato, propter quod non debes
 discedere a me. Et item propter hoc, quoniam « tu es
 Deus meus, » id est unicus : non tantum quando pate-
 bat per miracula, sed « de ventre, » id est ex illo tem-
 pore in quo adhuc eram in ventre. Cum invocat ne dis-
 cesseris, ponit deprecationem contra derelictionem.

Rogo ne discedas, et opus est, « Quoniam tribu-
 latio proxima est, » id est jam mihi imminet. Vel
 proxima, quia in mea propria persona est. Quod
 enim fit in rebus nostris vel amicis, propinquum est;
 quod autem in nobis ipsis, proximum est. Item pro-
 pter hoc opus est, « quoniam non est » alius « qui
 adjuvet. » Hic incipit de passione.

Bene dico, quod tribulatio proxima est, quoniam
 vituli multi, » id est multitudo populi Judaici qui
 lasciviebant contra Christum, nullo compressi jugo :
 contra eum sicut vituli lascivunt, quos nondum com-
 primit jugum. Hi tales vituli « circumdederunt me »
 ex quo inceperunt usque in ipsam mortem « tauri
 pingues, » id est ipsi principes contra Christum fe-
 roces « obsederunt me », id est mora et consilio quæsi-
 erunt me morte expugnare, ad modum obsidentium.

Et hi obsidentes et circumdantes « aperuerunt os
 suum, » id est multa locuti sunt « super me, » id est
 ad meam depressionem, « sicut leo rapiens et ru-
 giens » rapuerunt, cum ante iudicem traxerunt.

Deinde « effusus sum, » id est effusus sum fun-
 dendo sanguinem in latere. Et hoc est quod dicit :
 « sicut aqua. » Et bene comparat mortem Christi
 effusæ aquæ, quia sicut effusa aqua parat ruinam et
 etiam lavat, ita mors Christi quibusdam est ad rui-
 nam, quibusdam abolitio : « Et dispersa sunt omnia
 ossa mea, » id est apostoli, qui robustiores erant in
 corpore Christi.

Et « cor meum, » id est doctrina mea, in qua ex-
 ponitur voluntas mea, « est factum tanquam cera
 liquescens, » id est cum antea esset solida et firma
 in ipsis apostolis, igne passionis defecit. Cum enim
 vidissent eum morte teneri, diffidebant de sua do-
 ctrina : et in paucis non defecit, sed « in medio, » id
 est in communi « ventris mei, » id est meæ congre-
 gationis. In quibus ideo defecit, quia cum prius for-
 tes fuissent, modo facti erant venter, id est molles.

Et etiam « virtus mea, » quæ prius virebat in eis
 dum facerem miracula, ipsa « aruit » exsiccata, et
 nihil valetudinis habere apparuit, reputata fragilis

PATROL. CXVI.

A « tanquam testa. » Vel « aruit tanquam testa, » quia
 sicut testa combustionem solidior et fortior fit, ita vir-
 tus, Christi igne passionis comprobata, robustior
 apparuit : « Et lingua mea adhæsit faucibus meis, »
 id est, qui prius solebam docere, canticui, ut nec
 Pilato interroganti responderem (*Math. xxvii*). Po-
 test hoc quidam legi ad allegoriam, quamvis hic
 locum non habeat; sic « lingua mea, » id est prædi-
 catores mei, per quos ego loquor « adhæsit faucibus, »
 id est sanctis Scripturis, secundum quas ipsi prædi-
 caverunt. Scripturæ dicuntur fauces Dei, quia per
 eas incorporat sibi aliquos, sicut per fauces bellua
 sibi incorporat aliquid. « Et deduxisti me in pulve-
 rem mortis, » id est redegisti me in pulverem per
 mortem, non quod corpus ejus putresceret, sed pul-
 verem accipit quodcumque corpus postquam mortu-
 um est, juxta verba quæ Dominus dicit ad Adam :
 « Cinis es, et in cinerem reverteris (*Gen. iii*), » dans
 universalem sententiam de omni humana natura.
 Hæc sententia vera est illis qui vivi invenientur
 cum Dominus venerit judicare : quia licet non putre-
 fiant, tamen in ipso raptu movebuntur vel in pulverem,
 secundum opinionem Judæorum. Potest et hoc alle-
 gorice legi, sed hic non habet locum : « deduxisti
 me » per prædicationem meorum « in pulverem
 mortis, » id est in gentiles, qui pulvis erant, scilicet
 non colligati vinculo fidei vel charitatis, et mortui in
 peccatis.

Hæc omnia mala ideo venerunt « quoniam cir-
 cumdederunt me canes multi, » id est Judæi, qui di-
 cuntur canes, quia, sicut canes, illatrant irrationabi-
 liter : quia si videant insolitum aliquid, etiam si
 bonum eis afferat, illatrant; si videant solitum, etiam
 si inutile sit, applaudunt; ita Judæi doctrinam Christi
 quamvis bonam, tamen quia insolita erat, rejecerunt :
 si secundum suam legem prædicasset eis, gauderent,
 quia res solita quamvis inutilis esset. « Concilium
 malignantium, » id est principum qui mihi male volebant, « obsedit, me, » id est consilio
 mortem quæsit.

Etiam « foderunt manus; » licet enim non per
 seipsos facerent, tamen dicuntur fecisse, quia præ-
 cepto ipsorum fiebat. Melius dixit « foderunt » quam
 transfixerunt, quia sicut terra fossa fructificat, ita
 illa fossio Christi maximum fructum dedit : « et pedes
 meos » foderunt etiam, « dinumeraverunt omnia ossa
 mea, » non quod ipsi enumerare curarent, sed sic
 extenderunt quod enumerare potuerunt.

Per alios foderunt, sed « ipsi » in propria persona
 consideraverunt « ea quæ de me fiebant » et in-
 spexerunt me » quasi rem beneplacitam, per quod
 notatur eorum duritia maxima : « Diviserunt sibi
 vestimenta mea » ad derisionem, « et super quamdam
 vestem meam, » scilicet inconsutilem tunicam meam,
 « miserunt sortem (*Math. xxvii*; *Joan. xviii*). » Al-
 legorice legitur sic : « Diviserunt sibi vestimenta
 mea, » id est Scripturas, de quibus hæretici diver-
 sas partes traxerunt, et super vestem meam, id est
 fidem catholicam, quæ semper manibus integra re-

manet, « miserunt sortem, » quia intelligimus eam per solam dilectionem dari.

Ipsi mihi ita fecerunt, sed « tu, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, » id est ne differas meam resurrectionem usque in communem omnium, sed potius « ad defensionem meam conspice, » id est te intentum ostende meæ offensionem cito resuscitando.

Dico « conspice, » ita scilicet mihi faciendo « erue a framea animam meam, » id est a morte ne ipsam possit retinere, licet separatam a corpore. Mors ideo dicitur framea, quia, sicut framea, dividit animam a corpore : « et de manu canis, » id est Judaici populi, erue « unicum meam, » id est animam meam, quam dicit unicam, quia ipsa una immunis a peccato fuit : sic quarit erui, ut non sit vera opinio eorum, per quam ipsi existimabant eum in morte detineri.

Similiter « salva me ex ore leonis, » id est, diaboli, qui Christum in ore habuit, dum eum usque ad mortem deduxit. Et salva « humilitatem meam, » id est, me humilem « a cornibus, » id est, a superbis, « unicornium, » id est, superbiorum Judæorum. Per unicornem ideo Judæos accipimus, quia sicut unicornis, uno solo cornu superbit, ita Judæi solo Veteri Testamento. Ostensa igitur Christi derelictione et passione, ne per hoc detineamur ei obedire, ostendit inde magnam glorificationem provenire Deo Patri, et ita ipsi Christo : quæ glorificatio est nobis remedium contra prædictam derelictionem et passionem.

Et bene debes me salvare, quia cum salvus ero narrabo nomen tuum fratribus meis, » id est, famam tuam, « fratribus meis, » id est, apostolis : quæ narratio non tantum verbis, sed maxime in missione sancti Spiritus fuit : et etiam « laudabo te, » id est, laudari faciam te « in medio, » id est, in communione « Ecclesiæ. » Convertit se ad ipsos cum dicit :

« Vos qui timetis Dominum, laudate eum » omnimode : et subdividit in partes, quos admonet laudare, activos scilicet et contemplativos. Activos ponit ubi dicit : « universum semen, » id est, imitatores, « Jacob, glorificate eum. » Contemplativos ponit ubi dicit « timeat eum omne semen Israel » ideo « quoniam non sprevit, » id est, prorsus abjiciet, « neque despexit, » id est, aliquo modo vilem habuit « deprecationem » mei « pauperis. »

« Nec avertit faciem suam a me, » id est, semper in beneplacito ipsius perstiti. « Et exaudivit me cum clamarem, » id est, eo tempore quo petebam exaudiri.

Et quia me clamantem exaudivisti, ideo « laus mea est apud te in ecclesia magna, » id est, toto orbe collecta. Vel ita : Quia exauditus magna, ideo laus mea est in ecclesia magna, id est laudor apud te in ecclesia, id est, sicut tu laudaris et ego æqualiter tecum : et ut laus ista in Ecclesia sit perfecta, dabo ipsi Ecclesiæ corpus et sanguinem meum. Et hoc est « vota mea, » id est corpus meum, quod ego devoti offerre Deo in reparationem humani generis, « reddam, » id est, quod jam dederam in cruce, iterum dabo in altari ; et licet aliqui non intelligant, tamen

A erit « in conspectu, » id est, in cognitione « timendum eum. » Ideo per hoc sacramentum major laus erit Dei, quia istud est consideratio inter Deum et hominem, quod fœdus attendentes homines, inde Deum maxime laudant.

Hæc autem vota « edent pauperes et saturabuntur » recipiendo quod appetunt, scilicet remissionem peccatorum, incrementum justitiæ in hac vita, in alia coronam, et de hoc « laudabunt Dominum » illi scilicet « qui requirent eum, » et ita « vivent » in justitia « corda eorum, » id est, animæ eorum, « in sæculum sæculi, » id est, quandiu succedet sæculum sæculo, scilicet per totam hanc vitam : vel « in sæculum, » id est in hac vita vivet ; « et in sæculum sæculi, » id est in alia vita vivent in gloria.

B Dico « pauperes saturabuntur, » et non pauci, sed « universi fines, » id est, aliqui in universis finibus terræ « reminiscantur, » et sic « convertentur ad Dominum. »

Et ne acciperemus unum solum ordinem, scilicet rusticalem, vel aliquem talera per omnes partes terræ, dicit : « Et adorabunt in conspectu ejus, » id est, in beneplacito ipsius, « universæ familiæ, » id est, aliqui de omnibus ordinibus « gentium. »

Bene debent adorare « quoniam Domini est regnum, » id est, Dominus est rex omnium : « et ipse dominabitur gentium, » id est, exercebit dominium supra gentes suas, quia reget eos in justitia.

« Pauperes edent et saturabuntur, » et etiam « pingues terræ, » id est, impinguati in terrenitate, « omnes » de ecclesia « manducaverunt, » id est, Domini corpus gustaverunt, « et adoraverunt : » sed licet hoc aliqui non videant esse ad ruinam, tamen « cadent in conspectu ejus, » Dei, quem nihil latere potest. Cadent dico « omnes qui descendunt in terram, » id est, qui declinant ad appetitum terrenorum.

« Laudabunt Dominum qui requirunt eum ; » et anima mea, » id est, ipsi quos ego diligo sicut animam meam, « vivet illi, » id est, ad honorem illius, et non tantum justi præsentibus, sed « et semen meum, » id est, imitatores mei, filii istorum, « serviet ipsi. »

Bene dico, « semen, » quia « generatio » est quædam « ventura, » et ipsa « annuntiabitur Domino » ab angelis, sicut angelus Tobie : Ego obtuli orationes vestras ad Deum (Lib. III). Vel « annuntiabitur, » id est, prædicabunt, « Domino, » id est, ad honorem Domini generatio ventura, et per cælos. Et hoc dicit « et annuntiabunt cæli, » id est, sancti prædicatores, « justitiam ejus, » id est Dei, « populo qui nascetur » non naturali natiuitate, sed aqua et Spiritu sancto (Joan. III) « quem » ita « Dominus fecit » suum. In carnali natiuitate operatur Deus et natura, sed in regeneratione solus Deus.

IN PSALMUM XXII.

TITULUS. *In finem psalmus David, sive canticum David.*

« Dominus regit. » Psalmus David, vox prophetæ, et habet hic materiam gratias Dei. De ea sic agit ; ordinat decem gratias. Intendit nobis persuadere

non esse desperandum cum tales Deus gratias suas tribuat, et antequam de gratis agat, præmittit quasi prologum et commendationem ipsarum gratiarum, ut ita dicam.

Nolite desperare, sed considerate quomodo « Dominus regit me » a seductionibus impiorum, sicut bonus pastor regit oves suas, et bene custodit ne lupi dilanient, et eo regente « nihil » necessarium quidem ad justitiam « mihi deerit. » Unde dicitur : Timentibus Deum nihil deest. Per hoc nihil mihi deerit, quia Dominus ponit me « in loco pascuæ » et cæteras quæ sequuntur gratias confert. Continuatio : « Nihil mihi deerit. » Mihi dico posito « in loco pascuæ, » id est, in divina Scriptura, quæ vocatur pascua per simile : quia sicut animalia in pascuis reficiuntur, ita fideles animæ divinis Scripturis impinguntur. Eandem Scripturam locum nominat, quia in ea sola certitudo sufficientiæ invenitur, quam philosophi licet studiosè quærerent in aliis, nunquam tamen invenire potuerunt in aliis scripturis. In nullis enim aliis præter divinam, cognitio Dei reperitur ; et quia se dixerat esse in loco pascuæ, et non dixerat quis eum ibi posuisset, subdit, « ibi me collocavit » Dominus. Ubi dicit se positum in loco pascuæ, notamus primam gratiam.

Ponit secundam gratiam, « collocavit me, » et ipse Dominus « educavit me super aquas refectionis, » id est, aquam baptismi, quæ dicitur aqua refectio- nis, quia per eam et a peccatis mundamur, et ad bonos fructus ferendos irrigamur, qui sicci ac steriles et quasi pulvis prius fueramus dissoluti. Et ponit tertiam gratiam cum dicit : « animam meam convertit. » Hanc gratiam conversionis ponit Augustinus primam, deinde gratiam baptismi, postea locum pascuæ : sed possunt etiam hoc ordine recte considerari, per prius aliquis per divinam Scripturam pascitur, deinde baptizatur, postea etiam convertitur, quia non tantum ante baptismum fit conversio, ut de infidelitate ad fidem, sed etiam post baptismum conversio est, scilicet, quia, dimissa priori vita, solam novam sequimur.

Quartam ponit gratiam, et ille Dominus qui animam meam convertit, « deduxit me, » id est quasi ignorantem rexit, « super semitas justitiæ, » id est per justa opera, quæ sunt semitæ : quia per ea recte ad vitam inceditur super, dat nobis intelligere, quod non tantum semitas illas cognovit, sed ut magister earum per eas alios incedere docuerit : et hoc non propter meritum meum, sed « propter nomen suum, » id est ut verum appareat nomen suum, scilicet quod Salvator dicitur. Ponit quintam gratiam, et sic jungitur.

Bene dico, « deduxit me super semitas justitiæ, » « nam » et quod majus est fecit mihi, scilicet, quod si persistam inter hæreticos, nunquam mihi nocere poterunt. Et hoc est « et si ambulavero, » id est diu permaneam « in medio umbræ mortis, » id est in medio hæreticorum, qui dicuntur umbra, quia ha-

bent corda obscura ad veritatem cognoscendam : et ideo mortis, quia qui intrant sectam eorum, in mortem incurrunt, quia vera vita privantur : sicut autem umbræ mortis, inter quas si quis intret, cito moritur : inter tales « non timebo mala », id est venenatas persuasiones eorum « quoniam tu mecum es » qui tuitione tuæ præsentis me defendis.

Et etiam « virga tua, » id est correctio tua « et baculus tuus, » id est adjutorium tuum, quo sustentatur aliquis fidelis, cum per se non possit subsistere, sicut infirmus baculo : « ipsa me consolata sunt » in virga, quamvis non videtur esse solatium, consolantur tamen et in hoc sancti, quia per hoc intelligunt et purgari se a peccatis, et in alia vita suæ patientiæ se magnum fructum consequi. Unde Apostolus : « Omnis disciplina in præsentem non videtur esse gaudii, sed mœroris, in futuro autem fructum affert pacatissimum (Hebr. xii), » et hæc est sexta gratia. Ponit septimam dicens :

« Parasti in conspectu meo, » id est habilem me fecisti qui intelligerem, « mensam, » id est Dominicum corpus, mensam dico, adjutricem mei « adversus » omnes « eos qui tribulant me. » Non solum enim Dominico corpore a vitiis mundamur, virtutibus replemur, sed etiam contra omnem persecutionem sustentamur. Octavam gratiam ponit cum dicit :

« Impinguasti caput meum, » id est mentem meam, « in oleo, » id est in Spiritu sancto qui penetrat animam, et fovet animam sicut oleum carnem. Vel « caput meum, » id est Christum, cui datus est Spiritus sanctus, non ad mensuram, de cujus abundantia cætera membra collætantur. Cum dicit « in oleo, » majorem abundantiam notat, quam si diceret oleo. Ponit nonam gratiam dicens : « Calix meus, » id est potus Domini sanguinis, « inebrians, » quia terrenorum facit oblivisci, et etiam vitam præsentem contemni, ut in Laurentio patet et similibus : et ille calix « quam præclarus est ! » Multum scilicet, quia confert vitam æternam. Ponit decimam gratiam, per quam cæteræ novem conservantur, ut ita dicatur, ad custodiam aliarum gratiarum.

« Misericordia tua subsequetur me. » Sicut enim præcedit misericordia conferendo gratiam, sic subsequatur ad custodiam : nam si tantum præcederet, nullus collocata servare posset : « omnibus diebus vitæ meæ. » Ad hoc subsequitur, ut per gratias collatas et custoditas inhabitem in domo cœlestis Hierusalem « in longitudine dierum, » id est, in æternum. Si et habeatur, sic legatur : Subsequatur me misericordia Dei ut persistam in hac vita, « et ut inhabitem in domo Domini. » Et hæc est commendatio gratiarum, quod ostendit per has dari cœlestem domum.

IN PSALMUM XXIII.

TITULUS. *Psalmus David in prima sabbati.*

« Domini est terra. » Psalmus iste convenit David prophetæ hic loquenti in consideratione Dominicæ

resurrectionis factæ in prima sabbati, id est, in prima die septimanæ; quæ resurrectio Dominica fuit fundamentum Ecclesiæ, et fuit initium totius nostræ reparationis : quia nostra natura in ipsa Christi persona est jam facta impassibilis, immortalis, et per eum nobis spem dedit immortalitatis et impassibilitatis. Quod autem reparatio humanæ naturæ faciendâ esset in prima die, significavit creatio mundi, secundum materiam factam in prima die. Sabbatum est nomen totius septimanæ, et trahitur a dignitate diei, in qua quievit Dominus. Juxta quod in Evangelio dicitur : « *Jejuno bis in sabbato.* » Materia est Christus resuscitatus. Modus talis est : ostendit et ipsum ordinem obtinere, et ipsius regni amplitudinem : deinde ostendit quem honesti habitent in regno illo. Admonet etiam nos removeere errores, ampliari virtutes, ut sic possimus recipere triumphatorem Dominum, et hoc idem est intentio. Et sicut aliquis admoneret homines regni alicujus, ut diruerent muros, et ampliarent portas ut cum magna exultatione reciperent Dominum, ita propheta prævidens Christum in sua resurrectione obtinere regnum per totum mundum, admonet recipere istum triumphatorem.

Quia istius « *Domini est terra,* » id est, Ecclesia quam fundavit in sua resurrectione : « *et plenitudo ejus,* » id est, omnis copia virtutum quas habet Ecclesia, sunt Domini, quia Dominus dat Ecclesiæ : et ne intelligerem arctam Ecclesiam, scilicet in sola Judæa, ostendit Ecclesiam Domini esse collectam ex omni parte terrarum, cum dicit : « *orbis terrarum,* » id est, Ecclesia ex omni circuito terrarum est Domini : « *et universi qui habitant in eo,* » id est, omnes filii qui quaque die generantur in Ecclesia. Cum dicit « *habitant,* » notat non quoscunque accedentes ad Ecclesiam, sed qui in fide Ecclesiæ usque ad obitum perseverant.

Bene dico, « *Domini est terra,* » « *quia fundavit eam,* » id est, stabilem fecit eam, « *super maria.* » Per « *maria* » accipit communes fructus istius mundi. Cum dicit « *super,* » ostendit quod Ecclesia non possit superari a fluctibus, sed potius superet fluctus. « *Et super flumina.* » Per « *flumina* » accipit sæculares principes, qui defluunt in curas populi, sicut flumina currunt in mare, super quos Deus fecit Ecclesiam, quia etiam principum persecutiones superat Ecclesia. Cum dicit « *præparavit orbem,* » notat ipsam Ecclesiam habere hæc per internam aspirationem. Ostensa amplitudine regni, ostendit quam digni sint ipsi habitatores regni : et hoc ideo ostendit per interrogationem et responsionem, ut per hoc majorem nobis ostendat certitudinem. Continuatio : « *Domini est terra, et ipse fundavit eam,* » sic.

« *Et quis* » ille tam dignus, qui « *ascendit in* » hunc « *montem Domini?* » id est in Ecclesiam, quæ dicitur mons propter stabilitatem et eminentiam virtutum. Proprie dicit, « *ascendit,* » qui magnus ascensus est de injustitia transire ad conformitatem Ecclesiæ : et quia posset ascendere et recedere cito, subdit « *aut*

« *quis* » est ille qui « *stabit,* » id est, perseverabit, « *in loco sancto ejus?* » id est, in Ecclesia quam ipse sanctificavit.

Quæro quis ascendit, talis scilicet « *innocens* » « *manibus,* » id est, operibus, « *ille scilicet* » cujus opera non nocent proximo : et quia propter hoc non esset tamen habitator illius regni, subdit « *et mundo corde,* » id est, qui nec voluntate proximum lædit : et quia licet in proximum non peccaret, nondum tamen dignus esset, subdit : « *qui non accepit animam suam,* » id est, voluntatem suam, « *in vano,* » id est, in istis terrenis quæ vana vocantur, teste Salomone, qui dicit : « *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas (Eccli. 1).* » Cum dicit vana non esse acceptabilia animæ suæ, innuit seipsum quantum ad se a peccatis mundum esse : et quia nec hoc sufficeret, nisi se bona fecisse ostenderet, supponit « *nec juravit in dolo proximo suo.* » Juravit quidem, sed non dolose, quia bene complevit quiddam proximo promisit.

Posita dignitate habitatoris, ostendit quam remunerationem talis habitator sit habiturus cum dicit : « *Hic* » præscriptus habitator « *accipiet benedictionem,* » id est, in hac vitam incrementa virtutum, in alia retributionem meritorum, « *a Domino* » et hoc non per merita, sed per « *misericordiam* » datam « *a Deo salutari,* » id est, a Salvatore « *suo,* » qui dat benedictionem, quia per eum salus tribuitur : misericordiam, quia per eum peccata laxantur.

Et ne habitatores quos descriperat pauci putarentur, ostendit multos esse, nominando eos generationem. « *Hæc est generatio.* » Et ostendit duas partes istius generationis, activos et contemplativos cum dicit « *quærentium eum,* » id est, illorum qui quocunque opere quærunt habere Deum, ut retro ostium sint saltem contemplativos ubi dicit : « *quærentium faciem Dei Jacob,* » id est, cognitionem deitatis. Deum Jacob ideo dicit, quia laborant ut Deum videant sicut fecit Jacob.

Quandoquidem regnum tale est, et habitatores tam digni, ergo vos « *principes,* » id est, dæmones, qui dæmones dicuntur principes mundi : « *attollite,* » id est, removete » portas, » id est, vitia ab hominibus quos in errore tenetis, qui errores portæ dicuntur, quia per eos itur in æternum interitum : et » vos, « *portæ æternales,* » id est, virtutes quæ ducitis ad vitam æternam, « *elevamini,* » id est, ampliari, « *et introibit* » in eos a quibus removentur errores, et in quibus ampliatur virtutes, « *rex gloriæ.* »

Ostendit dignitatem ipsius regis, interrogando et respondendo, cum dicit : « *quis est iste rex gloriæ?* » « *Dominus* » scilicet « *fortis* » in se ipso, etiamsi nunquam ostenderent « *et potens* » in omni creatura : et iste « *Dominus* » spiritaliter est « *potens in prælio,* » in quo devicit diabolus.

« *Attollite,* » idem geminat, per quod ostendit se erga hunc Dominum affectum magnum habere, in

quo intendit nos admonere hunc Dominum magno A affectu suscipiendum esse.

« Iste rex gloriæ » est « Dominus virtutum, » id est, angelicorum omnium ordinum : licet virtutes proprium nomen sit unius ordinis, tamen sit commune omnium. Sciendum est quod David in persona sua utitur verbis angelorum. Prævidit enim per Spiritum sanctum, angelos præcursores Christi, ad infernum hæc dicturos : « o principes, » id est dæmones, « attollite portas, » id est, clausuras inferni, quibus tenetis animas sanctorum. Prævidit quoque angelos Christi præcursores, in ascensione hæc dicturos : « Portæ æternales, » id est, aditus in cœlestia, per quos nullus homo usque modo intrare potuit, « elevamini, » id est ampliamini, « et introibit rex gloriæ. » Prævidit quoque propheta hæc respondenda angelis : dixerunt enim dæmones angelis præcedentibus Christum ad infernum. « Quis est iste rex gloriæ, quem huc venientem annuntiat? Sed hoc idem quæsierunt cœlestes angeli, cum eis ascensionem Christi a præsentibus angelis nuntiaretur. Certum est enim quosdam angelos ignorasse ascensionem Christi donec viderunt, et videntes valde admirati sunt. Inquirentibus autem angelis tam infernalibus quam cœlestibus præcurrentes angeli responderunt : « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio. Attollite portas, » ingeminant suam præceptionem, quia rem miram et incredibilem annuntiare videntur.

IN PSALMUM XXIV.

TITULUS. *In finem psalmus David.*

« Ad te, Domine. » Loquitur in hoc psalmo Ecclesia, quæ significatur per David : et est materia clamans in angustiis hujus mundi. De ipsa ita agit : petit levatæ animæ suæ vias Domini demonstrari, deinde petit misericordias quas consuevit Deus facere cæteris patribus, deinde describit justum, et ponit præmium justitiæ ejus, et promittit se vovere similem ei, et intendit admonere, ut patienter hujus mundi necessitatem, nec monet ad martyrium, sed ut communes molestias hujus vitæ patienter sustineamus, quas etiam omnes sancti confessores inevitabiliter sustinuerunt.

Et antequam petat demonstrationem viarum, præmittit levatam esse animam cum dicit : « Domine, » D ego « levavi animam meam, » id est, animalitatem meam, quæ ejus naturæ erat, quod posset cito deprimi ab appetitu terrenorum, erexi « ad te, » id est, ita ut obediendo superiori vi animæ, tibi deserviet. Vel accipiamus superiorem vim animæ, ipsam animam scilicet mentem, velut si dicat fidelis : Animam meam, id est, mentem meam ad te contuendum levavi, id est, ad terrena hæc non permisi ab animalitate deprimi. Et quia cognoscit se mobilis naturæ, quæ per seipsam non possit erecta consistere, subdit : « Deus meus, confido in te, » id est, in custodia tuæ misericordiæ, et ideo « non erubescam, » id est, non retraham me ab aliquo bono incepto.

Neque alii retrahent me, per quod erubescantiam patiar, et hoc dicit : « Neque inimici mei » spirituales sive corporales « irrideant me, » id est, faciant irrisibilem. Tantum valet hæc optatio, quantum si diceret, non irridebunt, et vere non erubescam neque irridebor, cum levata anima in te confidam, quia ita est in omnibus. Et hoc est quod dicit, « et enim universi qui sustinent te, » id est, qui sub malorum persecutione auxilium tuum fiducialiter expectant « non confundentur, » id est, non habebunt erubescantiam de aliquo.

Sustinentes non confundentur, sed omnes iniqui confundentur, tum quia inique agunt, tum quia supervacue. Et hoc est : « Confundantur omnes iniqua agentes supervacue. » « Supervacue » dicuntur agi illa B sive bona sint, sive mala, in quibus nulla certa expectatio est, et optatio quam boni tantum valet quantum affirmatio. Cum dicit, sustinentes non confundi, et iniquos confundi, maxime nos admonet ut sustineamus.

« Levavi animam meam; non erubescam, » et ideo « demonstra mihi vias tuas, » id est, communes præceptiones, quibus itur ad te, Domine. Bene dicit, « demonstra, » quia non est multum laborandum in cognoscendis viis Domini : « et semitas tuas, » id est, arctiora præcepta tua, quæ multis occulta sunt, et rectius ad vitam ducunt : sicut semitæ quæ strictæ viæ sunt, et rectius ad civitatem ducunt : « edoce me » illas. Bene dicit, « doce, » quia ad eas cognoscendas non tantum demonstratio, sed doctrina maxima est adhibenda. C

Et quia posset demonstrare vias, et docere semitas, et tamen parum prodesset, nisi eum Deus recte ire faceret per illas, addit : Domine, me positum in viis tuis et in semitis tuis « dirige, » id est, directum fac incedere « me » scilicet positum « in veritate tua, » id est, in Filio tuo, qui est veritas : vel in lege quam ipse Filius docuit, ubi sola veritas est. Et cum bona fecero, « doce me » ut ego intelligam et quæ feci, et quæ credo. Prius enim credit homo et operatur, quam intelligat quod credit et operatur. Unde dicitur : « Nisi credideris, non intelliges (Isa. vii). » Et Psalmista : « Annuntiaverunt opera Dei et facta ejus, et postquam annuntiaverunt, intellexerunt. » (Psal. lxxiii.) Duas causas ponit quare debeat eum docere et dirigere, quia credit eum salvatorem esse suum, et quia sustinet eum : et hoc est « quia tu es « Deus salutaris meus, et te sustinui tota die, » id est, in omni tempore vitæ meæ.

Posita demonstrationis viarum petitione, transit ad petitionem misericordiarum, ut sic faciat sibi sicut consuevit facere antiquis patribus. Continuatio : Quia credo te salvatorem et sustineo, debes me dirigere : et si non sufficit hoc, sufficiat consuetudo misericordiæ tuæ, et hoc est : « Reminiscere, » id est, fac mihi sicut cæteris patribus facere consuevisti : « miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum. » Misericordia est exhibitio misericordiæ : misericordia est interior pietatis affectus.

ideo post miserationem misericordiam ponit : quia licet Deus non exhibeat quibusdam affectum misericordiae quem petunt, tamen erga eos misericordia movetur : ut in Paulo (*I Cor. xii*), a quo licet non removeret stimulum quem petebat, tamen misericors ei erat, etiam in hoc quod dabat ei stimulum in custodiam virtutum : « quæ » miserationes « sunt a sæculo, » id est, ex quo mundus incepit.

Tu petis misericordias, et quid vis tibi fieri? Hoc, Domine, quod « ne memineris, » id est, ne punias in alia vita « delicta juventutis meæ, » id est, levitatis meæ. Non dicit juventutis quantum ad tempus, quia hæc juvenus potest etiam esse in senibus, in quibus levitas est, propterea per juventutem accipimus levitatem, quia in juventute levitas est. Delictum est, quando quod præcipitur fieri derelinquitur : « et ignorantias meas, » id est, ea peccata quæ ignoreo, ut originalia, vel ea quæ in pueritia feci.

« Delicta ne memineris, » sed potius « tu, Domine, memento mei, » id est, meæ naturæ fragilis, non secundum altitudinem tuam, sed « secundum misericordiam tuam, » sed nec misericordiam audeo petere secundum meritum, sed « propter bonitatem tuam memento mei, » quia tu solus es bonus.

Bene dico bonum esse Dominum, quia ipse « dulcis » alicui cognoscenti, sicut cibus gustanti : et hæc dulcedo est secundum misericordiam, « et rectus Dominus, » secundum justitiam : « propter hoc, » quia « dulcis et rectus dabit delinquentibus in via, » id est, in hac vita « legem, » id est, correctionem. Per legem ideo correctionem accipimus, quia sicut lex et timorem inculcit, et a malo cessare facit, ita quoque correctio. Vel per viam mandata Domini possumus accipere ; qui autem extra hanc viam sunt, his Deus nullam legem dat. Cum Deus punit peccatores, juste agit : quod punire habemus cum dicit legem dat. Quod facit hoc in via, id est, in hac vita, merito agit : quia in hac vita sola est locus correctionis. Bene ponit simul, « dulcis et rectus, » quia alterum temperat alterum. Dulcedo enim de misericordia Dei non desperare nos admonet, justitia vero negligentiam aufert.

« Dominus dabit legem, » et per hanc legem « diriget mansuetos, » id est, illos qui prius erant indomiti, et nunc facti sunt tractabiles et si percutiuntur non repercutiunt, si maledicuntur non maledicunt : « in iudicio, » id est, in discretionem boni et mali. « Vel in iudicio, » id est, in correctione ipsa quam Deus fecit ipsis, diriget eos mansuetos ad viam vitæ. Ipsa namque correctio est directio ejus, quia per eam et peccata laxantur, et virtutes conferantur, « et mites, » id est, illos qui in natura sunt simplices, et qui nunquam feri fuerunt « docebit vias suas. »

« Docebit vias » quæ non sunt contemnendæ, quia « universæ viæ » illius, « Domini, » sunt valde dignæ, scilicet « sunt misericordia et veritas. » Quidquid enim Deus nobis facit, vel per misericordiam facit, vel per veritatem : vel per quodcumque incedimus ad eum, misericordia vel veritas est. Si enim eamus

A per tribulationem, Dei justitia est, quæ juste nos punit. Si autem per aliqua bona opera incedamus, misericordiae Dei est, quia nihil boni per nos facere possumus. Quæ viæ non sunt notæ omnibus, sed « requirentibus, » id est, cum frequenti diligentia considerantibus « testamentum ejus et testimonia ejus. » Per testamentum sanctum Evangelium accipimus, ideo quia sicut aliquis testamento suo hæreditatem promittit, et præcipit hæredibus quid faciant, et testamentum morte confirmat : ita Christus hæreditatem promittit in Evangelio, et dat suis præcepta vivendi, et morte testamentum suum confirmat. Per testimonia ejus Scripturas prophetarum accipimus : prophetæ enim testes fuerunt promissionum quæ in Christo completæ sunt.

B Quia « dulcis et rectus » es, securus sum quod tu « propitiaberis peccato meo » condonando illud, et non propter meritum meum, sed « propter nomen tuum, » quia tu es Jesus, id est, Salvator. Bene dico, « propter nomen tuum, » quia propter peccatum non « multum enim peccatum. »

Hic incipit de tertia parte, describens justam et ejus præmium, et similem ei se futurum asserit. Continuatio : « Propitiaberis » mihi qui sum peccator, sed « quis » justus? Et hoc est, « homo qui timet Dominum » filiali timore quis est? Hic scilicet « qui elegit sibi viam, » id est, sive activam sive contemplativam vitam. Dicendo elegit, notat duo, et quod ex sola voluntate fecit, et quod eam ab aliis separavit : in qua via « statuit ei » Dominus « legem, » id est, præcepta secundum quæ viveret, scilicet, justus est ille, qui et vitam et in ea secundum legem Domini incedit.

Et ponit justum præmium cum dicit : « Anima ejus, » justus, « demorabitur in bonis » locis ante iudicium, « et semen ejus, » id est, bona opera ejus, « hæreditabit, » id est, faciet eum hæreditare « terram » viventium, et hoc erit in communi resurrectione. Contra hoc quod aliquis diceret, neminem posse perseverare in bono propter mobilitatem naturæ, et ideo amittere illud bonum dicit :

« Dominus est firmamentum, » id est, firmans justos in bono in hac vita, non superblis, sed « timentibus Deum, » quia timor Domini contrarius est humano timori. Humanus enim timor diffidentiam tribuit, divinus autem firmamentum spei. Et etiam promisit suis, quod seipsum manifestaret eis, et hoc est « testamentum ipsius, » id est, promissio ipsius est hujusmodi « ut » ipse Dominus « manifestetur illis. » Vel « testamentum, » id est, Evangelium est tale « ut manifestetur illis, » id est, ut habeant intellectum ipsius Evangelii.

Quia justus talis est, et tale præmium est justus, ideo quidquid alii faciunt, ego similem me faciam justo, et hoc est, « oculi mei, » id est, intentiones meæ, « semper ad Dominum, » ideo « quoniam ipse evellet pedes meos, » id est, affectiones meas, « de laqueo, » id est, de tentationibus diaboli, id est, ne illis valeam irretiri. Alii si elevatis oculis incedant,

cadunt in laqueos : qui autem ad Dominum elevant A mine, « judica me, » id est, secerne me ab impiis : et ponit causam quare debeat judicare, dicens : « quoniam ego ingressus sum, » id est, incœpi facere bonum « in innocentia » non dico angelorum, sed « mea, » id est, qualem potest habere humana fragilitas, quia non fecit furtum, nec homicidium : et quia posset incœpisse in illa innocentia, nec perseverare, dicit « et non infirmabor » ab illa innocentia : et ne arrogans videretur, subdit : « sperans in Domino, » id est, non ex meritis, sed quia spero in Domino « non infirmabor. »

Respicio in te, et tu « respice in me, » nec dico ut consideres me ut parem, sed ut miseram, et « mei » miser « miserere » quia misericors es, et « quia unicus et pauper sum ego. » Justus ideo unicus dicitur, quia de omnibus sectis unam solam sectam Dei elegit, et solus Deo servit. Per hoc quod dicit unicus, notat se ita esse diligendum, sicut unicus filius a patre diligitur. Pauperem se dicit justus, quia ab appetitu terrenorum exutus, propter hoc est dignus ut consoletur.

Dico « miserere, » et necesse est, « quia tribulationes cordis mei, » scilicet quæ in cor etiam ascenderunt, « multiplicatæ sunt : » quia ab illis etiam qui filii Ecclesiæ deberent esse justis tribulantur, et tu, B « erue me » ne prævaleant mihi « de necessitatibus, » id est, de tribulationibus quæ sunt mihi necessariae, quia inevitabiles sunt, quia nemo justus tribulationes potest evitare : « meis » dicit quas ipsi sibi studio charitatis assumpserat.

« Erue me, » et « vide humilitatem meam, » id est, quantum sim humilis, quia nulli me præfero : « et laborem meum » quem sustineo disputando contra manifestos malos, et admonendo eos, et ideo « dimitte universa delicta mea. » Facta oratione prose, facit orationem pro inimicis. Continuatio :

« Respice in me, » et etiam « respice inimicos meos » oculo misericordiæ, de quibus est grande damnum, « quoniam ipsi multiplicati sunt, » id est, multi sunt, qui etiam filii facti sunt inimici, et ipsi « oderunt me C odio iniquo, » quia pro bonis reddebant mala.

Et talibus « custodi animam meam » ne me sibi conformem reddant : et si ipsi nolunt converti « erue me » etiam a corporali præsentia eorum, scilicet, destrue eos : erue ut « non erubescam » de eo « quoniam speravi in te, » quia nisi tu erueres, tunc de spe mea erubescerem.

Erue me, et tu « Deus, » « libera Israel, » id est, omnes te videntes : « ex omnibus tribulationibus suis : » et præmittit causam quare pro talibus oret ut liberentur.

Et hoc est, quia « innocentes, » id est, qui alii mala non inferunt : « et recti » qui bona faciunt « adhæserunt mihi, » scilicet in unione voluntatis conformes mihi facti sunt : ideo « adhæserunt, quia D « sustinui te, » id est, viderunt me expectantem patienter tuam remunerationem.

IN PSALMUM XXV.

TITULUS. *Psalmus David.*

« Judica me, Domine. » Hic loquitur David, vel quilibet perfectissimus, qui relicto consortio malorum adhæret consortio justorum. Ipse idem justus est hic materia, hoc modo petens duo judicia secundum sua merita, unum in hac vita, aliud in alia vita. Intentio est admonere ut, relictis impiis, adhæreamus justis : quia si hic separati fuerimus a malis, in judicio separabit nos Deus ab eisdem malis.

Et incipit a petitione judicii hujus vite sic : O Do-

mine, « judica me, » id est, secerne me ab impiis : et ponit causam quare debeat judicare, dicens : « quoniam ego ingressus sum, » id est, incœpi facere bonum « in innocentia » non dico angelorum, sed « mea, » id est, qualem potest habere humana fragilitas, quia non fecit furtum, nec homicidium : et quia posset incœpisse in illa innocentia, nec perseverare, dicit « et non infirmabor » ab illa innocentia : et ne arrogans videretur, subdit : « sperans in Domino, » id est, non ex meritis, sed quia spero in Domino « non infirmabor. »

Judica hoc modo, scilicet « proba me, » id est, ostende me, « Domine, » mihi et aliis probatum. Probatum ostendit Deus Job sibi (*Job 1*), quia cognovit se multa posse pati : et aliis, etiam dæmonibus, qui eum Levi tribulatione posse devorari putabant. « Proba » dico hoc modo « tenta me, » id est, per probationes ostende me probatum : et per has tentationes « ure renes meos, » id est, delectationes libidinis : « et cor meum, » id est, cogitationes meas, ut neque in renibus, neque in cogitationibus aliquid mali inveniatur. Vel « ure renes meos » per ignem sancti Spiritus.

« Proba » « et tenta, » et ego hoc sustinebo bene, « quoniam misericordia tua ante oculos meos est, » id est, semper habeo te misericordem præ oculis cordis, et etiam « complacui » tibi « in veritate tua, » id est, in Christo filio tuo, quem ego imitatus sum, qui dixit : « Ego sum via, et veritas, et vita (*Joan. 14*). » Vel « in veritate tua, » id est, in lege quam Filius docuit, ubi pura veritas fuit. Bene dico, « complacui in veritate tua, » quia mala vitavi, et bona secutus sum, et quod mala dimisisset, ostendit cum dicit :

« Non sedi, » id est, non sum immoratu, neque corporaliter, neque veritate « cum concilio vanitatis. » Per vanitatem accipimus t rrena, per concilium eos qui dant rationes de appetitu terrenorum. Dicunt enim quidam hæc esse appetenda, quia propter homines sunt facta : « et non in robro, » id est, non incipiam esse ut vel mala cum illis agam, vel assensum præbeam, cum hominibus « iniqua gerentibus. »

« Non sedi, » sed potius « odivi Ecclesiam, » id est congregationem « malignantium, » id est, qui proximo mala volunt : « et cum impiis, » id est, hæreticis, qui sunt contra divinum cultum et persuadent ; « non sedebo, » id est, non morabor ita ut consentiam.

Ostendit se mala dimisisse, et a malorum consortio separatum fuisse : nunc ostendit se et bonum facere, et ad bonorum consortium transisse ? « Non sedebo, » sed potius « lavabo manus meas, » id est, operationes meas lavatas et purgatas ostendam « inter innocentes, » id est, in consortio innocentium. Accenditur enim per consortium sanctorum quicumque etiam tepidus ad bene agendam, et lotis manibus, id est, purgatis operibus « circumdabo, » id est, assidua devotione inquiram « altare tuum, » id est, celestia. Altare enim dicitur quasi alta ara, celestia vero sunt alta.

Circumdabo ad hoc « ut audiam, » id est, intelligam « vocem, » id est, manifestationem « laudis tuæ » et postea « enarrem universa mirabilia tua, » non quod omnia enarret, sed quæcunque enarret mirabilia sunt. Quod justus se dicit circumdare altare, et universa mirabilia narrare, per simile dictum est. Sicut pontifex in Veteri Testamento introibat ad altare in Sancta sanctorum, et audito divino responso, populo referebat : sicut Isaias audivit voces : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt cœli et terra gloria tua (Isa. vi), » et retulit coram populo. Usque modo tractavit de iudicio, quod petit de se fieri justus in hac vita : modo ostendit iudicium quod petit de se fieri in alia vita. Continuatio :

« Lavabo inter innocentes manus meas, » et ideo, B tu, Domine, « ne perdas animam meam cum malis, » et malorum ponit duas partes, impios et viros sanguinum. Per impios accipimus et hæreticos, et omnes qui contra divinam religionem nituntur : per viros sanguinum, homicidum vel viros sanguinum vocat, qui carnaliter vivunt, de quibus Apostolus ait : « Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (I Cor. xv). » Juste rogat, ne anima ipsius pereat in iudicio, cum quibus hic non fuit aliqua actionis communio. Dicendo, « ne perdas, » tantum valet, ac si affirmaret ne perdes : et per hoc maxime hortatur ut separemur ab impiis, præmittitque causas, dicens. Per vitam idem accipimus quod per animam.

« Domine, dilexi decorem domus tuæ. » « Domum » C vocat quocunque justos in quibus Deus habitat : « decorem domus » illius accipit virtutes quibus justus ornantur : et dilexi, « locum habitationis gloriæ tuæ, » id est, divinitatis tuæ : locum in quo habitat divinitas, accipimus perfectissimos justos, qui magnam et egregiam de Deo habent cognitionem.

« Ne perdas, » dixi, « cum impiis animam meam, » qui a me valde dissimiles sunt, quia « in manibus eorum, » id est, in operibus eorum « sunt iniquitates, dextera eorum, » id est, bona opera eorum, si aliquam faciunt justitiam, « repleta est muneribus : » in quo maxime iudices intelliguntur, qui pro justitia faciendam pecuniam accipiunt.

« In manibus » eorum : sunt iniquitates « ego autem » D sum ingressus » ad bonum « innocentia » mea, ut supra, et tu, Domine, « redime me » per sanguinem Filii tui : et quia redemptus per suam innocentiam sufficere non valet, petit misericordiam Dei, dicens : « et miserere mei. »

Qui bene sum aptus cujus miscerearis, quia « meus pes, » id est, afflictio mea « stetit, » id est, firmiter permansit « in directo, » id est, in alto loco : vel in directo, id est, in Christo. Alia enim translatio in via recta : Christus enim dicit : « Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv). » Vel « in directo, » id est, in ordine catholico, et « te etiam, Domine, benedicam in « ecclesiis » scilicet, habitans in consortio fidelium.

IN PSALMUM XXVI.

TITULUS. *In finem psalmus David, priusquam liniretur.*

« Dominus illuminatio. » David primam unctionem habuit in designationem regni, secundam in regnum. Sed priusquam veniret ad regnum, multa mala habuit, et hostes : sic et Christus primam unctionem habuit ex utero Virginis, secundam in resurrectione : et inter utramque, mala et hostes. Sic et fidelis anima primam unctionem habet in baptismo, sed ante secundam, quæ erit in resurrectione, mala sustinet et bona. In finem psalmus David, priusquam liniretur, id est, inungeretur in regnum. David fecit hunc psalmum, priusquam liniretur secunda linitione. Ante primam enim linitionem nullum psalmum prorsus composuit. Inunxit autem eum Samuel (II Reg. ii ; v) primo in domo patris sui, in qua linitione intellexit promissionem regni et per quam securus fuit, non posse effici aliquo modo quin regnum et secundam linitionem, sicut in prima linitione intellexerat promissum, obtineret. Cum vero fecisset hunc psalmum, non fecit de corporali linitione, vel de obtentu regni terrestri, sed de linitione spiritali, et de regno cœlesti. Consideravit enim filios Ecclesiæ securitatem posse habere de secunda linitione, id est, de impassibilitate et immortalitate, per primam linitionem quam in hac vita recipiunt, scilicet remissionem peccatorum, et confortationem ad bene operandum in baptismate. Sicut autem David primam linitionem in domo patris sui suscepit, ita unusquisque fidelis in domo patris sui, id est, diaboli, qui ideo pater dicitur, quia per eum omnes nascuntur in peccatis, suscipit primam linitionem. Domus diaboli vocatur mundus iste, in quam venit Christus, et in ea assumpsit quosdam de potestate diaboli. Unde in Evangelio : « Venit Jesus in domum Simonis leprosi (Matth. xxvi ; Marc. xiv), » id est, diaboli. Materia est prima et secunda linitio. De prima sic agit : ponit eam certitudinem secundæ. De secunda sic agit : ponit frequentes petitiones illius, et affirmat se habiturum. Intendit nos certos reddere, quod habita prima linitione, secundam possimus habere. Titulus sic exponitur : Psalmus iste convenit David, prophetæ, vel cuicumque justo de priori populo. Qui justus in hoc loquitur psalmo vel David : psalmus, dico, habitus priusquam liniretur secunda linitione : psalmus, dico, dirigens nos in finem, id est, in Christum. Et a prima linitione incipit ita, et ad secundæ securitatem ita nos admonet.

Confidite et certi sitis de secunda linitione, considerantes me, quia « Dominus illuminatio mea, » id est, illuminans me, ut velim accedere ad fidem, et hoc est ante baptismum « et etiam salus mea, » id est, remissio peccatorum quæ fit in baptismo, et confortatio ad bene operandum, quod fit in confirmatione : et quid hoc est ? « quem » deinceps « timebo ? » Nullum scilicet, quia neque Saul, id est, diabolus, nec aliquis inimicus poterit me

impedire quin obtineam regnum quod exspectabo. A protexit me, id est in fide. Unde est : « Corde creditur ad justitiam (Rom. x). »

Dominus dat salutem, et ipse « Dominus est protector, » id est, defensor, ne sentiam tela diaboli « vitæ meæ, » id est, salutis meæ, vel virtutum in quibus degit fidelis anima, ergo « a quo trepidabo ? »

Quoniam dum « Dominus protector » est, et non timebo, ideo quia illi qui volunt mihi nocere, cadunt, et hoc est « dum nocentes appropriant mihi » accedunt magis et magis tentando, putantes se facere « super me » appropriant dico ad hoc « ut edant carnes meas, » id est, delectentur in tribulatione mea : sicut illi qui edunt carnes, delectantur in esu carniū.

« Infirmati sunt et ceciderunt, » id est, infirmatur diabolus, cum aliquem tentando non potest perficere : cadit cum justus confirmatus est sic, quod nec etiam audet eum aggredi : et maxime « inimici mei qui me tribulant. » Vel ita : « Dum ipsi appropriant super me » ad hoc ut noceant sicut putant : tamen in veritate ita appropriant, « ut edant carnes meas, » id est consumant carnalitates meas, et illi qui sic edendo « tribulant me inimici mei, infirmati sunt et ceciderunt. »

Et quia tribulantes me cadunt, ideo « si castra, » id est, si molimina multitudinis « consistant, » id est immorentur « adversum me » moliendo, « non timebit cor meum, » qui sum quasi castrum munitum : quia etsi caro aliquantulum formidet, tamen cor, id est interior anima, non timebit.

Et etiam « si prælium, » id est manifesta impugnatio, « exsurgat, » id est excreseat, ita quod fragilitas humana videatur ferre non posse, tendens « adversum me in hoc » prælio, « ego sperabo, » id est istud erit mihi causa spei : vel « in hoc, » id est in Domino « sperabo » victoriam illius prælii.

« Dominus » est « salus mea, » cadent qui me tribulant, et per hos « petii a Domino unam. » Unam est hic fixum, et « hanc » unam « requiram omnibus diebus vitæ meæ, » hanc scilicet unam « ut inhabitem » tendere in alia vita « in domo Domini. » Vel sic : « Hanc requiram ut inhabitem » in hac vita mente « in domo Domini » et non in parvo tempore, sed « in omnibus diebus vitæ meæ. »

Habitem in domo ad hoc « ut videam voluntatem Domini, » id est quid Deus velit me facere, « et visitem templum ejus, » id est frequenter memoriæ reddam humanitatem Christi, ut sim conformis ei : « vel visitem templum, » id est ad Christum per bona opera perveniam.

Dico visitem, et vere inde securus sum « quia » jam fecit mihi hæc, scilicet, « abscondit me » ne impugnant inimici « in tabernaculo suo, » id est in humanitate Filii sui, cuius membrum me fecit « in die malorum, » id est in hac vita, in qua mali potestatem exercent : « sicut David absconditus est in cavernis, cum eum Saul persequeretur (I Reg. xxiv), » et non tantum abscondit, sed etiam « protexit me » ne sentirem vulnera impugnantium « in abscondito tabernaculi sui, » id est in deitate quæ latet, et abscondita est in humanitate Christi. « In abscondito

protexit me, » id est in fide. Unde est : « Corde creditur ad justitiam (Rom. x). »

Et non tantum protexit et abscondit, sed etiam « exaltavit » dando virtutes, « in petra, » id est in Christo, qui totius justitiæ est fundamentum. « In petra exaltavit, » id est in confessione oris. Unde : « Ore autem confessio fit ad salutem (Ibid.). » Similiter David in petra et in montibus ponebat munitiones. Exaltatio quam promisit in petra futura erat illi justo, quia Christo nondum erat : exaltationem vero quæ sequitur jam tunc habebat.

Abscondit in tabernaculo, « exaltavit in petra, et jam tunc exaltavit caput meum, » id est mentem meam, « super inimicos meos, » quod jam non timeam ab eis impediri quin regnum obtineam. Postquam ostendit per primam linitionem se securum esse de vita æterna, ponit indequamdam exultationem. Continuatio :

« Exaltavit super inimicos meos caput meum, » et ideo omnia « circuivi » ut laus ideo dicitur hostia immolata, quia sicut hostia immolata placebat Deo cum statum habebat, ita laus ista grata est Deo. « Hostiam, dico, vociferationis, » id est magnæ affectionis. Alia translatio habet jubilationis, et tunc dicitur júbilus, quando tantum gaudium mente concipimus, ad quod exprimendum vox humana non sufficit. Unde etiam consueverunt prædicatores Ecclesiæ ut postquam laudaverint Deum intelligibili, prorumpunt in júbilum, scilicet in intelligibilem vocem, per multipliciter notæ, per quod ostendunt nullam vocem intelligibilem ad laudem Dei posse sufficere. Immolavi hostiam, et deinceps laudabo, et hoc est quod dicit « cantabo, » scilicet, voce et corde, quod pertinet ad contemplativos : « et « psalmum dicam Domino » bene operando, quod pertinet ad activos. Vel si habeatur « circuibo, » quod frequentius ponunt auctores, sic dicemus : « Dominus exaltavit caput meum », et ideo « circuibo et immolabo, » scilicet cantabo « et psalmum dicam. » Circuibo, dico, « in tabernaculo ejus, » id est in Christo. Postquam tractavit de prima linitione, ostendit se securum esse de futura, per eam transit ad secundam, et petit eam frequenti oratione. Continuatio :

« Circuibo et immolabo, » cantabo et psallam, ideoque tu, « Domine, exaudi vocem, » id est petitionem meam ; et ponit causam quare illa petitio sit digna exauditione, quia est cum clamore, id est cum magna cordis affectione : et hoc est « quia clamavi ad te, » solum obtinendum, et non tantum dico quod vocem exaudias, sed etiam propriam personam meam, scilicet, considera miserum me, et per misericordiam exaudi, et hoc est quod dicit : « miserere mei, » id est misericordia super me movearis, et per illam misericordiam « exaudi me. » Bis ponit exaudi, et duas causas, quæ clamavi et miserere. Clamor hic meritorum causa est in homine : Misericordia quæ est in Deo, causa est in Deo ut homo exaudiatur.

Dico, « exaudi, » et bene debes exaudire, quia « cor meum, » id est intentio cordis mei, « dixit tibi, » et

per dicere cordis notatur magna intentio : « facies mea, » id est pulchritudo mea, per quam discretus sum ab aliis « exquisivit, » id est extra omnia alia quæsiuit, id est, postpositis aliis omnibus terrenis, te solum intueri, præsentiam tuam cognoscere studui. Facies iusti, est virtus illa per quam discretus apparet ab omnibus aliis : sicut fuit in Job patientia, in David humilitas, et in aliis similiter : « quæsiui et requiram, Domine, faciem tuam, » id est cognitionem tuam per bona opera.

Et ideo « ne avertas faciem tuam, » id est cognitionem tuam, « a me, » quin quandoque habeam illam cognitionem, quæ cognitio tantum in illa vita habetur : « ne declines a servo tuo, » id est ne permittas incidere servum tuum in peccatum : et si aliquando permittas cadere, hoc non facias « in ira tua. » Tunc in ira declinat a servo, quando permittit eum usque in peccati præcipitium pervenire, gratiam subtrahendo : et hoc dicit per simile : sicut aliquis Dominus declinat a servo iratus, quando non vult hospitari cum eo.

Non declines, sed potius « esto adjutor meus » ad bene operandum : et quia posset juvare in principio et recedere, ideo supponit « non derelinquas me, » quin semper porrigas manum : et quia se esse videbat vilem et despiciabilem, quod videretur esse causa quare Deus eum delinqueret, precatur Deum ne in ipso causam illam attendat, dicens : « neque despicias me, » id est non sim tibi vilis, tum quia « Deus » tum quia « salutaris, » quia qualiscunque sim « tu es Deus meus, » id est Creator meus, « et Salutaris meus, » id est Salvator meus : quia per humanitatem Filii debes me salvare.

Et ideo non debes me despiciere, quia mea culpa non est quod talis sum, « quoniam pater meus, » id est Adam, « et mater mea, » id est Eva, dereliquerunt me, in periculis quasi puerum expositum : « Dominus autem assumpsit me, » id est meam humanitatem sibi univit, per quod apparet maxime quod homo jam non sit despiciendus.

« Dominus assumpsit me, » et tu, « Domine, pone mihi legem, » id est aliquam correctionem mihi, dico, sito in « via tua, » id est in fide et in bonis operibus, quibus pervenitur ad te : « et dirige me in semita tua, » id est in arctioribus præceptis tuis : et hoc fac propter inimicos meos, id est hæreticos, qui volunt intellectum Scripturarum pervertere.

Ego dico propter inimicos meos, nec tamen precor ut non tradas me in manibus eorum, sed « ne traderis me in animas » eorum, id est in voluntates tribulantium me, » ut non possint devorare me ut volunt. Nec debes tradere, quoniam et iniqui sunt, et insurgunt et metuantur : et hoc est « insurrexerunt, » id est erexerunt « in me, » id est contra me, « testes iniqui, » id est testantes iniqua : quia ea quæ alii falsi dixerant, isti confirmabant, dicentes non esse futuram aliam vitam præter hanc, et similia : « et iniquitas est mentita, » id est ipsi iniqui sunt mentiti « sibi, » id est ad damnum suum.

Ipsi hoc dicunt : Quis vidit hoc regnum? Quis deinde venit? Sed quidquid illi dicant : Ego « credo tamen videre bona Domini, » quæ « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit » (I Cor. II), « in terra viventium, » id est in caelo, ubi sancti habitant et vera vita vivunt. Cælum vocatur terra propter stabilitatem, quia tunc stabile erit.

Quandoquidem vides me certum quod videbo bona Domini, ergo quicumque fidelis « exspecta Dominum » per longanimitatem, et exspectando « viriliter age, » id est insiste virtutibus : et si manus fatigentur, tamen « cor tuum confortetur » et sic « sustine Dominum, » id est licet tribuleris, tamen Dominum cum patientia exspecta.

IN PSALMUM XXVII.

TITULUS. *Psalmus ipsius David.*

« Ad te, Domine, clamavi. » Verbum Dei loquitur hominibus de Deo : ipsum enim est ostensio Dei. Unde : « Nemo novit Patrem nisi Filius, et cui Filius voluerit revelare » (Matth. XI); » et sicut tota humana natura habens cognitionem de Deo, hoc habet per verbum, ita humana natura Christi : et si alicui homini verbum silet, ut fecit Adæ, descendit in lacum. Cum humana natura unita verbo Dei, non confidit de se, multo minus cæteri. Psalmus huic David. Psalmus iste attribuitur David, id est Christo, qui Christus hic loquitur. Quod dicit huic, vel ad differentiam, vel ad excellentiam potest accipi : quasi diceret : Huic non carnali regi, sed spiritali Regi regum, id est Christo ad excellentiam : quia quædam verba in hoc psalmo, que nulli alii possunt adaptari, nisi Christo soli, ut est : « Refloruit caro mea. » Materia est ipse Christus. De eo sic agit : describit eum petentem et sibi et contra inimicos, agentem etiam gratias de impetratione suæ petitionis, et hæc est secunda pars psalmi. In tertia parte ostendit quod ea quæ facta sunt de Christo, sicuti passio et resurrectio, et similia, suis etiam ad exaltationem profuerunt. Intentio est ut persuadeat non esse confidendum in homine, sed in solo Deo, cum ostendit Christum perfectissimum justum in nullo confidere, nisi in solo Deo. In fine etiam ubi ostendit, quod populus salvatus per Christum non habet salvationem nisi in solo Deo, innuit plane omnem salvationem esse a Deo, et non ab homine : et sicut in præcedentibus quibusdam psalmis breviter tangit passionem et resurrectionem, ita et hic.

Et sic incipit invitatis aliis ad petitionem, ut confidant et clament ad Dominum sic : quasi diceret : Clamate et confidite in Domino, exemplo mei, quia ego clamavi et « clamabo ad te, Domine » Pater, qui solus potes exaudire. Ideo ponit futurum, ut per hoc notet se incessanter clamare ad Deum toto tempore suæ obedientiæ : et tu, « Deus meus, ne sileas, » quin clamori meo respondens, scilicet exaudias : quia si sileres, tunc esses remotus « a me. » Cum dicit, « clamabo, » et subjungit « ne sileas, » notat affectionem piam inter Deum et hominem, quia ex quo homo

clamare incipit, Deus exaudit. Hebraica veritas non habet hoc: « ne quando taceas a me: » sed septuaginta interpretes addiderunt, nec tamen sine causa, sed per hoc dant nobis intelligere eum clamasse de prima et secunda clarificatione. Prima clarificatio est ante resurrectionem, cum fuit immunis ab omni peccato, et per eum Deus miracula fecit, quæ nemo alius facere potuit. Secunda clarificatio in resurrectione fuit, quia ejus humanitas impassibilitatem et immortalitatem suscepit. Cum dicit, « ne sileas, » intelligimus eum clamare de secunda clarificatione: et quia posset de illa secunda non silere, et tamen de prima non exaudire eum, addit: et etiam « ne taceas, » quin exaudias me de prima clarificatione: quin, id est quod vel una hora permittas me non exauditum: et si sileas remotus a me, tunc « assimilabor descendentibus in lacum, id est in miseriam hujus mundi, quæ ideo lacus dicitur, quia sicut fovea cujus fundus ignoratur, lacus dicitur, sic mundus lacus dicitur, cujus miseriarum profunditatem non videmus. Si enim ille homo Dominicus a præsidio divini verbi sibi uniti desereretur, similis utique hominibus inveniretur. Vel « in lacum, » id est in corruptionem: caro enim Dominica in sepulcro corrumpere nisi eam divinitas suscitaret. Bene dicit, « descendentibus, » quia maximus descensus est a Deo deviare, et se ad hujus mundi miserias inclinare: ascensus vero, relictis his miseriis, ad bona perpetua festinare.

Dico « ne sileas » Domine, sed potius « exaudi vocem deprecationis meæ » de removendis malis: et subdit causam quare debeat exaudiri qui orat ad eum: quia extollit manus suas ad ipsum: et hoc est: « dum, » id est, quia « oro ad te, et extollo manus meas, » et hæc levatio manuum Christi fuit in cruce: « ad templum sanctum tuum, » id est, Ecclesiam constituendam. Ex passione enim Christi processit Ecclesiæ constitutio. Vel « manus, » id est, operationes meas « extollo ad Ecclesiam » constituendam. Vel « ad templum sanctum tuum, » id est, ad teipsum, in locum quem scio te habitare. Hic mittit nos ad consuetudinem orantium, qui elevant manus suas in cælum, ubi Deum specialiter credunt habitare: sicut et Judæi faciebant, qui ubicunque terrarum devenirent, versus templum quod erat Hierusalem, in quo Deum spiritualiter habitare credebant, orabant.

Exaudi vocem deprecationis hujus, scilicet « ne tradas me cum peccatoribus, » id est, cum Abraham et aliis justis præcessoribus Christi: quos ideo peccatores vocat, quia nunquam originale fuit peccatum in eis deletum prorsus, nisi per sanguinem Christi: ita dico, ne tradas quod « simul » sim cum eis retentus in tenebris sicut illi. Cum illis enim Christus fuit, quando eos ab inferis liberavit. Simul non fuit, quia tenebras quas illi patiebantur non sustinuit: « et ne perdas, » id est, ne condemnes me cum malis: et hoc est quod dicit, « cum operantibus » scilicet Judæis « iniquitatem. » Vel aliter: Exaudi vocem deprecationem, nec deprecor quin tradas me morti.

sed ne consentias voto ipsorum: et hoc est, tradas me quidem cum peccatoribus, sed ne tradas ita quod sis similis, id est, in eadem intentione cum ipsis: ut sicut ipsi malo voto me tradunt, ita tu quoque malo voto me tradas: et ne permittas animam meam teneri in inferno cum operantibus iniquitatem, id est, habens idem votum cum illis qui mihi machinantur exitium.

Qui scilicet, operantes iniquitatem « loquuntur pacem, » id est, pacifica verba: et hic specialiter nequitia Judæorum notatur: pacem dico « cum proximo suo » scilicet me. Christus enim dicitur Judæorum proximus secundum carnem, quia de genimine eorum fuit: et secundum quod eis facere misericordiam venerat. Juxta quod de Samaritano legitur in Evangelio, qui proximus dicitur illi qui in latrones incidit, « quia misericordiam ei fecit. » (Luc. x.) Et quamvis pacifice loquerentur cum dicerent: « Magister, scimus quia verax es (Matth. xxii), » et similia, tamen « mala erant in cordibus, » id est, in voluntatibus « eorum. »

Ipsi operantur iniquitatem, sed tu, Domine, « da illis secundum opera ipsorum, » id est, secundum malam vitam eorum: « et secundum nequitiam adventionum ipsorum, » id est, secundum adventiones suas. Adventiones ideo dicit, quia licet de eo aliquid mali nesciretur, tamen vocabant eum peccatorem, dicebant eum habere dæmonium (Joan. viii, ix).

Et non tantum secundum turpem vitam tribue, sed etiam « secundum opera manuum ipsorum, » id est, secundum excellentiorem illam iniquitatem, quam fecerunt in morte Domini. Cum apponit manuum post opera, ostendit eos magnum studium et affectionem ad illud opus habuisse. Quod dicit, opus manuum, tractum est ab artifice, qui illa vult dici opera manuum suarum, quæ studiose fecit: « tribue illis, » et quia per hæc prædicta non determinavit qualitatem retributionis, sive bonum pro malo, sive malum pro bono redderetur, determinat quod malum precetur retribui eis, cum dicit, « retributionem eorum, » id est, sicut ipsi retribuebant mihi mala « redde ipsis » similiter. Retributionem bene dicit: cum enim Christus eis bona fecisset, ipsi ei malum retribuebant.

Ideo dico redde, « quoniam ipsi » non in opera Domini occulta, scilicet, ad reparationem humani generis eum esse Filium Dei: et talia etiam ne velent se excusare, quia occulta illa non possent agnoscere, ostendit eos inexcusabiles, dicens eos manifesta opera Christi considerasse, in quibus illa occulta potuissent cognoscere: et hoc est, et « non intellexerunt in opera manuum ejus, » id est, potentiam ejus. Cum dicit « in opera, » notat quod in manifestis operibus non intellexerunt illa occulta. Si enim considerarent quod immunis erat ab omni peccato, miracula quæ ipse faciebat, eum non solum hominem, sed Dei Filium, mundique Redemptorem cognoscerent. Hebræum habet: non consideraverunt in

opera manuum ejus. Hoc quod non intellexerunt, fuit causa, quare mala de Christo adinvenerunt, quare et damnati sunt juxta quod subdit : et ideo « quia non intellexerunt, tu destrues eos » spiritualiter et corporaliter : sicut fuit in destructione Titi et Vespasiani : et propheta prævidens illam destructionem esse irreparabilem ait : « et non ædificabis eos » ulterius, ut in destructionibus Babylonæ, et in captivitate Ægypti, et aliis destructionibus reparavit eos Deus. Vel etiam si spiritualiter essent destructi, ut si sub aliquo duce essent idololatræ, per alium ducem Deus ab idololatria eos liberavit. De hac autem novissima excæcatione spirituali, non reparabuntur usque in finem, quando eorum reliquæ salvabuntur : corporaliter vero nunquam restituentur.

Illi destruentur, sed « Dominus sit benedictus » et supponit causam, quare Dominum benedicat, dicens : « quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ, » scilicet, de removendis miseris : et ab hoc versu incipit agere gratias de impetratione suæ petitionis.

Non tantum exaudivit de removendis malis, sed etiam « Dominus adjutor meus » ad bonum operandum « et protector meus » ne lædar a telis persecutorum : » et cor meum, » id est, intentio mea « speravit in ipso, » scilicet, de resurrectione : et quia speravi, ideo adjutus sum :

Et ostendit in quo adjutus sit, dicens : « Et refloruit caro mea, » ante floruit Christi caro, cum fuit immunis ab omni peccato : refloruit, quando impassibilitatem et immortalitatem suscepit in resurrectione. Vel ita : « Floruit caro » humana in Adam, qui constitutus fuit in omni perfectione : defloruit per ejusdem inobedientiam : refloruit, accepta impassibilitate in resurrectione Christi : et ideo « confitebor tibi, » id est, laudabo eum ex voluntate mea, scilicet in membris, et hic incipit de tertia parte, scilicet quod ea quæ facta sunt de Christo, suis ad exaltationem utilia sunt.

Et ille « Dominus, » qui fecit me reflorescere, est « fortitudo plebis suæ, » id est, sibi devotæ. Fortitudo Dei est in eo, quod homines de diaboli jugo eripit, et suos facit : et ipse est « protector salvationum Christi sui, » id est, illorum qui salvati sunt per Christum : et hic manifeste notat, quod mysteria Christi omnibus prosint ad salutem.

Et quia Dominus est fortitudo plebis, ergo « Domine, fac » quod tuum est, scilicet « salvum fac populum tuum » eripiendo de inimicorum potestate, dirigendo ad fidem : et benedic dando incrementum virtutum ipsi facto « hæreditati tuæ : et rege eos » ne deficient in virtute : « et extolle eos » ducendo « usque in æternum » id est, in æternitatem.

IN PSALMUM XXVIII.

TITULUS. *Psalmus David in consummatione tabernaculi.*

« Afferte Domino. » Remissa arca Domini a Phi-

listhæis, et reducta Hierusalem, cum prohiberetur a Nathan, ne faceret domum Domini, quia vir sanguinum erat (*II Reg. vii*), qui ita a spiritu prophetans David facturum templum Domino prædixerat. Fecit igitur David tabernaculum de tentoriis, in quo reponeret arcam Domini : quo consummato, invitavit multos ut ad illud templum non vacuis manibus venirent, sed ibi adductas hostias immolarent Domino : et post hanc consummationem scripsit psalmum istum : non quod de historiali consummatione scriberet, sed nobis consummationem Ecclesiæ futuram per Spiritum sanctum prophetaret, cujus consummatio illius tabernaculi figura erat, quod sciens Esdras propheta David intellexisse, sic intitulavit, qui titulus sic legitur : Psalmus iste con-

venit propheta qui hic loquitur, psalmus dico, habitus in consummatione tabernaculi, id est, in consideratione consummationis Ecclesiæ. In hoc psalmo septem dona Spiritus sancti continentur, per quæ tota Ecclesia consummatur. Hæc autem dona non ideo dicuntur dona Spiritus sancti, quod Spiritus sanctus potius ea dat quam Pater et Filius, quia simul tota Trinitas operatur : sed quia hoc nomen Spiritus sanctus impositum est ad hoc, ut significaret amorem et benignitatem Dei, ex qua benignitate Dei omnia nobis donantur bona, ideo Spiritui sancto potius attribuuntur. Ecclesia præsens tabernaculum appellatur, quia in eo Domino militamus, sicut in tabernaculis militatur. Materia in hoc psalmo est Spiritus sanctus, vel Ecclesia Spiritu sancto consummata. Hanc autem hoc modo exsequitur, invitat homines ad honorandum Spiritum sanctum, et hæc est intentio sua. Prævidit enim quosdam errores de Spiritu sancto futuros in Ecclesia, scilicet, quod putaretur esse minor Patre et Filio : et ideo sicut in plerisque aliis psalmis contra alios errores nos munit, sic etiam in isto, ostendens ipsum Spiritum sanctum esse æqualem Patri et Filio, etiam per hoc quod ostendit cooperari eum Patri et Filio. In secunda parte ponit causas, quare Spiritum sanctum honorare debeamus, scilicet, quia ipse Spiritus dat dona per quæ tota Ecclesia consummatur. In tertia parte, quæ est in fine, ostendit Spiritum sanctum cooperari cum Patre et Filio : et ab ipsa admonitione sic incipit.

« Vos filii Dei » qui hactenus fuistis filii diaboli, et modo per Spiritum sanctum facti estis filii Dei, quapropter debetis eum honorare : « afferte » hoc « Domino, » id est, Spiritui sancto. Per Dominum hic determinate Spiritum sanctum accipimus propter hoc quod in sequenti dicit : Vox Domini super aquas, quod Spiritui sancto proprie convenit, non determinat quid afferant, sed debemus intelligere seipsos per puram conscientiam, et puram vitam : et non tantum moneo vos ut afferatis filios Dei, sed etiam si opus sit, offeratis vos « filios arietum » Domino, » id est, imitatores apostolorum, præbentes Ecclesiæ Dei, si opus sit, defensionem vel ducatum. Per arietes apostoli designantur : quia sicut

aries præbens ducatum gregi forte, et defendit cornibus, sic apostoli et præbent ducatum Ecclesiæ, et eam cornibus, id est, Veteri et Novo Testamento defendunt.

« Afferte » etiam filii « Domino, » id est, Spiritui sancto « gloriam, » id est, discite et intelligite eum gloriosum, scilicet omnipotentem, æqualem Deo Patri, « et etiam honorem, » id est, vosipsi servite ei, et alios invitate ut serviant, « et afferte gloriam nomini ejus, » id est, per multas gentes dilate nomen ejus et honorificentiam ipsius. Tunc enim non esset nomen ejus gloriosum, si inter paucas gentes coarctaretur, et sic afferentes gloriam nomini ejus, afferetis gloriam ipsi Domino, et etiam « adorare, » id est, veneramini « Dominum, » id est, Spiritum « in atrio sancto ejus, » id est, in corde vestro : quod propter latitudinem atrium appellatur, et quia nullis arctari debet tribulationibus. Alia translatio habet : in aula sancta ejus ; et tunc similiter per aulam cor fidele accipimus, quia sicut aula regia domus est, sic et fidelium corda Christi aula sunt, in quibus habitat sicut rex in aula sua.

Hic septem dona sancti Spiritus incipit describere, et septies ponendo vox Domini, septem nobis dona Spiritus sancti ponit : et eodem ordine illa dona diversa enumerat, quo etiam Isaias (*cap. xi*). Prius ponit donum sapientiæ, deinde intellectus, postmodum consilii, inde fortitudinis, postea scientiæ, inde pietatis, ad ultimum, timoris Domini. Continuatio : Bene debetis hunc Dominum honorare, quia « vox, » id est, inspiratio istius « Domini » scilicet Spiritus sancti est « super aquas, » id est, super populos : juxta Joannem aquæ multæ sunt populi multi. « Super, » proprie dicit, quia aspiratio divina dominatur homini, et secundum se facit operari hominem. Per vocem aspirationem ideo intelligimus, quia sicut vox docet hominem, et ostendit voluntatem alicujus, sic inspiratio divina voluntatem Dei. Hic determinat eum Domini sit vox illa, et cujusmodi vox illa sit, cum dicit : « Deus majesticus » magnum eum et potentem ostendit cum dicit : « intonuit, » vocem esse terribilem ostendit. Terribilis est enim illa vox, quæ pœnam minatur judicii. Vult autem Deus suos in terrore nutrire, ut vel sic serviant voluntate : et ille Dominus non tantum intonuit « super aquas, » id est, super Judæos, sed etiam « super aquas multas, » id est, super gentiles, qui multo plures fuerunt quam Judæi : et hoc versu notamus spiritum sapientiæ, quia divina inspiratio nos docet Dei cognitionem.

« Vox etiam Domini, » id est, Spiritus sancti, est « in virtute, » id est, confert nobis virtutem, id est, intellectum de lege et aliarum Scripturarum, per quem franguntur oppositiones hæreticorum, et cui nemo possit resistere. Unde et de beato Stephano legitur : « Nemo poterat resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur (*Act. vi*) : » et hic notamus spiritum intellectus. « Vox » etiam illius « Domini »

A est « in magnificentia, » id est, faciens magnificos, qui dat nobis rationem quæ faciendæ sint et non. Qui autem facit bona et dimittit mala, magnificus est : et hic notatur Spiritus consilii.

« Vox » etiam illius « Domini, » id est, Spiritus sancti : « Domini » dico « confringentis, » id est, humiliantis « cedros, » id est, superbos. Per cedrum ideo superbum accipimus, quia cedrus est arbor elata super alias arbores : et ipse « Dominus confringet, » id est, humiliabit « cedros Libani, » id est, majores elatos in superbia mundi, sicut sunt reges et principes. Libanus namque candidatio interpretatur, et ideo per Libanum accipit illos, qui in candore divitiarum plus confidunt. Ideo per cedros Libani accipimus potentiores elatos, quia illæ cedri quæ crescunt in Libano monte, sunt omnibus aliis altiores. Vel « confringentis cedros » gentilium superbos : vel « cedros, » id est, Judæos, quos ideo per cedros Libani accipimus, quia in terra eorum est Libanus : « confringent » quod bene per futurum pronuntiat, quia adhuc etiam hoc futurum est in novissimis temporibus, quando filiorum Israel salvæ sient reliquæ.

« Et etiam comminuet eos », id est, per illam confractionem ad tantam humilitatem reducet eos : et tunc respicit ad significationem : vel « eas » cedros « tanquam vitulum Libani », id est, ut sint ita placentes Deo, tanquam vitulum Libani immolatus : Judæorum enim consuetudo erat, ut vitulos quos Domino immolaturi erant, in uberrimis pascuis Libani impinguerent : et quo magis eos impinguerent, eo magis Deo acceptabiles fore credebant, et hic notatur spiritus fortitudinis. Magna enim Dei fortitudo est, cum homo superbiam suam potest frangere, et per comminutionem suam seipsum placentem hostiam immolare. Cum illa superiora bona videntur bona, scilicet, quod vox Domini est in virtute et in magnificentia, ne istud, scilicet cedros confringere malum videretur, ostendit etiam unicum Dei Filium comminutum esse, ne alii tali lege comminutionis condoleant. Comminuet cedros, et non debetis mirari, quia « etiam dilectus », id est, unicus Filius Dei comminuetur : et hic ostendit propheta secundum quam naturam hoc fiat, scilicet, secundum humanam : comminuetur dico « quemadmodum qui libet filius unicornium », id est, Judæorum, qui ideo unicornes dicuntur, quia uno solo Testamento superbiunt.

« Vox » illius « Domini » est Domini « intercedentis », id est, discernentis, « flammam ignis ». Per ignem illos accipimus, qui fervent amore mali desiderii per flammam, furorem malorum actuum, quos in sanctos exercent. Hanc divina inspiratio intercedit, quando justus ille cui illa flamma infertur, discernit eam non sibi ad damnum esse, sed eandem sibi in bonum æstimat provenire : et hic notatur spiritus scientiæ. Magna enim scientia Dei datur homini, cum ea quæ aliis mala videntur bona sibi cognoscit.

« Vox » etiam illius « Domini » est vox Domini « concutientis desertum », id est, homines a cultu Dei vacuos, et prius steriles facit fructiferos, sicut aliquis terram prius desertam concutiendo et colendo facit eam fructiferam : « et » concutiendo homines prius desertos « commovebit Dominus desertum Cades », id est, implebit illud quod fuit figuratum per miraculum factum in deserto Cades. Cades est desertum ubi mons Sina est, in quo deserto Dominus per Moysen aquam de petra eduxit (*Exod. xvii*), quæ sequebatur filios Israel per desertum : et quod Deus terram illam prius aridam fecit irriguam, signum fuit quod homines, qui prius aridi erant et steriles, irriguos et fructiferos faceret. Vel « concutientis desertum », id est, gentiles qui prius erant deserti a cultu Dei : et ipse Dominus « commovebit » in futuro « desertum Cades », id est, Judæos qui deserti erant a sancto legis. Cades nanque sanctum legis interpretatur : et hæc commotio fiet, quando reliquæ filiorum Israel salvæ fient : et ab hoc sancto legis, id est, spirituali intellectu sunt remoti Judæi, qui non solummodo spiritalem intellectum sequuntur : et hic notatur spiritus pietatis.

« Vox » illius etiam « Domini » est vox Domini « præparantis cervos », id est, Dominus ille per inspirationem suam præparat cervos, id est, quosdam ut fiant similes cervis, scilicet pavidos bono timore et haurientes venena hujus mundi, ita quidem quod illa hausta non noceant illis. Sustinent enim persecutiones et objectiones hæreticorum, quibus tamen non læduntur. Cervorum namque natura est ut pavidi sint, venena hauriunt, quæ tamen nihil eis nocent, et hic notatur spiritus timoris, et hæc inspiratio timoris « revelabit condensa », id est, occulta Scripturarum. Sicut enim cervus per timorem transcurrit condensa spinarum, sic gratia Dei Deum timentibus aperit occulta Scripturarum : et quia per hæc dona consummat Ecclesiam, ideo « omnes dicent gloriam ei », id est, prædicabunt eum gloriosum « omnes : » dico quicumque habitant « in templo ejus », id est, in sancta Ecclesia, quæ per ipsa dona consummat. Hic notatur pars tertia, scilicet, de cooperatione Patris et Filii cum Spiritu sancto. Continuatio : Spiritus sanctus confert hæc omnia dona : ipse etiam idem « Dominus facit etiam inhabitare diluvium », id est suos fideles facit habitare baptismum. Vivunt enim justi in baptismo ubi crimina mundi moriuntur, quod significatum fuit in diluvio, in quo Noe propter suam justitiam securus habitavit, et crinosi mortui sunt (*Gen. vii*). Spiritus sanctus purgat eos per diluvium baptismatis : « et Dominus, » Filius scilicet, « sedebit rex » Dominus in eis judicans : et in eis sedebit non tantum usque in finem mundi, sed « in æternum. »

Et illi « populo suo » tam purgato per Spiritum sanctum : et ita gubernato per Filium dabit « Dominus » Pater « virtutem », id est, incrementum bonorum, et etiam omnia bona supradicta quæ a sancto Spiritu specialiter dari dicuntur, in qua re

Patris et Spiritus sancti cooperatio cognoscitur : et ipse « Dominus » ter dictus, id est, trinitas tota « populo suo » constituto « in pace », id est, æternitate « benedicet » dando gloriæ incrementum.

IN PSALMUM XXIX.

TITELUS. *Psalmus cantici in dedicatione domus David.*

« Exaltabo te, Domine. » Psalmus iste est cantici, id est, exultationis, habitæ in dedicatione domus David, id est, in consideratione dedicationis, id est, confirmationis domus David, id est corporis : quod corpus fuit domus Christi, secundum deitatem : vel fuit domus prophetæ David, quia fuit de semine David : et hujus domus fabricatio fuit in conceptione, dedicatio in resurrectione. Sicut enim domus celebris fit in dedicatione, sic Christus celebrior est factus in resurrectione, assumpta impassibilitate et immortalitate. Christus est materia, quam sic disponit. In prima parte psalmi est gratiarum actio de libertate, in qua etiam hortatur sanctos ut pro eadem Domino reddant grates, quæ liberatio illorum est qui per eam liberati sunt. In secunda parte ostenditur meritum, quare fuit dignum ut liberarentur. In tertia parte circa finem manifeste ponit resurrectionem. Intentio est hortari homines ad laudem Dei de sua substantia, quæ et illorum est : quæ notatur ubi dicitur : « Psallite Domino, sancti ejus, » et cætera : et a gratiarum actione de sua liberatione sic incipit :

Vox Christi « Domine Deus, exaltabo te », id est, ampliabo nomen tuum per multas gentes : et ne hoc videretur mirum, quod humilis tam altum deberet ex altare, ostendit quod possit et debeat, dicens : Ideo possum et debeo, « quoniam suscepisti me » uniendo Verbum tuum meæ humanitati : et propter hoc etiam quod « nec delectasti », id est, delectari fecisti « inimicos meos » quoslibet, ita quod essent « super me » se esse in passione, tamen illud gaudium verum est in tristitia.

Et ideo etiam « exaltabo te » quia « sanasti me » etiam in meis, me faciendo impassibilem et immortalem in meis, liberando eos a peccatis, et faciendo justos : et est præmissa causa, quod dignus salvatione sit, cum dicit : « Domine Deus meus, clamavi ad te. »

Et ideo « exaltabo te, » quia tu, « Domine, eduxisti animam meam ab inferno » et sic « salvasti a descendentibus in lacum », id est, a Judæis salvatus fuit, quando eo facto immortalis et impassibilis, nulle mala inferre poterat ei.

Et ideo quia sic me Dominus liberavit, vos per meam liberationem facti sancti ejus : « psallite » bene operando huic « Domino » « et confitemini » ore et corde « memoriæ », id est, huic Domino, quia memor vestri : « memoriæ » dico, non procedate ex nostro merito, sed « sanctitatis ejus », id est, ex sua sola sanctitate. Vel « memoriæ sanctitatis », id est, qua sanctificat alios : sanctitatis dico « ejus », id est, quæ ab ipso procedit.

Et bene debemus confiteri, « quoniam ira in indignatione ejus », id est, quando se avertit ab aliquo, est poena ei a quo se avertit : « et in voluntate ejus », id est, in beneplacito ejus, est « vita » quæ incipit in hac vita per justitiam, et ducit in vitam æternam. Et hic innuit quod non tantum debemus Domino confiteri quia dat bona, sed quia etiam mala removet, in quibus juste tenebamur.

Dixit quod ira est in indignatione, et vita in voluntate : nunc ostendit per quem sit ira, scilicet per Adam : et quibus? scilicet imitatoribus ipsius : et per quem sit vita, scilicet, per Christum : et quibus? scilicet imitatoribus Christi. Continuatio : Vita est in voluntate, sed non omnibus : quia respicientibus « ad vesperum », id est, imitantibus casum Adæ. Rei enim veritas est, quod Adam in vespera, id est, post meridiem declinante sole fregit obedientiam. Dum enim fuit Adam in meridie, id est, in fervore dilectionis, obedientiam viriliter servavit. Postquam vero charitas in eo refrixit, et post meridiem, id est, post charitatem fuit, ab obedientia discessit : cujus imitatores illi esse dicuntur, in quibus non ardet charitas, et illis respicientibus ad vesperam « demorabitur fletus », id est, remanebit fletus : respicientibus vero « ad matutinum », id est, ad resurrectionem Christi factam in mane, id est, imitatoribus ejus « lætitia ».

Hic ostendit et causam et meritum suæ liberationis, et ostendit eum contrarium esse Adæ : quia cum Adam esset perfectus et in abundantia positus, non attendit, imo recessit. Ostendit autem quod cum Christus esset positus in abundantia, nulla tribulatione ab obedientia potuit removeri. Continuatio : Illis respicientibus ad vesperum, erit fletus. « Ego autem » non sum de illis, scilicet, existens « in abundantia mea », id est in perfectione scientiæ et omnium virtutum « dixi », id est, deliberavi : in ipsa rei exhibitione hoc ostendit : « non movebor ab illa abundantia » « in æternum. »

Dixit quod illam abundantiam custodiret, et nunc ostendit quod illam abundantiam non habet ex se, sed ex solo Deo, et hoc est, « Domine, decori meo », id est, abundantiam illi meam « præstitisti virtutem », id est, constantiam, et hoc non ex merito meo, sed ex sola tua voluntate.

« Præstitisti virtutem, » sed tamen aliquando « avertisti faciem tuam a me », id est, permisisti me tribulari : et tunc « ego » homo « factus sum conturbatus » et hic magnum meritum ostendit Christi, qui nec sic probatus, ab obedientia cessavit.

Ego conturbor, sed in ipsa conturbatione « o Domine, clamabo ad te » de obtinendis bonis : « et deprecabor ad te Deum meum » de removendis malis.

« Ad te clamabo, » sic dicens : « dum », id est, « si « descendero in corruptionem », id est, si redigor in pulverem, « quæ utilitas tunc in sanguine meo » ? id est, quid proficiet mihi vel aliis sanguis meus ef-

fusus? Si sanguis justus effundatur, debet proficere : si sanguis impii, nulla utilitas debet quæri.

Si redigar in pulverem, nulla utilitas consequetur : quia neque confessio, neque veritatis annuntiatio, ad quæ facienda resurrectio Christi necessaria fuit. Continuatio : Dico, si descendo in infernum, nulla erit utilitas, quia « nunquid pulvis », id est, caro redacta in pulverem « confitebitur tibi? » id est, erit causa confessionis, id est, laudis tuæ, « aut annuntiabit veritatem tuam » ille pulvis, id est, erit causa quare causa tua annuntietur de reparatione humani generis, quam tu per me facturus es? Non utique, ideo nolo ut permittas me redigi in pulverem, sed cito resuscita.

Ego clamabo, et Dominus exaudiet me, propter meritum clamoris, et etiam propter misericordiam, et hoc est, « misertus est mei » et ipse idem « Dominus est factus adjutor meus » scilicet « plangitum meum », id est, dolorem convertit in gaudium, sed ex familiaritate convertit se ad ipsum, cum dicit, « convertisti ». Dolor enim mortis conversus est in gaudium per gloriam resurrectionis, « convertisti » dico « mihi », id est, ad utilitatem mei et meorum conscidisti saccum meum, id est, carnem meam. Carnem Christi ideo saccum vocat, quia sicut saccus vestis pœnitentialis est, sic caro Christi vestis pœnitentialis est, non quod sua peccata portaret, sed aliorum. Unde dicitur : « Peccata nostra ipse portavit (*Isa. LIII; I Petr. II.*) » Confessio ipsa facta fuit in ipsa passione : et postea ipsa resurrectione « circumdedisti me lætitia », id est, impassibilitate et immortalitate, et ab hoc versu manifeste incipit ostendere de resurrectione.

« Circumdedisti ut ipsa gloria mea », id est resurrectio mea « cantet tibi », id est, ostendat te esse laudabilem. Hoc enim resurrectio Christi efficit, ut Deus per totum mundum laudetur et illa non erit ad horam, sed jam deinceps « non compungar, » id est, nullam pœnam mortis sustineam. Unde Apostolus : Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur : et sicut illa gloria æterna erit, sic confessio quæ ex hoc procedit, erit æterna : et hoc est, « confitebor tibi », id est, laudabo te non tantum in hac vita sed etiam « in æternum » et in me et in meis.

IN PSALMUM XXX.

TITULUS. *In finem psalmus David.*

« In te, Domine. » Psalmus iste convenit Christo, qui loquitur, hic non tantum pro se, sed pro martyribus suis dirigens in finem, id est, in Christum : et hic notatur intentio sicut et in cæteris psalmis. Materiam habet in hoc psalmo duo opposita, auxilium divinæ pietatis, et humanæ fragilitatis miseriam et hoc psalmo tres partes facimus, et in prima parte attendens misericordiam Dei, petit se et suos per divinam misericordiam, a miseriis ne deficiant, liberari. In secunda parte miseriam enumerat, quæ ipse et sui patiuntur. In tertia vero ponit exultatio-

nem suæ liberationis, et gratiarum actionem, invitatur etiam alios ad Dei dilectionem. Intendit autem homines admonere, ut neque desperent, attendentes suas miseras, neque superbiant stulte de Dei misericordia præsumentes, et sic manifeste, in finem, id est, in Christum nos dirigit.

Et admonens, alios sic dicit : Nolite præsumere de vobis, sed sperate in Domino, sicut et ego nunquam de me præsumpsi, sed speravi semper in te, Domine Deus meus, et quia speravi non confundar in æternum. Non negat quin patiat exultationem inimicorum, sed illa tamen æterna non erit : non confundar in æternum, sed potius, Domine, libera me et meos, ne frangar miseriis hujus mundi, et hoc in iustitia tua, quia hoc exigit iustitia tua, ut sperantes in te liberes.

Et quia vox mea non posset ascendere ad te, tu, Domine, inclina aurem tuam, id est, potentiam tuam ad me, id est, ad subveniendum mihi, inclina, id est, humilia, ad eripiendum me de miseriis istis. Hæc inclinatio intelligitur esse facta in hoc, quod verbum Dei unitum est humanæ naturæ, et ipsa semper durat. Inclina dico, et accelera, id est, cito fac omnia quæcunque pro me facturus es, scilicet, da perfectam formam vivendi per me, secundum humanitatem meam. In morte mea cito redime animas de inferno, ne differas resurrectionem usque in communem. Accelera dico, ut, eruas me, ut nihil amplius persecutores nocere valeant mihi, nec meis prævalere.

Et interim, id est, dum illa acceleratio erit, esto mihi in Deum protectorem, id est, tam fortis protector, quam bonus Deus potes esse, ne vulnerer telis inimicorum, et esto mihi in domum refugii, id est, securitatis in qua quiescam finitis laboribus, et quia possent finire labores ad tempus, et reinciperent, addit ut salvum me facias, id est, sis mihi refugium, ne ulterius labore aliquo valeam excitari.

Ideo peto ut sis mihi protector et refugium, quoniam tu solus es fortitudo mea, qua ego et mei possimus contra repugnantes resistere, et etiam tu es refugium meum, id est, securitas in qua quiescamus et ego et mei. Deus fuit refugium Christo in resurrectione, suis membris est refugium, cum facit eos securos per sacramenta Ecclesiæ, scilicet per corpus Christi, per orationes, etc. Et non tantum protector eris et refugium, sed etiam deduces me et enutries me, id est, in propria persona deductus est Christus, cum ad omnes gentes per prædicationem apostolorum nomen suum extensum est, deducuntur sui per dilatationem famæ, sicut Petrus dilatatus fuit per totum mundum. Christus in propria persona nutritus erat, sui nutriuntur quando de virtute in virtutem redduntur : et hoc propter nomen tuum dilatandum.

Bene dico, deduces me in cognitionem, quia tu deduces de laqueo, id est, de morte, quæ dicitur laqueus : quia per mortem putaverunt impedire

A nomen ejus, quem absconderunt, id est, latenter paraverunt mihi quem nullum latet secretum (Hebr. iv). Suos similiter eripit Deus de laqueis diaboli, ideo scio quia educes, quoniam tu es protector meus et non potest illaqueari, qui talem habet protectorem.

Et quia es protector, ideo commendo spiritum meum, id est, animam meam in manus tuas, id est, in potestatem tuam. Commendo dicit, sicut illi cui familiaris fuit, et cui bene confidebat quod redderet, et tu, Domine Deus veritatis, redemisti me. Redempta est anima Christi et aliorum, per suam tam perfectam obedientiam.

Et ideo quia Deus es veritatis odisti observantes vanitates, id est, appetitores mundanorum. Vere istæ res mundanæ sunt vanitates, quia supervacuae. Vacuæ sunt, quæ nihil utilitatis afferunt, supervacuae, quia etiam damnium afferunt.

Illos odisti, ego autem speravi in Domino et ideo exultabo in corpore et lætabor in spiritu in misericordia tua scilicet, non tantum propter hoc quod speravi. In hoc quod dicit exultare, quia speravit, notat, veritatem Dei. Non enim Deus veritatis esset, nisi secundum Deum retribuere speranti in se.

Bene dico, quia exultabo : quoniam respexisti humilitatem meam, id est, misertus es meæ fragilitatis et meorum et afflictionis, ne a persecutoribus superer salvasti etiam animam meam de necessitatibus, id est, de peccatis, de quibus anima Christi immunis fuit, animæ suorum a criminalibus, vel si sui habuerint criminalia, non nocuerunt eis. Necessitates peccata nominat, et quia inevitabiles sunt hominibus, et quia necem portant.

Et quia salvasti, ideo non conclusisti me in manus inimici, id est, potestate diaboli. In manus inimici conclusus esset, si nullo modo ab ejus potestate egredi posset, sed potius statuisti, id est, firmiter posuisti pedes meos, id est, affectiones meas in spatioso loco ita ut sine aliqua offensione possim incedere, sicut aliquis in spatioso libere incedit quo vult. Vel per locum spatiosum, charitatem intelligamus, in qua Christus late ambulavit, et sui et cum proximo suo.

Hic incipit secunda pars de enumeratione miserationum humanæ fragilitatis. Postquam dixit se esse in spatioso loco per misericordiam Dei, timens tamen de sua fragilitate, enumerando miseras suas, postulat misereri, sic dicens : O Domine miserere mei et opus est quoniam tribulor et ipsam tribulationem aggravat, scilicet, talis est illa tribulatio, quod ex ea oculus, id est, intellectus meus conturbatus est in ira, id est, in poena illata ab eis et anima mea, id est, animalitas mea : et venter meus, id est, memoria mea, quæ ideo venter dicitur, quia sicut in ventre escæ reconduntur, ita in memoria abdita reconduntur et secreta. Turbatus est quamvis certus esset de promissione quæ

dixerat : « Clarificavi et iterum clarificabo (Joan. xii) : » non ita debemus intelligere Christi vitam, sive memoriam esse turbatam, ut aliquo modo deficeret, sed sponte conturbari voluit, ut aliis exemplum relinqueret, ne si turbarentur, desperarent.

Ecce præmissæ tribulationis partes exsequitur. Vere tribulor, « quoniam vita mea » hactenus acta « in dolore deficiet, » in morte : et quia vita illa posset esse acta in dolore per unum diem vel per duos, quod non videretur magnum, addit : « et anni mei, » id est, vita mea multis annis acta « in genitibus » deficiet in morte. De quibusdam membris Christi potest dici, quia vita eorum per multos fuit annos in dolore, sicuti de Paulo et similibus, de quibusdam vero aliis, quia vita eorum defecit in dolore brevi, ut de Hippolyto et similibus.

Vita defecit in dolore, et etiam « virtus mea, » id est anima, « infirmata est in paupertate » et in consideratione meæ parvitas, quia nihil habeo ex me ; « et ossa mea, » id est, corporis mei robora, sunt ita, ut quicunque putent me aliquod robur habere, ego nihil puto ex me habere. Cum Christus dicit se esse infirmum et in corpore et in anima, omnem a se superbiam remotam ostendit, et quod aliquis non debet de se præsumere.

Ponit item alias miseras, dicens : « Factus sum » etiam « opprobrium super inimicos meos, » id est, plus quam inimici mei, cum ipsi digni essent tanto opprobrio, « et factus sum valde timor vicinis meis, » id est, causa timoris, quia videntes eum tradi in mortem, timuerunt. Vicinos vocat illos qui licet non essent discipuli Domini, tamen accedebant ut audirent eum : « et notis meis, » id est, ipsis discipulis meis « factus sum timor. » Sive ita legitur. « Factus sum opprobrium valde vicinis meis super inimicos meos, » id est, plus habuerunt me vicini mei opprobrio quam inimici « et timor factus sum notis meis. » Alia translatio habet, apud inimicos : scilicet, inimici habuerunt me opprobrio. Item alia miseria, et etiam illi « qui videbant me, » id est, qui cognoscebant me Deum esse « fugerunt a me foras, » id est, sola exteriora in me cognoverunt, scilicet, me solum hominem arbitrati sunt. Unde et ei resuscitato duo discipuli dixerunt : « Nos putabamus quia ipse esset redempturus Israel (Luc. xxiv). » Vel ita, « illi qui videbant me » ita tractari « fugerunt a me foras » ut supra : et etiam « datus sum oblivioni a corde » illorum « tanquam » quilibet « mortuus. » Hanc sententiam comprobatur illa translatio, quæ habet, excidi a corde. Vel « tanquam mortuus a corde, » id est, quilibet peccator, cujus cor, id est ratio, non vivit : et hæc sententia currit per campos.

Item alia miseria : « Factus sum etiam tanquam vas perditum, » quia sicut vas fractum non potest liquorem retinere, sic nec ego meos apostolos : et propter hoc me vilem habuerunt ; « quoniam ego au-

divi, » id est, patienter sustinui « vituperationem commorantium in circuitu, » id est, in exteriori meo, quia non cognoscebant me esse Deum. Vel « commorantium in circuitu, » id est, in appetitu mundanorum, quæ semper sunt in circuitu : quia in eis nullum caput est, nullus finis. Vel « in circuitu, » id est, in aliquo errore.

« In eo » circuitu « dum convenirent » in cætum « adversum me simul, » id est unanimiter, « consiliati sunt accipere animam meam » id est, tollere. Vel « in eo sunt consiliati, ut tollerent animam meam » et hæc est alia translatio :

Ipsi sunt consiliati. « Ego autem in te speravi, Domine, » quia sciebam hæc omnia fieri tua dispositione, et « dixi » tibi deliberatione cordis : « Sortes meæ, » id est eventus mei, sunt « in manibus tuis, » id est in potestate tua. Per sortes ideo eventus accipimus, quia sine humana dispositione per solam Dei dispositionem eveniunt.

Et ideo « eripe me de manu, » id est, de potestate « inimicorum meorum » illorum, qui habent me odio, « et a persequentibus me, » id est, ab eis qui inferunt mihi mala.

Eripi me et « illustra » mihi « faciem tuam super me servum tuum » et meos : hoc dicit per simile. Nam sicut cum aliquis dominus ostendit servo suo faciem suam claram, alii habent eum in majore honore : sic Christus fuit in majore honore, cum Dominus ei ostendit faciem suam eum resuscitando : « illustra, » scilicet « salvum me fac » et hoc non merito meo, sed « in misericordia tua, Domine, » ita ut « non confundar, » et cum misericordia ponit meritum, quare eum salvum faciat, subdit : « quoniam invocavi te. »

Ego non confundar, « impli autem erubescant, » id est, confusibiles appareant, et verecundantes de peccatis suis « deducantur in infernum » materialiter, et « labia dolosa, » id est, illi qui modo sunt garruli et dolosi « fiant muti » postquam ad inferos deducuntur.

« Quæ » labia « loquuntur iniquitatem adversum me justum in superbia » contra me justum superbium « et in abusione » quia ipsi abutebantur doctrina ejus, negligentes eam. Et alia translatio : in superbia et in contempta.

Incipit tertia pars, in qua ponitur exultatio liberationis, et gratiarum actio, et invitatio ad Dei dilectionem. Continuatio : Miserere humanæ fragilitatis quæ tam multa est, sed misericordia tua, Domine, est contra omnia : Domine « quam magna est misericordia dulcedinis tuæ, » id est, beneficiorum, quæ dulcia sunt gustantibus, « quam » dulcedinem « abscondisti » ab appetitoribus mundanorum, reservando eam « timentibus te, » id est, ad opus tuum timentium te.

Et illam dulcedinem « perfecisti, » id est, perficies in « eis qui sperant in te, » et hoc manifesto erit, scilicet « in conspectu filiorum hominum, » id est, carnalium. Videbunt enim mali in communi resur-

rectione gloriam fidelium, scilicet Christum ascendentem cum suis, et tunc tollitur impius, ne videat gloriam Dei. Vel « perficies eis qui sperant in te, » itaque confiteantur te si opus sit « in conspectu filiorum, » id est sæcularium principum. »

Hanc autem dulcedinem incipit Deus dare fidelibus in hac vita, et perficit in alia, et utramque partem exsequitur, meliorem pro dignitate præponens. Continuatio : Perficies illam dulcedinem sanctis, scilicet « abscondes eos, » id est, ita collocabis, quod nullus poterit eos conturbare. Abscondes dico « in abscondito faciei tuæ, » scilicet inter angelos ubi facies tua, id est, cognitio tua, est abscondita quidem hominibus modo in carne viventibus, et per hoc remotos « a conturbatione hominum. »

• Et ne aliquis diceret : Quis tantum exspectare potest? B ponit præsentem consolationem. Continuatio : Post resurrectionem abscondes eos in præsentia tua, et interim « proteges eos in tabernaculo tuo, » id est, in præsentia Ecclesia, in qua Dei militiam exercemus, « a conturbatione linguarum, » scilicet, ne linguæ hæreticorum contradicentes veritati, valeant eos sibi incorporare.

• Et quia tot bona facit Dominus, ideo sit « benedictus, » id est, exaltatus super omnes gentes : « quoniam mirificavit, » id est, mirabilem ostendit misericordiam suam « constituendo hæc prædicta dona in civitate munita, » id est, in sanctis suis, qui dicuntur civitas, quia sunt multi : et munita, propter multas virtutes quibus roborati sunt. Vel aliter secundum Hieronymum : « Benedictus Deus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita, » id est, in Hierusalem, ubi ipse fecit hæc mirabilia, scilicet, Christum nasci, pati, resurgere, et cætera quæ per eundem in eadem civitate facta sunt a Deo; quæ mirabilia Dei ibi facta, fuerunt causa omnium beneficiorum quæ Deus Ecclesiæ contulit. Hieronymus non ponit munitam, sed ponit quiddam unde ipsa civitas in mediis partibus mundi intelligitur collocata, id est, in media civitate : in qua ideo Christus habitare et mori elegit, ut se medium omnibus proponeret.

Deus sic mirificavit misericordiam, et tamen ego habui miseras, et hoc est, « ego » positus « in excessu mentis meæ, » id est, in angustia mentis « dixi » vel corde, vel voce « projectus sum a facie, » id est, ita reputatus sum, ut videar esse projectus « a facie oculorum tuorum, » id est, a præsentia misericordie tuæ. Excessus dicitur, sive quando homo rapitur ad contemplationem divinorum, ut Paulus dicit, sive mente excedimus Deo, sive quando aliquis ex tristitia sensum excedit, scilicet non remanere apud se.

Et quia sic me humilem exhibui, « ideo exaudisti vocem deprecationis meæ; » et meritum quoddam exauditionis supponit cum dicit : « cum clamarem ad te, » id est, quia clamavi.

Et quia Dominus hæc beneficia confert fidelibus, et clamantes exaudit, ideo vos « omnes sancti, diligite » illum « Dominum; » quoniam licet permittat

A modo conculcari veritatem, tamen in suis « requirit veritatem, et retribuet » poenam « facientibus superbiam, » et hoc non modice, sed « abundanter. »

Hic ponit conclusionem totius psalmi. Continuatio : Quoniam ipse requirit veritatem, ideo « viriliter agite; et si in corpore est infirmitas vel lassitudo, cor vestrum confortetur. Viriliter agite, dico, » omnes qui speratis in Domino. »

IN PSALMUM XXXI.

TITULUS : *Intellectus David.*

« Beati quorum. » Psalmus iste exponit nobis intellectum David vere poenitentis. Materia est David propheta poenitens, vel quicumque vero intellecta poenitens. Agit de ipso sic : qui cum ignorasset ante peccata sua, jam recognoscit. Ponit ipsius etiam confessionem, deinde illius confessionis commendationem. In quarta parte ponit Christum promittentem plura bona huiusmodi poenitenti. Intentio est, nos admonere ad intellectum huiusmodi confessionis.

Loquens iste poenitens, jam in prima parte se ostendit peccata cognoscere, cum dicit : « Beati quorum iniquitates, » id est, carnis naturales suggestiones « remissæ sunt, » id est, debilitatæ sunt in baptismo, ita quod licet ad peccandum instigent, non tamen ad actum perducunt. Vel « iniquitates, » id est, peccata quæ fuerunt ante baptismum, « sunt remissæ, » id est, penitus in baptismo destructæ : et illi sunt beati « quorum peccata » post baptismum perpetrata « sunt tecta » per poenitentiam. Cum dicit tecta, dat intelligere ibi dictum esse de criminalibus quæ indigent togi, ne appareant in conspectu Domini ad puniendum.

Ille etiam « vir est beatus, cui non imputabit Dominus peccatum, » id est, qui cum fecisset peccatum, tale non fecit quod Dominus respiciat ad puniendum : per quod notatur peccatum, quod sola oratione potest deleri : et cum non fecisset nisi levitia, ipse tamen imputat sibi, quod notatur ubi dicit : « nec est in spiritu ejus dolus. » Dolus esset in spiritu ejus, id est, in voluntate, si diceret se sine peccato esse, cum sciat neminem sine peccato vivere. Unde Joannes : « Si dicimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. 1). » Cum dicit beatus quibus hæc trina remissio fit, ostendit se peccata jam recognoscere.

Modo sic renosco peccata, sed ante tacui me habere peccata, et « quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, » id est, ad modum veteris vestis appropiaverunt ruinæ robora mea. Bene dicit, « inveteraverunt, » et non destructa sunt, quia poterant reædificari. Tacui me habere peccatum « cum clamarem » per ipsa opera me habere peccatum « tota, » id est, assidua die. Vel « cum clamarem » meam scilicet justitiam.

Ostendit sibi mala evenisse, quod tacuit. Continuatio : Prius tacui, sed modo « sum conversus, » id

est, ita quod sicut « in ærumna mea, » id est, cognoscam me ærumnosum, id est, peccatorem : et præponit causam conversionis, cum dicit « configitur spina » suggestionem, consensu, consuetudine. « Quoniam manus tua, » id est vindicta tua, « gravata est, » id est, gravior facta est « super me, » et « hoc die ac nocte, » id est, assidue. Gravata dicitur similitudine magistri, qui ingravat super discipulum, ut faciat eum recognoscere delictum : conversus dico « dum configitur spina, » id est, quia destruitur superbia : quæ ideo per spinam intelligitur, quia in spina est erectio hominis. Bene dico in ærumna « dum, » id est, quia « configitur spina, » id est, punctio peccati.

Hic incipit confiteri. Dico conversus sum, et deinde « cognitum tibi feci, » id est, confessus sum « delictum meum, » id est, quod deliqui nihil faciendo, « et injustitiam meam, » id est, quod contra vetitum feci « non abscondi, » sed tibi manifestavi : non quod aliquando essent ignota, sed ille dicitur nota Deo facere peccata, qui seipsum cognoscit damnabilem, et medicum requirit.

Hic ostendit quid prosit cognoscere peccatum. Delictum tibi feci cognitum, ex quo etiam « dixi, » id est, deliberavi, scilicet apud me ipsum, « Confitebor » Domino injustitiam meam, » id est, mala opera mea, quod facere est adversum me, qui prius peccata mea defendere consueveram, « remisisti tu » non solum peccata, sed mala opera, scilicet « impietatem, » id est, « excusationem » peccati mei. » Licet autem Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate poenitet, tamen confitendum est ministris Ecclesiæ, quia, nisi confiterentur, ex sua inobedientia damnarentur. Quod ostensum est Lazaro, qui postquam resuscitatus fuit, indigni solvi.

Ponit commendationem confessionis, cum dicit sanctos orare pro remissione impietatis, quæ remissio habetur ex confessione. Bona est impietatis remissio, et « pro hac » habenda « orabit omnis sanctus in tempore opportuno, » id est, in hac vita, in qua tantum valet oratio impetrare.

Alia commendatio confessionis. Boni orabunt, « verumtamen » habitantes « in diluvio aquarum multarum, » id est, in submersione multorum peccatorum, « non approximabant » ad eum per aliquam confessionem.

Et bene debent sancti orare ad te, quia « tu es refugium meum, » id est, facis me securum « a tribulatione » peccatorum præteritorum « quæ circumdedit me : » et tu, Domine « erue me a circumdantibus me, » id est, dæmonibus et præsentibus peccatis : tu, dico, « exsultatio mea, » id est, de quo exulto, securus quod cito eripias. Ponit hic quartam partem, scilicet per remissionem, quam facit Christus confidentibus. Continuatio : Bene dico te esse refugium, quia tu ipse dicis : « Dabo tibi intellectum » quo confitearis peccata tua, et « in via qua gradieris, » id est, in bonis operibus, quibus ad Deum incedis, « instruum te : » amodo do arma quibus possis pugnare, scilicet, virtutes : et quia sic instructus, s'ne

A Del custodia non possis persistere, dicit : « firmabo super te oculos meos, » id est, per misericordiam custodiam.

Et quia dabo intellectum, « nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. » Similes essent equo, si non attenderent quem portarent, sive Deum, sive inimicum. Similes essent mulo, si non considerarent onera sua, an portarent peccata, sive bona opera. Vel per equum accipiamus gentilem populum, qui indomitur et effrenis legem non curabat : per mulum, Judaicum populum, qui durus et piger erat ad legem implendam.

Dico nolite fieri, sed, o Domine Deus, si tales fuerint « confringe maxillas eorum in chamo, » id est, in minori penuria victus et vestitus, « et in freno, » id est, in majori penuria victus. Chamus est ligatura qua ligantur domita animalia : frenus qua indomita : maxillas dico eorum « qui non approximant ad te » per confessionem.

Per chamum et frenum corrige eos, et præter hæc sunt « multa flagella peccatoris, » id est, quibus debent corrigi peccatores : « sperantes autem in Domino misericordia circumdabit, » quia in nullo deficit eis misericordia. Hæc verba sunt Christi ad Patrem, ex quo dixit confringe.

Misericordia circumdabit sperantes, ideo vos, justi, qui in Domino speratis, « lætamini » in mente, « et exsultate » in corpore, « et gloriamini » jam securi de gloria « omnes recti corde. »

C IN PSALMUM XXXII.

TITULUS : *Psalmus David in finem.*

« Exsultate, justi. » Psalmus iste convenit David prophætæ, qui et hic loquitur, et facit cantilenam de laude Dei, quæ mitigat tentationes diaboli, sicut cantilena David mitigat spiritum Saulis. Materia est laus Dei. Eam ita tractat : admonet ad laudem Dei, ponendo causas quare debeamus Deum laudare. In secunda parte ostendit illos esse beatos qui Deum laudaverunt. Intentio est admonere ad laudem Dei, quod notatur in prima parte, a qua sic exsultanter incipit.

Vos impii non debetis exsultare in Domino, sed vos « justi exsultate in Domino » et non in mundanis. Bene dico, justi exsultate, quia « rectos » illos qui exsultaverint « decet laudatio, » scilicet ut laudent Deum. Unde dicitur : « Peccatori dixit Deus, quare tu enarras justitias meas? (Psal. xlix.) » Et item : « Non est speciosa laus in ore peccatoris. (Eccli. xv.) » Vel si habeatur collaudatio, per eam laudantium au-nimitas intelligitur.

Hic ponit partes laudationis, quam admonet facere nos dicens : quia decet rectos laudatio, ideo vos recti « confitemini Domino in cithara, » id est, laudate eum in corpore vestro, et in substantiis inferioribus, scilicet, in elemosynis, quod per citharam ideo intelligimus, quia cithara est instrumentum ab inferiori parte resonans, et nos ab inferioribus, id est, ab istis mundanis resonemus ad laudem Dei bene disponendo ea : et non tantummodo ab infe-

riori parte, sed « psallite illi, » id est, bene operamini « in psalterio, » id est, in spiritu: psalterium dico « decem chordarum, » id est, in spiritu implente decem præcepta legis. Per psalterium accipimus superiorem laudem, quæ est in spiritu, quia psalterium a superiori parte emittit sonum. Hic notamus contemplativam: et ubi dicit, Confitemini in cithara, activam vitam.

Et non solum in cithara et psalterio, sed « cantate ei canticum novum, » id est, laudate de transmissione Filii sui in mundum, quæ laus de incarnatione dicitur novum canticum, quia non fuerat nobis cognitum, et etiam « psallite ei in vociferatione, » id est, laudate eum ita intenta devotione, quod eam humanæ voces non valeant explicare: et quia multi compuncti ita Deum laudant, et tamen postea in peccata incidunt, addit: « bene, » id est, ita psallite, ut ultra non velitis non psallere.

Hic incipit causas reddere, quare sic admonet nos laudare Deum. Continuatio: « Ideo debetis Deum laudare « quia rectum est verbum, » id est, præceptum « Domini. » Nihil enim nisi rectum præcepit « et omnia opera ejus in fide, » id est, recta et fidelia sunt. Vel « in fide sunt, » id est, ex fide haberi possunt, quia nulli fit remissio vel confessio, nisi prius in fide. Vel « in fide » quia quæcunque Deus facit, causa confirmandæ fidei vel promovendæ facit.

Ideo quoque laudandus est, quia « diligit misericordiam et iudicium: » et non ideo dicit quin ipse quoque diligit, sed quia ipse potius operatur secundum hoc. Secundum misericordiam operatur, cum peccata remittit; secundum iudicium, cum et bonis et malis secundum meritum qualitatem tribuit, quasi sic diceretur: Unde habemus quod ipse diligit misericordiam? Reddit causam, quia « misericordia Domini plena est terra, » id est, homines in terra tota. Ostendit quomodo plena est terra misericordia Domini, quia « cæli, » id est, apostoli « sunt firmati verbo Dei, » id est, in doctrina instructi, et exemplo Verbi Dei, id est, Filii, « et omnis virtus eorum, » id est, omnia miracula quæcunque ipsi fecerunt: vel fortitudo eorum contra adversa, sunt firmata « spiritu oris ejus, » id est, Filii, per quem loquitur Pater, Filii dico ejus Patri, et hic notamus totam Trinitatem. Ideo quoque laudandus est, quia ipse est « congregans aquas maris, » id est, mundanos homines, qui fluctuant sicut aquæ maris, ponendo eos in Ecclesia « sicut in utrem » quia sicut aquæ quæ sunt in utre coarctantur ne exeant, sic iusti positi in Ecclesia, divinæ paginæ instructione coarctantur, ut non nisi eo permittente qui posuit, egredi valeant. Per utrem qui fit ex corio mortui animalis, intelligimus Ecclesiam, quæ carnales mortificat concupiscentias: ipse, dico, « ponens abyssos, » id est, profundos in sensu « in thesauris suis, » id est, dedit eis partem thesaurorum suorum, conferendo eis cognitionem sapientiæ et scientiæ suæ, sicut fecit beato Paulo, qui cognovit eum profundi sensus. Vel

ita: « Ponens abyssos, » id est, profundissime tenebrosos « in thesauris suis, » id est, ut sint pars thesaurorum suorum, ut per eos legitime certantes remuneret. Sicut enim sapientia data est sanctis donum Dei, sic etiam mali donum Dei sunt cum sanctis ad majorem coronam dantur a Deo: ut Decius beato Laurentio datus fuit ad majorem coronam. Et ideo, quia talis est « omnis terra » et si non potest laudare, saltem « timeat Dominum: » sed si ex se non habet quod timeat, « ab eo » Domino « commoveantur » dico per inspirationem ad hoc timeant, commoveantur dico « omnes inhabitantes orbem. »

Et iste bene poterit commovere, quia ipse creavit omnia, et hoc est « quoniam ipse dixit, » id est, voluit « et facta sunt » omnia, id est, informis materia, et in hæc formata redacta, et « ipse » prius « mandavit, » id est, voluit « et creata sunt, » id est, de non esse, ad esse venerunt, scilicet facta est informis materia. Vel ita: « Ipse dixit et facta sunt, » omnia « ipse etiam mandavit » per angelos, et omnia « creata sunt, » disposita, id est, ordinatim facta. Sicut per angelum missum Moysi, lex fuit ordinata et facta.

Dominus fecit omnia, et ipse « dissipat, » id est, destruit « consilia gentium, » scilicet, de cultura idolorum, quando ad se convertit omnia: « reprobatur autem cogitationes populorum, » id est, Judæorum, qui dicuntur populi, propter legem in qua vivere debebant. Cogitationes istæ fuerunt de lege et loco retinendo, et cum Dominum in sepulcro retinere putaverunt: et non tantum ipsorum minorum, sed « etiam reprobatur consilia principum, » id est, dæmoniorum, regum, ducum, et pontificum.

Consilium eorum dissipatur: « consilium autem Domini » de reparatione humani generis, quam Deus occultavit multis, « manet in æternum, » id est, immutabile est: « et cogitationes ejus, » id est, dispositiones ejus, quæ dicuntur « cordis » quia rationaliter factæ sunt, extendentur « a generatione usque in aliam generationem » et iterum in aliam generationem. Dispositiones Dei sunt, quidquid in omni tempore est.

Hic incipit secunda pars. Continuatio: Et quia ipse Dominus est talis « beata » est illa « gens, » cuius est Dominus, » id est, quæ fecit Dominum suum illum qui est « ejus » velit, nolit: « Deus ejus, » id est, voluntarie constituit sibi illum Dominum, qui est Dominus ejus potestate. Incipit enumerare beatitudines. Bene dico, quod illa gens est beata, quia est populus electus in hæreditatem Dei, et hoc est « populus quem elegit in hæreditatem sibi. » Ideo beata hæreditas illa, quia Dominus excolit doctrina et intellectu divinorum fontium. Elegit dico, non quod det eam providendam alii, sed sibi.

Beata est iterum illa gens, quia « Dominus respexit » eam, id est, misertus est ejus « de cælo, » id est, humanitate Filii sui. Magna enim Dei misericordia fuit, quod Verbum suum incarnari pro nostra fecit redemptione. In « respexit » intelligimus, quod homo longe propter peccatum a Deo remotus erat: et

postquam Verbum incarnari fecit (vidit,) id est, A ita (fiat misericordia tua super nos.) Sperare in
 jam quasi ex debito revelavit, dando vires (filiis hominum,) id est, rationalium.

De cœlo (respexit de habitaculo suo,) id est, de humanitate Filii sui, in quo ipse habitavit : habitaculo dico (præparato,) id est, magno consilio et sapienti ad habitudinem Domini ordinato : respexit (super omnes qui habitant terram.)

Enumerat iterum beatitudines. Continuatio : respexit ille (quia flexit corda,) id est, intellectus (eorum) hoc modo, scilicet (sigillatim,) id est, non omnibus eundem intellectum dedit, sed singulis singulum : (qui etiam intelligit omnia opera eorum,) scilicet, quo intellectu faciant quidquid faciunt : et hæc est maxima beatitudo. Cum enim nostras infirmitates intelligit, confert sua solatia nobis.

Non tantum prædicta hæc facit Deus, sed etiam adjuvat reges et gigantes : quod auxilium a Deo vere necessarium est, quia sine eo (non salvatur rex,) id est, ille qui bene regit suam terrenitatem, (per multam virtutem) suam scilicet, licet Deus dedisset ipsi multas virtutes ; (et gigas,) id est, qui fortis est ad pugnandum contra inimicos Dei, et velox ad currendum per viam propositam, (non salvabitur in multitudine virtutis suæ,) id est, per virtutem suam, quamvis habeat multam, nisi Deo adjuvante.

(Equus etiam,) id est, humana felicitas, quæ sublevat hominem, sicuti equus sessorem, est (fallax ad salutem) quam videtur promittere : nec dico quod hæc felicitas tantummodo sit parum fallax, sed etiam quantacunque possit esse, fallax est, et hoc est : (in abundantia autem virtutis suæ,) id est, in abundantia virtute divitiarum, id est, in multitudine divitiarum (non salvabitur) aliquis hominum.

Hæc prædicta salvare nequeunt, sed (ecce,) id est, in manifesto habetur salvatio, scilicet (oculi,) id est, misericordia (Domini,) sunt (super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus.) Deus oculo misericordiæ et se metuentes et in sperantes aspicit.

Qui sperant ad hoc, scilicet (ut) ipse (eruat) eos (a morte) æterna (et alat eos) in justitia, (in fame) scilicet, in hac vita, in qua justitiam esurimus, vel ad hoc continuatur quod dicit (oculi Domini super justos,) ad hoc scilicet, (ut ipse eruat) a morte animas eorum.)

Et quandoquidem Dominus talis est, scilicet, quod bene facit accedentibus ad eum, ideo (anima nostra,) scilicet prophetæ et consimilium, (sustinet Dominum, quoniam) ipse Dominus est (adjutor noster) ad bene operandum (et protector) contra tela adversariorum.

Bene dico quod sustinet, (quia) cum lætitia sustinet, et hoc est (in eo lætabitur,) id est, modo lætatur, et perseverabit lætando (cor nostrum.) Et bene dico quod lætabitur, quia jam (speravimus in nomine ejus sancto.)

Et (quemadmodum speravimus in te, o Domine)

IN PSALMUM XXXIII.

TITULUS : *Psalmus David cum mutaret vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit.*

(Benedicam Domino.) Legitur in historia, quod David fugit persecutionem Saulis, et venit ad regem Achis. Cumque aliquandiu sub eo militasset, apud regem accusatus est propter invidiam. Timens ergo damnari David ab eis, areptitium se simulavit, et propter ea dimisit eum Abimelech vel Achis : unius enim regis nomina sunt, sed Achis proprium est : et sic David evasit, et abiit. Abimelech autem commune nomen erat regis terræ illius, et Achis proprium : et ideo ponit nomen hoc Abimelech, quia et convenientius est, secundum hoc quod nunc agit, propter interpretationem. Post illam autem mutationem David psalmum istum composuit : nec ideo quod de illa mutatione carnali intenderet, sed per illam spiritualem mutationem intellexit. Titulus sive exponitur, Psalmus iste convenit David prophetæ, habitus de hoc, quod (commutavit vultum suum,) id est, voluntatem suam. Cum enim prius in carnalibus observantiis immorari voluisset, intelligens postea eas nihil valere, sed in solo Deo confidendum esse. Licet enim secundum legem hostias immolaret, non tamen in illis confidebat, sed per eas sacrificium Ecclesiæ intelligebat. Mutavit dico (coram Abimelech,) id est, Judæis, qui dicuntur regnum

patris : Dei autem patris omnium Judæi erant regnum. Coram Judæis nihil valere sacrificia vitulorum, sed soli Deo sacrificandum esse prophetavit, cum dixit : (Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos (*Psal. XLIX.*)) (Et iterum : Sacrificium Deo spiritus contribulatus (*Psal. L.*)) Et iterum. (Sacrificium et oblationem noluisti, aures autem, etc.) (*Psal. XXXIX.*) Et sicut Abimelech reputavit eundem David esse insanum, sic Judæi reputaverunt eum insanum, eum in ritus suos non confidere cognoverunt, et tunc Abimelech, in regnum patris, scilicet Judæi, dimiserunt eum, et si non corporaliter, tamen voluntate : et ita David abiit, id est, ad alium ritum, id est Christianum, jam transiit. Potest etiam Christus loqui in hoc psalmo, et conveniet expositio tituli, sicut historiali David, sic psalmus isti convenit David, id est, Christo, cum mutavit vultum, id est, voluntatem suam, cum prius legem ostendit, postea legem nihil valere, sed solum corpus suum sumendum esse, cum diceret : (Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan. VI.*)) Mutavit dico coram Abimelech, id est, coram Judæis, et ideo dimiserunt eum Judæi, id est, spiritualiter recesserunt ab eo, et etiam discipuli abierunt retro, et sic Christus abiit ab eis remotus a lege eorum. Materia est Christus secundum hunc novum statum, hanc sic exsequitur : in prima parte laudat hanc novitatem sacrificii, et admonet con-

sortes suos, ut secum laudent Dominum. In secunda parte admonet fideles ad participationem Dominici corporis, ut ad hoc se dignos præparent. In tertia parte admonet rudes, ut ad hanc novitatem accedant. In quarta parte ponit causas, quare sic accedendum, scilicet, quia Deus bonis bona retribuit, et malis mala. Item monet omnes, ut ad hanc novitatem accedant, et sic, sive Christus, sive propheta, a laude Dei ingreditur, dicens :

Quia aliquando benedixi Dominum pro temporalibus, modo « benedicam, » id est, laudabo « Dominum, » non tantum cum Judæos prosperat sicut soleham, sed « in omni tempore, » et hoc bonis operibus inhærendo, et sicut laudabo eum in operibus, sic « semper laus ejus in ore meo, » id est, laudabo eum voce. Vel sic loquitur : Qui semper benedixi Dominum, benedicam eum in omni tempore.

Bene dico, laudabo Dominum, quia per hoc laudabilis erit anima mea : et hoc est : « anima mea laudabitur, » id est, laudabilis apparebit habitans « in Domino, » et per hoc ostendit Dominum laudabilem valde, cum propter accessum illius anima laudabilis comprobatur, et quod ego dico « audiant mansueti, » id est, intelligant humiles « et » audientes « lætentur » scilicet, de hac novitate.

Et quandoquidem anima mea per eum laudabilis est, ergo vos consortes « magnificate Dominum mecum, » id est, prædicemus eum gloriosum inter multas gentes, et non solum ipsum Dominum magnificemus, sed « exaltemus nomen ejus. » Deum exaltamus, cum cum omnipotentem prædicamus, et tum nomen ejus, cum illud per multa loca effundimus, tendentes « in id ipsum, » id est, in unitatem, scilicet, in eodem affectu, eadem immutabilitate Dominum veneremur.

Ut populus invitatus ad laudem Dei festinaret, dicit quæ bona sibi inde provenerint. « Exquisivi Dominum, » id est, extra omnia quæsi, postpositis omnibus temporalibus : « et ipse exaudivit me, » id est, sui cognitionem mihi innotuit, « et eripuit me omnibus tribulationibus meis, » id est, liberavit me a tribulatione peccatorum et dæmonum.

Postquam admonuit ad cantandum, secum ad ipsam communionem novi sacrificii populos hortatur accedere. Continuatio : Quia hoc mihi fecit, ideo vos alii « accedite ad eum » per gradum virtutum « et illuminamini » majori cognitione Dei. Quanto enim magis aliquis ad Deum accedit, tanto eum Deus sua abundantiori cognitione perfundit : vel « illuminamini » sacra præceptione : et postquam illuminati fueritis, « facies vestra, » id est, intellectus vestri « non confundentur. » Illi enim qui non intelligunt, erubescunt : sicut illi qui abierunt retro dicentes : « Durus est hic sermo (Joan. vi.) »

Dico accedite, illuminamini, et habebitis auxilium angeli Domini custodientis vos : et hoc est : Immittit angelum Dominus : et de hoc potestis esse certi exemplo mei, quia « iste pauper, » scilicet, vel quilibet verus pauper « clamavit, et Dominus exaudivit

A eum, et ex omnibus tribulationibus ejus salvavit eum, ut supra expositum est.

Et sicut Dominus immisit angelum ad me salvandum, ita « immittet angelum » cœlestem spiritum, vel angelum, id est, Christum, qui est angelus magni consilii : vel angelum, id est, quemcumque probum virum « in circuitu timentium eum, » id est, in omni parte, id est, in omni necessitate defendit timentes eum : et ipse vel angelus vel Dominus missus « eripiet eos. » Vel, ut in frequentiori invenitur, « immittit, » id est, immissionem facit ad defensionem « angelus Domini, » ut immissio angeli scutum sit « in circuitu timentium eum. » Hanc litteram comprobatur alia translatio, quæ habet : circumdat angelus Domini in gyro timentes eum.

B Dico accedite, illuminamini, et accedentes et illuminati « gustate » Dominici corporis refectionem. Qui enim non accedens per virtutes, et non illuminatus, gustaret illud, judicium sibi manducaret et] biberet (I Cor. xi). « Gustate » dico « et videte, » id est, intelligite, quia Dominus ipse Christus est, quem vos gustastis, et ipse « Dominus suavis est, » quia peccata dimittit, homines in virtute conservat, et tandem confert vitam æternam : et quia talis est « beatus est vir » ille, non qui legalibus confidit sacrificiis, sed « qui sperat in eo. » Quia dixerat Deum suavem, ne ejus suavitas tædium generaret, subdit : quamvis sit suavis, tamen « timete » eum « Dominum » offendere « sancti ejus, » id est, sanctificati ab ipso : non dico minores, sed quantumcumque sitis excelsi meriti « quoniam non est inopia timentibus eum. » Quomodo enim indigerent illi qui Deum habent, qui est omne bonum ? Licet has miserias temporales sustineant, tamen non pro inopia, sed pro summa gloria sibi eas reputant.

C Timentes Deum non esuriunt, sed « divites, » id est terrenorum amatores « eguerunt » spirituali refectione Dominici corporis : nec tamen neglexerunt, sed potius multum desideraverunt per naturam : et hoc est, quod dicit : « et esurierunt : inquirentes autem » non mundana, sed solum « Dominum, non minuentur omni bono » id est, habent Dominum, qui est omne bonum sine imminutione, quia eis omnia necessaria conferet. Vel ita : divites eguerunt virtutibus, et esurierunt Dominicam refectionem.

Hic incipit tertia pars, in qua rudes admonet. Continuatio : Quia inquirentes Dominum non minuentur aliquo bono, ergo vos « filii » derelicta impietate « venite » ad fidem, et hanc institutionem accipite, et « audite me, » id est, doctrinam meam intelligite, et ego « docebo vos timorem Domini, » id est, quomodo Dominum timere debeatis. Rudes, quamvis extra Ecclesiam, tamen paternam affectione filios vocat, sicut Abraham divitem, in inferno quoque positum legitur appellasse filium.

Docebo timorem Domini, ex qua doctrina vitam habebitis : et hoc tali interrogatione dicit,

quam omni assequatur assensu. Quis enim homo tam fatuus qui aut dicat: Vitam nolo, aut dies videre bonos non cupio? et hoc est: « Quis est homo qui vult vitam, » nec dico de vita acta in miseria, sed quis est ille « qui diligit videre dies bonos, » id est, vitam æternam, scilicet, vitam actam in bonis diebus? »

Dico, docebo timorem Domini, hunc scilicet, « prohibe linguam tuam » scilicet « a malo, » id est, ne in aperto mala loquaris, nec etiam mala loquaris intentione bona, et hoc est, « et labia tua ne loquantur dolum. »

« Diverte » etiam, id est, declina « a malo » opere: et quia hæc non sufficiunt addit « et fac bonum. » Et quia caro semper repugnat spiritui, et vult ut non faciat bonum, dicit: « inquire pacem, » B cum carne scilicet reprime eam: et quamvis nunquam invenire possis, quia semper repugnat, tamen semper « persequere eam, » id est, opprime eam.

Hic incipit quarta pars. Dico, fac bonum, quia « oculi Domini » sunt « super justos » per misericordiam: et si ipsi aliquid petunt, « aures ejus, » id est, clementia et potentia ejus sunt paratæ « ad eorum preces » exaudiendas.

Dominus exaudit justos, malos autem damnat, et hoc est: « Vultus autem Domini, » id est vultuositas, scilicet ira Domini est « super facientes mala, ut perdat de terra, » scilicet viventium, non solum eos, sed etiam « memoriam eorum. » Tunc enim perdita erit memoria eorum, cum nullus sanctorum super eos aliqua pia actione movebitur. Unde dixit Abraham: « Inter nos et vos magnum chaos firmatum est (Luc. xv). »

Oculi Domini super justos. Et de hoc possumus esse securi, quia Dominus exaudivit priores patres; et hoc est: « clamaverunt justi et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. »

Et sicut liberavit eos, sic « est » modo « juxta, » id est, benignus his qui tribulato sunt corde, » scilicet compunctione peccatorum: et ipse « salvabit humiles spiritu, » id est, illos qui nihil reputant ex se, sed ex solo Deo omnia.

Dico salvabit eos, sed tamen remanent « multæ tribulationes justorum: » justorum enim proprium D ut tribulentur, et « de his omnibus liberabit eos Dominus » cum ducet eos in regnum suum.

Tandem liberabit eos Dominus, et interim « custodit omnia ossa, » id est, omnes virtutes et fortitudines « eorum, » et quod nullum damnatum de virtutibus suis passi sunt; et hoc est: « unum ex his non conteretur, » quia Dominus non sinet eos deficere.

Isti non conterentur. « Mors autem peccatorum pessima, » qua imminente, peccatores damnationem æternam incurrunt, et vitam turpissimam: et hoc est, quod « qui oderunt justum » scilicet ipsi peccatores « delinquent, » id est peccabunt. Illic pro

A justis contrarium. Continuatio: Mors peccatorum pessima est, « animas autem servorum suorum redimet » id est, redemptos per sanguinem Filii deducet ad vitam æternam: et vitam eorum præsentem faciet, mundam: et hoc est « non delinquent omnes qui sperant in eo. »

IN PSALMUM XXXIV.

TITULUS: *In finem psalmus David.*

« Judica, Domine, nocentes me. » Psalmus iste convenit David, id est, Christo, dirigens nos in finem. Intendit enim nos admonere ad passionem. Materia est passio et resurrectio. Eam sic exsequitur: In prima parte ponit orationem. In secunda enumerat passionem cum exultatione resurrectionis. In tertia, quid illa passio et resurrectio efficiat, sicut in psalmo: Deus, Deus respice in me, passionem enumerat, sic in isto: sed quamvis de eodem dicat, tamen semper de eadem materia diversa dicit.

In oratione quam præponit, orat sibi et inimicis, tam convertendis, quam non convertendis; non convertendos dæmones accipimus, et obstinatos Judæos, quibus sic imprecatur: « Domine, judica, » id est, damna « nocentes me, » id est, dæmones, vel inconvertendos Judæos: et ipsos « impugnantes, » non tamen expugnantes « me, » tu « expugna, » id est devince. Expugnati erant in resurrectione Christi: quia non potuerunt eum retinere in morte, sicut putaverunt: et hic jam sibi incipit orare.

Expugna dico, et ut possis expugnare, « apprehende arma et scutum, » id est, qui ante occulte, modo evidenter operare in me arma, quibus possim inimicos devincere: et scutum, quo me defendas. Hæc autem arma et scutum sunt voluntas Dei, et tu qui aliquando videris sedisse, « exsurge » manifeste « in adjutorium mihi, » id est ad, cooperandum mihi.

Exsurge dico ad cooperandum mihi, et « effunde, » id est, notifica mundo « frameam, » id est, animam meam, qua tu diabolus devicisti, « et conculce inimicos, ne nomen eorum dilatetur: quod facere, erit « adversus eos qui me persequuntur. » Ipsi enim nomen meum volunt concludere, et suum dilatare. Quod per singula petant « dic animæ meæ » in ipsa impletione rei: « Ego sum salus tua » omnimoda.

Hic incipit orare de conversione inimicorum quos præviderat convertendos. Effunde frameam: « quærentes animam meam, confundantur, » id est, habeant erubescantiam de peccatis suis, et deinde « reveantur, » id est, timeant me et honorent.

Et non solum quærentes actu animam meam, sed etiam « cogitantes mihi mala, » scilicet consentientes facientibus, « avertantur » a via sua mala, ita ut sint « retrorsum, » id est, sequantur me et sic aversi « confundantur, » id est, erubescant de peccatis suis præteritis: quæ memoria erit eis

custodia virtutum. Et ponit per quod possint retrorsum averti, dicens : « fiant tanquam pulvis ante faciem venti. » Per ventum sancti Spiritus impulsionem accipimus, et orat quod sicut pulvis vento materiali a terra erigitur, ita isti Spiritu sancto a terrenis ad amorem celestium eleventur : et si ipsi non assentiunt Spiritui, sit « angelus Domini » sive malus sive bonus « coarctans eos, » id est, coercens ad conversionem, sive per poenam, sive per infirmitatem, sive quolibet alio modo. In hoc versu duo genera correctionis notamus, unum voluntarium, aliud coactum.

« Et fiat via illorum, » id est, mala opera eorum, quæ prius eis lucida videbantur, videantur « tenebræ, » id est, tenebrosa, ut ulterius timeant incedere per ea sicut per tenebras : et eadem in qua se prius firmiter stare putabant fiat eis « lubricum, » id est, lubricosa, ut intelligant neminem firmiter posse stare : si hoc nolunt cognoscere ; « angelus Domini » sit « persequens eos » quacunquē impulsionē. Hic quoque notantur duo genera correctionis.

Et « quoniam absconderunt mihi interitum laquei sui, » id est, occultos laqueos paraverunt mihi, qui laqueus erat causa interitus : absconderunt dico « gratis, » id est, sine merito meo et quoniam « exprobraverunt animam meam » dicentes : Dæmonium habes et similia : et hoc « supervacue. » In hoc quidem vacue, quia non erat quod dicebant : in hoc supervacue, quia immunis a peccato Filius Dei erat.

Et quoniam hoc fecerunt, veniant eis pro illis malis bona, et hoc est « veniat, » id est, paretur « illi » populo « laqueus, » id est, doctrina qua illaqueetur « quem ignorat, » id est, sicut mihi ignoranter paraverunt laqueum, sic illis ignorantibus paretur : et non tantum paretur laqueus, sed etiam « cadat » populus ille in laqueum, id est, ipsa doctrina efficax sit in eis : ita dico in laqueum, quod « in idipsum, » id est, laqueus iste sit laqueo similis quem paraverunt, ut sicut laqueo suo me prorsus retinere voluerunt, ita isti laqueo isto retineantur. Si habeatur, in laqueo ipso, idem erit. Dico laqueus apprehendat eos, « et captio quam abscondit, » id est, mors quam Christo occulte paraverunt « apprehendat eos, » id est, causa sit quare ipsi moriantur in peccatis suis. Vel sic potest legi, ad malum : Isti convertantur, illi autem « fiant tanquam pulvis ante faciem venti, » id est, moveantur in primo ictu tentationum : « et angelus Domini, » id est, diabolus, qui ideo dicitur nuntius Domini, quia per eum Dominus iram infert malis sit, « coarctans eos » ad graviora mala : « fiat etiam via illorum, » id est, institutio eorum « tenebræ, » ut per eam execrati fiant a cognitione veritatis, et fiat eis via ipsorum « lubricum, » id est, lubricosa, ut semper de vitio in vitium cadant, et propter hoc sit « angelus Domini prosequens eos, » id est, deducens eos de vitio in vitium usque ad interitum. Et « quoniam gratis absconderunt mihi interitum, » laquei

A scilicet, et « quoniam exprobraverunt animam meam supervacue, » ut supra « veniat illi » populo « laqueus, » id est, paretur eis occulta destructio, « quem ignorat, » id est, quem ipse nesciat, sicut completum est in occulta destructione per Titum et Vespasianum : et non tantum paretur, sed etiam habet efficaciam in eis : et hoc est « cadat » populus « in laqueum ipsum » ut supra expositum est. Vel idem est in laqueo, vel cadat in laqueum « in ipso, » id est, ipsa machinatione ; « et captio quam abscondit apprehendat eum, » scilicet illa vis quam ipsi paraverunt Domino, sit causa quare ipsi destruantur corporaliter.

Hic incipit secunda pars. Illis ita eveniet : « anime autem mea exsultabit in Domino » et hæc exsultatio fuit in passione spe resurrectionis : « et delectabitur » in ipsa resurrectione « super salutari suo, » id est, de salvatione, vel divinitate sibi unita.

Et tunc « dicent » in re ipsa « omnia ossa mea, » id est, omnes virtutes meæ : « O Domine » qui es « eripiens » per quamdam violentiam « inopem, » id est, genus humanum « de manu fortiorum ejus » inopis, id est, de manu fortiorum diabolorum : et etiam eripiens « egenum et pauperem, » id est, humanum genus « a diripientibus eum, » id est, a ministris diabolorum qui ex præcepto diabolico genus humanum ad diversa peccata diripiunt, « quis similis tui ? » Inops dicitur humanum genus, secundum hoc quod erat passibile et mortale et in dominio diaboli erat : egenum secundum hoc quod sicut ille egenus est, qui vietum suum cum labore quærit, sic ipsum quoque quærit aliquam cognitionem de Deo et tamen adhuc erat pauper, quia modicum in ejus cognitione proficiebat.

Præmissa exsultatione, de passione narrare ingreditur. Continuatio : Quamvis ita exsulet anima mea, tamen non removentur humanæ miseræ. « Surgentes iniqui testes, » qui ideo iniqui dicuntur, quia alter mendacium alterius testimonio comprobatur, « interrogabant me, » id est, accusationes imponebant mihi per interrogationes « quæ ignorabam, » id est, quæ facta nesciebam.

Retribuebant etiam mihi mala pro bonis « quæ feceram eis, supple in sancta doctrina, scilicet sterilitatem animæ meæ. » In hoc enim erat anima mea sterilis, quod incorporare eos mihi non poteram. Cibus enim meus, eorum salus et fides. Unde locutus Samaritanæ, dixit discipulis rogantibus ut manducaret : « Ego cibum habeo quem vos nescitis (Joan. iv). »

Ipsi retribuiebant mihi mala, « ego autem » non vindicabam me de eis, sed « induebam me, » id est, cooperiebam divinitatem meam « cilicio, » id est, poenitentiali veste. Carnem suam vocat poenitentialem vestem, quia in ea pro peccatis populi sustinuit poenam. Cooperta erat divinitas, quando suam non ostendebat potentiam. Induebar, dico, cilicio « cum illi mihi molesti essent, » id est, quamvis mihi molesti essent, cum alii soleant potentiam ostendere.

Et etiam « humiliabam animam meam, » id est, affligebam animam meam, « in jejunio » scilicet, quia eorum salute non poteram refici, vel in jejunio corporali, et etiam orabam pro eis, et quia non repererunt orationem meam, illa « oratio mea in sinum meum convertetur, » id est, mihi erit utilis : secundum quod ipse Dominus in Evangelio dixit apostolis : « In quamcunque domum intraveritis, primum dicite : Pax huic domui : et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra : sin autem, ad vos revertetur (*Math. x*), » id est, si vestra oratio non prosit eis, vobis saltem proderit.

Humiliabam et « sic complacebam mihi » vel Deo Patri : sic scilicet, habendo populum illum « quasi proximum et quasi fratrem » carnalem : quia tantum diligebam eum, quantum si frater meus carnalis esset : et cum nollet mihi acquiescere « humiliabar, » id est, affligebam pro eis sic « quasi » aliquis « lugens et contristatus, » lugens in corpore, contristatus in anima.

Ego sic humiliabar pro eis « et ipsi tamen lætati sunt adversum me, et convenerunt » scilicet, in hanc voluntatem, et « congregata sunt super me flagella, » id est, multiplicata, et ego « ignoravi » quare hoc facerent, quia, scilicet, non promerui.

Etiam « sunt dissipati » videntes ejus miracula, cum dicerent alii, quia bonus est, alii autem non, sed seducit turbas, et in passione ipsa cum viderent terræ motus. Et quamvis essent sic dissipati, « nunquam » tamen sunt « compuncti, » in quo maxime eorum nequitia aggravatur : sed potius tentaverunt me, adducendo ante me mulierem adulteram (*Joan. viii*) : dicendo etiam : « Si filius Dei es, descende de cruce (*Math. xxvi*) » ; « subsannaverunt me » cum aliquam infirmitatem humanæ naturæ in me cognoscerent : et non ad horam, sed « subsannatione, » id est, assidue : et cum nihil in me mali invenirent, « frenduerunt » scilicet bestiali more « super me dentibus, » id est, corrosionibus suis.

Ipsi ita contra me faciunt, sed tu quidem « quando respicies » misericorditer, ut de eorum potestate me liberes ? Respice, Domine, et « restitue animam » redditam corpori, remotam « a malignitate eorum, » id est, ab inferioribus Judæis malignantibus, et « unicam meam » ; id est, animam meam ipsam, quæ unica est : quia nullam partem habet : vel unicam, id est, carnem meam, quæ unica est immunis a peccato : « restitue, » fac immortalem et impassibilem, ereptam « a leonibus, » id est a principibus Judæorum et aliis.

Incipit tertia pars, in qua ostendit quid boni eveniat de sua passione et resurrectione, scilicet laus Dei, conversio impiorum, exultatio justorum. Restitue : Quod si feceris, « confitebor tibi » id est, laudabo te « in ecclesia magna » secundum numerum : quia de multis conficitur, nec tamen congregata de paleis, sed « in populo gravi, » id est, stabili per virtutem « laudabo te ».

Ego laudabo te, illi autem qui adversantur mihi,

A inique inferendo mala « non supergaudeant, » id est, si gaudent ad tempus, non gaudeant usque in finem : nec illi « qui oderunt me gratis, » id est, sine merito meo : « et annuunt oculis, » id est, alios nutu oculorum provocant ad derisionem meam.

Non supergaudeant, nec debent supergaudere, « quoniam mihi pacifice loquebantur, » et loquentes pacifice « cogitabant dolos » in corde, et illi doli non erant, ut auferent mihi exteriora, sed « in iracundia, » scilicet ad mortem meam intendentes : iracundiam dico « terræ, » pro terra scilicet et suo regno retinendo. Timebant enim perdere locum et gentem, nisi Christum occiderent.

« Et dilataverunt super me os suum » cum dicerent : Crucifige, crucifige eum (*Joan. xi*) : » et « dixerunt, Euge euge, » id est, bene bene, « viderunt oculi nostri » de isto quod optavimus.

Ita ipsi mihi fecerunt, sed tu « Domine vidisti, » id est, cognovisti eorum nequitiam, et meam innocentiam, et ideo « ne silcas, » sed profer sententiam : et tu « Domine, ne discedas a me ». Quamvis si securus quod Deus non discedat ab eo, tamen quia nihil scit se habere ex humanitate, orat, ut det aliis exemplum orandi, quia nihil prorsus in sua humanitate confidere debent.

Dico ne discedas, potius « exurgere et intende judicio meo, » id est, considera quale judicium sit factum de me, tu dico qui es « Deus meus ». Et quia si solum judicium aspiceret, haberet eum furem quia inter fures damnatus est, addit : « et attende causam meam, » id est, totam placitationem considera, scilicet, quod ego semper erga eos innocenter me habui, tu dico qui es « Deus meus ».

Intende in causam meam et « judica me secundum justitiam tuam, » id est, secundum hoc quod exigit justitia tua, « Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi, » scilicet « non dicant in cordibus suis, Euge euge animæ nostræ » de hoc quod retinuumus eum in morte, nec dicant in ore « devoravimus eum, » id est, destruximus eum. Hic quoque non dubius de se orat, sed nobis proponit exemplum. Hoc non dicant, sed potius « qui gratulantur malis meis, simul » omnes « erubescant et reverentur, » id est, timeant et honorent.

Et non tantum qui consentiunt facientibus mihi mala, sed etiam « qui loquuntur maligna super me, induantur confusione et reverentia. »

Isti erubescant, sed « qui volunt justitiam, » scilicet imitari, « exsultent » in corpore, et in anima « lætentur : » et illi « qui volunt, » id est, diligunt, petunt « pacem servi ejus, » id est, illam pacem quam ego, qui sum servus ejus, posui inter Deum et hominem : « et dicant semper : Magnificetur Dominus » de pace illa data hominibus.

Isti magnificent Dominum « et lingua mea meditabitur justitiam tuam, » id est, meditate annuntiabit, et non tantum justitiam tuam, sed « tota die » justitia annuntiabit « laudem tuam, » id est, te laudabilem, sicut de creatione cœli Christus in

propria persona laudem Dei annuntiavit, et etiam per hos hodie, per quos loquitur, ipse annuntiat. Quod dicit linguam meditari, quod cordis est proprium facere, ex unione membrorum, quod cordis est, linguæ attribuit.

IN PSALMUM XXXV.

TITULUS. *In finem servo Domini David.*

« Dixit injustus. » Psalmus iste convenit proprie prophetæ David servo Domini : qui bene in hoc psalmo comprobatur servus Domini, quia in hoc psalmo ostendit peccatorem omnia peccata sua non a Deo, sed ex se omnia habere. Justum vero nihil justitæ, nisi ex solius Dei pietate habere. Psalmus dico dirigens in finem, id est, Christum. Materiam est justus, et secundario impius. Modus vero talis est : In prima parte psalmi, impium cum sua accusatione describit. Cum enim impius diceret : Non possum me abstinere, quia sic sum creatus, talis est mea natura, ostendit eum falso queri de sua natura, et corruptionem non a sua creatione, et natura, sed a sua voluntate habere. In secunda parte describit justum non cum sua laude, sed cum laude Dei. Justus enim nihil boni ex se, sed omnia bona ex solo Deo hic ostenditur obinere. Intendit autem nos admonere, ut vitia ex nobis esse, bona autem a Deo cognoscamus.

Nolite vos excusare de peccatis vestris, quia « dixit, » id est deliberavit quidam « ut delinquat in semetipso, » id est, non ex sua natura, non ex coactione, sed ex sua voluntate hoc fecit, nec etiam attendit Deum judicem futurum unicuique secundum merita, et hoc est « timor Dei » qui omnibus præpositus est, « non est ante oculos ejus, » id est, in sua consideratione ut vel inde cogitet. In hoc maxime notatur nequitia ipsius, quod ex voluntate peccat, et nullatenus timore futuri iudicii refrenatur.

Bene dico quod timor Dei non est ante oculos ejus, « quoniam » ipse « dolose egit » cum diceret se non ex sua voluntate, sed ex sua natura et creatione, ex necessitate peccare, quod quidem dolus erat, quia licet hoc diceret, tamen in sua conscientia ex se ipso peccatum esse sciebat, et hoc tantum in conspectu hominum, quia homines putabant eum verum dicere, sed in conspectu Dei intantum dolose egit « ut iniquitas ejus » ab ipso eodem « inveniatur ad » Dei et hominum justorum pertinere « odium. »

Iniquitatem per partes exsequitur, et ostendit iniquitatem ejus et in cogitatione et in verbis et in actu. Continuatio : Bene dico iniquitas ejus, quoniam « verba oris ejus iniquitas et dolus » natura : iniquitas, id est, blasphemie contra Deum, et dolus est in proximum, quia etiam si bona dicat, tamen hoc seductoria intentione facit : et ne ille per ignorantiam se excusaret, ostendit eum inexcusabilem, cum dicit, « noluit intelligere cum bene ageret » vel in verbis vel in factis. Dederat enim Deus homini rationem, qua quidquid sibi esset agendum posset intelligere : et liberum arbitrium restituerat, quo posset divinæ gratiæ assentire.

Verba sunt iniquitas, et etiam in cogitatione est iniquitas : et hoc est « iniquitatem meditatus est in cubili suo, » id est, in corde quod cubile ideo dicitur, quia sicut in cubili suo aliquis, sic in corde anima stultis occupata cogitationibus, requiescit : et non tantum meditatur iniquitatem, sed etiam « astitit » diutissime immorando « omni viæ non bonæ » omni malæ operationi, scilicet, cum furibus furatus est, cum mœchis mœchatus est, etc. Et cum natura exigeret, ut ipse in se et in aliis mala odiret, « malitiam non odivit, » et hic illius nequitia maxime aggravatur.

Hic incipit de secunda parte. Continuatio : Injustus habet ex se sua peccata, sed, « Domine, misericordia tua est in cœlo, » id est, misericordia tua facit aliquos esse cœlos, id est, justos, quia nemo per se, sed omnes per te habent justitiam, « et etiam veritas tua, » id est, cognitio veritatis protenditur « usque ad nubes, » id est, sanctos apostolos : qui ideo nubes dicuntur, quoniam pluunt rorem cœlestis gratiæ fidelibus, ex illis nubibus venit ad nos illa cognitio veritatis. Misericordia ex Deo, veritas ex Deo, justitia etiam ex Deo : et hoc est, « justitia tua, » id est, justi sunt « montes Dei, » id est, comparabiles montibus. Nam sicut in montibus sol mane relucet, et inde descendit in valles, sic cognitio Dei in ipsis apostolis reluxit, et ex inde ad alios homines per eosdem apostolos descendit, et ne per montes accipiamus elatos hujus sæculi, addit « Dei. » Et ne aliquis diceret, quare hos potius elegit, et hos reprobavit, subdit : « judicia tua abyssus multa, id est, tantæ profunditatis, quod eam nemo potest cognoscere.

Vere judicia tua abyssus multa, quia tu salvabis utrosque et rationales et irracionales : et hoc est, « Domine, » tu « salvabis » spirituali salvatione, « homines, » id est rationales, « et jumenta » id est irracionales, faciens eos rationales, sicuti fecisti Paulum : vel salvabis corporali salvatione, ministrando eis necessaria hujus vitæ, et etiam multis aliis modis « multiplicasti misericordiam tuam » hoc faciendo, « quemadmodum, » id est, quantum multiplicasti misericordiam tuam. Sciendum quod licet David et Apostolus aliquod cognovissent de consilio Dei, quare quosdam eligeret, quosdam reprobareret, tamen noluerunt aperire, quia cognoverunt quod hoc potius noceret quam prodesset.

Tu salvabis homines et jumenta, sed illi irracionales male utuntur salvatione tua quia non sperant in te : « filii autem hominum, » id est, rationales, « sperabunt in tegmine alarum tuarum, » quia sicut pulli non possunt nutriri, nisi sub alis matris, sic intelligunt se non posse subsistere contra æstum diaboli, nisi protecti alis, id est, misericordia et veritate Dei. Vel ita : tu salvabis bonos et rationales spirituali salvatione, et ipsi non erunt ingrati, sed sperabunt in tegmine alarum tuarum.

Ipsi sperabunt in te, nec fraudabuntur a sua spe, quoniam « inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, »

id est spiritualibus donis, quibus abundat domus tua, id est Ecclesia. Inebriabuntur dicit per simile, quia sicut aliquis inebriatus solutus est a curis, sic justus per Spiritus sancti habitationem vacuus est ab appetitu terrenorum, et etiam « potabis eos, » spiritu sapientiæ, cui nemo possit resistere, et hoc est quod dicit « torrente, » « spiritu dico vel torrente voluptatis tuæ, » id est gratiæ, quia gratuito das illum hominibus. Vel « voluntatis tuæ, » in qua maxime delectaris, quoniam multum torrens tibi placet.

Dico « potabis eos, » et bene poteris « quoniam apud te est fons vitæ, » id est origo lotius boni, « et in lumine tuo » id est, Christo, scilicet, in cognitione tui, juxta illud : « Qui videt me, videt et Patrem (Joan. xiv), » et cum videbimus lumen, id est Patrem, et Spiritum sanctum.

Et ut possimus videre lumen illud, « prætende, » non illis qui volunt te scire, sed « sitientibus te, » id est credentibus in te, et prætende « justitiam his qui recto sunt corde. »

Et ut possim pervenire ad lumen illud, « non veniat mihi pes superbiæ, » id est affectio superbiæ. Per superbiam omne peccatum accipimus, quia in omni peccato superbia est, id est contemptus Dei. Pes singulariter et non pluraliter dicit, quia qui stat in superbia, nunquam stat firmiter, sed semper est pronus ad ruinam, sicut ille qui stat uno pede. Modo oravit quod non veniat superbia, id est effectus peccati ex se, nunc orat ut alterius suggestio eum ad peccandum non moveat, dicens, « et manus, » id est persuasio « peccatoris non moveat me, » a bono proposito.

Dico « non veniat pes superbiæ, » quia « ibi, » id est in pede superbiæ « ceciderunt qui operantur iniquitatem, » et inde « expulsi sunt, » a regno Dei, et postea « non potuerunt stare, » id est regnum Dei ulterius obtinere.

IN PSALMUM XXXVI.

TITULUS. *In finem Psalmus David.*

« Noli æmulari. » Psalmus iste convenit David prophætæ vel cuilibet justo, dirigens in finem, id est, in Christum, sicut et cæteri psalmi. Videns propheta vel quilibet justus, qui hic loquitur, impios prosperari, et justos conculcari ab impiis, et quod quidam simplices justus inviderent potentiam illorum, et vellent ulcisci injurias ab eis illatas, aliquando etiam vellent conformes fieri eis, ponit contra hanc saluberrimam doctrinam, quam Augustinus saluberrimum potum nominat. Materia est justus, et e contrario impius, secundario tamen. Modus est talis, quod eam materiam sic dividit. In primis agit de justo: admonendo eum ne moveatur invidia erga impium, vel imitatione, vel ira, in intermiscendo quædam de impio. In secunda parte ponit quid impius erga justum faciat, admonendo ipsum ut patienter sustineat. In tertia parte ponit præmia justus, cum admonitione et dam-

natione malorum, per quod justum, ne malum velit imitari, deterret. Intentio est, per hæc omnia simplices consolari, ut nullatenus propter impiorum nequitiam vel injuriam moveantur.

Veluti si dicat propheta vel justus ille qui loquitur: Frater simplex « noli æmulari. » Æmulari dicitur moveri erga aliquem, sive ad dilectionem, sive ad invidiam. Unde Apostolus: « Æmulor enim vos Dei æmulatione (II Cor. xi). » Et de utroque hic simplex admonetur, ut neque imitetur malignantes, imitando eorum malitiam, neque invidendo eis. Noli æmulari dico « in malignantibus, » id est, in consideratione malignantium, id est, malevolorum, ut vel imiteris, vel invidias, « neque zelaveris, » id est persequaris « facientes iniquitatem. » In zelare quamdam notamus majorem affectionem, quam æmulari.

Ponit causam quare justus simplex non debeat erga malos invidia moveri « quoniam tanquam fennum arescet, » neque hoc differetur, sed « velociter, » fiet. Feno comparamus potentes hujus sæculi, quia sicut fenum floribus ornatum et viride cito arescit, sic isti ornati, et virentes in gloria hujus sæculi cito deficiunt, « et cito decidunt, quemadmodum olera herbarum, » id est, olera in horto non bene cullo, sed agresti, quibus plebs inferior comparatur, quæ et si viret cito, tamen deficit.

Et quia cito deficiunt hæc, ideo tu, bone homo, « spera, » non in his præsentibus, sed « in Domino, » « et fac bonitatem, » id est, plura bona. Bonitas enim non de uno, sed de pluribus dicitur; « et » sic « inhabita terram, » id est Ecclesiam, « et pascaris in divitiis ejus, » id est, reficeris, sanctis Scripturis et multis spiritualibus donis.

Et multis « delectare in Domino, » quasi re tibi jam lepida. Hæc enim consuetudo est, ut si quis accedat ad Dominum, in primis quasi durum reputet, postquam vero consueverit, in eo maxime delectetur; delectare dico, « et ipse dabit tibi petitiones cordis tui, » non carnis sed spirituales.

Et quia aliqui simplices possent dicere: Non possum delectari vel sperare in Domino, quia multa habeo peccata, contra hoc salubre dat consilium: « Revela Domino viam tuam, » per confessionem tuam, id est mala opera per quæ incedis, et his revelatis, « spera in eo, » « et ipse, » Dominus « faciet justitiam tuam » tibi scilicet « et judicium tuum, » id est discretionem dabit tibi, qua secernas bonum a malo.

Et ne diceret aliquis, Licet habeam hoc, tamen semper vilis ero, commendat hæc dona, « Dominus justitiam faciet, » et illam « educet, » de tenebris hujus vitæ, in qua obscura et vilis reputatur, « quasi lumen, » id est faciet omnibus lucidam, cum dicent mali in judicio: « Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei (Sap. v), » « et judicium tuum educet tanquam meridiem, » id est in

maxima constituet claritate, ut omnibus apertum sit, dico, revela viam tuam, et spera in Domino, et acceptis donis ab eo, semper « subditus esto Domino, » id est famulare ei « et orare eum. »

Et ne simplex admonitus sic diceret : Ecce sive malignentur, sive mala faciant dum, justis non noceant, non movebor erga eos, sed si prosperentur, non nobis mala inferant, quin moveamur cessare non possumus : contra quod propheta item ponit salubrem admonitionem. Dico : « subditus esto Domino, et si impius prosperatur, noli æmulari, » neque imitando, neque invidendo « in eo, » id est in consideratione illius, « qui prosperatur in via sua, » id est mala operatione, quæ incedit ad interitum : et « in homine faciente injustitias, » id est bonorum persecutiones.

Ne æmuleris dico, et si in aliquo modo motus es, dimitte : et hoc est « desine ab ira, » et si longo odio motus es, desine : et hoc est « derelinque furorem, » et si aliquando furere voluisti, desine : hoc est, « noli æmulari, ut maligneris. »

Et ideo dico noli malignari, « quoniam qui malignantur, exterminabuntur, » id est et malevoli, et mala facientes, scilicet, extra terminum supernæ Jerusalem ejicientur. « Sustinentes autem Dominum, » id est cum longanimitate mala hujus vitæ tolerant, Dominum remuneratorem attendentes « ipsi hæreditabunt terram, » id est, hæreditario jure cœlestem possidebunt patriam.

Dico hæreditabunt patriam. Et ne aliquis diceret : Quis tam diu poterit sustinere? dicit : « et adhuc pusillum, » quasi, non deficias sustinendo, tempus enim breve est, nedum vita hominis. Dico sustine pusillum « et non erit peccator, » non quod peccatoris substantia pereat, sed non erit, id est, peccare non poterit : et concedatur quod tunc « quæras locum ejus, » id est, an aliquo modo in alia vita peccator sit necessarius « et non invenies. » In hac vita tantummodo peccator est necessarius, in qua per eum justî examinantur.

Dixerat quia sustinentes Dominum hæreditabunt terram : nunc determinat quomodo sustinentes, scilicet non qui inviti et murmurantes, sed qui in mansuetudine et simplicitate. Ad hoc continuatur : locum peccatoris non invenies in alia vita. « Mansueti autem vita. » « Mansueti autem hæreditabunt terram » viventium, « ibi delectabuntur in multitudine pacis. » Ibi in æternum viventes, nec a diabolo, neque a carne sua aliquo modo impugnabuntur, nec aliqua penitus inquietudine turbabuntur.

De secunda parte incipit, mansueti delectabuntur in pace, sed interim in hac vita « peccator justum observabit, » diligenter vitam ipsius inquiret, attendens si in aliquo ei nocere possit : et cum nihil possit contra eum ratione, quasi bestialis « stridebit super eum dentibus suis, » id est, lividis corrosionibus et detractionibus.

Sic stridebit peccator super justum ; tu autem, vir bone, ne cures, sed deride eum, quia « Dominus ir-

ridebit eum. » Bene dico iridebit eum « quoniam prospicit quod veniet dies ejus, » id est, judicium. Judicium nominat diem, quia ibi erunt omnia manifesta quasi in die.

Merito iridebit eos Dominus quoniam « peccatores gladium, » id est mala opera sua « evaginaverunt, » scilicet de cogitationibus suis, ubi abscondita erant, in manifestum deduxerunt : sicut aliquis gladium suum evaginat, et etiam « intenderunt arcum suum, » id est dolos suos, quibus occulte vulnerent sicut aliquis occulte arcu ferit.

Ad hoc intenderunt arcum « ut decipiant pauperem, » id est simplicem, qui nondum satis perfectus in cognitione Dei « et inopem, » eundem accipere, qui inops dicitur, quia passibilis et mortalis, et multis oppressus miseriis hujus mundi, ad hoc evaginat gladium « ut trucidant rectos corde. »

Ipsi evaginaverunt gladium et « gladius eorum intret in corda ipsorum, » id est, dum occidunt sanctos, occidantur et ipsi interius « et arcus eorum confringatur, » id est dolus ejus inefficax habeatur, ne bonos possint decipere, et sibi conformes efficere.

Hæc omnia faciet tibi impius, et etiam cum tu eris pauper, ille prosperabitur, sed tu omnia patienter omnia sustine, quia « melius modicum justo, » id est, sua modicitas et paupertas « super divitias peccatorum multas. »

Et bene dico, melius est « quoniam brachia, » id est, fortitudines et potestates « peccatorum contentur, » id est destruentur, et inutilia omnino inveniuntur : « justos autem, » quamvis modicos et pauperes « confirmat Dominus, » in bono proposito, et spe futuræ beatitudinis.

Et bene dico confirmat justos : falsa namque eorum sententia est, qui putant Dominum non cognoscere hæc quæ aguntur in hac vita, quia « Dominus novit dies immaculatorum, » « et, » ipse Dominus « erit hæreditas eorum, » id est, justorum « in æternum, » Dominus dicitur hæreditas justorum, quia sicut hæreditas pascit et sustentat possessorem, sic Dominus in hac vita suis, et tandem in alia vita omnimoda erit refectio.

Et ideo « non confundentur, » imo voluntas eorum implebitur « in tempore malo, » id est, in die judicii, quod malum erit impiis, qui tunc damnabuntur in æterna damnatione, tunc justî non confundentur, et in hac vita plene a Deo reficiuntur, quod est « diebus famis, » id est, in vita hac qua esuriunt sancti et sitiunt justitiam « saturabuntur » spiritualibus cibis, e contrario fiet peccatoribus, et hoc sub probatione ponit ; sic justî non confundentur in tempore malo, quia soli peccatores peribunt.

Tunc quidem peccatores peribunt. In hac vero vita « inimici Domini, » id est, ipsi peccatores « mox ut honorificati, » id est, habiti in reverentia « et exaltati fuerint, » per potentias et dignitates « deficientes, » assidue, et hoc est « deficient, » paulatim enim deficient, labendo quotidie in graviora de-

licta (quemadmodum fumus.) Sicut enim fumus quanto altius ascendit, tanto magis attenuatur et deficit: sic mali quanto altiores occupant sententias, tanto magis a bono deficiunt. Per multas partes ostendit quod melior est modicitas justi quam divitiarum peccatorum.

Ecce ponit causam quare peccator deficiat quia « mutabitur peccator » a Deo « et non solvet. » Mutuamur quidem a Deo quicquid habemus, quæ bene solvit qui ad hoc utitur donis Dei, ad quæ Deus instituit: ut si habeat divitias, dispenset eas pauperibus, et in cæteris donis similiter: peccator non solvit, justus autem bene solvit, scilicet « miseretur, » id est, pia affectione erga afflictos movetur, quod utique satis illi est, qui non habet quod tribuat. Justus autem miseretur « et etiam retribuet, » si quid habet.

Ideo miseretur et etiam retribuet, « quoniam benedictentes ei, » « Domino, » id est, gratias agentes, solventes ea quæ a Domino mutuati erant: « hæreditabunt terram, » viventium: « maledictentes autem, » id est non agentes illi Domino dignas gratias de acceptis muneribus « disperibunt. »

Bene dico, quod justus hæreditabunt terram, quod eis per hoc eveniet, quia a Domino diriguntur opera eorum: hoc dicit: « gressus, » id est, affectiones et opera « hominis » bene ratione utentis « diriguntur, » id est, recti inveniuntur « apud Dominum, » id est, in dispositione Domini: sicut si diceretur de aliquo potente, qui bene disponderet de aliquo apud eum bene opera ipsius diriguntur: Dominus dirigit gressus justus « et viam, » id est, vitam bonam istius justus directus « volet » Dominus. Vel « viam, » id est præcepta et institutiones ejus Domini volet sequi ille homo. Vel « viam, » id est bona opera quæ fecit Christus.

Ideo cum ceciderit, id est peccaverit, homo ille « non collidetur, » id est neque criminaliter peccabit, neque in venialibus permanebit, « quoniam Dominus supponet manus suas, » id est auxilium suum quo sustineatur. Habet alia translatio: quia Dominus confirmat manum ejus: secundum quod ita legetur: « Cum ceciderit » corporaliter scilicet, cum occidetur et flagellabitur « non collidetur, » in animo, id est, non peccabit in animo, « quia Dominus confirmat manum ejus, » id est operationem ejus.

Bene dico, quod non collidetur quia ego vidi justum custoditum a Domino in omni tempore, et dum justitia juvenis esset, et parvula, et dum perfecta, et dum in senio: si loquatur totum corpus sanctorum: quasi diceret: « Junior fui, » id est juvenis, ut in tempore Abel et aliorum, quando justitia per solam legem naturalem colebatur aliquantulum, adulta fuit, cum legem scriptam recepit, et in tempore gratiæ perfecta fuit: probat quia junior fuisset, dicens: « etenim senui, » id est, ad reverendam ætatem veni, id est, ad tempus illud in quo frigescit charitas multorum, sicut futurum est in tempore

A Antichristi. Si loquatur unus solus justus, dicit « junior fui, » id est, similis sum illis primis justis « et senui, » id est similis sum illis novissimis justis, in quorum tempore erit justitia in decrepita ætate: non quod justus deficiant, sed in multis qui justus videbantur frigescit charitas. Sic se comparat Apostolus illis novissimis, ubi dicit: « Nos qui vivimus, qui residui sumus, rapiemur in nubibus obviam Christo in aera (I Thes. iv.) » Dico juvenis fui et senui, « et in nullo tempore vidi justum derelictum » a Domino, quin conferret ei Dominus spirituale auxilium: « nec semen, » id est, opera « ejus, » « quærens panem, » id est, indigens pane, scilicet spiritali vivificatione. Custodit enim Dominus fideles suos, et eorum opera vivificat, et sibi placere facit.

Ideo Deus non derelinquit justum suum, quia talem se exhibet, quem Dominus digne respicere debeat, scilicet « tota die, » id est assidue « miseretur » pia affectione, « et, » si quid habet « commodat, » id est tribuit necessitatem patienti. Commodat proprie dicit, quia qui dispensat, sibi reddi exspectat, non a paupere, sed a Domino: et quia justus ita commodat, ideo « semen illius, » id est bona operatio illius « in benedictione, » id est in incremento « erit. » Hæc est enim manifesta veritas, quod si quis libere dispensat aliquid bonum sibi a Deo commissum, tanto magis abundat in eodem: ut si quis doceat alios, vel bona sua in elemosynas distribuat. Unde Apostolus monens ad elemosynas dicit: « Et augetur incrementa frugum justitiæ (I Cor. ix.) »

Et quia Dominus ita facit justis, ideo tu frater simplex, « declina a malo, » et quia non sufficeret cessare a malo, nisi fieret bonum, subdit: « et fac bonum, » et sic « inhabita » cælum « in sæculum sæculi, » id est in æternum. Habitant quidem justus in hac vita spe cælum, quod possidebunt in alia vita in re.

Dico fac bonum, et facere debes, « quia Dominus amat judicium, » id est discretionem, qua separent justus bona a malis: et ipse Dominus « non derelinquet » in hac vita « sanctos suos, » imo « conservabuntur, » ducendo « in æternum. »

Ex quo dixi junior fui, incipit pars tertia. Dico, conservabuntur et obtinebunt illam hæreditatem ad quam conservabuntur; et hoc habemus interposito versu ubi dicitur: Justus autem hæreditabunt terram viventium, et hoc non ad tempus, sed æternaliter. Quod dicit, et habitabunt in sæculum sæculi super eam, superius benedixit, quia possessores et Domini erunt terræ illius.

Interposuit de impiis, ut per poenam eorum deterreat justos. Continuatio: Justus conservabuntur in æternum, sed impii punientur in æternum, « et semen, » id est opera, « impiorum peribit, » quia nullam conferet utilitatem. Justus autem hæreditabunt terram, etc. Dixit quod Dominus illam hæreditatem dat sanctis suis, modo ne aliquis parvipenderet eam, describit eam et dignam ostendit. Continuatio:

Sancti hæreditabunt terram quæ est valde digna, quia ibi « os justus, » id est cor quod ideo os nominat, quia aperitur sicut os, et Deus implet illud, « meditabitur sapientiam, » non dubiam cogitans, sed certam habens de Dei cognitione, « et lingua ejus, » id est affectio « loquetur » modo suo: laudabit Deum, scilicet, de sua restitutione.

Et etiam ibi « lex, » id est voluntas « Dei ejus, » qui dicitur Deus ejus, quia multa bona fecit ei: erit « in corde ipsius, » id est in voluntate ipsius. Ea enim volet ibi justus, quæ sciet Deum velle: « et non supplantabuntur, » id est impedientur « gressus ejus, » id est affectiones et opera ejus quin impleantur omnes affectiones ejus.

Nec etiam erit ibi, qui velit supplantare gressus ejus, id est justus, quia « peccator, » diabolus vel homo, « considerat et quærit » invidiosa affectione « mortificare eum. » Invidia quidem tormentum animarum eorum erit, qui invidia in hac vita peccaverunt.

Peccator quærit mortificare justum, « Dominus autem non derelinquet eum, » justum, « in manibus ejus, » id est voluntate vel peccatoris potestate, ut possit justum damnare « nec » ipse Dominus « damnabit eum, » justum, « cum judicabitur, » id est damnabitur impius « illi, » id est ad honorem justus. Recipit enim vindictam justus, cum damnabitur impius.

Possumus et ita legere prædicta: Ideo justus hæreditabunt terram, quia in hac vita « os justus meditabitur, » studioso « sapientiam, » id est cognitionem Dei « et lingua ejus loquetur judicium » ad litteram: « lex etiam Dei ejus, » id est præcepta ejus, erunt « in corde ipsius, » id est in voluntate ejus, id est volet legem ei implere « et non supplantabuntur gressus ejus, » justus scilicet, id est non potest impediri quin impleat affectiones ejus, nec deest qui velit supplantare: quia « considerat peccator justum, » id est diligenter attendit, in aliquo possit impedire eum « et quærit mortificare eum » et voluntate et opere. « Dominus autem non derelinquet eum, » justum, « in manibus, » id est in potestate « ejus » peccatoris, « nec » ipse Dominus « damnabit eum, » justum, « cum judicabitur illi, » ut supra. Vel « damnabit eum » ustus judicabitur illi, » id est ad voluntatem peccatoris. Licet enim justus aliquando ab impiis flagelletur, occidatur, et aliis modis judicetur, tamen non damnat eum Dominus, sed servat illæsum interitus.

Et quia Dominus ita custodit justos, ideo tu « exspecta » per longanimitatem, dum et « custodi vias, » id est præcepta « ejus » « et ipse Dominus exaltabit te » dando virtutes « ut hæreditate capias terram » viventium: nisi enim ita exaltaretur homo, indignus esset capere rem tuam arduam, quam terram de qua simpliciter modo credis « videbis cum peccatores perierint. »

Et bene dico quod peccatores peribunt, quia ego « vidi impium superexaltatum » super aliquos mino-

res, « et elevatum sicut cedros Libani, » id est transcendentem alios potentes in altitudine hujus sæculi, sicut cedrus Libani alias in altitudine superat arbores.

Vidi sic exaltatum, « et transivi » hæc præsentia, et prævidi mentis affectione et agilitate futura: « et ecce » ibi « non erat » peccator « et quæsi eum, » id est diligenter consideravi quare ibi non esset « et non est inventus locus ejus, » id est cognovi quod non habeat locum.

Et quia ibi impii non habent locum, ergo ut ibi tu possis habere locum « custodi innocentiam, » custodi bene dico: quia multi malis persuasionibus volunt eam tibi furari « et vide æquitatem, » id est æquum cognosce te semper puniendum ad tuam exanimationem: ideo videt æquitatem « quoniam homini pacifico, » id est, qui patienter portat adversa hujus vitæ, et sibi debita deputat, « sunt reliquæ, » id est vita æterna, quæ sibi in posterum reservatur. Vel « reliquæ, » id est bona fama post mortem.

Justis sunt reliquæ, « injusti autem disperibunt, » id est damnabuntur « simul reliquæ impiorum interibunt. » Impii relinquunt sibi secundum præsumptionem suam vitam post mortem, quæ reliquæ interibunt eis, quia nullo modo vitam æternam habebunt, vel reliquæ, id est fama, domus et cætera quæ relinquunt, interibunt, id est destruentur.

Modo ne diceret simplex admonitus, Sufficientes habeo causas quare bene agere debeo et impium sustinere, non possum autem: ostendit ei propheta non deesse potentiam, ut sic dicatur: Injusti peribunt, « salus autem justorum, » id est remissio peccatorum, id est potestas bene operandi est « a Domino, » « et » ipse Dominus est « protector eorum in tempore tribulationis, » id est in hac vita, ne lædantur telis inimici.

« Et abundat eos Dominus » ad bene operandum, « et liberabit eos » « a pœnis exterioribus, ut jam nullo modo vexentur etiam in corpore: » et eripiet eos a peccatoribus » cum ducet eos de vita hac: « et salvabit eos » æterna salvatione, propter hoc, quia speraverunt in eo. »

IN PSALMUM XXXVII.

TITULUS. *In finem psalmus David in rememoratione sabbati.*

« Domine, ne in furore. » Psalmus iste convenit David prophætæ vel alii pœnitenti, habitus in rememoratione sabbati, id est æternæ requiei, cujus cum memorem se facit pœnitens qui hic loquitur, multis se affligit modis, ut ad illam pervenire possit, psalmus dico dirigens nos in finem, id est in Christum. Habent quidam libri, in commemoratione peccatorum. Est enim in hoc psalmo materia pœnitens, multis quidem affectus miseris pro peccatis suis. Modus est talis: In prima parte orat, quod sic purgetur per miserias quas hic sustinet, ut post hanc vitam nihil patiat. In secunda parte enūmerat miserias quas hic sustinet. In tertia parte ostendit se

nunquam Deum inter tot mala deseruisse, sed semper in eo sperasse, et ad graviora patiendum se paratum esse. In fine ponit in conclusione quamdam exultationem de impetrata venia. Intendit nos admonere, non ut timeamus, sicut fecit in alio pœnitentiali psalmo, sed ut jam patienter sustineamus quæcunque mala ad purgationem peccatorum, ac si ita moneret pœnitens qui loquitur.

Noli, frater, rogare Deum, ut mala hujus vitæ removeat a te, sed per hæc, æterna removeat exemplo mei, qui non de istis oro, sed de illis, sic: « Domine, ne in furore tuo arguas me. » Legatur istud sicut in alio psalmo expositum est.

Nec debes post hanc vitam arguere, quoniam in hac vita multa mala sustineo. Hoc dicit, « quoniam sagittæ tuæ, » id est pœnæ illæ peccatorum quas infixisti Adæ. Minatus est enim Deus Adæ, quasi arcu intensus: « In quacunq[ue] die comederis de ligno scientiæ boni et mali, morte morieris (Gen. u). » Eo autem infringente obedientiam, sunt ei infixæ sagittæ Dei, scilicet, factus est mortalis et patiens peccati, quæ manent ecclesiæ in filiis Adæ, de quibus pœnitens hic dicit, infixæ sunt mihi, et tu, Domine, non extraxisti a me sagittas illas, nec alleviasti, sed « confirmasti » quasi magister supra in correctum discipulum « manum tuam, » id est vindictam tuam « super me, » id est, per illa mala comprimens me.

Et interim confirmasti manum super me, quod jam « non est sanitas in carne mea, » quia omnibus malis est caro mea possessa, ut fame, et lassitudine, et aliis hujusmodi, non est sanitas mihi dico, et hæc « a facie, » id est, a præsentia « iræ, » id est, vindictæ « tuæ, » habens quidem in præsentia consideratione vindictam, quam facturum est de peccatis, nullam carni meæ quæro quietem; « non est pax ossibus meis, » id est, robora animæ conturbantur, et inde non accuso te, Domine, sed hæc tota turbatio est mihi « a facie, » id est propter præsentiam « peccatorum meorum. » Considerans enim peccata sua, timens vindictam Dei pro peccatis illis, conturbatur et in corpore et in anima.

Bene dico turbor pro peccatis, quia mea peccata multa sunt, hoc est, « quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum » et sibi subjecerunt mentem meam, « et sunt gravatæ super me sicut onus grave. » Sicut enim onus grave portantem deprimit, sic istæ iniquitates deprimentur animam.

Hic incipit, scilicet, enumerare miserias quas sustinet, quas simul in præsentia versu comprehendit. Ideo dico quod supergressæ sunt, quia « cicatrices meæ putruerunt et corruptæ sunt. » A similitudine dicit: quia sicut cicatrices prius putrescunt, postea rumpitur caro, sic peccata sanata in baptismate putrescant, quando cogitamus ea renovare: corrumpuntur, quando ad actum perducimus. Habent aliqui libri: corruptæ sunt et putruerunt, et tunc est conversus ordo, quia prius corrumpuntur cum dicuntur ad actum, deinde putrent cum aliis dant

A exemplum peccandi, sicut vulnera corrumpuntur prius, deinde emittunt fetorem. Putruerunt dico « a facie insipientiæ meæ, » id est propter sapientiam [insipientiam] meam, quæ mihi semper præsens est.

Et in tantum putruerunt, quod ego « miser factus sum, » id est miserum me reputans « et curvatus, » id est jam non respiciens cœlum sicut deberem, sed sola hæc terrena sicut brutum animal, curvatus dico mea reputatione « usque in finem, » id est in tantum, quod nulla bestia sit magis turbata, quam ego mea reputatione. Vel ita: Quia sic putruerunt cicatrices meæ, ideo miser factus sum sicut portans multas miseras, sive ego mihi ipse faciam, sive aliunde mihi inferantur, et in tantum miser, quod ego curvatus sum, id est, depressus pondere miseriarum usque in finem vitæ meæ, vel usque in finem, id est, in tantum quod nullus jam potest deprimi ultra me aliquibus miseriis, et quia sic sum factus miser et curvatus, ideo « tota die, » id est, assidue « contristatus ingrediebar » de tristitia in tristitiam. Vel « ingrediebar, » id est, conversabar inter homines contristatus.

Ideo quidem contristatus ingrediebar, non pro aliquo damno temporalis rei, sed « quoniam lumbi mei, » id est, fragilitas meæ carnalitatatis, « impleti sunt illusionibus, » id est, deceptionibus diaboli. Per lumbos, ubi sedes libidinis, id est, carnalis voluptatis, accipimus quamcunque carnis voluptatem, et in tantum sunt lumbi mei impleti illusionibus, quod jam « non est sanitas in carne mea, » id est nullum genus voluptatis est in quo non sim illusus.

Et quia ita sum illusus, ideo « afflictus sum » in corpore « et humiliatus sum » in anima « nimis, » id est, valde, et etiam gemebam in corde meo, « et ab illo gemitu cordis mei rugiebam, » id est prorumperebam in rugitum, id est cum magno desiderio in clamorem, sicut leo rugit, cum aliquam escam desiderat.

Ego rugiebam, « et omne desiderium meum, o Domine, est ante te, » id est nihil desidero nisi quod tibi placet, « et gemitus meus non est a te absconditus, » imo tibi bene cognitus, et a te probatus.

Bene dico gemitus, quia tantus est gemitus mihi, quod « cor meum, » id est anima mea, « conturbatum est, » et quod cor sit turbatum ostendit, dicens virtutem animi defecisse et rationem, et hoc est « derelinquit me virtus mea, » id est fortitudo animi sic defecit, quod jam nihil tolerare potest: « et etiam lumen oculorum, » id est ratio « non est mecum, et ipsum » quamvis mihi naturale esset, vel « ipsum, » id est quantumcumque erat, id est perdidit discretionem boni et mali.

« Et ad cumulum omnium malorum, amici mei, » id est illi qui mihi pio ac fideli amore putabantur esse conjuncti sine aliqua cognatione carnis, et qui mihi solatio esse debuissent, « et proximi mei » secundum carnem « appropinquaverunt » paulatim accedendo « adversum me, et steterunt, id est perseveraverunt erga me in malis acibus.

Amici mei fuerunt contra me, et qui non fecerunt mihi mala, nullum fecerunt solatium : hoc est, « et qui iuxta me erant, » id est conjuncti mihi aliqua cognatione vel amicitia « de longe steterunt, » id est recesserunt a me nullum ferentes solatium, et tunc mihi sic derelicto, illi, « qui quærebant animam meam » tollere, id est dæmones et ministri eorum « vim faciebant, » id est manifesta mala inferebant.

Et non tantum mala inferebant, sed etiam mala dicebant manifeste et occulte : et hoc est, « qui inquirebant mihi mala, locuti sunt vanitates, » id est, manifesta mendacia : ut cum dicerent hæc mundana sufficere ad beatitudinem, et similia, et non tantum manifeste dicebant mala, sed etiam « tota die meditabantur dolos, » id est, si aliquando dicebant bona, non bona, sed seductoria intentione dicebant.

« Ego autem non laudiebam, » id est, non movebar de eorum maledictis : ego dico in hoc existens « tanquam surdus, » id est, sicut surdus non habet aliquem actum auditus, sic nec ego aliquem actum motionis : et eram erga maledicentes « sicut mutus, » et quia mutus etsi non expressa voce, tamen aliquo motu vel indicio aliquo iram suam exprimit, ut suam manifestet constantiam, dicit « et non aperiens os suum, » id est nullo modo respondens impropertantibus.

Et non tantum non habebam actum audiendi, sed nec potentiam, et hoc est, « factus sum sicut homo non audiens, » id est non potens audire : et cum superius dixisset, « sicut mutus non aperiens os suum, » ne inferret aliquis, ideo mutus eras, quia non habebas unde responderes, ideo subdit, « et non habens in ore suo redargutiones » contra persequentes, id est, quamvis haberem unde possem reprehendere, tamen fui quasi non habens.

Hic incipit de tertia parte. Continuatio : Ita tribulor, sed tamen speravi in te. Et « quoniam speravi in te » ideo « tu, Domine, Deus meus, exaudies me. »

Exaudies et debes exaudire « quia » ego « dixi, » id est, deliberavi « ne inimici mei, » id est, diaboli et eorum ministri, et si modo gaudent super me « nequando, » id est, in fine « gaudeant pro me devicto, » et revera gauderent, quia « dum commoventur pedes mei, » id est, dum fuerint commoti, « locuti sunt magna super me, » id est, contra me, quia de mea infirmitate gaudebant.

Et ideo exaudies, quia licet jam multa mala sustinui, tamen multo plura paratus sum sustinere, et hoc est, « quoniam ego in flagella » sustinenda ire « paratus sum » pro amore tuo, et semper peccatorum memoriam habeo, et hoc dicit, « et dolor meus in conspectu meo semper, » id est, præcedentium peccatorum memoriam semper habeo in corde.

Ideo quoque exaudies « quoniam annuntiabo, » id est, confitebor « iniquitatem meam » « et cogitabo, » id est, sollicitus ero « pro peccato meo » faciendo opera per quæ mihi peccatum relaxetur.

A Ego tot mala sustineo quod etiam morior, et hoc est quod dicit, « inimici autem mei vivunt, » id est, existimant vitam esse in his mundanis, « et confirmati sunt super me, » scilicet ad inferenda mihi mala : « et multiplicati sunt » et numero et gravius nocendo « qui oderunt me inique. »

Et non tantum inferebant mihi mala, sed etiam « detrahebant mihi » illi « qui retribuunt mala pro bonis, » et hoc totum faciebant nulla alia causa, nisi « quoniam sequebar bonitatem. »

Hic ponit exultationem. Continuatio : Ego hæc omnia patior, et tu, « Domine, Deus meus, » salutis meæ dator, id est, qui jam exaudisti me « ne derelinquas me, » id est, ne permittas me cadere in criminale peccatum. Permittit enim Deus cadere aliquando suos ad correctionem majorem, ut Petrum ; et si aliquando derelinquas, « ne discesseris a me, » id est, » ne permittas me perseverare in peccato, sed « intende in adiutorium, meum, » id est, date intentum, ut me adjuves ad bene operandum.

IN PSALMUM XXXVIII.

TITULUS. *In finem canticum David pro Idithum.*

« Dixi : Custodiam. » Volens Esdras honorem facere Idithum, qui fuit unus de quatuor præceptoribus, cum arcam Domini de Sylo reducerent, ad memoriam ipsius ponit nomen ejus in ipsius psalmi in titulationem. Licet autem in quibusdam scripturis inveniamus, hunc psalmum fecit Idithum, et hunc Enam, etc., tamen intelligendum est a David omnes factos esse. Hi autem fecisse dicuntur, quia recensuerunt, et non tantum propter hoc, sed maxime ideo, quia interpretatio hujus nominis, Idithum, ipsius psalmi proprietatem ostendit. Idithum namque transiliens interpretatur, et hic de transiliente omnia temporalia agitur. Hunc psalmum ideo canticum nominat, quia hic quamdam exultationem proponit, scilicet, finem nostrum, id est, Christum, et licet hic quædam tristitia proponantur, tamen ipsa læta reputantur spe finis illius. Titulus sic exponitur : Canticum istud convenit David propheta transilienti vel cuique transilienti habitum pro Idithum, id est, ad honorem Idithum, id est, transilientis. Cum enim ostendit talem esse transilientem, ut, relictis mundanis, ad cœlestia saliat, magnum honorem exhibet; canticum dico, dirigens in finem, id est, in Christum. Materia est transiliens, id est, perfectus ille, qui omni mundanorum voluptate postposita, solis cœlestibus inhiat, et etiam talis, qui adeo perfectus est, ut etiam linguam suam a peccato omnino cohibeat, hanc per partes ita disponit. In prima ostendit ille transilientem se tacere mundo, id est, hominibus, et loqui Deo. In secunda parte comparat hæc mundana cum cœlestibus, ostendens hæc esse vana, illa appetenda. In tertia parte ponit orationem, ut a malis liberetur, et cœlestia valeat obtinere. Intentio est justos admonere, ut a mundanis postpositis, ad cœlestia transeant.

Vos justi nolite hæc mundana appetere, sed con

siderate me qui « dixi, » id est, deliberavi apud me ipsam, « Custodiam vias meas, » quibus debeo ad Deum accedere, non jam dico abstinendo a furto, vel a talibus, quæ omnia jam removi a me, sed sic custodiam « ut » jam deinceps « non delinquam in lingua mea. »

Et ut non delinquam « posui ori meo custodiam » tunc « cum consisteret peccator adversum me, » id est, qui volebat ad maledicia provocare, et sic cum consisteret peccator adversum me, posui ori meo custodiam; sed quia omnis actio, quæ sit ex deliberatione, sit certior, præmittit, dixi: Custodiam enim ab omni malo. Custodit rationem, quæ bonus janitor emittit emittenda, retinet non emittenda.

« Posui custodiam, » scilicet « obmutui » et hoc non ex ira, sed ex humilitate, et hoc est « et humiliatus sum » mente scilicet. Et non tantum obmutui non dicendo mala, sed etiam tacui bona, et hoc est, « et silui a bonis. » Juste tacet iste bonus illis obstinatis, quos videt paratos ad conculcandum verbum Dei. Dominus enim dicit in Evangelio: « Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas ante porcos spargere (Matth. vii). » Silui, dico, a bonis, « et » ex hoc « renovatus est dolor meus. » Doluit enim iste justus super peccatorem, cum eum peccator prævoearet ad iram. Nunc vero renovatur dolor iste, cum eos ita obstinatos cognoscat, ut eis etiam bonum non audeat prædicare.

Postquam ostendit se tacere mundo, ostendit se loqui Deo. Continuatio: Iste tacui, sed « cor meum, » id est, affectio mea « concaluit intra me » igne dilectionis, et non tantum concaluit, sed etiam ardet ibi, et hoc est: « et in meditatione mea exardescit ignis, » id est, meditor exardenti dilectione. Si habetur, exardescet, per illud futurum notabitur perseverantia.

Ignis exardescit in mea meditatione, et ab illa « locutus sum in lingua mea, » id est, annuntians ea quæ ardens meditatio ministrabit, illud scilicet locutus sum, « Domine, notum fac mihi finem meum, » id est, da mihi veram cognitionem de Filio tuo Christo, ut intelligam eum consummatorem meum qui me redimat, et immortalitatem mihi restituat.

Et « notum fac mihi numerum dierum » quibus vivo « quis est, » id est, qualis est, scilicet, ut intelligam præsentem dies defectivos esse, et sic æternos inquiram. Vel ita: « Notum fac numerum, » id est, infinitatem, id est, æternitatem « dierum meorum, » scilicet, quibus vivam in alia vita, id est, fac me intelligere, scilicet, quod justus in alia vita habeant æternitatem. Dico notum fac, Domine, finem et numerum, ut, istis cognitis, « sciam » et intelligam « quid desit mihi, » id est, Christum. Cognoscens enim justus Christum esse finem nostri laboris, et remuneratorem in judicio secundum merita uniuscujusque, scit ad eum festinandum, nec in istis mundanis ulterius esse confidendum.

Dico quid desit, quia vere deest, et « ecce » quid

PATROL. CXVI.

A desit, « posuisti dies meos mensurabiles » in quibus vivo, id est, non æternos, sed defectivos. Alius enim tres dies vel annos, alius centum, alius sexaginta habet, et quisque cum certa mensura, « et substantia mea, » scilicet, non renovatio quam fecit Christus, sed vetus essentia corruptibilis, quam traximus ab Adam, est « tanquam nihilum ante te, » non dico in conspectu hominum, qui magnificant hominem ad comparationem bestiarum, sed « ante te, » id est, in præsentia tua. Dies enim ita sunt fragiles, substantia sic indigna.

Sed tamen quamvis hoc non attenderet « omnis homo, » quantumcunque sit justus, « vivens, » futurum est enim aliquando, quando subditus non erit, est « universa vanitas, » id est, subditus est universæ vanitati, scilicet, his mundanis. Licet enim justus spiritualiter non subiciat se his mundanis, secundum corpus tamen necessario subjacet. Oportet enim cogitare de victu et vestitu. Unde Paulus: « Vanitati creatura subjecta est non volens (Rom. viii). » Hic incipit secunda pars. Continuatio: Omnis homo est subditus vanitati, propter hoc debere cessare a peccato. Diapsalma. « Verumtamen pertransit homo » de peccato in peccatum, ita ut non tantum sit subditus vanitati, sed etiam de peccato in peccatum pertranseat, quanquam existat « in imagine » Dei, id est, sit similis ei per rationem. Hanc sententiam comprobatur alia translatio, quæ habet: quanquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur. Dico pertransit homo, et non tantum pertransit, sed etiam « conturbatur » multis passionibus animi, scilicet, gaudio, dolore, spe, timore, et similibus, et hoc « frustra, » quia omnes istæ perturbationes inutiles sunt.

Hic eligit quoddam genus vitiorum, in quo est et pertransitus, et conturbatio, scilicet, avaritiam. Pertransit enim homo et conturbatur, quia « thesaurizat » in quo magnus transitus: quia declinat in hoc homo ad avaritiam; et in eo quod perturbatur timore ne perdat vel minuatur: thesaurizat et stultus est: quia « ignorat cui congregabit ea » quæ congregavit. Sæpe enim possidet inimicus, quæ congregavit avarus.

Ostensa qualitate præsentis vitæ, ponit oppositum, scilicet, quid sit omnibus appetendum. Continuatio: Sic conturbatur homo, « et nunc, » id est, hoc considerato « quæ est exspectatio mea? » id est, quæ debeo exspectare? An hæc mundana? An Deum? « nonne Dominus? » Certe Dominus exspectatio mea: « et substantia mea, » id est, puritas meæ conscientie renovatæ per Christum « est apud te, » id est, digna ut eam approbes. Nulla enim substantia, nisi quæ sit renovata per Christum, digna est in tua præsentari præsentia.

Quandoquidem mea substantia apud te est, ergo, Domine, « erue me ab omnibus iniquitatibus meis, » ne ipsæ mihi valeant dominari: et debes eruere, quia tu « dedisti me opprobrium insipienti » in quem insipiens jaceret opprobria.

Et ego ea bene sustinui, et hoc est : « Obmutui, et non aperui os meum » ut in alio psalmo, non aperui, nec istam pœnitentiam ex me habui, sed quoniam « tu fecisti » in me hanc patientiam, et quia sustinui sic, ideo tu, Domine, amove a me non tantum iniquitates, sed etiam pœnas iniquitatum, et hoc est, « amove a me plagas tuas, » potest etiam cum hoc quod supra legimus continuari, sic, quoniam tu fecisti, jam amove a me plagas illas, quoniam, etc.

Dico amove, et opus est ut amoveas, quoniam « ego defeci, » id est, non potui sustinere « a fortitudine manus tuæ, » id est, forti vindicta tua « in increpationibus, » notat Deum vindictam suam facere ad hoc, ut retrahat hominem a peccato. Continuatio : Dico, plagas tuas et fortem manum tuam non accuso, sed confiteor me habere iniquitatem : et « propter iniquitatem corripuisti » me « hominem » disciplinis tuis. Hic notatur iudicium, et misericordia Dei. In hoc iudicium, quod propter iniquitatem flagellat, et in hoc misericordia, quod correptorie quasi pater flagellat, ut ad viam veritatis reducat.

Corripuisti, et in tantum quod « fecisti animam ejus tabescere sicut araneam. » Sicut enim aranea ad inutile opus faciendum, interiora sua extrahit, sic peccator animæ suæ in appetitu mundanorum consumit, quæ ita vana sunt, ut virtutes animi nihil in eo operentur. Hoc etiam facit Deus ad correctiones, ut cum homo se vilem sic cognoverit, saltem convertatur, et licet ita deficiat in istis inutilibus, « verumtamen omnis homo » carnalis scilicet « conturbatur, » id est, multis passionibus afficitur. Potest etiam sic legi in bonum. Continuatio : Corripuisti hominem : et ita corripuisti, ut se penitus mundo mortificaret, sicut aranea se mortificat in suo corpore, et hoc est : « tabescere, » id est, desicere, in ira, quod jam non irasceretur : et in concupiscentia, quod nihil cuperet, nulli invideret, et prorsus mundo se mortuum redderet. Pinguis enim anima quæ ira et talibus plena est, tabescere dicitur, sicut aranea, quæ se ipsam mortificat. Justus sic tabescit in appetitu cœlestium, « verumtamen omnis homo » carnalis, in appetitu mundanorum, non respiciens justum, et hoc « vane » est quod « conturbantur. »

Alii conturbantur, et ego non conturbor pro his mundanis, et ideo tu, « Domine, » Diapsalma : « exaudi orationem meam, » scilicet : ut finem quem peto mihi notifices : « et deprecationem » ut iniquitatem et plagam a me removeas, quas precor removeri, quæ oratio et deprecatio dignæ sunt exauditione, quia cum lacrymis sunt, et hoc est : « auribus præcipe lacrymas meas. »

Exaudi dico orationem, et interim donec compleas « ne sileas, id est, » ne subtrahas mihi gratiam, sed responde mihi conferendo gratiam in hac vita, et debes respondere, « quoniam ego sum apud te, » id est, de familia tua sum, et maxime propter hoc, quia ego sum « advena, » scilicet, de civitate diaboli in qua natus sum per peccatum Adæ, translatus sum ad tuam civitatem per gratiam Christi, et nondum ha-

beo certam mansionem ibi vel sedem, sed adhuc sum « peregrinus, » tendens ad illam supernam civitatem, « sicut omnes patres mei, » scilicet, Abraham, Isaac, Jacob, et alii qui ut se peregrinos in hac vita significarent, et ad illam civitatem veram tendere, non fecerunt sibi in hac vita domos, sed in tentoriis morati sunt, teste Apostolo.

Et quia ita sum apud te, ideo « remitte æstus, » id est, fomitem peccati « ut refrigerer priusquam abeam » ab hac vita. Etenim si irrefrigeratus abiero quin mortificentur in me suggestiones malæ, « amplius non ero, » id est, non habebo verum esse, sed potius tormentis affligar.

IN PSALMUM XXXIX.

TITULUS. *In finem Psalmus David.*

« Expectans expectavi Dominum. » Psalmus iste convenit ipsi David, id est Christo, non tantam in propria persona, sed etiam in persona priorum patrum, et in persona ipsius Christi, et in persona sequentium Christum usque ad novissimum justum. Materia est Christus, secundum hoc quod ipse ponit omnibus legalibus observantiis modum, et inutiles reddit, et in se nobis perfectionem proponit, de qua sic agit : In prima parte ponit testimonium hujus novitatis, scilicet, patres primos hanc expectasse et annuntiasse. In secunda parte inducit ipsum Christum legalia destruentem, et suam innovationem confirmantem. In ultima parte inducit sequaces Christi, id est annuntiantes. Intendit persuadere legalia instituta jam habere finem, et per Christum ad Deum ascendendum esse.

Vox priorum justorum, ac si ita dicerent : Noli sperare in legalibus institutis, sed expecta Dominum, sicut ego nunquam confidens in istis observantiis « expectavi Dominum. » Et non dico quod expectassem aliquando, sed « expectans » assidua expectatione, et non fuit cassa expectatio mea, quia Dominus « intendit mihi, » id est, intentum se mihi præbuit.

Et non tantum propter expectationem mihi intendit, sed etiam « exaudivit. » Et quomodo exaudisset subjungit dicens : « et eduxit me de lacu miseriæ, » id est, mundo isto, in quo continentur multæ miseriæ, id est, peccata, quæ faciunt miseros et turbulentos. Unde subdit, « et de luto fecis. » Fuerunt enim justi illi per Christum a peccato liberi, quamvis non essent prorsus deleta originalia peccata donec Christi sanguis effunderetur.

Et non solum mala removet, sed bona dedit, hoc est : « Et statuit supra petram, » id est, super Christum, « pedes meos, » id est, affectiones meas : ut qui prius incerti eramus, in quo nobis confidendum esset, jam Christum certum fundamentum nostræ fidei habeamus. Et statutus pedibus « direxit gressus meos, » id est, opera mea fecit directa.

« Et immisit in os meum canticum novum, » id est, fecit me annuntiare incarnationem Filii sui : quod « carmen » est canticum vel hymnus, non Jovi, vel alicui fictitio deo, sed « Deo nostro. »

Et hoc quod annuntiamus « videbunt multi et timebunt » timore bono, videntes miracula « et sperabunt in Domino. »

Et, ne aliquis diceret parum esse, et nihil conferre sperare in Domino, ostendit sperantes beatos esse, cum dicit : « Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, » id est, qui honorat nomen Domini, credens cum Redemptorem, et similia de ipso, nomen dico, spes ejus, id est, ex hoc quod nomen ita recipit et honorat, sperat in ipso, securus quod per hoc vitam habebit, et ita dico beatus, si postea « non respexit, » id est, inclinavit nomen « in vanitates, » id est, ad delectationem mundanorum, vel ad legales observantias « et insanias falsas » ut lapidem credere deum.

Et non debent homines talia respicere, quia « tu Deus meus, fecisti multa mirabilia, » sicut cœlum et terram, et alia quæ ipsi possunt admirari, mirabilia dico « tua, » id est, ad tuam laudem, et hoc non alicujus indicio, sed tuis « cogitationibus, » id est, propria tua sapientia, et ideo apparet quia « non est » aliquis « qui similis sit tibi. »

Et hæc tua mirabilia « annuntiavi » per priores patres, et ego ipse postea in propria persona « sum locutus » tua mirabilia, et, me loquente, « sunt multiplicati » credentes in te « super numerum » priorum credentium, vel super numerum prædestinatorum ad vitam, quia multi crediderunt, qui postea a fide recesserunt. Ubi dicit Locutus sum, incipit de secunda parte.

Ideo sum locutus, quia tu « noluisti sacrificium, » id est, immolata animalia, quæ non tota cremabantur, non placuerunt tibi : « et oblationem » de candelis et de pane, et hæc talia « noluisti ; » « aures autem, » id est, intelligentiam « perfecisti mihi » id est, perfectam dedisti mihi, idem est, quod alia translatio habet, perfudisti mihi. Apostolus autem dicit, Corpus adaptasti mihi, id est, aptum corpus fecisti in quo lateret divinitas.

Nec solum ista noluisti, sed « holocaustum, » id est, hostiam ubi totum animal incenditur. Hols enim totum est, caustum incensum est, « non postulasti : » « et » etiam sacrificium, scilicet, « pro peccato » quod genus hostiæ est, scilicet, hircus, cui imponebantur peccata, et mittebatur in solitudinem : « tunc, » id est, considerato quod Deo talia non placerent sacrificia : « dixi, » id est, deliberavit « ecce venio, » id est, unio mihi humanitatem.

Ad hoc scilicet venio, ut faciam tuam voluntatem, Deus ; et bene debeo venire, quia, « in capite libri, » id est, in primo psalmo ubi dicit : In lege ejus meditabitur die ac nocte, etc., « scriptum est de me, » hoc scilicet, « ut facerem voluntatem tuam, » scilicet, ut implerem injunctam obedientiam, scilicet, ut funderem sanguinem in reparationem humani generis ; tuam dico « Deus meus » ego venio ut faciam voluntatem tuam, et « volui » facere eam « et legem, » id est, præcepta tua habui « in medio cordis mei, » sicut in primo psalmo legitur : In lege Domini volun-

tas ejus. Vel « in capite libri, » id est, in divinitate Christi, quæ est caput humanitatis, est scriptum, id est, præscitum et dispositum de me, ut faciam voluntatem tuam. Christus dicitur liber, quia propositus est nobis exemplar, ut similitudine ipsius vias nostras dirigamus.

Ego sum locutus in persona mea, et « annuntiavi » in ecclesia magna, » id est, ipsam magnam ecclesiam annuntiare feci « justitiam tuam, » id est, quod non ex legalibus institutis justitia fiat, sed ex te : « ecce labia mea non prohibebo, » id est, si aliqui volunt prohibere meos ne loquantur, tamen non tacebunt quod pro me dicitur de martyribus : et hoc est, « Domine, tu scisti, » id est, tu ita ordinasti, vel tu cognovisti esse futurum.

In hoc versu incipit de tertia parte. Nec timebo aliquos, nec tacuero, et hoc est, « justitiam tuam non abscondi in corde meo, » sicut ille qui talentum Domini sui abscondit terra, et « veritatem tuam dixi, » id est, annuntiabo te veracem esse in omnibus præmissionibus « et salutare tuum, » id est, ex te esse salvationem omnium gentium.

Et non tantum coram paucis loquar veritatem tuam, sed « a concilio multo, » id est, a multitudine hæreticorum « non abscondi misericordiam et veritatem tuam. »

Ego annuntiabo, et necesse est, ut tu, Domine, efficaciam meam annuntiationi des : et hoc est, « tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me, » nec debes mihi elongare, quia hæcenus nunquam elongasti, et hoc est : « misericordia tua et veritas tua semper, » id est, in omni tempore omnium justorum « susceperunt me » ad custodiendum.

Ideo non debes miserationes tuas elongare a me, « quia mala, » id est, peccata « quorum non est numerus, circumdederunt me, » id est, eos quibus ego annuntio, qui mei futuri sunt. Tunc circumdant homines peccata, quando appropinquant eis per malas cogitationes, « et iniquitates meæ, » id est, eorum qui mei futuri sunt « comprehenderunt me, » id est, ad actum perduxerunt hi qui mei erunt, « et non potui ut viderem, » id est, sic oppresserunt eos illæ iniquitates, quod non potuerunt habere aliquem usum rationis.

« Multiplicatæ sunt super capillos capitis, » id est infinitæ sicut capilli, et bene capillis peccata comparat quibus abrais in veteri lege peccata putabantur deleri, et intantum sunt multiplicatæ, quod « cor meum, » id est, omnis virtus cordis « dereliquit me, » id est, defecit.

« Iniquitates sunt multiplicatæ, ergo complaceat, » id est, cum Patre et Spiritu sancto placeat « tibi, Domine, » verbum hoc, scilicet « ut eruas me, » id est, illos quibus annuntio et mei sunt futuri, libera a peccatis, Domine : et tu, Domine, quem ego precor « adjuvandum me respice, » scilicet, miseriæ illorum meorum cooperando, ut si jejuna voluerint, tu jejuna, etc.

Hic orat pro inimicis : sic me adjuva, et libera, et illi « qui totis viribus quærent animam meam » non ad imitandum, sed « ut auferant eam, » id est, deleant eam, erubescant de peccato, et hoc est, « confundantur et revereantur, » id est, timeant et honorent Dominum similiter qui volunt me perdere.

Et non tantum qui quærent ut me auferant, sed etiam « qui volunt mihi mala » avertantur a via mala, ut sint « retrorsum, » id est, sequantur te Deus « et revertantur. »

Et « qui dicunt mihi euge, euge, » id est, adulatorie loquuntur mihi, dicendo : bene, bene est tibi, « ferant confusionem, » id est, erubescant, et hoc sine dilatione, et hoc est, « confestim » ferant, ideo dicit, ut notat magnam confusionem quæ comprimat superbiam eorum, sicut aliquod onus comprimit ferentem.

Inimici convertantur, amici autem « exsultent et lætentur, » scilicet, « omnes quærentes te » et « qui diligunt salutare tuum, » id est, salvationem quam tu facis, et « dicant semper : Magnificetur Dominus. »

De Domino dicant magnificetur Dominus, de se autem dicant : « Ego sum mendicus, » id est, quærens cognitionem de Deo, et quantumcunque ad hoc laborem, tamen semper « pauper, » id est, insufficienter habens cognitionem de Deo, quam nullus plenarie in hac vita habet, et quamvis ita sim pauper, tamen « Dominus sollicitus est mei, » et non deficio, quia sic mihi ministrat omnia necessaria.

Et « tu, » Domine, qui « es adjutor meus » in cooperando, « et protector » in defendendo, « ne tardaveris » quin mihi facias quicquid facturus es. Vel potest legi in persona Christi ita : Dominus Deus magnificetur, ego autem sum medicus secundum humanitatem « et pauper, » id est, egens tua liberatione, id est, nunquam copiosus in istis temporalibus. Ideo Christus hoc dicit, ut proponat humilitatem omnibus suis, scilicet, cum dicat se pauperem, nullus suorum audeat de se præsumere. Ego sum pauper, sed « Dominus sollicitus est mei, » id est, me custodit immunem a peccato, et subministrat omnia necessaria.

Et tu, Domine, qui es Deus meus et protector meus, ne tardaveris facere quicquid facturus es per me, scilicet, reparare genus humanum, etc.

IN PSALMUM XL.

TITULUS. *In finem intellectus filii Chore.*

« Beatus qui intelligit super egenum, » In seditione contra Moysen et Aaron de pontificio ipsius Aaron, cum thurificaret cum filiis suis Chore, combustus est ipse cum filiis suis proprio igne. Inde etiam comparantur hodie filii Chore illi, qui sunt rebelles prælatis suis injuste. Fuerunt et aliqui boni de filiis Chore, qui cum cæteris præceptoribus, quos David constituit in tabernaculo, recitantes psalmos multum valuerunt ad amplificandum cultum Dei : unde Ezdras iudicans eos dignos memoria, secundum nomen, eorum intitulavit quosdam psalmos, atten-

A dens tamen maxime interpretationem nominis proprietati psalmi convenire. Chore namque calvaria interpretatur, et quia in illo loco crucifixus est Dominus, per continens contentum, scilicet, crucem Christi intelligimus. Filii autem crucis, scilicet, Chore, sunt Christiani, et maxime martyres, qui nunquam eum crucifixum confiteri erubescunt. Titulus sic exponitur : Intellectus, id est, psalmus iste qui vocatur intellectus, quia exponit nobis quemdam intellectum, id est, rem valde secretam, id est, Christum non simpliciter hominem, sed etiam Deum fuisse. Hic talis intellectus, præponitur filiis Chore ad intelligendum, id est, filiis crucis, directis in finem, id est, in Christum, si hæc intelligant. Materiam est Christus Deus et homo, secundum humanitatem injuriatus, per divinitatem glorificatus. Modus talis est. Facit tres partes in psalmo. In prima parte admonet, cum bonis promissionibus, ut intelligatur Christus præter hominem Deus. In secunda parte ponit, quare quidam simpliciter hominem putaverunt, scilicet, quia multis modis injuriatum viderunt. In tertia parte nos reddit certos eum plus esse quam hominem, scilicet Deum fuisse. Intentio est nos admonere, ut credamus eum Deum fuisse supra hominem.

Vox Christi dicentis : Intelligite me supra hominem, quia « beatus » est ille « qui intelligit super egenum et pauperem, » id est, qui cum videt me egenum et pauperem, propter quod quidam putaverunt me hominem solummodo esse, intelligit me Deum esse : et vere talis est beatus, quia « in die mala liberabit eum Dominus » ab omni malo. Dies iudicii mala dicitur, quia in malis mala reddentur.

Ponit orationem pro tali intelligente, in die iudicii liberabit eum Dominus, sed interim « conservet eum Dominus » a persecutoribus « et vivificet eum » vera vita per fidem : « et beatum, » id est, felicem « faciat eum » in virtutibus, et etiam in temporalibus : et hoc est, « in terra, » id est, in hac vita : « et » cum inimici tunc maxime invadeant ei « non tradat eum in animas, » id est, in voluntates, etiam si tradat eum Deus in manus « inimicorum » tam spiritualium, quam carnalium « ejus, » id est, intelligentis.

Et quia impossibile videretur esse quod aliquis in hac tam misera vita beatus posset esse, orat Christus, ut huic intelligenti sic ferat opem, per quam beatus possit esse. Continuatio : Dico beatum faciat, et ut beatus possit esse, « Dominus ferat opem, » id est confortationem illi intelligenti, ita ut faciat eum esse « super lectum doloris ejus. » Lectum vocat animalitatem, scilicet quamdam vim inferiorem animæ, secundum quam ipsa anima vivificat, et sentire facit ipsum corpus, quæ ideo vocatur lectus, quia in ipsa quiescit quædam vis animæ superior, scilicet ratio. Lectus ideo doloris, quia ad carnales voluptates secundum omnes sensus corporis, et ad multos illicitos motus facit vim sibi superiorem consentire, de quibus dolet ratio. Sed lectus iste, quem modo dicimus doloris, prius fuit lætitiæ et consolationis : quia dum

primus homo perstitit in obedientia, præfuit ratio animalitati, ita quod ipsa animalitas secundum nullum sensum corporis movebatur ad aliquam voluptatem carnis, in qua sic subjecta rationi quiescebat ratio cum lætitia. Postquam vero ab obedientia discessit, factus est lectus doloris. Sciendum quod Deus ad hoc superiorem vim animæ, scilicet rationem inseruit, ut homo per eam Deum contueretur, et ipsa eadem ratio semper præesse debet animalitati, sicut vir mulieri. Animalitatis officium est, hæc terrena commode disponere. et semper debet esse rationi in adiutorium, et subjecta quasi viro, et ad significandas has duas potentias animæ, quarum altera præeset, altera subesset, creavit Deus masculum et feminam, quorum masculus præeset, significans rationem: femina subesset, significans animalitatem. Bene dico lectum doloris, quia « in infirmitate ejus, » id est, in peccato, quod primus fecit per inobedientiam « versasti stratum ejus, » id est, illam sensualitatem, quæ prius erat strata, id est, subjecta rationi, convertisti ita, quod ipsa modo velit dominari, et secum eam trahere in voluptates carnis: stratum dico versatum non secundum unum sensum, sed « universum, » id est, secundum omnes sensus corporis. Homo enim modo movetur ad voluptates carnis, secundum omnes sensus.

Tu versasti stratum ejus, sed contra hoc ego oro pro eo: et hoc est: « ego dixi » corde et ore: « Domine, miserere mei, » id est, meorum: ita scilicet animam meam, » id est, meorum, « quia peccavi tibi, » id est, ad tuum honorem, quia tu solus ille medicus, qui solus laudem potes habere de peccatorum curatione, ex magna affectione quam habet Christus erga suos, ascribit sibi peccata suorum cum hoc dicit.

Incipit de secunda parte, scilicet ostendit Christum multis modis injuriatum, propter quod a quibusdam simpliciter reputatus est homo. Ad hoc jungitur: Ego sic oro pro meis, sed « inimici mei » non curantes hoc « dixerunt mala mihi » ut: Dæmonium habes, et similia. Inter cætera dicebant: « Quando morietur » homo iste « et peribit nomen ejus? » id est, destruetur fama ejus?

Non tantum inimici manifesti mala loquebantur mihi, sed etiam simulatorii amici: et hoc dicit « et si ingrediebatur » aliquis in consortium, « ut videret, » id est, exploraret, si in aliquo posset derogare mihi, « vana loquebatur » velut ille qui loquebatur: « Si hic propheta esset, sciret utique quæ et qualis esset mulier quæ tangit eum (Luc. vii). » Dico vana loquebatur, et inde « cor ejus, » id est, nequam voluntas ejus « congregabat iniquitatem sibi. » Accedens enim ad eum ex quo benevolus melior efficeretur, iste pejor effectus est quia pravæ voluntatis erga Christum fuit, congregabat sibi, id est, ad damnum suum.

Ingredebatur ad me explorator et mecum habitans loquebatur vana, et idem « egrediebatur foras » extra consortium meum, « loquebatur in idipsum »

tendens, in quo erat cum adhuc mecum conservaretur, scilicet, ut de me mala omni studio loqueretur.

Per singula quid curramus? « Omnes inimici mei susurrabant, » id est, occulte consiliabantur « adversum me, » id est, adversa et nociva mihi. Neque consiliari satis erat eis, sed etiam « cogitabant adversum me mala, » id est, unusquisque apud se curiose tractabat quid unquam gravius et magis nocivum posset excogitare in me: quæ mala fuerunt « mihi, » id est, ad meum honorem et ad meorum redacta sunt utilitatem.

Non tantum susurraverunt, cogitaverunt, sed etiam « verbum iniquum constituerunt adversum me, » scilicet, sententiam mortis stabilem induxerunt super me: et quod Caiphas in seius prophetans judicavit: « Expediit ut unus homo moriatur, ne tota gens pereat (Joan. xi). »

Ipsi me sic judicaverunt, « sed qui dormit » qui tradet animam suam morti, scilicet ego, quam possit ita leviter dimittere, sicut dormiens aliquis somnum, « nunquid non adjiciet, » id est, adjunget suæ morti « ut resurgat? » Qui de seipso dicit: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum suscipere eam (Joan. x) » Per eam resurrectionis suæ securitatem, eorum stultitiam reprehendit.

Et bene inimici mei putaverunt me judicare. « Et enim homo, » id est, Judas « pacis meæ, » id est, cum quo ego habebam pacem licet non ipse mecum, « in quo speravi, » sperare debui secundum merita quæ in eum feci, « qui edebat panes meos » materialiter: vel « panes, » id est, refectiones spiritualis doctrinæ: « magnificavit, » id est, magnificam fecit « supplantationem, » id est, deceptionem, dando mihi osculum prodicionis, quod etiam inimicorum nullus fecit « magnificavit, dico, super me, » id est, ad meam depressionem.

Incipit de tertia parte, scilicet illam glorificationem, per quam Christus plus quam homo, scilicet Deus, indubitanter cognosci possit: ad hoc continuatur: Ipsi me ita judicant, « tu autem, Domine, miserere mei » et miserando « resuscita me, et tandem retribuam eis » hoc quod mihi fecerunt.

Et vere suscitabis, « quoniam voluisti me, » id est, semper tibi bene placui: et « in hoc » quod me voluisti « cognovi, » quoniam non gaudebit inimicus « meus super me, » id est, non retinebit me in morte, quod si posset, super me esset.

Inimicus non gaudebit, ego autem gaudebo, quia « suscepisti me » ad immortalitatem et impassibilitatem « propter innocentiam, et confirmasti me, » id est, sic collocasti, quod nihil deinceps mihi possit nocere « in conspectu tuo, » id est, in præsentia tua: non ibi ad horam mensurum sed « in æternum. »

Et quia me ita exaltavit, ideo sit « benedictus, » id est, laudatus, et talis cognitus qualis est « Dominus Israel, » id est, ille qui dominatur Israel, id est, videntibus Deum et Deus, » id est, creator « Israel » quæ benedictio incipiat « a sæculo » isto,

et « in sæculum » consecutivum hujus sæculi deveniat « fiat, fiat : » hic habetur in Hebræo, amen, amen.

IN PSALMUM XLI.

TITULUS. *In finem intellectus filii Chore Psalmus David.*

« Quemadmodum desiderat. » Psalmus iste qui dicitur intellectus, quia ostendit nobis quiddam valde intelligendum, scilicet in homine duas potentias, quarum fortior debiliores confortet, proponitur filiis Chore, ad dicendum vel cantandum, id est, filiis crucis, scilicet, sanctis martyribus quorum vox est in hoc Psalmo : ipsis dico per hoc directis in finem, id est, in Christum. Materia est justus, secundum utramque vim animæ. Modus : In prima parte ostenditur, secundum vim superiorem Deum desiderare, cœlestia sola appetere, adversitates hujus vitæ non timere. In secunda parte per illam vim superiorem, animalitatem confortare, quæ cito turbatur turbationibus hujus vitæ. Intentio est, debiliores confortare, ne moveantur secundum animalitatem, sed potius per suam rationem confortet animalitatem, proponunt etiam justus qui loquuntur se aliquando ceciderint, et incipiunt ostendere prius, quod ratio sua Deum desideret, sic :

O Deus « ita desiderat anima mea, » id est, superior vis animæ « ad te » habendum « quemadmodum, » id est, quam ardentem « desiderat cervus » perlingere usque « ad fontes aquarum. » Natura cervi est, ut flatu narium attrahat in corpus suum vivum serpentem, postquam autem venenum intus exardescit, ardet siti, et currit ad fontem vivum, et inde refectus, deponit cornua et pilos, et rejuvenescit : ita sancti imbuti veneno diaboli, scilicet peccatis, currunt ad Deum pœnitentes, per quem depouunt omnem vetustatem.

Dico quod anima desiderat modo, et jam etiam desideravit, et hoc est : « Sitivit anima mea ad Deum » habendum : Deum dico « fontem, » quia ipse est origo totius boni. Fontem dico « vivum, » quia ipse in æternum vivit, et qui eum gustant, facit eos in æternum vivere. Vel Deum fontem, quia ipse solus potest nos eripere de potestate diaboli : « et quando veniam ante faciem Dei ? » id est, in præsentia ipsius, ut cognoscam eum prout est. Unde Apostolus : « Nunc videmus in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. XIII) : » et tunc ego, qui in hac vita nullius pretii appareo, apparebo qualis sim. Dico « sitivit anima mea, » et dum sitirem, habui refectiones quas fundebat animalitas afflicta miseriis hujus vitæ : et hoc est « lacrymæ meæ, » id est, meæ animalitatis « fuerunt mihi » secundum rationem « panes, » id est, refectiones « die ac nocte, » id est, assidue : lacrymæ dico ex hoc habitæ « dum, » id est, quia « dicitur mihi, Ubi est Deus tuus ? » Putant enim mali justos Deum non habere, dum sic vident eos tribulationibus subditos.

« Hæc » quæ prædicta sunt, scilicet animam meam

A sitire, ex lacrymis refectionem habere, « sum recordatus » qui prius aliquando oblitus fueram. Ubi notat se oblitum istorum fuisse per suum lapsum, tollit a debiliores desperationem, vel recordatus, id est, in frequenti habui cogitatione « et deinde effudi animam meam, » id est, extendi usque ad inimicorum dilectionem, ita tamen quod ipsa anima mea esset « in me, » id est, in mea potestate, sic contenta meo dominio, quod inimicus meus non posset eam surripere : et ideo sic effudi, « quoniam transibo usque ad domum Dei, » id est, cœlestem Hierusalem « transibo in locum tabernaculi, » id est, in ecclesiam, quæ dicitur locus, quia extra ecclesiam nulla certitudo, sed qui modo sunt in ecclesia, quodammodo certam obtinent fidem. Vel in locum, quia B semper promovetur justus in altiorem gradum virtutum : tabernaculi dico « admirabilis, » id est, digni admiratione : ut admirabile fuit, quod Laurentius tantam passionem sustinuit.

Transibo dico ad domum Dei « in voce exultationis et confessionis. » Id est in me exultando et Deum laudando : confessionis dico « sonus epulantis. » Id est, qui mihi est tanta refectio, quanta refectio cantilena est epulantibus. Sonus, id est dulcis cantilena, et est sonus hic genitivi casus quasi sonitus. Vel transibo in domum Dei, ductus in voce exultationis et confessionis, id est, in voce angelorum exultantium et laudantium Deum, quæ vox fuit mihi sonus epulantis.

C Incipit de secunda parte, scilicet animalitatem suam confortare. Continuatio : Quandoquidem transibo in voce exultationis, ergo tu, « anima mea, » id est, animalitas mea « quare tristis es ? » et « me » superiorem vim « quare conturbas ? » Quam aliquando tibi dolenti facis condolere.

Noli esse tristis, sed « spera in Deo » et debes facere, « quoniam » ego confessus « adhuc confitebor illi, » hoc scilicet, tu, qui es « salutare, » id est, Salvator meus, particeps factus « mei vultus, » id est, meæ humanitatis, scilicet homo es « et Deus, » id est, Creator « meus. »

Et ideo debes sperare, quia quod « anima mea turbata est » « ad meipsum, » id est, non aliunde turbata est anima mea, nisi ex me : et hoc manifeste dicit alia translatio, quæ habet : a meipso ; et quia ex me turbata est, « propterea » o Deus « memor ero tui » qui sanare potes « de terra Jordanis, » id est, de me secundum hoc quod terra factus sum, fructificata per baptismum. Per Jordanem accipimus baptismum, quia in eo fuit baptizatus Christus, ex quo nobis processit baptismus : quia baptismus irrigans nos et lavans peccata, facit nos terram fructiferam. Et quia Jordanis descensus interpretatur, in hoc notamus humilitatem, quam in baptismo habemus, dum pompam diaboli rejicimus : et ero memor tui de terra « Hermoniim, » id est, de meipso, secum hoc quod sum separans a me, et anathematizans omnes sectas hæreticorum. Hermoni namque vel Hermoniim, anathematizatio interpretat-

tur, scilicet « a monte modico, » id est, a meipso, qui factus sum mons secundum eminentiam virtutum, sed tamen modico secundum humanitatem. Hermon quidam mons est parum distans a Jordane.

Et propterea etiam memor ero tui, quia et in Veteri et in Novo Testamento promittitur liberatio sperantibus in Domino, et hoc dicit: « Abyssus, » id est, Novum sive Vetus Testamentum « invocat abyssum, » id est aliud Testamentum. Novum invocat Vetus, quasi testimonium sui. Vetus invocat Novum, ad complendum ea quæ promittuntur in Veteri. Per abyssum ideo Testamentum intelligimus, quia sicut abyssus est magna profunditas, ita in Testamentis est magna profunditas sapientiæ et cognitionis Dei: et quælibet abyssus ostendit liberationem eorum, qui memores sunt Domini. Quod autem abyssus sic invocet abyssum cognoscimus « in voce cataractarum tuarum, » id est, in prædicatione prophetarum et apostolorum, Cataractæ proprie dicuntur aquæeductus, id est, locus unde currit et ebullit aqua: ita sancti apostoli et prophetæ, a quibus nobis defluit vera doctrina.

Item memor ero tui, propter hoc, quia « omnia excelsa tua, » id est, graviores pœnæ, veluti ipsa mors, « et fluctus tui, » id est leviores pœnæ, veluti fames, et similia « transierunt super me, » id est, licet me submergant in hac vita, tamen quandoque transibunt.

Positis causis quare debeat memor esse, ponit causas per quas possit. Continuatio: Ideo etiam memor ero, quia « Dominus mandavit, » id est, promisit « misericordiam suam in die, » id est, in prosperitate: « et nocte, » id est, adversitate: non dicam simpliciter, sed « canticum ejus, » id est, tantam et tam manifestam misericordiam, quæ nobis confert magnam exultationem. Alia translatio habet: et nocte manifestavit eam misericordiam.

Ponit item causam per quam possit esse memor. Deus dat mihi misericordiam, et « oratio est apud me, » id est, habeo apud me rationem per quam Dei possim esse memor: oratio dico « Deo » debita, id est, ad honorem Dei: Deo dico datori « vitæ meæ: » qua oratione ego « dicam Deo, Susceptor meus es, » id est, me infirmum suscepisti ad protegendum.

Quandoquidem me suscepisti, « quare ergo oblitus es mei? » et supponit causam, quare Deus sui videatur oblitus, cum dicit: « Et quare contristatus incedo? » Licet contristatus sit, tamen se ad Deum incessanter incedere dicit iste justus: ideo dicendo contristatus « dum, » id est, quia « affligit me inimicus. »

Nec tantum affligit me mala faciendo, sed etiam exprobrando, et hoc est: « dum confringuntur ossa mea, » id est, dum sic graviter tribulor, quod confringuntur ossa mea, id est, robor mea, et patientia mea, quantum ad opinionem meorum, « inimici mei qui tribulant me, exprobraverunt mihi dum, »

id est, quia « dicunt mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus? »

Concludit ex omnibus præpositis causis, ac si ita diceret: Quia ex Deo baptismum habeo, misericordiam apud me orationem, et alia quæ dicta sunt: ideo tu « anima mea, » id est, animalitas, non debes contristari, et « quare tristis es, anima mea? » ut supra.

IN PSALMUM XLII.

TITULUS. *In finem Psalmus David.*

« Judica me, Deus. » Psalmus iste convenit David id est, alicui justo afflicto miseris hujus vitæ, dirigens nos in finem. Materia est martyr aliquis afflictus multis malis, de qua ita agit: In prima parte ita afflictus justus, petit tandem separari ab impiis. B In secunda parte se affirmat intraturum in secretarium Dei. In tertia parte hortatur suam animalitatem, ut speret in Domino. Intendit enim confortare suam animalitatem et debiles.

Vox martyris dicentis: « Judica me, Deus. » Et, ne intelligeretur penitus judicari velle, ita quod Deus intendat quæ sint in eo bona, et quæ mala, quod quidem in omni justo esset arrogantia, ideo determinat quomodo petat judicari, scilicet, « discerne causam meam de gente non sancta, » id est, considera totam vitam meam discretam et separatam a vita gentis non sanctæ, et tandem separa me, quod est « erue, » quod futurum est in judicio: « ab homine iniquo, » id est, manifeste faciente mala, « et doloso, » id est, occulte nocente.

Et debes eruere, « quia tu es, Deus, fortitudo mea, » id est, Creator meus, et causa totius meæ fortitudinis, et ideo « quare me repulisti, » id est, quare permittis me ita tribulari, quod videar a te repulsus? « Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? » ut supra.

Noli repellere, sed potius « emitte lucem » ad judicium, « et veritatem tuam, » id est, Filium, qui dicitur lux quia nos illuminat: veritas, quia in omnibus verus, et « quia ipse, » id est, lux et veritas, me deduxerunt » jam de familia diaboli « et adduxerunt me in montem sanctum tuum, » id est, ut essem mons sanctus Dei. Et, ne intelligeremus hunc justum jam positum in securitate, addit « et in tabernacula tua, » id est, in ecclesia qua tibi militem.

D Incipit de secunda parte: Jam sum introductus in tabernacula, et per hoc tandem « introibo ad altare Dei, » scilicet « ad Deum, » id est, Christum, scilicet, « qui lætificat juventutem meam, » id est, juvenescere faciet juventutem dando immortalitatem et impassibilitatem. Dicitur Christus altare, quia per eum offerrimus orationes nostras Deo.

Et quia introibo, jam « confitebor tibi, » id est, laudabo te in hac vita « in cythara, » id est, in mortificatione carnis: tibi dico, « Deus meus. » Hic incipit de tertia parte. Ad hoc jungitur, quia ego introibo ad altare Dei. « Quare » ergo « anima mea, » id est, animalitas mea « tristis es? » et alia ut in alio psalmo.

IN PSALMUM XLIII.

TITULUS. *In finem ad intellectum filii Chore psalmus David.*

« Deus auribus nostris. » Psalmus iste præponitur filiis Chore, id est, Christianis, ad intellectum habendum, scilicet ut intelligant per temporalia bona data antiquo populo, significata esse spiritualia bona, quæ jam dantur Christiano populo, et plenius dabuntur in futuro filiis Chore, directis in finem per hunc intellectum. Materia sunt martyres, qui etiam loquuntur. Modus : In prima parte ponit bona quæ facit Deus huic populo, cum comparatione eorum quæ fecit priori populo : ostendens hæc esse æterna, cum illa fuissent temporalia. In secunda parte ponit mala quæ sustinet in hac vita, quamvis sint in futuro habituri multa bona. Quod autem justii in hac vita patiuntur temporalia mala, contra hoc est, quod priores justii populi liberabantur a corporalibus malis. In tertia parte orat liberari a malis hujus vitæ. Intentio est invitare ad patientiam.

Vox martyrum ostendentium quæ bona fecit Deus antiquis patribus, cum dicunt : « Deus nos audivimus, » et non sine intelligentia, sed « auribus nostris, » id est, cum intelligentia, quæ est interior oris, et hoc non a quicumque, sed « patres nostri, » id est, patriarchæ et prophetæ, « annuntiaverunt nobis » non quasi fictitium, sed rem veram.

« Hoc annuntiaverunt » opus quod operatus es in diebus eorum in diebus antiquis, ita legemus : Patres nostri annuntiaverunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum : sicut in educatione per mare Rubrum, et alia hujusmodi, et etiam ea quæ fecisti in diebus antiquis, ut de creatione cœli et terræ, et ea quæ fecisti Abel, Noe, etc.

Hoc opus, scilicet, « manus tua, » id est, operatio tua « gentes disperdidit, » de illis scilicet quæ prius habitabant in terra promissionis, « et plantasti, » id est, firmiter stabilisti in terra illarum gentium « eos, » id est, patres nostros : et ne putarentur illæ gentes debiles, quibus cito terra sua auferretur, subdit : « Affixisti populos » in primis « et » deinde multis modis afflictos « expulisti eos. »

Et ne Judæi hoc suæ deputarent probitati, dicit hoc non ex ipsis, sed ex ipso Deo sibi evenisse. Continuatio : Bene dico, quod tu, Deus, plantasti, « non enim ipsi possederunt terram illam in gaudio, » id est, per arma sua et vires suas, « et brachium eorum, » id est, fortitudo et potentia eorum, « non salvavit eos, » et si seipsum non possent salvare ab illis gentibus, tunc multo minus in gladio suo possederunt earum gentium terram. Per gladium humanam virtutem, per brachium potentiam intelligimus :

Brachium non salvavit eos, « sed dextera tua, » id est, prosperi eventus quos tu dabas eis, ut cum eis circumeuntibus ceciderunt muri Jericho, « et brachium, » id est, fortitudo tua : ut cum unusquisque

A fugaret decem, « et illuminatio, » id est, consilium quo illos illuminabas, ut quando per insidias eorum aliquos devincere faciebas : quæ illuminatio erat « vultus tui, » id est, procedens ex sola voluntate tua ne quod hoc volebas propter aliquod meritum eorum, sed agens ita « quoniam in eis complacuisti » tibi, vel Deo Patri.

Et quia « tu ipse » hoc fecisti eis, « es » rex meus et Deus meus, « tu ipse, dico, qui mandas salutes Jacob, » id est, nobis luctatoribus, qui per Jacob significamur. Vel Jacob, id est, Judaico populo, qui vocatus fuit Jacob.

Tu es rex meus, et cornu nostrum, « et in te cornu » nostro, id est, defensione nostra « ventilabimus, » id est, projiciemus et dispergemus inimicos nostros » tam carnales quam spirituales, quod futurum est in judicio, ubi boni a malis separantur. Per cornu ideo accipimus defensionem, quia cornibus defendunt se animalia : et ventilant, id est, separant a se animalia, « et in nomine tuo » quia hic habemus nomen tuum, scilicet Christiani sumus : « spernemus » item in judicio « insurgentes » in hac vita « in nos. » Ecce jam in hoc versu ostendit nos habituros æterna bona, quæ longe sunt meliora temporalibus, quæ habuerunt antiqui patres.

Et bene dico, quod in te ventilabimus et spernemus inimicos, quia per nos nunquam hoc poterimus : et hoc dicit « non enim in arcu meo sperabo » in minori fortitudine mea, « et gladius meus, » id est, major vis mea « non salvabit me. »

Et vere non salvabit me gladius vel arcus meus, quia tu solus potius salvabis, et hoc dicit « salvasti enim nos de affligentibus nos » in hac vita, et non tantum affligentes nos, sed « etiam odientes nos confundisti, » id est, confundes, quando dicitur eis : Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. Potest hic versus legi de his quæ facit Deus fidelibus suis, in hac vita, ut sic continuetur. Securi possumus esse quod in te ventilabimus, spernemus inimicos, quia tu jam salvasti nos de affligentibus, ne nos possent a bono retrahere, et odientes nos confundisti, ex hoc quod non potuerunt conformare nos sibi. Et quia salvasti nos, ideo « laudabimus » non tantum a bonis, sed etiam a malis, ut cum dicent : « Nos insensati vitam illorum putabamus insaniam, ecce quomodo inter filios Dei computati sunt (Sap. v) : » quæ laus erit « in Deo, » id est, ad honorem Dei : et nos « confitebimur tibi, » id est, laudamus te : « et in nomine tuo, » id est, quia hic habemus nomen tuum « in seculum, » id est, in æternum.

Incipit de secunda parte. Tandem nos salvabis, « nunc autem » in hac vita « repulisti, » id est, ita permisisti affligi, quod putaremur a te repulsi : « et confundisti nos » non quod in conscientia nostra confusionem et erubescentiam pateremur, sed quantum ad oculos hominum, qui putant nos confusibiles : et deinceps « non egredieris, » id est, non mites manifeste angelum tuum pugnare nobiscum « in virtutibus, » id est, in exercitiis « nostris : sicut

fecisti patribus nostris, pro quibus manifeste pugnant angeli.

Non tantum repulisti, sed etiam quosdam nostrum « avertisti » a bono proposito, faciendo « nos retrorsum post inimicos nostros, » id est, ut sequeremur inimicos nostros, et tunc « qui oderunt nos, diripiebant sibi, » id est, in partem suam rapiabant nos, et hoc est maximum tormentum sanctorum, quando vident suos ita devocari a fide.

Quosdam avertisti, « nos » autem qui restitimus, « dedisti tanquam oves escarum » quæ non fructui, sed soli occisioni deputatæ sunt, et in gentibus dispersisti nos « quando fugati sumus de civitate in civitatem, » id est, tradidisti in manus inimicorum, ut aliquos tibi in tribulationibus acquirerent.

« Vendidisti populum tuum, » id est, martyres tuos « sine pretio » aliquo, quia aliquando non ullum hominem in morte sanctorum lucratus : et si aliquando aliquos lucratus es, pauci fuerunt, et hoc dicit : « et non fuit multitudo in commutationibus eorum, » id est, quando Deus dat suos, ut aliquos acquirat. Posuisti etiam nos opprobrium non extraneis, qui raro vident nos, sed « nostris vicinis » qui sæpe objecerunt, et hoc opprobrium per partes exsequitur, dicens : « Subsannationem et derisum his qui in circuitu nostro sunt. » Subsannatio fit per nasum, derisio per hiatum oris.

Posuisti nos in similitudinem gentibus, scilicet ut ad nostram similitudinem maledicerent aliis et sic dicerent : Talis maledictio tibi sit, qualis est Petro, vel Paulo, vel Laurentio. Vel posuisti nos in similitudinem Christi, ut sicut Christus opprobria sustinuit, sic et nos, statim ponit unum de opprobriis quæ sustinuit Christus : « commotionem capitis in populis, » id est, super quos populi deridentes moverunt capita sua, sicut supra dictum est, dicentes : « Vah ! qui destruis templum Dei (*Marc. xv ; Matth. xxvii*), etc. »

Quid singula numerem ? « tota die, » id est, assidue « verecundia mea, » scilicet opprobriorum meorum « est contra me. » Contra dicit, quia, cum martyres confiterentur se esse justos, nunquam delerent hujusmodi opprobria sustinere, et ut aggravet verecundiam, dicit : « Confusio faciei meæ cooperuit me. » Naturam illam tangit, quod cum homo patitur aliquam erubescendum, sanguinem interiorum anima, ut se cooperiat, mittit ad exteriora. Confusio dico illata « a voce exprobrantis et obloquentis » veritatem « a facie inimici, » scilicet mala voluntate « et persequentis » ipso actu.

« Hæc omnia venerunt super nos, » scilicet ut nos opprimerent, « nec tamen oblitus sumus te, » sed semper habuimus te in jugi memoria : « et in testamento tuo, » id est, in lege tua « non egimus inique, » sed semper secundum præcepta tua habuimus nos, et in hoc versu magna virtus martyrum notatur.

Cum hæc omnia mala venirent super nos, « cor nostrum non recessit retro, » id est, non desperavit, « et non declinasti, id est, declinare fecisti

semitas nostras » quibus ad te incedimus « a via tua, » id est, a præceptis tuis. Semper enim operati sumus secundum præcepta tua. Vel sine, non, ita legitur, declinasti, id est, declinare fecisti semitas nostras a via tua, ut supra, vel sic quoque « semitas nostras, » id est, opera quæ ex nobis habemus, qui secundum nos nihil boni facere possumus, illas semitas « declinasti, » id est, declinatas et diversas ostendisti « a via tua, » id est, ab operibus tuis, qui nunquam nisi bona facis.

Diversas ostendisti vias, « quoniam nos humiliasti, » id est, affixisti, in quo cognoscimus unusquisque se miserum et se nihil boni ex se habere. Ad aliam sententiam continuatur ita : Bene dico, quod semitas nostras non fecisti deviare, vel fecisti pendere a via tua, « quoniam nos humiliasti, » id est, humiles ostendisti, quæ humiliatio est « in loco afflictionis, » id est, in hac vita, post quam nullus locus correctionis, et adeo nos humiliasti, quod « umbra mortis, » id est, ipsa mors « cooperuit nos, » id est, occisi sumus. Vel « umbra mortis, » id est, hæretici, quia, si quem in corpus suum dicunt, statim ille a vera vita privatur.

Ideo non sumus oblitus te, quia scimus quod « si oblitus sumus nomen, » id est, honorificentiam « Dei nostri, » et si hoc gravius facimus, scilicet, « si expandimus manus nostras » et interiores et exteriores « ad Deum alienum, » id est, qui neque nos creavit, neque bonum fecit nobis, scilicet si facti sumus idololatræ « Deus requirit ista. » Et quia aliquis diceret : Si manus expandis, hoc requirit, quia hoc bene videt, sed si oblitus es, non requirit, quia illud ignorat, probat quod etiam oblivionem requirit, cum dicit, « ipse enim novit abscondita cordis. »

Hic incipit de tertia parte : Nos non expandimus, et ideo, tu, Domine, exsurge, et præmittit causam quare debeat exsurgere, « quoniam propter te mortificamur tota die » et intantum, quod « sumus æstimati ut oves occisionis, » scilicet, ut nullatenus reputaremur idonei, nisi ad occisionem ; ideo, Domine, ad nos liberandos « exsurge, quare obdormis? » Obdormire dicitur Deus, cum sui non cito liberantur, nec tamen deficiunt, et quare obdormis? interrogationem ponit, quia licet causam ignoremus, tamen aliqua causa est quare Deus hoc faciat. « Exsurge, Domine : » et licet modo aliquos repellas, « non tamen repellas in æternum, » sed qui modo videntur ejecti, aliquando reduc ad ecclesiam tuam.

« Ne repellas dico, et ne avertas faciem tuam, » id est, cognitionem tuam ab illis qui modo repulsi sunt, et « quare faciem tuam avertis? » Et hic iterum innuit, quod licet causam ignoremus, tamen causa est quare Deus avertat, et quare « oblivisceris inopiæ nostræ et tribulationis nostræ? » Hoc refertur ad eos, quibus obdormit Deus, nec tamen deficiunt, quorum inopiæ oblivisci dicitur, quando non confortat rationes eorum, nec dat solatia ad patientiam tribulationis, quando nec mitigat, nec removet

Ne obliviscaris inopiet tribulationis, sed exsurge, et proponit causam quare debeat exsurgere, cum dicit, « quam humiliata est anima nostra in pulvere, » id est, in consideratione defectus humani generis, cujus defectus signum est pulvis, quem pœnitens super caput suum accipit, propter hoc merito debes exsurgere, et necesse est ut exurgas, « quoniam venter noster, » id est, carnalitas nostra, est « conglutinatus in terra, » id est, adhæsit in terris, scilicet hæc terrena appetit.

Et propterea « exsurge, Domine, adjuva nos, et redime nos, » id est, da pretium, ut de diaboli potestate nos detrahas « propter nomen tuum » ampliandum : quia, nos redempti, dilatabimus nomen tuum per multas gentes.

IN PSALMUM XLIV.

TITULUS. *In finem pro his qui commutabuntur filii Chore ad intellectum, canticum pro dilecto.*

« Eructavit cor meum. » Hic psalmus agit de dignitate sponsi et sponsæ, et hoc dicitur in titulo : pro his commutabuntur, id est, ad honorem sponsæ, in qua fit commutatio de mundo ad Deum, quæ bona est. Alia commutatio de Deo ad mundum, quæ mala est, pro dilecto, id est, ad honorem dilecti. Salomon appellatus Edida, id est, dilectus, figurabat Christum verum dilectum a Patre. Unde est : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite (*Matth. III et XVII*), » et est canticum, quia multum agit de æterna exultatione, et dicitur epithalamium, id est, nuptiale carmen. In duobus primis versiculis utitur similitudine jocularis, intrare volentis ad nuptias, et captantis benevolentiam janitoris, prævidens Christi et ecclesiæ nuptias, volens cantare de eis, et quasi intromitti, parat sibi auditores, dicens se fecisse cantilenam de nuptiis, et velle cantare regi. Quatuor modis laudat sponsum et quatuor sponsam. Titulus sic exponitur : Psalmus iste vocatur canticum, quia propheta conjunctionem Christi et ecclesiæ prævidens futuram, eam in hoc psalmo cum magna exultatione pronuntiat, ex qua conjunctione unicuique fidei intelligenti magna exultatio generatur, canticum dico habitum pro his qui commutabuntur de infidelitate ad fidem. In hoc enim psalmo maxime commendatur Ecclesia, ipsa enim Ecclesia est, quæ commutabitur. In hac autem vita commutantur sancti, quando de corpore diaboli transeunt : tandem vero perfecte commutabuntur, quando immortalitate et impassibilitate induentur : canticum dico propositum filiis Chore ad intellectum. Valde enim necessarium erat, ut illud arcanum, quod adhuc multis ignotum erat, scilicet conjunctionem Christi et Ecclesiæ, filii Chore intelligerent, id est, filii crucis, canticum dico non tantum pro his habitum qui commutabuntur, sed etiam pro dilecto, id est, ad honorem dilecti, id est, Christi, qui specialiter dicitur esse dilectus, quia si aliquis justus propter aliquas virtutes dicitur esse dilectus, multo magis Christus, qui nihil nisi bonum habuit, cujus

A honor in hoc psalmo tractatur, quia per partes multas commendatur, quod canticum dirigit nos in finem. Vel taliter construe, canticum istud est habitum pro filiis Chore qui commutabuntur, propositum omnibus ad intelligendum, et etiam pro dilecto. Materia est sponsus et sponsa, Christus scilicet et Ecclesia. Modus : In prima parte ponit commendationem sponsi, scilicet Christi. In secunda parte ponit commendationem Ecclesiæ. Unde hic psalmus vocatur ab Augustino epithalamium, id est, laus thalami. Intendit nos invitare ad hanc conjunctionem, scilicet ut intelligamus hanc conjunctionem Christi et Ecclesiæ.

Vox propheta, et antequam transeat ad laudem sponsi, ponit commendationem ipsius laudis quam facturus est, cum dicit : « Cor meum eructavit. »

B Hic propheta ex saturi similitudine loquitur, quia satus aliquis non potest retinere cibum quin eructet, sic propheta plenus Spiritu sancto, necessario eructavit, ut aliquid manifestaret, eructavit dico « verbum, » id est, Filium Dei : quia si quis psalmum attendat, poterit vere agnoscere Christum Dei Filium esse. Eodem nomine utitur Joannes, dicens : « In principio erat Verbum (*Joan. I*) : » verbum dico « bonum » singulariter scilicet, quia solus Deus bonus est, et quidquid boni est, ex solo Deo est. Unde Christus, cum quidam solam humanitatem respicientes, eum bonum dicerent, respondit : « Quid me bonum vocatis? Nemo bonus, nisi solus Deus (*Matth. X*), » et huic « regi, » scilicet Christo, qui Deus est, « dico ego, » id est dedico ego opera mea, id est, devoceo ego totam istam laudem meam.

Et hæc commendatio mea non est refutanda, quia non loquor ex me, sed Spiritus sanctus loquitur in me, ut per instrumentum, et hoc est : « Lingua mea calamus, » id est, comparabilis calamo, quia, sicut calamus nihil per se facit, nisi aliquis per eum scribat, sic nec lingua mea, calamus dico « scribæ, » id est Spiritus sancti, qui per me scribat et per ceteros prophetas legem Dei in corda hominum, scribæ dico « velociter scribentis : » quia quod magistri non possunt facere per multos annos, Spiritus sanctus in momento facit : ut in Paulo, quem in momento cognitionem veritatis docuit, æque et plene, sicut Christus docuit Apostolos et alios per multos annos.

D Dico ego opera mea regi, id est, hano cantilenam, hæc opera, et bene debeo huic dicere, quia ipse est « speciosus forma ; » licet hoc posset de exteriori compositione membrorum intelligi, tamen intelligendum est de immunitate peccatorum : speciosus dico « præ filiis hominum, » id est, plus quam filii hominum veterum patrum, quia nullus præter ipsum immunis fuit a peccato, et faciendi aliam commendationem ipsius, convertit se ad ipsum, et propter hoc quia ita speciosus es, « in labiis, » id est in verbis tuis « diffusa est gratia » quia illi qui tuam prædicationem susceperunt, et etiam discipulorum receperunt gratiam, id est remissionem peccatorum, et alia dona Spiritus sancti. Cum dicit diffusa, notat

illam gratiam diversis sufficienter esse datam, et quia talis es, « propterea benedixit, » id est exaltavit « te Deus » ducendo ad suam confessionem, quæ exaltatio manebit « in æternum. »

Commendato rege per suam speciositatem, commendat eum per suam fortitudinem. Continuatio: Et tu talis rex « accingere, » id est, fortiter utere « gladio, » id est, verbo prædicationis, de quo Apostolus: « Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi). » De quo et ipsa Veritas: « Non veni pacem mittere, sed gladium (Luc. xii). » Iste gladius separat patrem a filio; accingere dico « super femur tuum, » id est super humanitatem tuam: propter hoc per femur accipimus humanitatem, quia in femore est locus generationis. Super femur dicit per simile alicujus fortis viri, accincti gladio super femur. Et, ne per femur acciperemus eum fragilem, dicit: O « potentissime, » accingere ad devincendas aërias potestates.

Postquam præparatus fueris ad prædicandum, « intende, » id est, intentum te præbe, ad acquirendum regnum prædicando: et « procede, » id est, acquisita una civitate, transi ad aliam acquirendam per tuos prædicatores, et ad hoc faciendum habebis prosperos eventus: et hoc est quod dicit « prospere, » et in acquisitis « regna, » et hoc « specie tua » fac, quia immunis es a peccato, decorus virtutibus « et pulchritudine tua, » id est, quia Deus es. Species, lineamentum, pulchritudo, color in vultu est.

Propter speciem et pulchritudinem regnabis et etiam « propter veritatem, » quia per te et per tuos nihil nisi veritatem prædicabis « et mansuetudinem » quia cum opprobria inferuntur tibi, etiam tu nihil respondebis: « et propter justitiam, » id est, propter executionem bonorum operum, et in te, et in tuis: et fiducialiter potes intendere, quia dextera tua, » id est, divinitas tibi unita « deducet te » de populo acquisito, ad alium quærendum « mirabiliter, » id est, quia omnes te mirabuntur, vel quia mirabilia facies. Per dexteram divinitatem in Christo accipimus, quia melior pars est in ipso divinitas.

Et per hoc etiam poteris regnum acquirere, « quia sagittæ tuæ, » id est, sententiæ tuæ, quibus penetras corda audientium, sunt « acutæ, » id est, efficaces; secundum hoc verba Dei dicuntur sagittæ, quia occulte alliciunt homines ad timorem et amorem Dei. Secundum hoc gladius, quod manifesta et quasi cogenti ratione Deo homines adhærere faciunt, et per hoc quod ita instructus es ad pugnandum « populi inimicorum regis, » id est multi de inimicis tuis positi « in corde, » id est in vera ratione « cadent, » id est humiliabuntur « sub te. » Vel aliter « populi cadent, » id est, humiliabuntur « sub te » et ubi cadent « in corde inimicorum regis, » id est, in eodem corde, in quo prius inimicabantur tibi regi.

Iterum commendat eum, quia jam in populo acquisito quasi iudex sedet. Continuatio: Populi sub te cadent, et o « Deus, sedes tua, » id est, quies tua, in eis in qua sedes etiam iudicas, non ad horam, sed

« in sæculum sæculi. » Commendat iterum eum, quia rectam justitiam exercens in regno suo, dico tu sedes et « virga regni tui, » id est, correctio quam exerces super illos, qui sunt regnum tuum, est « virga directionis: » quia si aberrant ipsi, tu reduces ad rectam viam.

Bene dico virgam tuam, virgam esse directionis, quia « tu dilexisti justitiam » et in te, et in omnibus aliis, et adeo dilexisti, quod « etiam odisti iniquitatem, » et ut talis posses esse, « propterea, o Deus, Deus tuus » specialiter, scilicet tibi consubstantialis « unxit te oleo lætitiæ, » id est, Spiritu sancto. Per oleum ideo Spiritum sanctum accipimus, quia sicut oleum nutrit carnem, et usque ad ossa penetrat, sic Spiritus sanctus animam in qua habitat. Hæc unctio fuit in ipsa incarnatione, ubi uterus Virginis per Spiritum sanctum purificatus fuit, de qua unctione maxime lætandum fuit et ipsi Christo et omnibus sanctis, unxit « præ consortibus tuis, » quia neque Apostoli, neque alii spirituales viri tantum habuerunt de Spiritu sancto, quantum et tu. Unde dicitur, Christo datus est Spiritus sanctus non ad mensuram.

Consignat etiam commendationem de Christo, secundum ornamenta. Tu es unctus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, et etiam « a vestimentis tuis, » id est, ab humanitate tua, vel ab apostolis tuis, qui ornant et decorant te, sicut vestis ornat dominum: procedit « myrrha, gutta, et casia, » id est, boni odores, bona fama. Singulorum proprietatem exsequimur. Myrrha est unguentum amarissimum quod pellit vermes, et servat corpus et animam a putredine vitiorum. Gutta est herba quæ pellit tumores pulmonis, id est, humilitas, quæ pellit inflationem et omnem motum superbiæ. Casia est herba quæ crescit in aquoso loco in magnam altitudinem, et reddit magnum odorem, id est, fides quæ oritur in aquis baptismi, et multum crescit in justis, et bonam famam dat aliis. Hæc omnia processerunt nobis ex humanitate Christi vel a suis apostolis, qui nobis in seipsis hæc omnia proposuerunt in exemplum: et hæc eadem processerunt nobis « a domibus eburneis, » id est, ab ipsis sanctis apostolis, qui dicuntur domus, quia Deus habitat in eis. Eburnei, quia lucidi per multas sectiones et attritiones ut ebur: vel comparantur ebori, quia frigidi, id est, casti sunt, sicut elephas. Omne ebur adeo frigidiæ naturæ est, quod carbo accensus non urit pannum super ebur positum, « ex quibus » odoramentis sunt quæ tibi obtulerunt « filiæ regum » in seipsis: filiæ dicit vel ad litteram, vel filiæ Apostolorum: « et delectaverunt te, » scilicet, in hoc placentes tibi, et hoc « in honore tuo, » id est, non in suis actibus, neque in suis baptismatibus gloriantes, ut dicerentur Petrini vel Paulini, sed nomen tuum respicientes, vocabantur Christiani. Tangit historiam, quia præcipitur in lege ut mortuo fratre sine semine, alter frater illius uxorem ducat, et non sibi viro, sed illi mortuo, dicatur semen resuscitare (Matth. xxii; Marc. xii; Deut. xxv): ita mortuo Christo, fratres sui, scilicet, apa-

stoli, acceperunt suam, scilicet, Ecclesiam : et non sibi, sed Christo, Ecclesiae filios procreaverunt, ut generati dicantur Christiani, non Paulini, vel Petri.

Hic illum regem per suam sponsam commendat. Continuatio: Rex tam dignus est sicut dixi, et tibi, « regina, » id est, Ecclesia : quae ideo regina dicitur, quia bene regit filios suos : « astitit, » scilicet, parata servire « a dextris tuis, » id est, in potioribus bonis tuis : quia haec temporalia non petit, sed caelestia : astitit dico « in vestitu, » id est, bene vestita et ornata bona operatione : « deaurato, » id est per charitatem ornato : quae ideo per aurum notatur, quia sicut aurum omnibus metallis est pretiosius, sic charitas omnibus virtutibus : regina dico « circumdata, » id est, plena virtute et « varietate » Gentium vel diversorum ordinum, quia alii sunt clerici, alii conjugati, etc.

« Audi, filia. » Transit ad secundam partem, scilicet ad commendationem sponsae. Quando quidem sponsus talis est, o tu, « filia, » id est, o Ecclesia, « audi, » id est, intellige ea quae sunt annuntiata, « et vide » completa : audi dico, et cum humilitate audi : et hoc est « et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, » id est, sectas gentilium vel Judaeorum : « et domum patris tui, » id est, conversationem diaboli, scilicet idololatriam in gentilitate, et ritus legales in Judaismo. Proprie vocat propheta Ecclesiam filiam suam, et caeterorum prophetarum, quia super apostolorum et prophetarum fidem fundatur Ecclesia.

Dico obliviscere, et si hoc feceris, « concupiscet rex, » id est, Christus « decorem tuum, » id est, te decoram. Et, ne illa diceret : quae cura sit unde attendat, subdit : curare debes « quia ipse est Dominus » qui omni genti dominatur : et ipse est « Deus tuus, » id est, Creator tuus, et etiam debes attendere, quoniam « adorabunt eum » omnes perfecti.

« Et » si ipse concupierit decorem tuum « filiae Tyri, » id est, angustiae, id est, Gentes quae angustant nimia multitudine peccatorum, « deprecabuntur vultum tuum, » id est, rogabunt Deum, ut det eis posse pervenire ad tuam conformitatem « in muneribus » dando eleemosynas, faciendo similia alia : et non tantum minores in gentibus, sed « divites plebis. » Gentiles ideo filiae non filii appellantur, quia molles et proni sunt ad vitia sicut puellae. Vel sic construe : Ipse est Deus tuus, et alii multi adorabunt eum in muneribus, et etiam filiae Tyri, et vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.

Postquam ostendit dignitates ipsius sponsae, ostendit eam laudabilem secundum interiora, non secundum exteriora. Continuatio : Ipsa sponsa est sic gloriosa, et « omnis gloria ejus, » id est, omnis pulchritudo ejus unde ipsa gloriatur, est « ab intus, » id est, ab interiori, scilicet, in virtutibus animae, ejus dico, scilicet, « filiae regis, » id est Christi. Et hic commendat eam per genus. Dico, gloria est ab intus, et etiam gloria ejus est honorum operum « in

A simbriis, » id est, in perseveratione usque in finem « aureis, » id est, charitate plenis, et in hoc est gloria ejus, quod ipsa est « amicta varietatibus, » id est, diversis ordinibus, clericorum, conjugatorum, et caeterorum.

Hic iterum commendat per successionem. Continuatio : Ipsa est amicta varietatibus, et « post eam adducentur virgines, » id est, integri in anima, et in corpore, « regi, » scilicet ad serviendum Deo regi. Dicendo adducentur, notat quod per se ad illam dignitatem nequeunt pervenire, nisi adducentur praedicatione et gratia adjuvante, « et proximae ejus » reginae, id est, illi qui licet non sint integri, tamen sunt continentis, ut bonae viduae, et alii « tibi afferentur, » o rex. Cum dicit afferentur, notat tantam eorum debilitatem, ut nec adduci valeant, nisi quia vel in humilitate quasi in humeris portentur. Hae apportatio fit per frequentiam miraculorum, per importunam praedicationem. Unde Apostolus : « Instat opportune, importune (II Tim. iv). »

Et illi sic allati non habebunt tristitiam, sed « afferentur in letitia et exultatione, » quia in praesenti etiam Ecclesia multum laetantur sancti quoque de puritate suae conscientiae, et de hac praesenti Ecclesia « adducentur in templum regis, » id est in supernam Hierusalem.

Ponit per quid afferantur et adducentur. Continuatio : Et vere per omnes successiones adducentur et afferentur, quia semper erunt aliqui praedicatores, quia « pro patribus tuis, » id est, loco apostolorum, qui genuerunt mundum in fide, ad honorem tuum « nati sunt filii, » id est, succedunt alii praedicatores « tibi, » id est, ad tuum opus ut tibi servant : et tu « constitues eos, » id est, stabiles in fide et opere : « principes, » id est, magistros et doctores « super omnem terram, » id est, Ecclesiam super omnes partes terrae diffusam.

Et sic ipsi constituti « erunt memores nominis tui, » id est, famae tuae et gloriae « in omni generatione, » scilicet, in omni terra diffusa. « Et in generatione » succedente. Vel ita : Tu constitues eos principes, et ego ero memor in eis, id est, faciam eos memores nominis tui, etc.

Et propter hujusmodi etiam constitutos patres D « propterea populi confitebuntur tibi, » id est, laudabunt te « in aeternum, » id est, per totam praesentem vitam « et etiam in saeculum » subsecutivum hujus « saeculi. » Vel sic in persona patris totus psalmus potest legi secundum Augustinum, quamvis dicat Hieronymus magis hoc fieri ex substitutione, quam ex veritate textus. Loquitur Pater et commendat filium secundum divinitatem, cum dicit : « Cor meum, » id est, occulta et secreta mea protulit « verbum bonum, » id est Filium meum, « eructavit : » qui specialiter bonus est, quia nemo « bonus nisi solus Deus (Matth. xx), » in quo Filius consubstantialis Patri esse notatur. Per cor ideo divinitatem Patris accipimus et per verbum Filium, quia sicut cor hominis latet, et per verba hominis manifesta-

tur : sic diviſa eſſentia latebat mundo, cum per Filium manifeſtata eſt in creatione cœli, et maxime cum ipſa divinitas humanitati unita ſit : cor eructavit verbum, et huic « regi » qui et Deus et rex eſt « dico ego opera mea, » id eſt, diſpono cum eo omnia, ſine quo nihil facio : et per hoc Filius omnipotens cum Deo Patre notatur. Unde dicitur : « Cum eo diſponens omnia (Prov. viii). »

Non tantum cum hoc rege diſpono, ſed etiam omnia facio per eum : et hoc eſt : « lingua mea, » id eſt, Filius ipſe, qui dicitur lingua, ſicut et verbum, et diviſam eſſentiam manifeſtat, eſt « calamus ſcribæ, » id eſt, mei : quia ſicut calamus ſine ſcribâ, nec ſcribâ ſine calamo nihil operatur, ſic nos cooperamur « velociter ſcribentis, » quia dixit et facta ſunt.

Hic incipit de commendatione filii ſecundum humanitatem, faciendo apoſtrophæ ad ipſum filium. Continuatio : Talis eſ ſecundum deitatem : ſecundum humanitatem vero eſ « ſpecioſus forma » ut ſupra, et cœtera non mutantur.

Et proprie ſecundum hoc dicit Deus ad Eccleſiam : « Audi, filia, » quia Eccleſia vere a ſolo Deo eſt generata, et ejus merito filia nominatur. Item bene dicit Deus Pater : « Memor ero nominis tui, » id eſt, memores eos faciam, o rex, nominis tui, id eſt, laudis tuæ.

IN PSALMUM XLV.

TITULUS. *In finem psalmus David filiis Chore pro arcanis.*

« Deus noster refugium. » Psalmus iſte attribuitur David prophetæ vel alicui ſideli de Juda, ut ſit certius teſtimonium propositus filiis Chore, id eſt, ſigno crucis inſignitis : dirigens eos in finem, factus pre arcanis manifeſtandis, quia in hoc psalmo manifeſtatur adventus Chriſti, qui multis occultus erat, et converſio Apoſtolorum a Judæis ad ipſum, et ſalvatio Judæorum in noviffimis temporibus, et pax in tempore natiſtatis ejus inter Deum et hominem. Materia eſt adventus Chriſti, de quo cœtera arcana, quæ dicta ſunt, proceſſerunt. Modus : In prima parte psalmi ſuos admonet, ut confidentes in adventu ejus, commotiones mundi non timeant, quæ propter ipſum Chriſti adventum evenient. In ſecunda parte oſtendit manifeſte ipſum adventum, et commoda quæ in ipſo adventu provenient. In tertia parte admonet omnes, ut attendant opera iſtius Domini. Intentio eſt, ut omnes ſpem ſuæ liberationis conſtituant in adventu Domini, quæ intentio in prima parte psalmi notatur, non timebimus dum turbabitur terra.

Vox eſt prophetæ, vel fidelis animæ ſic invitantis : Alii homines regnant ad potentias, vel divitias, vel ad quælibet mundana, ſed « Deus noster factus » per humanitatem aſſumptam, eſt noſtrum « refugium » in hoc quod nos protegit a malis, ne nos diabolicæ tentationes convincant, « et virtus, » id eſt, tolerantiam et conſtantiam ministrans et invincibiles faciens, et quaſi Deus nos deſerit poſt datam conſtantiam, ſtatim deſecerimus, addit : « adjutor in tri-

bulationibus, » id eſt, ut non ſolum non vincamur, ſed etiam alios poſſimus vincere : « quæ » tribulationes « invenerunt nos » quaſi expoſitos ſine omni adjutorio, ſicut pupillos « nimis, » id eſt, tam graves, quod etiam uſque ad ſanguinis effuſionem venirent.

« Propterea » quia Deus noſtrum refugium, virtus, adjutor eſt, « non timebimus » cum tamen eſſet timendum « dum, » id eſt, quia « turbabitur terra, » id eſt, Judæa, quæ ideo dicitur terra, quia per legem et prophetas erat et ſolidata, et culta « et tunc montes, » id eſt, apoſtoli « tranſferentur » in mare, id eſt, Gentes, et non tantum ad Gentes per ſolam habitationem, ſed etiam « in cor maris » quia ponent fidem in cor gentium. Per mare Gentes accipimus, B quia ſemper in fluctibus, et in appetitu terrenorum ſunt, ſcilicet volvuntur, et avari in vitiis ſunt. Vel quod profundiores in gentilitate, quia etiam aliqui de nequioribus ſunt converſi.

« Sonuerunt » dixi, non timebimus, dum tranſferentur montes, et quia de hoc timendum non videretur, oſtendit quod timendum eſſet. Continuatio : Dico montes tranſferentur, et tunc « sonuerunt, » id eſt, ſonabunt ipſi apoſtoli in prædicatione, « et aquæ eorum, » id eſt, maris, quia ad ſignificationem reſpicit, cum dicit eorum « turbatæ ſunt » contra Apoſtolos. Per aquas doctrinas vel populos intelligit. Vel ita translatis apoſtolis ad Gentes « aquæ eorum, » id eſt, diverſi populi gentilium » ſonuerunt, » id eſt, reclamaverunt contra apoſtolos, et propter hoc C « montes, » id eſt ſancti apoſtoli « conturbati ſunt in fortitudine ejus, » maris, id eſt, gentilitatis per gravia tormenta, quæ inferebant eis Gentes. Vel montes accipiuntur majores in gentili populo, qui ſunt turbati in fortitudine ejus Dei, id eſt, indignantur quando audiunt miracula Dei, vel contra ſeipſos propria turpitudine, vel contra Apoſtolos ejus in crudelitate.

Hic incipit ſecunda pars « Fluminis. » Hic eſt diapsalma. Continuatio : « Montes turbabuntur in fortitudine, » ſed contra hanc conturbationem « fluminis impetus, » id eſt, impetuoſum flumen, ſcilicet Spiritus ſanctus : qui ideo flumen dicitur, quia concupiſcentias et ardores exſtinguit carnis. Impetuoſum quia nemo poteſt ei reſiſtere : ille talis impetus D « lætificat civitatem Dei, » id eſt, Eccleſiam, quæ ideo civitas dicitur, quia ſicut in civitate quilibet advena recipitur, ſic in Eccleſia. Item ſicut civitas munita eſt turribus, ſic Eccleſia apoſtolis et virtutibus lætificatur, quia confirmat eos Deus gratia Spiritus ſancti, contra tribulationes quæ inferebantur eis, dico lætificat, et etiam « Aluſſimus, » id eſt, ipſe Deus « ſanctificavit » dando virtutum incrementa « tabernaculum ſuum, » id eſt, præſentem Eccleſiam : quæ ideo tabernaculum dicitur, quia in præſenti vita Domino militatur.

« Deus in medio » oſtendiſ quibusdam commodis quæ per ipſum adventum provenient, cum manifeſte annuntiat. Continuatio : Dico Deus ſanctificat, læ-

tificat, et ecce per quid hoc facit, quia « Deus » homo factus est « in medio ejus » tabernaculi, cum in medio non quantum ad locum, sed « in medio, » id est, in communi, quia omnibus æqualiter propositus est. Vel in medio, quia columna est, quæ sustentat omnes partes Ecclesiæ : et ideo ipsum tabernaculum « non commovebitur » a bono ad malum : et non tantum sustentat ne corruat, sed etiam « adjuvabit eam » civitatem « Deus » ad bene operandum, et etiam ut alios superent : et hoc faciet « diluculo, » id est, per diluculum, scilicet, ministrando illuminationem Spiritus sancti. Vel ita : « adjuvabit mane » nec tantum dico « in mane, » id est, postquam aliquantum lux increverit, sed « diluculo, » id est, in ipso primordio conversionis. Habet alia translatio : « adjuvabit eam Deus vultu suo, » id est, Filio incarnato, qui ideo vultus Dei dicitur, quia et ei est consubstantialis, et ipsius plena representatio.

« Conturbatæ, » non tantum ecclesia firma est, quod Deus in medio ejus est, sed propter hoc idem « Gentes » turbatæ « sunt » cum hæc nova audirent prædicare : et etiam principes, scilicet, « regna » vel quælibet regiones « sunt inclinata, » id est humiliata, quod jam placet eis prædicatio, et jam fidem vellent suscipere : ideo sunt inclinata, quia « dedit vocem suam, » ideo « mota est terra, » id est terreni ad conversionem. Dico dedit vocem, et quis dedit?

« Dominus virtutum, » id est, angelorum ens nobiscum, nostram habens humanitatem, et per hoc « susceptor noster, » quia de vilitate hujus vitæ et his miseris, duxit nos ad Ecclesiæ suæ dignitatem, in quo apparet quod ipse « Deus » est « Jacob, » quia in nobis complevit quod in Jacob figuravit : quia sicut ille presentia dans dignitatem emit et supplantavit benedictionem fratri, sic Ecclesia Gentium supplantavit promissam priori populo, et præsentia dans, cælestia comparat, scilicet, per eleemosynas et cætera bona.

« Venite. » Hic incipit de tertia parte, et quia est nobiscum susceptor noster, ideo vos, Gentes, « venite » ad hunc Dominum suscipiendo fidem, et deinde « videte, » id est, intelligite « opera Domini, » sicut ipse ait : Nisi credideritis, non intelligetis, opera dico « quæ Dominus posuit prodigia, » id est, in signum. Prodigia enim dicuntur, in quibus aliud significatur, quam videatur : « super terram, » id est, in mundo, hæc scilicet prodigia, quia ipse Dominus « auferens bella usque ad fines terræ » ad litteram, quia, eo nascente, pax per totum mundum maxima fuit, non tantum quod hoc de illa bella pace dicatur, sed de significata pace quam posuit Christus inter Deum et hominem, destruens inimicum, qui erat hominibus erectus, id est, idololatriam, et cultum veteris legis, per quem discordabant Judæi et Gentes, et fecit utraque unum, et illa pax Dei non fuit in una sola terra, sed usque ad fines terræ.

Per hoc auferet bella, quia « conteret arcum, » id

est, ~~debent~~ impugnationes contra fidem, scilicet, deceptiones minarum et blandimentorum : « et confringet arma, » id est, manifestas impugnationes, « et scuta, » id est, rationes quibus defendunt suas hæreses « comburet igni, » id est, ardore Spiritus sancti, scilicet, illos accendet igne charitatis, qui prius dolose et aperte impugnant veritatem, et suas defendebant sectas.

Comburet dico, ita dicens : « Vacate, » id est, evacuate vos a malis operibus, « et deinde videte, » id est, intelligite per puritatem vitæ et aperta miracula, « quoniam ego » habitans inter vos, et ego talis « exaltabor in Gentibus » quia ad finem conversi, exaltabunt me, « et exaltabor in terra, » id est, Judæis. Hic prophetat conversionem Judæorum in novissimis temporibus, de quibus dictum est : « Et reliquæ Israel salvæ fient (Rom. ix.) » Confringet, et comburet, et bene hoc poterit, quia ipse est « Dominus virtutum, » ut supra. Et ens nobiscum « susceptor noster Deus Jacob. » Superius posuit istum versum ad emendationem prædicationis, nunc repetit ut ostendat illum talem qui facere possit. Vel ideo repetit, quia in hoc versu totius psalmi summa continetur, et talis versus est intercalaris, id est, repetitus.

IN PSALMUM XLVI.

TITULUS. *In finem pro filiis Chore psalmus David.*

« Omnes Gentes. » Psalmus iste convenit David prophetæ, qui hic loquitur in persona apostolorum, psalmum dico propositus filiis Chore directis in finem per hoc. Materia est Christus ascendens. Modus : In prima parte ostendit, quod Deus apostolis suis suam hæreditatem commendavit. In secunda parte ipsam Christi ascensionem ponit. Intendit nos certos reddere de ascensione, quia cum tantam ostendit hominis dignitatem, quod hi obtinent officium, quod Christus prius habuit, securi possunt esse, quod et ipsi post eum ascendent, et sic incipit.

Attendens aliquis apostolorum dignitatem quam habebat homo, admonet illos exultare sic dicens : O vos, « omnes Gentes, plaudite manibus, » id est, bene operamini exultatione, et « jubilate Deo, » id est, tantum laudem Dei mente concipite, quæ non possit exprimi voce, et ita quod jubilus ille sit « in voce exultationis, » id est, non solum laudate Deum corde, sed etiam exultanti voce cum aliis annuntiate.

Quoniam Dominus. Et bene debetis eum laudare, « quoniam ipse Dominus, » id est, quia dominabitur omni creaturæ, « excelsus » quia potens et efficax suæ voluntatis. Et, ne in ejus bonitate confidatis, si mala feceritis, quia ipse est « terribilis, » futurus enim judex puniet impios, « rex » quia bene regit suos, « magnus » quia de gravissimis periculis eripit suos, « super omnem terram » quia nulla pars terræ est ubi non dominetur.

Et propter hoc maxime laudandus est rex iste, quia « subjecit ipse populos, » id est, Judæos « no-

his » faciens eos nostræ prædicationi obediens, A
« et Gentes, » id est, gentiles conversos ad fidem
« sub pedibus nostris, » id est, plenarie subjecit.
Vel sub pedibus, id est, sub nobis, qui sumus pedes,
id est, viatores, et per mundum Evangelium Dei por-
tantes.

Et illos quos subdit « elegit, » id est, non ex me-
rito eorum, sed per solam gratiam suam a massa
peccatorum solvit, ipsos dico « hæreditatem suam »
quorum in se fructibus ditaretur, elegit dico « no-
bis, » id est, ad nostrum opus, ut nos substitui loco
ipsius, in hæreditatem dico « speciem Jacob, » id est,
similem Jacob luctantem, scilicet, cum vitii. Vel
« speciem Jacob, » id est, significatam per Jacob,
quod est magnum, quia ipse est « quem dilexit, »
vel speciem quam dilexit.

Hic incipit secunda pars: Elegit nos, et quare
nobis? Quia ipse « Deus ascendit in jubilo » aposto-
lorum videntium exultatione, quæ verbis non poterat
exprimi. Et ideo quia in cælo ascendit, nos vi-
carios suæ hæreditatis instituit, « et ipse Dominus »
ascendit « in voce tubæ, » id est, manifesta voce et
exultatione angelorum. Hæc est vox angelorum:
« Viri Galilæi, quod in cœlum aspicitis? (Act. 1.) »

Et quia talis est, ad honorem Dei nostri « psallite »
mente. Vel quia res valde digna erat quam admo-
nebat, non sufficit semel dicere, et non tantum
psallite ei, quia Deus est, sed etiam psallite, quia
est noster, « Deus » scilicet omnium fidelium. Vel
« rex omnis terræ, » id est, expellens omnem ter-
renitatem, et regens suos per virtutem, et ideo
« psallite sapienter, » id est, non pro aliquibus ter-
renis, sed pro ipso habendo, et cum magna discre-
tione discernendo, quid, quando, quare, qualiter.

Et ipse idem « regnabit » tandem quando scilicet,
corpus ejus completum erit « super Gentes, sed
etiam ipse Deus, » non dico super malos, sed « super
sedem sanctam, » id est, super angelos et archan-
gelos: et animas sanctorum in quibus Deus jam se-
det sine omni iniquitate, et judicat.

Et ad ipsum « congregati sunt, » id est, congrega-
buntur « principes populorum » ad litteram: vel illi
principes, qui seipso bene regunt in virtutibus, et
alios ad bene agendum admonent populos, congrega-
buntur dico « cum Deo Abraham, » id est, quia
tunc apparebit Abraham, quando complebit quod
promisit Deus Abraham, dicens: « In semine tuo be-
nedicentur omnes Gentes (Gen. xxii; Galat. v), » et
ibi psalmi notatur intentio, et per hoc congregabun-
tur, « quoniam dii, » id est, Apostoli et prædicato-
res « fortes » in adversis tolerandis sunt « elevati, »
id est, digni habiti « vehementer » in miraculis et
virtutibus, et prædicatione, et propter hoc multi
congregabuntur cum Deo Abraham.

IN PSALMUM XLVII.

TITULUS. *Psalmus cantici filiis Chore secunda sabbati.*

« Magnus Dominus. » Psalmus iste præponitur
filiis Chore ad intelligendum, qui dicitur cantici.

quia de re agit unde nobis maxime est lætandum;
quia nobis exponit magnam dignitatem Ecclesiæ, id
est, dilatationem Ecclesiæ per totum mundum, psal-
mus dico habitus in secunda sabbati, id est, de re
significata per rem factam in secunda sabbati, id
est, de fundatione Ecclesiæ, quæ significatur per fun-
dationem terræ, quæ facta fuit secunda die. Prima
enim die secreta est lux a tenebris, in quo significa-
tur resurrectio Christi, qua lux immortalitatis a
morte discreta est. In secunda die fundatum est fir-
mamentum, in quo significatur sequens tempus post
resurrectionem, quo fundata est sancta Ecclesie.
Vox prophetæ, vel si habeatur in titulo, filiorum
Chore, dicemus: Hic Psalmus est filiorum Chore,
id est, in ecclesia perfectorum, qui in hoc psalmo
B loquuntur. Materia est ipsa Ecclesia dilatanda. Mo-
dus: In prima parte multis modis commendat Ec-
clesiam per fundatorem, per hoc etiam quod quidam
volentes eam destruere, recognoscentes ejus digni-
tatem, conversi sunt ad eam; deinde commendat eam
per quoddam insigne donum ipsius, scilicet quod
misericordia Dei habitat in ea. In secunda parte in-
vitat eos qui muti sunt, ut amplificent eam: et eos
qui extra sunt, ut accedant ad eam, et hæc est in-
tentio, scilicet hortari, ut omnes amplificent istam
civitatem.

Propheta sic invitat alios. Ampliate istam civita-
tem, quia « Dominus » istius civitatis est « magnus, »
secundum potentiam qua omnia facit, « laudabilis, »
secundum hoc quod omnia composite et ingeniose
C facit « nimis, » id est, plus quam mens humana possit
excogitare, vel lingua explicare: et hoc quod ma-
gnus et laudabilis sit, maxime perpenditur « in civi-
tate Dei nostri, » id est, in constructione Ecclesiæ,
quæ est munita virtutibus, ampla charitate, collecta
per fidem ad jure vivendum, non civitas Babylonio-
rum et confusorum hæreticorum, sed « Dei nostri. »
Hic commendat civitatem per artificem et possessorem
Deum, civitate dico posita « in monte sancto
ejus, » id est in Christo Filio ejus, Dei Patris, vel in
monte virtutum, vel constantiæ.

Hæc civitas est possessa a tali Domino, et de hu-
jusmodi lapidibus constructa, scilicet, de Judæis et
Gentibus, et hæc « fundantur » scilicet firmiter ædi-
ficata est « exultatione universæ terræ, » id est, de
habitoribus totius mundi, exultantibus de remis-
sione peccatorum, per partes terræ exsequitur, quia
« mons Sion, » id est, Judæi, quorum caput regni in
Sion erat, et « latera aquilonis, id est, Gentes prius
diabolum frigidissimum velut familiares stipantes,
sunt « civitas regis magni » qui omnia regit pro sua
voluntate. Diabolus aquiloni comparatur, quia a fer-
vore dilectionis Dei frigidus remansit, quando cogi-
tavit: « Ponam sedem meam ad aquilonem, » et
divinæ me voluntati præpono, « et ero similis Altis-
simo » (Esa. xiv), id est, regnabo: in frigiditate meæ
nequitæ; sicut ipse in veritate.

Deus in domibus eius cognoscetur, alia commen-
datio. Civitas sic fundatur, et « in domibus ejus »

civitatibus, id est, in singulis fidelibus, qui dicuntur domus, quia in eis inhabitat Dominus, et cognoscitur Deus, quia ipsi plenam cognitionem de Deo habent, et hoc erit, cum et suscipiet eam in dignitatem.

Quoniam ecce, Vere Dominus cognoscetur ab ea, et suscipiet eam quoniam ecce, id est, in evidenti reges terrae congregati sunt, id est, potentibus hujus mundi, non tantum in uno loco, sed et convenerunt in unum consilium nocendi civitati.

Ipsi videntes congregati sunt, ut destruerent, sed potius augmentaverunt, et hoc dicit, ipsi videntes, id est, intelligentes sic esse dignam, ut praedictum est, admirati sunt percussi luce tantae dignitatis, et conturbati sunt pro peccatis, et commoti sunt ad fidem, et ad bona opera et tremor corporalis, pro timore futurae poenae apprehendit eos, vel ipsi videntes sic, id est, statim admirati sunt, et affirmat haec alia translatio, quae habet: tunc.

Ibi, id est, in ipso tremore sunt dolores, id est, angustiae mentis ut parturientis, id est, gravissimae. Et habentis laetum exitum, sicut enim mulier licet gravetur parturiendo, tamen, postquam natus homo in mundo, laetatur, et obliviscitur illius praesurae praegaudii (Joan. xvi), sic poenitentes licet antea premerentur, tamen, postquam ad bona opera adveniunt, obliviscuntur prioris pressurae. Ideo quidem sunt commoti et conturbati, quia in spiritu vehementi, id est per Spiritum sanctum contentes Deus naves Tharsis, id est, exploratores gaudii sui, quod est tantum in terrenis. Tharsis enim gaudii exploratio interpretatur, propter divitias quas ubique terrarum exquirebant. Tharsis, secundum Hieronymum, est eadem quae est Carthago, Naves dicit a similitudine. Sicut enim naves hac et illac tempestatibus circumferuntur, sic amatores mundi diversis anxietatibus raptantur, quam voluntatem destruit in eis Spiritus sanctus, quasi violentus, tamen nullis eorum praecedentibus meritis. Habent aliqui libri: naves Tharsi, et Tharsis est civitas Ciliciae, unde fuit Paulus, cujus naves fregit Herodes, quia per eas transierunt Magi, qui, adorato Domino, fugerunt, de qua tamen historia hoc non legitur, sed de sola allegoria.

Sicut. Quando quidem haec omnia facta sunt in ecclesia, ergo impleta est prophetia facta de ea. Sicut audivimus praedictum a prophetis, sic vidimus esse completum in civitate Domini virtutum, id est, qui dominatur super caelestes virtutes, et istas virtutes, scilicet apostolos ipsos, mittit ad custodiam suae civitatis: in civitate dico Dei nostri, id est, qui secundo nos recreat. Et quid audivimus et vidimus? Hoc scilicet Deus fundavit eam in aeternum, id est, firmiter stabilivit eam per suam praedicationem, et angelicam custodiam, ducendo eam in suam aeternitatem.

Suscipimus, Deus. Poni commendationem Ecclesiae, per illud insigne donum Filii Dei. Dico quod

A Deus fundavit Ecclesiam, per hoc scilicet, quia, Deus, nos suscepimus misericordiam tuam, id est, Filium tuum: quem vocat misericordiam, quia nisi per eum, nullam habemus misericordiam in medio templi tui, id est, aequaliter propositus est omnibus, qui ad eum volunt accedere. Susceperunt eum quidam corporaliter in templo, scilicet Simeon et Anna, alii susceperunt spiritualiter.

Secundum. Et quia suscepimus illam misericordiam, ideo secundum nomen tuum, id est, secundum hoc quod nomen tuum diffusum erat ubique terrarum, quia dicebaris omnicaesor per omnem terram, licet ipsi alios deos simularent, sic et laus tua diffusa est in fines terrae. Et determinat a quibus laudetur, scilicet a justis, et illis multis, et hoc est: justitia plena est dextera tua, id est, propitiatio tua plena, quia multos justificat, et omnes laudant te.

Incipit de secunda parte, et quia justitia plena est dextera, ideo laetetur mons Sion, id est, fideles Judaei, qui primos radios orientis colis acceperunt, et exsultent filiae Judae, id est, Gentiles a Juda, id est ab apostolis in fide generatae. Filiae dicuntur non filii, propter majorem cultum et diligentiam, quae adhibetur eis: propter judicia tua, Domine scilicet, quia justo judicio excacas, et Gentes assumis, vel quosdam reprobas.

Circumdate, id est, honorate Sion, id est, Ecclesiam: et complectimini eam brachiis charitatis, servando virtutes et mores, quibus acceptis narrate, id est, praedicate aliis nomen Domini, existentes in turribus ejus civitatis, id est, Apostolorum imitatione, scilicet, quod in nullo discordet vestra praedicatione a doctrina Apostolorum.

Ponite corda, non tantum praedicate, sed etiam ponite corda vestra in virtute ejus, id est, firmitati eorum vos conformate, et distribuite domus ejus, id est, in ea statuete diversos gradus, scilicet, archidiaconatum, presbyterium, et omnes conjugatos. Vel distribuite domus ejus, scilicet, unicuique praelato dando suam parochiam, et hoc ideo: ut enarretis in progenie altera, id est, ut de progenie in progeniem descendendo, faciatis eam permanere in finem saeculi.

D Quoniam. Hoc scilicet enarretis, quoniam hic est Deus qui haec facit Ecclesiae, quae dicta sunt, et ipse est Deus noster, Deus dico duraturus in aeternum, id est, usque in finem mundi et in saeculum saeculi, id est, consecutivum hujus saeculi, et ipse talis reget nos ducendo in aeterna saecula.

IN PSALMUM XLVIII.

TITULUS. In finem filiis Chore psalmus David.

Audite haec omnes gentes. Iste psalmus convenit David prophetae, qui hic loquitur, propositus filiis Chore ad intelligendum. Materia enim Christus, redemptor non malorum sed justorum. Modus: In primo ponit prologum, ad commendationem rei

quam dicturus est. In secundo ponit Christum Redemptorem non malorum et sæculi amatorum, sed justorum, et in eadem parte reprehendens stultitiam eorum, notat vanitates, quibus amatores sæculi istius sunt intenti. In tertia parte monet pauperes justos, ne curent istos divites, quia cito peribunt eorum divitiarum. Intentio est, invitare ad contemptum mundi.

Quia vero rem inconsuetam dicturus erat, omnes invitat ad audiendum, dicens : « Audite hæc, omnes gentes : » et hic statim captat attentionem, et bene monet ad audiendum, quia rem magnam dicturus erat. Bene omnes invitat, quia omnibus, si attendant, proderit quod dicturus est, omnes vocat gentiles, et non tantum audite per exteriorem aurem, sed etiam « auribus » interioribus « percipite, » id est, diligenter intelligite, et vos « omnes qui habitatis orbem, » id est, Judæi, qui terram promissionis habitatis, audite hæc, auribusque percipite.

Et quia aliquis posset dicere : Illis qui sunt profundissimi iniqui, non prodest audire, dicit : vos etiam « quique terrigenæ, » id est, omnes quicunque terreni, quasi filii terræ, audite hæc : quia si vultis attendere, proderit vobis, et quia possent boni dicere; mali quidem audiant quibus opus est, nobis autem jam opus non est, quia boni sumus, monet etiam eos ut audiant, quia nullus est tam bonus, qui non possit meliorari, dicens : « et filii hominum, » id est, rationabilium hominum imitatores, audite hæc. Et quid singulos exsequar? Audiant hæc « dives et pauper » tendentes « in unum, » id est, in eandem voluntatem audiendi. Ista duas conditiones divitis et pauperis potius elegit, quia secundum eas ager in psalmo.

« Os meum. » Hic facit dociles, proponendo quæ dicturus est. Continuatio : Ideo debetis audire, « quia « os meum loquetur sapientiam et prudentiam, » et hic magna proponit, quia nihil aliud tractat divinitas, quam sapientiam et prudentiam. Sapientia est cognitio divinorum, prudentia est instructio morum, et Propheta hic annuntiat sapientiam, ubi Christum Filium Dei Redemptorem annuntiat. Mores informat, cum docet hæc mundana non esse attendenda, et divitum divitias negligendas, et ne diceret aliquis : Hæc tua non sunt audienda, quia sine meditatione proponis, ostendit se ex consideratione loqui, cum dicit « et meditatio cordis mei, » id est, sive loquar sapientiam sive prudentiam, studiosa mentis applicatione hæc facio.

« Inclinabo, » scilicet, et cum loquar ex meditatione, non erit ex me, sed habeo magistrum Spiritum sanctum, de quo dicit « aurem meam, » id est, intellectum cordis mei inclinabo, id est, humiliabo, ut cum humilitate audiam cuidam magistro meo, scilicet Spiritui sancto, loquenti mihi « in parabola, » et sicut Propheta in parabola audit, sic in parabola loquar. Parabola est, ubi aliud dicitur, et aliud intelligitur, ideo sic loquitur, quia

PATROL. CXVI.

nōn fuit conveniens ut divina Scriptura pateret omnibus, ne a veritatis æmulis conculcaretur, et « aperiam propositionem meam, » id est, quem ante omnia propono mihi esse sequendum, vel quem propono esse manifestandum in hoc psalmo : et hoc faciam « in psalterio » non solum verbo, sed etiam exemplo bono, ut quod doceam ore, compleam opere.

Hic incipit secunda pars atque narratio, et loquitur Propheta in persona malorum, dicens : Timebo quidem « in die malo, » id est, in iudicio : et « cur timebo? » Dicit aliquis : Furtum feci, vel homicidium, non utique propterea timebo, sed ideo, quia « iniquitas calcanei mei, » finalis iniquitas, « circumdabit me, » id est, ex omni parte ostendet me esse damnabilem. Nulla iniquitas damnat, quæ ante finem dimittitur et purgatur, secundum hoc loquitur quod Dominus dicit mulieri per serpentem deceptæ : « Serpens insidiabitur calcaneo mulieris, et conculcabit mulier caput serpentis (Gen. iii), » id est, diabolus insidiabitur fini hominis ut in fine decipiat, cujus diaboli caput, id est, insidias, homo conculcat, si cavet a vitis.

Proposuit iniquitatem, et illam per partes exsequitur, ostendens omnes iniquitates esse hominis, vel exteriores, vel interiores. Si enim homo facit homicidium, vel ut obtineat bona, vel ut ostendat fortitudinem suam. Quasi aliquis diceret : Tu dicis nos timere, sed quare timeremus? cum vitalem proponas Redemptorem nulli timendum esse quorum præsumptionem frangit Propheta, sic dicens : Vere si iniquitas calcanei circumdat timendum est, quia « frater, » id est, Christus, nostram habens naturam « non redimit » illos, scilicet « qui confidunt in virtute sua, » id est, de fortitudine sua atque potentia Deo gratias non agunt, sed in ipsis confidunt « et » illos qui « gloriantur in multitudine divitiarum suarum » si quidem in hoc perseverant, et cum Christus tales non redimat « redimet » eos aliquis « homo? » Non utique, et vere non redimet, quia « non dabit Deo placationem suam, » id est, non poterit Deum placatum reddere malis per aliquam orationem, vel oblationem, Christus autem reddit Deum placatum suis amicis, nostram humanitatem ei præsentans.

« Et » non dabit Deo aliquis homo « pretium redemptionis animæ suæ, » id est, nullo pretio poterit eam redimere, quia solum corpus Christi idoneum inventum est, per quod redemptio fieret, et quia non redimit Christus tales, nec homo potest redimere, ideo non tantum est illis timendum, sed « etiam laborabit » ille non redemptus « in æternum; » et sicut Propheta præsumptionem malorum superius fregit, sic errorem eorum hic destruit, qui mortuorum resurrectionem non credunt, et bene dico laborabit in æternum, quia « in finem, » id est, in mortem temporalem « adhuc vivet » ipse.

Et ideo etiam laborabit, quia in hac « non videbit interitum, » id est, damnationem « cum, » id

est, quia « viderit » in hac vita « sapientes, » id est, justos viros morte temporali « morientes. » Vel sapientes, » id est, mundanos philosophos : non videbit interitum dico, sed « peribunt simul insipiens et stultus. » Insiptens est, qui non credit futuram pœnam : stultus, qui, licet credat, tamen non cavet.

Et ostendit vanitates, quibus isti in mundum sunt dediti, in quibus eorum notat stultitiam. Continuatio : Peribunt « et etiam relinquunt alienis suas divitias, » id est, extraneis, vel etiam filiis, tamen alienis, quia perditio homini nihil plus valet divitiarum, tam filio quam extraneo : « et sepulcra illorum, » id est, pyramides et mausolea, quæ quasi magnas ædificant domos, quasi sepulcra debeant esse « domus illorum in æternum » et in hoc magnam stultitiam eorum notat, qui per hæc sepulcra sibi memoriam æternam putabant acquirere.

« Tabernacula, » id est, magnæ domus « eorum » manent « in progenie, et » inde in alia « progenie » et in hoc etiam stulti apparent, qui tanta palatia ædificabant, et etiam homines « vocaverunt nomina sua in terris suis, » scilicet, circa sepulcra illorum. Tangit consuetudinem gentilium, qui morientes, aliquos conducebant, ut invocarent nomina sua circa sepulturam suam in diebus constitutis, et cum alios facerent ita invocare nomen suum, ipsi idem dicantur in hoc invocare nomina sua. In quo ipse Propheta magnam eorum notat stultitiam, quia per hoc ipsi cum se memoriam æternam habere putarent, tamen in solis terris eorum hoc fiebat. Totus autem versus sub constructione una sic legitur : tabernacula eorum duratura, in progenie et progenie vocaverunt nomina sua, id est, prænomena sua, ut dicatur palatium Tiberii, turris Crescentii, et hoc faciebant, ut memoria eorum haberetur, quæ tamen non erat, nisi in terris suis.

Hæc omnia vana ita sequuntur, et tamen Deus non est accusandus, qui constituit eos in ratione, sed ipsi noluerunt intelligere : et hoc est, « homo cum esset in honore, » id est in ratione, in qua erat Deo similis, » non intellexit, » id est non intelligenter egit, et ideo a sapientibus est « comparatus insipientibus jumentis, » scilicet, in nulla alia, nisi in insipientia : et merito comparatur, quia « similis factus est illis. »

« Hæc » mala, et alia quæ sunt « via illorum » sunt « scandalum ipsis, » id est, offensio, quæ ducit eos ad interitum « et postea, » id est, cum hæc mala « complacent, » id est, sibi ipsis placebunt « in ore suo, » quia quod ore dicunt, opere comprobant. Alia translatio habet, in ore suo benedicent : quod legitur sic : cum hæc mala faciant, tamen postea benedicunt Deum, laudantes eum de prosperis suis successibus in ore suo non Dei, quia Deus laudem peccatoris non recipit.

Hi tales « in inferno positi sunt. » Bene dicit Propheta positos in inferno, quia eos jam in divina Providentia ponendos fore cognoverat « sicut oves, »

id est, similes ovibus : quia sicut oves sæpe tenduntur, et iterum, et substantia remanet, sic illi semper affligentur suppliciis, et tamen substantia non peribit, « mors depascet eos etiam, » id est, diabolus depascet, per similitudinem dicit. Sicut enim pratum depascitur, et tamen radices remanent, sic illi. Dicitur etiam pascere in alia significatione, sicut pastor dicit, pasco gregem. Similiter mors, id est, diabolus depascet eos, id est, deducet eos de pœna in pœnam.

« Et in matutino, » id est in iudicio, ubi justus lux apparebit, « justus » qui in hac vita sunt depressi ab illis « dominabuntur eorum » qui erunt iudices eorum, « et auxilium eorum, » quod habent in hac vita « a gloria eorum, » scilicet a potentia et divitiis « veterascet, » comparabile erit veteri vestimento, quod nullam habet utilitatem « in inferno. »

Ipsi dominabuntur, « verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, » id est, de potestate diaboli : et hoc « cum acceperit me, » id est, meam humanitatem.

De tertia parte incipit. Continuatio : Injusti sic damnabuntur, et justorum animas redimes, o Deus, et ideo homo « ne timueris cum dives factus fuerit homo, » et non tantum in se dives fuerit homo, sed « cum multiplicata fuerit gloria domus, » id est, cum unusquisque de domo ejus multiplicatus fuerit in gloria, scilicet divitiarum.

Ideo ne timueris « quoniam » ipse « cum interierit, non sumet omnia, » omnia negat, et nihil secum portat de divitiis suis, neque de gloria : et hoc est : « neque descendet cum eo gloria domus ejus, » quia cum venerit ad infernum, non majoris erit quolibet paupere.

Ideo non descendet cum eo gloria domus ejus, « quia in » hac « vita » tantum « anima ejus benedicetur » ab adulatoribus, et hoc tantum in vita ipsius, ut cum dicent adolescentes ei, si fecit homicidium, vel aliquid tale, ha! quam bene factum, et ideo etiam peribit, quia tunc tantum « confitebitur tibi, » id est, laudabit te « cum benefeceris ei, » id est, cum dabis ei prosperos eventus.

Hic ostendit consumptionem nequitiae ipsius. Continuatio : Quid per singula currerem? Ipse introibit usque in progenies patrum suorum, » id est, similis erit omnibus patribus suis in nequitia, etiam usque ad ipsum Cain ascendet per nequitiam, et ideo « non videbit lumen, » id est, in hac vita non veram cognitionem, neque in alia veram illuminationem, et hoc est « usque in æternum. »

Ideo non videbit, quia « cum homo esset in honore » ut supra.

IN PSALMUM XLIX.

TITULUS. *Psalmus Asaph.*

« Deus deorum. » Asaph, fuit unus ex præcætoribus quos habuit David secum ad amplificandum

cultum Dei, et ad ejus memoriam hunc psalmum ex ejus nomine intitulavit ideo maxime, quia interpretatio nominis proprietati psalmi convenit. Asaph namque congregatio interpretatur, et in hoc psalmo congregatio, id est synagoga fidelium, loquitur. Materia est Novum Testamentum et per oppositum Vetus. Modus: In prima parte primum et secundum Christi adventum ponit, ut confirmet hoc quod Christus in propria persona postea loquitur. Per secundum adventum deterret malos, ubi ostendit damnandos impios, et remunerandos bonos. In secunda parte inducit Christam loquentem in primo adventu suis amicis, et docentem eos jam nihil valere legalia instituta, sed sacrificium laudis solummodo. In tertia parte loquitur inimicis increpans eos, et docens quid sit faciendum. Intentio est hortari Judæos, ut post Christi adventum nullo modo in legalibus institutis confidant, et ut gentiles ad eorum instituta non veniant. Titulus sic exponitur: psalmus iste convenit Asaph, id est congregationi fidelium, quæ hic loquitur. Ideo potius loqui inducitur Synagoga, quam Ecclesia de gentibus: quia potius Judæis quam aliorum credunt auctoritati.

Ac si diceret fidelis synagoga. Nolite ulterius sequi legalia instituta, quia Christus qui est « Deus, » id est creator « deorum, » id est justorum. Unde dicit Scriptura: « Nolite detrahere diis » (*Exod. xx*): ipse est Dominus omnium gentium, qui hactenus locutus fuit in prophetis, modo « locutus est » in propria persona, « et vocavit terram » ad se audiendum.

Vocavit terram, universam scilicet, et hoc est « a solis ortu usque ad occasum: » determinat etiam locum in quo locutus est, cum dicit, « et species decoris ejus, » id est speciosus decor ejus Domini est « ex Sion. » Unde propheta: « De Sion exhibit lex, et verbum de Hierusalem » (*Isai. ii*).

Dico Deus locutus est, et ille idem « Deus » qui aliquando occultus fuit, quia Divinitas latebat in humanitate, « manifeste veniet » in judicio, sed et ille « Deus noster » nostram humanitatem habens, tunc « non silebit » ante Herodem et Pilatum, sed increpabit unumquemque de peccatis: et hic notatur intentio.

Et tunc « exardescet ignis in conspectu ejus, » præcedet enim materialis ignis ante conspectum ejus venientis ad judicium, qui cremabit faciem terræ, « et in circuitu ejus tempestas valida, » id est, sancti angeli, qui in hoc comparantur tempestati, quia sicut tempestas valida projicit paleam a granis, sic illi projicient malos a bonis.

Et ipse Dominus veniens « advocabit cælum, » id est celestes desursum « ad se, » id est, ipse veniens desursum advocabit celestes, « et » vocabit « terram » non ad se, sed « discernere populum suum, » id est, ad hoc, ut discernant populum suum a malis.

Exultans propheta de congregatione justorum et separatione ab impiis, monet angelos, quorum officium est hoc facere, sic: Vos o angeli, « congregate illi » Domino « sanctos ejus. » Officium enim angelorum erit, realiter congregare judicii sanctos, et malos in tormenta dimittere, determinans quos vocet sanctos, illos scilicet « qui ordinant testamentum ejus super sacrificia, » id est, qui postpositis legalibus institutis, qui est rectus ordo, Novum Testamentum sequuntur.

Congregate sanctos « et » illi « cæli » congregati « annuntiabunt justitiam ejus » semper laudando Deum: ideo « quoniam » ille « Deus justus judex » est, qui justos, qui in hac vita fuerant tribulati, a malis separat.

Hic incipit de secunda parte. Continuatio: Dico Dominus locutus, et jam hæc scilicet « Audi, populus meus, » id est, diligenter intellige, « et » tunc « loquar tibi, » id est, comprobabo tibi per testimonium prophetarum, hoc scilicet: « Ego sum, » id est, verum esse habeo, « Deus » quidem omnium, « tuus Deus familiaris. »

Et ego « non arguam te » deinceps in « sacrificiis tuis. » Si non offeras sacrificia carnalia, non offendas, holocausta autem « non vitulorum, » sed « tua, » id est, quæ in te sunt, scilicet spiritus contribulatus, « semper sunt in conspectu meo. »

Dico non arguam, quia « non accipiam, » id est, non habeo gratos « vitulos » cordis quin immoles mihi superbiam, scilicet, « de domo tua, » neque accipiam « hircos » non dico cordis, quin immoles fetidos motus libidinis, scilicet, « de gregibus tuis. » Non accipiam ideo, « quia meæ sunt omnes feræ sylvarum » scilicet meæ potestatis, et etiam indomitæ feræ meæ sunt, et hæc « jumenta » pascentia « in montibus, et boves, » id est, indomita animalia sunt mea. Per indomita animalia signantur gentiles, qui legem non habebant; per domita, Judæi, qui sub jugo legis tenebantur, sed hoc non habet hic locum. Non tantum terrestria animalia, sed etiam « volatilia cæli cognovi » ut mea, « et pulchritudo agri mecum est, » id est, omnis fructus terræ in mea est potestate.

Et ideo « si esuriero, » quod tamen impossibile est, « non dicam tibi, Meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus. »

Dico « si esuriero, » sed nunquam esuriam, et hoc est, « nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? » Hic manifeste stultitiam eorum reprehendit, qui putabant eum comedere, vel potare sanguinem animalium.

Determinat, quod holocaustum in conspectu suo superius esse dixerat. Hæc legalia sacrificia noli offerre, sed potius « immola Deo sacrificium laudis, » id est, lauda Deum tuum ita, quod laus tua sit ei sacrificium laudis, id est, immola te ipsum secundum libidinem, luxuriam, superbiam, avaritiam, etc., quia non est speciosa laus in ore peccatoris, immola laudem, et hoc assidue, et hoc est:

« et redde Altissimo vota tua, » id est devote, et si modo non poteris implere, redde quando poteris.

« Et » tunc « invoca me in die tribulationis, » id est, in tempore istius presentis vite, et ego « eruam te » a tribulatione, non quod a quacunque tribulatione eruat fidelem, sed ab illa tribulatione, ubi verum boni est damnum, « et » tu ereptus « honorificabis me » Deum laudando. Cum eum alii ita ereptum vident, Deum sui justii ereptorem collaudant.

Incipit tertia pars, et sicut Synagoga Christum induxit loquentem suis, sic etiam Synagoga inducit Deum loquentem peccatori. Continuatio : Quasi diceret Synagoga : Hæc dixit Deus justis, « peccatori autem dixit » hæc « Deus, Quare tu peccator enarras justitias meas ? » de creatione cœli et terræ, « et assumis testamentum meum, » id est veterem legem, sive novam « per os tuum » ut alios inde doceas ? Cum dicit assumis, notat rem ipsam non esse commissam peccatori, sed ipse peccator præsumendo ingerit se.

Testamentum ingeris, contra vero operaris, et hoc est, « tu vero olisti disciplinam, » id est, correctionem meam, quia si aliquam correctionem tibi dedi, invitus sustinuisti, « et sermones meos, » id est præcepta mea « projecisti retrorsum » non adimplendo ea.

Sermonem projecisti, « et si furem videbas, currebas cum eo. » Cum fure currit, qui furtum facientem non redarguit, et qui consentit. Furi consentit, vel cui furtum placet, vel qui, cum possit redarguere, non redarguit, « et cum adulteris portionem tuam ponebas » vel faciendo adulterium, vel consentiendo adulteris.

« Os etiam tuum abundavit malitia, » id est, abundanter locutum est mala aperta, « et lingua tua concinnavit dolos. » Concinnare ideo dicit, quia illi qui dolose loquuntur, ornatu maximo sua verba componunt.

Hic subdit de detractioe. Continuatio : Non tantum illa mala faciebas his modis, sed et detractioe, et hoc est, « loquebaris adversus fratrem tuum : » fratrem vocat quemlibet hominem, nec non faciebas horarie, sed « sedens, » id est, assiduus, « et » non tantum adversus alios, sed « adversus filium matris tue, » id est Synagoga, « ponebas scandalum, » id est, quamcunque offensionem persuadendo hæresim, vel aliquid tale, quod a via vera retrahat, « hæc » omnia « fecisti, et » ego tamen « tacui, » id est, cum patientia exspectavi, ut quandoque saltem convertereris.

Et hac mea patientia abusus es, quia putasti, sicut ad horam te impune dimittebam, et hoc est, « existimasti inique » vel vocativus, vel adverbium, « quod ero tui » non puniendo. Si enim Deus impunitos dimitteret malos, similis injustorum inveniretur. Tu hoc putasti, sed non ero tui similis, sed « arguam te, » id est, pro peccatis puniam « et statuam contra faciem tuam, » scilicet, ut omnia

peccata tua videas, quæ tu modo non attendis, per simile dicit, quia sicut aliquis rem quam habet, ante oculos manifeste videt, sic in die judicii quisque peccata sua manifeste cognoscet.

Vos etiam « qui obliviscimini Deum, » id est, qui Deum in memoria non habetis, « intelligite hæc, » id est, hanc pœnam impiis futuram, intelligite dico, « nequando rapit » vos ad pœnam, « et » tunc « non sit qui eripiat. »

Hæc intelligite, et offerte mihi « sacrificium laudis, » id est spiritum contribulatum, quia illud sacrificium « honorificabit me, et illie, » id est, in illo sacrificio est « iter, quo » itinere ego « ostendam, illi » offerenti « salutare, » id est salvationem « Dei. »

B IN PSALMUM L.

TITULUS : *In finem psalmus David, quando venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee.*

« Miserere mei Deus. » Legitur, quod cum vidisset David uxorem Uriæ Bersabee lavantem in solario suo, complacuit ei, et accedens, cum ea concubuit (II Reg. xi). Quæ cum imprægnata esset, timens ne adulterium proderetur, vocavit ab expeditione Uriam ; ille reversus noluit reverti ad thalamum conjugis, dum sui socii essent in expeditione. Remisit eum David ad Joab cum litteris, in quibus præcepit Joab principi militiæ suæ, ut ubi fortiores defensores civitatis essent, eum poneret, et cum acrior esset assultus, omnes socii Uriam dimitterent solum, et sic interficeretur, et sic est factum, fuit igitur David adulterii reus et homicidii. Volens itaque Dominus revocare servum suum David, misit ad eum Nathan prophetam, qui in quadam parabola iudicium a rege quæreret. Dixit itaque Nathan David regi (III Reg. xii) : Dic mihi, rex, iudicium. Quidam vir erat, qui multas oves habebat, et vicinum qui habuit quamdam oviculam tantum, et cum illi potenti supervenissent hospites, noluit de suis ovibus aliquam accipere, sed vicini sui oviculam rapuit. Judicavit rex, quod hic talis esset filius mortis. Dixit ergo ei Nathan : Tu es ille, qui cum haberes sexaginta uxores, et concubinas quot velles, rapuisti tamen uxorem Uriæ, qui unam solam habebat. De hac ergo admonitione David compunctus, cœpit pœnitere, et de adventu Nathan titulus compositus est. Qui sic exponitur : Psalmus iste convenit David pœnitenti, qui hic loquitur, habitus cum venisset ad eum Nathan propheta, non de quocunque adventu Nathan, sed de eo, qui fuit cum David intravit ad Bersabee, de quo introitu Nathan propheta vehementer eum increpavit. Materia est David pœnitens, et valde humilians se propter peccata gravia quæ fecerat. Modus : In prima parte ostendit suam humilitatem. In secunda parte confitentiam. Tertia est quæ sequitur ex istis, hæc scilicet ut Deus non respiciat peccata sua. In quarta petit, ut Deus Ecclesiam faciat, in qua sibi placitum holocaustum offeratur. Intentio est, ut quan-

tuncunque gravia peccata fecerimus, si volumus A et ut majorem aggravet suam stultitiam, dicit, « et « malum illud coram te feci, » id est, licet ubique præsentem te scirem esse, et omnia videre, et judicem omnium futurum esse scirem, tamen peccavi in conspectu tuo, et ita peccavi, quod si ponatur inter te et hominem, tu solus justus inveniaris, homo injustus, adeo « ut justificeris, » id est, justus inveniaris « in » omnibus « sermonibus tuis, » quia quæ promisisti, penitus implesti, ego autem et cæteri homines penitus inveniamur injusti. Unde Apostolus : « Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax (Rom. iii; Psal. cxv). » Et non solum justificeris in sermonibus tuis; sed « etiam vindicas cum judicaris » in omnibus, id est, si fiat judicium inter te et hominem, quod tu justus inveniaris, Deus autem justus invenitur, cum omnia homini quæ sibi sunt necessaria, subministret; homo autem injustus, cum Deo dignum fructum non reddit. Unde Dominus in Evangelio : Judicate inter me et vineam meam.

B dico, dele iniquitatem meam, nec quero deleri iniquitatem per sacrificia, imo per a. uas baptismatis, et hoc est, « lava me » per fidem quam habeo in aquis baptismi, petit lavari per fidem quam habet de ipso baptisate, « lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me, » idem vocat iniquitatem et peccatum, sed diverso respectu, quia adulterium et homicidium suum vocat iniquitatem, quoad proximum : et peccatum secundum hoc quod seipsum in corpore, luxuriando, et in voluntate homicidii contaminavit.

C Dico lava, et quia aliqua lavantur, ubi tamen aliquid sordis remanet, dicit, munda, secundum utrumque, ita scilicet, quod nihil in me contaminationis remaneat. Dico, lava, munda, et hoc « amplius, » id est, ampliori lavatione quam soleas, quia sicut peccatum amplius est, sic amplior lavatio et mundatio necessaria est.

Quoniam dixerat, magnam misericordiam Dei, sed quia iterum vidit misericordiam non sine justitia posse esse, vult in seipso quamdam occasionem ostendere, propter quam Deus debeat sibi juste misericordiam exhibere, et sicut hactenus deprecatus est judicem Deum, per ea quæ in judice sunt, sic modo incipit deprecari per ea quæ in ipso deprecante sunt. Continuatio : Lava per misericordiam dico, et hoc justum est « quoniam ego iniquitatem meam cognosco » non sola cognitione, sed detractione, et exsecratione : « et peccatum meum contra me est semper » quasi imago terribilis, quam omnibus modis fugere velim, per omnia deberemus accipere, et iniquitatem et peccatum ut supra expositum est.

Peccatum est contra me, et hoc perpetrando non peccavi alicui, nisi « tibi soli, » quia cum rex sim, nullus habet punire peccatum meum, nisi tu solus; vel peccavi curandus tibi soli, quia cum nullus justus, nisi tu solus, a te solo, Domine, sum curandus,

et ut majorem aggravet suam stultitiam, dicit, « et « malum illud coram te feci, » id est, licet ubique præsentem te scirem esse, et omnia videre, et judicem omnium futurum esse scirem, tamen peccavi in conspectu tuo, et ita peccavi, quod si ponatur inter te et hominem, tu solus justus inveniaris, homo injustus, adeo « ut justificeris, » id est, justus inveniaris « in » omnibus « sermonibus tuis, » quia quæ promisisti, penitus implesti, ego autem et cæteri homines penitus inveniamur injusti. Unde Apostolus : « Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax (Rom. iii; Psal. cxv). » Et non solum justificeris in sermonibus tuis; sed « etiam vindicas cum judicaris » in omnibus, id est, si fiat judicium inter te et hominem, quod tu justus inveniaris, Deus autem justus invenitur, cum omnia homini quæ sibi sunt necessaria, subministret; homo autem injustus, cum Deo dignum fructum non reddit. Unde Dominus in Evangelio : Judicate inter me et vineam meam.

Vere vincas, si judicaveris, cum homine, quia ut taceam hoc novum peccatum « conceptus sum in « iniquitatibus, » quia in ipso conceptus fui ego reus prævaricationis et inobedientiæ Adæ.

Ideo tam miserum me esse fateor, quia « ecce » omnibus patet, quod tu « veritatem dilexisti, » quia si non confiteor veritatem de me ipso, non essem dignus cui tu condonare deberes. Postquam accusavit se per propria peccata, accusat etiam se per beneficia Dei, quibus male usus est. Propterea item vincas, quia « manifestasti mihi incerta occulta sapientiæ tuæ, » manifestasti mihi, scilicet, incarnationem et reparationem, quam factururus es per Filium tuum, quæ quibusdam incerta sunt, scilicet illis, qui etsi aliquid intelligunt de adventu Filii tui, tamen non omnia plene intelligunt, quibusdam occulta, scilicet illis qui nihil prorsus inde sciunt.

Hic incipit de secunda parte : O Domine, tam graviter peccavi, sed tamen confido de misericordia tua, et sciens « asperges me hyssopo » mittit nos ad legem, in qua præcipiebatur, ut hyssopo intincto in sanguine vitulæ, leprosus aspergeretur, et hoc erat eis quædam expiatio (Exod. xii). Sanguis ille sanguinem Christi significavit, in quo per fidem lepra peccatorum mundatur. Hyssopus, quæ herba humilis est, significat humilitatem quæ et Christus fudit sanguinem suum, et qua nos ipsum sanguinem per fidem suscipimus, et sicut hyssopus lapides penetrat, et pulmonis tumorem pellit, sic humilitas lapidea corda penetrat, et tumorem superbiæ fugat, et secundum dicit : Asperges me hyssopo, id est sanguine Christi, cum humilitate fuso, et cum humilitate suscepto me, « et » per hoc « mundabor » a peccatis meis, et non tantum in hac aspersione mundabor, sed etiam accipiam candorem virtutum, « lavabis me » illo sanguine « et » ego dealabor, » id est, dealbationem a te recipiam « super nivem, » id est, plus quam aliquod corpus possit dealbari.

Sic dealabor, et voste « auditui meo dabis, »

id est, dabis mihi intelligere a Spiritu sancto intus mihi loquente « gaudium » de remissione peccatorum, « et lætitiā » de spē vitæ æternæ, « et » tunc « ossa » mea, id est, roborā rationis meæ prius « humiliata » per peccatum, « exultabunt » de reformatione.

Averte. Agit de tertia parte, scilicet, ut se respiciat, non peccatum, quam proprie ponit post illas duas tertiam, quia ille iuste Deum precatur, qui sic humiliat, et ita confidit in Domino. Continuatio: Exultabunt ossa dicit, et ut possit exultare, « averte faciem tuam, » id est cognitionem tuam, « a peccatis meis » ne punias ea æternaliter, « et dele » de libro mortis, et hæc recentem et « omnes » alias « iniquitates meas. » Et deletis malis « crea in me cor mundum, o Deus, » ne deinceps velim peccare, crea dicit, quia per peccatum erat cor quasi destructum, et non tantum remove voluntates a corde, sed etiam suggestiones a carne, posset enim voluntatem mundatam suggestio carnis corrumpere, « et » hoc « spiritum rectum, » id est, Filium tuum, qui bene regit omnes quos inhabitat, « innova in visceribus meis, » id est, ut innovet mea viscera, id est desideria meæ carnis. Per hoc quod ter ponit Spiritum sanctum notamus Trinitatem.

Peccata projice a facie, sed « me, » id est humanitatem, « ne projicias a facie tua, » sed respicias meum meritum « et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. » Cum dicit, ne auferas, notat quod aliquo modo haberet: non enim ita posset compungi, nisi sancti Spiritus gratia tribuente.

Dico ne auferas, sed potius « redde mihi lætitiā salutaris tui, » ut sicut de adventu Filii tui de semine meo nascituri lætabar, ante hoc peccatum prius sic recepta venia et cognita deinceps lætabor: « et » reddita lætitiā « confirma me, » ita ut ulterius nullatenus movear ad peccatum « spiritu principali, » id est Deo patre habitatore mei. Spiritus principalis ideo Pater dicitur, quia ab eo procedit Filius, et ab utroque Spiritus sanctus.

Ponit quartam partem: Dico redde, confirma et si hoc feceris, non quod offeram tibi bovem aut hircum, sed inde acquiram tibi multos, et hoc est « docebo iniquos vias tuas, » id est præcepta tua, « et » ita « impii » qui sunt contra divinum cultum convertentur ad te. Quod dicit post peractam poenitentiam recipere officium docendi, quod propter peccatum amiserat, dat intelligere, quod illi, qui propter peccata degradantur in Ecclesia, peracta poenitentia possint restitui, contra quod quidam canon esse videtur, qui dicit, quod post lapsum et peracta poenitentia, quilibet non debet restitui. Quæ tamen singularis secundum simularie poenitentes, magis quam secundum veritatem est data. Quare generalis sententia est habenda, ut si divino iudicio illa poenitentia peracta comprobetur, in suam dignitatem pristinam persona reformatur.

« Libera » et ut possim docere alios, o « Deus, » libera me de sanguinibus, » id est, de peccatis quæ

veniant per suggestionem sanguinis. Per sanguinem ideo accipimus illa peccata, quia ex natura sanguinis veniunt huiusmodi suggestiones. Sanguines pluraliter ideo ponit, ut ostendat se implicitum multis huiusmodi peccatis: libera dico tu, qui es auctor huius « salutis meæ, » « et » si liberaveris, « exultabit, » id est, exultanter annuntiabit « lingua mea justitiam tuam » de creatione cœli et terræ, et de hoc etiam, quod facis hominem justum.

Domine, si fuero liberatus, exultabit lingua mea justitiam tuam, et etiam tu « Domine, aperies, » id est, multiloqua facies « labia mea, et os meum annuntiabit laudem tuam, » id est, cum multa loquar, omnia erunt de laude tua.

« Quoniam » ideo dico quod annuntiabo laudem tuam, quia aliud noluisti sacrificium, quia « si » aliud « sacrificium voluisses, dedissem utique, » sed neque etiam holocausta, de quibus potius videretur, placeant tibi « neque unquam holocaustis delectaberis. »

Sacrificium animalium non placet tibi, sed « spiritus contribulatus, » id est anima quæ tribulat superbiam et cætera vitia, est « sacrificium » placens « Deo » « nec unquam despicias, o Deus, cor contritum » per fructus poenitentiae: « et » ita « humiliatum. »

Benigne fac, Domine, ponit quintam partem. Dico quia tibi placet tale sacrificium, ut antem tibi tale offeratur « benigne fac, » id est, large scilicet construe Ecclesiam « Sion, » et hoc peto non ex meritis, sed ex « tua voluntate » quæ specialiter « bona » est, « ut » sic « ædificentur » virtutibus « muri, » id est fortiores « Hierusalem » Ecclesiæ, quia muri ceciderunt prævaricatione primi parentis, sicut muri Hierusalem realiter ruerunt a coco Nabuchodonosor, ita cocus noster, id est, gula nostra destruit in nobis muros spiritualis, Hierusalem, id est virtutes.

Tunc dico, construe Ecclesiam, « tunc, » id est, ea constructa « acceptabis, » id est acceptabilem recipies « sacrificium justitiæ, » id est immolationem Dominici corporis « et » acceptabis « oblationes, » id est virtutes sanctorum confessorum, qui licet totos se non cremant, tamen aliquid Deo offerunt « et holocausta, » id est virtutes sanctorum martyrum, qui totos se cremant, et « tunc imponent » multi de Ecclesia « vitulos, » id est novos populos, qui nondum fuerant sub iugo. Vel per vitulos prædicatores, qui mugiant Deo per totum mundum « super altare tuum, » id est Christum, sine quo nullæ oblationes a Deo recipiantur.

IN PSALMUM LI.

TITULUS: *In finem intellectus David, cum venit ad eum Doech Idumæus, et nuntiavit Sauli: Venit David in domum Abimelech.*

« Quid gloriaris. » Cum David persequeretur a Saul, venit in domum Abimelech sacerdotis cum suis, et cum ille non haberet panes, nisi panes propositionum, dedit illos David et suis, et gladium quem David Golizæ abstulerat. Erat autem ibi Doech Idumæus, de familia Saul, custos equorum ejus, qui

hæc omnia nuntiavit Sauli. Misit autem Saul, et fecit Abimelech occidi, et alios sacerdotes (*II Reg. XXI et XXII*). Postea vero David psalmum istum composuit, non de historia illa, sed de intellectu quem habuit, quod Antichristus scilicet venturus erat, qui per auxilium diaboli Ecclesiam, in qua verus habitat David, persequitur. Per Doech enim Antichristus intelligitur. Doech namque motus; Idumæus vero terrenus interpretatur. Antichristus autem semper ad commovenda terrena commovebitur, et alio etiam ad commotionem, et ad terrenorum petitionem vocabit; Doech proprium nomen illius fuit, Idumæus a loco dictus est, ab Idumæa terra quam inhabitavit Esau. Et sicut ille Doech venit ad Saul, sic Antichristus venit per signa et miracula ad Saul, id est ad diabolum, et nuntiabit ei quod David, id est in domum illam, quæ est regnum patris, id est Ecclesiam, quærens quomodo receptores Christi possit occidere, sicut Saul Abimelech. Titulus sic exponitur: Intellectus, id est psalmus iste, qui nobis exponit intellectum, scilicet arcanum, quod diximus, convenit David prophetæ, qui hic loquitur, intellectus dico tractus ab illo negotio, cum venit Doech, et nuntiavit Sauli historialiter. Materia est Christus et per oppositum Antichristus. Modus: In prima parte ostendit multam malitiam ipsius Antichristi, redarguendo eum. In secunda parte ponit perditionem ejus, et sanctorum stuporem, qui ita eum exaltatum in mundo vident, cum eum ita damnatum aspiciunt. In tertia parte ponit, quod nunquam amovebuntur a misericordia Dei, qui semper sperant in ea. Intentio, movere omnes fideles, ut quamvis eum in hoc mundo exaltatum esse videant, tamen intelligant eum damnandum et nunquam ei consentiant. Sed statim propheta ipsum Antichristum de sua malitia increpare incipit.

O homo Antichriste omnium nequissime, « quid gloriaris in malitia? » pro qua debes erubescere, quia cæteri si male faciunt, erubescunt; tu contra: quid gloriaris « qui potens es in iniquitate, » quia cum facias multas iniquitates, in illis habes potentiam quos potes devorare, sive per miracula, sive per pœnas, quas potes facere permissione Dei. In hoc etiam, quod potentiam dedit eis Deus, perficiendi nequitiam aggravatur nequitia ejus.

Per partes exsequitur malitiam, « tota die », id est omni tempore, « lingua tua cogitavit injustitiam, » ideo linguæ tribuit cogitationem, quia stultorum est, in corde et in ore simul habere, et omnia loqui impræmeditate. Unde Salomon: « Cor stultorum est in ore ipsorum (*Eccl. XXI*). » Lingua cogitavit injustitiam, et tu « fecisti dolum, » tu dico « sicut novacula acuta, » id est comparabilis novaculæ acutæ, quia dolose et acute decipit: quia sicut novacula acuta renovat corium, et corrodit forinseca, sic ille Antichristus, tribulando justos, et sua auferendo, interiorem hominem pulchriorem reddit. Vel sic: Antichristus promittit novitatem toti mundo, quem

tunc omnino destruit. Vel in hoc comparatur novaculæ acutæ quia tantum molles et fragiles decipiendo secat, ut novacula quæ secat mollia, ut pilos et carnem: non aliqua dura, ut ossa.

« Dilexisti malitiam super benignitatem, » quia si natura tibi aliquam suggerebat bonitatem, per pessimos mores tuos illam comprimebas. Dilexisti etiam « iniquitatem » non solum facere, sed etiam facere « magis quam loqui æquitatem. »

Dilexisti omnia. Quid persingula curram? Dilexisti omnia verba præcipationis, id est ea per quæ tu et alii præcipientur æternaliter: tu dico ens « lingua dolosa, » quia quod non potes per violentiam perficere, per dolum aggredieris perficere, sive per perjurium, sive per falsas expositiones Scripturarum.

Secunda pars incipit. Et « propterea » quia talis es, « Deus destruet te » non secundum temporalia bona, sed « in finem, » id est in æternum, ut ulterius non possis resurgere: et « evellet te de tabernaculo tuo, et emigrabit te, » id est, emigrare faciet alio: tabernaculo, id est, de hoc mundo, in quo habitas ad tempus, et cum emigraverit, non radicabis, sed potius evellet « radicem tuam de terra viventium » te propter cupiditatem malitiæ tuæ. Radix enim tua, id est, nequitia tua, non patitur hujusmodi terram te habitare. Vel « evellet et emigrabit de tabernaculo tuo, » id est de Ecclesia, te cum omnibus membris tuis, quia membra Antichristi commixta Ecclesiæ in hac vita, non radicabunt in terra viventium, sed potius evellet radicem tuam, id est sequaces tuos, de terra viventium.

Dominus te destruet ita, et hoc « videbunt justi » in die judicii, « et timebunt, » id est, verebuntur ipsum judicem, et timor ille non erit tristitiæ, sed gaudii, et hoc est: « super eum ridebunt, » id est, gaudebunt, consentientes divinæ justitiæ, « et dicent: « ecce » apparet, quia hic est « homo » licet se Deum diceret, et talis « qui non posuit Deum adiutorem suum. »

« Sed speravit in multitudine divitiarum suarum, » id est auri et argenti, et potentiæ et gloriæ « et prævaluit in vanitate sua, » quia nullus impiorum tot fideles deceptit.

Tertia pars incipit: Ille ita speravit in divitiis, « ego autem » ens « in domo Domini, sicut oliva fructifera, » id est comparabilis olivæ fructiferæ, quia sicut oliva omni tempore plena est succo, sic Propheta plenus erat Spiritu sancto. Cum omnis justus se possit comparare olivæ fructiferæ, specialius tamen propheta iste, de cujus semine Christus nasciturus erat. Ego talis « sperabam in misericordia Dei, » hoc scilicet « in æternum » ut æternitatem haberem: et non accipit æternum usque ad finem, sed « in sæculum sæculi. »

Et ut possim comparare « confitebor tibi, » id est, laudabo te « in sæculum, » quia « fecisti » tu confessionem istam, scilicet per tuam misericordiam, vel me fecisti sicut olivam: « et expectabo nomen tuum » quantum cunque moretur, donec in iudicio me.

immortalem et impassibilem facias, scilicet Filium Dei, quoniam bonum est in conspectu sanctorum, id est, sanctis placet illud bonum exspectare.

IN PSALMUM LII,

TITULUS. *In finem intellectus David pro Amalech.*

« Dixit insipiens. » Legitur in historia (*I Reg. xxx*), quod David fugiens Saulem, collocavit in quadam civitate sua, scilicet Sicelech, uxores suas, et filios, et cætera impedimenta, expeditos vero homines, quos ad pugnam et defensionem utiles cognovit, secum duxit. Interim Amalecitarum civitatem David occupantes, diripuerunt omnia. Quo nuntiato David, insecutus est eos, et, devictis illis, totam familiam suam liberavit. In quo negotio suo intellexit futura Ecclesiarum, quæ per David signatur, a familia Antichristi, quæ per Amalech intelligitur. Amalech namque interpretatur liugens terram, per quod familia Antichristi intelligitur, quæ semper lingit et appetit terrena, de quibus tamen Deus liberabit Ecclesiam suam. Titulus sic exponitur: Psalmus iste dicitur intellectus David, quia exponit nobis intellectum David, intellectus dico habitus pro Amalech, id est de negotio illo, dirigens in finem, id est in Christum. Interpretatur etiam Amalech, parturiens sive dolens, per quod intelligitur Ecclesia, quæ parturit, id est, laborat, ut aliquos filios Deo pariat, et dolet de perditione malorum. Secundum hoc ita legitur titulus. Psalmus iste dicitur intellectus David, habitus pro Amalech, id est pro Ecclesia, in cujus persona hic loquitur Propheta. Materia principalis est Ecclesia, et per oppositum sequaces Antichristi. Modus: In prima parte redarguit eos, quia sunt de familia Antichristi. In secunda parte ponit damnationem eorum. In tertia parte ponit salvationem justorum. Intentio est, informare Ecclesiam contra membra Antichristi. Hic ponit eadem verba, ad reprehensionem istorum, quæ posuit prius ad reprehensionem Judæorum, qui non receperunt Christum visitatorem suum, quia similes videt eos, qui sicut illi negaverunt Christum, sic isti negabunt Messiam ipsum fuisse, sed Antichristum dicunt Messiam.

Vox Ecclesiarum, sic eos redarguentis « Insipiens, » scilicet, familia Antichristi, quæ est sine vera sapientia « dixit, » id est, dicit: Christus ille, qui est dictus Deus « non est Deus » et alius sicut in alio psalmo (*Psal. xiii*) exposita sunt, ut videat, si est intelligens aut requirens, etiam aliquo modo ut intelligat: « non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, » id est, nec unus invenitur inter omnes qui faciat bonum.

Incipit de secunda parte: Omnes declinaverunt, sed « non nescient » in damnatione sua, id est cognoscent « omnes » se male egisse, « qui » modo « operantur iniquitatem? » etc.

« Deum ». Ideo iniquitatem operantur, quia ipsi « Deum non invocaverunt, » in quo magna spes datur illis qui invocant Deum. Vere scient quod male agunt, « quoniam Deus dissipabit, » id est, destruet

« ossa, » id est robora « eorum qui hominibus, » id est, sibi ipsis « placent. » Habet alia littera « ossa hominum sibi placentium; confusi sunt, » id est, erubescantiam patiuntur: hoc ideo « quoniam Deus « sprevit eos. »

Isti confundentur, et Israel salvabitur: et « quis » veniens « ex Sion, » id est, de Judæa, « dabit salutare Israel? » Nullus scilicet, nisi Christus, quem vos negastis Deum esse: Deus quidem avertet captivitatem plebis suæ, « cum converterit, » id est prorsus amoverit « captivitatem, » id est, passibilitatem, et mortalitatem « plebis suæ, exsultabit Jacob, et lætabitur Israel. » In hac vita removet Deus captivitatem animæ, id est peccata: in alia renovet etiam corporum, quoniam induentur immortalitate et impassibilitate.

IN PSALMUM LIII.

TITULUS. *In finem intellectus in carminibus David, cum venissent Ziphei ad Saul, et dixissent: Nonne David absconditus est apud nos?*

« Deus in nomine tuo. » Ziph est vicus, unde Ziphei inhabitantes dicti. Hi autem erant tribules David de tribu Juda, apud quos cum lateret David fugiens Saul, ipsi non putantes eam regem futurum nuntiaverunt Sauli, ut eum incautum comprehenderet: David autem dolum eorum præsentens, discessit ab eis, et liberatus fuit (*I Reg. xxiii*): post hanc liberationem cantavit David psalmum istum, nec de hac sua liberatione, sed de liberatione Ecclesiarum a Zipheis, id est a florentibus hujus mundi: Ziphei namque florentes interpretantur. Titulus sic exponitur: Psalmus iste est intellectus David, id est, exponit nobis intellectum David, scilicet liberationem Ecclesiarum a florentibus mundi: intellectus dico, habitus in carminibus, id est in laudibus, quæ sunt ubi dicit: Voluntarie sacrificabo, et etiam si non haberentur in psalmo laudes, tamen materia esset digna laudibus, quæ Ecclesiarum ereptionem aperte declarat, intellectus dico habitus de historia hac, quando Ziphei, et cætera, dirigens nos in finem. Materia est Ecclesia. Modus: In prima parte petit suam liberationem. In secunda petit inimicorum conversionem, quæ incipit ibi: « averte mala, » et affirmat suam liberationem, quare hostias recompensationis solvit Deo. Ubi dicit: « averte mala, » et ecce « Deus adjuvat me », intendit conformare mores Ecclesiarum, ut non tantum pro se oret, sed pro inimicis.

Ac si diceret: Orate pro liberatione vestra, et inimicorum, exemplo mei vox Ecclesiarum, dicentis ad Deum: « O Deus, salvum me fac » ne mihi prævaleant inimici, nec peto salvari in patrocinio alicujus potentis, vel etiam in divitiis, sed « in nomine tuo, » id est in quod nomen tuum habeo, scilicet, vocor Christianus, vel fidelis: « et in virtute tua, » id est, cum apparebit virtus tua, scilicet, in die iudicii, « iudica, » id est, secerne « me » a massa perditorum.

Facta ordinatione petit, ut Deus exaudiat oratio-

nem ejus, dicens : « Deus, exaudi orationem meam, » et idem est, ac si geminaret orationem, sed ideo hoc facit, quia magna instat liberationis necessitas, et non tantum interiorem orationem, sed etiam exteriorem, scilicet, factam in clamore, et hoc est, « verba oris mei, » non dico simpliciter exaudi, sed firmiter tene in memoria, et hoc est, « percipe auribus. »

Et opus est ut exaudias, « quoniam alieni licet contribules, tamen alieni voluntate a me, sicut Ziphæi contra David « insurrexerunt » omni nisu « adversum me, et fortes, » id est diaboli et ministri eorum, vel etiam principes sæculi « quæsierunt » perdere « animam meam, » sicut Saul et ministri ejus animam David « et » ipsi quærentes « non proposuerunt Deum ante conspectum suum, » id est, non attendentes in me esse Deum.

Bene dico Deum, quia esse Deum in me « ecce » patet, quia « Deus adjuvat me » ad bene operandum, « et » ipse « Dominus susceptor est animæ meæ, » id est, suscepit de hac vilitate animam meam, conferendo ei virtutes.

Incipit orare pro inimicis, et est secunda pars. Continuatio : Dico Deus susceptor est, et tu Domine Deus, qui es susceptor, « averte mala ab inimicis meis » ne possint efficere quod ipsi volunt : « et disperse illos, » id est, destrue « in veritate tua, » scilicet, ponendo veritatem tuam in loco, ubi modo habent falsitatem, et malam voluntatem.

Et ut facias hoc « ego sacrificabo tibi » meipsum : et non pro aliquo commodo temporali, sed « voluntarie, » id est, ex sola tui dilectione : « et » etiam « confitebor nomini tuo Domine, » id est, laudabo nomen tuum, « quoniam bonum est, » id est, laudare nomen tuum suave.

Et bene debeo sacrificare et confiteri, « quoniam » tu Domine « eripuisti me ex omni tribulatione, et » oculus meus, » id est interior ratio mea, « desepit super inimicos meos, » super dicit, quia justus ille jam intelligit se in alto loco positum, et inimicos suos in hujus sæculi fæce dejectos putrescere.

IN PSALMUM LIV.

TITULUS. *In finem in carminibus intellectus David.*

« Exaudi, Deus. » Psalmus iste vocatur intellectus David, scilicet, Christum futurum hominem, fragilem secundum carnem et fluctuantem, sed ex solo Deo habentem confidentiam, intellectus dico habitus in carminibus, id est, in laudibus et exultatione et ex hoc quod Deum intelligit esse firmitudinem nostræ humanitatis. Comparatur enim nostra humanitas fluctuanti navi : et sicut ipsa navis habet firmitudinem ex anchora, sic nostra humanitas ex solo Deo : et illum intellectum quem habuit Propheta, non per historiam, sed per Spiritum sanctum, non exponit ex se, sed inducit Christum exponentem : Christus enim hic loquitur, et est materia. Modus : In prima parte exponens Christus suam fragilitatem, petit a Deo liberationem. In secunda parte, quæ incipit ibi : Præcipita, Domine, imprecatur inimicis. In tertia

A parte, quæ incipit ibi : Ego autem ad Deum clamavi, ostendit exauditam suam orationem, et de sua liberatione, et de inimicorum damnatione, et ibi in damnatione malorum, interserit quamdam admonitionem justorum, scilicet, ut cum viderint damnationem impiorum, non timeant, sed omnem curam suam in Dominum jactent, et hoc est ibi : Jacta super Dominum curam tuam, et hæc est intentio. Unde Apostolus : « Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis (I Petr. v). »

Et antequam ponat suam fragilitatem, petit liberationem, cum dicit : « Exaudi, Deus, orationem meam » de obtinendis bonis : « et ne despexeris deprecationem meam » quin semper removeas mala : B posset enim dare bona, quæ malis imminentibus tolli possent, et cum humanitas mea ita humilis sit, quod ad altitudinem tuam nequeat attingere, « intende mihi, » id est, intentum te præbe, humiliando te ipsum mihi, humiliavit se Deus, quando se humanæ conjunxit infirmitati : « et » sic « exaudi me. »

Opus est ut exaudias, quia ego « sum contristatus in exercitatione mea, » id est, exerceo me, ut bonus agricola, in proximis meis, ut fructificem, in quo quia parum proficio, contristor, et non tantum in hoc contristor, « sed etiam conturbatus sum a voce, » id est ab opprobriis « inimici, et a tribulatione peccatoris. »

Et bene dico a tribulatione, « quoniam ipsi iniquitatem, » id est mortem, « declinaverunt in me, » quia cum ego dicerem eis aliquid boni, ipsi tamen semper declinabant in me, machinantes mihi mortem. Vel iniquitates suas removendo a se declinaverunt in me, vocantes me peccatorem, etc., « et in ira molesti erant mihi, » id est, in furore molestias mihi inferebant.

Et propter hoc « cor meum » carnale « conturbatum est in me. » Conturbatio fuit, cum Judæi mortem ei minarentur, « et formido mortis, » id est horror mortis venientis « super me » in quo nihil juris habebat « cecidit, » id est, destructa est, quia per hoc Laurentius, et alii sancti vicerunt formidinem ratione.

« Timor, » id est, formido, venit super me, et timor etiam animi, non necessarius voluntarius, « et tremor » corporis « venerunt super me » in ipsa hora passionis, scilicet, jam imminente morte, « et tenebræ, » id est, mors ipsa « contexerunt me, » id est, morte ipsa extincti sunt omnes sensus.

« Et dixi. » Expositis per ordinem malis, ostendit quomodo in ipsis malis se habuerit. Hæc omnia fecerunt mihi, et dum hæc mihi fierent, « dixi, » id est, deliberavi in corde meo, hoc scilicet, « quis dabit mihi pennas sicut columbæ, » id est comparabili columbæ, scilicet, sine omnia amaritudine, pennas, id est, virtutes, « et volabo, » id est, removebo me ab ipsis Judæis corporaliter, « et requiescam » ab omni tumultu? Maxima penna fuit patientia, qua removit se corporaliter a Judæis in tempore

persecutionis suæ, ne sua præsentia esset eis causa majoris insanix: quietus, non ideo quin ipse posset esse quietus inter omnes tumultus hujus vitæ, sed ut daret nobis exemplum recedendi ab isto tumultu corporalia, ne moveremus alios ad majorem furorem. Tumultus quidem exterior est fugiendus, quia ipse est causa inquietudinis animi.

Ecce quæsi ut darentur pennæ, et « ecce » datæ sunt, quibus « elongavi fugiens » corporaliter Judæos, « et mansi in solitudine » ad litteram.

Et existens in solitudine « eum qui me salvum fecit a pusillanimitate spiritus, » id est, qui me sic custodivit, ut spiritus meus humanus, qui quantum ad hominem pusillus erat, non deficeret, « et » qui me salvum fecit a « tempestate » tribulationis Judæorum, ne aliquo modo conformis eis fierem, eum qui hoc fecit « exspectabam » ut resuscitare faceret, etc.

« Præcipita. » Hic incipit de secunda parte, scilicet, imprecari suis inimicis. Ego elongavi, fugiens mala eorum, sed tu, « Domine, præcipita, » eos de altitudine regni sui, in contemptu hominum, et « divide linguas eorum, » id est, diversis erroribus implica linguas eorum, ut sibi non consentiant in Scripturis, sicut nec hodie faciunt. Admodum imprecatur eis, qui contra Deum turrim ædificantes, sunt præcipitati et divisi per linguas, et debes præcipitare et dividere, « quoniam ego vidi iniquitatem, » id est actualia mala, quæ mihi inferebant « et contradictionem » in verbis, quibus contra dicebant meæ prædicationi, « in civitate » reali Hierusalem. Potest legi in bonum sic: Præcipita de superbia in humilitatem: divide linguas eorum, ne tibi consentiant in malo, cætera non mutantur.

Et quia fecerunt iniquitatem in me, ideo « circumdabit eam » civitatem « iniquitas die ac nocte, » id est assidue, quæ existat « super muros ejus, » id est majores civitatis, qui sunt murus et defensio civitatis: « et in medio, » id est communi « ejus, » id est totius plebis, erit, « labor, » id est, laborabunt ut malefaciant in malefactis « in justitia » velut in falsis iudiciis.

« Et usura » in pecunia temporalis, « et dolus non deficit, » id est, non deficiet ab eis, et hæc mala non facient occulte, imo manifeste, et hoc est: « de plateis ejus. »

« Quoniam. » Isti quatuor versus sequentes leguntur specialiter de Juda. Sic continuantur ad supradicta: Ideo præcipita et divide eos, « quoniam » hæc mala quæ mihi faciunt per quemdam familiarem meum, de quo non est patiendum, sed « si meus inimicus » manifestus « maledixisset mihi, » ego « utique sustinuissem » eum, ne remaledicerem, nec vindicaret in eum. Vel duo præcedentes leguntur de simulatis amicis, et ita junge, dico præcipita, disperge: ideo, quoniam pejores sunt veris inimicis: et ita est tibi: Quoniam si inimicus maledixisset.

Et non tantum si maledixisset, sed « si locutus fuisset super me magna, » scilicet, me deprimendo,

A et se ipsum exaltando, « is qui oderat me: » non dico simpliciter sustinuissem, sed « abscondissem me » corporaliter removendo « ab eo », et hoc dico « forsitan, » id est, revera.

« Tu vero homo. » Inimicum sustinuissem, « tu vero » qui amicum simulabas te, non es sustinendus, et hoc est, tu « homo unanims, » id est, qui te fugebas unanimum mihi, « dux meus » quem ego præmittebam sicut alios discipulos, ut pararent mihi hospitium, « et notus meus » secundum conversationem.

« Qui » etiam existens « mecum simul » cum aliis, « capiebas cibos dulces, » qui deberent esse causa dulcis amicitix. Vel « dulces cibos, » id est spirituales doctrinam, quæ debuerat tibi esse dulcis, et a traditione remove, et etiam « ambulavimus in B domo Dei cum consensu: » et si aliquando Pharisæi contra dicebant in templo, tu mihi consentiebas, et cum mihi ita familiaris esses, quare ergo tu homo in me peccasti?

Et quia iste, qui tam familiaris mihi erat, sic me tradidit, « veniat super illos » qui isti consentientes, in me peccaverunt, « mors » id est, levius puniantur, qui ignoranter, in me peccaverunt, id est, non sentiant gravem pœnam, sicut nec illi qui mortui cremantur, et alii qui scienter peccaverunt, « descendant in infernum viventes, » id est, ita graviter puniantur, ac si vivi cremarentur. Hic tangit historiam (Num. xvi; Psal. cv), quomodo Dathan et Abiron propter seditionem, quam moverant contra Moysen, vivi absorpti sunt a terra, Chore cum ducentis quinquaginta crematus est. Vel legitur in bonum: « Veniat mors super illos, » id est, moriantur in peccatis, « et descendant in infernum viventes, » non mortui, scilicet, agilitate mentis, sed attendentes pœnas infernales, quæ parantur impiis, recedant a malis.

Et debet mors venire super eos, « quoniam in habitaculis, » id est in cordibus « eorum, » sunt « nequitix, » quia in cordibus eorum habitant multæ malæ cogitationes, et hoc non in paucis, sed « in medio » id est in communioni « eorum. »

« Ego autem. » Incipit de tertia parte scilicet, ostendit se esse exauditus, et de sua liberatione et de malorum damnatione. Continuatio: Mali ita damnabuntur, « ego autem ad Deum clamavi, » et hoc est: D clamavi, et Dominus salvavit me. »

Et quia salvavit ideo « narrabo » jam facta, « et annuntiabo » futura, et hoc « vespere » id est, cum ipse traditus fuit, « et mane » quando ante judicem ductus, « et meridie » quando positus est in cruce. Videntur dissentire Evangelistæ: Dicit enim alter, Dominum crucifixum in sexta hora, alter in tertia, nec tamen dissentiunt, quia quod alter dicit in tertia hora crucifixum, non de crucifixione ligni, sed de damnatione in linguis Judæorum, alter dicit de ipsa crucis affixione. Singula singulis narravit vespere, id est, in cœna discipulis suis, prædicando mortem suam, et resurrectionem, et ascensionem, cum dixit: « Amen dico vobis, unus vestrum me traditurus

est (*Matth. xxvi.*) Annuntiavit mane dictus ante Pilatum iudicem, cum dixit: « In hoc natus sum, ut perhibeam testimonium veritati, ex hoc videbitis Filium hominis venientem cum nubibus (*Joan. xviii.*) » Exauditus est magis in ipsa passione, cum derelictus videretur, cum dixit: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (*Luc. xxiii.*) », « et » quia sic narrabo, ideo Dominus « exaudiet vocem meam. »

Sic scilicet exaudiet vocem meam, « redimet animam meam ab his qui appropinquant mihi, » id est, familiaribus inimicis, quod jam nihil mali poterunt facere: animam dico positam « in pace, » id est in æterna requie, contra hoc quod superius dixit: conturbatum est cor meum, etc., huiusmodi. Et necesse est ut redimas ab his « quoniam » ipsi « erant mecum » non inter paucos, scilicet, de numero iustorum, qui pauci dicuntur ad comparationem malorum, sed « inter multos » id est de numero malorum qui multi sunt.

« Exaudiet Deus: » exaudiet me de hoc quod mihi peto et etiam exaudiet me de his quæ inimicis meis peto, « et humiliabit, » id est, affiget « illos, » Deus, dico, « qui est ante sæcula. » Per hoc dat intelligere, quod etiam ipse Christus humiliat eos, qui fuit, scilicet, Deitate, ante sæcula.

« Non enim. » ideo humiliabit eos, « non enim est » illis commutatio, » id est, noluerunt commutari de malo in bonum, « et » hoc est, quia « non timuerunt Deum, » et propter hoc « extendit » id est, extendet Deus « manum suam, » id est vindictam super eos « in retribuendo. »

Quia « contaminaverunt testamentum, » id est legem « ejus, » male interpretando Scripturas, id est, perverse agendo, non quod lex Dei posset quantum ad semetipsam, contaminari, sed quantum ad eos qui se polluebant, sicut malus diaconus dicitur polluere Evangelium Dei, et ideo « sunt divisi » in præsentia a regno imperiali, et in futuro a consortio iustorum: et « ab ira vultus ejus » id est, propter hoc quod ipsi meruerunt iram ejus; « et cor » id est, voluntas, quæ modo est occulta « illius, » Dei, « appropinquabit, » id est, manifestabitur, quia tandem cognoscent, quare Deus hunc elegit, illum reprobavit.

« Ideo divisi sunt, quia ipsi mollierunt sermones suos » multa compositione locutionis. Vel « molliti sunt sermones, » scilicet Judaici populi « super oleum: » quia verba eorum magis penetrant in corda hominum quos decipiunt, quam oleum in carnem, « et ipsi » sermones, quamvis ita sint molliti, tamen « sunt jacula », id est occidentia corda hominum.

Et cum mali ita dividantur ab ira Dei, tu, bone homo, ne timeas, sed « jacta cogitatum tuum super Dominum. » Habet alia littera: Molliti sunt sermones ejus, et tunc sic legitur: Ipsi sunt divisi ab ira Dei, sed tu, bone homo, « jacta » cogitatum, id est « curam tuam super Dominum, » id est ab ipso omnia expecta, et a te nihil. Curam Salomon ver-

mem hominis dicit, quo homo corroditur, sicut paucus a tineâ, et unaquæque res suo proprio verme: dico jacta, et potes, quia sermones ejus Dei, qui antea non poterant intelligi, sunt molliti, id est facti sunt intelligibiles super oleum, quia magis penetrant corda hominum quam oleum carnem: et ipsi sunt jacula, ad impugnandas sententias inimicorum, dixi jacta super Dominum curam tuam, « et ipse Dominus enutriet te » in fide, et dando augmentum in virtutibus, et licet hic habeas fluctuationem, tamen « in æternum non dabit fluctuationem justo, » id est turbationem, sed quietos faciet in vita æterna.

Tu vero justo non dabis fluctuationem, sed « eos » quos dividis in ira, « tu, Deus, deduces in puteum » interitus, » id est in profunditatem mortis, tradendo in inferno.

« Viri. » Dico deducis in puteum, et citius quam ipsi putent, et hoc est « viri sanguinum, » id est qui innocentem corporaliter interficiunt, non enim iudices debent dici homicidæ et dolosi, qui viventem spiritualiter occidunt, non « dimidiabunt dies suos, » scilicet, quos se habituros opinantur. « Ego autem sperabo in te, Domine. » Vel non dimidiabunt dies suos, quod deberent facere, ut si in prima et secunda ætate mala fecerunt, saltem in ultima cessarent. Vel non dimidiabunt, id est non licet eis dimidiare, partim Deo serviendo, partim diabolo. Unde in Evangelio: « Non potestis Deo servire et mammonæ (*Matth. vi.*) »

C

IN PSALMUM LV

TITULUS. *In finem psalmus David pro populo, qui a sanctis longe factus est in tituli inscriptione, cum tenuerunt eum Allophili in Geth.*

« Miserere mei, Deus, quoniam. » Tangit hic de Novo Testamento et Veteri historiam, de Novo, ubi dicit, in tituli inscriptione. Non enim legitur in Veteri historia, quod David habuisset aliquam inscriptionem. De Veteri, ubi dicit, « tenuerunt eum Allophili in Geth. » Fugiens enim David furorem Saulis, venit Geth, in terram Allophilorum, ipsique tenuerunt eum, et conculcaverunt eum (*I Reg. xxi.*) In hac sua pressura intellexit David pressuram Ecclesiæ. Allophili interpretantur alienigenæ secundum sensum, similiter interpretantur Philistæi, potione cadentes: Geth, torcular interpretatur. Titulus ita legitur: psalmus iste attribuitur David, scilicet ut ipsa Ecclesia liberetur a populo, qui populus longe factus est a sanctis in tituli inscriptione, quia cum confiteantur sancti Christum regem esse Judæorum, sicut titulus dicit: populus iste contradicit, aliqui si non dictis, tamen factis, sicut mali Christiani, per hoc longe factus, cum, id est quia tenuerunt eum David, id est Christum et Ecclesiam. Allophili, id est populus iste alienus a Deo, in Geth, id est in torculari, scilicet in pressura hujus vitæ. Materia est Ecclesia, et ipsa loquitur de se. Modus: In prima parte petit liberari a dæmonibus, et a membris ejus, ponens fiduciam suæ liberationis in

Deum. In secunda parte, quæ incipit ubi dicit : « Tota die verba mea exercebantur, » enumerat illa mala, quæ facit populus ille, dicens tamen illa mala se non timere, cum etiam cedat illi populus. In tertia parte, quæ incipit ubi dicit : « In me sunt, Deus, vota tua, » dicit se laudaturum Deum in æternum. Intentio est, nos admonere, ut cum patientia sustineamus mala hujus vitæ, attendentes etiam illos qui nobis mala inferunt, ad nos converti. Et licet confidat Ecclesia de sua liberatione, tamen suam attendens infirmitatem, sic incipit orare : « Miserere mei, Deus : » Et necesse est, « quoniam homo, » id est diabolus, qui dicitur homo, scilicet, carnalis, terrenus, « conculcavit me. » De quo dicitur in Evangelio : « Venit inimicus homo, et superseminavit zizania (Math. XIII), scilicet « tota die impugnans » verbis et suggestionibus « tribulavit me » manifestis impugnacionibus.

« Conculcaverunt me. » Ostendit per quid faciat hujusmodi impugnacionem Ecclesiæ : dico tribulavit, per hoc scilicet, « quia conculcaverunt me inimici mei » ad modum uvæ quæ premitur in torculari, oppresserunt me umbra diaboli : et « tota die, » et poterunt conculcare, « quoniam sunt multi bellantes adversum me. »

Ipsi me ita conculcaverunt, sed « timebo » ego « ab altitudine, » id est a potentia, quæ quidem non est, quia « diei » est, id est, ab ipsa concessa, et quæ est parva ita ut dicatur unius diei, quasi diceret, Non timebo, sed potius « ego in te sperabo. »

Dico quod in te sperabo, et « laudabo, » id est, laudabiles faciam « sermones meos, » id est prædicationes meas, per hoc quod erunt « in Deo. » Dixi : Sperabo in Deo, et propter hoc « non timebo quid faciat mihi caro, » id est quicumque carnalis.

Hic incipit de secunda parte. Bene dico quod faciat, quia assidue faciunt mihi mala, et hoc « tota die exercebantur verba mea, » id est prædicationem meam execrabilem judicabant : « et omnes cogitationes eorum in malum » erant « adversum me, » non meo merito, sed tendentes eis in malum, quia injuste cogitabant. Nec tantum extranei mihi mala inferebant, sed etiam privati, hoc dicit « inhabitabunt » mecum corporaliter « et abscondent » mihi laqueos mortis, et si statim non possunt decipere, imitantes magistrum suum diabolum, qui semper in finem vult decipere hominem, « ipsi calcaneum meum observabunt. » Ita observabunt calcaneum, « sicut sustinuerunt animam meam. » Mali enim quasi grave pondus ferunt vitam justorum, sed ego non curo ; quia tu, Domine, « salvos facies illos » et hoc « pro nihilo, » id est sine aliquo merito eorum, et per hoc salvabis, quia « confringes, » id est, humiliabis « populos in ira, » id est in aliqua vindicta, quam de eis sumes. Vel « in ira, » id est in consideratione venturæ iræ, in die iudicii. Tu confringes eos, et ego appono partem meam ad conversionem, scilicet, annuntiabo fecisse me multa peccata, et illa mihi esse condonata, ut ipsi hoc au-

dientes, non desperent pro peccatis suis, et hoc est « Deus vitam meam, » scilicet, quæ ex me est, scilicet, peccata mea « annuntiavi tibi » et etiam « lacrymas meas » pro his fusas, tibi protuli, quas tu « posuisti in conspectu tuo. »

« Sicut et in tua promissione. » Promissio enim Dei est, quod ipse suscipiat lacrymas quæ a sanctis funduntur, id est per tuam confectionem, et meam annuntiationem « convertentur inimici mei » a sua mala via, ita quod sint « retrorsum, » id est, sequantur me. Ipsi convertentur, et « in quacunque die » ego cum illis jam facti una Ecclesiæ « invocavero te, ecce cognovi » quoniam exaudies me, et hoc est « quoniam Deus meus es, » id est meus adjutor. « In Deo laudabo. » Et quia me exaudies, « in Deo laudabo verbum, » id est Filium Dei in Deo Patre, intelligendo et prædicando ipsum esse Filium coæternum, omnipotentem, et prorsus idem cum Deo Patre, « et in Domino laudabo sermonem, » id est, Christi prædicationem per Spiritum sanctum esse factam, et ideo « speravi in Deo » et propter hoc « non timebo quid faciat mihi homo, » id est carnalis aliquis. Hic incipit de tertia parte. Ideo non timebo, quia et si auferantur mihi hæc temporalia, tamen remanebit mihi unde tibi servire possim, quia « in me, » id est in meo interiori, o « Deus, sunt vota tua, » id est desideria tibi serviendi : « quæ » vota ego tibi « reddam » scilicet, « laudationes tibi, » id est, laudabo te vel vota laudationis reddam tibi. « Quoniam. » Et debeo laudare te, « quoniam eripuisti animam meam, » id est, eripies in alia vita « de morte » æterna : de qua ereptione ita sum certus ac si jam haberem « et pedes meos, » id est affectiones meas, eripies « de lapsu, » quia ibi nullo modo movebitur ad malum affectio mea, ad hoc scilicet eripies ut ego positus « in lumine viventium, » id est ut habeam cognitionem de Deo, quam habebunt vere viventes, « placeam » tibi et bonis omnibus « coram Deo, » id est in beneplacito Dei.

IN PSALMUM LVI.

TITULUS. *In finem ne disperdas David in tituli inscriptione, cum fugeret a facie Saul in speluncam.*

« Miserere mei, Deus. » Tangit hic iterum veterem historiam et novam. Legitur enim in veteri historia (I Reg. xxii et xxiv) quod David fugiens Saul, abscondit se cum suis, in speluncam. Contigit autem ut Saul in eandem speluncam diverteret ad purgandum ventrem. Et cum David moneretur a suis ut eum interficeret, noluit, sed parte chamydis, rege nesciente, abscondit, ut per hoc animadverteret, quod eum David, si vellet, interficere potuisset. Cum vero rex exisset, exivit David, et clamavit : Rex Israel, attende, quia cum partem vestis ab cidi, potuissem te interficere, si vellem. Tunc rex recognoscens suam iniquitatem, non tamen cessavit a persecutione. Non debemus hic attendere de hac sus tribulatione scripsisse prophetam, sed per se Christum intellexit : per speluncam in qua latuit, huma-

nitatem Christi, in qua latuit divinitas: a facie Saul, id est a cognitione diaboli, vel Judæorum, qui per diabolum Christum impugnabant. Vel per speluncam possumus accipere sepulcrum, in quo latuit Christus. Cognoscens Esdras prophetam hoc de Christo intellexisse, ideo sic intitulavit, qui titulus sic legitur: Psalmus iste tendit in finem, id est in Christum, admonens nos: O tu homo, sive Judæus sis, sive gentilis, ne disperdas David, id est, dehoneos Christum in tituli inscriptione, mutata a te, id est, subtrahendo te a regno Christi, scilicet, negando Christum esse regem Judæorum: in scriptiōne tituli dico mutata a quibusdam; tunc scilicet, cum fugeret David a facie Saul, id est a cognitione diaboli et Judæorum, in speluncam, id est in humanitatem, vel in sepulcrum. Propter hoc cum quod solam Christi humanitatem cognoverunt, et eum in sepulcro mortuum viderunt, nullo modo attendentes esse eum Deum, quidam mutaverunt inscriptionem tituli, negantes Christum esse regem Judæorum. Materia est Christus, Modus est, quod in prima parte sicut in aliis psalmis, in quibus agit de passione, præmittit orationem. In secunda parte, quæ incipit: Paratum cor meum, Deus, ostendit se magnam laudem Deo ex sua glorificatione facere. Intentio est, ne disperdas David, id est, semper Christum regem confitearis, ad quod bene monet, cum ostendit Christum, licet aliquando passum, tamen valde glorificatum, et ex sua glorificatione in omni gente Deo laudem acquisivisse.

Christus prævidens suam passionem, sic orat: « Miserere mei, Deus, miserere mei: » cum ingeminat orationem, innuit nobis magnam necessitatem, et ideo debes miserere « quoniam in te confidit anima mea. »

« Et in umbra alarum. » Ponit modum, quomodo velit, quod Deus sui misereatur. Miserere, et debes facere, quia « sperabo in umbra, » id est in refrigerio « alarum tuarum, » id est misericordiæ et potentiae tuæ. Per simile loquitur, quia sicut gallina adumbrat pullos alis, protegit ab æstu, sic Deus per misericordiam suam et potentiam obumbrat et protegit sperantes in se: sperabo dico « donec transeat iniquitas, » id est, impleverint omnes iniquitates suas in me.

« Clamabo, sperabo, » et non otiosus, sed « clamabo ad Deum altissimum, » qui etiam dominatur angelis; et ne aliquis diceret: Cum sit ita alius, non respiciet te, dicit: Cum ita sit altissimus, tamen respiciet me, quia humiliavit se mihi, et hoc est quod dicit: « ad Deum qui bene fecit mihi. »

« Misit de cælo. » Hoc scilicet bonum fecit mihi, « misit de cælo » verbum quod univit meæ humilitati « et » per hoc verbum « liberavit me, » id est animam meam, humanitatem, removendo omnia mala, et conferendo glorificationem, et per idem verbum « dedit in » opprobrium conculcantes me, » id est, ut omnes gentes habeant opprobrio, conculcantes me Judeos. In hoc versu incipit de secunda parte, et ponit breviter glorificationem, cum dicit liberavit me, et passionem ubi dicit, conculcantes me.

« Misit. » Determinat quid miserit, et a quibus liberavit, cum dicit « misit Deus misericordiam suam, » id est Filium suum per quem misertus est humani generis, « et veritatem suam, » id est per ipsam Filium, qui veritas dicitur, quia per ipsum completæ sunt omnes promissiones Dei « et » per ipsam misericordiam « eripuit animam meam de medio, » id est de communi, quia eam ex omni parte invadebant, de medio dico « catulorum, » id est plebis Judæorum, qui sunt filii « leonum, » id est malorum principum, a quibus minores incitabantur, quasi catuli, ad Christi impugnationem eripuit dico, et necesse erat, quia ego « conturbatus » fui ab illis per mala, quæ mihi intulerunt et in illa conturbatione « dormivi, » id est mortuus fui. Mortem suam bene comparat dormitioni, quia quam leviter aliquis excitatur a sua dormitione, ita leviter excitatus fuit Christus a sua morte.

« Filii. » Bene dico conturbatus et ostendit a quibus, scilicet Judæi. Quasi diceret: Vere fui conturbatus, quia « filii hominum, » id est Judæi qui sunt filii rationabilium hominum, id est generati a prophetis, et ideo ipsi deberent uti ratione « laqueum paraverunt, » id est aliquem dolum « pedibus, » id est prædicationi meæ: « et incurvaverunt animam meam, » quia secundum opinionem ipsorum erat anima mea depressa et incurvata multis peccatis. Vel incurvaverunt animam meam, quia fecerunt me contristari de duritia eorum. Unde in alio psalmo dicit: Humiliabam in jejuniis animam meam. Quia aliquis diceret: Non paraverunt, sed potius Romani te interfecerunt, ad hoc respondit: imo paraverunt, quia, licet manibus non interfecerent, tamen lingua interfecerunt, et hoc est « dentes, » id est corrosiones « eorum » fuerunt « arma, » id est manifestæ impugnationes « et sagittæ, » id est, doli, et consilia, quibus me occulte ferirent « et lingua eorum » fuit « gladius acutus, » scilicet efficiens mortem, sicut gladius: ut cum dicerent: Crucifige, crucifige eum.

« Exaltare. » Facta interpositione, quomodo Judæi impugnarent eum per verba, facit aliam interpositionem de sua liberatione. Continuatio: Ipsi me ita impugnant, sed tu, Deus, qui humilis apparuisti, dum me tribulare permisisti, « exultare, » id est, exaltatus appare, resuscita me, ducendo « super cælos » materiales. Vel « cælos, » id est super angelicam creaturam, « et » per hoc, si me exaltaveris, « gloria tua » effundetur « in omnem terram, » id est fama nominis tui. Facta interpositione, ponit illam a qua pendeat constructio. Filii hominum paraverunt laqueum. « Foderunt. » Dico incurvaverunt animam meam, et etiam « foderunt, » id est, foveam paraverunt, id est mortem, in qua me præcipitent, a qua nullo modo egredi possem, et hoc « ante faciem meam, » id est in conspectu meo, cum dicerent: Reus est mortis (Matth. xxvi), « et » ipsi « incidunt in eam, » quia ubi mortem mihi machinati sunt, seipsos occiderunt.

Tertia pars. Continuatio : Ipsi tot mala mihi intulerunt, tamen « cor meum » semper fuit « paratum » cantare tibi, et etiam « cor meum » semper fuit « paratum » psallere tibi, et ad quod fuit paratum, hoc explebo, quia « cantabo » scilicet corde et ore laudabo « et psalmum dicam » bene operando.

Dico, psalmum dicam et cantabo, et ut hoc possim explere, « exsurge, » id est, appare, o « gloria mea, » quæ scilicet hactenus latuisti et, o tu « psalterium et cithara, » id est caro mea « exsurge, » id est appare in virtute quam habes a Deo. Psalterium dicitur caro Christi, propter opera quæ semper fecit. Cithara dicitur, propter mortificationem, quia in passione extensus fuit in ligno, sicut corium mortui animalis. Unde et alibi : « Dinumeraverunt omnia ossa mea. »

Dico exsurge, et non dubito de resurrectione, quia ego « exsurgam, » et ut certissime etiam terminum dicam, dico « diluculo, » id est summo mane, prima sabbati. Et cum resurrexero, « confitebor tibi, » id est laudabo te per prædicatores « in populis, » id est inter Judæos, « et in gentibus dicam tibi psalmum, » id est acquiram tibi bonos operatores.

« Quoniam. » Ostendit per quos confiteatur, scilicet, per cælos et per nubes, et ostendit per quid illi sint facti cæli et nubes, scilicet per misericordiam Dei, quæ magnificata est. Continuatio : Dico confitebor, quæ confessio per hoc eveniet, « quoniam misericordia tua magnificata est, » id est, Filius tuus magnificatus est « usque ad cælos » constituendos, quia quosdam constituit cælos, id est sanctos apostolos in Ecclesia, « et veritas tua, » id est ipse Filius, qui bene veritas dicitur, quia per eum Dei Patris promissa completa sunt, est magnificata « usque ad nubes » constituendas, scilicet, sanctos prædicatores, qui compluunt Ecclesiam rore cælestis doctrinæ. Vel « misericordia est magnificata, » id est Filius ascendit supra cælos. Aliud quod sequitur non mutatur. Et ut constituentur alii cæli, alii nubes, « exaltare, » o « Deus, super cælos, et super omnem terram gloria tua. » Ideo versus iste, qui intercalaris dicitur, maxime reperitur, quia in eo pendet maxima vis totius intentionis, scilicet ne disperdamus David.

IN PSALMUM LVII.

TITULUS. *In finem ne disperdas David in tituli inscriptione.*

« Si vere utique. » Psalmus iste intendit in finem, id est, in Christum, monens ne tu quicumque disperdas David, id est honores Christum, tituli inscriptione mutata, semper regem Judæorum constitearis eum, et hæc est intentio sicut in alio psalmo, scilicet, ne disperdas David. Materia sunt Judæi per oppositum, quia Christus debet esse principalis. Modus : In prima parte redarguit Judæos, enumerando quædam eorum mala. In secunda parte, quæ incipit : Deus conteret dentes eorum, ostendit damnationes Judæorum. In tertia parte, quæ incipit : Lætabitur justus, ostendit justos lætari et ex hoc quod ex dam-

natione eorum castigati sunt, cum ostendit Judæos damnari, qui disperdiderunt David, maxime nos admonet, ne desperamus David. Vox prophetæ sic incipientis ad increpationem : O vos filii hominum, scilicet, prophetarum, quorum rationem imitari deberetis « vos utique si vere justitiam « loquimini, » id est vero fidelique corde secundum Deum, tum « recte judicate » cognoscendo Christum jam esse promissum Redemptorem nostrum, Filium Dei, etc. Ideo dico recte judicate, « etenim » non recte judicatis, sed potius vos positi « in terra, » id est, in appetitu terrenorum, « in corde » vestro « operamini iniquitates, » id est iniqua cogitatis et sicut mala cogitatis, sic facitis, et hoc est, « manus vestra concinnant, » id est concordantes exsequuntur « injustitias. » Hoc ideo faciunt quia ipsi « peccatores sunt alienati, » id est reprobatii a Deo « a vulva, » id est a conceptione ipsa. Vel « a vulva, » id est a nutrimento Ecclesiæ, et non tantum sunt alienati, sed etiam « erraverunt, » id est erroribus deputati sunt « ab utero, » id est a conceptione, vel ab utero Ecclesiæ, in quo nutriuntur quidam, ut ad fidem perducantur, et non tantum in seipsis mali fuerunt, sed etiam « locuti sunt falsa » ut alios deciperent.

« Furor » etiam est « illis secundum similitudinem serpentis » non tantum cujuslibet serpentis, sed « sicut aspidis surdæ » non per naturam, sed obturantis aures suas. »

« Quæ non exaudiet vocem incantantium, » et non quorumcunque incantantium, sed « sapienter » etiam, incantantium « et » hoc est « venefici, » id est sapientis. Sicut enim in caverna sua cum incantatur, unam aurem affigit terræ, et alteram cauda obstruit, ne prodeat in lucem, et ab ea venenum extrahatur, sic Judæi existentes in cavernis ignorantie et peccatorum, unam autem affingunt terræ, id est delectationi præsentium bonorum, et aliam obstruunt cauda, id est priori vel veteri consuetudini legis suæ, ne possint Evangelii veritatem percipere, et ne prodeant, scilicet, in veram cognitionem, et ne abstrahatur venenum ab eis, id est odium, et alia peccata.

« Deus conteret. » Secunda pars, Continuatio : Et quia ita mali sunt, « Deus conteret, » id est destruet et falsas ostendet « dentes eorum, » id est corrosiones, eorum « in ore ipsorum, » id est propria verba ipsorum, quia sæpe contingit ut in verbis propriis falsi esse convincantur, ut Augustinus contra milites, qui dixerunt, ipsis dormientibus corpus Christi furtim ablatum fuisse, dicit : Si dormierunt, quomodo sciverunt ? et si non dormierunt, quare non custodierunt ? Et etiam « molas, » id est magna verba, quia molæ dicuntur illi majores dentes, molas dico « leonum, » id est majorem principum « confringet, » id est destruet, et falsas ostendet « Dominus, » nec poterunt venire ad aliquem effectum. Et aliud malum, « ad nihilum devenient » de gloria regni sui, « tanquam aqua decurrens. » Sicut enim torrens de pluviis cito crescit, et cito defit-

cit, sic illi cito deficiant, et per hoc ad nihilum deviant, quia Deus « intendit arcum suum, » id est paravit vindictam suam « donec infirmentur, » id est convertantur ad Deum.

« Auferentur etiam sicut cera quæ fluit, » quia sicut cera adnihilabuntur, quia in ignem æternum descendunt, ideo auferentur, quia « ignis, » id est ardor concupiscentiæ eorum « cecidit » super eos, « et » ideo « non viderunt solum, » id est Christum non cognoverunt. Hic convertit se ad eos. Continuatio : Super eos cecidit ignis, et hoc priusquam intelligeretis per peccata vestra vos esse puniendos, et hoc est : priusquam « spinæ vestræ, » id est peccata vestra « intelligerent » se esse « ramnum, » id est pungentia. Ramnus est herba, prius mollis, deinde quando maturescit, habet acutissimos aculeos, sic peccata prius sunt mollia, et delectant, et deinde gravissime pungunt. Alia transiatio hanc sententiam manifeste confirmat, quæ est, priusquam spinæ vestræ producant ramnum. Vel aliter : Dico auferentur, et vera vos auferemini citius quam putetis, et hoc est, « prius auferemini, quam spinæ vestræ producant ramnum, » id est veniant ad maturitatem, ad consummationem nequitiae, dico auferentur, per hoc scilicet, quod « absorbet eos, » id est destruet eos, quasi absorpti sint a terra, absorbet dico « sicut in ira, » id est similis irato, et bene dicit, sicut, quia Deus nunquam iratus est, ipsos dicit non viventes, sed « sicut viventes » quia non vere vivunt, sed etiam si viventes exterius videantur, tamen interius mortui sunt, quia carent vita, quæ Deus est.

« Lætabitur, » tertia pars. Deus ita vindicabit se de eis, « justus » autem « cum viderit hanc vindictam, lætabitur » consentiens, diviniæ justitiæ, et « lavabit, » id est purgabit « manus suas, » id est operationes suas « in sanguine peccatoris, » id est in consideratione sanguinis, id est vindictæ quam Deus sumet de peccatore, « et dicit homo » ille « si « fructus est justo » de justitia tua, quod utique est, tunc « utique Deus est judicans eos » malos, id est reputans dignos damnatione : « in terra, » id est dum vivunt in hoc sæculo.

IN PSALMUM LVIII.

TITULUS. *In finem ne disperdas David in tituli inscriptione, quando Saul misit et custodivit domum ejus, ut interficeret eum.*

« Eripe me. » Tangitur hic aliquid de nova et veteri historia. Legitur enim in veteri historia (*I Reg. xix*) quod David fugiens Saul, perrexit ad Michol uxorem suam, in quamdam domum suam; quod cum Saul cognovisset, fecit domum custodiri, ne David posset evadere, et interficeret eum. Uxor sua vero hoc perpendens, emisit eum per fenestram, et sic liberatus eum. Per hoc quod David ita fuit circumseptus in domo sua, intellexit, quod Christus custodiretur a ministris Saul, id est diaboli, in sepulcro suo, ut occiderent eum, id est ut famam ejus exstinguere. Titulus ita legitur : Psalmus iste tendit in finem, id est in Christum: admonens, ne tu quicun-

A que disperdas David, corrumpas regnum Christi, id est Christum : in tituli inscriptione, mutata a quibusdam, tunc quando Saul, id est diabolus, misit milites, et custodivit domum, id est Christi sepulcrum, ut interficeret eum, id est exstinguere famam ejus. Hanc causam habuerunt quidam, quare mutaverunt titulum, quia videbant eum mortuum, et in sepulcro positum. Materia Christus est, de qua sic agit : In prima parte petit liberationem et exaltationem. In secunda parte conversionem gentium, quæ ex illa exaltatione et liberatione procedit, quæ ibi incipit. « Convertentur ad vesperum. » In tertia parte, conversationem Judæorum, quæ est ibi, et de execratione et mendacio. In quarta parte, laudem, quam totus Christus Deo inde faciat pro sua liberatione, et Judæorum et gentium conversione, quæ ibi incipit : « Ego autem cantabo fortitudinem. » Intentio est, ne disperdas David. Vox capituli, sic pro sua liberatione orantis : « Deus meus, eripe me » per tuam magnam potentiam, ne isti mali possint conformare sibi : « de inimicis meis, et ab insurgentibus in me libera me. »

« Eripe me de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me. » Inimici sunt, qui solam voluntatem habent nocendi erga proximum. Insurgentibus, qui jam commoti sunt furpre et ira, ut mala faciant, nec tamen faciunt : contradicentes verbo, iniquitatem operantes, qui actualiter mala inferunt, viri sanguinum sunt, qui furorem suum circa hominum interfectionem perducunt. Et opus est ut eripias, « quia ecce » in manifesto est « ceperunt animam meam fortes », id est dæmones, et principes Judæorum « irrurunt in me, » id est impetum fecerunt sine omni ratione.

« Neque iniquitas. » Ostensa necessitate suæ liberationis, ostendit meritum, quare dignum sit ut eripiatur. Continuatio : Dico eripe, libera, quia hoc quod mihi faciunt, « neque » est « iniquitas mea, » id est neque peccavi in eis voluntate, neque actu, et hoc est, « neque peccatum meum, Domine : » vel iniquitas quantum ad proximum, neque peccatum ad me ipsum, scilicet, neque peccavi contra eos, neque in me ipso, quare ipsi debeant mihi hæc mala facere, sed potius « cucurri, » id est, militiam meam explevi « sine iniquitate » scilicet, nihil mali eis intuli, et non tantum mala non intuli, sed bona feci, et hoc est, « et direxi : » aliquos exemplo et documento, ut ad viam vere cognitionis ascenderent. Et quia sic cucurri, o Domine, qui tunc videris dormisse, Domino me permitteres tribulari, « exsurge in occursum meum, » id est occurre mihi bene remunerando. Occurrit Deus Pater Christo, resuscitando eum, de militia bene remunerando : Christus Patri, bene promerendo : exsurge dico « et vide, » id est fac alios videre et cognoscere meam exultationem, ut licet aliquando vidissent me depressum, tamen modo cognoscant me regem Judæorum, « et tu Domine, intende, » id est intentum te præbe « ad visitandas omnes gentes, » quæ infirmæ sunt one-

rata peccatis, et ideo opus est ut intendas aspirando, et eis emittendo prædicatores, tu dico « Deus virtutum, » id est angelorum, « et Deus Israel, » id est Israelitici populi, scilicet, visites eos sic, ut facias concorporari gentes cum angelis, et etiam cum Israelitico populo visita gentes, et « non miseraris omnibus, » non dico quin aliquibus, qui volunt converti, sed non omnibus, scilicet, non obstinatis miseraris, « qui operantur » egregiam « iniquitatem scilicet, mortem meam. » Vel « operantur iniquitatem, » id est in sua malitia perseverant. Obstinatio Judæorum valuit ad conversionem gentium. Unde dicitur : « Cæcitas contigit in Israel, ut plenitudo gentium intraret (Rom. xi). » Posita oratione pro conversione, ponit affirmationem conversionis. Continuatio : Dico intende, et vere intendes, quia gentes « converterentur » a sua idololatria, ad cultum Dei, et hoc « ad vesperum », id est in tempore gratiæ, « et patientur famem » incorporando sibi alios « ut canes » latrantes in prædicatione Dei, « et circuibunt civitatem », id est Ecclesiam custodiendo magnam, ne quis hæreticus locum impugandi inveniatur.

Dico famem patientur, et « ecce » scilicet, manifestum est, « loquentur » prædicatione Dei « in ore suo, » id est sibi convenienti, quia quod verbo prædicant, exemplo et opere confirmant, « et gladius, » id est verbum Dei, per quod occidunt prædicatores inimicos Christi excommunicando eos, defendentes filios Ecclesiæ ab hæreticorum impugnationibus, qui incidunt ex utraque parte (Gal. iii), Novo scilicet, et Veteri Testamento, erit « in labiis eorum : » ideo erit gladius in labiis eorum; « quoniam quis audivit » eos, id est aliquis audivit, id est obedivit eis prædicantibus, aliquis non audivit illos, qui audierunt, defendunt gladio, non audientes impugnant. Vel quis audivit prædicationem, antequam gentes haberent gladium Dei? quasi diceret, fere nullus; et ideo necessarium erat, quod gentes prædicarent verbum Dei.

Gentes convertentur, « et illos » qui non convertentur « deridebis », id est derisibiles ostendes. Legitur etiam in bono sic; gentes convertentur, « et tu, Domine, eos » conversos, « deridebis » id est derisibiles ostendes sibi ipsis, quia cognoscent se secundum priorem vitam derisibiles esse et contemptibiles « et ad nihilum deduces omnes gentes » tam bonos, quam malos. Boni ad nihilum deducuntur, quando priorem vitam deserunt, et nihil eam reputant. Mali, quando propter priorem vitam, damnabuntur.

« Fortitudinem. » Postquam ostendit conversionem gentium, ostendit quare non destruet inimicos suos Judæos, cum posset facere, quia secundum voluntatem Dei cognovit illorum conversionem, et dispersionem utilem fore ad conversionem gentium, et ad Judæorum conversionem, quæ in novissimis temporibus est futura. Continuatio : Omnes gentes ad nihilum deducuntur, sed « fortitudinem meam, id est patientiam meam, qua

possim perdere Judæos, « custodiam ego ad te, » id est juxta voluntatem tuam : ideo juxta voluntatem Dei, quia « Deus ostendit mihi » existenti mihi « super inimicos meos, » quia superior illis omnibus eram, et possem me ad libitum meum de eis vindicare, hoc non ponit quod ostendisset, sed ex sequentibus potest intelligi, scilicet quod utilis esset eorum conservatio, dico Deus ostendit, et quod ipse ostendit, debeo facere, « quia » ipse « Deus est susceptor meus » cum meam humanitatem suæ divinitati conjunxit « et etiam Deus meus, » id est creator meus « misericordia ejus præveniet me. » Semper enim Christus fuit præventus a misericordia Dei, et in ipsa conceptione, et semper postea ostendit mihi Deus, et tu, Domine, « ne occidas eos, » id est ne prorsus disperdas eos inimicos meos, ideo hoc precor, « ne populi, » id est gentiles, « obliviscantur mei, quando, » id est aliquo tempore, quia etsi statim non obliviscerentur, tamen post magnum tempus obliviscerentur nisi haberent Judæos, qui mortem Christi Redemptoris sua dispersione confirmarent, et lex sua quam habent, testimonium Christi est. Vel, ne populi mei obliviscantur mei.

Ne occidas, sed potius « dispergas illos » per diversa regna, et hoc « in virtute tua, » id est in potentia tua, quæ petitio Christi impleta fuit, quando eos Titus et Vespasianus disperserunt, et incipit orare pro conversione eorum, dicens Deo : « Depone eos, protector meus Domine » de superbia sua.

« Delictum. » Depone superbiam, et etiam depone « delictum oris eorum, » id est cordis eorum : cor ideo dicitur os, quia hiat in desideriis sicut os « et » etiam « sermonem labiorum ipsorum » ut cum dicerent : « Dæmonium habes (Joan. 7 et 8), » et similia : « et comprehendantur, » id est convincantur « in superbia sua » ut cognoscant propter superbiam suam in has miseras se incidisse.

Dico comprehendantur. Tertia pars. Vere comprehendantur, quia « de execratione, » id est de hoc quod omnes habent eos execrabiles, « et de mendacio. » Mendaces enim erant male interpretando Scripturas, et etiam mentientes de Christo, cum dicerent : Venerunt discipuli ejus nocte, et furati sunt corpus ejus, et de ipsis edocti erant « in consummatione, » id est in perfectione virtutum : et ita, quod « annuntiabunt » alii scilicet, quod diceret Judæi qui inimici erant Christi, ad ipsum conversi sunt et annuntiabunt etiam « in ira » esse « consummationis, » id est perfecti consummati, considerando iram et vindictam judicis in futuro judicio : « et » etiam « non erunt » quales prius erant, scilicet blasphemii et peccatores. Vel « annuntiabuntur, » id est per annuntiantes erunt « in consummatione. » Alia translatio habet planiorem litteram, et de execratione, et mendacio evellentur in ira consummationis.

« Et » tunc ipsi Judæi « scient, quia Deus dominabitur Jacob, » id est Judaici populi « et » etiam finium terræ, id est gentilium, per omnes gentes

terræ scilicet, cognoscent Judæi eundem Deum esse Judæorum et gentium. Hic ponit apertam conversionem. Continuatio : Evellentur de execratione quia « convertentur ad vesperam, » id est circa finem mundi, « et famem patientur ut canes, et circumfubunt civitatem, » ut supra.

Et « ipsi » conversi, qui prius inviti erant dispersi, sponte « dispergentur ad manducandum » ut alios faciant cibum suum, id est incorporando eos sibi; « si vero non fuerint saturati, et murmurabant, » id est, si non possunt sibi alios incorporare ut voluerint, et murmurant, sicut olim in deserto pro cibo corporali murmuraverunt, sic modo pro spirituali murmurabunt.

« Ego autem. » Quarta pars. Ipsi ita dispergentur, « ego autem » tutus propter hæc omnia « cantabo, » id est laudabo corde et ore « fortitudinem tuam, » id est potentiam, qua liberasti me, et Judæos et gentes convertisti « et exultabo, » id est exultans annuntiabo « veritatem tuam » de resurrectione, facta « mane » et in me et in meis maxime. Hoc juste facio, « quia tu factus es susceptor meus » et meorum ad maximam dignitatem « et refugium meum » quando maxime necesse est, scilicet « in die tribulationis meæ » et meorum in hac vita. « Cantabo, » et etiam « psallam » bene operando « tibi, » qui es « adjutor meus » in bonis operibus : psallam ideo, « quia » tu « es susceptor meus Deus » non homo susceptor, sed susceptor Deus, id est quia susceptum deificas, et etiam « Deus meus, » id est creator meus « et etiam misericordia mea, » id est faciens mihi et meis omnia per misericordiam.

IN PSALMUM LIX.

TITULUS. *In finem pro his qui commutabuntur in descriptione tituli ipsi David in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal, et convertit Joab, et percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia.*

« Deus repulisti. » Mortuo Saule, postquam David obtinuit regnum, succendit Mesopotamiam, scilicet partem Syriæ, et Syriam Sobal, et aliam partem Syriæ, et convertit se ad Joab inimicum suum et percussit Edom (*II Reg. viii et x; I Par. xviii*), id est Idumæum populum, quia erat populus ille de terra Idumæa, quæ sic vocata fuit ab Esau habitatore, qui sic vocatus fuit Edom, quia dilexit terrena. Per has enim victorias intellexit David victorias Christi, quas facturus erat in Judæos et gentes. Titulus sic exponitur : Iste psalmi habitus pro his, id est ad honorem iflorum, qui commutabuntur in finem, id est in Christum, vel in perseverantiam, ostendit enim psalmus iste commutationes duas justis, unam in hac vita, quæ sit de peccato ad justitiam, secundam in alia vita, quæ est de mortalitate ad immortalitatem, quæ commutatio fiet, in inscriptione tituli, suscepta per fidem, scilicet quia credunt Christum regem Judæorum, in inscriptione dico facta ipsi David, id est Christo, eundo etiam in doctrinam, id est in præcepta ejus, se legi ipsius Christi conformans, ut

PATROL. CXVI.

secundum eam legem operetur, quia « fides sine operibus mortua est (*Jac. ii*), » commutabuntur dico, cum succendit, id est per hoc quod succendit igne Dei Mesopotamiam Syriæ, id est Judæos, quos vocando elevavit, elevando sustulit in alteram dignitatem, qui prius erant sublimes, id est singulariter superbi de cognitione Dei : Mesopotamia enim alta vocatio. Syria vero *sublimis* interpretatur, id est Christus succendit Syriam Sobal, id est ipsos Judæos, sublimes et superbos de vana vetustate, id est de carnalibus observantiis legis. Sobal namque *vana vetustas* interpretatur, et convertit ad fidem suam ab idololatria Joab, id est inimicum suum, scilicet gentilem populum, quia nullam cognitionem de Deo habebant, et percussit, id est commovit de infidelitate ad fidem. Edom, id est gentilem populum terrenis deditum, vel in peccatis sanguineum. Edom namque vel *terrenus* vel *sanguineus* interpretatur, quia percussit terrenitatem gentium, scilicet quod jam terrena non quærerent, per hoc convertit Joab, id est gentilem populum; et ita percussit eos, quod essent in valle Salinarum. In valle fuerunt, id est in humilitate, quæ est mater omnium virtutum, et condimentum omnium honorum, sicut sal ciborum, quia qui sine humilitate virtutes congregat, pulverem in ventum portat, percussit dico duodecim millia, id est omnes in quatuor partibus mundi, fidem sanctæ Trinitatis confitentes. Per mille perfectio intelligitur. Materia est Judæi et gentes ad fidem conversi per Christi percussiones. Modus : in prima parte per multas rationes et per auctoritatem ipsius Dei eos esse commutandos, scilicet de peccato ad justitiam. In secunda parte, quæ incipit : « Salvum fac dextera : » ostendit eos per eandem commutationem pervenire ad aliam commutationem, scilicet de mortalitate ad immortalitatem. Intentio est, ut nemo contemnat istas percussiones, quia per eas habent utramque commutationem. Vox ad fidem conversorum per victimas Christi, et quia dicturi erant se commutandos, ostendit prius unde commutentur, cum dicit : « Deus repulisti nos. » Ab amœno loco illo, in quo primum patrem nostrum constitueras : « et destruxisti nos » faciendo mortales et passibiles, quod antequam peccasset Adam, non erat : et hoc non tua culpa, sed nostra, qua « iratus es » nobis propter peccatum præcedens : « et » tamen « misertus es nobis » modo per incarnationem Filii. Unde alibi dicitur (*Habac. iii*) : « Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis. » Ostendit quomodo sit misertus, quia « commovisti terram, » id est terrenos ab errore, « et conturbasti eam » ad pœnitentiam, et sicut cœpisti, o Domine, ita perfice, « sana contritiones ejus, » id est, remove ab ea miseria ejus quas sustinet, de quibus dixit : *Destruxisti nos, et hæc sanatio fiet in communi resurrectione, vel sana contritiones, id est peccata, pro quibus habet cor contritum, et justum est ut sanes quia ipsa commota est » gratia commovente per liberum arbitrium.*

« Ostendisti. » Et licet peccata per commotionem dimissa sint, tamen non statim ad requiem eos colligis, sed tribulationibus, quibus purgentur, exponis. Commovisti, per hoc quod non solum « ostendisti » sola cognitione, sed ipsa rei experientia « populo tuo dura, » id est gravissimas tribulationes. Vel, ostendisti exemplo et prædicatione populo, qui debent te imitari, debere dura pati : « et potasti nos, » id est delectari nos fecisti, quasi in bono potu, « vino, » id est tribulationibus, quæ dicuntur vinum, quia bene purgant vulnera peccatorum, sicut vinum vulnera carnis, vino dico non dulcedinis, sed « compunctionis, » quia per illud ab omni parte compungimur.

« Dedisti. » Dico potasti populum vino compunctionis « et metuentibus te dedisti significationem, » scilicet præsentem istas tribulationes, indicantes et significantes eis, « ut fugiant a facie, » id est a vindicta Dei, quam in facie habent, et quam quasi præsentem considerant, a facie dico « arcus, » id est divinæ Scripturæ, scilicet quam vindictam minantur Vetus et Novum Testamentum; præsentem enim tribulationes, quas pro veteri peccato sustinemus, nobis significant, quod si hic in peccato permanebimus, in futuro iudicio gravissime puniemur. Vel per significationem divinam Scripturam possumus intelligere, quæ nobis proposita est ut sequamur. Vel significationem vexillum crucis possumus accipere, quod nobis indicat, ut fugiamus a facie arcus : ideo etiam adhuc ante populum portatur, ut nobis signum sit, ne Redemptoris nostri passionem fugiamus : quia « si compatimur, et conregnabimus (II Tim. III). » Ideo dedisti significationem, « ut liberentur dilecti tui » facti ab æterna pœna. Ecce per miseras huius vitæ certificat futuram commutationem, quæ videbantur repugnare. Incipit secunda pars. Dico ut liberentur, et, « o Domine, libera, » et hoc est « salvum fac populum timentem te, » in « dextera tua, » id est, in potioribus bonis tuis, scilicet in æterna beatitudine « et » de hoc « exaudi me » quia sine intermissione oro, vel ideo ingeminat, quia res magna est.

« Deus. » Dico « salvum fac, » et bene dico, quia securus sum inde, quia « locutus est in sancto Deus, » id est in Filio suo, in quo promisit hanc salvationem, de qua locutus est. Ego populus fidelis « lætabor et partabor Sichimam, » id est, disponam humeros, imponendo onera, secundum quod humeri sustinere possunt, alios presbyteros, alios diaconos faciendos, et cætera. Sichimus namque *humerus* interpretatur « et convallem tabernaculorum, » id est Judæos qui ideo intelliguntur per convallem tabernaculorum, quia Jacob fugiens Laban avunculum suum, requievit cum ovibus suis in convalle tabernaculorum (Gen. xxxi). Quem locum vocavit convallem tabernaculorum, quia ipse ibi primum tabernacula sua fixit : et per Jacob et familiam suam intelliguntur Judæi, qui sunt nati ex Jacob : « melior, » id est, quosdam assumam, quosdam rejiciam.

« Meus est Galaad, » id est acervus testimonii, scilicet multitudo martyrum. Galaad namque *acervus testimonii* interpretatur, sic enim vocatus est cumulus lapidum, quem fecerunt Jacob et Laban in signum fœderis. Per acervum habemus multitudinem, per testimonium martyres, qui passione sua Christi passionem testificantur. Martyr enim Græce, testis Latine dicitur, et ille Galaad est meus, id est mea societatis, qui mecum ibit ad Deum; « et Manasses, » id est oblivio, scilicet qui oblitus est prioris status « est meus. » Unde alibi : « Obliviscere populum tuum, et domum patris tui (Psal. lxxv) : » « et Ephraim, » id est fructificantes, est « fortitudo capitis mei, » id est Christi. Per illos enim Christus nunquam debilis, sed fortis apparet. Vel « capitis mei, » id est sustentatio mentis meæ. Cum Joseph esset in Ægypto, nato Manasse, dixit : « Jam sum oblitus priorum dolorum. et ideo dictus est Manasses, id est oblivio. Nato Ephraim dixit : « Jam fructificavi in terra aliena (Gen. xli), » et ideo dictus est Ephraim, id est fructificatio.

« Juda rex meus, » id est Christus, qui nasciturus est de genere Juda, est rex meus : « Moab, » id est gentilis populus, est « olla, » id est refectio « spei meæ, » id est in quo spero refecionem. Vel « o'la spei meæ, » id est probatio, in qua spero, quod nunquam deficiet, sicut olla fortis, quæ posita in igne probatur et fortior redditur. Moab *abutens lege* interpretatur, vel ex patre, populus autem abutebatur lege, quia contra legem erat natus. Loth enim a filiabus inebriatus, cum utraque coiit, et ab una Moab, et ab alia Amon genuit, et a Moab dicti sunt populi Moabitæ, et ab Amon, Amonitæ. Ostendit qualiter gentes erunt suæ, scilicet per prædicationem Evangelii : et hoc est : « Extendam calceamentum meum, » id est Evangelicam doctrinam, quia ea calcata est Ecclesia, ut possit transire spineta et lutosa loca, scilicet quæcunque. Unde Apostolus : « Calceavi pedes in præparatione Evangelii pacis (Eph. vi), » hoc, inquam, calceamentum extendam « in Idumæam, » id est in terrenitatem gentilium, ut per hoc Evangelium contrita terrenitate, faciam Moab meam « mihi etiam alienigenæ, » id est illi qui, licet mihi corporaliter adhæreant, tamen mente alieni sunt, sicut hypocritæ « sunt mihi subditi. » Postquam fideles, qui loquuntur, « salvum fac dextera » dixerunt, dixerunt etiam quod secum multos aggregarent, addunt, quod ab ipso Deo deducuntur in munitam civitatem, ubi accipient secundam commutationem. Continuatio : Hoc Deus promisit, sed « quis » est tam potens, ut « deducet me in munitam civitatem ? » id est in supernam Hierusalem et « quis deducet me usque in Idumæam, » id est in gentilitatem, ut multi ex gentibus mihi incorporentur, et ambietur civitas societate membrorum ?

« Nonne tu, Deus, » deduces, « qui » tamen sicut videtur « repulisti » permittendo tribulari « nos. » Repulisti nos, « et ulterius non egredieris in virtutibus nostris, » o « Deus, » id est, in exercitiis no-

stris, quia neque hodie jubet congregari exercitum, neque præbet manifestum auxilium, sicut fecit antiquis patribus. Tu non egredieris, ut vivas corporaliter, neque nos petimus, sed « da nobis auxilium de tribulatione, » scilicet ut tribulationes immisæ auxilientur nobis, et perducant ad civitatem munitam; et salutem hominum non petimus, quia « vana salus hominis, » id est transitoria, si sit ex homine. Dico, salus est vana, et ideo « in Deo faciemus virtutem, » id est ponemus spem virtutis nostræ in Deo, et non in salute hominum, vel in mundanis, quia omnia ei, et nihil boni nobis tribuamus, « et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. » Vel si inducatur ab Ecclesia Christus, loquens: Deus locutus est in sancto suo, hoc scilicet: Lætabor de resurrectione per me facta, et partibor Sichimam et convallem tabernaculorum metibor. Meus est Galaad, meus est Manasses, et Ephraim, id est fructificans, est fortitudo capitis mei, id est meæ divinitatis; in illis non infirmatur caput meum, sed suaviter quiescit. Juda, id est confitens, est rex meus, quem ego constituam regem, et extendam calcamentum meum, id est humanitatem meam, qua fuit calcata divinitas, in Idumæam, faciendo eam ibi annuntiari. Quis deducet? quandoquidem Christus hæc bona facit mihi, ego qui deducet me in civitatem munitam? et cætera.

IN PSALMUM LX.

TITULUS. *In finem in hymnis psalmus David.*

« Exaudi, Deus, deprecationem meam. » Psalmus iste dirigit in finem, habitus in hymnis, in laudibus scilicet, David, id est Christi. In hoc enim psalmo totus ostenditur populus a cunctis partibus mundi, per omnes successiones clamare ad Dominum Christum. Ostendit etiam, quod per Christum ad eandem hæreditatem, quam ipse Christus habet, ille populus pervenit. Materia est fideiis populus, qui. Modus est quod in prima parte ostendit se clamare ad Christum ut dictum est. Et secunda parte, quæ incipit. « Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam: » ostendit se Christi hæreditatem habere. Intentio est, contra illos, qui dicebant Christum esse paucorum, ostendere Christum esse regem universorum. Incipit ab oratione sic: « Exaudi, Deus, deprecationem meam » de remotione malorum, « et orationi meæ » factæ de impetratione æternæ vitæ « intende » intentum te præbe: quia res magna est, opus est magna intentione.

« Intende » dico, quia « clamavi, » id est irremissa cordis extensione peregi « ad te » habendum « a finibus terræ, » id est, de omnibus finibus terræ, « dum anxietur cor meum » sive exteriori, sive interiori tribulatione, et me clamantem ex necessitate « exaltasti » liberando a malis, conferendo justitiam. Me dico positam « in petra » in Christo firmatum per fidem, in quo securus sum, sicut aliquis positus in munitissima petra. Vel « in petra, » id est in constantia.

Et me ita exaltatum, « deduxisti me » de vir-

tute in virtutem, et non sine merito, « quia factus es spes mea, turris fortitudinis » ad quem si refugiam, inveniam fortitudinem, « a facie inimici, » id est ab omni impugnatione inimici.

Postquam ostendit quod de universa terra populus clamaret ad Deum, ostendit quod faciet per omnes successiones. Continuatio: « Tu es spes mea, turris fortitudinis, » et ideo « inhabitabo in tabernaculo tuo, » id est in Ecclesia, in qua militatur tibi « in sæcula, » id est quandiu durabit in istud sæculum, et sicut modo protegor, sic semper « protegar in velamento, » id est in obumbratione « alarum tuarum, » id est clementiæ et potentæ tuæ.

« Quoniam. » Hic incipit secunda pars. « Hic protegar in velamento, » et tandem dabis « hæreditatem timentibus nomen tuum: » non dico dabis, sed ex nimia securitate dico « dedisti. » Et ideo certus sum de securitate, « quoniam tu, Deus, exaudisti orationem meam, » scilicet, exaudies quando dabis, et etiam exaudisti, conferendo mihi virtutes.

« Dies super dies. » Dico hæreditatem dabis, scilicet « dies super dies regis, » id est Christi, quos habemus in hac vita, adjicies nobis dies æternos, quos modo Christus habet, et super annos regis, quos habemus in hac vita, « adjicies annos ejus, » id est æternos annos, quos modo Christus habet. In hac vita habet dies, quos Christus habuit, qui imitatur justitiam ejus, hos autem habent, qui non habent annos, sicut Hippolytus, qui non vixit in fide, nisi tres dies, et aliqui similiter, et propter hoc subdit annos: annos dico adjicies, quos ipse Christus habet « usque in diem generationis et generationis, » id est judicii, quando fiet generatio corporis et animæ. Vel, generationis et generationis, id est semper. Alia enim translatio habet in sæculum sæculi.

« Permanet. » Dico quod dies regis adjicies, quos habere non est parum: quia rex ille cum tota familia sua « permanet in æternum, » id est dies ejus æterni sunt. Adhuc æternitatem illam commendat. Dico permanet in æternum, nec hoc in vili loco, imo « in conspectu Dei » quia semper præsentia ejus fruitur, et adhuc æternitatem commendat, quia ibi nullus requirit misericordiam, quia ibi nullus miser erit. Iterum alia commendatio: Quia ibi nullus requirit veritatem, quia omnes ibi perfectam habent cognitionem, et hoc est quod sub interrogatione ponit, « misericordiam et veritatem quis requiret? »

Hic ponit pro supradictis laudem. Continuatio: « Et quia hæc mihi facies, o Deus, » ideo « psalmum » dicam nomini tuo, » id est bene operabor, ad ampliandum nomen tuum, et hoc « in sæculum sæculi, » id est quandiu durabit sæculum istud, et sic, « ut reddam vota mea de die in diem, » id est assidue, ut nullum diem intermittam, quin operer ad laudem tuam.

IN PSALMUM LXI.

TITULUS *In finem pro Idithun psalmus David.*

« Nonne Deo. » Psalmus iste convenit David et

cæteris justis; habitus pro Idithun, id est pro transilientibus dirigens in finem, id est in Christum. Materia sunt transilientes tales, qui nulla persuasione, vel tribulatione possunt impediri, quin saltum suum perficiant, scilicet quin terrenis dimissis, ad sola caelestia tendant. Modus: In prima parte ostendit se non posse impediri, quin saltum suum perficiat, increpando malos, qui volunt eum, sive persuasionibus, sive tribulationibus impedire. In secunda parte, quæ incipit: Verumtamen Deo: admonet seipsum et alios, ut Deo subjecti sint. In tertia parte, quæ incipit: Verumtamen vani filii hominum, increpat malos de nequitia sua. Intentio est nos admonere, ut nulla tribulatione impediamur, quin a terrenis ad caelestia transiliamus. Ac si dicat, increpando malos: Vos vultis impedire me ne saliam, sed frustra, quia « nonne erit Deo subjecta anima? » id est obediens, et ejus mandata custodiens? Anima dico, « mea, » id est meæ potestatis, quia; licet quandoque corpus sit vestræ potestatis, tamen anima nunquam nisi meæ potestatis erit. Vere subjecta, et debet, « ab ipso enim, » scilicet Deo Patre, est « salutare meum, » id est Christus, qui meus Salvator est.

Nam et ipse. Et bene debet subjecta ei esse anima mea a quo mihi illud salutare est, « nam ille » a quo procedit, et ille qui procedit, « Deus meus est, et salutaris meus » quia per assumptam humanitatem me salvavit, « et susceptor meus, » quia me suscepit de vilitate peccati, ducendo ad dignitatem justitiæ: et ideo « non movebor amplius, » id est licet aliquando motus fuerim, tamen ulterius non movebor.

Et quando quidem talem habeo Salvatorem, a quo amplius non movebor, ergo, o stulti, « quousque » id est quandiu « irruiis in hominem » exteriorem, scilicet irrationabiliter impetum facitis, quia licet corpus possitis affligere, non potestis tamen animam tangere, et non solum ita irruiis, ut bona nobis exteriora auferatis, sed vos « universi interficitis ipsos, » et hanc sententiam approbat alia translatio, quæ dicit: interficitis universos. Vel sic: Vos irruiis in hominem, et universi interficitis vos interius, quia cum bonis malum facitis, vos ipsos interficitis, irruiis dico, « tanquam parieti inclinato, » quia sicut paries inclinator pronus est ad ruinam, sic putatis nos pronos ad ruinam, tanquam omni destituamur auxilio, « et maceris depulsæ, » quia sicut maceria in seipsa fragilis est, quia sine cemento est, si depulsa est, prorsus in ruinam imminet, sic nos putatis esse sine omni colligatione et pronos funditus ad ruinam.

Nos enim non sumus inclinatus paries, vel maceria. « Verumtamen » non ideo cessant mali, sed potius « cogitaverunt repellere » a me, id est auferre mihi « pretium meum, » id est Deum, quem ego solum peto. Alia translatio habet, honorem meum: sed tamen ego semper « cucurri » per militiam, et viam istam propositam inflexibilis « in siti, » id est solutis eorum, quia eam multum sitebam.

A Continuatio: Cogitaverunt repellere, ita scilicet « ore suo benedicebant, » id est, in ore bonum optabant, « et corde suo maledicebant, » id est si quid boni dicebant, deceptionis intentione dicebant. In hoc versu ostendit latentem impugnationem. Vel sic continuatur: Ipsi interficiunt ipsos universi, sed tamen ideo non cessant ipsi, sed potius cogitaverunt, et cætera.

« Verumtamen Deo. » Pars secunda. Ipsi per tribulationes et per dolos me impugnant, « verumtamen subjecta esto, anima mea, Deo, » hoc est, non propter persecutiones, injurias, tribulationes et reliqua mala tibi injuste illata, deficere, et a Dei mandatis desciscere, ut vel sis impatiens, vel in vitia relabaris, sed ejus dicto sis audiens, et debes, quoniam non ex me, sed « ab ipso est patientia mea, » quia non possem pati, nisi ipse faceret.

Et iterum. Ideo debes esse subjecta anima, quia « ipse est Deus meus et Salvator meus » qui me suscepit per humanitatem redimendo: « et » etiam « adjutor meus, » ad bene operandum, et « ideo non emigrabo » ut recedam ab eo, transeundo ad alienum deum.

Non emigrabo, quia in eo est mihi omnis sufficientia, et hoc est « in Deo est salutare meum, » id est per Deum habeo salvationem, « et gloria mea, » id est per ipsum habeo gloriam æternæ vitæ: et ipse est « Deus auxilii mei, » id est auxiliatur mihi ad bene operandum, et quod singula enumerem? universa « spes mea in Deo est. »

C Et quandoquidem talis est, « omnis congregatio populi sperate in eo, » et ut possitis secure sperare, « effundite corda vestra, » id est evacuate corda vestra ab omni sorde, ut sint « coram illo, » id est in beneplacito ipsius, quia si non habent cor evacuatam, et sperant, non est spes, sed præsumptio. Dico sperate, quia « Deus adjutor noster, » scilicet ducens nos « in æternum. »

« Verumtamen. » Hic incipit tertia pars. Continuatio: Deus est adjutor suorum, « verumtamen filii hominum » hoc non attendunt, sed sunt « vani, » id est dediti vanitatibus; sunt etiam « mendaces in stateris, » id est in ponderibus, quod falsum pondus vendunt in argento, et in pipere, ad hoc « ut ipsi decipiant de vanitate sua, id est per vanitatem suam, perseverantes » in idipsum « vanitatis, id est de vanitate ad vanitatem tendentes. Vel mendaces in stateris sunt, in libra justitiæ, quia se tales ostendunt, quasi omnia ponderent æque, id est in omnibus æquitatem custodiant, sed quia alii sunt interius, quam se simulent exterius, veluti barbati, ad hoc ut ipsi alios de vanitate decipiant, scilicet, per vanitatem suam ducendo eos in idipsum vanitatis, ut secum eos malos constituent.

Vos filii hominum estis ita vani, sed dimitte vanitatem vestram, et hoc est: « Nolite sperare in iniquitate, » et hanc iniquitatem per partes exsequitur, et etiam si pauperes estis, « nolite concupiscere rapinas » nec divitias diligatis, et hoc est: « divitiarum si

affluant, nolite cor apponere. » Non prohibet habere divitas, sed non amare: potest enim habere eas, qui convenienter distribuit.

Semel ideo nolite hæc mala facere, quia Deus habet potestatem puniendi malos, et remunerandi bonos, et hoc est: « quia potestas Dei est » ad puniendos malos, « et tibi, Domine, misericordia » qua justos remuneres: et hoc ostendit per effectus: Vere est tibi potestas et misericordia, « quia tu reddes unicuique juxta opera sua » et quasi aliquis quæret. Tu modo scis in Deo esse misericordiam et potestatem? dicit se hoc ex ipsius Dei consilio cognovisse, dicens: « Deus locutus » scilicet omnia creans, locutus est nobis, dico locutus est « semel, » id est immutabiliter omnia creavit, et ego transiens, raptus ad consilium ejus, ibi « audivi, » id est intellexi « hæc duo, » scilicet quia misericordia et potestas est ibi, etc.

IN PSALMUM LXII.

TITULUS. *In finem psalmus David, cum esset in deserto Idumææ.*

« Deus, Deus meus. » David historialiter fugiens Saulem, venit in desertum Idumææ, intellexitque in hac figura Ecclesiam positam in deserto hujus vitæ, ubi nihil est, nisi terrenitas, de quo significato cantavit hunc psalmum. Psalmus iste convenit David prophætæ cum omnibus justis, cum ipsa Ecclesia est in deserto Idumææ, id est hujus vitæ. Modus est: In prima parte ostendit se admonitam per desertum hujus vitæ, ad Deum omni desiderio festinare. In secunda parte, quæ incipit: Si memor fui tui: ostendit securitatem in hoc deserto per ipsum Deum. Intentio est, ut solum Deum eligant admonere.

Vox Ecclesie totius, sic dicentis: Ego posita « in terra deserta, in via et in aquosa, vigilo, » id est, omni studio dimitto mala, et facio bona ad te habendum, et hoc « de luce, » id est, ex quo habui cognitionem tui, quæ est causa vigiliæ meæ et in hac luce maxime possumus intelligere illuminationem per resurrectionem. Ad te dico o « Deus » creator omnium, et « Deus meus » ex magna familiaritate. Cum his ponit, Deus, ostendit se habere magnum ad Deum desiderium.

« Sitiivit. » Ideo vigilo, quia « anima mea » hic affecta multis desideriis, sicut ira, et aliis similibus, « sitiivit in te » venire fontem vivum, in quo inveniet plenam refectionem, et « caro mea » sitiivit hoc idem « tibi, » id est ad laudem tuam: et hoc « multipliciter, » id est multo amplioribus causis, quam anima, subjacet enim amplioribus miseriis, scilicet, fami, siti, frigori et aliis hujusmodi.

« In terra. » Propter hoc ad te sitiivi, quia sum « in terra, » id est in sæculo, terra dico « deserta » quantum ad se, omni bono, « in via et in aquosa » ex se nullo modo irrigata, ut sit habilis ad fructum ferendum, et ideo « apparui tibi, » id est talem me paravi, quem tu debes percipere, per hoc scilicet, quod sum « in sancto » proposito, « ut viderem » in

A patria « virtutem tuam et gloriam tuam » id est Christum Filium tuum, qui est virtus et sapientia Patris.

« Quoniam. » Quam veritatem debeo quærere « quoniam misericordia tua melior est » non dico super unam vitam, « sed super vitas, » non tantum super vitam pauperis, sed etiam super vitam divitis, et non tantum super eam si brevis est, sed etiam quantumcunque longissima, et ideo « labia mea laudabunt te. »

Et sicut laudabo te voce, « sic benedicam te in vita mea, » id est in operibus meis, et « in nomine tuo, » id est in honore tuo ampliando, « levabo manus meas » exteriores et interiores: exteriores enim signum sunt interiorum.

« Sicut. » Facio quantum possum, et utinam plus possem: sic « repleatur anima mea, sicut adipe: » non adipe carnali, sed significatio adipis: « et » sicut « pinguedine, » id est non pinguedine corporali, sed significatio pinguedinis. Adeps proprie pinguedo interior est, quæ est circa vitalia, ut reticulum, et cætera, pinguedo quæ est in membris exterioribus, ut in pectore, quæ cremabantur Deo in sacrificiis veteris legis. Per adipem significamus scientiam boni et mali, quæ est in anima, qua optat repleri fidelis anima, ut digne possit laudare Deum, non enim placeret deo macra anima, sicut nec macra caro dicebatur placere. Per pinguedinem accipimus alacritatem ipsius animæ, quæ facit corpus alacriter bene operari: « et » tunc « laudabit te os meum: labiis exultationis, » id est voce exultanti. Alia translatio habet, « labia mea laudabunt nomen tuum. »

« Si memor fui. » Incipit secunda pars. Continuatio: Laudabit te os meum, quia tu fuisti et eris adjutor meus, et te adjutor, fui memor tui in prosperitate, et hoc est: « si memor fui tui super stratum meum » id est in prosperitate, quæ est quasi stratum et suavis lectus, quia facit homines in se dormire et sibi adhærere, et si ibi fui tui memor, cum illa prosperitas exæcicaret, tunc « meditabor in te, » id est assidue memor ero tui existens « in matutinis, » id est in illuminationibus, quas mihi conferes, quod matutinum ego habeo, « quia fuisti adjutor meus. » Ecce jam ostendit Ecclesia se esse securam in deserto, per adjutorium Dei.

Ei ideo quia fuisti adjutor, « exultabo » ego « in velamento, » id est in refrigerio « alarum tuarum, » id est quod mihi facient alæ tuæ. Ideo exultabo, quia « anima mea adhæsit » tibi omni voto et affectione te solum expetens, non ita ut præcedat te veluti Petrus, cum dixit Domino: Propitius esto tibi, Domine, ne fiat istud tibi, dixit ei Dominus: « Vade retro, Satanas (Matth. vi; Marc. viii.) » sed ita, ut sit « post te » id est ut te sequatur assidue, et quia sic adhæsit, ideo « dextera tua, » id est propitiatio tua, vel filius tuus « me suscepit in magnam dignitatem, a dejectione, in qua eram propter peccata.

Ego Ecclesia ita sum suscepta « ipsi vero, » id est

mali illi et est (ipsi) positum ad significantiam, « quæsierunt » perdere « animam meam, » sed hoc « in vanum » quia nihil profuerunt, sed potius sibi nocuerunt, quia per hoc « in inferiora terræ introibunt, » scilicet, in infernum, sicut Dathan et Abiron vivi absorpti sunt (Num. xvi), « et tradentur in manus gladii, » id est in potestatem vindictæ, et « erunt partes vulpium, » id est dæmonum, qui assimilantur vulpibus propter dolum. Vel « erunt partes vulpium, » id est dolosorum, scilicet, erunt de numero eorum.

Illi ita damnabuntur, « rex vero » noster cum suis « lætabitur in Deo » securus de æterno bono, et « omnes qui jurant in eo, » id est qui firmissimum sibi promittunt et persolvunt obsequium, « laudabuntur, » id est laudabiles erunt apud omnes, ideo « quia os loquentium » contra eos in hac vita « iniqua, obstructum est » quia jam nihil poterunt loqui.

IN PSALMUM LXIII.

TITULUS. *In finem psalmus David.*

« Exaudi, Deus, orationem meam. » Iste psalmus convenit David, id est Christo, qui hic loquitur: dirigens in finem. Christus est materia passus et glorificatus: breviter enim tangit de passione et glorificatione. Modus: In prima parte describit malitiam Judæorum, et orat liberari ab eis, et affirmat quod liberabitur. In secunda parte, quæ incipit: Sagittæ parvulorum, ponit irrisionem stultitiæ eorum. Intentio est, admonere Judæos, ut cessent a nequitia, et sicut in cæteris psalmis, ubi de passione agit, ab oratione incipit, sic hic cum dicit:

« Exaudi, Deus, orationem meam » de bonis obtinendis, et « cum » ego « deprecor, eripe animam meam. » Non dico a timore mortis, sed a « timore inimici, » id est, ita libera me, ne ego cedam inimicis propter timorem.

« Protexisti me a conventu malignantium » et certus sum quod eripies, quia « protexisti me à conventu malignantium » id est a collectione de me male cogitantium, « et etiam a multitudine operantium iniquitatem » id est qui mihi mala actualiter inferunt.

« Quia. » Enumerat nequitiæ Judæorum. Bene dico, operantium iniquitatem, « quia » ipsi « exaceruerunt ut gladium linguas suas » quia sicut gladius acuitur ut magis incidat, ita acutissime cogitabant quid pejus possent dicere in eum, ut cum dicerent: Crucifige eum, et alia manifesta. Et « intenderunt arcum, » id est dolos « paraverunt, » scilicet « rem amaram » ut eum quæsierunt quomodo a discipulo traderetur, et ab ipsis crucifigetur Romanis, cum a iudice Romano damnaretur, ad hoc scilicet intenderunt « ut sagittent, » id est interficiant « immaculatum » id est meipsum, qui sine omni labe peccati eram, et hoc « in occultis » quantum ad cogitationem eorum.

« Subito. » Intendunt ut sagittent, « et sagittabunt eum » quem volunt, scilicet me « subito, »

id est occulte, me scilicet nesciente, quantum ad stultam opinionem eorum, « et » me mortuo « non timebunt » pœnam pro nequitia illa, et certum est quod sagittabunt, quia « firmaverunt sibi, » id est apud se « sermonem nequam » de morte mea: ut cum prophetans Caïphas, dixit: « Expediit ut unus moriatur homo pro populo (Joan. xi). »

« Narraverunt. » Firmaverunt sibi sermonem nequam, et postea « narraverunt, » id est apud se pertractaverunt « ut absconderent laqueos, » ut cum fecerunt eum a discipulo tradi, et a Pilato iudicari et similia: « et » postea « dixerunt » apud seipsos: Quam bene excogitavimus, « quis videbit laqueos « istos? »

« Scrutati sunt, » id est multo studio inquisierunt « iniquitates » ut quomodo possent me in morte detinere, sed ipsi « scrutantes » non semel, sed « scrutinio, » id est assidua inquisitione « defecerunt, » quia non poterunt me in morte detinere.

« Accedet. » Isti qui mala quærebant, defecerunt, sed homo rationalis, scilicet « accedet ad cor altum, » id est ut cor suum erigat ad intelligenda alta, scilicet, consilium Dei. Vel cor Dei dicamus, scilicet, accedet homo ut intelligat cor Dei, id est ejus secretum consilium. Accedet proprie dicit, quia nullus plene consilium Dei cognoscet. « Accedet » dico, « et exaltabitur » apud eum « Deus, » non quod Deus, quantum ad ipsum est, possit unquam exaltari, sed quantum ad eum, apud quem major cognitio de Deo habetur. Vel aliter: ipsi defecerunt, sed tamen homo ille stultus accedet ad cor altum, scilicet ut impleat altum consilium Dei ut me interficiat, sed Deus exaltabitur, me resuscitando. Potest ita legi, et cor altum, quamvis sancti patres non ponunt, sic ipsi quærunť mortem meam, ac si ego invitus sustinerem, sed dominicus homo accedet voluntarie, et cor altum, id est dispositio Dei, erit cum eo, et exaltabitur Deus.

« Sagittæ. » Incipit de secunda parte. Benedico defecerunt, quia « plagæ eorum, » id est mala quæ mihi inferunt, « sunt factæ sicut sagittæ parvulorum, » quia sicut sagittæ parvulorum non nocent, sic nec mala quæ mihi faciunt: « et linguæ eorum sunt infirmatæ, » quia cum ante resurrectionem superbe contra Christum loquerentur, post resurrectionem non tam proterve locuti sunt, et hoc « contra eos, » id est ad dedecus eorum, cum ita ostendit eos defecisse plane, suam resurrectionem nobis innuit.

Conturbati sunt. Mali sic defecerunt, et tunc « sunt conturbati » ad fidem suscipiendam « omnes qui videbant eos » scilicet aliqui de omni genere: « et timuit omnis homo, » sic conturbatus timuit pœnam pro peccatis.

Et illi tales « annuntiaverunt opera Dei » incarnationem, nativitatem, passionem, resurrectionem et similia « et » illa « facta ejus » Dei, tandem « intellexerunt: » et hic notatur, quod prius mysterium Dei diu tractetur quam intelligatur, ubi dicit alios

considerantes malitiam eorum conversos, ostendit A
nam glorificationem Christi.

« Lætabitur. » Dixi conturbati sunt, et de hac
conturbatione « lætabitur » omnis « justus » non in
se, sed « in Domino, et sperabit in eo » vitam æternam : « et laudabuntur, » id est, laudabiles appare-
bunt « omnes recti corde. »

IN PSALMUM LXIV.

TITULUS. *In finem psalmus David. Canticum Aggæi
et Jeremiæ, et Ezechielis, de verbo peregrinationis,
et de populo transmirationis, cum inciperent pro-
ficisci.*

« Te decet. » Jeremias prophetavit Judæis, quod
propter peccatum captivarentur, et tandem in terram
unde exirent, revertentur. Aggæus vero non pro-
phetavit captivitatem, sed successit Jeremiæ, qui B
mortuus fuit, dum essent Judæi in captivitate, et
ipse Aggæus prophetavit reditum, et fuit in reditu,
qui mortuo Nabuchodonosor successit alius rex, qui
timens Deum dimisit populum. Per hanc captivitatem
intellexerunt ipsi captivitatem humani generis, in
qua tenentur in Babylone, id est, in confusione pec-
catorum. Per reditum vero illorum, intellexerunt
reditum nostrum in terram promissionis, id est, in
supernam Jerusalem. Titulus sic exponitur : Psalmus
iste convenit prophetæ et aliis redeuntibus; qui
psalmus est canticum Jeremiæ et Aggæi, quia ex-
ponit nobis illud, unde maxime exultaverunt Jere-
mias et Aggæus, sive Zacharias, et cæteri qui hoc
intellexerunt, scilicet, reditum humani generis ad
supernam Hierusalem, a qua exulaverant per primi
parentis inobedientiam, canticum de verbo, id est,
de exultatione peregrinationis, id est, peregrinorum :
verbo exultationis dico, tunc habito, cum illi inci-
perent proficisci, id est reverti, Christo duce, ad
supernam Hierusalem. Vel de verbo, quod fuit causa
peregrinationis, quo diabolus et Eva Adæ persuade-
runt : secundum hoc habitum cum illi inciperent
proficisci, id est, reverti ad supernam Hierusalem.
Vel de populo transmirationis, id est, qui transmi-
graverat a perfectione, in qua creatus erat, ad
Babyloniam, id est, ad confusionem peccatorum
canticum dico tunc habitum de populo, cum ipse
populus inciperet proficisci, id est, ad antiquam
dignitatem reverti. Materia sunt ipsi revertentes, D
qui hic loquuntur. Modus : In prima parte ipsi rever-
tentes cum sua prius exultatione liberatoris laudem
describunt. In secunda parte potentiam reductoris,
quæ incipit : spes omnium finium terræ. Intentio
est nos admonere, ne desperemus de salute, contra
sententiam philosophorum, quibus certum erat, post
mortem æternum habere supplicium apud inferos.
Et ipsi revertentes, ex sua reversione exultantes,
dicunt :

« O Deus » qui noster redemptor es, « te decet »
non lapides, non idola, « hymnus » non in Babylone,
id est in confusione peccatorum, quia non est spa-
ciosa laus in ore peccatoris (Eccl. xv), sed « in Sion », id est, in Ecclesia, quæ te specularur : « et tibi redde-

tur votum », id est, laus « in » superna « Jerusalem, »
ubi est plena visio pacis.

Et quia tibi reddetur votum, ergo o Deus « exaudi
orationem meam » ut possim ad te pervenire : et
necesse est ut exaudias, quia non solæ animæ, sed
« omnis caro ad te veniet » in judicio. Hic propheta
aperte resurrectionem annuntiat.

Et necesse est ut exaudias, quia « verba iniquorum, »
id est, diaboli et Evæ, qui persuaserunt Adæ,
« prævaluerunt super nos » quia nos in peccatum
demerserunt « et » tamen « tu » Domine « propitia-
beris impietatibus nostris » condonando eas.

« Beatus quem elegisti. » Dico tu propitiaberis, et
ille « beatus » erit « quem tu elegisti », id est, a
massa peccatorum separasti, convertendo ad fidem :
« et assumpsisti » ad dignitatem, ideo beatus, quia
« inhabitabit in atriis tuis, » id est in cœlesti Hieru-
salem, quam dicit atria, propter amplitudinem.

Ideo quoque beatus « quia replebitur in bonis », id est,
spiritualibus bonis « domus tuæ », id est, præ-
sentis Ecclesiæ, sed quia propheta universa intelligit
de illis, ideo dicit : « replemur in bonis » quia
« templum tuum » scilicet domus illa « sanctum est, »
id est, multam habet sanctitatem, et illud templum
est « mirabile in æquitate » quia « nulli facit nisi
æqua.

Quibus bonis, ut possimus repleri, « exaudi nos,
Deus salutaris noster. » Hic incipit de secunda
parte. Et bene potes exaudire, tu qui es « spes om-
nium finium terræ », id est, hominum positorum
in solida terra « et in mari longe, » id est in remo-
tissimis insulis.

Et per hoc es spes earum, quia tu es « præparans »
doctrina et inspiratione « montes, » id est apostolos
« in virtute tua, » id est, in constantia illis data, et
bene potes præparare, quia tu es « accinctus potentia »
divinitatis, quæ non est longe a te, sed tibi adhæret,
« qui » per illos montes « conturbas profundum mar-
is, » id est, qui sunt in profunda immutabilitate
hujus mundi, et conturbas « sonum », id est, sonantes
contradictione « fluctuum ejus » maris, id est flu-
ctuantes persecutione.

Dico conturba sprofundum, scilicet « gentes turba-
buntur » ad pœnitentiam « et timebunt » pœnam
pro peccatis « qui habitant terminos » terræ et hoc
« a signis tuis, » id est, per miracula tua et « delecta-
bis, » id est, delectabiles tibi facies « exitus matu-
tini et vespere, » id est exeuntes de adversitate,
scilicet non curantes vel prospera vel adversa.

Item per hoc turbabuntur gentes, quia « visitasti
terram » sic « et inebriasti eam » Spiritu sancto,
« multiplicasti locupletare eam, » scilicet, locupleta-
tionem illius multis ampliasti modis.

Et bene potuisti inebriare, quia « flumen Dei », id
est, misericordia ejus « est repletum aquis, » id est
donis, quæ lavant sicut aqua, et non tantum inebriasti,
sed etiam « parasti cibum illorum, » id est corpus
tuum. Bene dico tu parasti, « quoniam præparasti

« ejus » cibi « est ita, » id est, per te solum potest parari.

Et tu, Domine, « rivos ejus » fluminis, id est sanctos apostolos, qui dicuntur rivi fluminis, quia a misericordia Dei fluunt, et alios portare possunt, illos « inebria, » id est, abundare facias donis Spiritus sancti, « genimina ejus » fluminis, id est, qui sunt generati a misericordia Dei, « multiplica » in numero et virtutibus, « germinans, » id est, rudis, de quo alia translatio dicit, qui oritur, « lætabitur in stillicidiis ejus » fluminis, scilicet, guttis misericordiae Dei, de quibus dicit Apostolus : « Lac dedi vobis potum, non escam (I Cor. iii). »

« Benedices. » Quid per singula curram? Tu, Domine, « benedices, » id est, dabis benedictionem, id est incrementum justitiae in hac vita « coronæ, » id est, gloriae : coronæ dico, id est, ipsis hominibus, qui sunt corona acquisiti in gloria, « anni benignitatis tuæ, » id est, temporis, in quo apparuit benignitas tua, scilicet, in tempore gratiae. Cum dicit coronam, significat eos esse collectos de omni circulo terræ « et campi tui, » id est illi boni viri, qui consistunt in æqualitate, « replebuntur ubertate » spiritualium donorum.

Et « speciosa deserti », id est, gentiles, qui prius erant desertum, modo facti sunt speciosi, « pinguescent » abundantia gratiae « et colles », id est, altiores viri, sicuti martyres, « accingentur exultatione » gratiae sibi collatae.

Et « arietes ovium », id est, sacerdotes, ductores ovium, vel gregem « sunt induti » benedictione Dei, id est ornati multis virtutibus, « et valles, » id est, illi inferiores « abundant frumento, » id est bonis operibus, « clamabunt » etiam ad Dominum semper et non discordantes, « etenim hymnum dicent » : quia omnes bene operando Deum glorificant.

IN PSAELMUM LXV.

TITULUS. *In finem canticum psalmi resurrectionis.*

« Jubilate Deo omnis terra. » Psalmus iste convenit David prophetae, qui et hic loquitur, dirigens in finem, qui dicitur canticum psalmi. Propterea dicitur psalmus, quia admonet nos ad bonam operationem, scilicet, proposita resurrectione Christi, monet bene operari, ut et nos ad eandem veniamus. Canticum ideo dicitur, quia proponit nobis rem, unde maxime nobis sit exultandum, scilicet, resurrectionem Christi : quia nos quoque reddit de nostra resurrectione securos. Quam resurrectionem praevidens Esdras propheta in Spiritu sancto, sic intitulavit hunc psalmum, canticum psalmi resurrectionis, id est, agens de resurrectione. Hujusmodi titulus procedit ex figura illius, ubi de recitatione psalmorum praecedebat psalmus in melodia chordarum, quae melodia, significabat exultationem. Non enim sufficiebat eis sola voce cantare, sed exultationem suam viva voce exprimere. Materia est resurrectio Christi. Modus : In prima parte omnes gentes monet, exultare de illa resurrectione, quae praeponeitur eis certum

indieum suae resurrectionis. In secunda parte monet nos intelligere ea quae Deus fecit antiquis patribus, in se completa esse, quae incipit : Venite et videte opera. In tertia parte monet nos patienter ferre tribulationes, quas Deus infert ad purgationem et probationem, quia tandem nos ducet Deus in refrigerium, quae incipit : « Benedicite gentes. » In quarta parte monet nos exemplo suo esse securos de exultatione, quae incipit : Venite, audite. Intendit, gentes spiritualiter amovere a desperatione, et certos facere de resurrectione.

Prævidens propheta Christi resurrectionem, admonet gentes inde exultare, dicens : « Omnis terra, » id est, gentes de quacunque terra « jubilate Deo, » id est, tantam lætitiā mente concipite, ad quam exprimendam nulla vox sufficiat, et « psalmum dicite nomini ejus » bene operando, et non tantum bene operamini, sed « etiam date gloriam, » id est, aliis annuntiate eum esse gloriosum, non laudem nostram, sed laudem ipsius, et hoc est : « laudi ejus. » Unde Apostolus : « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x). »

Dico date, et hoc non tantum facite, sed « dicite Deo » et hoc dicere est, corde, voce et opere : istud scilicet dicite Deo : O « Domine, quam terribilia sunt opera tua » quod cum Deus esses, factus es homo, passus, et mortuus, et resurrexisti, et hæc omnia terribilia sunt impiis : et, quam terribilia, id est, valde terribilia, quia nemo valet inde modum concipere, et quamvis sint ita terribilia, tamen « inimici tui, » id est Judæi, « mentientur » negando te Filium Dei, etc., et hoc « tibi » ad honorem tuum, quia quanto magis de Deo mentiebantur, tanto ipse gloriosior apparebat, quia per impropria Judæorum crevit nomen Christi, et hoc non tantum quando virtus ejus non apparebat, sed « in multitudine virtutis tuæ, » id est quando virtus tua potior apparebit, sicut in resurrectione negaverunt eum resurrexisse, dicentes a discipulis sublatum esse, et etiam cum dicerent : « In Beelzebub principe dæmoniorum ejecit dæmonia (Luc. xi). »

Inimici mentientur de te, sed loco eorum « omnis terra, » id est, omnes gentes, « adoret te et psallat tibi, » id est, bene operetur ad honorem tuum : et aliis « psalmum dicat, » id est, prædicet suam operationem, ut sui exemplo alii operentur, et hoc non sibi, sed « nomini tuo », id est, ad honorem tuum.

« Venite. » Pars secunda. Dico terribilia sunt opera tua, quae opera ut intelligatis, « venite » per fidem vos gentes longinquæ a fide, « et videte, » id est, intelligite « opera Dei » quae ipse fecit antiquis patribus, in vobis esse completa : qui Deus est « terribilis : » vel Dei terribilis « in consiliis » habitis, et impensis « super filios hominum. » Super ideo dicit, quia de supernis venerunt consilia illa, quibus liberati sunt filii hominum. Consilia ista fuerunt, quibus Dea excæcavit Judæos, ut plenitudo gentium intraret.

Ecce opera. « Qui » Dominus « convertit mare »

Judæis venientibus « in aridam, » id est, in solidam terram : et ista conversio completa est in baptisate. Convertitur enim mare, id est homines amari, et fluctuantes in amaritudine hujus mundi, per aquas baptismi, in aridam, cum omnis amaritudo peccati abluitur. Arida terra restituta est, quando Ecclesia fuit in fide assumpta, et « pertransierunt in flumine pede. » Perdixit eos Dominus pede sicco in flumine Jordanis : hoc quoque in gentibus completum est, quæ fluvium hujus vitæ transeunt impolluta affectione. Quod dicit, pertransibunt, respicit ad significatum, et « ibi, » id est, in operibus, sicut impletum est in nobis, « lætabimur, » et quia de eorum numero se sciebat, in quibus hæc impleverunt, dicit, lætabimur : « in ipso » non in nobis.

« In ipso, » in quo quidem lætandum est quia ipse est « qui dominatur » omnibus, et hoc « in virtute sua, » id est, propria, « in æternum » quia si cæteri dominantur, hoc neque est per suam virtutem, sed per Dei, neque in æternum, sed ipse et propria virtute, et in æternum.

Et cum talis tam altus, tam potens sit, tamen non despicit suos, imo « oculi ejus respiciunt » pie « super gentes » convertendo eas ad fidem, cum ferant justitiam « qui » eas « exasperant, » scilicet, Judæi, « non exaltentur in semetipsis » quia non haberent exaltationem in se, sed in solo Deo.

« Benedicite gentes » Deo. Tertia pars. Cognitis istis operibus Dei, et per illa conversi ad Deum, « vos gentes benedicite, » id est, laudate « Deum nostrum, et » non tantum apud vosipsos, sed « vocem laudis ejus », scilicet, qua laudatis, « facite auditam » aliis.

Et debemus, quia « ipse posuit animam meam ad » veram « vitam » dando fidem : « et » postquam convertit, « non dedit pedes meos in commotionem » ut retro respicerem.

Quoniam probasti nos, deinde, quasi aliquis diceret : Quare deberes commoveri ? « quoniam » tu « Deus probasti nos, » id est, nobis ipsis et aliis probatos ostendisti : et ostendit modum probationis, sic scilicet probasti, « examinasti nos igne, » id est quacunque tribulatione, vel igne materiali, sicut Laurentius et similes, « sicut examinatum argentum. »

« Induxisti nos. » Ostendit genus examinationis, dicens : « Induxisti nos in laqueum » id est in vincula, in carceres, et iterum alia afflictio. « Posuisti tribulationes in dorso nostro » id est flagellati sumus, et cæsi, sicut Paulus apud Ephesum. Item aliud malum, « imposuisti homines super capita nostra » qui sic nobis dominarentur, ut de nobis capitales sententias dare possent.

Et quamvis hæc omnia mala nobis evenirent, nos tamen semper « transivimus » ad te « per ignem » materiale, « et aquam » quia multi martyres aquis submersi sunt, nec tamen igne vel aqua eorum cursus potuit impediri. Vel ignem quemcumque æstum adversitatis possumus accipere, per aquam prosperitatem : quia sicut aqua dissolvit terram, ita pro-

peritas dissolvit hominem. A similitudine viatoris hic loquitur, quia sicut viator neque propter æstum, neque propter pluviam vult dimittere, quin viam suam peragat, sic iste justus nec ab adversitate, nec a prosperitate potest impediri, quin cursum suum perficiat, et per hæc omnia « eduxisti, » id est, educes nos « in refrigerium » in quo jam spe duxisti.

Et tandem « introibo in domum tuam » non manufactam « in holocaustis, » id est deferens holocausta, id est destructionem vitiorum, et ibi tunc « reddam tibi, » id est, persolvam « vota mea, » id est laudes quas hic tibi voveo, « quæ » vota non sunt irrationabilia, sed quæ « distinxerunt, » id est cum ratione tibi obtulerunt « labia mea » interiora, id est ratio vel labia ad litteram. Cain enim obtulit, qui creaturam Creatori obtulit, sed non recte distinxit, quia se ipsum, quod Deo charius est, subtraxit. Abel vero distincte obtulit, qui seipsum prius Deo presentavit (Gen. iv).

Et non solum in prosperitate labia mea distinxerunt vota illa, sed etiam « in tribulatione mea, » id est mihi utili « os meum est locutum » laudes illas, vel hoc quod sequitur « holocausta medullata, offeram tibi. » Vel ita continuatur. Introibo in domum tuam in holocaustis, qua dum vixero offeram tibi holocausta, id est meipsum totum crematum, secundum opera vitiosa, holocausta dico medullata, id est pingua et delata fide et charitate, quod holocaustum erit beneplacitum Deo, sicut in Veteri Testamento dicebatur placere holocaustum, quod erat pingue et medullatum ; et « hoc offeram cum incenso, » id est cum oratione, quæ ideo per incensum intelligitur, quia refolet et placet Deo, sicut incensum, hominibus odorantibus. Vel orationem « arietum, » id est apostolorum, scilicet ita orabo, sicut apostoli, vel quos modo ipsi instituent, « offeram » etiam « tibi boves, » id est bonos prædicatores, id est qui bene triturabunt et excolent Ecclesiam, sic scilicet offeram, deducendo eos ad majorem perfectionem virtutum, et hoc faciam « cum hircis » id est, hircos et foetidos in peccatis convertam ad te.

« Venite. » Pars quarta. Continuatio : Quia ita me habeo vos alii incitati meo exemplo, « omnes » scilicet, « qui timetis Deum, venite, » id est parate vos ad intelligentiam « et audite, » id est intelligite interiori, aure et si tales fueritis, « narrabo » quasi rem non fictam, « quanta fecit Deus animæ meæ. »

Et hoc scilicet, feci, « clamavi ad ipsum ore meo », et non tantum ore, sed etiam « sub lingua mea, » id est in corde meo « exultavi, » id est exsultanter clamavi.

« Iniquitatem. » Clamavi non tantum facto, sed etiam sine omni iniquitate, etiam in corde, et hoc est « si aspexi iniquitatem in corde, » id est, si placuit mihi iniquitas in corde « meo, » id est in voluntate, « non exaudiet » me « Dominus. »

Et quia clamavi, et sine iniquitate, « propterea

translatio, quæ habet, mons Sina. Velut sic dicatur: Cæli distillaverunt, et mons Sina etiam distillavit, id est, nebula et fumum emisit a facie Dei Israel, id est, quando Deus loquebatur Moysi, ut legem daret.

Ostensa figura, ostendit figuræ completionem. Continuatio: Sicut « cæli distillaverunt, » sic tu, « Deus pluviam, » id est, Evangelicam doctrinam, significatam per illud manna, pluviam dico « voluntariam, » id est, gratis datam, sine aliquo merito hominum « segregabis, » id est, segregatim dabis « hæreditati tuæ, » id est, populo Israel, quibus separatim Deus per præsentiam corporis prædicavit. Unde ipse dixit: « Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv); » « et » illa hæreditas « infirmata est » quæ noluit recipere verbum Dei, excæcata est: « tu vero, Deus, perfecisti eam » suppleto eam de gentibus.

« Animalia. » Ostendit de quibus Deus perfecit, scilicet, de gentibus dicens: « Animalia tua, » id est, gentiles, qui dicuntur animalia, quia indomiti sunt, et lege carent, « habitabunt in ea » hæreditate, quia una cum Judæis sunt Christi hæreditas, animalia habitabunt, et hoc non per se, nec per suam dignitatem, sed « parasti » gratiam tuam « in dulcedine tua pauperi, » afflicto et esurienti, « Deus » non ut dulcia putarent ea quæ mundus dat, sed ea quæ immittis quæcunque.

« Dominus dabit. » Ostendit parationes, quas facit Deus pauperi suo. Continuatio: Paravit « Dominus » scilicet, « dabit verbum, » id est, Evangelicam doctrinam « evangelizantibus, » id est, prædicantibus virtute multa, » id est magna constantia. Vel evangelizantibus verbum, dat Dominus virtutem multam, id est, confirmationem per miracula. Unde in Evangelio: « Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis. »

« Rex. » Dominus dabit, scilicet, Dominus ille, qui est « rex virtutum, » id est, angelorum, virtutum dico, « dilecti, » id est, filii, filii dico « dilecti » qui diligitur a Deo, et est unum substantivum, aliud adjectivum. Cum dicit virtutes esse illius filii, ostendit eum esse æqualem Patri, et aliam partitionem ponit. Verbum dabit, « et » dabit etiam « videre spolia, » id est, homines diabolo ereptos, ordinando eos diversis ordinibus, scilicet faciendo alios episcopos et cætera, ut Petrus et alii, sanctos multos taliter ordinarunt, dividere dico spolia « speciei domus, » id est, ad speciositatem domus, id est, Ecclesiæ Dei, quia nisi domus Dei esset divisa, non esset pulchra, nec etiam esset corpus, de quibus Christus dixit: « Cum fortis armatus atrium suum custodit, in pace sunt omnia quæ possidet: si autem fortior illo supervenerit, scilicet Christus, aufert et dividit universa spolia ejus (Joan. xi): » sicut fecit Christus, qui armatam fortem, id est, diabolium, superavit, et ejus spolia abstulit, scilicet homines.

« Si dormiatis inter medios. » Ponit item alias

A apparitiones. Continuatio: Hoc dabit vobis, et hoc est « Si dormiatis, » id est, quiescatis a strepitu sæculi « inter medios cleros, » id est, inter duo Testamenta, ut in sententiis divinitatis delectemini, « erunt vobis » vel sicut habet alia translatio « sustollent vos pœnæ, » id est, virtutes, quibus ad cælum possitis volare, tales quæ sunt « columbæ deargentatæ, » id est, Ecclesiæ, quæ dicitur columba, propter simplicitatem, deargentata vocatur in hac vita, propter nitorem eloquii « et posteriora ejus, » id est, ea quæ sancta Ecclesia expectat post hanc vitam, erunt « in pallore auri, » id est, similia auro, quia sicut aurum pretiosius est cunctis metallis, ita ea quæ sancti in futura vita suscipient. Alia translatio habet in virore auri, alia, in specie, sed idem B est, ejus ecclesiæ dico, existentis « dorsi omeri, » id est, oneriferæ, quia fert onera, id est, depressiones hujus vitæ. Per cleros ideo divinam Scripturam intelligimus, quia cleros Græce, sors Latine: divinam autem Scripturam nullo humano arbitrio habuimus, sed sola sorte, id est, sola Dei electione habuimus.

« Dum discernit cœlestis. » Ponit alias apparitiones. Hæc dabit vobis Dominus, et « dum, » id est, quia, cœlestis, id est, Christus, « discernit, » id est, disponit « reges, » id est, sanctos prælatos, qui bene regant et seipsos et alios. « Super eam » calumham, id est, Ecclesiam « dealbabuntur » illi qui sunt Ecclesia interius in anima candore virtutum, « nive, » id est, plus quam nix alba sit. Habet alia translatio « super nivem. » Ubi dicit super nivem, ostendit esse dealbationem illam incorporealem, dealbabuntur dico « in Selmon, » id est in umbra, scilicet, in Christo, qui est nobis umbra et refrigerium contra æstus hujus sæculi. Selmon namque umbra interpretatur. Incipit de tertia parte. Qui Selmon, id est, qui Christus « est mons Dei, mons » dico « pinguis » de quo fluxit omnis spiritualis doctrina qua animæ fideles impinguntur.

Mons dico, et ipse idem Christus est « mons coagulatus » secundum illos quos lacte nutrit, etiam est « mons pinguis » secundum sapientes, quos solido cibo reficit, et convertit se propheta ad illos, et quandoquidem Christus talis mons est, ergo vos Judæi « ut quid suspicamini » vos aliquid esse ad comparisonem istius montis « montes coagulatos », illos magnos viros? Et hic reprehendit illos qui dicebant « Christum Joannem esse Baptistam, vel Heliam, etc. » (Matth. ix; Marc. vi.)

Item commendatio Christi. Ipse etiam est « mons in quo beneplacitum est Deo habitare, » ita quod « in eo » de quo Apostolus: « Erat Deus in Christo, mundum sibi reconcilians (II Cor. v), » dico habitat in eo, « etenim Dominus habitabit in finem » habitationis scilicet, ita quod plus non possit habitare.

Postquam ostendit altitudinem Christi, ostendit quid inde proveniat Ecclesiæ. Continuatio: Iste mons est talis, et alii qui putabantur montes coagulati, sunt « currus Dei » portantes eum, quos ipse

regit, sicut bonus auriga currum, currus dico « multiplex decem millibus » populis : per finitum numerum intelligimus infinitum, et illa « millia » sunt « lætantium » ideo, quia « Dominus » est « in eis » qui Dominus est « in Sina, » id est, in mandato. Per hoc notat, quod Dominus est illis qui sua mandata custodiunt, qui etiam Dominus est « in sancto », id est, in Christo, et per hoc notat quod ipsi, in quibus habitat, sint conformes Christo.

Et per hoc sunt isti facti currus Dei, quia tu Deus « ascendisti in altum » ad litteram « cepisti captivitatem, » id est, a diaboli laqueis tuos eripuisti, qui ad expressionem captivitas appellantur : et « accepisti » a Deo « dona in hominibus, » id est, homines dona, sicut dicitur : Hic homo accepit dona in cyphis, id est, cyphos accepit.

Et vere accepisti homines dona, quia etiam non credentes « etenim non credentes » accepisti « Dominum Deum inhabitare » in hominibus, sicut gentile, qui Deum inter homines habitare non credebant.

Et quia tantam misericordiam dedit mundo, ideo ipse « Dominus » sit « benedictus, » id est, laudatus, « die » nominato « quotidie », id est, assidue, et quasi aliquis diceret : Quare benedicis? quia scio quod ipse ascendens, nos quoque ascendere facit : et hoc est « prosperum iter, » id est, sine impedimento, scilicet, ne possint mundi obstacula impedire nos, « faciet nobis Deus » de quo possumus esse securi ; in hoc enim præsentem dat nobis salvationes, scilicet remissiones peccatorum, et hoc est, « salutarium nostrorum » et alias quoque salvationes, scilicet justitiam, etc.

Ipse etiam est « Deus noster, » id est noster creator, et est etiam « Deus salvos faciendi » quia non tantum in hac vita salvat, sed etiam in æterna glorificatione salvabit. Hic incipit quarta pars. Continuatio : Et ne aliquis diceret. Tu dicis quod ipse sit Deus salvos faciendi, sed hoc quoque potest esse, cum ipse fuerit mortuus, et sui etiam moriantur. Respondit : Bene dico quod ipse est Deus salvos faciendi, quia istius « Domini Domini » est « exitus mortis », id est, exurgens, exivit de morte, et omnes suos educet de morte cum Domini bis ponit, per unum fixum, id est, substantiale accipimus, per aliud exercitium domini designamus tanquam si diceret, Domini dominantis.

« Verumtamen. » Iste est Deus salvos faciendi ; « verumtamen » iste « Deus confringet, » id est, annihilabit « capita, » id est, mentes, vel erectiones « inimicorum suorum » et etiam confringet « verticem capilli, » id est, extollentiam et elevationem cogitationum, scilicet cogitationes philosophorum, et profundas sententias eorum, et sectam hæreticorum, de quibus elevabantur et superbiebant, verticem dico « perambulantium, » id est perseverantium « in delictis suis. » Per capillos ideo cogitationes accipimus, quia sicut capilli adhærent capiti,

sic cogitationes menti, bonæ autem cogitationes adornant mentem, malæ deturpant.

Dixit Dominus : Quosdam confringet, quosdam ad se convertet, ita quod alios faciet martyres : alios vero faciet prædicatores, et ad hoc confirmandum, inducit Dominum sic : « Dixit Dominus » ego « convertam » ad me aliquos « ex Basan, » id est, ex confusione, vel ex ariditate : Basan namque confusio vel ariditas interpretatur. Quosdam enim qui prius erant confusi in peccatis, vel in ariditate justitiæ, convertit ad se Deus : et etiam « convertam » ad me quosdam existentes « in profundo maris, » id est in profundo vitiorum.

« Ut intingatur, » dicit propheta. Continuatio : Tu, Deus, convertes eos, et ita convertentur, « ut pes tuus, » id est conversi ad te, qui te portant in se, qui pes prius intingebatur in dilectione hujus vitæ modo « intingatur in sanguine, » id est ducatur etiam usque ad effusionem sanguinis, et « ex inimicis » tuis fiat « lingua canum tuorum, » id est, fiant optimi prædicatores, et bene latrantes, et Dei Ecclesiam defendentes, sicut canes circa dominorum suorum domos vigilant, et hoc non procedet « ab » eis, sed a te « ipso. » Alia enim translatio habet, teipso. Vel sermo potest dici conversus sic : Dominus convertet, et tu popule ita converteris, ut pes tuus, id est affectio tua intingatur in sanguine, id est prona sit ad effusionem sanguinis, et ex inimicis Dei fiat lingua canum tuorum, id est peccatorum tuorum, scilicet, qui sunt de gente et de consortio tuo, et hoc non a te, sed ab ipso Deo erit.

« Viderunt ingressus. » Pes tingetur in sanguine, lingua canum tuorum fiet ex inimicis, et hoc totum per hoc fiet, quia, o « Deus, » illi qui convertuntur, « viderunt ingressus tuos, » id est opera tua, quæ in mundo operatus es. Vel tui ingressus ideo dicit, quia Deus prius alienus erat a mundo, sed per misericordiam suam ingressus est in mundum, et ut determinet ingressus illos esse Christi, dicit : « Ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto, » id est qui habitat in dominico homine, scilicet Christo, et hic aperte incarnationem insinuat.

« Prævenerunt. » Per hoc converterentur, quia viderunt ingressus Dei, et per hoc etiam, quia « principes, » id est apostoli, qui sunt principes in Ecclesia, « prævenerunt » eos, quia prius credentes, se aliis fidei et bonæ operationis exempla dederunt, et hoc non soli, sed « conjuncti, » id est comitati multis « psallentibus, » id est bene ad honorem Dei operantibus; et ne aliqui crederent, quod solis virtus daretur gloria illa, sic quidam hæretici putaverunt, addit, erunt etiam illi principes « in medio juvenularum, » id est, mulierum, quas ideo juvenulas vocat, quia a vetustate peccati innovantur per gratiam Dei. Vel per juvenulas possumus accipere communiter Ecclesias, quia per gratiam Dei a vetustate peccati innovantur : juvenularum dico « tympanistiarum » qui tympanizant Deo per mortificationem

est, pœnas solvebam, pro his (quæ non rapui,) id est, pro peccatis, quæ non perpetravi.

(Deus.) Incipit de secunda parte. Bene dico, quia (tu Deus scis insipientiam meam, et delicta mea a te non sunt abscondita,) id est, scis me hæc pati non propter ea quæ ego fecissem per insipientiam, id est per ignorantiam, vel propter aliqua delicta mea, sed propter peccata meorum.

Et quia non ex mea culpa patior, ideo, o (Domine,) illi (qui exspectant te,) id est illi qui detinentur in inferno, qui exspectant educi per me (non erubescant,) id est non frustrentur (in me) sed habeant liberationem in me, quam exspectant, et obtineant, tu dico (Deus virtutum,) id est angelorum, quia certum est quod bene poteris facere.

Et etiam illi (qui quærunte te,) id est, intelligunt te esse in me, illi dico (Israel,) id est, videntes Deum, quia nisi essent videntes Deum, credere non possent, quod Deus esset in tam afflicto homine, illi tales (non confundantur,) id est pro sui frustratione confusi non sint (super me,) id est de me.

Dico non confundantur, nec debent confundi, quoniam passio mea digna est, qua redimantur, et hoc est : (quoniam propter te sustinui opprobrium,) ut cum dicerent : (Dæmonium habes (Joan. vii),) et similia, et etiam (confusio) facta de colaphis et sputis (operuit faciem meam,) id est ex omni parte circumdedit me : veluti cum dicerent : Prophetiza nobis, Christe, quis te percussit? (Matth. xxvi; Luc. xxii; Marc. xxiv.)

Exsequitur passionem : (Extraneus factus sum fratribus meis,) id est, cognatis secundum carnem : (et etiam (filiis matris meæ,) id est, synagogæ qui mecum in synagoga legem audierunt, in qua possent cognoscere me esse promissum Redemptorem, sum factus (peregrinus) quasi ignotus, quasi non possem morari apud eos, nisi una nocte tantum. Synagoga dicitur mater Judæorum, quia præceptis veteris legis pascebat eos.

Et ideo factus sum peregrinus, (quoniam zelus domus tuæ) a qua ejeceram vendentes et ementes (Matth. xxi; Luc. xix), (comedit me,) id est, ussit me interius, et hic notatur maxima affectio ipsius, quia ipse ejecit eos, et indignati erga eum, machinati sunt ei mortem, (et opprobria) eorum in deserto te tentantium (Marc. i; Joan. ii) et idola colentium, et hoc est : (exprobrantium tibi) illa, inquam, opprobria (ceciderunt super me) quasi grave pondus.

Et tunc ego me erga eos iratum non ostendi, sed (operui animam meam,) id est voluntatem meam, (in jejuniis,) id est cum essem jejunos ab illis, id est cum non possem mihi incorporare aliquos eorum. Unde supra : (Humiliabam in jejuniis animam (Psal. xxxiv),) et quod eos ita patienter sustinui, quod me sic operui, (factum est mihi in opprobrium) quia, quanto eram apud eos humilior, tanto eis eram vilior.

Exsequitur passionem. Continuatio : Operui jejuniis

animam meam (et posui vestimentum meum cilicium,) scilicet, tristitiam ostendi, faciens me similem illis qui vestiuntur cilicio, scilicet, pœnitentibus. Nunquam tamen legitur historialiter, cilicio Dominum fuisse indutum, sed semper in tristitia se habuit, et nunquam risit, (et factus sum illis in parabolam,) id est, de quo totam parabolam suam facerent. Vel, in parabolam, id est in similitudinem, quia per similitudinem mei aliis maledicebant. Vel locutus in parabolam, scilicet, non loquens eis alta secundum sapientiam meam, sed in similitudine, ut melius intelligerent.

Item exsequitur, dicens, illi etiam (qui sedebant in porta,) id est in compito, ubi multi conveniebant (loquebantur adversum me,) et illi (qui bibebant vinum,) id est convivæ quicumque, scilicet quicumque in his sæcularibus delectantes, (psallebant in me,) id est deridebant me.

(Ego vero orationem meam.) Pars quarta, in qua Christus ostendit, quomodo inter tribulationes se habuerit, scilicet quod pro suorum liberatione oravit. Continuatio : Illi in me psallebant, (ego vero orationem meam direxi ad te, Domine) dicens : ecce (tempus beneplaciti, Deus.) Beneplaciti dico, non in meritis hominum, sed (in multitudine misericordiæ tuæ,) et quia jam, o Domine, tempus est, ideo (exaudi me in veritate salutis tuæ,) id est, dando salutem mihi et meis, et per hoc verax appareas.

(Exaudi) dico, scilicet, (eripe me,) id est, meos, de luto,) id est de peccato, non quin mei tangant illicitum, quia nullus potest esse sine peccato, sed (ut non infligat,) id est mei ex se peccatis non adhæreant, et non tantum ut non infligantur mei ex se, sed (libera) etiam (me,) id est meos, (ab his qui oderunt me,) id est, ne per impulsionem aliorum ducantur in peccatum, (et) libera etiam (de profundis aquarum,) id est a profundis illis nequissimis. Vel (libera meos de profundis aquarum,) id est de prosperitate, in qua est facilis lapsus.

Ita scilicet libera, non quod non habeant tribulationes, sed ne demergantur, et hoc dicit (non demergat me tempestas aquæ,) id est commotio populi in peccatum ducendo, et si aliquando demergat aliqua tempestas, o Domine, deprecor, ut (profundum non absorbeat me,) id est mei non deducantur in desperationem. Unde dicitur : (Peccator cum venerit in profunditatem vitiorum contemnet,) et (puteus,) id est profunditas nequitiae hujus mundi (non urgeat os suum super me,) id est non deducant meos, quia quandoque possint emergere, etiam de desperatione, hoc dicitur a similitudine cadentis in puteum, qui si os putei claudatur, non potest egredi.

Dico (non urgeat,) sed potius (exaudi me,) id est meos, (Domine,) et securus sum quod exaudies, (quoniam misericordia tua benigna est,) id est larga, quia nullum despicias clamantem ad te : (et respice in me secundum multitudinem miserationum tuarum (quas exhibuisti patribus antiquis sicut Daniel in

lacu leonum (*Dan. xiv*), et Noë in aquis diluvii (*Gen. A* in scandalum, » id est, de eis habeant scandalum et offensionem, vel inter se, vel inter Christianos, et hoc « coram ipsis, » ut ipsi bene cognoscant se errare, et bene Judæi sciant gentiles legem suam habere, per quam ipsi ipsos Judæos peccare convincunt.

Dico « respice » et hoc per me, et hoc est: « ne avertas faciem tuam a puero tuo, » id est, a me, servo tuo, sicut alia translatio habet. Se vocat puerum propter innocentiam, de quo ipse in Evangelio, cum alium statuisset in medio eorum, tamen dixit: « Nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum (*Matth. xviii*). » « Ne avertas » dico, sed potius « exaudi me velociter, » non differas meam resurrectionem usque in communem resurrectionem, « quoniam tribulor » et ideo hoc dico: « ne avertas faciem tuam, » sed potius « intende animæ meæ » considerans quanta innocentia tibi servierim, « et libera eam, » et non tantum propter meipsum libera me, sed et « propter inimicos meos eripe me, » quia non est dignum ut inimici mei de mea afflictione gaudeant.

Et debes eripere, quia tu vides mala quæ mihi fiunt, propter quæ debes orga me ad misericordiam commoveri, unde dicit: « Tu scis improperium meum, » id est, cognoscis, quam turpia verba mihi inferunt « et » scis « confusionem meam » quam habebam, ut illi putaverunt, cum alios salvos facerem, et meipsum salvare non possem (*Luc. xxi*; *Matth. xxvi*) « et » scis « reverentiam meam, » id est, illa vilia quæ ego sustineo, et reverenda, ut sputa, colaphos. Alia translatio habet, iguominiam vel verecundiam.

Me vides afflictum, et etiam qui me affligunt, unde debes ad indignationem contra eos commoveri, et hoc est: « in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, » et illam tribulationem sponte sustineo, quia « cor meum, » id est voluntas mea, « expectavit improperium » in dictis, « et miseriam » in factis.

« Et sustinui, » id est, expectavi, « qui simul contristaretur, » id est, qui mihi condoleret, quod exigit natura, ut cum videant homines aliquem afflictum, condoleant ei, « et » tamen « non fuit » qui condoleret; « et » sustinui « qui consolaretur » me, transiendo ad meam doctrinam, « et non inveni » aliquem qui consolaretur me.

« Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto, » quoniam non dederunt aliam escam vel potum, nisi acetum cum felle mixtum, et hoc figura fuit, cum enim ipse sitiret salutem eorum, non habuit refectionem ex eis, sed exhibuerunt ei amaros et diros mores.

« Fiat mensa eorum. » Pars quarta. Continuatio: Judæi dederunt mihi malam escam, et malam escam dedit eis Deus, et hoc est, « mensa eorum, » id est, scriptura eorum, quæ est eis proposita ad refectionem, « fiat illis » Judæis « in laqueum, » ut per ipsam scilicet illaqueentur et convincantur, sicut hodie completum est in illis, nam Christiani eos per legem sæpissime errare convincunt, et legis gladio legem observantes jugulant; fiat « etiam » eis « in retributiones, » quia pro lege quam non custodiunt, Deus eis mala retribuit, et has retributiones exsequitur, « et

in scandalum, » id est, de eis habeant scandalum et offensionem, vel inter se, vel inter Christianos, et hoc « coram ipsis, » ut ipsi bene cognoscant se errare, et bene Judæi sciant gentiles legem suam habere, per quam ipsi ipsos Judæos peccare convincunt. « Retributiones » has, scilicet, « obscurentur oculi eorum, » id est ratio eorum, « ne videant, » id est, ne intelligant veritatem, « et dorsum eorum, » id est ratio eorum quæ « dorsum » dicitur, quia sicut dorsum hominis erectum est, sic ipsa ratio semper debet erigi ad cælestia, sed « semper » est « incurva » in concupiscentia terrenorum.

Alia retributio: « Effunde, » id est, abundanter immitte « super eos » ad compressionem eorum « iram tuam, » id est vindictam tuam, et illa gravis sit diuturna, « et furor iræ tuæ comprehendat eos. »

Item retributio: Continuatio: « Effunde iram tuam, » scilicet, « habitatio eorum, » id est domus, et agri, et vineæ, « fiat deserta » ab eis, « et in tabernaculis eorum, » id est in celebribus locis eorum, ut in templo, et synagoga, et capitolio, « non sit » aliqua eorum « qui inhabitet. » Quod dicit, « inhabitet, » et non per se habitet, notat quod magna affectione habitant in locis illis. Hæ optationes sunt in eis completæ, in destructione Titi et Vespasiani.

Hæc omnia mala ideo eis evenient, « quoniam persecuti sunt » me Filium tuum, « quem tu percussisti, » exponendo eum miseriis hujus mundi, faciendo passibilem et mortalem, « et super dolorem vulnerum meorum addiderunt: » vulnerabant Christum, cum ei nolebant credere, et inde dolebat, et « super » illum « dolorem » multa mala ei inferendo, dolores multos alios « addiderunt. »

Et quia malum mihi super malum « addiderunt, » « super iniquitatem eorum » quam fecerunt in servos missos in vineam, quia prophetas missos ad eos colendos occiderunt, « appone iniquitatem » aliam, scilicet ut me ipsum hæredem vineæ interficiant, ad cumulum suæ nequitiae, « et non intrent in justitiam tuam, » id est, non convertantur ad te.

Alia retributio: « Deleantur » etiam « de libro viventium. » Liber vitæ est præscientia Dei, cui nihil ascribi vel deleri potest. Omnes enim in illo præsciti sunt, vel ad mortem, vel ad vitam, sed secundum judicium humanum quidam dicuntur ascribi, quidam deleri. Judicamus enim quosdam, quos prius malos vidimus, si convertantur, et bene operentur, quod tunc in libro vitæ ascribantur; si autem qui prius boni reputati sunt, ad malum convertantur, eos de libro vitæ deletos esse judicamus, et secundum hoc dicit: « Deleantur » ipsi Judæi « de libro viventium » scilicet, lex eorum, qui prius justi reputati sunt, inutilis et damnosa appareat, « et cum justis, » id est gentibus, « non scribantur » Judæi, quia gentes novam legem recipiunt, per quod ascribi in libro vitæ judicantur: Judæi non scribuntur, id est, non recipiunt innovationem, quam salvandi accipiunt.

« Ego sum pauper. » Pars quinta. Continuatio. Illis ita contingat, ego autem aliter mereor ad opus meorum, quia « ego sum pauper » pro eis justis mundanis. Unde Apostolus : « Christus cum dives esset, pauper pro nobis factus est (II Cor. viii) : » et etiam sum dolens » de excacatione humani generis, et per hoc promerebatur, ut sui salvarentur. sed tamen, o « Deus, salus tua, » id est Filius tuus, « suscepit me » usque ad confessionem Dei Patris, et per hoc ostendit potentiam qua possit salvare suos.

Et quia « salus tua me suscepit, » ideo « laudabo » in meis « nomen Dei cum cantico, » id est cum exultatione, « et in laude » illa « magnificabo eum, » id est, magnum et omnipotentem prædicabunt mei eum.

Et laus illa « placebit Deo » super omne legale sacrificium, et hoc ostendit per partem sacrificiorum, cum dicit, « super vitulum novellum cornua producentem et unguas. » Allegoria hujus talis est, licet hic non habeat locum. Per vitulum illum intelligimus populum innovatum, per « cornua, » munimenta Ecclesie, quibus ipsa mundana hæc contemnit, cum dicit « producentem, » significat sanctos in munimentis semper procedere, id est, crescere.

Dico, quæ « placebit Deo super vitulum, » et hoc videant, » id est, intelligant « pauperes » qui de illis animalibus non poterant sacrificia facere, « et lætentur » scientes modo magis posse placere Deo per justitiam, quam divites per vitulos : et convertit se ad ipsos « pauperes, » et o, vos « pauperes, » hoc intelligentes, « quærite Deum, et vivet anima vestra » vera vita.

Et debent « pauperes » lætari, « quoniam exaudivit pauperes Dominus, et victos » in peccatis, per quod viderentur repudiandi a Deo, « non despexit » Dominus : « victos » dico « suos, » id est, quærentes eum, et quamvis sint victi in peccatis, tamen aspirant ad eum.

« Pauperes exaudivit, » et etiam salvam faciet Sion, et quia res magna erat quam dicebat, præponit de hac re quamdam admonitionem, ut omnis creatura laudet inde Deum, et hoc est : « laudent illum cæli, » id est cælestes, « et terra, mare, et omnia reptilia in eis. » Homo rationalis creatura laudet Dominum, et per hominem omnis creatura, quia ipsa substantia homini est causa, quare ipse laudet Dominum, quod nisi homo salvatus esset, nulla res laudaret Dominum.

ideo « laudent, quoniam Deus salvam faciet Sion, » id est, specularantes, scilicet Ecclesiam, « et » illi salvati non erunt pauci, sed per ipsos « ædificabuntur civitates, » id est Ecclesie « Judæ, » id est Christi, qui fuit de tribu Juda.

Et ibi « inhabitabunt » homines, non ad horam, sed « acquirant eam hæreditate » ut possideant eam in æternum.

Et non una solum generatio justorum habitabit in ea, sed per omnes successiones, « et semen, » id est, sequaces et imitatores « servorum ejus, » id est, pro-

phetarum, « possidebit eam » Sion, et ostendit quos semen vocet, sic : « qui diligunt nomen ejus, » id est Dei, « habitabunt in ea.

IN PSALMUM LXIX.

TITULUS. *In finem psalmus David in rememoratione, eo quod salvum fecit eum Dominus.*

« Deus in adjutorium meum. » Psalmus iste convenit David, id est omni justo, quia hic loquitur quilibet justus, psalmus dico habitus in rememoratione, habita de eo quod salvum fecit eum Dominus. Memor enim salvationis et beneficiorum, quæ Deus contulit mundo, sicut in alio psalmo ostensum est, securus petit liberari, licet multa mala urgeant. Materia est quilibet justus, qui loquitur. In prima parte petit liberari a malis instantibus, et inimicorum conversionem. In secunda parte, quæ incipit : « Exsultet et lætentur, » petit æterna beneficia, et reddidit securus se cum dicit : Ecce Deus adjuvat me. lætentur nos securos reddere de æterno bono, quamvis urgeamur nos istis malis. Et dicit : « Deus intende, » id est, intentum te præbe, conferendo gratiam, « in adjutorium meum » ut ad superanda urgentia mala me adjuves, cum dicit, « in adjutorium meum intende, » ostendit se aliquid operari per arbitrium liberum, et petit divinum auxilium ad cooperandum, dico « intende, et festina ad me adjuvandum. »

Me adjuvabit, et hoc videntes « qui quærent animam meam » ut tollant eam : et hoc proprie possunt dicere martyres, « confundantur » de peccatis suis, « et revereantur, » id est, timeant te judicem.

Et non solum hi « quærent animam meam, » sed etiam hi « qui volunt mihi mala avertantur retrorsum » a proposito suo, « et erubescant, » id est, conversi habeant erubescantiam de malis quæ fecerunt.

Et etiam illi « qui dicunt mihi, » id est ad meum dedecus, « euge, euge, » id est bene, bene, cum vident aliqua mala evenire, insultantes ei, dicunt : Ecce apparet quod non sit bonus, ipsi tales « erubescantes avertantur statim, » id est sine mora, ut eorum conversio non moretur. Vel, « qui dicunt, » euge, euge, » applaudentes illis qui mala faciunt, ut si aliquis destruat civitatem, et dicant ei : Ah ! quam bene factum est, bene quidem. Vel eis qui hæc faciunt mihi, ad damnum meum, quia eorum iniquitas est damnum meum.

« Exsultent. » Ipsi avertantur, sed « omnes qui quærent te » Deum, et « exsultent et lætentur, » non in rebus temporalibus, sed « in te » solo. Exsultant enim justi in hac vita, securi quod æternam vitam possidebunt : « et » omnes « qui diligunt salutare tuum, » id est, Filium tuum, memores salvationis colatæ sibi a Deo per Filium, « dicant semper » corde, voce et opere, « magnificetur Dominus » non quod ipse in se possit magnificari, sed quia quantum ad ipsos magnificantes, quanto magis eum magnificant, major semper et altior intelligitur.

Dicant « Dominus magnificetur, » de se vero dicat

unusquisque, « ego egenus » bonis temporalibus, et « pauper » spiritualibus, et licet habeat aliqua spiritualia, non tamen sufficiunt ei. « Ego vero sum egenus et pauper, » sed tamen hoc non impedit me, quia « Deus » adjuvat me ad bene operandum, per quod sum securus de æterno bono, et hic aperte innuit se esse memorem beneficii, sicut in titulo proposuit.

Et bene dico, quia « Deus » adjuvat me, quia « tu es, » o Deus, adjutor meus » ad bene operandum, « et liberator meus » a malis, et hoc tantum restat mihi petere, « Domine, ne moreris, » sed fac quod facturus es, scilicet, duc me ad gloriam.

IN PSALMUM LXX.

TITULUS. *Psalmus David filiorum Jonadab et priorum captivorum.*

« In te, Domine. » Psalmus iste est David, vel aliquis justus, non tantum loquentis in persona sua, sed in persona justorum omnium temporum. Aliorum est Jonadab et priorum captivorum. Legitur in historia, quod Hieremias corrigens populum Israeliticum, quod non observaret mandata Dei, et prophetans eis, pro illa obedientia, captivitatem futuram eis, filios Jonadab in exemplum proponebat, prædicans eis, quod sicut illi mandata carnalis patris observabant, sic isti potius Dei Patris deberent observare mandata (*Jer. xxxv*). Jonadab namque, qui *spontaneus Domini* vel *populi* interpretatur, sacerdos fuit devotus Deo, et iste corripuit filios, ne vinum biberent, id est, delectationibus hujus vite inebriarentur, et ne domos sibi edificarent, sed in domo Domini degerent, scilicet, intelligerent non habere se hic manentem civitatem, sed Domino servientes, ad superna tendentes. Intelligens autem Esdras David proposuisse hominibus contumacibus, et non servantibus mandata Dei sui, filios Jonadab, id est, justos, obediētes Deo, et sperantes in eo, dixit hunc psalmum esse « priorum captivorum, » id est illorum contumacium, qui mandata Dei non observant in hac vita: non quod de ipsis agatur in hoc psalmo, sed quod ipsis contumacibus proponuntur in exemplum filii Jonadab, id est, sperantes in Domino, ad hoc, ut per exemplum eorum corrigantur. Priores captivi dicuntur vite istius homines, de qua possunt exire captivi, sicut Judæi exierunt de captivitate Babylonica: secunda enim futura est, de qua nemo egredietur. Vel si stae et, filiorum Jonadab, priorum captivorum dicemus, sic potest intelligi, quod filii Jonadab essent captivati historialiter, non pro peccato suo, sed pro peccato aliorum, juxta quod titulus ita legitur: « Psalmus iste David filiorum Jonadab, » id est, sperantium in Domino ipsorum, dico « priorum captivorum, » id est, qui captivi sunt in miseriis hujus vite: quæ captivitas est prior, de qua exhibent filii Jonadab, id est sperantes in Domino, de secunda quæ futura est in alia vita, in qua non erunt filii Jonadab, nullus poterit exire. Materia est omnis justus sperans in Domino, et describuntur multa beneficia Dei circa sperantes in Deum. Modus:

In prima parte liberari petit a malis, ut possit Deum laudare. In secunda, quæ incipit: « Ne projicias me in tempore senectutis, » petit, ut sicut Deus contulit sibi beneficia in juventute, sic faciat in senectute, ubi maxime opus est. In tertia, quæ incipit: « Quæ fecisti magna Deus, quis similis tibi? » ponit gratiarum actiones de collatis beneficiis. Intentio est admonere, ut omnes spem suam ponant in Domino: quæ notatur ibi: « Domine, spes mea a juventute mea. »

Et se sperantem in Domino omnibus proponit, sic monens alios: Nolite sperare in mandantibus, sed sperate in Domino, exemplo mei qui omnibus relictis mundanis: o « Domine, speravi, » et quia « speravi in te, » licet videar confusibilis in hoc mundo, « non confundar in æternum, » quia quandoque manifeste obtinebo quod speravi, non « confundar » dico, sed potius, o Domine, « libera me » ne prævaleat mihi ista tentatio, « et » non tantum « libera me, » sed etiam « eripe me » ne aliqua mihi mala ultra eveniant; hæc ereptio justorum est in morte, quando Deus ad se justam ducit, et hoc in justitia, et quia nullus potest liberari vel eripi, secundum propriam justitiam, apponit, tuo, scilicet, « in justitia » illa « tua » quæ semper habet misericordiam sibi adjunctam.

Dico « eripo, » et quia merita mea nunquam essent digna, ut ad tuam pervenirent altitudinem, ideo Domine, « inclina aurem tuam ad me, » id est, condescende mihi per tuam elementiam, « et salva me. »

« Libera me, » ita scilicet, « esto mihi in Deum protectorem, » liberans de periculis hujus vite, « et » esto mihi « in locum munitionis » in quo sum in securitate ut deinceps nullus inimicus aggredi me audeat, et hoc erit in alia vita, « ut salvum me facias, » et hoc respicit ad hoc quod dixerat, « eripo me. »

Ideo dico sis protector, quia ego non quaero refugium nisi a te, et hoc est, « quoniam tu es firmamentum meum, » id est faciens me firmum, ad hoc respicit, « in Deum protectorem, » et « tu es refugium meum, » ad hoc respicit, quod dixit, esto « in locum munitionis. »

« Deus meus, eripe me, » cum petit liberari, notat necessitatem, modo determinat, a quibus petat liberari sic dicens: O « Deus meus, eripe me de manu peccatoris, » id est de potestate diaboli; « de manu contra legem agentis, et » de manu « iniqui, » qui licet non habeat legem scriptam, tamen per legem naturalem quid sit æquum quidve iniquum discernit, scilicet quod non deberet aliis facere, quod sibi non velit fieri. Hic notatur omne genus peccatorum per habentes, scilicet, legem, et non habentes, ut Apostolus ait: « Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur (*Rom. ii*). »

« Quoniam tu es. » Et tu debes eripere, « quoniam, o Domine, tu es patientia mea, » id est fructus ille et causa propter quem ego sustineo, et etiam es « spes mea, » o Domine, id est certitudo futuri præmii mei. Unde Apostolus: « Patientia operatur probationem, probatio spem, spes autem non confundit (*Rom. v*): »

« spes » dico « a juventute mea, » id est a tempore conversionis meae, non dicit juventutem quantum ad tempus ætatis, sed juventutem justitiæ, id est fortitudinem per juventutem accipit, quæ fortitudo in adventu Christi, in sanctis apostolis et martyribus patenter enituit.

« In te « etiam » confirmatus sum ex utero, » id est dum adhuc essem in utero Ecclesiæ. Uterum Ecclesiæ vocat præparationem illam, qua instruitur homo, cum credere incipit, et antea in eo utero nutritur, ut in lucem veræ cognitionis prodeat, et « tu » etiam « es protector meus, » ex quo processit « de ventre matris meæ, » id est Ecclesiæ, scilicet ex quo fui renatus de baptisate, et lumen veræ cognitionis accepi.

Et quia hæc omnia bona mihi fecisti, « in te semper erit cantatio mea, » id est, te solum laudabo, et quia te solum laudo, et mundum respuo, ideo « factus sum multis » amatoribus sæculi « tanquam prodigium, » quia putant me insanum et prodigiosum, cum vident me te solum petere, et suas sectas negligere, sed contra omnia opprobria eorum « tu » es factus mihi « adjutor fortis. »

Et ideo « repletur os meum laude ut cantem gloriam tuam, » id est, gloriosum prædicem, et etiam « magnitudinem tuam, » id est beneficia tua, quæ mihi confers, quæ sunt causa quare te gloriosum ostendam, et hoc « tota die, » id est assidue.

« Ne projicias me. » Pars secunda. Dico « tu es spes mea a juventute, » et sicut non deseris in juventute, sic « nec projicias me in tempore senectutis, » et quod per senectutem accipiat, determinat cum dicit, « cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, » id est, quamvis ad horam projicias permittendo esse in peccatis, tamen non derelinquas, id est, non permittas putrescere in peccatis. Projecit Deus Petrum, cum permisit peccare, non dereliquit, cum fecit pœnitere. Ecce qui modo loquebatur in persona vivorum justorum fortiorum, modo loquitur in persona senum, et intelligit hic senectutem, cum jam videtur descere, et charitas incipit frigescere, ut in noc tempore ante Antichristum.

« Ne derelinquas me, » quia si dereliqueris, quanto debiliorem me viderint inimici, tanto gravius instabunt, et hoc est « quia dixerunt inimici mei mihi, » id est, ad meum detrimentum, scilicet, istud Deus dereliquit eum, et non solum imperiti inimici hoc dixerunt, sed illi « qui custodiebant animam meam, » id est, magna calliditate insidiabantur animæ meæ, ut caperent eam, scilicet, diaboli et ministri eorum: « consilium fecerunt » consentientes « in unum » in eandem nocendi voluntatem.

« Dicentes istud quod alii inimici, « Deus dereliquit eum, » id est non curat eum, et ideo « persequimini » quasi illum qui non possit fugere, « et comprehendite » tanquam debilem, qui non possit resistere, et securi tenete, « quia non est qui eripiat. »

Ipsi me derelictum putant, sed tu, « Deus, ne elongeris a me, » id est, ne diu permittas me ab illis

tribulari, sed potius, o « Deus meus, respice in auxilium meum » ut possim hæc omnia superare.

Me « respice, » et « detrahentes animæ meæ confundantur, » id est, inveniantur inefficaces, ne possint me conformare sibi, « et deficiant, » id est, non ulterius ausi aggredi me: dico « confundantur, » et multa « confusione sua cooperiantur, » id est, tanta sit confusio sua, ut cooperiat eos, ita quod convertat eos, et non tantum confusione, sed « et pudore » de eo quod deficiunt, « operiantur » undique « qui quærant mala mihi. »

Mi « operiantur confusione, ego autem, » quidquid alii faciant, « semper sperabo » in te, « et super omnem laudem tuam » quam de mundi creatione habes, « adjiciam » aliam laudem, scilicet de missione Filii, et hoc est « os meum annuntiabit justitiam tuam, » et subdit quid vocet justitiam, « salutare tuum, » id est Filium, qui salvat sperantes in se et justificat, et hoc « tota die. »

Propter hoc annuntiabo justitiam tuam et « salutare tuum, » quoniam ego non cognovi litteraturam, » id est, calliditates hujus vitæ, et artes. Hieronymus ponit litteraturas; alia translatio habet, negotiationes, et ego jam « introibo in potentiam Domini, » id est supernam domum, ubi ego cognoscam potentiam Domini, et ego ipse potentiam acquiram, et deinceps nullus audebit me inquietare, e tetiam ibi, « Domine, memorabor justitiæ tuæ solius, » id est te solum intelligam justum.

Ideo « memorabor, » quia « Deus, docuisti me » ut non appeterem litteraturam, et prædicare Filium tuum, « a juventute mea, » id est, ex quo incepi esse amator fidei, « et usque nunc » docuisti me, et ideo « pronuntiabo mirabilia tua, » id est beneficia quæ contulisti.

Docuisti, et « non derelinquas me, » o « Deus, » docere et conservare « usque ad senectam et senium. » Senecta est Ecclesiæ, quando adhuc ipsa Ecclesia habet aliquid fortitudinis; senium est decrepita ætas, quod erit in Ecclesia tempore Antichristi, cum fortitudo ipsius Ecclesiæ penitus fere exstinguetur.

« Ne derelinquas » dico, « donec annuntiem brachium tuum, » id est Filium tuum « omni generationi, quæ ventura est. » Et donec annuntiem « potentiam tuam » qua salvas hominem, « et justitiam tuam » qua justificas omnes secundum meritum uniusecujusque; « annuntiem » dico, eundo agilitate mentis usque in altissima, » id est, usque ad cœlestes creaturas, scilicet, usque ad contitum cœlestium, quod ipsum Deum et cœlestia contempler. Vel usque ad altissima, scilicet, ut prædicem quasdam cœlestes creaturas esse redemptas per Filium. Legitur enim quod quidam angeli, licet non credamus, consentientes angelis cadentibus, peccaverunt.

Incipit pars tertia. Continuatio: Et bene debeo annuntiare « potentiam et justitiam tuam, » quia « quæ magnalia fecisti, » o « Deus, » infinita sunt beneficia, unde supra dixi, cantabo « magnitudinem tuam, » et quia hæc fecisti, ergo « quis similis tibi? » nullus :

nullus similis tui dico, quia « quantas ostendisti mihi tribulationes » in ipsa rei experientia, « multas » in numero « malas, » in qualitate graves, et tamen « vivificasti me » vera vita, quæ est Deus, tu dico « conversus » a priori statu, qui fuit ante adventum Christi, quando nullus vivificabatur; « de abyssis terræ, » id est de profunditate peccatorum « reduxisti me iterum, » et iterum per baptismum, per penitentiam multoties.

Et etiam mihi sic reducto, « multiplicasti magnificentiam tuam, » id est, multis modis magna et multiplicata beneficia contulisti, « et consolatus es me » securum faciendo de promissione æterni boni, tu dico « conversus » per mediatorem Christum, ab ira quam habebas de peccato primi parentis erga humanum genus.

Probat ab affectu se esse consolatum sic, vere consolatus es me, « nam et ego confitebor tibi, » id est, ad tuum honorem, « veritatem tuam, Deus, » id est te veracem in promissis, scilicet, quod homines per Filium tuum hæreditatis æternæ securitatem obtineant, « confitebor » dico « in vasis psalmi, » id est in psalmis, qui sunt vasa. Per psalmos spiritualem vitam accipimus, quibus psalmis aliis exemplum bene operandi propinatur, sicut per vas aliquis potus, non tantum me dico confiteri in psalmis, id est, in contemplativa vita, sed, o « sanctus Israel » qui sanctificas omnem Israelem, id est omnem videntem Deum, « psallam tibi in cithara, » id est in mortificatione carnis, scilicet in activa vita.

Confitebor in psalmis, et cum exultatione, et hæc labia mea interiora, id est affectiones animæ, quæ ad Deum hiant semper, sicut « labia exultabunt, cum cantavero tibi, » id est, laudavero te, et non tantum labia, sed etiam tota « anima mea quam » tu « redemisti, » unde ipsa « anima » exultandum intelligit.

Et non solum « anima, » sed etiam totum corpus, et hoc per quamdam partem dicit, supponens, « sed et lingua mea » ex affectione cordis proferet « justitiam tuam » et hoc « tota die meditabitur, » scilicet, quando continua dies erit, scilicet, in judicio, et quid intelligat « die tota, » determinat, dicens, « cum » illi « qui quærent mala mihi » in hac vita fuerint « confusi, » id est erubescerent de peccatis, « et reveriti fuerint, » id est, timerint sententiam judicis, hanc scilicet: « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv.*) »

IN PSALMUM LXXI.

TITULUS. *Psalmus David in Salomonem.*

« Deus judicium. » Tractatus iste tendit in Salomonem, id est in Christum, qui verus est Salomon, id est pacificus, qui posuit pacem inter Deum et hominem: quia in hoc psalmo Christus est materia secundum utramque naturam, divinam scilicet, et humanam. Modus: In prima parte petit ei dari judicium, et affirmat quod habebit. In secunda parte, quæ incipit: « Orietur in diebus ejus justitia, » loquitur de regno, commendando ipsum regnum multis modis. In tertia parte, quæ incipit: « Sit nomen ejus be-

nedictum: » de commendatione ipsius regni. Intendit quidem nos admonere, ut subjiciamur huic Salomoni.

Vox Ecclesiæ, prævidentis Christum futurum regem, orat ut detur ei regnum, dicens: O « Deus » Pater, « da regi, » id est Christo, « judicium » super homines « tuum, » id est, sicut tu habes judicium, ita da illi, ut ille habeat judicare et illi eidem « Filio regis, » id est tui, qui solus rex es, et in veritate tua regis, da « justitiam tuam, » id est justum judicium, quia rex ille semper in justitia judicabit. Endiasis est, quia per diversa idem dicit, per judicium scilicet et justitiam; et est endiasis, bis dictum.

« Judicium da » dico, scilicet, « judicare populum tuum in justitia, » id est, ut judicet universum populum, scilicet bonos et malos: « tuum » dicit, quia impii quoque nihil possunt, nisi permissu Dei: « et pauperes tuos » da ei judicare « in judicio » justo. Judicat Christus etiam in hac vita bonos et malos: judicabit tandem, quando separabit bonos a malis. Unde Christus in Evangelio dicit: « Pater non judicat quemquam, sed judicium omne dedit Filio (*Joan. v.*) » Judicat tamen Pater non per se quidem, sed per illum ipsum, cui sua substantia unita est.

Dico, « da » ei « judicium, » et fac eum cognosci per totum mundum per apostolos, et hoc est: « montes, » id est sancti apostoli, « suscipiant pacem, » id est Christum, « populo, » id est, ad utilitatem populi, scilicet, ut ipsum notificent populo: « et colles, » id est minores sanctis apostolis, altiores tamen populis, sicut beatus Martinus, et beatus Hilarius, suscipiant « justitiam, » id est ipsum Christum, ut notificent populo. Christus dicitur pax, quia ipse posuit reconciliationem inter Deum et hominem: justitia dicitur, quia Deus ad se convertentes justificat.

« Judicabit. » Dari postulavit Christo judicium: hic affirmat quod revera habebit judicium. Continuatio: Dico, « da » ei « judicium, » et vere dabis, quia ipse « judicabit pauperes populi, » id est veros pauperes, removendo eos a malo populo; « et » etiam « filios pauperum, » id est imitatores apostolorum, « salvos faciet, » et « calumniatorem, » id est diabolum, qui est injustus accusator fratrum nostrorum, « humiliabit Deus, » id est opprimet.

Hic commendat ipsum justum judicem: iste judex « judicabit, et » iste judex « permanebit cum sole, » id est semper unitus cum deitate, quæ deitas dicitur sol, quia illuminat omnem hominem vera cognitione (*Joan. i.*): « et ante lunam, » id est ante Ecclesiam, quia semper erit in præsentia Ecclesiæ, ut semper Ecclesia recipiat ab ipso lumen, sicut luna a sole recipit. Per « lunam » intelligitur Ecclesia, quia deficit et crescit sicut luna: « permanebit » dico « in generatione » ista « et generationem » succedentem, id est semper idem sunt in generationes generationum: vel cum sole, id est quandiu sol erit, et firmamentum stabit: et fuit « ante lunam, » id est antequam mundus fieret.

Dixerat, « judicabit: » et ecce de quo dixisset deter-

minat, scilicet de Filio virginis: et hic manifeste incarnationem divinitatis annuntiat. Continuatio: Dico « judicabit, » et ipse qui « judicabit, descendet » secundum divinitatem, in virginem: « sicut pluvia in vellus, » ita suaviter sine omni strepitu, sine omni terrore. Hic mituit nos ad historiam. Deus præcepit Gedeoni, ut iret ad pugnam, qui cum timeret, quæsit signum victoriae, et Dominus dedit tale quod posito vellere in area, si vellus complutum inveniretur, et area sicca, sciret se fore victorem, et ita factum est, adhuc enim timens, quæsit contrarium signum, ut area compluta esset, et vellus siccum fieret, et ita factum est, et fuit victor (*Judic. vi*). Vellus prius complutum significabat Judæos prius eredentes et doctrina Dei complutos; area significat gentiles prius a fide aridos. Rursus humida facta significat ipsos gentiles per te ad fidem venientes; et vellus siccum, Judæos, qui doctrinam Domini voluerunt, sicut dicit in Actibus apostolorum Apostolus: Vobis fuit missum verbum Dei, sed quia respulistis illud, ecce convertimur ad gentes. Vel possumus hanc similitudinem expressius notare, quod sicut pluvia neque corrumpit vellus cadens, nec etiam exiens, sic nec conceptus, neque partus corrupti virginem, et iste talis irrigabit totum mundum per doctrinam suam, et inde dicit, « et sicut stillicidia, » id est aqua stillans de coelo: « stillicidia » dico, « stillantia super terram, » id est super gentes.

« Orietur. » Pars secunda. Ecce « in diebus ejus » regis, id est in tempore Christi, « orietur justitia, » quia per ejus adventum justificabitur omnis justus, « et abundantia pacis, » id est reconciliatio abundans, quia per totum mundum erit, quia de omni parte erunt homines reconciliati Deo, pax dico permanens, « donec auferatur luna, » id est donec præsens Ecclesia auferatur, id est fiat spiritualis, scilicet immortalis, impassibilis, « donec auferatur, » id est quandiu mundus erit: alia translatio habet, sustollatur.

Hic ostendit amplitudinem regni, « et » iste « dominabitur a mari » orientali « usque ad mare » occidentale, « et a flumine, » id est a Jordane, « usque ad terminos orbis terrarum, » id est in circuitu totius orbis. Per flumen Jordanis, in quo Christus baptizatus est, accipimus baptismum per quem Christus dilatatur per totum mundum.

« Coram illo » rege, « procident Æthiopes, » id est nigerrimi in peccatis, « et inimici ejus terram lingent, » et hæc terrena semper appetent, quæ sunt cibus diaboli.

« Reges Tharsis, et insulæ. » « Tharsis » exploratio interpretatur gaudii, vel contemplatio. Unde dicit: Aliqui venientes de exploratione gaudii, scilicet, postpositis gaudiis istius mundi, facientes seipsos bene regnantes, carnalitatem suam vel alios offerent, quos ad eum convertent. Vel « Tharsis, » id est contemplationis reges, « offerent munera » et « insulæ » quæ sunt in medio maris, et sunt terra sicca. Per insulas quæ sunt terra sicca et circumdata mari, accipimus

illos qui sunt sicci a fluctibus mundi, nec coinquinantur a turbibus hujus vitæ, licet circumquaque tundantur a procellis hujus mundi, et « reges Arabum et Saba » illius alterius regni « adducent dona, » quod est completum in nativitate Christi, cum illi reges, stella duce, Christo Domino diversa munera obtulerunt (*Matth. 11*). Vel, quia Arabes dicuntur esse ditissimi et abundantes in divitiis hujus vitæ, Sabæi abundantes in odoribus et aliis deliciis hujus vitæ, possumus sic dicere: « reges Arabum, » id est qui dimissis divitiis, et deliciis, et odorem hujus vitæ, seipsos facientes reges, offerunt seipsos Deo in munera: vel quia Arabia interpretatur humilitas, succensio Saba, intelligimus humiles, qui in se succendunt omnia vitia, et sic facti reges, se Deo munera offerunt.

« Et » propter hoc « cum » regem « adorabunt omnes reges » qui prius solebant adorari, id est aliqui de omni genere regum, et etiam « omnes gentes » quæ prius solebant servire terrenis regibus, « servient ei » cœlesti regi.

« Servient » dico, et merito, « quia ipse liberavit pauperem » verum « a potente, » id est a diabolo, cujus potentiam ostendit ille qui dicit: « Cum fortis armatus custodit atrium suum (*Luc. xi*): » et non dico « pauperem, » qui habeat aliquid subsidii, id est liberationem: sed illum « pauperem, cui non erat adiutor, » id est qui non poterat liberari, vel per liberum arbitrium, vel alio modo, nisi per ipsum Christum. Unde Joannes in Apocalypsi: « Non est inventus alius, qui librum aperiret, nisi agnus qui occisus est (*Apoc. v*). »

Dico « pauperem liberabit, » et illi liberato, « parceret, » id est non puniet secundum singula peccata, vel « parceret pauperi » quia non patietur eum tentari supra id quod potest (*I Cor. x*): « et inopi » etiam « parceret, » illi cui nullum est adiutorium, nisi ab ipso: « et animas pauperum salvas faciet » tandem in iudicio et post mortem.

Et per hoc scilicet quod « redimet » pretio sanguinis sui: et hic manifeste mortem Christi annuntiat: « animas eorum ex usuris, » id est ex pœna quæ pro peccato datur: et « iniquitate, » id est ab ipso peccato, « et nomen eorum » scilicet quod Christiani sunt, licet ante potentes hujus mundi contemnatur ut vile aliquid, tamen erit « honorabile coram illo, » id est in beneplacito illius.

Commendationes illius regis: « et vivet » æternaliter. Vel, « vivet, » id est mortuus resurget, « et dabitur ei de auro Arabiæ, » id est de præcipuis sapientibus, ut Dionysius et Paulus. Per aurum Arabiæ, quod charius est alio auro, unum intelligitur aurum illius terræ esse optimum, intelligimus pretiosos sapientes, « et adorabunt de ipso semper, » id est propter ipsum, ut seipsum det eis, sicut diceretur de auro, adorat, qui aurum postulat. Vel de ipso, id est juxta ipsum, id est secundum hoc quod ipse instituit orare, scilicet, cantabunt: Pater noster, et « tota die, » id est omni tempore « benedicent ei ».

Ipsæ etiam « erit firmamentum in summis montium, » id est apostolorum, quo firmos faciet et constantes « in terra, » ubi pauci possunt esse firmi, et ubi maxime opus confirmatione Dei : et « fructus ejus, » id est bona operatio, quam per eum faciunt sui, « extolletur super Libanum, » id est candidationem hujus mundi, quia longe digniora sunt opera justorum, quam sit quantacunque potentia hujus vitæ : et illi remoti « de » hac « civitate » et ducti in aliam civitatem, id est in supernam Hierusalem, « flore-bunt » facti immortales et impassibiles, « sicut fenum terræ » quod est viride et floridum : accipitur « fenum » in mala significatione, quia cito arescit et transit, sed non hic.

« Sit nomen ejus : » Pars tertia. Quia facit suos florere, et hæc omnia bona confert eis, ideo « nomen ejus sit benedictum, » id est ipse nominabilis « in sæcula, » quod « nomen » debet benedici, quia « ejus nomen, » id est ipse nominabilis « in sæcula » « permanet ante solem, » id est ante mundi constitutionem.

Et non solum ipse erit benedictus, sed omnes sui per ipsum, et hoc est, « et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, » id est aliqui de omni tribu, et per hoc « omnes gentes magnificabunt eum. » Et quia Propheta intelligit se in ipso esse benedictum, ex parte sua benedicit Deo. Continuatio : Dico, « in ipso benedicentur omnes tribus terræ, » et ideo ipse sit « benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna, » id est reparationem humani generis, et alia : « solus » quia nullus alius potest ea. Vel « solus, » quia ipse per se : alii vero si faciunt miracula, ut Petrus et cæteri, non per se tantum, sed ex ipso faciunt.

« Et nomen majestatis ejus, » id est quod sua majestas, id est ipse magnus dat, scilicet Christianum nomen, sit « benedictum » permanens « in æternum, » ideo dico « nomen majestatis, » quia « majestate, » id est divinitate « ejus replebitur omnis terra, » et hanc operationem ingeminat, quia rem valde desiderabilem optat cum dicit, « fiat fiat. »

IN PSALMUM LXXII.

TITULUS. *Defecerunt laudes David, filii Jesse. Psalmus Asaph.*

« Quam bonus Israel Deus. » Psalmus iste ostendit Deum jam non dare cultoribus suis, ut solitus fuit, prospera, sed adversa : quod intelligens Esdras Prophetam intellexisse in hoc psalmo, sic intitulavit, laudes David. Et ne per David accipiamus Christum vel Ecclesiam, determinat generationem carnalem David, cum dicit, filii Jesse, et per hoc dat nobis intelligere Judaicum carnalem populum, quia David secundum carnalem generationem unus fuit de carnali populo : cujus David, id est Judaici populi laudes defecerunt : quia Deus jam non dat suis temporalia bona, quibus solis carnalis Judaicus populus laudabat eum, et ut certi simus quod jam Deus non dat temporalia bona, quibus negatis, laudes deficiunt car-

nalis Judaici populi, comprobant hoc testimonia fidelis Synagogæ, quibus firmius credendum est : quia prius ipsa Synagoga laudaverat Deum pro solis terrenis : et hoc dicit psalmus Asaph, id est fidelis Synagogæ : Asaph enim interpretatur congregatio, et est ipsius prophetæ, vel alicujus fidelis de Synagoga. Materia est ipsa fidelis Synagoga. Modus : In prima parte ostendit se aliquando errasse, visa prosperitate malorum. In secunda parte, quæ incipit : « Ideo convertetur populus meus hic » ostendit conversionem suam ab hoc errore, et aliorum consilium sibi. In tertia parte, quæ incipit : « Verumtamen propter dolos, » ostendit quod non tantum per novissima hominis prosperitas hujus sæculi esse mala consideratur, sed etiam per præsentia, quia et ipsos divites in peccato præcipitant, et bonos invidia eorum peccare faciunt. In quarta parte, quæ incipit : « Quid enim mihi est in cælo? » ostendit se verum intellectum habere, et jam non temporalia, sed solum Deum quærere. Intentio est, compescere simplices, ne murmurent de malorum prosperitate et honorum adversitate.

Videns ergo quosdam simplices adhuc errare, judicantes Deum perversum, qui malis prospera tribuat, et suis mala conferat, compescens eorum errorem, dicit : O « Deus Israel » qui tibi videtur perversus, quam bonus » est, id est infinite bonus est. Vel, « Deus Israel » quam bonus est, quæ bonitas non apparet omnibus hominibus, sed « his qui recto sunt corde, » id est qui reputant utiliora esse adversa in hac vita, quam prospera.

Hic incipit errorem suum exponere. Continuatio : Modo confiteor Deum bonum esse, sed olim « pedes mei, » id est affectiones meæ, « pene moti sunt » a Deo : et non tantum voluntates, sed etiam opera pene recesserunt a Deo, ad culturam idolorum, et hoc est, « gressus mei, » id est opera mea, « pene sunt effusi, » id est præcipitati.

Ideo, « quia zelavi super iniquos, » id est indignationem habui de iniquis, « videns pacem, » id est tranquillitatem illorum « peccatorum. »

Ideo habebant pacem, « quia » in illis « non est respectus morti eorum, » id est non attendunt mortem suam, quam si attenderent, et unicuique quod reddatur in morte pro meritis, non haberent pacem et prosperitatem hujus vitæ, sed lugerent, et ideo non habent pacem et prosperitatem, quia « in plaga eorum, » id est in vulneribus vitiorum, non est « firmamentum, » quia etsi Deus aliqua infirmitate moverat eos ad compunctionem, non tamen firmantur, quod peccata eorum prorsus sanentur et confirmantur. Vel aliter, non est « respectus » divinæ misericordiæ « morti eorum, » id est non dat Deus eis aliquam tribulationem, per quam a morte animæ redimantur, vel aliquam mittit adversitatem, non tamen eorum, sed plagis eorum, id est non dat talem quæ firmet eos ita, ut peccata prorsus deleantur, et anima in virtute propria restituatur. Loquitur de Deo ad similitudinem medici, qui cum prænoscit ægrotum non

posse evadere, nihil ei prohibet: sic Deus, quos morti præscit prædestinatos, omnia facere concedit, et ab istius mundi prosperitate non retrahit.

Vere « non est respectus mortis eorum, » quia nulla medicina adhibetur eis: nam « non sunt in labore hominum, » id est rationabilium, ut vigilent, vel vivant, vel aliquid tale faciant: « et » propterea « cum hominibus non flagellabuntur » ab illo qui « flagellat omnem filium quem recipit (Heb. xii). »

Et quia per se neque laborat, neque a Deo « flagellabuntur, » et obtinent prosperitatem hujus sæculi, « ideo superbia tenuit eos » quasi quibusdam manibus, ne auferri possint: et ne respiscant « operi sunt, » id est involuti « iniquitate » quasi ad proximum, « et impietate sua, » id est blasphemia quasi ad Deum: « sua » dicit, quia ex se, non ex Deo habet homo nequitiam.

Et non sufficit eis esse malos in se, sed etiam « prodiit » in aperto « iniquitas eorum, quasi ex adipce, » id est ex superfluitate divitiarum a similitudine pinguis animalis, sicut tauri, ut dent aliis exemplum superbiendi, et deposito omni timore, « transierunt » humanum morem, tendentes « in affectum cordis » scilicet, ut impleretur quod corda eorum desiderabant.

Et hoc non quasi ex improvise fecerunt, sed cum magna attentione « cogitaverunt nequitiam, » et adeo bona visa est eis nequitia, quod « etiam locuti sunt, » id est alios docuerunt nequitiam: et etiam « locuti sunt iniquitatem, » et hanc iniquitatem determinat postea « in excelso, » id est in superbia sua.

Ecce « iniquitatem » quam « locuti sunt, » scilicet, « posuerunt in cœlum os suum, » scilicet blasphemias contra Deum « locuti sunt, et lingua eorum transivit » modum humanitatis, quamvis illi essent « in terra » habitantes, in quo apparet maxima eorum superbia, ut cum in terra sint, de Deo altissimo loquantur superbiam suam. Vel « lingua eorum transivit » alios posuit in terra, deterius quam alii terreni loquendo.

« Ideo convertetur. » Pars secunda. Hoc considerato, quia prosperitas eorum ducit in superbiam, facit etiam loqui iniquitatem: « ideo populus meus, » id est mihi consimilis, de quo ego unus sum, « convertetur » ab errore, ne moveatur erga divites malos prosperitate hujus vitæ, ut sit « hic, » id est in hac sententia, in qua ego sum: et postquam conversi fuerint, « inveniuntur in eis pleni dies » per effectum suum, quia erit in eis hoc, quod effectum est in tempore gratiæ, id est contemptus terrenorum, et appetitus cœlestium. Vel « dies pleni, » id est æterni, inveniuntur in eis, et si modo non appareat, scilicet, quia habebunt æternitatem.

Ponit unde convertantur: illud, et dixerunt, respicit ad sequens, ubi dicit, « et dixi. » Continuatio: Dico « convertetur, » et necesse est eis, quia ante conversionem « dixerunt: quomodo scit Deus » et quomodo potest esse verum, quod Deus disponat hæc terrena? scilicet, non disponit: « et » si disponit, hoc est: « si est scientia in excelso? » scilicet tunc

A Deus injustus est: sed ponit defectivam orationem, quia nimis aperta calumnia esset contra Deum.

Ideo dico quod Deus vel non disponat, vel injustus sit, quia « ecce » in manifesto est, « ipsi peccatores, et abundantes in sæculo » quod videtur valde injustum, quod et peccatores sint, et prosperentur, « obtinuerunt divitias, » quia si aliquis voluit eis auferre, non potuit.

Illi dixerunt, « et » ego errans aliquando sicut ipsi, « dixi » quandoquidem ita peccatores abundant divitiis, « ergo » ego « sine causa justificavi cor meum, » id est voluntatem meam: « et manus meas, » id est opera mea, « lavi, » id est purgavi, « inter innocentes » ut essem de numero eorum.

Et etiam sine causa « fui flagellatus » per disciplinam Dei « tota die, » id est assidue, « et castigatio mea » quam contra libidinem, et similiter contra cætera vitia refrenanda, exhibui « in matutinis, » id est studiose: quia rem quam studiose facimus, in mane incipimus: fuit « sine causa, » id est sine utilitate. Potest etiam hæc littera legi suspensive: ita ergo « justificavi cor meum sine causa, » et similiter cætera.

Prius hoc dixi, sed postea cognoscens veritatem, « dicebam, si narrabo sic » quod « sine causa » homo « cor » suum justificet, et opera mundet, et cætera quæ dicta sunt, « sine causa » faciat, hoc conveniens sequitur, scilicet « ecce probavi, » id est reprobam judicavi, vel a me separavi « nationem filiorum tuorum » Abraham, Isaac, et Jacob, et aliorum. Vel aliter, dixerunt, aut Deus nescit hæc terrena, aut si scit, injustus est, et ad confutandam eorum sententiam ego dixi: Si Deus est inscius vel injustus, ut vos dicitis, tunc ego et quilibet alii boni frustra fuimus correctionem Dei sustinentes, quia sicut dicit Apostolus (I Cor. xv): « Miserabiliores omnibus hominibus sumus, » si Deus injustus creditur. Et præter hoc inconveniens, aliud inconveniens inde ostendebam, quia dicebam: « Si narrabo sic, » id est Deum injustum vel inscium, « ecce nationem filiorum reprobavi, » ut supra, quia scilicet Abraham et alios credidi non esse remuneratos, vel « reprobavi, » id est sensi contra omnes filios Dei.

Et videbam hoc inconveniens ex sententia illa provenire, ideo « existimabam, » id est cognoscebam, quod habet alia translatio, « ut cognoscere » quare impiis prosperitas, et bonis detur a Deo adversitas, et « hoc » cognoscere, « est labor ante me, » scilicet superior me. Vel « ante me, » id est quantum ad hæc præsentia.

« Labor » dico, « donec intrem » agilitate mentis « in sanctuarium Dei, » id est in consilium Dei, id est donec ego considerem qua providentia Deus hoc faciat malis, et hoc bonis, scilicet quod impiis prospera dat, justo judicio suo, ad eorum excæcationem, bonis vero mala, ad eorum purgationem. Vel donec « in sanctuarium Dei, » id est in sanctas Scripturas, quæ de his omnibus rationes reddunt, « et » etiam tandiu « labor est, » donec « intelligam » mente posi-

tus « in novissimis eorum, » id est donec considerem A in hac vita in prospera ducit : « deduxisti » etiam futuras pœnas illorum qui in mundanis superbie-
runt, et gloriam eorum qui in tribulationibus hujus mundi fuerunt.

« Verumtamen. » Tertia pars. Dico « labor est » il- lam cognoscere, nisi per novissima, « veruntamen » per præsentia quoque potest cognosci quia tu, o Deus, « posuisti eis » istas divitias « propter dolos, » id est admodum dolosi, sub specie boni dans mala ad cau- sam excæcationis, et « dum » etiam « allevarentur, » id est in terrenis exaltarentur, « dejecisti eos » ex- cæcando, et quia quanto magis exaltantur in tempo- ralibus, tanto magis in ruinam dejiciuntur, et ipsa elevatio est eis causa ruinæ.

Bene dico « dejecisti, » quia « quomodo facti in desolationem, » id est quam immoderate tibi sunt desolati, quando vel juvenes perdunt bona hujus vitæ quæ amaverunt, vel morientes « subito defece- runt » morte, quia citius sperato moriuntur : et quia posset dici, similiter moriuntur et justî, addit et ista, « perierunt propter iniquitatem suam » cum justî vivant in æternum.

Ita defecerunt, « velut » deficit « somnium sur- gentium : » quia sicut dormientes multas divitias in somnis habent, evigilantes tamen nihil adveniunt, et inania reputant quæ viderunt in somniis, sic mali in hac vita in somnio sunt, in morte evigilant et cognoscent hæc esse inania, quæ in hac vita habue- runt, et vere peribunt, quia o « Domine, in civitate tua, » id est in superna Hierusalem, tu « rediges ima- ginem illorum ad nihilum, » id est non habebunt lo- cum in civitate tua, id est quia in hoc mundo, qui est civitas diaboli et ministrorum ejus, redegerunt imaginem tuam ad nihilum, scilicet rationem suam, qua sunt tibi consimiles, id est puritatem et inno- centiam, et sibi novas imagines fecerunt, alius in im- munditia vivens, ut porcus, alius in rapacitate vi- vens, ut lupus, et alii aliter.

Ideo « rediges ad nihilum, quia » non solum prospera eorum nocuerunt illis, sed et mihi, qui tuus sum : et hoc est : « cor meum, » id est voluntas mea, « est inflammatum » invidia erga eos prosperatos, « et renes mei, » id est fortitu- tudo animæ meæ, per quam debet ratio erecta esse sicut homo per renes, « sunt commutati » ut jam non contemniam terrena, sicut prius feceram, et ratio exige- bat, « et redactus sum ad nihilum, » id est ad ap- petitum terrenorum, quia appetitores mundi in con- spectu Dei nihil sunt : « et nescivi » me redactum « ad nihilum, » et me peccare.

« Sum » etiam « factus ut jumentum, » id est prorsus irrationalis, et hoc « apud te, » id est in con- spectu tuo, quia mihi videbar magnus philosophus : « et » tamen licet aliquando deviarem per ap- petitum terrenorum, « ego » fui semper tecum et hoc per te.

Qui tu « tenuisti manum dexteram meam, » id est rationem meam, ne a te recederet, conservando. Tenet Deus sinistram manum hominis, quando eum

« me, » Domine, de virtute in virtutem, et hoc non meis meritis, sed « in voluntate tua et suscepisti me » in domum tuam non manufactam, in cœlis, « cum gloria. »

« Quid enim. » Quarta pars. Bene dico, « suscepisti me cum gloria. Quid enim mihi » paratum « est in cœlo? » ineffabilis scilicet gloria, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, et cætera : « et quid est, » id est quam vilissimum est illud quod « volui » mihi dari « super terram a te? » quia licet aliquando temporalia petiissem, tamen ego semper te habere volui.

Prius volui terrena, sed ecce « defecit caro mea : » quia carnalitas mea, quæ prius appetebat terrena, jam « defecit, » mortificando sese « et etiam cor meum, » id est, carnalis voluntas, quia jam nihil mortale ap- peto, et etiam « Deus » est habitatio « cordis mei ; » et cum alii faciant sibi partes divitias hujus mundi, « pars mea Deus » ducens me « in æternum. »

Ideo facio te partem, o Deus, « quia ecce » pa- tens est « qui elongant se a te » per turpem et in- honestam vitam, « peribunt, » quia tu Deus jam « per- didisti » dispositione tua « qui abs te, » id est, sine te viventes « fornicantur » cum dæmone, recedentes a vero sponso. Vel « fornicantur, » satisfaciendo suæ vol- uptati, sicut fornicarii, qui tantum suam volunt ex- plere voluptatem.

Illos fornicarios perdes, me autem non, quia « mihi est bonum, » id est delectabile « adhærere Deo » observando mandata ejus, « et ponere in Domino Deo spem meam. »

Ita adhærere, « ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis. » Vel prædicationes, id est omnes lau- des tuas, « in portis, » id est in publico ubi omnes audiant, « Sion, » id est Ecclesiæ « filiæ » tuæ : Ec- clesia filiæ comparatur propter ornamenta et pro- pter filiorum fecunditatem.

IN PSALMUM LXXIII.

TITULUS. *In finem intellectus Asaph.*

« Ut quid, Deus, repulisti. » Psalmus iste dicitur « intellectus, » quia aperit nobis rem valde obscuram, scilicet, destructionem templi Dei, quod tamen non- dum erat tempore prophetæ : et destructionem civita- tis futuram per Titum et Vespasianum : et hic talis « intellectus » est « Asaph, » id est fidelis Synagogæ : « Asaph » namque *congregatio* interpretatur. Materia est ipsa Synagoga, deplorans et condolens destru- ctionem illius populi, quam videt futuram. Modus : In prima parte facit quamdam questionem de destructione illius populi, et precatur Deum ut eorum misereatur, ostendens hoc ex Judæorum meritis provenisse. In secunda parte, quæ incipit : « Deus autem rex noster, » precatur ut sicut Deus fecit mi- sericordiam mundo, multa quoque mirabilia sic faciat etiam ipsis Judæis. In tertia parte, quæ incipit : « Ne tradas bestiis, » orat Deum ut quidquid faciat de aliis, saltem pauperum et confitentium sibi miserea-

tur. Intentio est, hortari ut compatiamur malis aliorum, quia hic est quidam gradus charitatis. Unde Apostolus ait : « Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus (Rom. xii). »

Et ponit conquestionem sic, dicens : O « Deus repulisti » partem tuam « in finem, » scilicet in finem repulsionis : quia cum aliquando repulisses eos ad tempus in aliis captivitatibus, hæc repulsio est irrecuperabilis, quia nunquam in loco isto Judæi ulterius dominabuntur, nec ulterius reparabuntur, usque in finem sæculi. Repulit eos Deus, quando non defendit eos sicut solebat, et permisit destrui a Romanis. In interrogatione notat conquestionem, quasi diceret : Doleo de illorum tanta destructione, « ut quid iratus est furor tuus? » id est quare iratus es usque ad furorem? scilicet ut gravissimas diurnas penas eis inferas « super oves pascuæ tuæ, » id est super populum tuum, quem reficiebas lege tua, sicut oves reficiuntur in pascuis : et hic per beneficia quæ Deus eis contulit, incipit captare benevolentiam erga illos.

Noli, Domine, repellere, sed potius « memor esto congregationis tuæ » quam congregasti in Ægypto : « quam » congregationem tu « possedisti » tibi famulantem « ab initio, » id est a tempore Abrahamæ, Noe, et Adæ, et aliorum.

Item commovet Deum ad misericordiam per alia beneficia. Propter hoc quoque debes esse « memor, » quia tu « redemisti, » id est liberasti de manu Ægyptiorum, et de aliis captivitatibus « virgam hæreditatis tuæ, » id est hæreditatem tuam, scilicet, populum Judaicum, propter quem fecisti multa mirabilia, sicut per virgam Aaron. Vel per virgam sceptrum regni possunus accipere, ut sic dicamus : « Redemisti virgam hæreditatis tuæ, id est populum quem tu regis in virga, id est in sceptro regio : et præter cætera beneficia, tu ipse corporaliter visitasti eos et habitasti inter eos : et hoc est : « mons Sion in quo habitasti » ad litteram : quia Christus corporaliter habitavit in « Sion, » id est in Judæa, cujus caput est Sion : Hæbræa veritas non habet « in eo. » Potest tamen sic legi : « Habitasti in Sion, » non per servos tantum ad vitæam thlssos, sed propria persona « habitasti in eo. »

Postquam captavit benevolentiam per beneficia quæ fecit Deus populo, captat benevolentiam a persona adversariorum, ponendo superbiam eorum. Continuatio. Quia hæc beneficia fecisti populo tuo, ideo, o Deus, « leva manus tuas, » id est operationes tuas quæ fuerunt remissæ, cum eos permitteres facere de civitate tua quod volebant : « leva » dico « in « superbias eorum, » id est contra superbias, qui civitatem destruunt, et hoc facies « in finem » omnimode, id est, ita scilicet, quod convertantur, quia « quanta est malignatus, » id est, quanto malo animo fecit « inimicus » ille Romanus populus « in sancto » loco, id est, in templo tuo.

Et cum alii homines, qui mala solent facere, soleant compungi et dolere, isti « qui te oderunt, sunt

A « gloriati in medio solemnitatibus tuæ, » id est, in medio templi tui, in quo tua solemnitas solebat celebrari.

« Posuerunt » etiam « signa sua, » id est, aquilas suas, « signa » victoriæ suæ, « et non cognoverunt » veritatem, scilicet quod illa victoria sit ex te, sed sibi attribuerunt : « posuerunt » dico, « sicut » solent poni signa « super summum, » id est, super januas domorum vel templorum « in exitu, » id est, in composito. Tangit consuetudinem, quod victores solent ponere super portam vel super turrim signa sua.

Exaggerat eorum nequitiam : et etiam « exciderunt januas ejus » templi, tendentes « in idipsum, » id est, in eandem voluntatem destructionis, « quasi » essent « in silva, » non quæ observaretur, sed quæ eorum voluntati esset exposita ad faciendam ligni, et hoc dicit « lignorum, » et « dejecerunt, » id est, destruxerunt « eam » civitatem « in securi et ascia. » Ascia est ferramentum ad dolandas minutas sculpturas aptissimum.

« Incenderunt » etiam « sanctuarium tuum igni, » id est templum tuum, dejicientes culmima, quæ in altum ad honorem tuum erant ædificata, « in terra » ita ut non remaneret lapis super lapidem, « polluerunt tabernaculum nominis tui, » id est templum in quo invocatum fuerat nomen tuum, faciendo ibi multa polluta.

« Dixerunt » etiam « in corde suo » et non pauci, sed « cognatio eorum simul » cum illis, « quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra, » id est destruamus omnia, ne dies festi agantur in terra ista ulterius.

Istam destructionem permisit nobis Deus fieri ex merito nostro, quia nos « non vidimus, » id est, non intelleximus, « signa nostra, » id est, nobis propositam, scilicet, visitationem, quam nobis fecit Deus. Et hinc ponit se Synagoga in numero destructorum illorum, cum dicit, « non vidimus » hæc « signa, » quia « jam non est propheta » apud nos, quem consultamus, sicut prius habebamus. Cum enim prophete cessarent, signum fuit adventus illius, qui fuit et finis et completio prophetarum : « et amplius nos non cognoscet » Deus, visitando per aliquem prophetam. Vel ita potest legi præcelsus versus, de culpa Judæorum. Continuatio. Licet Deus tanta beneficia Judaico populo contulisset, tamen non erit in clementia ipsius, si permittat eos destrui, quia ipsi dixerunt Judæi in corde suo, id est, sicut dixerunt, ita in corde habuerunt, et non pauci de illis, imo cognatio illorum tota simul : quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra, scilicet, ut nullum festum celebremus ei. Nec debemus celebrare, quoniam « non vidimus signa nostra » quæ nobis promiserat Deus, id est non ostendit nobis aliqua signa, per quæ caveamus ab hostibus, sicut solebat : et etiam « jam non est propheta » qui consoletur nos, et cætera eodem.

Ipsi ita peccaverunt, sed, o « Deus usquequo » patieris illos permanere in peccatis, et hoc est :

« usquequo improperebit » tibi « inimicus, » id est, Judaicus populus : et usquequo « irritat, » id est, provocat ad iram, « adversarius, » id est, Judaicus populus, « nomen tuum, » id est, te nominabilem? erit hoc « in finem : » id est, erit omnimode. Vel usque « in finem » sæculi, quando reliquæ Judæorum salvæ fient.

Et « ut quid, » Domine, « avertis » ab eis « manum tuam, » id est operationem tuam qua convertas eos ad te; alia translatio habet, faciem tuam : et « ut quid avertis dexteram tuam, » id est Judaicum populum, qui ideo Domini dextera dicitur, quia per eos fecit Deus multa mirabilia : sicut per David Goliath interemit, etc., « de medio sinu tuo, » id est de ubertate inihæcicordie, quia qui remouetur a Deo, non est in misericordia Dei. Erit hoc usque « in finem, » erit utique in finem, quando Judæi convertebantur ad Christum, recipiuntur in sinum Dei. Hæc figura fuit in Moyse, qui extraxit manum de sinu, et leprosam invenit, et cum iterum eam in sinum reposuisset, munda fuit, et hoc est impletum in populo Judæorum, qui cum removeretur a sinu Dei, id est a Christo, factus est leprosus in peccatis; cum autem converterit se ad Christum, mundabitur a lepra peccatorum.

« Deus autem. » Pars secunda. Deus avertit modo manum suam, scilicet, ipse « Deus rex noster » existens « ante sæcula, operatus est salutem, » id est, liberationem, et ante adventum et in ipso adventu Christi « in medio terræ, » id est in communi omnium hominum.

« Tu confirmasti. » Dico « operatus » es « salutem, » quia « tu » Deus « confirmasti mare » Rubrum, faciendo illud populo transeuntis siccum, et ex omni parte quasi murum : et hoc « in virtute tua, » id est in omni potentia tua. Posita figura, ponit significatum ipsius figuræ, cum dicit : « Capita draconum, » id est potentias et elevationes dæmonum « contribulasti, » id est, ad nihilum reduxisti, « in aquis » baptismi : quia per aquas baptismi homo exit a diaboli potestate.

Et « tu » etiam « confregisti capita draconis » superioris, et « populis Æthiopum, » id est illis qui prius fuerunt nigri in peccatis, « dedisti eum » diabolum « escam, » id est refectioem : quia subtrahendo diabolo sua membra, eis reficiuntur, cum eos sibi incorporant : vel ipsis tribulationibus reficiuntur, quas limitat eis diabolus.

Ostendit etiam alias salutes, quas fecit Deus in mundo, cum dicit : « tu » etiam « dirupisti fontes, » id est, si aliquis fons impediabat eorum iter, tu divisisti, ut facile pertransirent, « et torrentes, » id est, si aliqua impetuosa aqua impediabat transitum eorum, tu « dirupisti, » id est, per minimos rivulos, « tu » etiam « siccasti fluvios Ethan » terræ illius, ut Jordanem, quem sicco pede transierunt. « Ethan » interpretatur *robustus*, per quod intelligitur diabolus; possumus et hoc intelligere ad allegoriam ita, fontes et torrentes « Ethan, » id est inundationes vitiorum,

quas immittit diabolus, tunc dirumpit Deus, quando alleviat peccata, et si non penitus condonat, tunc siccat « fluvios Ethan, » id est, inundantiam vitiorum, quando penitus condonat peccata. Vel sic « dirupisti fontes, » quando in deserto de petra aquam eduxisti, et torrentes, sicut aquam illam quæ sequebatur eos per desertum. Vel hos fontes et torrentes intelligimus prædicatores, qui refecerunt totum mundum prædicatione Evangelii, et per istos prædicatores « tu siccasti fluvios Ethan, » inundantiam peccatorum, quam immittebat diabolus.

« Tuus est dies, etc. » Totum ad litteram. Allegorice autem per diem accipimus sapientem, qui est illuminatus cognitione Dei. Per noctem peccator accipitur, qui est in tenebris, per ignorantiam veri boni, qui peccator est tuus, o Deus, quia eum ad te convertis. « Tu fabricatus es auroram, » id est, principium conversionis, scilicet illos qui modo noviter convertuntur, « et solem, » id est, perfectissimos sapientes, qui alios possunt illuminare.

« Tu » etiam « fecisti omnes terminos terræ, » id est, eos qui se faciunt terminos et defensores Ecclesiæ, contra diabolum et ministros ejus, sicut sunt sancti episcopi et alii boni pastores; « ætatem, » id est illos qui sunt ferventissimi, sicut martyres, « et ver » etiam tu fecisti, id est, temperatos, sicut sunt boni confessores, et « ex tu plasmasi, » id est, principium eorum tu fuisti, quia nullus in eis quidquam fecit, nisi tu solus. Plasmatio enim est prima creatio.

« Memor. » Et tu Deus, qui hæc mirabilia fecisti, « memor esto hujus, » id est, conversionis Judæorum, quod iste dicit absolute, « hujus » alia translatio habet; hujus operationis, et necesse est ut sis « memor, » quia « inimicus, » id est, ille Judaicus populus « impropereavit, » id est, opprobria dixit « Domino » et hoc per insipientiam, et hoc est « et populus insipiens » exacerbavit « nomen tuum, » id est, provocavit te ad iram nobisabilem (sic). Cum dicit per insipientiam eos peccasse, excusat eos et dignos ostendit miseratione.

« Ne tradas. » Tertia pars. Inimicus populus ita impropereavit Domino, sed, o Domine, quidquid facias de aliis « ne tradas bestiis, » id est diabolo et ministris ejus, « animam contentem et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem, » id est omnimode, quando remuneres eos, quia contentes sunt pauperes, et ideo debes remunerare.

Propter hoc non debes oblivisci, quia tu promissisti misericordiam contentibus te, et hoc est : « Respice in testamentum tuum, » id est sanctum Evangelium, et opus est ut respicias promissa, quia propter merita eorum non facies, « quia » isti « repleti sunt » iniquitate « qui obscurati sunt, » id est, excæcati sunt ab usu rationis, « domibus terræ, » id est corporali habitatione, et hoc excusat eos de sua cecitate.

Et, o Domine, « ne avertatur humilis » qui tibi supplicat, « factus confusus » si eum a te removeris,

nec debes tales a te remove, quia « pauper » verus « et inops » qui nihil de se præsumat, sed omnia Deo reputat, scilicet humilis; isti tales « laudabunt nomen tuum. »

Et propter hoc debes exurgere, et etiam propter hoc, quia causa tua agitur, et hoc est, « Deus, » qui hactenus videris dormisse, dum permittis inconversos Judæos, nunc « exurge, judica causam tuam. » Causa enim agitur contra Deum, quando Judæi improperant Deo: hanc judicabit ad commodum suum Deus, si de blasphemis faciat laudatores: « judica » dico « causam, » scilicet, « memor esto improperiorum tuorum » scilicet quæ tibi objiciunt Judæi, et hoc quidem faciunt per insipientiam: et hoc subdit, « eorum improperiorum » dico, « quæ sunt » tibi « tota die ab insipiente » populo.

Et « ne obliviscaris voces inimicorum tuorum, » id est, voces et preces quas fundunt illi ad te, qui quondam fuerunt inimici tui. Alia translatio habet, quærentium te, et non debet oblivisci, tum propterea, quia isti inimici facti amici, clamant ad te, tum etiam propter hoc, quia inimici tui, scilicet Romani, superbe agunt contra illos, et hoc est: « superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper » crescendo magis et magis.

IN PSALMUM LXXIV.

TITULUS. *In finem ne corrumpas, psalmus cantici Asaph.*

« Confitebimur. » Psalmus iste est cantici Asaph, id est, fidelis Synagogæ quæ in hoc psalmo loquitur, monens « ne corrumpas, » id est, si habes fidem vel aliquod bonum, ne corrumpas illud, et per hoc dirigens in finem, id est, in Christum. Psalmus cantici, ideo psalmus iste dicitur, quia magnam nobis proponit exultationem, quia Christum inducit judicaturum, et impios damnaturum, et justos remuneraturum, ubi dicit et omnia cornua peccatorum confringam, etc. Materia est Christus et homo, judex omnium. Modus: in prima parte loquitur ei Synagoga, ostendens eum talem cui omnis religio debeat exhiberi. In secunda parte inducitur Christus loquens, et respondens Synagogæ, et in verbis suis possumus intelligere, eum Deum et hominem, judicem omnium; et ista secunda pars incipit statim ubi dicit: « Cum accepero tempus » intentio est admonere « ne corrumpas. »

Et dicit Synagoga, O « Deus » nos « confitebimur tibi » peccata nostra: et quia securum se eredit ut permaneret in confessione, ingeminat: « confitebimur » perseveranter, « et » post confessionem, « invocabimus nomen tuum, » ut nobis peccata relaxes, et in nobis habites: recto ordine procedit, quia ubi non invocatur, digne narrare non potest.

Et postquam invocaverimus, « narrabimus mirabilia tua, » scilicet de creatione mundi, de reparatione generis humani: et cum hoc iterum recto ordine

procedit, quia qui non invocatur, digne narrare non potest.

Unde dicitur: « Non est speciosa laus in ore peccatoris. » Hic notatur in his verbis Synagogæ omnis religio. « Cum accepero tempus. » Pars secunda. Et ita respondit Christus invocanti Synagogæ: Tu dicis, « confitebimur, » et certe bono tuo, puta cum ego accepero tempus, id est, opportunitatem judicandi, « judicabo justitias » reddens tibi pro merito tuo, et aliis similiter.

Dico « cum accepero tempus, » quia opus est ut differam, quia homines sunt corrupti, et oportet præscitos per misericordiam præparare: et corruptionem hominum ostendit dicens: « Liquefacta est terra, » id est, ipsum elementum est liquefactum et corruptum, « et omnes » homines liquefacti et corrupti per peccata, « qui habitant in ea, » quia secundum corruptionem hominum, ipsa elementa, quæ ipsis serviunt, corrumpuntur. Terra enim fertilior et aer salubrior fuit in tempore priorum patrum, quod ex diuturnitate vitæ eorum potest comprobari: homines scilicet liquefacti sunt, sed « ego » per misericordiam Dei « confirmavi columnas ejus » terræ, id est sanctos apostolos, qui totius Ecclesiæ sunt sustentaculum, et per illos acquirentur multi, qui digni erunt in judicio remuneratione.

« Confirmavi columnas, » et per illas « dixi iniquis: Nolite inique agere; et delinquentibus » contra præcepta mea dixi hæc: « Nolite exaltare cornu, » id est, « nolite » excusare vos de peccatis vestris: « cornu » enim, id est superbia, exaltat, qui se de peccato suo excusabilem existimat et judicat.

Et « nolite cornu vestrum, » id est excusationem vestram, « extollere in altum, » id est, contra Deum, ut dicatis vos culpa Creatoris esse peccatores, qui tales non creavit: et quid intelligat per « cornu extollere in altum, » ipse exponit, cum dicit: « Nolite loqui adversus Deum iniquitatem. Nolite » dico, ipse enim cognoscit quidquid vos facitis, quia nullo loco deest; et hoc est: « quia » ipse non deest, « neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus » ad litteram. Vel per orientem allegorice sapientes et summos viros, quibus est ortus sol justitiæ, possumus accipere; peccatores per occidentem, quibus idem sol occidit; per desertos montes hæreticos, qui cum montes se ostendunt, tamen a veritate remoti sunt et deserti: ideo dicit quod a nullo deest, « quoniam Deus judex est, » ille de quo ego ago, Deus est, et quia Deus est, ergo ubique est.

Et quia « judex est » et justus, scilicet, ubi dicit judicem proprie et justum intelligit, ideo « humiliat hunc » superbum, etiam in hac, et tandem in alia vita, « et hunc, » id est, humilem, « exaltat » multiplicando eum in virtutibus, et tandem in alia vita vere exaltabit, cum eum perpetuo coronabit et potest exaltare: et humiliare, « quia in manu » illius « Domini calix » est, scilicet divina Scriptura, de qua potantur multi, sicut de aliquo calice; « calix » dico « meri vini, »

id est, puri sensus, id est, spiritualis intellectus; A
 « calix » dico « plenus misto, » id est, mistura, quia
 continet et Novum et Vetus Testamentum, in quo
 utroque testamento sincerus est, et merus, et spiri-
 tualis intellectus.

Et hunc calicem « inclinavit, » id est, per miseri-
 cordiam suam intelligibilem fecit, « ex hoc » vase « in
 hoc » aliud vas, et « hoc » per simile dicit, scilicet,
 ex Judaico populo, in gentilem populum, prlus enim
 Judæis, quam gentibus legem suam dedit, et licet
 sic inclinasset, tamen calix non est evacuatus, et
 hoc est, « verumtamen fæx ejus, » id est reliquiæ
 ejus calicis, « non est exinanita, » id est evacuata,
 quia neque usque ad reliquias potest exhauriri, ne-
 que ipsæ reliquiæ possunt exhauriri, quia quanti-
 cunque exhauriant de divina Scriptura, tamen non
 minus habet ipsa spiritualis intellectus. Per fæcem
 non accipit turbidum aliquid, sed quasi solas reli-
 quias, sicut in cypho merum vinum aliquando re-
 manet. Et adeo non est exinanita, quod inde « bi-
 bent omnes peccatores terræ, » id est, reficiuntur
 aliqui de omni genere peccatorum, scilicet et Ju-
 dæorum qui in fine potabunt, et gentium qui modo
 potantur. Vel « fæx ejus, » id est legis, scilicet carna-
 les observantiæ, quæ « fæx » dicuntur quantum ad
 Novum Testamentum, non prorsus est evacuata, quia
 adhuc servant eam Judæi, et hoc dicit, « non est exi-
 nanita; » et licet modo « non sit » exinanita, « tamen
 quicumque » bibent « legem illam spiritualiter » omnes
 peccatores terræ, » scilicet, tam Judæi quam gentiles.
 Vel per calicem possumus accipere divinum judicium,
 ut ita dicamus : Bene dico, « hunc humiliat, et hunc
 exultat, » quia « in manu, » id est, in potestate illius
 Domini est « calix, » id est divinum judicium, quod ideo
 « calix dicitur, » quia propinat inde Deus unicuique pro
 merito, sicut propinatur de calice; « calix, » dico
 « meri vini, » id est quo propinatur merum vinum, ju-
 stitia sanctis in hac vita, et tandem æterna gloria, qui
 « calix » est « plenus » etiam « misto, » id est, pœna qua
 potabuntur mali, qui sicut in calice illo continetur re-
 muneratio bonorum, sie et damnatio impiorum. Et
 illum calicem « inclinavit ex hoc in hoc, » quia per il-
 lum calicem et bonis bona, et malis mala propinat,
 et licet inde omnibus propinet, tamen « fæx ejus, »
 id est, pœna, « non est exinanita, » id est, nunquam
 exhausta est, sed « omnes peccatores terræ bibent » D
 illam, id est, perpetuo punientur.

Ipsi bibent ex eo, « ego autem annuntiabo, id est
 gaudebo, sicut alia translatio habet, « in sæculum, »
 id est, quandiu durabit sæculum, et etiam « cantabo
 » voce et opere, « Deo Jacob. »

« Et » postquam hæc omnia fecero, veniens ad
 judicium « confringam omnia cornua peccatorum, »
 et dabo cornua justis, qui modo non habent,
 « et » illa « cornua justis exaltabuntur » ineffabili
 gloriatione. Ubi dicit, « accepero tempus, » et « con-
 firmavi columnas ejus, » ostendit se esse hominem.
 Ubi dicit, « quoniam Deus judex est, » ostendit se
 esse Deum et judicem.

IN PSALMUM LXXV.

TITULUS : *In finem in carminibus, canticum ad
 Assyrios. Psalmus Asaph.*

« Notus in Judæa Deus. » Iste « psalmus Asaph, » id
 est, fidelis Synagogæ, habitus in carminibus, id est
 in laudibus Dei. Proponit enim nobis magnas laudes
 Dei, dum dicit eum notum esse in Judæa, et quod
 ipse illuminat bonos, ubi dicit : « Illuminans tu mi-
 rabiliter, » et excæcat malos, ubi dicit, « turbati sunt
 omnes insipientes corde, et dormierunt somnum
 suum » : et ibi maxime apparet unde laudandus sit,
 cum dicit, « ut salvos faciat omnes mansuetos terræ, »
 qui psalmus est « canticum, » quia, ut dictum est, rem
 unde nobis sit exultandum proponit, eam scilicet
 quam prædiximus in carminibus : « canticum » dico
 « habitum ad Assyrios, » id est, ad superbos Judæos :
 Assyrii namque *dirigentes* interpretantur, et per
 Assyrios Dominus populum suum pro peccato eorum
 flagellabat, et per istos tales Assyrios merito Judæi
 intelliguntur, quia et isti Judæi superbi erant de
 sua lege, et Ecclesiam Christi persequebantur, et
 hos tales Judæos hortatur fidelis Synagoga, ut cum
 ipsa gaudeant de hoc nomine, quod Judæi dicuntur,
 et Christum confiteantur, quia nemo potest esse Ju-
 dæus, nisi in quo habitat Christus. Vel per Assy-
 rios, qui *dirigentes* interpretantur, bonos Judæos,
 qui se ad Deum dirigunt, secundum interpretatio-
 nem possumus accipere : et hos admonet fidelis Syn-
 agoga, ut perseverent in dilectione Christi. Materia
 est ipse Christus. Modus : In prima parte ostendit
 in quibus habitet Christus, et quod a sua habitati-
 one removeat omnem potestatem inimici, cum di-
 cit : « Ibi confregit potentias, » et cætera. In secunda
 parte, quæ incipit : « Illuminans tu mirabiliter, » ostendit
 quod in hac vita bonos illuminat, malos excæcat;
 et tandem in judicio damnabit impios, et
 salvos faciet bonos. In tertia parte quæ incipit :
 « Quoniam cogitatio hominis confitebitur, » ostendit
 eum dignum cui soli faciendum sit festum, et admo-
 net nos, ut ei festum faciamus, et hæc est inten-
 tio.

Et sic admonens ipsos Judæos, dicit Synagoga : o
 vos Judæi, « Deus est notus in Judæa, » id est omni-
 bus qui confitentur Christum natum de tribu Juda :
 quibus autem « notus » non « est Deus, » ipsi non de-
 bent dici Judæi. De tribu Juda fuerunt omnes reges
 Judææ, præter Saul. « Et in Israel magnum nomen
 ejus, » id est, illis qui eum vident, quia quanto ma-
 gis investigant de eo, tanto est illis major. Et hoc
 potestis scire, o vos Judæi carnales, quia si nomen
 ejus in vobis non est magnum, id est, si Christum
 non honoratis, non eritis Israel. Vel si ad honos Ju-
 dæos dicitur, sic dicetur : Quandoquidem « notus est
 in » Judæis « Deus, » et « in Israel magnum nomen
 ejus, » ergo vos boni Judæi persistite, ut in vobis habi-
 tet, et crescat nomen ejus « et factus est locus ejus »
 ubi ipse cubat « in pace, » id est, in illis qui cessant
 a vitiis, et faciunt bona. Alia translatio habet, in Sa-
 lem; sed translator posuit significatum hic pro si-

nificante « et in Sion, » id est in speculantibus Deum, est « habitatio ejus » in quibus ipse non invenit ullum offendiculum, et ideo vos Judæi facite vos speculantes, ut in vobis Deus habitet.

« Ibi, » id est in Sion, id est in speculantibus se, « confregit » Deus, id est destruxit, « potentias » diaboli, et eas per partes exsequitur, dicens, « arcum, » id est latentem impugnationem, « scutum, » id est defensionem iniquitatis, et « gladium, » id est manifestam impugnationem, « et » ut omnia comprehendat, dicit, « bellum, » id est omnem impugnationem, ita confregit Deus hæc vitia in suis, sicut ad historiam, confregit potentias Amorrhæorum et Jebusæorum, ut populum suum in terram promissionis induceret.

« Illuminans. » Pars secunda. Continuatio. Dico confregisti « potentias, » et tu bene potuisti benefacere, quia, o « tu, » Deus, « illuminas » fideles tuos cognitione veri boni, « a montibus æternis, » id est per apostolos, qui æterni dicuntur, quia vita eorum manet in æternum, illuminas dico « mirabiliter, » id est per miracula. Vel mirabiliter, quia etiam si sine miraculis fiat cognitio Dei, tamen mirabilis est, quia quanto magis Deus ab initio cognoscitur, tanto potentior intelligitur. Vel si habeat « illuminans, » pendet constructio usque, « tu terribilis es, » et te illuminante « turbati sunt, » non dico boni, sed « omnes insipientes corde, » id est appetitores sæculi.

Et ipsi « dormierunt, » id est quietaverunt in gaudiis hujus mundi, putantes esse bona hæc temporalia, et quia possent dormire et statim evigilare, addit « somnum suum, » id est continue, et sicut evigilans nihil invenit de divitiis quas habuit in somno, sic « omnes viri divitiarum, » Per divitias non solum usitatas divitias accipimus, sed etiam quælibet desideria carnalia, « nihil in manibus suis invenerunt, » id est in potestate sua, qui prius putaverunt eas divitias semper sufficere, et eas in sua possessione habere.

Et hic excusabiles ostendit eos ab « increpatione, » Continuatio. Dico « dormierunt, et, o « Deus Jacob, ab increpatione tua, » id est, dum eos tu increpares per prædicatores tuos « dormitaverunt, » id est dormierunt frequenter : quia quando terreas eos et videbant varia et inconsueta miracula, tunc commovebantur; his vero cessantibus, iterum dormiebant : « dormitaverunt » dico « quia ascenderunt equos, » id est illi qui late discurrunt per desideria sæculi. Hic mittit nos ad historiam, cum Moyses miracula faceret coram Pharaone, dicebat se cito dimissuros filios Israel; cum autem cessarent miracula, et populus cœpit proficisci, conscendit in equos et insecutus est populum Dei.

Et « tu » qui hæc facis in hac vita, « terribilis es » futurus impiis in judicio, « et » tunc « quis resistet tibi. » Nullus utique; « ex tunc ira tua » apparebit, quia quos in hac vita per misericordiam differens punire, et invitare ad poenitentiam, illos tunc graviter punies.

Bene dico, « ira tua, » quia tu « facisti, » id est, « facies » judicium « tuum auditum de cælo » per totum mundum, cum sit vox in tuba Dei, et in voce archangeli, et hoc Propheta annuntiat per præteritum, quia in consilio Dei jam viderat illud esse peractum, et « contremuit, » id est, tremebit « terra, » id est, terreus « et quievit, » id est quiescet, quia jam nullam habebit potestatem.

« Tremuit » dico. « Cum Deus exsurgat in judicio » et non tantum exsurgat, ut condemnet impios, sed etiam « ut salvos faciat omnes mansuetos terræ. »

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi. Tertia pars. Continuatio. Et quia Deus hæc omnia facit, ideo vos « vovete Domino, Deo vestro, et reddite. » Ideo dicit « vovete, » quia quedam sunt quæ non essent necessaria ad faciendum nisi voverentur, sicut abstinere ab uxore, a carne, et cætera, et ideo sunt alliciendi homines ut voveant; « vovete » dico non alii, sed « omnes qui in circuitu ejus » existentes, id est in famulatu ejus, « afferent munera » justitiæ et æquitatis, et cætera. Alia littera habet qui in circuitu ejus sunt, afferent munera. Continuatio: Ideo debetis vovere et reddere, quia omnes qui in circuitu ejus sunt, afferent munera.

Et quid debeamus vovere et reddere, ostendit per præmissam causam. Continuatio. Regem debetis vovere et reddere, « quia tibi, » o Domino, « confitebitur cogitatio hominis, et reliquæ cogitationis, » id est, operationes, quæ post cogitationem reliquuntur, « agent tibi festum diem, » id est, ostendunt te esse laudabilem : festum celebrare, a malis operibus cessare, et Deo laudes debitas exhibere. Unde dicit Augustinus : Male celebrat sabbata, qui a bonis operibus vacat. Vel reliquæ cogitationis, id est, recordationes quas semper homo habet pro peccatis, et quoniam hoc est, ergo vovete, etc. Vovere consilium est, solvere autem vota præceptum, id quod Moysi auctoritate probatur. Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo.

« Vovete » dico, Domino Deo vestro, et Domino dico « terribili, et ei qui aufert spiritum principum, » id est vitam, ad litteram, propter hoc dicit « terribili apud reges terræ, » id est apud omnes illos qui bene regunt suam terrenitatem.

IN PSALMUM LXXVI.

TITULUS. In finem, pro Idithun, psalmus Asaph.

« Voce mea ad Dominum clamavi. » Psalmus iste est Asaph, id est fidelis Synagoga, quæ hic loquitur sicut David, vel aliquis de illo populo priori : habitus pro Idithun, id est pro transilientibus, ut sicut ille transiliens est qui loquitur, ita faciat suos auditores transilientes, id est contemptis quondam, celestibus adherentes, et hæc est intentio, psalmus dico, dirigens in suam. Ideo aliquem de prioribus patribus hic loqui dicimus, quia qui hic loquitur, deliberat an possit fieri salvatio hominis, de qua nullus fidelis dubitat, eorum qui post adventum Christi fuerunt.

Materia est ipsa fidei Synagoga. Modus : In prima parte ostendit se clamare ad Deum etiam in tribulatione, et quod non velit consolari his temporalibus, ubi dicit : « Renuit consolari anima mea. » In secunda parte, quæ incipit : « Anticipaverunt vigiliæ oculi mei, » deliberat utrum salvatio hominis necne. In tertia parte, quæ incipit : « Et dixi nunc coepi, hæc mutatio dexteræ Excelsi, » ostendit se salutis viam invenisse, et quod ipsa salus per Filium Dei fiat. In quarta parte, quæ incipit : « Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ et timebant, » ostendit mirabilia quæ Deus per Filium in mundo procreavit.

Et sic Synagoga fidei proponens se exemplum aliis, dicit : « Ego clamavi ad Dominum » ut eum obtineam, quia Dominus est, et hoc « voce mea » quia ab hoc quod peto voce, non discordo opere, etiam « voce mea clamavi ad » Deum et ad quem clamandum est, quia Deus est, « et intendit mihi, » id est benigne respexit.

Et non tantum in alio tempore, sed et in adversitate : et hoc est. « In die tribulationis meæ Deum exquisivi, » quia cum potestas hujus vitæ se mihi offerret, prosperitas, ego inter omnia Deum exquisivi « manibus, » id est operationibus « meis : exquisivi » dico, « nocte, » id est in hac vita, quæ ideo nox dicitur, quia in ea non habetur perfecta illuminatio. Vel nocte, quando alii dormiunt, ita quod hæc mea inquisitio esset « contra eum, » id est in præsentia ejus. Alia translatio habet, « coram eo. Et non sum deceptus, » id est non sum spe mea frustratus, sed experientia edoctus, Deum suos non derelinquere, et justitiam æternæ vitæ præmia tribuere, neque petentibus quidpiam denegare.

« Deum exquisivi, » et in temporalibus nolui consolari, id est, habere consolationem, et hoc est : « Anima mea renuit consolari » passivo, vel consolari se, scilicet in istis temporalibus, sed semper « fui memor Dei, et » in illa memoria « delectatus sum, » percipiens magnam bonitatem Dei, « et exercitatus sum » ut cognoscerem quanta esset bonitas ipsius, « et » in hoc « defecit spiritus meus » quia incomprehensibilis est bonitas Dei.

« Anticipaverunt, » Pars secunda. Dico « defecit spiritus, » sed tamen « oculi mei, » id est, interior ratio mea, « anticipaverunt vigiliæ, » id est, plus quam alii solliciti fuerunt, ad inquirendam Dei bonitatem : hoc dicit ad similitudinem alicujus studiosi, qui plus aliis vigilat, cæterisque diligentius cuncta investigat, et in illis vigiliis « turbatus sum, » cognoscens omne humanum genus in peccatis teneri, ex inobedientia primi parentis, « et » tamen « non sum loquutus, » id est, non murmuravi contra Deum.

Ideo sum turbatus quia ego « cogitavi dies antiquos » id est, peccatum Adæ factum in antiquis diebus, sed tamen contra « annos æternos in mente habui, » quia quod de promissa hominibus æternitate audivi, semper recordabar.

« Et meditatus sum nocte, » id est, tempore istius

vitæ, « cum corde meo, » id est, cum ratione mea, quia ratio attendens Dei misericordiam, et quod Deus hominem ad laudem suam fecit, humani generis salvationem indicavit futuram, carnalitas autem videns hominem peccatorem, negabat reparationem futuram, « et exercitabat » ut cognoscerem quid potius tenendum sit, « et » ut melius intelligerem, « scopebam spiritum meum, » id est, omnem faciem terrenitatis eiciebam a me, scobare enim est mundare, vel « scopebam » idem est quod quidam dicunt, « scopebam, » id est, cavabam ut profundius possem de Deo intelligere.

« Meditatus sum » ita dicens apud me, « Nunquid in æternum projiciet Deus » populum suum et « non apponet, ut complacitior sit adhuc, » placidus fuisse ostensus est superius, eum mihi intendit, placidior erit, cum reparabit.

« Aut abscondet ipse suam misericordiam in finem, » id est, omnino, quod nulla scilicet major abscissio sit ut removeat eum a bonis et a malis, et faciet hoc ipse « in generatione et generationem, » id est omni tempore.

« Aut obliviscetur misereri Deus? » qui prius consuevit facere misericordias patribus nostris, « aut continebit in ira sua misericordias suas, » id est, prævalebit ira ejus misericordiam ejus, fratrum enim video eum pro peccatis, misericordem tamen cognosco et dixi. Pars tertia. Ego sic deliberavi, « et » in hac mea deliberatione « dixi, nunc coepi » quid inde tenendum sit. Vel, « coepi » veram cognitionem inde habere, scilicet, video quamdam mutationem, sicut in ariete immolato ab Abraham, intelligo humanitatem Christi immolandam esse pro hominibus, « et hæc est mutatio dexteræ Excelsi, » id est, Christi, qui est dextera Dei Patris, per quem operatur hanc mutationem, ut de peccato ad justitiam transire faciat, et de mortalitate ad immortalitatem perducatur.

Et per hoc intellexi illam mutationem, « quia memor fui operum Domini, » scilicet quod creavit hominem, et sicut eum per misericordiam creavit, sic intellexi, quod eundem per misericordiam reparabit. « Memor fui, quia » etiam in futuro « memor ero, » vel ut alia translatio habet, omnium « mirabilium tuorum » quæ fecisti in mundo « ab initio, » id est, a creatione cæli et terræ, et quia illa cognovi te fecisse propter laudem tuam, sic quod homines salvatis, quia nisi illos salvares, nullam laudem haberes.

Et non tantum « memor ero, » sed « etiam meditabor, » id est, studiose inquiram « in omnibus operibus tuis » ut in cæteris operibus factis, intelligam etiam quia hominem salvum facies, « et exercebor in adinventionibus tuis, id est, præceptis tuis, quæ tu invenisti.

« Deus in sancto. » Ecce quod superius dixit : ecce « nunc coepi. » Continuatio : « Exercebor in adinventionibus tuis, » hæc inventio quidem « o Deus, via tua » quæ venit ad te est « in sancto, » id est in Christo, et quia videt reparationem per Christum

futuram, commendat eum cum exultatione, dicens: A intelligimus omnem ducem, et per Aaron omnem sacerdotem, quem præfecit populo suo.

IN PSALMUM LXXVII.

TITULUS : *Intellectus Asaph.*

« Attendite, popule meus. » Psalmus iste convenit Asaph, id est, fideli Synagogæ, quæ hic loquitur, sicut David prophetæ, vel alicui similibus : qui psalmus dicitur intellectus, quia non tantum historiam, sed etiam in historia allegoricum continet intellectum. Materia est : munera quæ fecit Deus priori populo, liberans eos ab Ægypto, et cætera quæ postea fecit eis usque ad missionem Filii : et per oppositum, ipsi Judæi ingrati beneficiis Dei et semper contra Deum murmurantes. Partes psalmi decem sunt. In prima parte ponit prologum, in quo facit eos attentos ad cætera quæ sequuntur. In secunda parte, quæ incipit : « Quanta audivimus, » increpat duritiam Judæorum, qui legem Dei non receperunt, quamvis Deus per multa beneficia legem suam recipendam eis indicasset. In tertia parte, quæ incipit : « Coram patribus eorum fecit, » enumerat mirabilia quæ Deus fecit populo suo, educendo eos de Ægypto per mare Rubrum, et deinde in deserto : et contra hoc ponit etiam murmurationem Judæorum. In quarta parte quæ incipit : « Ideo audivit Dominus et distulit, » ostendit quod Deus volens notificare potentiam suam, de qua ipsi increduli diffidebant, omnes petitiones eorum implevit. In quinta parte, quæ incipit : « Adhuc esce eorum erant, » ostendit vindictam, quam Deus sumpsit de eis, propter duritiam eorum et incredulitatem. In sexta parte, quæ incipit : « Et dilexerunt eum in ore suo, quod, cum ipsi Judæi propter timorem vindictæ, fecte Deum diligerent, ipse tamen misericordem se exhibuit eis. In septima parte, quæ incipit : « Quoties exacerbaverunt eum in deserto, » ostendit, quod licet ipsi semper Deum tentarent, tamen Deus multis modis ad eorum liberationem Ægyptios percussit. In octava parte, quæ incipit : « Et abstulit sicut ovis populum suum et perduxit eos, » ostendit quam benigne eos Deus in terram promissionis induxit : et ex opposito, quod Judæi Deum semper exacerbantes semper tentaverunt. In nona parte, quæ incipit : « Audivit Deus et sprexit, » ostendit vindictam quam in terra promissionis sumpsit de illis Deus, et etiam de persecutoribus eorum Philisthæis. In decima parte, quæ incipit : « Et repulit tabernaculum, » ostendit, quod præter cætera beneficia, misit eis Deus David regem, scilicet Filium Dei qui innocentia et justitia regeret eos, natum de tribu Juda. Post hæc omnia, intendit admonere quoscunque fideles, ut legem Dei recipiant, et eam spiritualiter intelligant.

« Viderunt. » Pars quarta. Per hoc « redemisti populum, » quia o « Deus, aquæ, » id est Judaici populi, « viderunt te, » id est, cognoverunt te per Filium : « viderunt te » iterum « aquæ, » id est gentiles, « et timuerunt » pro peccatis, intelligentes te futurum judicem, « et abyssi, » id est profundissimi in peccatis, « turbatæ sunt » a proposito suo.

Et tunc fuit « multitudo sonitus aquarum, » id est, populi sonuerunt, multis modis laudantes te de missione Filii tui, et clamaverunt pro peccatis : et « sonitus » ideo fuit, quia « nubes, id est sancti apostoli, » dederunt vocem « prædicationis per orbem terræ.

Bene dico, « vocem dederunt nubes, » quia o Deus, « sagittæ tuæ, » id est sententiæ tuæ transfigentes corda hominum, « transeunt » ad homines de illis apostolis : et « vox tonitru tui, id est comminationis de peccatis, est « in rota, » id est, in circuitu totius mundi.

Et « coruscationes tuæ, » id est, miracula facta per ipsos apostolos, « illuxerunt orbi terræ. » Bene dixit, « illuxerunt orbi, » quia per hæc sunt multi illuminati, et conversi ad fidem ; per coruscationem possumus accipere præcepta vivendi : « et » per ipsas coruscationes « commota est terra, » id est, terreni ad conversionem, « et contremuit » agendo penitentiam pro peccatis.

Et per istos apostolos sic operantes, « via » est « tua in mari, » id est in gentili populo, quia per hoc et tu venisti ad gentilem populum, et gentilis populus venit ad te : ad litteram etiam completum est, quia Dominus Jesus incessit super mare, et super mare fecit Petrum ambulare ad se : « et semitæ tuæ, » id est arctiora præcepta tua, sunt etiam receptæ « in aquis multis, » id est in diversis populis : et licet gentiles ad te ita veniant, tamen « vestigia tua, » id est signa justitiæ tuæ, « non cognoscentur » a Judæis.

« Quibus tamen multa fecisti miracula, quia deduxisti » illum « populum tuum sicut oves, » non quod ipsi bonæ oves essent, sed tu eras eis pius pastor « in manu Moysi et Aaron, » ad litteram : et per Moysen

Et inde monens eos, sic incipit : « Popule meus, » id est, mihi consimilis fidelis sicut ego, « attendite legem meam, » ut sicut ego legem spiritualiter intellexi, et eam facio, ita et vos eam faciatis, et ut eam possitis intelligere, nolite superbi esse, sed « inclinate, »

id est, humiliare « aurem vestram » id est, intelligentiam vestram, « in verba oris mei. » Modo maxime facit eos attentos, ad ea quæ sequuntur.

Ideo debetis intelligere, quia « aperiam ego os meum vobis, » id est, ego multa loquar vobis, et hoc non tantum in historia, sed « in parabolis, » id est, in hujusmodi locutionibus, in quibus et aliud intelligitur, quam litteralis sensus; « loquor » etiam vobis, « propositiones » id est, illas obscuras allegorias quæ vix possunt intelligi, sicut sunt divinationes illæ quæ problemata vocantur, velut quod Samson proposuit Philistæis, dicens: De comedente exivit cibus, et de forti dulcedo. Cum autem exposuissent illi hoc esse dictum de favo mellis, quod ipse invenit in ore leonis (*Judic. xvi*), proposuit quamdam parabolam, respondens: Nisi in vitula mea arassetis, propositionem meam non solvissetis: per vitulam uxorem suam intelligens, propositiones dico, factas « ab initio, » id est, ex quo Deus cœpit manifeste operari in illo populo, fecit mirabilia, quæ fecit in *Ægypto*.

« Quanta. » Secunda pars. Ideo debetis attendere propositiones quas ego loquar, quia non ex corde meo, sed ea quæ audivi et vidi loquor, et hoc est, « quanta, » id est, quam magna, quam infinita « audivimus, et cognovimus » esse vera, per ipsam impletionem, « et » credendum est illis. Audivimus, quia « patres nostri narraverunt nobis. » Cum dicit: narraverunt, ostendit rem non esse fictam, sed veram quæ narratur, et illa narratio non tantum fuit dictis, sed etiam scriptis.

Et illa quæ narraverunt sunt cognita ab omnibus per totum mundum, et hoc dicit; « non sunt occultata a filiis eorum, » id est, patrum nostrorum scilicet, omnibus nobis in populo Israelitico sunt manifesta « et in generatione altera, » id est, in gentili populo.

Dico patres narraverunt, « narrantes laudem Domini, » id est, quælibet opera Dei, in quibus laudandus merito apparet Deus, ut in incarnatione hominis et similibus, « et virtutes ejus, » id est, illa in quibus potentia Dei apparebat, ut in divisione maris Rubri, « et mirabilia ejus, » ut manna in deserto, « quæ » omnia non tantum dixit vel promisit Deus, sed « fecit. »

Hæc mirabilia fecit eis Deus, « et » postea « suscitavit testimonium in Jacob: et legem posuit in Israel. » Per legem, accipimus prohibitiones et instructiones vitæ; ipsam quoque legem testimonium vocat, secundum hoc quod testatur nobis æternam hæreditatem quam promittit nobis Deus. Suscitavit proprie dicit, quia lex naturalis in nobis sopita fuit, ad quam suscitandam, Deus dedit legem scriptam, quæ cum naturali quodammodo eadem erat. Et cum Deus multa beneficia promississet populo illi, valde sunt increpandi, qui non receperunt legem illam, in qua « quanta, » id est, quam mirifica « mandavit patribus nostris nota facere ea filiis, » id est, ut notificarent ea posteris, scilicet, non tantum

PATROL. CXVI.

A Judæis, sed « ut » etiam « cognoscat generatio altera » ea, scilicet gentiles.

« Filii qui nascentur, » ad hoc Deus dedit legem, ut notificetur posteris nostris; et ita complebitur quod « filii qui nascentur » de carnali progenie nostra, sicuti sancti Apostoli, « exsurgent, » id est, non acquiescent istis temporalibus, sed cor suum ad Dominum dirigent, « et narrabunt filiis suis » spiritualibus.

« Ut ponant spem suam » non in justitia sua, vel carnalibus observantiis, sed « in Deo, et non obliviscantur operum Dei, » id est, non sint ingrati de beneficiis Dei, sed per creaturas, et per beneficia sibi facta, intelligant ipsum Creatorem, « et mandata ejus exquirant. »

B Ideo exquirant, « ne fiant sicut patres eorum, generatio prava et exasperans. » Prava dicitur generatio illa, propter perversa opera, sicut propter idolatriam, et similia: et exasperans dicitur, quia de potentia Dei diffidens, ipsum Deum sæpe tentavit.

Bene dico « generatio » prava, quia generatio illa talis fuit, « quæ cor suum » distortum male intelligendo, « non direxit » ad bonum intellectum: « et spiritus ejus, » id est, ratio naturalis, « non est creditus cum Deo, » videlicet, si aliquando bene fuerunt cum Deo bene intelligendo, detraxerunt se ab illo, quasi Deus deciperet eos: velut, si aliquando per figuras res significatas intelligerent, retrahebant se, nec spiritum suum Deo committebant.

C Bene dico « generatio illa non direxit cor suum, » quia nec filii Ephraim, qui meliores fuerunt in populo illo: hoc dicit: « Filii Ephrem, intendentes arcum, et mittentes » sagittas, « conversi sunt in die belli. Per similitudinem dicit, quia sicut aliquis, intenso arcu, mitteret sagittas, et se paratum ad pugnandum ostenderet, in bello autem statim deficeret, ita et majores et prælati populi illius, cum se paratos ad servitium Dei ostenderent, dicentes visis miraculis: Quæcunque præcipiet nobis Dominus et famulus ejus Moyses, faciemus: statim a servitio Dei recedebant et idola colebant, et hæc est parabola, et per filios Ephraim, qui majores fuerunt in populo illo, prælati Ecclesiæ intelliguntur, qui cum Deo servire se ostendunt; tamen, non resistentes tentationibus diaboli, convertuntur in die belli.

Ita sunt conversi, quia « non custodierunt Testamentum Dei, » et hoc non ex difficultate præcepti, sed quia noluerunt, et hoc dicit: « et in lege ejus noluerunt ambulare; » similiter mali Christiani faciunt.

Et præter hoc, « oblii sunt benefactorum ejus » velut refectionem in deserto, « et mirabilium ejus, quæ ostendit eis, » veluti plagarum quas ostendit *Ægyptiis* (*Num. ii*).

« Coram. » Tertia pars. Horum, scilicet mirabilium, « coram patribus eorum » Moyse et Aaron, « fecit mirabilia in terra *Ægypti*, » et, ut majorem relinquat certitudinem, determinat locum, cum dicit: « in campo Thaneos. » Thanis est civitas *Ægypti*, apud quam decem plagæ factæ sunt, et interpretatur: hu-

mile mandatum. Allegorice: In Ægypto, id est, in tenebris hujus vitæ, facit Deus mirabilia coram patribus nostris spiritualibus, cum per ministerium eorum nobis peccata dimittit et gratiam Sancti Spiritus tribuit. Vel per mirabilia accipiamus invisibilia, et hoc facit nobis dum sumus in campo, id est, in planitie hujus vitæ: campo dico Thaneos, id est, in quo nobis est vivendum per humile mandatum.

In Ægypto fecit mirabilia, et educens eos de Ægypto (*Exod. xiv*), « interruptit mare » Rubrum, « et perduxit eos » usque ad aliud littus, « et statuit aquas » maris, « quasi in utre » stabiles, nullo modo fluentes, similiter aqua baptismi interrupta, quia est aliis salus, aliis mors; perducit nos Deus ab Ægypto, scilicet ab infidelitate ad securitatem cœlestis patriæ: et aquas, fluctus hujus sæculi, statuit quasi in utre, quia ita percipit, quod deinceps non possunt nobis dominari.

« Et deduxit eos, » post exitum maris Rubri, « in nube diei » quæ erat eis in refrigerium: « et tota nocte in illuminatione ignis. » Per nubem diei, Christi humanitatem significat, in qua divinitas latuit, quæ nobis præstat refrigerium contra incentiva vitiorum: per columnam ignis, eandem Christi carnem intelligimus, quæ illuminavit in nocte, id est, in ignorantia hujus vitæ, igne Spiritus Sancti.

« Interruptit petram in eremo (*Exod. xvii*), et adaquavit eos velut in abysso, multa, » scilicet in illa profunditate aquarum poterant melius refici. Petra interrupta in eremo, significat Christum nobis scissum et vulneratum in hoc mundo, unde prædes sit spiritualis et ineffabilis refectio.

Dico « petram interruptit, et de petra eduxit aquam, » in quo Dei magna potentia et ineffabilis erga nos notatur benignitas; « et deduxit tanquam flumina aquas, » quia rivus ille procedens de petra, sequebatur eos per desertum, et refectionem ministrabat; per quam aquam intelligimus gratiam spiritalem, quæ, de Christo procedens, refectionem per totum mundum ministrabat populo Dei. Aqua enim quæ in cruce fluxit de latere Domini; baptismi ablutionem nobis significavit, et alias spirituales gratias significavit, quibus peccata nostra lavantur.

Tot beneficia contulit eis Deus, « et » tamen ipsi adhuc « apposuerunt adhuc peccare ei; in iram excitaverunt, » id est, ad hoc ut vindictam de eis sumeret, provocaverunt « Excelsum in inaquoso, » id est, deserto, quod natura inaquosum est, significat ariditatem cordis eorum. Similiter mali Christiani post multa Dei beneficia, ad iram eum provocant, in inaquoso, id est, in sterili corde eorum.

In iram excitaverunt, et hoc non sine causa « sed quia, tentaverunt Deum in cordibus suis: » ad hoc « ut peterent escas animabus suis, » id est, quibus escis vitam servarent. Ita et mali Christiani tentantes, a Deo petunt corporales escas, vel spirituales, veluti scientiam, et similia: et bona quæ possumus, non explemus.

Ostendit quomodo tentaverunt, dicens: « Et male

A locuti sunt de Deo, » dicentes: « nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? » et rationem qua posset eis objici confringit, ac si ita diceret: Licet Deus in deserto nobis aquam dedisset, refectionem tamen aliam dare non poterit, quia naturale est petræ ut aqua inde exeat; panem vero et aliam refectionem in hujusmodi loco invenire difficile est.

Et hoc dicit: « Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt.

« Nunquid » licet hoc fecisset, « et panem poterit dare » in hoc deserto, « aut parare mensam, » id est, non solum panem, sed etiam copiosam refectionem; nec dico paucis hominibus, sed « populo suo, » id est, tantæ multitudini. Hoc quidem impossibile est. Sic quidam in Ecclesia, licet Christum pro nobis mortuum, confiteantur, et baptismi aquam ad remissionem peccatorum valere concedant, tamen de mensa, id est, de refectioe Dominici corporis, dubitant, non credentes quod Deus possit eos corpore et sanguine Filii sui in hoc deserto hujus vitæ pascere.

« Ideo. » Quarta pars. Sic tentaverunt Deum, « ideo audivit Dominus, » id est, intellexit, et implevit petitiones eorum, ne si statim interficeret eos, putaretur impotens, sicut illi dicebant. Audivit dico « et distulit » pœnam inferre eis, ut prius ostenderet suam potentiam implendo eorum petitiones, « et ignis, » id est, ira Dei « accensus est in Jacob » carnalem, id est, in minoribus, « et ira Dei, » id est, vindicta « ascendit » multiplicata est « in Israel, » id est, contra majores Judæorum. Vel ita: audivit Deus illos Judæos, et distulit pœnam illorum, et propter hoc ignis dilectionis accensus est in Jacob, id est, in populum supplantatorem, scilicet gentilem, quia contigit cæcitas in Israel ut plenitudo Gentium intraret.

Ignis dico accensus est in gentili populo, et ira ascendit in Israel, id est, in Judeos, ideo « quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus, » id est, in salvatione ejus, ut qui per mare duxerat eos, refectionem aquæ ministraverat et mensam parare posset.

« Et mandavit. » Ostendit quomodo Deus petitiones eorum adimplevit. Dico, audivit eos Dominus, « et » ideo « mandavit nubibus desuper, » id est, superiori aeri imperavit Dominus, ut plueret eis victum, et ipse Dominus « et januas cœli aperuit, » id est, cataractas cœli scilicet, vias cœli per quas pluvia cœlestis ad eos descendit.

« Et pluit illis manna ad manducandum, » id est, quod ipsi manducarent, et quid vocet manna determinat, dicens: « et panem cœli dedit eis. »

Et tunc « panem angelorum manducavit homo. » Cum dicit manna illud panem fuisse angelorum, nomen significatæ rei dat significantem. Christus enim, qui per manna significatur, panis et omnimoda dicitur refectio angelorum, secundum divinitatem. Allegorice, cum multi non bene credunt de Deo, nec sperant in salutari ejus, scilicet in Christo Jesu, tamen Deus mandat nubibus desuper,

id est, supremis prædicatoribus aperit Deus Januas A cœli, id est, divinam Scripturam : et per ipsos prædicatores pluit illis manna Deus, id est, Filium suum eis monstrat et notificat, quem proprie dicit panem angelorum, et hunc panem, scilicet Dominicum corpus et sanguinem realiter comedit homo, et præter manna, « misit » Deus alia « cibaria eis » et hoc non parce, sed « in abundantia. »

Ecce quomodo misit, scilicet « transtulit austrum » id est, ventum illum « de cœlo, » id est, de superiore aere, scilicet ne flaret superius, sed juxta terram ; « et Africum » illum alium ventum collateralem Austro, « induxit in virtute sua. »

« Et per istos ventos « pluit super eos carnes. » Ecce ostendit quæ cibaria miserit eis, carnes dico « sicut pulverem, » id est, cum tanta abundantia B quanta pulvis habetur ; et determinat quas carnes, scilicet « volatilia » non mortua, sed « pennata » et hoc cum tanta infinitate, « sicut arena maris. » Per Austrum et Africum, qui calidi venti sunt, possumus accipere sanctos prædicatores, fervore dilectionis calentes, per quos Deus pluit nobis carnes, id est, illas refectioes animæ quæ ita plenarie reficiunt animam, sicut carnes reficiunt corpus, veluti sapientiam, prudentiam, quas comparat pulveri propter subtilitatem cogitationum. Ideo vocat eas volatilia pennata, quia a terrenis sublevent hominem ad cœlestia : arenæ comparat ideo, quia copiosa sunt sicut arena. Per mare, quod salsum est, condimentum veri saporis intelligimus. Cum dicit, de cœlo transtulit, intelligimus quod Deus prædicatores suos transfert de contemplativa C vita ad activam, scilicet ut curam aliorum agant.

Pluit illis Deus volatilia, « et » illa « ceciderunt in medio castrorum eorum, » id est, « circa tabernacula eorum, » ut sine omni labore possent eos accipere.

« Et » ipsi « manducaverunt et saturati sunt nimis, » id est, multum, vel cum superfluitate ; « et » ita « desiderium eorum attuliteis. » « Non sunt fraudati a desiderio suo. » Similiter in tabernaculis, id est, in ecclesiis nostris : et circa, id est, in vicinis, possumus invenire ; quæcunque sententia nobis necessaria est unde animas reficiamus, et manducemus, et saturamur nimis. Quidam enim de scientiâ sua superbiunt et aliis spiritualibus donis, nec fraudamur a desideriis nostris.

Pars quinta. « Adhuc escæ eorum erant in ore D erum, et ira Dei ascendit super eos. »

« Et occidit pingues eorum, » id est, superbos in populo illo, « et » propter hoc « impedivit, » id est, contristavit « electos Israel » veluti Moysen, et similes. Similiter dum adhuc Dominicum corpus habemus quasi in ore, et ira Dei ascendit super nos et occidit pingues, id est, superbos et indigne Dominicum corpus sumentes, excæcatione mentis percutit. Vel dum sapientia magna sumus refecti, quoniam inde superbumus, occidit nos Dominus interioriter : et electi Israel, id est, viri et prælati nostri contristantur in Ecclesia.

« In omnibus his, » scilicet, inter omnes has vin-

dictas « peccaverunt » alii obstinati corde « adhuc : et non crediderunt in mirabilibus ejus. »

Et ideo « dies eorum » quantum ad eos qui non dñu vixerunt, « defecerunt, » acti quidem in vanitate, « et anni eorum » quantum ad eos qui diutius vixerunt « defecerunt cum festinatione. » Similiter : nos, cum alios pro peccatis puniri cognoscimus, non corrigimur, sed obstinati in peccatis deficiamus, et pœnam promeritam incurrimus.

Et « cum » ita « occideret eos, quærebant eum : et revertebantur, et diluculo, » id est, studiose « veniebant ad eum. »

« Et rememorati sunt, quia Deus adjutor est eorum, et Deus excelsus redemptor eorum est. » Similiter et nos propter timorem aliquando Deum requirimus.

Pars sexta. « Et dilexerunt eum in ore suo, » id est, bene assueverant mentiri, « et lingua sua mentiti sunt ei, » quia non diligebant in corde sicut testabantur in ore.

In ore dilexerunt, « cor autem eorum non erat rectum cum eo, » quia non propter Deum, sed timore pœnarum Deum se diligere fingebant : « nec fideles habitii sunt in testamento ejus, » ut legem ejus observarent, sicut in timore promittebant.

« Ipse autem est misericors » in natura sua, « et » etiam contra merita ipsorum « fiet propitius peccatis eorum, » et ideo « non disperdet, » id est, non prorsus destruet « eos. »

« Et abundavit » illa tanta misericordia Dei, « ut C averteret » ab eis « iram suam, » id est, vimictam quam de eis sumere cœperat, « et non accendit omnem iram suam, » ut de eis sumeret omnem promeritam pœnam.

« Et recordatus est » quasi oblitus, dum eos affligeret, « quia caro sunt, » scilicet « carnales sunt et fragiles, pronique ad peccandum, et hæc est maxima causa quæ Deum movet ut se misericordem nobis exhibeat. Econtrario maligni angeli propter hoc remanent inredempti, quia nulla eorum natura, quæ quidem perfecta erat, sed sola superba voluntas impulit eos ad peccandum. Et etiam recordatus est, quia « spiritus » est « vadens, » et « non rediens, » scilicet mortales sunt. Vel, spiritus vadens, id est, per se recedens a Deo, et non per se rediens ad ipsum Deum, et ideo necesse est homini, ut Deus apponat manum, et reducat eum. Similiter nos fieto corde Deum diligentes patienter sustinet Deus, et semper se misericordem nobis exhibet.

« Quoties. » Pars septima. Dominus ita misericors semper fuit eis, sed tamen contra ipsi « exacerbaverunt eum, » id est, acerbum esse, qui omnia bona eis negaret, meruerunt « eum in deserto. » Per desertum locum, intelligitur etiam cor eorum ab omni vera illuminatione desertum, et hoc « quoties » quasi sine numero « et » etiam « in fratre concitaverunt eum, » id est, ut digne eis pœnam inferret, et hoc « in iniquoso. »

« Et conversi sunt » a bono intellectu, quem ali-

quando de Deo habuerunt, visis signis, vel plagis A instabilitas, qui ad tempus credunt, et in tempore perterriti, ad pravam intellectum, et tentaverunt tentationis recedunt : hic quoque versus duas plagas Deum, de potentia Omnipotentis dissidentes, et sanctum Israel exacerbaverunt, id est, illum qui Israel sanctificat, in quo magna eorum reprehenditur stultitia.

« Non sunt recordati manus ejus, » id est, operationis ejus exhibitæ eis « die qua redemit eos, id est, liberavit, « de manu tribulantis, » scilicet Pharaonis.

Sic, et nos perversi a vero intellectu in deserto hujus vitæ, Deum multoties ad iram concitamus, non recordantes inter cætera beneficia ejus quod nos redemit de potestate tribulantis, id est, diaboli. Et nota quod in allegoria non attendimus continuas continuationes, sed solas verborum necessariorum B significationes.

« Sicut posuit » dico non sunt recordati : « Sicut posuit in Ægypto signa sua, et prodigia sua in campo Thaneos. » Per signa, minora miracula; per prodigia, majora intelligimus. Vel idem, sed secundum hoc dicatur signum Dei quod potentiam indicat : prodigium, quia in se dat nobis intelligere aliud. Ita et nobis in hac Ægypto, dum vivendum est in campo Thaneos, id est, in humili mandato, ostendit multa signa, et indicia suæ voluntatis.

« Et convertit. » Incipit enumerare plagas quas Dominus intulit Ægyptiis propter eos, et licet non ponat easdem quas Moyses, tamen decem ponit, sicut ipse Moyses, et contra decem plagas Ægyptiorum, ponit decem præcepta legis Augustinus, quæ C Deus populo suo dedit, et per decem intelligimus universas pœnas inimicorum et universas institutiones justorum.

Signa posuit in Ægypto, et hæc sunt signa. « Convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent. » Imbres vocat aquas de pluviis in cisternis collectis. Per flumina intelligimus profundiores Scripturas, ut Evangelium; per imbrem inferiores, velut sermones Augustini : hi convertuntur in sanguinem, quando ducuntur in intellectum carnalem, qui intellectus mortem propinat bibentibus.

« Misit » etiam « in eos cynomyiam, » id est, caninam muscam, « et » illa cynomyia « comedit eos » quia graviter mordebat eos, « et ranam, et desperdidit eos, » quia in nullo loco poterant stabiles esse propter ranas. Per cynomyiam improbitatem, quæ semper hominem inquietat, accipimus : per ranam loquacitas designatur, cui intendentes disparguntur a veritate : et in hoc versu duæ plagæ notantur.

« Et dedit ærugini fructus eorum. » De arboribus, per æruginem, quæ est aura nocens, vel nebula, et latenter segetes corrumpens, intelligitur superbia, quæ latenter corrumpit bonos mores, cum se existimat homo aliquid esse, cum nihil sit (Gal. vi) : « et » dedit « labores eorum » velut in satis « locustæ » quæ corrodent : per quam detractio intelligitur, quæ corrodens bonos labores annihilat. Potest per locustam, quæ instabile est animal, malorum intelligi

instabilitas, qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt : hic quoque versus duas plagas habet.

« Et occidit in grandine vineas eorum. » Per vineas collectiones hominum accipimus, qui in grandine, id est, in commutatione Dei, non vivificantur, sed conteruntur et occiduntur. « Et moros eorum in pruina. » Pruina quidem est fragilitas quædam, quæ prævenit bonum propositum alicujus : velut si quis proponat se regulariter et caste vivere, prævenitur a mala consuetudine amoris monialium, quo fructus boni propositi anticipatur et excoquitur : in hoc quoque versu continentur duæ plagæ.

« Et tradidit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum, » veluti domos, et similia, tradidit « igni. » Per jumenta fatui homines habentur, qui commutatione Dei grandinantur. Per ignem, ardorem concupiscentiæ, quo omnis possessio boni operis consumitur, intelligimus : hic quoque duæ plagæ continentur. Nota quod ubi Moyses in Exodo (cap. ix) has tres plagas posuit, scilicet cynipbes, ulcera muscarum, et tenebras, ponit Propheta æruginem, pruina, ignem, non fulguris, sed qui omnes possessiones incenderet.

« Misit... » Vult addere graviorem pœnam, scilicet percussorem primogenitorum : ad hanc quamdam præmittit comminationem, quasi diceret : Hæc mala prædicta intulit eis Deus, et præter hæc « misit in eos iram indignationis suæ, » non correctionis, scilicet procedentem ex Dei indignatione, videlicet, indurationem cordis, quod nollet dimittere populum Dei. Et post hanc iram misit in eos « indignationem » quod ipsi inter se dedignarentur, « et iram » quod sibi irascerentur invicem, « et tribulationem » per quæcunque alia peccata, quibus interius tribularentur. Hæc omnia dico « immissiones » factas « per angelos malos, » scilicet per ministerium diabolorum. Eodem modo, quia Deum ad indignationem provocamus, immittit nobis iram, id est indignationem, quod jam de commissis non compungamur, et deinde in pejora peccata justo judicio suo nos præcipit, ut habeamus inter nos indignationem, et iram, et tribulationem.

« Viam fecit. » Immissionem per angelos malos, et per hoc fecit « semitam iræ suæ, » id est, vindictæ suæ strictæ, et quasi per semitam exercitæ, dum in interiori tantum percussit eos, « viam, » id est, amplitudinem, dum omnia primogenita morte affligeret, « et » inde dicit, « non pepercit a morte animabus eorum : et jumenta eorum in morte conclusit, » in eodem pretio reputans homines et jumenta.

Præter jumenta « percussit » angelus ille percussiens « omne primogenitum » cujuscunque animalis, « in terra Ægypti, » et etiam « primitias omnis laboris eorum » veluti hordea, lina et similia quæ citius maturescunt, « in tabernaculis Cham. » Ægyptum vocat tabernaculum Cham, quia filii Chanaan, qui fuit filius Cham, filii Noe cœperunt Ægyptum inhabitare. Similiter in nobis facit Deus viam semite

iræ suæ, quando de levioribus peccatis subtrahendo gratiam, ad graviora nos permittit descendere. Animas etiam in morte concludit, quando usque ad contemptum Dei nos sinit præcipitari, et retinet nos in excæcatione mentis. Jumenta in morte concludit, quando omnem pudicitiam in nobis perire consentit. Vel per jumenta fatui intelliguntur qui simul a Deo cum astutis percutiuntur. Percutiuntur in nobis primogenita, scilicet fides et talia, si permanemus in Ægypto, id est, in tenebris hujus vitæ. Percutiuntur primitiæ laboris, quando charitas, quæ major est inter alias virtutes, vel aliæ præcipuæ virtutes in nobis pereunt, quod erit si inveniamur in tabernaculis Cham, id est, diaboli. Cham enim callidus interpretatur, per quod diabolus intelligitur. Vel descensus Cham, per quod mundus intelligitur, cujus amatores semper descendunt in profunditatem vitiorum.

« Et abstulit. » Pars octava. Has plagas intulit Deus Ægyptiis, « populum suum, » scilicet Judæos « abstulit » de terra Ægypti « sicut oves, » non quod illi se oves facerent, sed ille ducebat eos tam benigne, sicut bonus pastor oves, « et perduxit eos tanquam gregem in deserto. »

« Et deduxit eos » per desertum « in spe » promissæ hæreditatis, « et non timuerunt » aliquem de inimicis, quod posset eis auferre promissam patriam, « et inimicos eorum operuit mare. » Sic et nos ducit per desertum hujus vitæ tanquam oves, et auferit de manu inimici, et ducit in spe æternæ patriæ, nec timemus quod aliquis inimicorum iter nostrum possit impedire. Et inimicos nostros, peccata scilicet, dimergit in mare, id est, in aquas baptismi.

« Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, » scilicet, Sion, qui sanctificatus est cæremoniis eorum, « montem » dico « quem non gladius eorum » acquisivit, « sed » dextera, « id est, potentia » ejus. »

« Et ejecit a facie eorum gentes, » quæ prius illam terram obtinebant, « et sorte divisit eis terram, » secundum singulas tribus « in funiculo distributionis, » scilicet æquali mensura. Ita inducit nos Deus in montem sanctificatum suæ habitationis, scilicet Ecclesiam, quam acquisivit dextera ejus, quia nullo modo potuisset illud fieri vel permanere, nisi Dei operatione. Et ejecit a nobis gentes, scilicet vitia, ne permaneamus in priori genitura; vel gentes, dæmones, qui nos prius possidebant, ita quod removeat a facie nostra, nec jam conspiciamus eos in nobis. Et dividit nobis terram, id est Ecclesiam, qua alios facit presbyteros, alios conjugatos: et hoc sorte, id est, non humano judicio, sed sola Dei electione: et hoc funiculo distributionis, quia unicuique dedit gratiam suam Deus ad mensuram.

Gentes ejecit, « et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel. » Sic viros videntes Deum facit inhabitare jam per spem locum unde corruerunt dæmones; vel ubi prius in nobis habitabant vitia, fecit virtutes habitare.

A Et licet tot beneficia contulisset eis Deus, ipsi tamen jam habitantes terram promissionis, « tentaverunt, et exacerbaverunt Deum, excelsum, et testimonia ejus non custodierunt, » id est, præcepta ejus implere neglexerunt.

« Et averterunt se » ab eo, « et non servaverunt pactum » quod pepigerant cum Domino, dicentes: Quæcunque præcipiet nobis Dominus, faciemus, « et conversi sunt in arcum pravum, » id est, similes sunt facti pravo arcui, « quemadmodum patres eorum. » Arcus pravus dicitur, qui cum minatur, nihil percutit: vel qui, cum debeat ferire hostem, percutit dominum. Ita et nos exacerbamus Deum, nec legem ejus custodimus, et factum in baptismo pactum quod diabolo et pompis ejus renuntiavimus, non observamus, sed in arcum pravum convertimur, bene nos facturos promittentes, et non complentes, vel quia dum aliis mala paramus, in nos ipsos mala refundimus.

B Et « in iram concitaverunt eum in collibus suis, » in quibus adorabant idola, « et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt, » cum debitum Deo honorem suis sculptilibus impartirent. Et similiter in collibus, id est, in superbia nostra, nos Deum ad iram concitamus, et in sculptilibus, dum ad idololatriam convertimur, vel dum nummos nimis cupide contemplantes veneramus, vel libidini, vel alicui talium, quasi Deo sollicitè servimus.

C Audivit Deus. » Pars nona. Continuatio. Sic provocaverunt eum, et ideo « audivit Deus, » id est intellexit, « et sprevit: et redegit Israel valde ad nihilum, » cui nulli hostium poterant resistere. Sic nos Deus spernit, et facit cedere cuilibet tentationi.

« Et » propter eorum nequitiam « repulit tabernaculum » quod erat in « Silo, » quia permisit ab Allophilis arcam quæ erat in tabernaculo capi (I Reg. iv), « tabernaculum suum ubi habitavit in hominibus, » quia in tabernaculo dabat Deus responsa. Similiter repellit illos qui militant in Ecclesia, in quibus habitavit ipse, si ipsi sint in Silo, id est, carnaliter vivant.

D Et tradidit » ostendit quomodo repulit tabernaculum, quia « tradidit virtutem eorum, » id est, arcam, quæ erat virtus eorum, quia ea præsentè semper vincebant inimicos, tradidit « in captivitatem » Philistinorum, « et pulchritudinem eorum, » id est, eandem arcam, de qua ipsi gloriabantur super omnes Gentes, « in manus inimici, » scilicet ejusdem populi. Ita libertatem nostri arbitrii, quæ est virtus nostra et gloria nostra, tradidit propter nequitiam nostram in servitium diaboli.

« Et conclusit in gladio populum suum, » quia permisit eos ab inimicis occidi, « et hæreditatem suam sprevit; » similiter gladio diaboli permittit nos occidi.

« Juvenes eorum comedit ignis, » id est, furor inimicorum: « et virgines eorum non sunt lamentatæ, » sicut consuetudo exigebat. Ita juvenes, id est, fortes in Ecclesia, comedit ignis concupiscentiarum, et vir-

gines in corpore non sunt lamentatæ a prælatis Ecclesiæ, quia prorsus desperant de eis quandoque.

« Sacerdotes eorum, » scilicet Ophni et Phinees, filii Heli « ceciderunt in gladio » Philistinorum; « et viduæ eorum non plorabantur. » Similiter sacerdotes nostri cadunt in gladio oris Dei, cum his quæ bene annuntiant contraria faciunt, et viduæ nostræ reales non plorantur a prælatis Ecclesiæ, quia de eis desperatur quandoque. Vel per viduas quoslibet in Ecclesia castitatem voventes, possumus accipere, qui juste non plorantur, si votum frangentes, recedunt in usum libidinis.

« Et excitatus est » Dominus. Ostendit quomodo de persecutoribus vindicavit se Deus, quibus videbatur « dormiens Deus » tanquam ebrius, dum suos ita affligi permitteret. Continuatio. Propter peccata sua ita permisit affligi suos, « et » tandem « excitatus est Dominus, tanquam dormiens, tanquam potens crapulatus a vino : » quia sicut aliquis potens, si multum potatus, obdormit, excitatus, et ad iracundiam motus, maximum furorem exercet, ita Dominus quasi magnum furorem exercebat, cum se de Philistæis tam acerrime vindicavit.

« Et percussit. » Excitatus est, « et percussit inimicos suos, » scilicet Azotios, « in posteriora, » quia immisit eis mures, qui roderent eis anos : et hoc « opprobrium dedit eis sempiternum. » Inimicos suos percutit Deus in posteriora, id est, in eis qui relinquuntur post hanc vitam : quia aufert eis vitam æternam, et dat eis opprobrium sempiternum, quia detruduntur in infernum.

« Et repulit. » Plaga decima. Continuatio : Sic se de populo suo vindicavit, « et repulit tabernaculum Joseph ; et tribum Ephraim » quæ melior erat inter filios Joseph, « non elegit » quod regem constitueret eum populo.

« Sed elegit tribum Juda » ut reges inde faceret « montem Sion quem dilexit, » in quo ille rex situs, domum ædificaret suam.

« Et ædificavit sanctificium suum, » id est tabernaculum suum, « sicut unicornis, » id est, potenter, quod nullus possit eis resistere, « in terra, quam fundavit in sæcula : » hoc non potest diei ad litteram, sed magis intelligendum est ad allegoriam. Ita Deus in hac vita repulit tabernaculum Joseph, id est, augmentatos in hoc sæculo, quod non sint tabernaculum Dei, et tribum Ephraim, id est, fructificantes in hoc sæculo. Et elegit Juda, id est, confidentes : et montem Sion, scilicet sanctam Ecclesiam. Et ædificavit sanctificium suum, id est, Ecclesiam sanctificatam sibi bonis prælatis et aliis bonis membris, sicut unicornis, ut supra. Vel sicut, unicornium, quia illi qui sunt in Ecclesia, sunt similes unicorni, quia et viriliter resistunt impugnatoribus et casti sunt : quam Ecclesiam fundavit permansuram in sæcula. Ita Judæi putaverunt terram et legem suam esse fundata in sæcula.

Tribum Juda elegit « et » inde « elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium, » et

« accepit eum » in regem « de » euntem « post fluctantes, » id est, post oves.

Elegit « pascere Jacob, » id est, ut pascat « Jacob servum suum, et Israel » eundem populum : non tantum servum, « sed hæreditatem suam. Et » ipse David « pavit eos in innocentia cordis sui » præbendo eis exemplum innocentiae, « et deduxit eos in intellectibus manuum suarum, » id est, in intellectualibus operibus, factis cum discretionem et intellectu, in quibus daret aliis exemplum bene et honeste operandi. Per David Christum intelligimus, quem sustulit Deus de post cœtantes, quia assumpsit eum in cœlum, cum ipse in hoc mundo multos fecundos Deo faceret : vel de Judaico populo, ubi cum multos fecundos faciebat, sustulit ad gentilem populum, et ad hoc elegit ut pasceret Jacob, id est, gentilem populum posterius natum, et supplantatorem Judaici populi : et Israel, id est, ipsos Judæos pasceret eadem spirituali doctrina, quam et gentiles pascebat.

IN PSALMUM LXXVIII.

TITULUS : *Psalmus Asaph.*

« Deus, venerunt Gentes. » Psalmus iste convenit Asaph, id est, fideli Synagogæ, quæ hic loquitur de vastatione Hierusalem, quam videt futuram sub Antiocho rege, in tempore Machabæorum (*II Mach. vi*): et similiter in Ecclesia Christi intelligit Propheta multoties eventurum. Materia est populus ille Dei. Modus : In prima parte ostendit mala quæ sustulit populus ille, et pollutionem templi Dei factam ab Antiocho rege. In secunda parte, quæ incipit : « Usquequo, Domine, irasceris in finem ? » precatur vindictam de inimicis, et adiutorium populo Dei. In tertia parte, quæ incipit : « Innotescat in nationibus, » petit quod per vindictam convertat Deus inimicos, et semper possideat, et defendat filios mortificationum, id est, illos qui in defensione veritatis imitantur Judæos istos : qui pro veritate ab Antiocho interficiuntur, sicut Eleazarus, et septem fratres, qui magis mori elegerunt, quam mandatum Dei præterire (*II Mach. v, vi, vii*). Intentio est nos ad compassionem invitare. Et deplorans vastationem populi sui et fidelis Synagogæ,

Sic incipit : O « Deus, Gentes, » id est, gentiles, scilicet Antiochus et sui, « venerunt in hæreditatem tuam, » scilicet, Hierusalem, « polluerunt templum sanctum tuum, » quia in templo tuo fecerunt adorari idolum, et stupris, et aliis immunditiis illud polluerunt, et « posuerunt in pomorum custodiam, » quia fecerunt eam desertam, sicut casula quæ sunt in pomariis vel vineis, quæ collectis fructibus deseruntur.

Et non tantum in viventes sæviunt, sed etiam mortuam, et hoc est « posuerunt morticina, » id est, cadavera insepulta, « servorum tuorum, escas volatilibus cœli, » et non tantum avibus, sed etiam « bestiis terræ » scilicet lupis et canibus posuarunt escas « carnes » non tantum dico servorum, sed etiam « sanctorum tuorum. »

Et sanguinem ipsi effuderunt, id est, cum magna copia eos occiderunt et tanquam aquam, id est, viliter, sine omni respectu misericordiae et non in sola Hierusalem, sed etiam in circuitu Hierusalem, et non erat qui sepeliret eos, quia vel prohibebantur vel in tanta tribulatione erant, quod nulli vacabat.

Et hic Propheta qui loquitur, vel quilibet de fidei populo, cognoscens de populo illo, et condolens malis eorum, quasi de proprio damno, ponit se in numero eorum dicens: Facti sumus opprobrium vicinis nostris qui saepe nobis impropere, et ostendit per duas partes; opprobrium scilicet facti sumus et subsannatio, id est, derisio quae fit per nasum, et illusio quia multis verbis nos deridebant, et eramus quasi eorum spectaculum et his qui in circuitu nostro sunt. Per haec omnia vult Propheta commovere Deum iudicem ad misericordiam erga populum suum. Haec eadem mala sunt inventa in Ecclesia eodem modo.

Usquequo. Pars secunda. Haec mala veniunt populo tuo, sed usquequo, Domine, iraseris? Id est, quasi iratus populum tuum tribulari permittis? Erit hoc usque in finem, id est, usque ad tempus gratiae. Et usquequo accendetur, id est, multiplicabitur ad puniendos tuos et zelus tuus, id est, indignatio pro peccatis eorum exhibitae? et velut ignis qui, quandiu materiam invenit, non deficit: quasi tandiu tribulatio, quandiu aliquod peccatum purgandum erit. Vel igni zelus Dei comparatur: quia sicut ignis mollia comburit, et dura fortiora et probata reddit, sic tribulatio molles consumit et desiccare facit; probatos vero fortes reddit.

Noli, dico, irasci populo tuo, sed effunde, id est, cum magna copia immitte iram tuam, id est, vindictam tuam in gentes, id est, in gentiles illos, quae te non noverunt, nec te Deum esse crediderunt: et non dico in minores de populo, sed effunde in regna, id est, in reges, quae nomen tuum non invocaverunt. Judaei quidquid facerent, nunquam te, o Domine, Deum suum esse negaverunt.

Ideo debes effundere, quia comederunt, id est, destruxerunt Jacob, id est, populum Israel, et locum ejus, id est, civitatem Hierusalem, et desolaverunt, id est, desolatam et devastatam reddiderunt. Vel comederunt Jacob, id est, quosdam de illis in corpus suum traduxerunt.

In illos iram effunde, et nostri miserere: hoc dicit ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, id est, non tantum quas habemus noviter factas, sed quas a primis patribus accepimus, et in quibus consuevimus, illas ne memineris, id est, ne punias, sed cito misericordiae tuae, id est, remissiones peccatorum, et aliae misericordiae tuae anticipent nos, id est, praevenerint nos, antequam in iudicium adducamur: ideo precor ut misericordiae tuae anticipent nos, quia pauperes facti sumus nimis, id est,

A nullo modo secundum merita nostra sufficientes, ad praemium vitae aeternae.

Sed contra nostram impossibilitatem tu, Deus, adjuva nos ad bene operandum, qui bene facere debes, quia tu es salutaris noster, id est, a quo solo expectamus salvationem, et libera nos a peccatis nostris propter gloriam nominis tui, id est, quia inde nomen tuum glorificabimus, et laudem inde nobis nullam attribuemus. Sicut illi Judaei petebant liberari ab Antiocho et aliis persecutoribus, sic Ecclesia, ne aliquando devincatur a persecutore; libera dico et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum, ut etiam haec persecutio quam sustinemus sit destructio et combustio peccatorum nostrorum. Cum dicit adjuva, innuit se ex libertate arbitrii aliquid posse. Adjuva dico ne forte dicant in Gentibus, Ubi est Deus eorum? Putabant enim gentiles Judaeos Deum non habere, quia invisibilis erat, et improperantes Judaeis dicebant, quod nubes et inania colerent.

Pars tertia. Ne illud dicant, et hoc potius eveniat, quod ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est, innotescat in nationibus, id est, in gentibus, quae proprie dicuntur nationes, quia remanent quales fuerunt naturae, scilicet gentilitate viventes, intelligant Deum in se ulcisci, et propter hoc convertantur. Dico ultio innotescat, et hoc cito, et hoc est coram oculis nostris, ita quod nos videamus, et nostram vindictam intelligamus. Et gemitus compeditorum, id est, ipsorum Judaeorum, qui compediti et captivati ligantur ab Antiocho et aliis, introeat in conspectu tuo, ut placeat tibi liberare omnes.

Secundum et posside quidquid sit de liberatione captivorum compeditorum, filios mortificatorum, id est, imitatores eorum, qui pro veritatis defensione occiduntur, scilicet ut veritatis defensores possint vocari, qui bene hoc potes, secundum magnitudinem brachii tui, ut non tantum deterreant eos poena quantum incitent coronae.

Ita fac tuis, et redde vicinis nostris improprium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domino dum exprobrarent tuis, septuplum, id est, multiplicem vindictam, scilicet per septuplum vult intelligi, quod poena illa compuncti illuminentur Spiritu septiformi: redde dico ita, quod in sinu eorum sit, id est, in secretiori parte, scilicet in anima.

Illud improprium reddatur eis, nos autem improprium non meremur, sed potius existentes semper et populus tuus qui tibi diligenter servimus, et oves pascuae tuae, id est, quas tu pascis et reficis spirituali pastu, scilicet doctrina, et confitebimur tibi, id est, laudabimus te in saeculum, id est, quandiu aliquod saeculum erit. Potest et ita continuari: Haec mala nobis inferuntur, sed tamen nos confitebimur tibi semper, nec tantam confitebimur, sed etiam annuntiabimus laudem tuam aliis in generatione et generationem, id est, quandiu aliqua generatio erit.

IN PSALMUM LXXIX.

TITULUS : *In finem, pro his qui commutabuntur, psalmus pro Assyriis, testimonium Asaph.*

« Qui regis Israel. » Psalmus iste dirigit in finem habitus pro his qui commutabuntur. Loquitur enim de commutandis, ostendens Ecclesiam dilatandam per totum mundum; qui autem commutati sunt de Adam in Christum, sunt de Ecclesia: et ne dubitet aliquis hanc commutationem futuram, dicit testimonium Asaph, id est, hoc testatur fidelis Synagoga, quæ loquitur, ubi ponit Ecclesiæ dilatationem. Materia est adventus Christi. Modus. In prima parte petit adventum Christi, reputans sine eo omnia alia Dei beneficia esse inutilia: conquerens etiam de adventus dilatione. In secunda parte, quæ incipit: Vineam de Ægypto transtulisti: ponit dilatationem Ecclesiæ, quæ per Christi adventum fiet, et etiam multam Ecclesiæ dejectionem: et loquitur per quamdam similitudinem, quasi Deum comparet agricolæ, Ecclesiam vineæ. In tertia parte, quæ incipit: « Deus virtutum convertere, » petit consummationem Ecclesiæ, quæ futura est in novissimis temporibus, cum etiam plenitudo Gentium et Judæorum convertetur. Intentio est nos facere certos de commutatione, quod etiam notatur in titulo.

Attendens autem Propheta, et quicumque loquitur de synagoga, alia omnia Dei beneficia sine adventu Filii nostræ salutis inefficacia, ita incipitur de adventu filii: Deus « qui regis Israel » in præceptis tuis, « intende, » scilicet mitte quem missurus es, sine quo nihil valet nobis, si bene fecerimus: « qui » etiam « deductus » de virtute in virtutem « Joseph, » id est, eundem Israeliticum populum, « velut ovem, » intende.

« Qui sedes super Cherubim, » id est, illum ordinem angelorum, qui interpretatur plenitudo scientiæ: Deus autem dicitur sedere et immorari in his in quibus plenitudo est scientiæ, et cognitionis Dei: quasi tu qui modo solis angelis cognitus es, « manifestare » id est, per assumptam humanitatem innotesce nobis, « coram Ephraim, Benjamin et Manasse, » id est, coram Judæis: hæc nomina ideo posuit, quia vidit apta nobis ad aliud significandum. Per Ephraim intelligimus omnes in Ecclesia, qui sunt fructificantes et crescentes in bonis operibus: per Benjamin, qui filius dexteræ interpretatur, intelligimus omnes qui potiora instituunt, vel qui sunt in dextera iudicis collocandi: per Manassen, qui obliviosus dicitur, eos qui eorum quæ sunt mundi obliviscuntur, intelligit.

Dico manifestare, ita scilicet, « excita potentiam tuam, » id est, virtutem, qua omnia creasti: quæ quidem potentia sopita et inutilis erit reputata, nisi illud compleatur, cuius alia facta Dei significata fuerunt: « et veni, » id est, sume carnem, « ut » per hunc adventum tuum « salvos nos facias, » id est, de potestate diaboli nos omnino eripias.

Et ut nos salvos facias, « Deus converte nos » ad te de infidelitate, « et ostende faciem tuam, » id

A est, Filium tuum, ut in Christo cognoscamus tuam divinitatem, « et sic salvi erimus. »

Ut autem ostenderet Propheta, adhuc aliquantulum adventus Christi superesse moram, quasi Deum reputans iratum conqueritur. Continuatio: Dico veni, et, o Domine, cur tantum differs? et hoc est « Domine Deus virtutum, » id est, cœlestium angelorum, « quousque irascaris super orationem servi tui? » id est, iratum te ostendes mihi servo tuo ad te oranti, differendo mittere Filium, cuius adventum ego oro? Cum dicit, Deum ostendit talem, qui nos bene possit salvos facere: dat etiam intelligi quod nos cultores faciat Deus socios illarum virtutum.

Et quousque, Domine, « cibabis nos pane lacrymarum? » Per lacrymas accipit quascunque miseras hujus vitæ, sed quia intelligit has sibi esse plenam refectionem et purgationem, vocat cibum et potum, et ideo dicit, « et » quousque « dabis potum nobis in lacrymis? » id est, quæ lacrymæ erunt quasi potus et bona relectio, quæ lacrymæ erunt « in mensura, » id est, quales sustinere possumus. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, dicit Apostolus.

Bene dico nos positos in lacrymis, quia tu « posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, » quia vicini nostri contradicunt nostræ veritati: et non tantum contradicunt, sed « etiam inimici nostri subsannaverunt nos, » id est, deridebant rugato naso.

C Sed contra istos « Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus. » « Vineam de. » Pars secunda. Bene dico salvi erimus, quia tu, Deus, nostram salvationem bene demonstrasti in figura illa, quando populum tuum de Ægypto eduxisti, et in terra promissionis plantasti: hoc dicit « vineam, » id est, Judaicum populum quem tu excolebas, sicut bonus agricola dilectam vineam, « transtulisti de Ægypto; ejecisti gentes » de terra promissionis, « et eam » vineam ibi « plantasti, » id est, firmiter collocasti, et inhabitare fecisti.

D « Dux itineris fuisti in conspectu ejus, » quia in nube præeunte manifeste te eis ostendisti, « et plantasti radices ejus, » id est, principes per quos alii sustinebantur, « et » populus ille « implevit terram » promissionis. Vel si per terram totum mundum accipiamus, dicemus hoc potius intelligendum de tota Ecclesia, significata per vineam, quam de vinea ipsa. « Umbra, » id est, cura « ejus » et sollicitudo de eis reddendis « operuit montes, » id est, majores, ne ipsi agerent pro sua voluntate, sed curæ subditorum intenderent, « et arbusta ejus, » id est, excrementa hujus populi, operuit et impedivit « cedros, » id est, altissimos eorum prælatos: non dico cedros diaboli, scilicet elatos hujus mundi, sed « Dei: » quanto magis enim populus ille excrecebat, tanto majori cura eorum prælati occupabantur.

« Extendit palmities, » id est, « filios suos usque ad mare » quo terminatur Judææ regnum « et pro-

pagines ejus, id est, extensiones ejus, scilicet filios filiorum extendit et usque ad flumen Jordanis.

« Ut quid, » quandoquidem tot beneficia fecisti illi populo et ut quid destruxisti maceriam ejus? id est, defensionem ejus: et ut quid vindemiant, id est, conculcant, eam omnes qui prætergrediuntur viam, id est, præcepta Domini; vel gentiles, qui legem non habent.

Bene dico, quod prætergredientes conculcent, quia aper, id est, Vespasianus, immundus quasi veniens de silva, id est, de inculta terra, scilicet de gentilitate, exterminavit eam, id est, extra terminos terræ suæ captavit eam, et singularis, id est, Titus, ferus, et superbus, depastus est eam, id est, prorsus destruxit, quia quos pater suus Vespasianus prius attriverat, iste funditus consumpsit: qui ideo singulari, id est, apro, comparatur, quia ferus est sicut aper. Per vineam eductam de Ægypto, Ecclesiam intelligimus, eductam de tenebris hujus mundi, cujus itineris dux est Christus, qui propositus est nobis, ut ejus vitam imitemur. Et radices Ecclesiæ, id est, sanctos doctores, per quos sustentatur Ecclesia, plantasti ita, quod aliquo vento diaboli non possunt dimoveri: et ipsa Ecclesia implevit terram, quia per totum mundum diffusa est: et umbra ejus, id est sollicitudo et cura ejus, operuit montes, id est, Apostolos impedit, dum eos a contemplatione sua revocat, et arbusta ejus, ut supra. Vel umbra, id est, protectio Ecclesiæ operuit montes, quia nullus est tam altus in Ecclesia quin sub protectione Ecclesiæ Dei protegatur et unione: quia si separaretur de unione Ecclesiæ Dei, ab omni altitudine decideret.

Similiter arbusta ejus cedros Dei et illa vinea, id est Ecclesia, extendit palmites, id est, prædicatores suos, usque ad mare Orientale et Occidentale: et propagines, id est, filios suos quibus dilatatur, extendit usque ad flumen Jordanis, per medium mundi, usque ad baptismum pervenire fecit. Flumen ideo ponit, quia inde cœpit baptismus, per quod per totum mundum Ecclesia dilatatur, et illius Ecclesiæ materiam destruit Deus, quando permittit suos tribulari, vel in peccata demergi: et qui prætergrediuntur viam, id est, mandata Dei, vel ipsum Christum, per quem debent venire ad Deum: vindemiant eam, id est, conculcant et affligunt eam. Aper dicitur quasi asper, id est, diabolus, veniens de silva, id est, de silvestribus hominibus, qui cultum Dei ignorant, exterminat Ecclesiam, dum membra ejus alienat ab ea: et ipse idem diabolus singularis, ferus, depastus est eam Ecclesiam, quia totam fere consumet eam in tempore Antichristi.

« Deus. » Pars tertia. Hæc mala eveniunt vineæ tuæ, sed o Deus virtutum, convertere, ab ira tua, quod jam non velis inferre ei mala et respice de cœlo, id est de humanitate Christi, et vide, id est, fac videri, quod tu diligas eam conferendo bona: « Et visita vineam istam » sanando eam quasi infirmam.

A « Et perfice eam » vineam, id est, Ecclesiam, quam plantavit dextera tua, id est, Filii tuus, et perfice super filium » ut ipse, filius sit fundamentum Ecclesiæ, quem confirmasti tibi dicendo: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. III, XVII; Marc. I).

Dico perfice, nec dubito, quia peribunt in illa Ecclesia, ab increpatione vultus tui, id est, Filii tui qui dicitur vultus et imago tuæ substantiæ, qui per se et per suos, homines increpat de peccato: peribunt dico incensa igni, id est, peccata igni comparabilia, veluti libido, et similia, et suffossa, id est, peccato dolose facta: et per hæc duo innuit destructio omnium peccatorum.

Et ut hæc Ecclesia ita perficiatur, fiat manus tua id est operatio tua, super virum id est, Christum, dexterae tuæ id est, Verbo tuo unitum: et super filium non hominum, sed hominis, id est virginis, quem confirmasti tibi. Hic innuit Christum Deum et hominem, qui, per operationem Dei, Ecclesiam possit perficere.

« Et, » si hoc fiat, non discedimus a te, qui prius discessimus, quando præter te aliud quærebat: et tu, Domine, vivificabis nos vera vita quæ Deus est: et deinde invocabimus nomen tuum.

Et ut a te non discedamus, Domine Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus, ut supra. Et hic versus toties repetitur quia summa materiæ pendet in eo.

IN PSALMUM LXXX.

TITULUS: In finem, pro torcularibus psalmus ipsi Asaph, in quinta sabbati.

« Exsultate Deo. » Psalmus iste Asaph est, id est, fidelis Synagogæ, quæ loquitur hic: pro torcularibus habitus, id est, pro Ecclesia, quæ torcularibus comparatur, quia sicut in torculari vinum habetur quod reservatur, et acinum quod ejicitur, ita in Ecclesia quidam ad beatitudinem assumuntur, quidam rejiciuntur. Torcularibus dico significatis, in quinta sabbati, id est, per opera facta in quinta sabbati. In ea enim die, produxit in animam viventem pisces et aves ex aquis: quia omnes aves ex aquis fecit: unde et monachis sunt permissæ. Per aves quæ sublevantur in altum, boni de Ecclesia intelliguntur: quia, relictis mundanis, ad cœlestia tendunt. Per pisces quæ in imo remanent et semper sunt solliciti, intelliguntur illi qui terrenis insistent, et semper in appetitu mundi sunt solliciti: psalmus dico dirigens in finem. Materia est Ecclesia, scilicet quicumque renati sunt aquis baptismatis. Modus. In prima parte Asaph, id est, Propheta, vel alius fidelis de Synagoga, admonet perfectos de Ecclesia, scilicet qui per aves intelliguntur, exsultare in Domino et laudare eum. In secunda, quæ incipit: Audi, populus meus, inducit fidelis Synagoga Deum loquentem, et increpantem malos de Ecclesia, quæ per pisces intelliguntur, ipsi tamen non desistunt. In tertia parte, quæ incipit: Inimici Domini mentiti sunt,

inrepat Synagoga malos, qui nolunt a sua nequitia A prorupit et etiam « probavi te » postea apud aquam cessare. Intentio est admonere ad volatum. contradictionis ; » probavit Deus Israeliticum populum, et ipsum Moysen, dubitantes de divina potestate (*Num. xx*). Vel, ut alii dicunt, de se præsumptem, et ideo non potuit populum in terram promissionis inducere. Sic probat Deus illos de Ecclesia ad aquam contradictionis, id est, ad doctrinas hæreticorum, quibus boni contradicunt, et mali cedunt.

Et admonet ipsa Synagoga perfectos, ita dicens : « Exsultate Deo, » id est, ad honorem ejus, « adiutori nostro » qui nos adjuvat ad bene operandum contra mundum deceptorem ; « et jubilate, » id est, inexplicabilem verbis lætitiâ mente concipite, « Deo Jacob. » Et ut possitis exsultare et jubilate, « sumite psalmum, » id est, spiritualem operationem, « et date » Deo « tympanum, » id est, laudem et mortificationem carnis vestræ : et ideo hoc facite, quia « psalterium, » id est, contemplatio, junctum « cum cithara, » id est, cum mortificatione carnis, scilicet activa vita, est jucundum » Deo, quia « idem accipimus per psalterium quod per psalmum.

« Buccinate, » id est, aliis annuntiate laudem Dei « tuba, » id est alta voce, « in Neomenia, » id est, in vestra invocatione. Præceptum est in lege in figura nostræ invocationis, quod populus ille buccinaret in Neomenia, id est in nova luna. Mene enim Græce, mensis est Latine, neon vero novum. Buccinate » dico « in insigni die solemnitatis vestræ, » id est, in illuminatione vestræ innovationis, quæ vobis debet esse magna solemnitas.

Ideo buccinate, « quia præceptum in Israel est » illis ad litteram (*Lev. xxxii*), nobis spiritualiter, « et » si negligitis, timendum est vobis, quia « Deo Jacob est iudicium » in quo salvabit obedientes, et damnabit negligentes.

Et « illud » præceptum, scilicet legem suam, C « posuit in Joseph, » id est, populum augmentavit, scilicet gentilem populum, qui superaccrevit Judaico populo, ita quod esset illi « testimonium, » id est, quod testaretur quid esset faciendum, quid dimittendum, « cum » ille populus « exiret de terra Ægypti, (*Exod. xxii*) linguam quam non noverat, audivit, » id est legem. Similiter populus Christianus exiens de Ægypto, id est de tenebris infidelitatis, audit prædicationem fidei et legem vivendi quam prius non audierat.

« Divertit » etiam Deus « dorsum ejus » populi, id est Israelitici, « ab oneribus » quæ portabant in Ægypto, « et manus ejus » populi « servierunt in cophino. » Cophinus vas est, in quo cogebantur portare fimum. Similiter divertit Deus dorsum, id est, rationem qua eriguntur fideles ad superiora ; ab oneribus peccatorum, et manus divertit, id est operationes fidelium ; a cophino, id est ab immunditia, in qua prius diabolo serviebant.

In tribulatione divertit, dicens : « In tribulatione invocasti me » verbis, « et liberavi te : » etiam « in abscondito tempestatis exaudivi te, » quando nec audebas, audientibus Ægyptiis, ad me gemere : præcepit enim Pharaon, quia audivit eos ad Deum clamasse, ut sic operibus gravarentur, quod eis non vacaret ad Deum clamare. Ita exaudit Deus suos fideles in abscondito tempestatis, quando sedat in eis bellum suggestionis, quæ nondum ad apertum actum

« Audi. » Pars secunda. Hæc dixit Dominus bonis de Ecclesia, modo incipit malos admonere. Contra hæc omnia bona feci tibi, et ideo o « populus meus, » factus meus in baptismo, « audi me, » id est, intellige, « et contestabor te, » id est testimoniis Scripturarum comprobabo quæ tibi dixerò : et o « Israel, » id est, videns Deum fide, « si audieritis me » obtemperando præceptis meis, « non erit in te Deus recens » sicuti tu dicis : quia et si natus in tempore, tamen sum coæternus cum Patre : « neque adorabis » in me « deum alienum. »

Et vere non sum alienus, « ego enim sum Dominus Deus tuus, » id est creator tuus, et non recens, « qui eduxi te de terra Ægypti, » id est, de infidelitate : dico audi, et « dilata os tuum, et implebo illud, » scilicet amplifica cor tuum ad desiderandum, et ad intelligendum in psalmis illis, interius fide et dilectione, et exterius prædicatione et confessione.

Ego sic admonui meos, « et » tamen « populus meus » qui omnes debent mei esse, « non audivit vocem meam, » id est, admonitionem meam : et non tantum non audivit, sed « et Israel mihi non intendit, » id est noluit etiam attendere verbum unum : « et » ideo « dimisi eos secundum desideria cordis eorum » ut voluntati suæ satisfacerent, et ipsi subtracta gratia mea, « ibunt in adinventionibus suis » et etiam propriis inventis suis, scilicet propter traditiones suas, irritum facientes mandatum Dei.

Sic dimisi eos, sed « si populus meus audisset me » credendo, et ipse factus verus « Israel, si in viis meis ambulasset » complendo « humiliassem inimicos eorum » ita quod « pro nihilo » reputarentur, vel gratis humiliassem : « et super tribulantes eos misissem manum meam » id est, operationem meam, ita quod operatio mea prævaleret inimicis, et removeret eos.

D « Inimici Domini. » Pars tertia. Continuatio. Dominus ita promiserat bene populo suo, sed sermo ejus non cepit in illis : quia cum deberent amici esse, facti « inimici Domini mentiti sunt ei » non peragentes promissa : « et » ideo « tempus eorum, » id est, variatio eorum per pœnas « erit in sæcula » æterna : vel tempus vindictæ eorum.

« Et » merito damnabuntur, quia Deus « cibavit illos ex adipe frumenti, » id est, intima medulla frumenti, scilicet secretiori et profundiori mysterio sue incarnationis, et aliis gratiis spiritualibus : « et saturavit eos melle de petra, » id est, fortiori doctrina, quia mel est cibus fortior : petra autem erat Christus.

IN PSALMUM LXXXI.

TITULUS : *Psalmus Asaph.*

« Deus stetit. » Psalmus iste convenit Asaph, id est, fideli Synagogæ, quæ loquitur contra Judæos, quos videt propheticè spiritu paratos inique agere contra Christum visitatorem suum. Materia primus adventus Christi est. Modus. In prima parte, ostendit inter homines habitaturum, scilicet, per assumptam carnem : et monet Judæos ne inique judicent in eum. In secunda parte, quæ incipit : « Judicate egeno, » ostendit Christum, cum dives esset, pro nobis pauperem factum, et monet eos, ut non propter hoc minus sentiant de eo, sed justum intelligant ; et dat eis certum signum, quo Filium Dei possint eum cognoscere. In tertia parte, quæ incipit : « Ego dixi Dii estis, » ostendit quod, cum Christus venisset homines exaltare, et Dei filios facere, quia Judæi eum non receperunt, exaltationem illam non habuerunt. Intentio est Judæos specialiter commonere, ne Christo aliquid mali faciant, sed ejus prædicationi consentiant.

Quasi diceret : Nolite Christum videntes eum egenum et pauperem despiciere, putantes solum hominem, quia etiam Deus est. Unde dicit : « Deus » homo factus, « stetit » corporaliter « in Synagoga deorum, » id est, honorum Judæorum ; dicuntur etiam dii quicunque magni viri. Unde dicitur in lege : Diis ne detrahas (*Exod. xxii*), non ut alius homo, sed ipse Deus « in medio » eorum « dijudicat, » id est, discernit ac separat a malis bonos, sed « deos, » quos ipse deificat ; in hoc versu plane Christi incarnationem demonstrat.

« Usquequo. » Christus Deus est, qui etiam deificat suos, ergo vos judices Judæorum usquequo « judicatis iniquitatem ? » scilicet Christum redemptorem omnium morte dignum. Quasi jam diu se justis satis contra servos ad vineam missos, hæredem modo ad vos missum recipite, « et » usquequo vos in mortem « sumitis » vobis « facies peccatorum ? » id est, peccatoribus consentitis, et conformes ejus vos redditis. Facies peccatorum sumit, qui modum suæ nequitiae accipit, qua discernitur ab aliis.

« Judicate egeno. » Pars secunda. Vos judices, nolite inique de Christo judicare, sed « judicate egeno et pupillo, » id est, ad honorem Christi, scilicet præter hominem judicare Deum. Christum dicit egenum, quia semper terrenas facultates neglexit habere, secundum quod Apostolus ait : Cum esset dives, pro nobis factus est pauper (*II Cor. viii*) ; pupillum dicit, quia sibi præsidium humanum non quæsivit in terra ; dico judicate illi, et etiam ipsum « humilem et pauperem justificare, » id est, justum reputate, et sine illo nullum justum esse posse. Vos majores, judicate, vos juniores, istum « pauperem eripite » de majorum potestate, et ereptum ne permittatis amplius capi : et hoc est : « et egenum de manu peccatoris » populi « liberate. » Ego ita monui eos, tamen ipsi » nescierunt » eum Deum esse ac Redem-

ptorem suum. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent ; dico nescierunt, « neque intellexerunt, » sed ideo nescierunt, quia intelligere noluerunt ; ideo autem non intellexerunt, quia « ambulat in tenebris, » id est, in dilectione terrenorum ; de sua autem incitia excusabiles non erunt, habentes certum signum, quo eum Deum esse cognoscere possent, quia « fundamenta terræ movebantur » non dico in aliquibus locis, sed « omnia » in quo beatus Dionysius cognovit eum Dei esse Filium. Ego dixi. Pars tertia. Ipsi non intellexerunt, sed tamen « ego dixi : Dii estis » id est, si vultis, potestis esse dii, id est, deificati, et non qualescunque dii, sed « filii Excelsi » non tantum nobiles et potentes, sed « omnes » quantumcunque impotentes.

Dico, filii Dei esse poteritis « vos autem » non attendebatis meam admonitionem, ideo « moriemini » damnabiles, « sicut homines » carnales, et vos majores, superbiam vestram in Christum exercentes, « cadetis » in profundum inferni, ita irrecuperabiliter « sicut unus de principibus » cecidit, id est, diabolus qui inter principes cœlestes principalis erat. Licet multi cecidissent, ideo tamen dicit unus, quia omnes uniti sunt in mala voluntate. Vos quidem ita cadetis, sed tu « Deus surge » de sepulcro, et « judica terram, » id est, terrenos Judæos, illos damnata et excæca : « quoniam » his excæcatis, « tu hæreditabis in omnibus Gentibus ; » ex parte enim contigit cæcitas in Israel, ut plenitudo Gentium intraret.

IN PSALMUM LXXXII.

TITULUS : *Canticum psalmi Asaph.*

« Deus, quis similis ? » Psalmus iste quidem convenit Asaph, id est, fideli Synagogæ, quæ loquitur. Est canticum, quia ostendit nobis rem quamdam futuram de qua nobis maxime exultandum est, scilicet, in secundo adventu Christi damnandos persecutores nostros, et quoscunque malos : dicitur etiam psalmus, quia hic docet bene operari, et mala patienter sustinere. Materia est secundus Christi adventus. In prima parte, petit ipsum Christi adventum quo liberetur Ecclesia a malis quæ sustinet in hac vita, etenim erat multa mala quæ hic patitur Ecclesia. In secunda parte, quæ incipit : « Fac illis sicut Madian, » precatur, ut Deus secundo veniens, rectam vindictamumat de malis illis : et etiam conversionem quorundam in vitam, quorumdam in majorem excæcationem. Intentio est, per timorem secundi adventus, deterrere homines et maxime Judæos a persecutione Ecclesiæ.

Quasi ita diceret Propheta : Homines te debilem et impotentem putant, cum patiaris tuos puniri, sed o « Deus, quis similis erit tibi ? » Nullus : et ideo o « Deus, » qui tacuisti in tempore hujus vitæ permitiendo tuos puniri, « ne taceas » dare in eos sententiam, dicens : Ite, maledicti, in ignem æternum, « neque compescaris » vindicta, sed potius comprime eos pœna æterna.

Idco dico ne taceas, « quoniam inimici tui sonuerunt, » id est, irrationabiliter sanctus tuis contradixerunt : « et » idco ne compescaris, quoniam « qui oderunt te, extulerunt caput » suum, scilicet, Antichristum, quem ipsi filium Dei redemptorem prædicabunt. Vel caput suum, id est, superbiam suam contra te erexerunt.

Et non tantum contra te, sed contra tuos, et hoc est : « super populum tuum malignaverunt consiliium, » id est, maligno animo sunt consiliati, ad populi tui depressionem, « et » non tantum sunt consiliati, sed etiam « cogitaverunt » quis eorum pejorem sententiam posset dare « adversus sanctos tuos. »

Et « dixerunt » exhortantes invicem se : « Venite, et disperdamus eos de terra, » id est, gentem illam, scilicet sanctos destruamus, in tantum quod nomen « Israel » scilicet Christianum, « non memoretur ultra. »

Et unde eis tanta fiducia ? Quoniam et multi erant et unanimes : et hoc est, « quoniam simul, » id est, multi « cogitaverunt unanimiter, » id est, habentes nocendi eandem voluntatem, et « disposuerunt testamentum, » id est pacta sua, « adversum te, » ut per suas pactiones legem Dei destruerent. Et qui fuerunt illi ? « tabernacula Idumæorum, et Ismaelitæ. » Nota quod historialiter persecutores Israelitici populi ponit hic, sed per hunc nonina apte significantur persecutores Ecclesiæ. Per tabernacula Idumæorum, qui sanguinei, vel terreni interpretantur, intelligimus congregationes illorum, qui terrenis inhærent, vel homicidas Ismaelitæ, id est, obedientes sibi.

Inter cæteros persecutores est « Moab, » scilicet abutens lege, « et Agareni, » id est alieni, qui licet bonum habitum præterant, tamen nocent cum locum inveniunt ; « Jebal » id est, vana vallis, scilicet, hypocritæ, qui humilitatem monstrant se habere, sed hoc in vanitate, et adversum homines tamen bene operantur, « et » disponit etiam contra te testamentum « Ammon, » id est, turbidus populus, veluti qui damno terrenorum contristantur, « et Amalech » id est, lingens terram, scilicet, avari hujus vitæ, qui nihil vitandum putant, unde habeatur pecunia, « et alienigenæ » scilicet in sensu, quod supra habuimus per Agareni : sed Hebræa veritas hic habet Philistæi, id est, potione cadentes, per quod intelligimus eos qui inebriantur divitiis et prosperitate hujus vitæ. Isti omnes adversum te disposuerunt « cum habitantibus Tyrum, » id est, angustiam : per quod possunt intelligi mercatores, qui nullam vitant angustiam in acquirenda pecunia.

« Etenim » isti bene possunt, quia « Assur » id est, populus ille « venit cum illis. » Assur interpretatur deprimens, vel elatus, per quod diabolus intelligitur, qui deprimat bonos, et semper paratus est venire cum aliis ad persecutionem Ecclesiæ Dei, et ipse singulariter potest dici elatus : et Assur cum omnibus aliis « facti sunt in adiutorium filiis Loth. » Filii Loth persecuti sunt historialiter populum Dei, per quos intelliguntur pagani, qui sunt filii apostatæ

A angeli. Loth enim declinans interpretatur, per quod bene diabolus significatur.

« Fac illis. » Pars secunda. Et sicut per populos persecutores populi Israelitici significavit persecutores Ecclesiæ, ita per populos a populo Israelitico destructos, significavit malos in secundo iudicio a Christo damnandos. Continuatio : isti ita disponunt adversum te, sed tu, Domine, « fac illis sicut » fecisti « Madian » populo illi, quem per populum Judaicum destruxisti. Madian interpretatur declinans iudicium, per quod intelliguntur illi qui negant iudicium futurum, « et » sicuti fecisti « Sysaræ » qui interpretatur exclusio gaudii, per quod intelliguntur illi qui negant aliquod gaudium futurum bonis post hanc vitam, et « sicut » fecisti « Labin » qui devictus fuit in illo loco, scilicet « in torrente Cyson. » Labin interpretatur sapiens sibi, per quod intelliguntur philosophi et alii sapientes hujus mundi. Cyson interpretatur duritia ; sapientes vero hujus mundi destruantur in torrente Cyson, id est, in abundantia duritia sua.

« Disperierunt » alii « in Endor, » scilicet in loco qui interpretatur fons generationis, « et » illi « sunt facti ut stercus terræ, » id est, in peccatis delapsi, computruerunt interius. Unde dictum est computruerunt jumenta in stercore suo. Velut stercus terræ, quia sicut stercus impinguat terram et fructificare facit, ita isti mali, persequendo Ecclesiam, faciunt eam impinguescere interius, et fructiferam.

« Pone » etiam, Domine, « principes eorum » qui persequuntur Ecclesiam, « sicut » destruxisti « Oreb, et Zeb Zebeæ, et Salmana. Oreb interpretatur siccitas, per quod intelligimus eos qui sicci sunt rore spirituali. Zeb, lupus, per quod raptores intelligimus. Zebeæ, victima lupi, per quod intelligimus eos quos diabolus sibi incorporat. Salmana, umbra commotionis, per quod intelligimus iustabiles in fide, qui ad tempus credunt, et in tempore tribulationis recedunt.

Et ut universaliter comprehendam, « omnes principes eorum » depone « qui dixerunt » ore et opere, hoc scilicet « possideamus sanctuarium Dei, » id est, populum a Deo sanctificatum, « hæreditate, » ut eos nostris doctrinis excolamus, et Christus nullam partem obtineat in eis.

D Illos, o « Deus meus, pone ut rotam, » id est, ut sicut rota semper volvitur, et surgit a posteriori, et cadit in anteriora, sic illi semper volvantur in cogitationibus mundanorum, et surgant a posterioribus, id est, a terrenis istis, in quibus elevantur, et cadant in anteriora, id est, ad spiritualia, scilicet ut dimissis illis omnino decendant, scilicet terrena oblitæ, cœlestia desiderant. Unde Apostolus : Oblitus ea quæ retro, ad ea quæ anteriora sunt me extendo « et » pone eos « sicut stipulam ante faciem venti, » ut sicut stipula non resistit vento, scilicet sic isti tentationibus non resistunt. Hanc quidem præcipationem malorum facit Deus in hac vita.

« Sicut ignis. » In hac vita ita facies ejus, in alia

autem combures eos igne puniente : et hoc est, sicut ignis « qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes. » Silvæ bene comparat eos, quia ipsi sunt silvestres et inculti lege Dei : montibus comparat propter elationem.

« Ita. » Sicut ignis silvam, « ita » tu « persequeris eos, » quasi impotentes se excusare « in tempestate tua, » id est, in iudicio, quod ita subito veniet quasi tempestas, et separabit grana a paleis, et dico persequeris, et comprehendens comprehensos, « turbabis eos in ira tua, » ostendens eis te iratum, pœnam æternam inferendo.

Petit damnationem malorum, modo petit conversionem salvandorum, quasi diceret : Nolentes converti ita punies, sed « facies eorum, » persecutorum scilicet, qui prævisi sunt ad salutem, « imple ignominia » id est, ut erubescant de peccatis suis, « et » sic, ut « quærent nomen tuum » scilicet, ut fiant Christiani.

Qui autem obstinati sunt et nolunt hic erubescere, in alia vita « erubescant » de turpitudinibus suis, « et conturbentur » de pœnis, duraturis « in sæculum sæculi : et confundantur » anima et corpore : « et » illa confusio non sit reparabilis, sed « pereant » æternis tormentis.

« Et » tunc saltem « cognoscant, quia tibi » convenit hoc « nomen Dominus » et qui in hac vita putabant se altos et potentes, tunc cognoscant quia « tu solus Altissimus in omni terra, » id est, super omnes terrenos, quia sicut potens es in remuneratione bonorum, ita in damnatione malorum.

IN PSALMUM LXXXIII.

TITULUS : *In finem, pro torcularibus filiis Core psalmus.*

« Quam dilecta. » Psalmus iste convenit filiis Core, id est, filiis crucis, imitatoribus Christi, qui hic loquitur, habitus pro torcularibus, id est, pro Ecclesiis, quæ torcularibus comparantur; quia sicut in torculari cognoscitur quid sit vinum et quid sit acinus, sic per pressuras in Ecclesia cognoscitur qui sint boni, et qui mali: pro Ecclesia hic dicitur agere, quia ostendit hic magnam dignitatem ipsius Ecclesiæ, scilicet quod semper petit cœlestia. Vel possumus dicere quod non sit vox filiorum Core, sed Prophetæ, vel alicujus perfecti : sic, psalmus iste præponitur filiis Core incitandis, scilicet, simplicioribus Christianis : agens pro torcularibus, id est, de Ecclesiis, ut ostensa dignitate Ecclesiæ, filios Core monet ad eandem dignitatem properare, dirigens in finem. Vel ita : Psalmus iste agit pro torcularibus, id est, pro pressuris commendandis : tribulationes vocat torcularia, quia sicut torcular separatur et exprimit vinum ab acinis, ita tribulationes hujus vitæ discernunt bonos a malis, torcularibus dico valentibus in finem. Unde dicitur : Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Materia est Ecclesia, in pressuris hujus vitæ posita. Modus : In prima

A parte, ostenditur quod Ecclesia, licet innumeris tribulationibus conteratur, tamen ad cœlestem Hierusalem pervenire desiderat. In secunda parte, quæ incipit : Beatus vir cujus est, ostendit auxilium quod Deus facit suis, et quam utile sit illud auxilium. In tertia parte, quæ incipit : Quoniam melior est, ostendit quod malit esse abjectus in domo Dei quam peccatorum abundare divitiis, ut per auxilium quod sibi posuit in secunda parte, possit pervenire ad desiderium, quod proposuit in prima parte. Intentio est admonere nos, ut semper desideremus illam cœlestem Hierusalem.

Et ostendens ille qui loquitur, affectum Ecclesiæ, dicit : O « Domine virtutum ! » id est, cœlestium angelorum, « tabernacula tua » id est, illa superna habitatio tua, sunt dilecta, id est, desiderata, et « quam dilecta, » infinite scilicet. Illam supernam habitationem vocat tabernaculum, propter solam habitationem, quia sicut in tabernaculis habitatur, sic in illa superna Hierusalem. Cum dicit Domine virtutum, innuit eum multas virtutes suis conferre, et ideo « anima mea » licet multis tribulationibus oppressa « concupiscit » intrare « in atria Domini, » id est, in supernam Hierusalem quam atria nominat propter amplitudinem, « et » concupiscendo « deficit, » id est, ab omnibus terrenis se abstinere, quod etiam in corpore deficiat. Unde in Canticis : « Amore langueo (Cant. 11). » Vel deficit, quia quantumcunque concupiscat, tamen non potest comprehendere gaudium illius civitatis. Vel per tabernacula possumus accipere præsentem Ecclesiam, ut sic dicamus tabernacula, id est, præsens Ecclesia, in qua ad tempus tibi militamus; quam dilecta sunt, id est, quam gloriosum et quam jucundum est stare et militare tibi in castris. Unde Apostolus : Non tantum gloriamur in spe, sed etiam in tribulationibus (Rom. 5). Et Salomon : Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem (Eccl. 11). Et quia ita jucunda sunt tua tabernacula, ideo diligo militare in illis, quia securus sum, quod per hanc militiam perveniam ad illam cœlestem habitationem : et hoc concupiscit et deficit, ut supra.

« Cor meum concupiscit, » et hoc cum exultatione, et hoc est, « cor meum » id est, secretior pars mei, scilicet, anima mea multis tribulationibus afflicta, « et » etiam « caro mea » jam rationi subserviens, multiplicioribus malis afflicta. Unde alibi (Psal. 111) : Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. « Exultaverunt. » id est, cum exultatione sustinuerunt tribulationes hujus vitæ, tendentes « in Deum » ut eum obtineant « vivum » qui vivere facit tendentes ad se in vita æterna.

Etenim cor meum exultavit, id est, anima mea et caro mea, « etenim passer, » id est, ipsa anima, « invenit sibi domum, et turtur, » id est, ipsa caro invenit sibi « nidum, ubi ponat pullos suos, » id est, ipsa opera sua. Passeri comparatur anima, quia sicut passer dimittit silvas, et nidificat in do-

mibus, in altis tamen locis, ubi tutus sit a manibus puerorum et laqueis : ita fidelis anima, dimissis terrenis istis, invenit sibi domum cœlestem, in qua jam spe inhabitat, et contemplatione : et ideo jam vellet dissolvi et esse cum Christo, sicut dicit Paulus (*Philip. 1*) : Si hæc domus nostra dissolvatur, habemus domum non manufactam, æternam in cœlis (*II Cor. v*). Per cujus domus contemplationem cavet sibi fidelis anima a laqueis inimicorum. Ideo turturi comparatur caro, quia sicut turtur gemit, ita caro fidelis gemit pressa multis miseriis, et ipsa invenit sibi nidum, id est fidem, et alia sacramenta Ecclesiæ, in quibus ipsa ponat pullos suos, id est, tutos faciat et nutriat, scilicet, bona opera sua, quæ ipsa generat sicut avis pullos, quia, sicut turtur non potest nutrire pullos extra nidum, nec tutos habere, sic fidelis extra fidem, vel extra Ecclesiam, non potest bona opera et Deo placencia facere. Unde dicitur, « Sine fide impossibile est Deo placere (*Hebr. 11*). » Et Augustinus : Non est locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam. Et sicut pulli non sunt in nido, nisi ad horam mansuri, sic fideles etiam in hac præsentī militia non sunt æternaliter perman-suri.

Et quem nidum invenit turtur? « altaria tua, » id est, sacramenta Ecclesiæ, fidem et baptismum, et similia, super quæ opera nostra posita sunt Deo acceptabilia, sicut et ea quæ offeruntur in altari « Domine, virtutum, » id est omnium angelorum, quas quidem virtutes mittis nobis in auxilium, et in hoc apparet quia tu es « rex meus » quod bene me regis in præsentī militia, « et Deus meus » id est Creator meus. Vel ita : passer invenit sibi domum, scilicet altaria tua. Domum cœlestem vocat altare, quia res alta est : de turture non mutatur quod dictum est.

« Beati qui. » Ostendit ad quem finem sit hæc militia perventura, scilicet ad vitam æternam. Continuatio : Tu dicis quia passer invenit domum, et turtur nidum, et per hoc habitabunt in domo tua cœlesti, quod non est parvum, quia « beati » sunt illi, « qui habitant in domo tua, Domine, » illa : hoc modo beati, scilicet, quia « in sæcula sæculorum laudabunt te » in quo apparet gaudium illorum, quia si contristarentur, non laudarent.

« Beatus. » Pars secunda. Illi erunt beati, qui in domo tua habitabunt, et etiam ille « vir beatus » est « cujus est auxilium » contra impedimenta mundi « als te, » id est, a te, ideo beatus, quia ille homo qui positus est « in valle lacrymarum, » id est, in miseriis hujus mundi, « disposuit in corde suo, » scilicet cum magna ratione et diligentia ordinavit « ascensiones, » id est, quosdam gradus proficiendi de virtute in virtutem : ascensiones dico, perducentes eum « in locum quem posuit » ipse, id est, cœlestem domum, quem solum ipse locum proposuit sibi appetere et amare. Vel in loco quem ipse homo posuit, id est, fecit ex peccato primi parentis, quia Deus non creavit eum in miseria, sed in

perfectione. In hoc versu ostendit auxilium Dei, et quam utile sit.

Bene dico quod poterit disponere ascensiones, qui habet auxilium Dei, quia non tantum dabit ei Dominus litteram occidentem, sed spiritum vivificantem, et hoc est, « etenim legislator, » id est, Deus qui dat legem monentem, « dabit benedictionem, » id est gratiam adjuvantem, et per illam « ibunt » homines « de virtute in virtutem, » id est, in hac præsentī Ecclesia, et tandem « videbitur Deus deorum in Sion, » scilicet quando Deus erit omnia in omnibus.

« Domine Deus virtutum. » Et quia tanta beneficia facis tuis, oro, Domine, quod facias et mihi, et hoc est, « Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, » et non simpliciter exaudi, sed « auribus percipe, » id est, in memoria reconde, tu, dico, « Deus Jacob, » qui diligis omnes luctatores te diligentes, et ideo me debes diligere.

« Protector. » Pars tertia. Sicut supposuit orationem, qua peteret auxilium Dei, sic petit hic protectionem Dei, quam necessariam reputat suæ objectioni quam ostendit. Continuatio. Exaudi orationem, et « tu protector noster » scilicet in adversis : « Deus ; aspice, » ut per misericordiam meæ abjectioni subveniat, ne succumbam : « et » si non sum dignus per me, ut in me respicias, « respice in faciem Christi tui, » id est, multitudinem justitiæ Christi, per quam ipse ab omnibus discretus fuit, de cujus justitiæ plenitudine ad nos aliquid emanavit, et nos conformes pro modo nostro fecit. Et opus est ut respicias ut protector, quia ego « elegi abjectus esse in domo Dei, » id est, in Ecclesia præsentī magis quam habitare in tabernaculis peccatorum, » id est, quam divitiis abundare inter peccatores. Electiva oratio est. Cum dicit tabernacula, quæ sunt transitoria et in quibus brevi tempore habitatur, innuit ea non esse appetenda. Cum dicit peccatorum, ostendit ea maxime esse fugienda : et præmittit causam, quare se elegit esse abjectum et despicabilem in domo vel, sic : « quia melior est dies » scilicet illa quæ est « una, » id est, continua, cui nunquam succedunt tenebræ, « in atriis tuis, » id est, in cœlesti habitatione, « super millia » dierum istorum transeuntium quos appetunt stulti. Abjectum se ostendit David, cum se denudatum saltando ante arcam Domini, cum eam reduceret : unde etiam uxor sua deridebat eum.

Ideo elegi abjectus esse « quia Deus diligit misericordiam » facere, id est, peccata remittere, et justitiam dare : « et » diligit « veritate, » id est, promissiones complere : et quia diligit misericordiam, dabit mihi abjecto, et ambulanti in domo sua, « gratiam, » id est, remissionem peccatorum : et quia diligit veritatem, « dabit » mihi « Dominus gloriam, » id est, præmium meæ militiæ, quam ipse promisit omnibus sibi militantibus. Gratiam et gloriam dabit Dominus, non quibuslibet, sed bonis : et hoc est : « non privabit bonis eos qui ambulant in innocen-

tia, id est, perseverant in innocentia : et ideo, o A
 Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te. »

IN PSALMUM LXXXIV.

TITULUS : *In finem filii Core psalmus.*

« Benedixisti, Domine. » Psalmus iste convenit filiis Core, qui loquuntur, vel quibus proponitur : dirigens in finem, id est, in Christum. Materia est primus Christi adventus, conferens Ecclesie multa beneficia. Modus. In prima parte, ostendit benedictionem esse datam terrae, contra maledictionem quam dedit ei propter peccatum Adæ, cum diceret : « Maledicta terra in opere tuo (Gen. 3). » Secunda pars incipit : « Mitigasti iram tuam, » in qua ostendit mitigationem iræ Dei, quam juste sustineamus ex peccato primi parentis. In tertia parte, quæ incipit. B
 « Audiam quid loquatur, » manifeste annuntiat ipsum Christi adventum, et innuit per quem hoc fiat et docet ubi Christus esset nasciturus. Intentio est nos admonere, ut cum magna exultatione Christi adventum suscipiamus, per quem tanta beneficia possidemus.

Quasi sic diceret : o Domine, terram » quæ prius maledicta erat in opere Adæ, modo factam « tuam » recipiens adventum Filii tui in fide, « benedixisti, » ita scilicet, « avertisti captivitatem, » id est, peccatum, per quod omnes ante adventum Christi tenebantur captivi a diabolo, « Jacob, » id est, populi illius, qui vult fieri similis Jacob.

« Remisisti. » Hanc scilicet captivitatem avertens, « remisisti, » id est, remittes iniquitatem plebis tuæ » in baptismo, et non tantum remittes, sed sic C
 « operuisti, » id est, cooperies, « omnia peccata eorum » ut jam non veniant in conspectum tuum, ut punias ea æternaliter, scilicet et peccatum dimisisti, et pœnam peccati. Unde alibi : Ex usuris et iniquitate redimes animas eorum. (Psal. LXXI). « Mitigasti. » Pars secunda. Quasi aliquis diceret : Non credo Deum iniquitatem remisisse, peccata operuisse. Contra dicit Evangelium : Vere remisisti, operuisti, quia, o Domine « iram » quam habuisti pro peccatis omnium hominum, id est, quam habebas pro singulis peccatis, non dico prorsus removisti, quia sumus mortales et passibiles, sed « mitigasti, » id est, mitem fecisti, quia jam tribulationes sunt nobis mites et delectabiles, quæ in nobis spem æternæ salutis generant, « et avertisti » te « ab ira indignationis D
 tuæ, » scilicet ut non inferas pœnas procedentes ex tua indignatione, scilicet æternas pœnas. Et ut iram tuæ indignationis non incurramus, « converte nos » ab infidelitate ad fidem, « Deus salutaris noster, » id est, qui per adventum Filii tui nobis salutem confers, et « a nobis » conversis « averte iram tuam » æternam.

Dico averte, et avertes, quia « nunquid in æternum irasceris nobis? » Non certe, quia placabilis eris in adventu Filii tui, saltem « aut extends iram tuam a generatione » Adæ, cui certum est te iratum fuisse propter peccatum « in generationem » Christi. Non utique, imo placabilis eris generationi

Christi, per ipsius adventum. Duæ sunt generationes, una Adæ, quæ carnalium est, alia Christi, quæ spiritualis est, scilicet illorum qui se Christo conformare conantur : a qua sicut expelluntur mali Christiani, sic etiam includuntur illi boni qui fuerunt ante adventum Christi.

« Deus, tu » non extends iram, sed « conversus » ab ira « vivificabis nos » spiritualiter per adventum Filii, « et plebs tua » vivificata, « lætabitur in te » jam secunda de æterna beatitudine.

Et ut plebs tua possit vivificari et lætari, o Domine, ostende nobis misericordiam tuam, » scilicet Filium tuum, ut mittas quem missurus es : ostende scilicet, ut cognoscamus eum, et si non omnes præsentia corporis, tamen per fidem, « et » non tantum ostende, sed etiam illud « salutare tuum da nobis, » ut vere salvet nos, et ut eum in fide teneamus, et operibus imitemur. « Audiam quid. » Pars tertia. Continuatio. Rogo ostende, da salutare, et securus sum quod facies, quia « Dominus Deus » loquitur « in me, » et « quid loquatur » ego « audiam, » id est, non oblatrando, sed potius compescam me a mundanis istis, et bene debeo audire eum, « quoniam » in me « loquetur pacem, » id est, annuntiabit mihi ipsum Filium, qui erit auctor pacis et reconciliationis inter Deum et hominem, pacem dico non ad omnes, sed « in plebem suam. » Dico in plebem suam, « et super sanctos suos, » id est, in eos, qui ante adventum ipsius sanctificati erant, veluti Abraham et consimiles, quibus quidem adventus Christi pacem cum Deo contulit, qui eos de tenebris inferni liberavit, et non tantum super sanctos, sed « etiam in eos qui convertuntur ad cor, » id est, ad rationem, veluti gentiles, qui prius dimisso Creatore, creaturam colentes, per adventum Christi sunt conversi ad cor, scilicet ut jam diligenti ratione colant suum Creatorem, et sic per adventum Christi habeant cum Deo pacem.

Dicto adventu Christi, determinat etiam locum suæ nativitatis eis, quasi ita diceret : Per adventum ejus multi convertentur, sed tamen non apud eos Christus nascetur, sed inter Judæos, et hoc dicit : « Verumtamen prope timentes eum, » id est, Judæos, qui Deum soli dicebantur timere, quia legem ejus receperant, licet potius pro temporalibus quam pro cœlestibus Deo servirent, erit « salutare ipsius, » id est, Filius Dei ipsius perficiet salutem humano generi, ita erit illud salutare, « ut gloria, » id est, ipse Filius « inhabitet » præsentia corporis « in terra nostra, » id est, in Judæa.

« Misericordia, et veritas. » Ostendit quid faciat ille adventus Christi nobis ; dico, salutare habitabit in terra, et per ipsum « obviaverunt sibi, » id est, inter se convenerunt in ipso Christo « misericordia, et veritas, » qui dicitur veritas, quia in eo omnia promissa per Prophetas sunt completa, ipse quoque misericordia dicitur, quoniam dedit vobis remissionem peccatorum et alia beneficia per solam misericordiam suam, scilicet in ipso convenerunt Novum et

Vetus Testamentum. In Christo convenerunt misericordia et veritas, in omnibus vero ipsum Christi adventum expectantibus « justitia, et pax osculate sunt, » id est, convenerunt. Nisi enim Christus advenisset, homo nec justitiam haberet cum Deo, nec pacem.

Ideo convenerunt misericordia, et veritas, justitia et pax, quia « veritas » Christus, « orta est de terra » de virgine, quæ terra fuit fructifera, « et » ex hoc « justitia de cælo, » id est, homine Dominico, vel de cælo, id est, cælestibus creaturis, in quibus solis ante adventum Christi erat justitia, « prospexit » super omnes homines. Vel aliter: justitia et pax vere sunt osculate, quia veritas est orta de terra, id est, de carne nostra peccatrice, scilicet nos, qui prius sola vana et falsa faciebamur, modo operemur virtutem, scilicet accusationem de peccatis, Deum colentes; solum justum reputantes et alia hujusmodi, et quia veritatem operamur, ideo justitia de cælo prospexit.

Enim secundum hanc sententiam ita continuabimus. Bene dico, quod nos operamur veritatem, « etenim Dominus dabit benignitatem, » id est, futurus est ille per quem dabit benignitatem, id est Spiritum Sanctum benigne nos intus inspirantem, et per hoc dabit hanc benignitatem, quia « terra, » id est, virgo Maria, « postea, » id est, de nostra natura, « dabit fructum suum, » id est, filium suum. Ad primam sententiam ita continuatur: Vere de terra orta est veritas, id est, Christus, quia Dominus dabit benignitatem, id est, gratiam aspirantem quam non daret, nisi per Christum, et terra nostra, id est, caro humana, aspirata illa benignitate Dei, dabit fructum suum, id est bona opera.

Et « justitia » nostra « ante eum ambulabit, » parabit viam qua Deus in nos descendat. Vel ante eum, id est, in beneplacito ejus, « et ponet » ipse Deus, « in via » qua imus ad eum, « gressus suos, » id est, operationes suas, scilicet multiplicabit gratiam suam in nobis. Vel ipse justus homo ponit gressus suos, id est, operationes; in via, id est, in præceptis Dei, ut secundum præcepta Dei operetur. Vel in via, id est, in Christo, ut ad imitationem Christi operetur.

IN PSALMUM LXXXV.

TITULUS. *Oratio David.*

« Inclina, Domine. » Psalmus iste vocatur oratio, quia et per totum psalmi contextum orationem continet, et ad orandum nos monet. Voluit enim Dominus Jesus orare, ut nobis in se relinqueret exemplum orandi: fugit etiam in hoc nobis daret exemplum fugiende præsumptuosæ mortis et temerariæ, quæ oratio attribuitur vero David, scilicet Christo, qui loquitur in hoc psalmo. Materia est Christus ipse patiens. Modus. In prima parte, petit sibi ante tempus passionis, scilicet ut Deus custodiat eum in tempore suæ militiæ, ne inimici sui possint eum sibi aliquo modo conformare. In secunda parte, quæ incipit: « Deduc me, Domine, » precatur Deum pro

A suis. In tertia parte, quæ incipit: « Deus iniqui, » precatur secundum ea quæ post passionem sequuntur, scilicet de sua glorificatione. Intentio est nos invitare ad orandum.

Attendens autem Christus se secundum humanitatem non posse contingere, ad Dei altitudinem, quasi infirmus rogaret medicum, precatur Deum, ut per misericordiam condescendat suæ infirmitati, sic dicens: « Inclina, Domine, aurem tuam mihi, et exaudi me, » et opus est ut inclines « quoniam » non possum me ad te levare, quia « inops sum » quia ex me non habeo divitias hujus sæculi, « et pauper sum ego, » quia neque ex alio habeo divitias istas. « Custodi animam meam » a conformitate malorum, et prætendit meritum, dicens, « quoniam sanctus sum, » id est, immunis a peccato sæculi et unusquisque fidelis potest dicere pro modo suo, sanctus, id est, sanctificatus sum. Unde dicit Augustinus: Injuriam fidelis jam facit Christo, qui non dicit sanctus sum, « et salvum fac, » id est, perseveranter custodias « servum tuum » quem debes salvare, quoniam servus tuus sum, « Deus meus, sperantem in te, » non in mundanis.

Propterea, quia dixi debes custodire, et etiam propter hoc, quia in te ipso habes misericordiam, et hoc est « miserere mei, Domine, » id est, per tuam misericordiam visita me, et quia scit misericordiam Dei non esse dandam negligentibus, ostendit se idoneum, qui illa debeatur misericordia, cum dicit, « quoniam ad te clamavi tota die » miserere, et « lætifica » de spe æternæ beatitudinis, « animam servi tui, » quoniam ad te, Domine, « animam meam levavi, » quia eam non depressi in istis mundanis, sed ad te solum erexi.

Ideo ad te levavi, « quoniam tu, Domine, suavis » es gustantibus te, « et mitis » sustinendo peccatores, ut convertantur, « et » etiam « multæ, » id est, infinitæ « misericordiæ omnibus invocantibus te » quia eis multa bona exhibes.

Et quia misericors es, ideo non tantum peto ut exaudias, sed etiam « auribus percipe, » id est, firmiter reconde memoriæ « orationem meam, » et intende voci deprecationis meæ » de malis removendis.

Et debes intendere, quia « in die tribulationis meæ » in tempore meæ militiæ « clamavi ad te; quia exaudisti me. » Non enim Christus, qui semel exaudiebatur, dubius erat de exauditione non potest dicere hoc, nisi sanctus, quod clamet, quia exauditur, sed potius clamat ut exaudiat. Cum Christus dicat se in tribulatione clamasse, inanuit nobis, in tribulatione maxime ad Deum esse clamandum.

« Non est similis, » et merito clamo ad te, quia, o « Domine, in diis » suis, sive in potentibus hujus sæculi, sive in cælestibus creaturis, non est « aliquis « similis tui » in essentia, « et non est secundum opera tua, » quia nemo potest facere ea quæ tu facis.

Vere non est aliquis secundum opera tua, quia

« omnes Gentes quascunque fecisti, » id est, aliqui de A omni gente, « venient » per fidem « et adorabunt » id est, venerabuntur, et hoc « coram te, Domine, » id est, in beneplacito tuo, « et glorificabunt nomen tuum, » id est, te nominabilem, id est, non quantum ad te, quia non potes augeri nec minui, sed cum aliis prædicabunt te, necessario gloriosum cognoscant.

Et bene debent adorare et glorificare, « quoniam magnus es tu, » incomprehensibilis scilicet, et omnipotens, « et tu solus Deus es, faciens mirabilia, » quia si alii faciunt, per te faciunt.

« Deduc. » Pars secunda. Et quia tam bonus es, » deo, o « Domine, deduc me, » id est, meos, « in via tua, » id est, in præceptis tuis, « et » ego positus « in veritate tua ingrediar » de virtute in virtutem. Alia B translatio habet « ambulo : » ita ingrediar, ut « cor meum, » id est, meorum « lætetur » de spe remunerationis, ut propter hoc « timeat, » id est, diligit, « nomen tuum : » aliis, ut timeant, non dantur gaudia, sed adversa. Et si dixeris : « Confitebor tibi, » id est, laudabunt te mei, « Domine Deus meus, in toto corde meo, » id est, meorum, quia cor vacuum ab omnibus aliis vacabit solummodo tuæ laudi : et non tantum confitebuntur mei in seipsis, sed etiam laudabunt te apud alios; et hoc est, « glorificabo nomen tuum in æternum. »

Ideo debent glorificare, « quia misericordia tua magna est super me, » id est, super meos : « et » deo, quia « eruiisti animam meam ex inferno inferiori. » Abraham et Prophetæ ante adventum Christi C in inferno erant, sed non torquebantur. Erat infernus inferior, ubi animæ malorum torquebantur : sicut et contrario : In domo Patris mei mansiones multe sunt; vel iste mundus dicitur infernus, ad comparationem cælestis habitationis. Ille vero locus quo animæ malorum ad torquendum descendunt, inferior infernus dicitur; vel ex inferno inferiori, id est, ex profunditate vitiorum : animæ omnium fidelium defunctorum, quæcunque non descendunt ad infernum, liberatæ sunt.

« Deus, iniqui. » Pars tertia. Continuatio : Precor ut hæc facias meis, et me glorifica : et hoc est quod inferius ponit. Respice in me, et miserere mei : et ad hoc præmittit quasdam causas : et opus est, Domine, ut glorifices, quia, o « Deus, iniqui insurrexerunt super me, » et non inferiores solum iniqui, sed « etiam Synagoga potentium quæsierunt animam meam » retinere in morte, « et non proposuerunt te in conspectu suo, » id est, non consideraverunt te Deum meæ humiliati esse unitum.

« Et tu, Domine Deus miserator » in exhibitione, quia multas miserationes fecisti omnibus sperantibus in te, « et misericors » in natura, « patiens, » id est, non statim puniens peccata, sed expectans peccatorem per patientiam, « et multæ misericordiæ, » quia major est misericordia quam culpa, « et verax » in omnibus promissis implendis.

Qui adversus videris in passione mea, « respice in PATROL. CXVI.

me, » id est, attende meritum, « et miserere mei » per misericordiam tuam resuscitando me, et sic « da » mihi « puero tuo, » id est, devoto per omnia, « imperium tuum, » id est regimen in gentibus, et Judæis, « et salvum fac » me, custodiendo perseveranter imperium quod conferes, filium ancillæ tuæ, id est, virginis Mariæ, quæ dixit : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. « Fac mecum, » da mihi imperium, et quo illud obtineam, fac votum, et hoc est, fac « signum » aliquod insigne factum, veluti resurrectionem, et hoc mecum, quia ego promerendo ad hoc quantum potero laboro, et debes facere, quia hoc peto « in bonum » scilicet ut inde bonum, id est, salus eveniat gentibus, ad hoc fac signum, « ut videant, » id est, intelligant « qui oderunt me, et confundantur, » intelligentes se mala egisse, hoc scilicet videant, » quia tu, Domine, adjuvisti me » in certaminibus quæ habui contra eos, « et consolatus es me » in passione, quia videntes eum resurgere, cognoverunt eum Deum in passione fuisse.

IN PSALMUM LXXXVI.

TITULUS. *Psalmus cantici filii Chore.*

« Fundamenta. » Psalmus iste est cantici, quia proponit nobis magnam exultationem, scilicet cælestis Hierusalem dignitatem, quam Propheta exultanter protulit, et nobis maximam exultationem reliquit. Qui psalmus proponitur filiis Chore, ad hoc, ut ipsi fiant de hac civitate. Materia ipsa est civitas superna. Modus : In prima parte, commendat eam ipse Propheta secundum seipsum. In secunda parte, quæ est : « Memor ero Raab, » inducit Deum loquentem, et commendantem ipsam civitatem. Iterum in tertia parte, quæ incipit : « Sicut lætantium, » Propheta ipse commendat eam, per gaudium æternaliter eam inhabitantium, intendit filios Chore ad effectum istius civitatis monere.

Vox Prophetæ, quasi Propheta diu meditatus fuisset, dicens apud se : Pârietes quidem istius civitatis boni sunt, tecta peroptima, « fundamenta » autem « ejus in montibus sanctis. » Montes sunt Apostoli et Prophetæ, et patriarchæ sunt fundamenta ejus civitatis, de qua meditabatur, quia super eos fides nostra est fundata : « et portas Sion, » scilicet ejusdem civitatis, « diligit Dominus. » Portas accipit tam Apostolos quam illos qui introducunt homines in hanc Ecclesiam. Diligit dico « super omnia tabernacula Jacob, » id est, super omnia carnalia sacrificia, quibus placabatur Deus in Veteri Testamento.

Videns Propheta quod per se illa bona non posset enumerare, convertit se ad ipsam civitatem, dicens : o « Civitas Dei » superna « de te dicta sunt » multa « gloriosa » quæ non possum enumerare.

« Memor. » Pars secunda. Continuatio. Hæc scilicet gloriosa sunt mihi dicta de te, quod Deus faciat gentes habitatores tui, quia ipse Deus hoc dixit :

Ego « ero memor Raab. » Raab interpretatur impetus, vel latitudo, per quod intelligimus gentiles illos qui impetuose et sine ratione discurrunt per lata desideria hujus sæculi; « et » ero memor « Babylonis, » id est, illorum qui in peccatis confusi sunt, « scientium me, » id est, faciam eos scientes et cognoscentes me; vel, scientibus me per Apostolos, ero memor eorum.

« Ecce alienigenæ. » Dico memor ero Raab, quam adducam in hanc civitatem, et « ecce » quasi in manifesto habes « illic, » id est, in hac civitate « fuerunt, » id est, erunt « alienigenæ, » id est, potione cadentes, scilicet illi qui aliquando inebriabantur prosperitate et divitiis hujus sæculi, convertentur, et erunt membra in cœlesti Hierusalem, « et Tyrus » scilicet illi qui prius angustiabantur in acquirendis bonis temporalibus, veluti mercatores, erunt in ea. Tyrus namque angustia interpretatur, « et populus Æthiopiun, » id est, multi de illis qui prius fuerant nigri in peccatis.

« Nunquid. » Quasi dicat Propheta: Hæc gloriosa sunt dicta de civitate illa, et præter omnia hæc, gloriosius omnibus prædictis, quod « et homo, » id est, Christus, secundum humanitatem « natus est in ea » civitate, « et ipse fundavit eam Altissimus » secundum divinitatem, et quia rem quam dicit mirabilem et quasi incredibilem videt, præmittit quamdam admirationem, dicens: « Nunquid » o « Sion, dicet, » id est, dicere poterit et intelligere, « homo » carnalis aliquis, quis et quantus sit ille, qui et civitatem istam fundavit, et in ea natus est. Christus enim ipse anus fuit de Ecclesia, et hi de quibus natus est: nullus utique hominum, sed Spiritus sanctus potest hoc revelare, ipse enim est de quo Joannes ait: Cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus (Marc. 1).

« Dominus. » Dixi homo natus est in ea, et ipse fundavit eam, quod bene credere debetis, quamvis mirum videatur, quia « Dominus narrabit in scripturis populorum, » id est, quæ scripturæ propositæ populis ad intelligendum, quasi jam Apostoli per Scripturas sacras hoc de Christo intelligerent, clamant in publico, et non tamen dico scripturas populorum, sed « horum etiam principum, qui fuerunt in ea » civitate, scilicet Ecclesia sanctorum Apostolorum.

« Sicut. » Tertia pars. Per hæc prædicta apparet commendabilis civitas Sion, et per hoc etiam, quia o Sion « habitatio omnium » nostrum, quæ « in te est » post judicium, est « sicut lætantium, » id est, similibus lætantibus in hac vita, sed quia infinitam cognovit eam, quanta esset determinare non potuit. Et cum ibi sint tanta gaudia, quibus vix aliquo modo possint comparari gaudia hujus sæculi, maxime nobis ad illam habitationem festinandum inuit.

IN PSALMUM LXXXVII.

TITULUS. *Canticum psalmi filii Chore, in finem pro Melech, ad respondendum, intellectus Eman Israelitæ (vel ut Hieronymus dicit, Ezraitæ)*

« Domine Deus salutis. » Legitur quod, cum David psalmum istum citharizaret, et chorus astans consona voce responderet, supervenit quidam Eman vocatus, Orientalis, a loco Ezraitæ dicto, vel, ut Augustino placet, Israelita, qui in hac figura David præcipientis, et chori respondentis, sensum psalmi animadvertit, Christum scilicet in hoc psalmo agere de sua passione, et fideles suos ei bene respondere, id est, ad imitationem Christi eos multa sustinere, juxta quod Ezdras hujusmodi titulum psalmo apposuit, qui sic legitur: Istud canticum psalmi præponitur filiis Chore, id est, quibuscunque Christianis, ad respondendum, id est, ut ipsi respondeant pro Melech, id est, vice chori, scilicet ut sicut chorus respondebat consone David regi præcipienti, quamvis diversæ essent personæ, ita filii Chore, quamvis diversæ sint personæ, tamen consone in fide et dilectione respondent Christo, prius citharizanti in mortificatione propriæ carnis, ut et filii Chore animas suas ponant pro amicis, sicut apostolus ait: « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. » (1 Petr. 11.) Melech chorus interpretatur, filiis Chore dico, directis in finem, si ita respondeant: et bene dico quod ita respondere debeant, quoniam hæc talis responsio est intellectus Eman Ezraitæ, scilicet hanc talem responsionem intellexit Eman in hoc psalmo. Eman interpretatur frater; Ezraitæ, advena: quasi hanc talem responsionem faciendam Christo intellexit Eman, id est, frater scilicet quilibet fidelis, de quibus Dominus ait: Dicite fratribus meis. Frater dico Ezraitæ, id est, advena in hoc mundo, scilicet qui hic non habet manentem civitatem, sed tendit semper ad cælestem. Vel Eman Israelita, id est, frater Deum videns, hoc intellexit quod filii Chore ita Christo debeant respondere. Hic psalmus canticum vocatur, quia proponit nobis passionem Christi, quam pro nostra reparatione cum magna exultatione sustinuit: dicitur psalmus quia nos monet ad spiritualem operationem, scilicet ad patientiam, ut per exemplum Christi et fidelium suorum, quos Christo patiendo respondere inducit, invitet filios Chore ad eandem responsionem. Materia est Christus patiens, et agit hic de sua passione aliter quam in supradictis, quia hic magis ostendit illatas contumelias quam alia mala. Modus: In prima parte, ponit orationem, et enumerat mala sibi illata. In secunda parte, quæ incipit: « Clamavi ad te, Domine, » petit resurrectionem per quasdam necessitates. In tertia, quæ incipit: « Et ego ad te, Domine, clamavi, » ostendit suos in passione Christi respondere, scilicet ad imitationem sui multa sustinere. Intentio est per exemplum Christi et suorum ad patientiam invitare, juxta Apostolum: Qui dicit se Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, et ipse ambulare.

Vox ipsius Christi orantis sic : o « Domine Deus » A « longe fecisti notos meos, » id est, Apostolos meos auctor « meæ salutis, » id est, immunitatis meæ a peccato, ego « clamavi die et nocte, » id est, extense oravi, et non ad conspectum hominum, sed « coram te. » Coram mundo clamat, qui mundana postulat ; coram Deo clamat, qui solum Deum habere desiderat. Et quia ita clamavi, « intret oratio mea » quæ est quasi legatus meus ad te, et quia posset intrare, et post ea expelli, dicit, « in conspectu tuo, » id est, ita quod sit in beneplacito tuo : dicitur a similitudine alicujus, qui rem sibi beneplacitam in conspectu suo ponit, et opus est, « quia anima mea repleta est malis, » id est, anxietatibus ; unde ipse dixit : Tristis est anima mea usque ad mortem. (*Matth.* xxix). Vel malis, id est, de peccatis eorum, « et vita mea inferno appropinquabit, » id est, anima mea, vel in tempore passionis proximæ antequam ad inferos descendisset ; vel appropinquavit, ita quod esset in inferno, ad quem sponte descendit, et ipsum spoliavit.

Et « æstimatus sum cum descendentibus in lacum, » id est, in infernum ; vel in lacum, id est, in profunditatem peccatorum, quia falsa opinione reputaverunt me peccatorem, et quia mortuus in inferno remaneret, et « factus sum » reputatione eorum, quod tantum essem « sicut homo » et non Deus, licet sim « inter mortuos » in peccatis, « liber » tamen ab omni peccato ; vel inter mortuos liber, id est, non retentus in inferno cum cæteris mortuis, sed liberans alios. Sum etiam æstimatus « sine adjutorio, » id est, tam vilis, cui Deus nullum feret adjutorium.

Sum æstimatus « sicut » alii « vulnerati, dormientes in sepulcris, quorum, » o Deus, tu « non es memor amplius, » id est, ut ad bonum resurgant : ita de me putabant, cum viderent vulneratum et jacentem in sepulcro, ne amplius resurgerem ; vel allegorice accipiamus vulneratos in peccatis dormientes, id est, quiescentes in sepulcris, id est, in corporibus in quibus putrescunt, consentientes delectationibus carnis : et non dormientes, quos revocet Deus a malitia, sed quorum, o Deus, non es memor amplius, « et » quamvis me ita repulsum putarent « ipsi » tamen et non ego « repulsi sunt de manu tua, » id est, de protectione.

Exaggerat passionem suam et illorum malitiam, D dicens : « Posuerunt » etiam « me » reputatione sua « in lacu inferiori, » in profundum vitiorum, vel dignum qui descenderem in profundum inferni, scilicet « in tenebrosis » locis « et in umbra mortis, » id est, in loco illo ubi sola umbra necaret homines ; vel in umbra, id est, in ignorantia, quæ est causa mortis : unde dicitur : Ignorans ignorabitur (*I. Cor.* xiv).

« Super me » etiam reputatione eorum « est confirmatus furor tuus, » id est, putant te, o Deus, continuo et omnimode erga me esse iratum : et præter illum furorem, Domine, quia « induxisti omnes fluctus tuos, » id est, perturbabones hujus vitæ, « super me : » et non tantum ab extraneis persecuciones habui, sed etiam amici mei defecerunt, et hoc est,

« longe fecisti notos meos, » id est, Apostolos meos « a me » sicut legitur : Relicto eo, fugerunt, quod videntes alii, « posuerunt me abominationem sibi, » id est, delendum de consortio hominum. Vel ipsi Apostoli posuerunt me abominationem sibi, sicut de B. Petro legitur : « Cœpit detestari et jurare, quia non novi hominem. »

« Traditus sum » etiam a discipulo, « et non egrediebar » ad vindictam, quia non ostendit Deitatis potentiam quam ipse habebat. Unde et ipse dixit : Possem rogare Patrem meum, et exhiberet mihi plus quam duodecim legiones angelorum. Et « oculi, » id est, Apostoli « mei, languerunt » dubitaverunt, scilicet, de resurrectione mea, sicut de duobus illis legitur, qui euntes ad castrum Emaus, dicebant : Nos sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Languerant dico, « præ inopia » veri luminis, quia non plene erant adhuc de Spiritu sancto roborati.

Unde Dominus improbens illis dubitantibus dixit : « O stulti, et tardi corde ad credendum, » etc.

« Clamavi. » Pars secunda. Quamvis essem ita derelictus ab amicis, tamen, o « Domine, clamavi ad te, » scilicet ut dares resurrectionem, et « manus meas, » id est, operationes meas « expandi, » id est, per charitatem dilatavi « ad te » pro merendum, et hoc « tota die, » id est, assidue, vel toto tempore passionis.

« Nunquid » et opus est ut me resuscites, quia me retento in sepulcro, « facies mortuis mirabilia ? » « nunquid medici, » id est, Apostoli et prædicatores « suscitabunt » prædicationem suam, « et » ipsi suscitati in anima, « consitebuntur tibi ? » Non. Bene dicit, non suscitabunt, quia nec etiam medici essent, nisi Christus resurrexisset.

« Nunquid » me retento « in sepulcro narrabit aliquis misericordiam tuam, » scilicet, quod facias remissiones peccatorum, justifices hominem, etc. ? Non. Aut me perditio « in perditione, » in corruptione, nunquid narrabit aliquis « veritatem tuam » de impletione promissionis istius quod in semine Abrahamæ benedicentur omnes gentes, et aliarum ? Non utique. Vel ita : Si ego non fuero resuscitatus, « nunquid » manens « in sepulcro, » id est, in delectatione carnis putrescens, « narrabo misericordiam tuam ? » Aut aliquis existens « in perditione, » id est, in consuetudine peccandi, « narrabit » non me resuscitato, « veritatem tuam ? » Non.

Et « nunquid » non me resuscitato « cognoscetur mirabilia tua, » id est, partus Virginis, ascensio, reparatio humani generis, a positis « in tenebris ? » Non ; etiamsi esset qui prædicaret. « Et » nunquid « justitia tua, » id est, remissio peccatorum, cognoscetur ab existentibus « in terra oblivionis, » id est, ab illis qui oblii sunt tui propter terrena ? Non.

« Et ego. » Pars tertia : Ego sic clamavi de resurrectione, « et » obtenta ea « ego clamavi, » in tænis, id est, mei clamabunt « ad te, Domine, et oratio mea mane » facta, id est, assidue, vel mane, id est, in

luce virtutum, (præveniet te) non quod in se habeant orare sine tua misericordia, sed dicit prævenire, scilicet ut reddaris placibilis ante iudicium.

Dico, mei clamant, sed (ut quid, Domine, repellis orationem meam,) id est, meorum a te? Videtur enim Deus repellere cum non statim implet desiderium eorum, scilicet ut statim exuat eos a corpore, et elevet eos ad cœlestia. (Et avertis faciem tuam a me) id est, a meis, cum permittis eos tribulari.

Dico, (avertis faciem tuam,) quia (ego sum pauper) id est mei sunt pauperes in his mundanis, (et in laboribus,) secundum persecutiones hujus sæculi, et hoc (a juventute mea) id est, ex quo fuerunt mei fortes et robusti in fide, non defuit eis tribulatio, et si fui exaltatus, et hoc dicit (autem) in his mundanis, id est, si mei fuerint prosperati, nihil profuit, quia postea (humiliatus sum,) id est humiliati sunt mei ad poenitentiam, (et conturbatus) sum, sustinendo labores, si mei conturbati sunt.

Et non mirum, si ego sum conturbatus, quia (iræ tuæ) id est, vindictæ tuæ venerunt in me, et non remanserunt in me,) quia mei ad horam sustinuerunt, ut postmodum gauderent in perpetuum; (et terrores tui) de timore futuri iudicii, (conturbaverunt me) id est, meos.

Bene dico, quod iræ transierunt in me, quia mali homines, vel peccata (circumdederunt me) sicut aquæ, id est, cum magna inundantia, et volentes me demergere, sicut aqua demergit homines: et hæc (tota die) id est, assidue, non sigillatim, sed (simul circumdederunt me,) id est, meos.

Non solum alia mala passi sunt mei, sed etiam (elongasti a me,) id est, a meis, (amicum et proximum) cognatione: (et notos meos) quos mei vel qui meos noverant, et hoc fuit (a miseria) id est, propter miseriam illorum pro quo despecti erant.

IN PSALMUM LXXXVIII.

TITULUS. *Intellectus Ethan Ezraitæ vel Israelitæ.*

(Misericordias Domini.) Psalmus iste dicitur intellectus, quia secretam rem continet, scilicet Deum daturum misericordiam et veritatem suam, quod ante adventum Christi valde secretum fuit, et per paucis cognitum: et non est psalmus in solo litterali sensu, sed etiam in allegorico: qui intellectus dicitur Ethan, id est, alicujus robusti, veluti David Propheta: quia et ipse Propheta, et quicumque habet intellectum hujus psalmi, maxime corroboratur contra diabolium et in Dei laude consistit. Ethan dico Israelitæ, non robusti in malo, sed viri videntis Deum; vel Ezraitæ, id est, advenæ et peregrini in hoc mundo. Misericordia Dei et veritas est materia. Modus: In prima parte, ostendit se dicturum de misericordia et veritate, et ea quæ dicit se cognovisse Deo docente. In secunda parte, quæ incipit: (Confitebuntur cœli,) ostendit multam Dei potentiam. In tertia parte, quæ incipit: (Tunc locutus,) ostendit multas promissiones Dei ad Filium suum.

A In quarta parte, quæ incipit: (Tu vero repulisti,) ostendit quod contra promissa videatur Deus fecisse: ostendit enim Christum et suos multa mala incurrisse, cum eis Deus multa bona promisisset. In quinta, quæ incipit: (Usquequo, Domine, avertis?) ponit preces pro malis quæ futura videt Ecclesiæ, et innuit ea non nocere contra promissiones Dei. Intentio est nos admonere ut Deo gratias agamus pro collata gratia et veritate. Possumus etiam dicere quod ideo posuit Exdras Ethan in titulo, quia ipse fuit cum aliis præcentoribus in recitatione.

Vox cujuslibet in illo priore populo, dicentis: (Misericordias Domini) de reparatione humani generis, duraturas (in æternum,) quia nos facient æternos, (cantabo,) id est, cum cantico et devotione annuntiabo.

B Et etiam (annuntiabo veritatem tuam,) id est completionem promissionum, in quibus verax es, (in generatione) Judaica, (et generationem) gentilem; vel, in generatione et generationem, id est, per omnes successiones generationum: et hoc (in ore meo.) Idem vocat misericordiam et veritatem, scilicet beneficia Dei: misericordia, quia gratis confertur a Deo; veritas, quia juxta quod promiserat implet Deus. (Annuntiabo) dico in ore meo, in quo semper habeo promptam veritatem, ad annuntiandum aliis; vel in ore meo, id est, sicut habeo in ore, ita compleo opere.

C Et qua auctoritate fretus hæc annuntiabo? tua scilicet, et hoc est, (quoniam dixisti) id est, interna aspiratione mihi revelasti, hæc scilicet: (in æternum misericordia edificabitur,) scilicet postquam peccata erunt dimissa, crescent multa dona spiritualia: edificabitur dico, non in malis, sed (in cœlis,) id est, in altioribus sanctis, qui continent secreta Dei, veluti ipsis Apostolis, (et veritas tua,) id est, eadem dona spiritualia, (præparabitur in eis,) quia per eos descendet in alios.

(Disposui.) Dixisti sic dicens: (Disposui testamentum) id est, ordinavi pactum, non cum omnibus, sed (cum electis meis,) id est, illis quos de numero prædestinatorum elegi. (Et etiam (David servo meo) id est, Christo, (juravi,) id est, iurabiliter promisi. Ubi enim Abraham juravit, et Christo: de quo illæ erant promissiones, teste Apostolo: (Abraham dictæ sunt promissiones, et semini ejus, qui est Christus:) hoc scilicet juravi, (præparabo semen tuum,) id est, imitatores justitiæ Christi, ducendo eos (usque in æternum.)

D Et edificabo sedem tuam,) id est illos in quibus quiescis, et judicas (in generatione) gentili, (et generationem) Judaicam, vel per omnes successiones, vel præparabo sedem tuam, id est, imitatores, qui te imitentur, non ad horam, sed in generatione hinc procedendo, usque in generationem futuram.

(Confitebuntur.) Pars secunda. Dixisti, (misericordia edificabitur,) et sicut dixisti, ita complebitur, quia (cœli,) id est, Apostoli, (confitebuntur mirabilia tua) veluti de creatione cœli et terræ, e

hoc ostendit in parte mirabilium, cum dicit « etenim » annuntiabunt « veritatem tuam » non ubique, sicut mirabilia, quia inter omnes gentes possunt mirabilia Dei numerari, sed veritas Dei, de nativitate, passione, etc., potest et debet enuntiari tantum « in ecclesia sanctorum, » in qua sola Dei nativitas, et passio, et cætera, et colitur et amatur.

Et bene debent confiteri cœli mirabilia tua, « quoniam quis in nubibus » id est, inter Apostolos, et cæteros altiores in Ecclesia, « æquabitur » in potentia « Domino? » nullus; vel, quis erit « similis Deo » in substantia « in filiis Dei? » veluti etiam in sanctis angelis? qui sunt stabiles et deificati. Nullus, quia omnes alij ab isto sunt creati et deificati. Vere nullus æquabitur Domino, nam ipse est « Deus » et talis, « qui glorificatur in consilio sanctorum, » id est, quem sancti glorificant, et hoc cum magno consilio, quia vere cogitant quomodo dignus eum laudare queunt. Deus dico « magnus, » quia sua substantia complet omnia, et « terribilis » propter judicium quod facturus est ipse; dico existens « super omnes qui in circuitu ejus sunt, » id est, in famulatu et comitatu ejus, stipantes eum, quasi milites, Dominum; et hoc de angelis, et etiam de sanctis viris potest intelligi.

Deus dico glorificatur, et etiam ipse Deus est Dominus omnium virtutum, et ideo nemo potest esse similis ei; et hoc est quod dicit, faciendo conversionem ad ipsum: « Domine Deus virtutum » cœlestium vel dator virtutum nostrarum per quas facis homines virtutibus cœlestibus similes. Cum enim das homini plenitudinem scientiæ, facis similem seraphim. Similiter, per cæteras virtutes sibi datas, cæteris ordinibus homines similes reddunt, et ideo « quis similis tibi? » Nullus utique; tu enim « potens es, Domine, » ex te solo, nec aliquis habet potentiam, nisi per te. « Et veritas tua » est « in circuitu tuo » in quibus tuæ promissiones completæ sunt, apparet quod verax es in promissis. Vel, veritas tua est in circuitu tuo, quia cum non habeas in circuitu et famulatu tuo, nisi eos qui veraces sunt, apparet te veracem esse, a quo tanta familia veritatem recipit.

Vere es potens, quia « tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas, » ad litteram; vel ita ad allegoriam: « Tu dominaris potestati maris, » id est, potentiam hujus sæculi, in quo nullus, nisi te permittente, potest aliquid mitigare « motum fluctuum ejus, » id est, seditionum quæ moventur in mundo; « tu mitigas, » licet non prorsus auferas. Reliquisti enim sanctis tuis persecutiones, ad eorum probationem. Ad litteram: Christus mare mitigavit, quando, surgens de navi in qua dormiebat, imperavit ventis et mari.

« Tu humiliasti. » Per hoc enim apparet potentia tua, Deus, quia tu humiliasti dejiciendo de cœlo in hanc inferiorem aeris « superbium, » id est, diabolum, qui singulariter superbus est, « sicut vulneratum. » Vulneratus fuit diabolus, quando luce et

A dignitate, qua prius nitebat, privatus fuit. « Humiliasti » dico « in brachio virtutis tuæ, » id est, in virtuoso brachio, id est, Filio tuo, et in hoc quoque apparet potentia tua, quia tu « dispersisti inimicos tuos, » Judæos, qui realiter dispersi sunt per totum mundum. Et hoc quoque fecisti in brachio tuo, per quod omnia operaris.

Et bene inimicos posuisti disperdere, « quia tui sunt cœli, et terra » universa « est tua, orbem » etiam « terræ, » id est, totum circumulum mundi; « et plenitudinem ejus, » veluti fructus, et pecora, et cætera; « tu fundasti, » id est, creasti, et etiam ipsum diabolum creasti, et hoc est, creasti « aquilonem » qui, quia frigidus ventus est, intelligitur diabolus, qui caret omni charitate, et qui de se ipso dixit: B Ponam sedem meam ad aquilonem, « et mare, » id est, inimicos tuos amaricantes, et fluctuantes contra te, « tu creasti. »

Et quia tam potens es, ideo « Thabor et Hermon, » id est, Judæi et gentiles, « exsultabunt in nomine tuo, » quia tibi suam exultationem attribuent, ideo quia « tuum brachium » est « cum potentia, » id est, tuus Filius est cum efficientia, quia nihil suæ voluntati potest resistere. Vel, « Thabor et Hermon exsultabunt, » id est, cum exultatione pronuntiabunt tuum brachium, id est, Filium tuum, intelligentes illum esse cum potentia, et hoc ad laudem tuam, scilicet in nomine tuo exultando. Thabor interpretatur veniens lumen, per quod Judæi significantur, inter quos prius venit lumen, quod est Christus. C Hermon interpretatur anathema, per quod intelliguntur gentiles, qui, cognito Christo, anathema dixerunt diabolo.

Dico Thabor et Hermon est cum potentia, et « manus tua, » id est, operatio illius brachii, velut in conversione malorum ad fidem « firmetur, » ut eos in justitia fideque corroboret, et « dextera tua, » id est, illa potentior operatio, scilicet in justificatione et perfectione justorum, « exaltetur, » id est, usque ad cœlum perducatur eos « justitia et judicium: » scilicet, cum homines videbunt te juste judicare, erit « præparatio sedis tuæ, » quia tunc cognoscent in quibus tibi sedem præparasti.

Ibi erit justitia et judicium, interim autem « misericordia et veritas, » id est, remissio peccatorum et alia beneficia per misericordiam et promissionem data, « præcedent faciem tuam » ut per hæc beneficia prævenientia te futurum judicem aliqui præparentur, qui cum electis in judicio salventur, et quia misericordia et veritas præcedent, ideo « beatus » est « populus qui scit » hanc « jubilationem, » id est, qui ineffabile gaudium Dei concipit, ita quod hoc faciat conscientia, scilicet laudem sibi attribuens, et rationabile obsequium bene discernens.

Bene dico beatus, quia, o « Domine, » illi « ambulabunt in lumine tui vultus, » id est, cognitione Filii tui, qui tuus dicitur vultus, quia per eum ipse cognosceris. « Et exsultabunt tota die, » id est, assidue, et « in nomine tuo » glorificando, « et » ; andea

« exaltabuntur in justitia tua, » quando obtinebunt A regnum cœleste per justitiam quam tu eis dedisti.

Ideo exaltabuntur, « quoniam tu es gloria virtutis eorum, » id est, tibi, non sibi, virtutem suam attribuunt, et te, non se, reputant gloriosum: et quia ille qui loquitur intelligit se de numero illorum, ponit se inter eos sic dicens: Et ideo « cornu nostrum, » id est, fortitudo nostra « exaltabitur, » id est, excrescet « in beneplacito tuo, » id est, per Filium tuum, in quo tibi bene complacuit (*MATH. II*).

Cornu dico exaltabitur, quia Christus assumet nostram humanitatem, per quam nostra quoque exaltabitur humanitas; et hoc est: « quia Domini est assumptio nostra, » id est, Dominus assumet carnem nostram: et cujus Domini determinat, dicens: « et sancti Israel, » id est, illius qui sanctificat Israel, hoc est, Christi, sine quo nullus sanctificatus fuerit, scilicet « regis nostri, » id est, ipsius Christi, qui nos in justitia regit.

« Tunc locutus. » Pars tertia. Postquam ostendit potentiam Filii, ostendit promissiones factas Filio, per quas comprobatur potentia supradicta ipsius Filii. Continuatio: Tu dixisti, misericordia mihi ædificabitur in cœlis, et non notat tempus, sed « tunc, » id est, similiter, sicuti et mihi « locutus es » aliis « sanctis tuis in visione, » id est, in aliqua spirituali revelatione, « dixisti, » id est, per inspirationem eis revelasti; hoc scilicet: « Posui adiutorium meum in potente, » id est in Filio, quem tuis fidelibus adiutorem constituisti, « et » ipsum « electum de plebe mea, » quia inter omnes alios fideles ipse melior fuit, quia in eo peccatum omnino non fuit, « exaltavi, » id est, exaltabo de virtute in virtutem, et usque ad dexteram meam perducendo.

Hoc dixisti: « inveni David, » id est Christum ipsum, « servum meum » fideliem, qui in nullo me offendet: et « eum » inventum « unxi oleo meo sancto, » id est, Spiritu sancto.

Vere unxi oleo, quod apparet per hunc effectum; « manus enim mea, » id est opera mea, « auxiliabitur ei » ad operandum, « et brachium meum, » id est, Verbum ipsi humanitati unitum, « confirmabit eum, » ut nulli persecutioni cedat, sed potius in virtute crescat.

Alia promissiones Dei de Filio suo, brachium tuum confirmabit eum, et ideo « inimicus, » id est, diabolus, « nihil proficiet in eo » ut cum tentet eum, faciat eum suæ persuasioni consentire: « et filius iniquitatis, » id est, ipse diabolus, qui apponit ut tentaret, « non apponet nocere eum, » id est, ut faciat eum nocentem, scilicet ut tentatio ipsius in Christo effectum habeat; vel aliter, filius iniquitatis, qui voluit nocere Christo, aliquando non apponet cum aliis tentationibus quas ei fecerat, nocere eum, id est, nec audebit tentare eum, veluti post resurrectionem cognoscens eum vere Filium Dei, nullo modo ausus fuit præsumere ut tentaret eum.

Et per hæc omnia « concidam inimicos ejus, » ut qui prius erant inimici, sint concisi et destructi ab inimicitia, et hoc « a facie ipsius, » id est, per cognitionem ipsius; ita loquitur, quasi de aliquo imperatore a cujus facie inimici dissipantur; « et odientes eum in fugam convertam, » id est, ut vitia quæ prius amplectebantur jam fugiant, et ipsi Christum sequantur.

Et veritas mea, et misericordia mea erit cum ipso, « quia in ipso et misericordiæ dabuntur, et promissiones Dei omnes complebuntur, » et cornu ejus, » id est, fortitudo Christi, et sublimitas, « exaltabitur, » id est, crescet semper in majus; vel, « exaltabitur, » id est, manifestabitur per totum mundum, et hoc « in nomine meo » ampliando.

B « Et ponam. » Alia promissiones Dei de Filio suo. Cornu ejus exaltabitur, « et » insuper « manum, » id est, operationem « ejus ponam in mari, » id est, in amaricantibus fluctibus hujus sæculi, ut per manum ipsius convertantur isti a sua amaritudine, « et in fluminibus, » id est, in aquis baptismi ponam « dexteram ejus, » id est, propitiationem ipsius, et potorem operationem, quia ibi omnia peccata condonantur. Vel, in fluminibus, id est in principibus, quorum cura fluit in populum sicut flumina in mare, scilicet, non tantum convertet operatio Christi minores hujus mundi, sed etiam aliquos de majoribus.

Ipsè invocavit. Et merito sic exaltabo, et amplifcabo Christum, quia « invocavit me » dicens: « Pater meus es tu, Deus meus, » id est, creator meus secundum humanitatem, « et susceptor » meus, quia meæ humanitati Verbum univisti, et per hoc causa « salutis meæ, » scilicet immunitatis a peccato, resurrectionis, ac totius justitiæ.

Ipsè sic invocavit, « et ego Primogenitum ponam, » id est, ante omnes alios ad immortalitatem resuscitabo, et ponam « illum Excelsum » donando ad confessionem, « præ regibus terræ » ad litteram, vel allegoriam.

Et non tantum Christo secundum propriam personam faciam hoc, sed « servabo illi » in suis « misericordiam meam, » ducens eos per misericordiam « in æternum, et testamentum meum, » id est, pactum meum, et promissiones meæ; erit « fidele ipsi, » complendo in suis quod de ipsis promissum est.

D Dico, « servabo illi misericordiam, » et « ver hanc misericordiam » ponam semen ejus, » id est, imitatores ipsius, perdurantes in sæculum sæculi « et thronum ejus, » id est, regnum ipsius, illos scilicet in quibus judicans sedebit, ponam « sicut dies cœli, » id est, clarissimos, utpote immortales et impassibiles.

« Si autem. » Dico, custodiam, et ponam sicut dies cœli, nec tantum pro merito perfectis, sed etiam peccantes misericorditer revocabo: et hoc dico: « Si autem » illi, qui debent esse « filii ejus, » id est, Christi, « dereliquerint, » id est, nulla ratione voluerint recipere « legem meam, et » si illi

qui debent esse filii, « non ambulaverint in iudiciis meis, » scilicet in aliqua discretionem mentis, videlicet, neque juste iudicent neque recte discernant quid faciendum sit, quid non, « visitabo in virga iniquitates eorum? »

Et non tantum eos leviter peccantes visitabo, sed « si iustitias meas, » id est, justificationes, « profanaverint, » id est, profanos et execrabiles alii prædicaverint ut, exemplo vitæ suæ, fugienda et execrabilis lex Christiana videatur, « et si mandata mea, » id est, institutiones vivendi, « non custodierint. »

« Visitabo in virga, » id est, leviori correctione, « iniquitates eorum, » ut per illam correctionem deleantur eorum iniquitates; « et » si nolunt virga corrigi, « in verberibus, » id est, graviori afflictione, visitabo « peccata eorum. »

Visitabo in verberibus et in virga eos, « misericordiam autem meam non dispergam ab eo » Christo, secundum caput et corpus, « neque nocebo » ei Christo, toti scilicet, ut post mortem maneat pœnæ. Ego dico existens « in veritate mea, » id est, impletor promissionum: non enim Deus promissa implet, si Christo et membris suis noceret.

Dico non nocebo, « neque profanabo, » id est, profanum et detestabile faciam « testamentum meum, » id est, pactum meum, quod pepigi cum antiquis patribus; « et » illa « quæ procedunt de labiis meis, » id est, quæ ego promitto per sanctos Prophetas, « non faciam irrita, » id est, inexpleta.

Ideo quidem non faciam irrita, quia « juravi » realiter jurans per angelum Abrahæ, « in sancto meo, » id est, in mea sanctitate, vel « in sancto meo, » id est, in Filio meo, per quem sanctificatur omne humanum genus, et hoc « semel, » id est, impermutabiliter, et quia juravi, « si mentiar David » quin compleam promissiones, non ero Deus; potest impleri quodlibet impossibile, quia defectiva oratio est. Hoc quidem juravi « semen ejus » David, id est, Christi, « manebit in æternum. »

« Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, » quantum ad animas, in quibus major claritas erit « et » secundum corpus erit ipse thronus « sicut luna, » non dico sicut luna crescens, et decrescens, ut in hac vitæ, sed « perfecta, » et quod thronus Christi talis futurus sit, inde est « testis in cælo fidelis, » id est, Christus, cujus ascensionem in nostra carne jam Propheta præviderat in Spiritu sancto.

« Tu vero. » Pars quarta. Tu dicis misericordiam non dispergam, et cætera faciam, sed econtra tamen videris facere, quia « repulisti, et despexisti, distulisti Christum tuum. » Per simile loquitur, quasi aliquis dominus iratus alicui fideli servo, pellit eum de domo sua, et ille expulsus a multis despicitur, et etiam differt Dominus ille reconciliari cum illo fideli. Similiter, Christus videtur repulsus fuisse de cælesti regno Dei, quandiu in præsentis sæculi corporaliter habitavit, in qua habitatione Christus omnibus inimicis suis despicibilis fuit. Et etiam videris distulisse gratiam tuam, quia eum in hujus sæculi mi-

seria diutius permisisti permanere. Eodem modo, Christi membra videntur esse repulsa a Deo, etc.

Ideo videris repulisse, quia « avertisti, » id est, videris avertisse « testamentum, » id est, pactum, « servi tui » quod fecisti cum Christo et servis ejus, vel ea, quæ prædicta sunt, « misericordiam meam non dispergam, » etc., « et sanctuarium ejus, » Christi, id est, fideles ejus, in quibus habitabat; « profanasti, » id est, profanos videri fecisti, et hoc non in uno tantum loco, « sed in terra, » id est, per totum mundum.

Et per hoc etiam promissiones servi tui eversas permittis videri, quia « destruxisti, » id est, permittis destrui, et occides « omnes sepes ejus, » id est omnes munitiones ejus, videlicet, bonos prælatos qui in defensione Ecclesiæ officium sepium obtinent. « Posuisti » etiam, id est, pones « firmamentum ejus, » id est, Apostolos, qui alios in fide firmare deberent, « formidinem, » quia et ipsi timuerunt, ut Petrus et alii; vel, « formidinem, » quia cum sancti Apostoli et martyres turpissime occiderentur, timebant alii ad fidem accedere.

Et destructis sepibus, « omnes transeuntes viam, » id est, præcepta Dei, vel ipsum Christum, qui est via, « diripuerunt eum, » id est, Christum in membris suis, quosdam occidendo, quosdam sibi incorporando, vel bona eorum auferendo, et per hæc omnia « factus est » Christus totus « opprobrium vicinis suis. »

Tuos ita dispersisti, et econtrario « exaltasti, » id est, exaltari permisisti in his temporalibus, « dexteram » id est, potentiam « deprimentium eum, » et in hoc « lætificasti omnes inimicos ejus, » id est, malevolos Christi et membrorum ejus.

« Avertisti » etiam « adjutorium gladii ejus, » Christi, scilicet adjutorium verbi Dei, quod jam nullam defensionem haberent sui per verbum divinum, « et » etiam « non es auxiliatus ei in bello » contra hæreticos, quin quandoque devincerentur, et hæreticis incorporarentur: permittit enim Deus multos, qui, secundum humanum iudicium, de corpore Christi videntur in corpus diaboli traduci.

« Destruisti » etiam « eum, » Christum secundum membra, « ab emundatione, » quod persecutiones immissæ ad purgationem eorum, non emendant eos, sed potius destruunt, et a corpore Christi recedere faciunt; « et sedem ejus, » id est, illos in quibus Christus et sedere et quiescere videbatur, « collisisti, » id est, permittes destrui: ipsos collisos dico projectos « in terra, » id est, in appetitu terrenorum.

« Minorasti » etiam « dies temporis ejus, » vel in membris ejus: quando enim aliquis videtur utilis in Ecclesia et a Deo conservandus, cito moritur et aufertur. Et quid plura dicam? « eum, » Christum, « perfudisti confusione. » Confundentur enim justi, vel de peccatis suis præteritis, vel de pœnis sibi illatis.

Usquequo, « Domine? » Pars quinta. Per hæc omnia videris te avertisse ab illis membris, sed « usquequo, Domine, averis » ab illis? id est, permittis eos

a te videri aversos : erit hoc usque « in finem » id est, omnimode : nequaquam fiat hoc, Domine : et usquequo, Domine, « ira tua » id est vindicta tua, quæ « sicut ignis exardescet, » id est perseverabit vel fiet hoc usque in finem? Non sit, Domine. Iram Dei comparat igni; quia sicut ignis comburit mollia, et solida probat, ita vindicta Dei comburit molles, fortes probatos reddit.

Ne avertas, Domine, sed potius « memorare quæ mea est substantia, » id est, quam fragilis humana natura est : quia nisi memoratus fueris, « vane constituisti omnes filios hominum, » quia non liberabuntur a potestate diaboli. Sed « nunquid » constituisti omnes filios hominum, ut habeas inde debitam laudem? Absit, Domine.

Ideo dico tibi ut memores, quia alius non est qui possit adjuvare; unde dicit : « Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? » Nullus utique. Et hoc dicit : quis « eruet animam suam de manu inferi, » id est, de potestate inferi? Nullus.

Ideo etiam dico « memorare, » quia ita consuevisti antiquis patribus misericordias facere, et sic te facturum jurasti, et hoc est, quod sub interrogatione ponit : « Ubi sunt, Domine, misericordiae tuæ antiquæ, » id est, quas antiquis patribus consuevisti exhibere. Misericordiae dico complendæ, « sicut jurasti David, » id est, Christo Filio tuo, permanens « in veritate tua, » quia semper complex quæcunque promittis. Juravit Deus sicut supra dictum est, semen ejus in æternum manebit.

Et quandoquidem jurasti, « memor esto opprobrii servorum tuorum, » id est, quod sustinent servi tui : opprobrium dico « multarum gentium, » id est, a multis gentibus servis tuis illatum : « quod » opprobrium ego « continui in sinu meo, » id est, in anima mea, in qua ego opprobria continui, quia ea utilia mihi fore putavi.

« Quod » opprobrium « exprobraverunt, » id est, objecerunt, « inimici tui, Domine : quod exprobraverant : » opprobrium dico non aliqua causa Christi, vel suorum, sed « commutationem Christi tui, » scilicet illud quod Christus et sui faciebant, causa mutandorum hominum de mortalitate ad immortalitatem. Improperabant enim illi Christum crucifixum, suos fuisse pannosos et abjectos, etc. Bis ponendæ, « exprobraverunt, » notat assiduitatem exprobrationis.

Ipsi exprobraverunt, sed non prævaluerunt; et hoc est : « benedictus Dominus in æternum, » quia ab omnibus tribulationibus nos liberavit. « Fiat, fiat. » In hac geminatione magnam affirmationem insinuat. Hic ostendit quod prædictæ adversitates promissiones Dei non destruant.

IN PSALMUM LXXXIX.

TITULUS. *Oratio Moysi, hominis Dei.*

« Domine, refugium. » Attende quod non « Moysi » ideo quod Moyses hunc psalmum inter orationes suas composuisset, ut alii volunt, quia in nullo de libris

Moysi hæc oratio invenitur, sed cum David hunc psalmum sicut et cæteros fecisset, tamen intelligens Esdras David Prophetam in hoc psalmo Deum orasse pro liberatione populi fidelis, exponendo humanum defectum, quo genere orationis Moyses Deum orare consueverat, vocavit hunc psalmum orationem Moysi, scilicet similem orationibus quas faciebat Moyses. Ideo psalmus iste vocatur oratio, quia quod continet vel oratio est pro nostra redemptione, vel cause sunt quare pro hominibus sit orandum. « Oratio Moysi, dico, hominis Dei : » hoc dicit ad differentiam aliorum qui Moyses vocantur; vel ideo dicit « hominis, » quia per defectum humanum quem in psalmo describit, qui est communis cum omni homine, ostendit naturam Moysi, quem ipsum hominem ostendit. Ideo apponit « Dei, » quia ostendit contra humanum defectum liberatorem Deum, tan Moysi quam aliorum filiorum Dei. Materia est liberatio, et contra humanos defectus. Modus : In prima parte, ostendit potentem Deum, qui possit hominem liberare a quantocunque defectu. In secunda parte, quæ incipit : « Ne avertas hominem, » precatur Dei liberationem, et contra describit hominis multiplicem defectum. In tertia parte, quæ incipit : « Dexteram tuam sic notam fac, » precatur adventum Christi, per quem intelligit omnem futuram esse liberationem humani generis. Intentio est nobis desperationem tollere, ut licet multiplicem cognoscamus nostrum defectum, tamen attendentes Deum liberatorem nostrum, jam non desperemus de salute.

Quasi ita diceret Propheta, qui loquitur : *Jam, fratres, non desperemus, quoniam Deum habemus, ad quem refugiamus, et hoc dicit : « Domine Deus qui prius iratus fuisti nobis, quando per peccatum primi parentis fugimus a te, modo tu « factus es nobis refugium, » ad quem in omni periculo refugientes, securitatem invenimus contra hostes. Erat eis Deus refugium per spem futuri Salvatoris quam habebant. Dico « factus es refugium, » et hoc non paucis, « a » prima generatione justorum, proteudendo usque « in » novissimam « generationem. » Cum dicit Deum factum esse refugium nobis, innuit eum velle nostram liberationem; cum vero subdit eum æternum esse, ostendit talem qui nos possit liberare.*

« Dico factus es nobis refugium, nec propter hoc dico te ex tempore esse, sed potius « priusquam montes, » id est, angelicæ creaturæ, « fierent, aut terra » quam videmus, « et orbis, id est, ipsum firmamentum, cum omnibus quæ continet, « tu es » id est, verum esse habes; unde dicitur in *Moysè* : « Qui est, misit me ad vos (*Exod. iii*); » et vere es, quia « Deus. » Et licet ostendisset eum fuisse ante omnes creaturas, tamen quia posset habuisse principium et finem exspectare, ut hæc removeat, addit, « a sæculo et in sæculum, » id est, sine principio. Alia translatio habet, « ab æterno : » et « in sæculum sæculi, » id est, sine fine tu es. Alia translatio habet, « in æternum. »

« Ne avertas. » Pars secunda. Quæ dicit: Quia, o Domine, talis es, ideo (ne avertas) a te, ut permittas terrenis adhærere (hominem) positum (in humilitate,) id est, in dejectione et miseriis hujus vitæ: vel tendentem in humilitatem, hæc humilia et caduca appetendo, quia in humilitate est homo, non debes avertere, (et) item ideo quia (dixisti) per multos Prophetarum, et si alius non dixisset, tamen sufficit nobis quod Propheta iste dixit nobis: (Convertimini, filii hominum) quia si (convertimini ad me, et convertat ad vos.)

« Quoniam misericordia. » Ostendit modum humilitatis et dejectionis hominis, ad hoc continuatur: Opus est ne avertas, (quoniam) inter cætera mala quæ sustinet homo, habet quod vita sua, quantumcunque proluxa, nihil reputatur: et hoc (mille anni,) id est, vita hominis quantumcunque proluxa, comparata vitæ quæ est (ante oculos tuos,) id est, æternitati, est (tanquam dies hesternæ:) et in aliquo non comparatur hesternæ diei, nisi secundum hoc quod præterita; et hoc est quod dicit: (quæ præterit,) id est, sicut dies præterita nihil reputatur, sic quantumcunque vita hominis proluxa: nec legitur aliquis vixisse mille annos, sed etiamsi tantum viveret, vita illa pro nihilo reputanda esset.

Dico mille anni sunt tanquam dies præterita, (et) tanquam (custodia in nocte,) id est, actus in labore et cæcitate. Custodia enim semper in sollicitudine est. Per noctem intelligimus cæcitatem, in qua filii sæculi detinentur: et ut plus dicam, (anni) hominum (eorum erunt,) id est, de numero earum rerum (quæ pro nihilo habentur,) veluti ea quæ tantum per somnium possidentur.

« Mane. » Enumerat alios hominis defectus: dico, pro nihilo anni habentur, et ita fiat, Domine; et hoc est: (mane) hominis, id est, infantia (transeat,) id est, cito pereat, (sicut herba) quæ leviter perit: (mane,) id est, juvenus, quæ dicitur mane quia adhuc crescit homo: (floreat,) id est, vigeat fortitudine corporis, scientia, aliisque quibuscunque modis: (et transeat vespere,) id est, senium, hoc est, homo in decrepita ætate, (decidat) ab omni vigore corporis, consumptus labore et dolore; (induret) in cadaver, (et arescat) in pulverem redactus. Potest et ita continuari: Precor ne avertas hominem, hoc tamen non oro quin temporales defectus et pœnam sustineat peccati.

Ideo concedo decidant, transeant, et similia, quia video aliter esse non posse, (quia) nos (defecimus,) id est multos defectus patimur. et hoc (in ira tua,) id est, in vindicta quam tu sumis pro peccato primi parentis; et præter mala quæ jam sustinemus, etiam (turbati sumus) interiori nostro (in furore tuo,) id est, in consideratione venturi iudicii in quo furorem tuum exercebis.

Ideo dico nos in ira deficere, quia tu, Deus, (posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo,) id est, pœnam dedisti pro peccatis nostris. Sicut enim dicitur Deus peccata non aspicere, quando condonat

peccata, ita dicitur aspicere, quando punit peccata: Et etiam (sæculum nostrum,) id est, totam vitam nostram posuisti (in illuminatione vultus tui,) id est, clarissime vidisti, ad peccata singula puniendâ: quia nec etiam cogitatio latebit vultum tuum.

« Quoniam. » Bene dico quod iniquitates in conspectu posuisti, quod apparet in effectu, (quoniam omnes dies nostri defecerunt,) id est, vita humana brevis facta est, et dum vivimus, in miseria et labore vivimus, et hoc est (et in ira tua defecimus)

« Anni nostri. » Ecce quomodo defecimus, scilicet (anni nostri meditabuntur,) id est, nos in annis nostris meditabimur: meditari dicit, quia homo in hujusmodi operibus nunquam ad perfectionem venit; (sicut aranea,) quæ inane et vile facit opus, ut vilem capiat prædam, scilicet muscas, et in hoc totam se eviscerat. Similiter homines inania faciunt, et magnos labores consumunt, ad hoc ut adipiscantur quæ vilia sunt et caduca; et in hoc sua viscera consumunt, quia corpus et animam similiter perdunt; et quia in annis aliquando bene, aliquando malo, possemus meditari, addit: (dies annorum nostrorum) meditabuntur sicut aranea, quia nec una die cessamus ab inani meditatione; unde Salomon in Ecclesiastico: Quid superbis, pulvis et cinis? In vita tua projecis intima tua. Et bene dico, (dies nostri defecerunt,) quia (in ipsis) diebus nostris, ut multum dicam, secundum ætatem hominum sunt (septuaginta anni,) id est, si aliquis multum vivit, septuaginta annis vivit. Vel legant, (meditabuntur) passive, sic, anni nostri, id est, tota vita nostra, meditabuntur, id est, reputabuntur a sapientibus sicut aranea.

« Si autem. » Dico hominis septuaginta anni: (si autem) est (in potentatibus,) scilicet quod homo vivat in fortitudine corporis, ut plures sint (octoginta anni, et amplius eorum,) id est, si amplius vivant, vita eorum est (labor) eis in corpore, (et dolor) in mente. Vel possumus per septuaginta et octoginta allegoriam intelligere, ut per septuaginta intelligamus Vetus Testamentum, quod et de temporalibus loquebatur, et sola temporalia promittebat, sicut ibi legitur: Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Per septem dies etiam voluitur hæc tota vita, in quibus utimur his temporalibus. Per octoginta intelligamus Novum Testamentum, in quo postpositis temporalibus, sola coelestia docemur appetere, quia requiem æternam appetere docemur, quæ requies succedit finitis septem diebus hujus vitæ, quam requiem jam accepit nostra natura in Christo in resurrectione, facta in octava die cujus requiei signum erat, requies quam faciebant Judæi in septima die. Secundum hanc sententiam littera sic legitur: (Anni nostri sicut aranea meditabuntur,) ut supra, sed tamen erunt dies, id est, illuminationes annorum nostrorum, et in ipsis diebus, id est, illuminationibus, erunt (septuaginta anni.) a vita, acta secundum Vetus Testamentum. Habet alia translatio, (septuaginta annis,) quod sic legitur:

« Anni nostri sicut aranea meditabuntur, » sed dies annorum nostrorum, id est, illuminationes quas in annis nostris habemus, sunt in septuaginta annis. « Ipsi » non est relativum, sed demonstrativum. Anni quidem acti secundum Vetus Testamentum, non erant in potentatibus, quia nullus sub Veteri Testamento quantumcunque sanctus, qui tamen dicuntur homines Novi Testamenti, potuit pervenire ante mortem Christi ad octavum diem, id est, ad requiem significatam per requiem celebratam in septima die, et designatam per octavam diem. Si autem « in potentatibus » sunt dies nostri, tunc sunt octoginta anni, id est, vita acta secundum Novum Testamentum, quæ dicitur esse « in potentatibus, » quia fideles Novi Testamenti post mortem statim in requiem perducentur. Et amplius eorum labor et dolor, id est, quidquid extra Vetus et Novum Testamentum agitur, labor et dolor est, quia si quis sine istis vivit, labores et dolores in æternis miseriis consequetur.

« Quoniam. » Ideo Deus vitam abbreviavit et labores et dolores contulit, « quoniam supervenit mansuetudo, » id est, misericordia Dei supervenit iræ, et ipsam iram contemperavit, ut ira Dei jam non sit nobis ad damnationem, sed ad purgationem, « et » per illam Dei mansuetudinem « corripimur » a peccatis nostris.

« Quis. » Quandoquidem Deus iram suam mansuetam facit, non tamen ut nos non puniat, sed etiam ut nos corrigit, ergo « quis novit potestatem, » id est, efficaciam « iræ tuæ, » id est, quis considerat iram tuam esse datam ad correctionem? « et » quis novit « dinumerare iram tuam, » scilicet ut ita consideret in vindicta tuâ esse prosperitates, sicut sunt adversitates? Iram dico illatam « præ timore tuo, » id est, ut homo te timeat.

« Dexteram. » Pars tertia. Domine, sicut iram contulisti, « sic, » Domine, « dexteram tuam, » id est, Filium tuum, per quem liberationem facias humani generis, « fac notam, » scilicet ut fide et dilectione recipiamus eum: « et » fac nos « eruditos corde » non in carnalibus, sed « in sapientia, » scilicet ut in ipso Christo tuam dignitatem intelligamus. Vel, ita dedisti iram, et sic, id est, per illam iram, fac notam dexteram tuam, id est, Filium tuum, ut attendentes miseras nobis illatas pro peccatis, Christum nostrum liberatorem cognoscamus.

« Dexteram tuam notam fac, » et per ipsam dexteram « convertere » ad nos, « Domine, » conversos « usquequo, » id est, usque ad aliam partem conversionis, scilicet ut peccata dimittas. Alia translatio habet, « aliquantulum, » « et deprecabilis esto super servos tuos. »

« Jam peto ut convertaris, ut sis deprecabilis, quia jam, Domine, « repleti sumus mane misericordia tua, » spe per resurrectionem Christi, quam credimus futuram in mane per illuminationem virtutum; et non tantum repleti sumus misericordia, sed etiam « exultavimus, » scilicet spe illius miseri-

cordiæ, « et » etiam « delectati sumus » inter multa mala hujus vitæ: et hoc est, « in omnibus diebus nostris » de quibus constat, qui nunquam aguntur sine miseria.

« Et non tantum lætati sumus inter mala, sed etiam ipsa mala faciunt nos lætari, et hoc est, « lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, » et non tantum dico pro diebus, sed etiam pro « annis » in « quibus » multipliciores possunt esse miseriæ, quam in diebus, quibus annis « vidimus » in ipsa experientia « mala, » id est, multa adversa nobis illata: considerantes enim hæc mala nobis prodesse ad vitam æternam, spe illius vitæ in nobis magnam lætitiã generant.

« Convertere » dico, et « respice » oculo misericordiæ « in servos tuos, et in opera tua, » scilicet tum quia servi tui sunt, tum quia eos fecisti: « et dirige filios eorum » in constantiam: filios, id est, imitatores.

Dico « respice, » « et. » sic « sit splendor Domini Dei nostri, » id est, illuminatio Spiritus sancti « super nos. » Vel, splendor, id est, crux Christi, scilicet ut intelligamus victoriã Christi factam in cruce, in qua diabolum potestate privavit, et nobis vitam restituit: « et » per illum splendorem « dirige opera manuum nostrarum, » scilicet quæcunque opera; et sit etiam splendor Dei « super nos, » id est, in anima nostra, quæ est pars superior: « et » per illum splendorem « dirige opus manuum nostrarum, » scilicet charitatem, quæ est speciale opus. Vel ita sub una distinctione dicamus: Dirige opera manuum nostrarum super nos, id est, ut ipsa opera doceant nos ad majorem altitudinem quam nos simus digni. Vel, super nos, id est, pro supernis, non pro temporalibus, bene operemur.

IN PSALMUM XC.

TITULUS. *Laus cantici ipsi David.*

« Qui habitat. » Psalmus iste canticum dicitur, quia rem nobis proponit, unde nobis maxime exultandum est; ostendit etiam nobis quomodo Deus omnes fideles suos a quolibet genere tentationum eripiat, in quo ipse liberator laudabilis apparet omnibus: et ideo convenienter dicitur « laus cantici, » quasi laudabile canticum, quod attribuitur David Prophete, qui loquitur. Materia est ereptio Dei, quam facit universo justorum corpori ab omni tentationum genere: et per oppositum, ipsæ tentationes a quibus justî liberantur. Modus: In prima parte, ostenditur qualis sit ille qui a Deo liberatur, scilicet sperans omnino in Domino. Ostenditur in eadem parte qualis sit protectio Dei, et a quantis periculis, et quam infinitis fiat illa Dei protectio. In secunda parte, quæ incipit: « Cadent a latere tuo, » ostendit quod Christus malos, qui suos hic multis tentationibus persequuntur, tandem damnabit, et suos remunerabit. In tertia parte, quæ incipit: « Quoniam in me speravit, » inducit Propheta Deum promittentem membris Christi, et in hac vita

protectionem, et post hanc se daturum æternitatem. Intentio est nos instruere contra tentationes, scilicet ut putemus nunquam per nostras vires nos posse tentationibus resistere, sed semper ad Deum refugiamus, et ab ipso liberari expectemus.

« Ac si ita diceret Propheta : Vos justi quicumque, non præsumetia de vobis, sed universam spem vestram projicite in Domino, quoniam « qui habitat, » id est, perseverat, « in adjutorio, » id est, ut aliunde nullum putet sibi esse auxilium in quo bene habitandum est, quoniam ipse Altissimus est : et hoc est, « Altissimi » ; qui ita habitat, « commorabitur in protectione Dei, » id est, assidue protegatur a Deo, Dei dico « cœli » in quo quod valida et magna sit protectio ejus denotatur. In hoc primo versu, notatur tota summa hujus primæ partis, quamvis breviter continetur, ubi enim dicit, « qui habitat, » ponit illum qui liberetur. Cum dicit in protectione Dei, ponit protectorem, et dat intellectum nobis eorum a quibus sit illa protectio, scilicet a tentationibus.

« Dicit. » Ostendit qualis sit ille qui habitat in adjutorio, scilicet ille « dicit Domino : Susceptor meus es tu, » quia ex vilitate peccati ad altitudinem justitiæ me suscepisti, ad quam per meas vires nullo modo poteram pervenire, in quo positus, cum pericula imminerent, non confido in meis viribus, sed tu es, Deus, « refugium meum » ad quem refugio, ut possim liberari ab omni instantia periculorum, et semper, quia « Deus meus est, sperabo in eum, » quia nunquam de me in aliquo præsumam, sed semper ad eum in omni necessitate recurram.

Merito sperabo, « quoniam ipse liberabit me de laqueo » id est, de malefactis « venantium, » id est, dæmonum et malorum hominum, qui venantur homines sicut venatores feram, a quorum factis liberatum se dicit justus iste, quia nullis factis illum possunt sibi conformare, « et » etiam liberavit me « a verbo aspero. » Verbum asperum reputat justus, vel quando contumeliis afficitur, vel quando blandia verbis etiam ad decipiendum tentatur.

« Scapulis. » Ostenso qualis sit ille qui liberandus est, ostendit qualis sit liberatio. Continuatio. Et convertit se Propheta ad eum qui liberandus est: Tu dicis, « Sperabo in eum, » et ipse Deus « obumbrabit tibi, » scilicet sic te proteget, ut æstum non sentias, « scapulis suis, » id est, potentia et fortitudine sua, quæ per scapulas intelligitur, quia hæc est fortior pars in alis avium : « et sub pennis ejus » id est, sub misericordia ejus, vel præceptis ejus Dei, quibus homines ad cœlum volant, « sperabis. »

Et si periculum immineat, « scuto circumdabit te » ne possint te inimici lædere, « veritas ejus » id est, ipse, ut per hoc verax appareat. Nisi enim protegeret suos, falleret in promissis, et ecce ponit a quantis tentationibus liberet Deus hominem. Et quia circumdabit te, ideo « non timebis a timore nocturno, » o Christe, cum omnibus membris tuis, scilicet a levi et occulta tentatione.

Et etiam non timebis « a sagitta volante in die, »

A id est, a levi tentatione et manifesta, et etiam non timebis « a negotio perambulante in tenebris, » id est, ab aliqua gravi tentatione et occulta, qualis fuit Christo machinatio mortis, quam ei latenter paraverunt Judæi. Per negotium, accipimus quoscunque gravissimos actus ad alicujus seductionem, ut hæretici graviter laborant ut aliquem justum decipiant. Quod dicit, « perambulante, » habemus perseverantiam in illis actibus; per hoc quod dicit, « in tenebris, » habemus occultam tentationem. Et etiam non timebis « ab incursu et dæmonio meridiano » id est, ab incursu dæmonii meridiani, id est, non timebimus a gravissima persecutione manifesta, qualis esset persecutio, si aliquis nefandus episcopus prædicaret et præciperet fornicationem vel simoniam, sicut Guibertus demens. Per hoc quod dicit, « incursu, » habemus vehementem, et impetuosam tentationem; per hoc quod dicit, a « dæmonio » illatan, habemus gravissimum et infatigabilem persecutorem; quod dicit, « meridiano, » habemus manifestum. Hieronymus in Origenem dæmonium meridianum appellat hæreseos protervitatem. Hic notavit quatuor genera tentationum : duas leves, unam occultam, per timorem nocturnum; aliam manifestam, per sagittam volentem in die. Iterum duas graves: unam occultam, per negotium ambulans in tenebris. aliam manifestam, per incursum dæmonii meridiani.

« Cadent a latere. » Pars secunda. Dico, tu, Christe, cum tuis non timebis ab aliquo timore nocturno, vel ab aliquo genere tentationum, sed potius damnabis malos illos qui inferunt tentationes tibi et tuis; unde dicit : O Christe, « mille, » id est, infiniti qui præsumunt se futuros in latere tuo, et tecum judicatos; « cadent a latere tuo, » id est, non reputabuntur cum illis qui consilarii et iudices tecum erunt; « et decem millia » id est, infiniti qui præsumunt se ponendos in dexteris, id est, inter salvandos, cadent « a dexteris tuis, » quia a sinistris ponentur. Mille dicit a latere cadere, et plures a dexteris, quia plures sunt illi qui præsumunt se salvandos quam qui præsumunt se cum Christo judicatos: illi cadent, « ad te autem nullus » talium aliquo modo « appropinquabit, » sed potius præcipitabuntur in infernum, cum dices eis : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. »

Dico, « non appropinquabit, » « verumtamen » potius oppositum fiet: quia tu, Christe, « considerabis, » omnia, scilicet peccata hominum, « oculis tuis, » quos nec profundissima cogitatio latere potest: « et » tunc « videbis, » id est, videri facies et notam omnibus « retributionem, » id est, justam damnationem « peccatorum. »

« Quoniam. » Bene dico, peccatores damnabit, quoniam me et alios justos, et hoc dicit « quoniam tu es, Domine » Christe « spes mea, » in quo bene debeo sperare, quia tu « posuisti Altissimum, » id est, Deum, « refugium tuum, » scilicet nullam securitatem posuisti tibi in homine, vel in aliqua

mundana re, sed in solo Deo, in quo solo securitas A potest inveniri, quia ipse Altissimus est.

Et quia in Deo posuisti tibi refugium, ideo « non accedet ad te malum, » aliquod, scilicet peccatum: immunis enim Christus existit ab omni peccato, « et flagellum, » id est, correctio vel punitio pro peccato, « non appropinquabit tabernaculo tuo » in quo ad tempus militasti Deo. Cum dicit Christum salvatum, quia Deum fecit sibi refugium, innuit salvationem aliorum justorum, quia ipsi spem suam in Deo constituunt.

Ideo « non accedet ad te malum, quoniam angelis suis mandavit de te, » id est, mandatum fecit de te, Christe, « ut » ipsi custodiant te in omnibus viis tuis, » id est, in omnibus operibus tuis, juxta quod dicitur: « Et accesserunt angeli et ministrabant ei. »

« In manibus. » Dico « angelis suis mandavit » et ipsi angeli « portabunt te, » id est, adjuvabunt te, « in manibus, » id est, in operibus suis, ministrando et subserviendo tibi: ideo portabunt « ne forte » tu « offendas pedem tuum, » id est, affectionem tuam, « ad lapidem, » id est, ad legem, quæ per lapidem significatur, quia scripta fuit in tabulis lapideis: offendisset Christus in lege si eam carnaliter implendam intellexisset. Vel, angeli portabunt te in manibus, quemadmodum in ascensione.

Angeli subserviunt tibi, et tu « ambulabis super aspidem et basiliscum, et conculcabis leonem et draconem. » Per hæc quatuor diabolus intelligitur, sed diversis de causis. Per aspidem namque significatur diabolus, quia sicut aspis occulte mittit venenum, ita diabolus occultas mittit tentationes, quibus interficiat animas fidelium; super quem Christus ambulavit, quia nulla occulta tentatione diaboli potuit impediri; per basiliscum, qui manifeste mittit venenum, intelligitur diabolus, qui manifeste tentat fideles; super quem ambulavit Christus, quando ab ipso diabolo manifeste tentatus in morte, nullo modo ab ipsis tentationibus est superatus; per leonem diabolus intelligitur, secundum quod violenter agit, veluti quod ausus fuit in Christum manum mittere, et eum morti dare; per draconem intelligitur diabolus, secundum hoc quod devorat et incorporat sibi quoscunque potest: super quem ambulavit Christus dum morte sua ejus destruxit potentiam.

« Quoniam. » Pars tertia. Dico quia « angelis suis mandavit de te, » ita dicens eis, « Quoniam in me speravit, » totus Christus, maxime tamen hic de membris ejus agitur. « Liberabo eum, » id est, membra ipsius Christi percussantur telis inimici. « Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum, » scilicet non suam quæsit gloriam, sed meam.

« Clamavit ad me, et ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, » id est, tunc « eripiam eum » quod amplius nulla tribulatio circumdabit eum, quæ ereptio est in fine cujusque fidelium; « et glorificabo eum, » in membris suis.

Ita scilicet glorificabo eum, quia « replebo eum longitudine dierum, » id est, æternitate. « Osteadam » Christo « illi » in membris suis « salutare meum, » id est, salvatorem Christum, qui erit vera vita et refectio omnium.

IN PSALMUM XCI.

TITULUS. *Psalmus cantici in die sabbati.*

« Bonum est confiteri Domino. » Tractatus iste psalmus dicitur, quia monet nos bene operari, scilicet confiteri et psallere Domino: « Psalmus dico cantici, » id est, magnæ exultationis habitæ in die sabbati, id est, in consideratione æternæ quietis, quæ significatur per sabbatum: quia in sabbato quiescit Deus ab omni opere quod patravit: et illa Domini requies fuit signum illius quietis quam habituri sunt fideles post labores hujus vitæ. Præcepit quoque Dominus in lege sabbato homines quiescere, in signum ejusdem quietis æternæ: quam requiem, quia nostra natura in Christi resurrectione plenè obtinuit, quasi jam rem significatam obtinentes, non feriamur in sabbato. Ostenditur quippe in hoc psalmo quoniam justus, licet in hac vita laboret, tamen obtinebunt requiem sempiternam, de qua maxime est exultandum unicuique fidelium. Mater est justus laborans in hac vita, tandem assecutus requiem æternæ beatitudinis: et per oppositum injustus, quiescens in hac vita, tandem laborabit in alia. Modus: In prima parte, monet bene operari, et in hac vita laborare, ut tandem exultemus in æterna beatitudine: et ideo dicitur « Psalmus cantici, » id est, pendens ex cantico. In secunda parte, quæ incipit: « Vir insipiens, » ostenditur quod injusti, qui in hac vita, ubi laborandum est, florent et requiescunt, in alia vita damnati laborabunt. In tertia parte, quæ incipit: « Justus ut palma florebit, » ostendit requiem quam habebunt sancti post hanc vitam. Intentio est consolari contra labores hujus vitæ, per quos ad æternitatem ducimur.

Vox Prophetæ quasi ita diceret: Vos, justus, nolite desperare in laboribus hujus vitæ, sed potius confitemini, et psallite, quia « bonum est confiteri Domino, » utroque modo confessionis, scilicet et se de peccatis accusando, et Deum laudando; et post confessionem, bonum est « psallere, » id est, bene operari, non ad gloriam hominis, sed « nomini tuo, » id est, ad ampliandum nomen tuum, o « Altissime: » et ideo nomen tuum merito est ampliandum.

Dico, bonum est confiteri et psallere, « ad annuntiandum, » id est, ut possint homines annuntiare aliis « misericordiam tuam mane, » id est, in prosperitate beneficiorum vestrorum, hoc est virtutum, ut si habeant aliquas virtutes, annuntient hoc non ex se, sed ex misericordia Dei esse: « et » ad annuntiandum « veritatem tuam, » id est, justitiam tuam, « per noctem, » id est, in adversitate, id est, si habeant adversitatem, cognoscant hoc esse ex justitia Dei, qui juste pro commissis suis puniat eos.

Ostendit quomodo debcamus psallere, scilicet « in

psalterio, » id est spirituali operatione, veluti in contemplativa vita; « decachordo, » id est, complemente decem precepta legis. Et bonum est psallere Domino « in cithara, » id est, in mortificatione carnis, et hoc non cum tristitia, sed « cum exultatione. »

Ideo dico bonum est confiteri et psallere, « quia » o « Domino, delectasti me in factura tua, » id est « in » bonis « operibus » quæ tu creasti et fecisti in me: et deinceps « exultabo » in omnibus bonis quæ sunt « manuum tuarum, » id est, tuæ operationis, quia nullus bene agit, nisi te, non ipso operante.

Et quia non tantum in me bona facis, sed etiam in ipsis bonis operibus me delectari facis, ideo merito possum dicere quia « magnificata sunt opera tua, Domine, » et « quam » sunt magnificata, ultra quam possit exprimi, et « cogitationes tuæ, » id est, dispositiones tuæ, quæ sunt ex cogitatione et consilio, veluti quod boni tribulantur, et mali florent, « sunt factæ, nimis profundæ, » id est, inscrutabiles. Unde alibi dicitur: *Judicia Dei abyssus multa.* (*Psal. xxxv.*)

« Vir insipiens. » Pars secunda. Cogitationes Dei ita sunt profundæ, sed tamen « vir insipiens, » id est, qui sapiens est in sæculo et caret vera sapientia, « non cognoscet hæc » quæ dicturus sum, « et stultus, » id est, ille qui nec in Deo, nec in sæculo sapiens est, « non intelliget hæc. »

Scilicet, « cum exorti fuerint peccatores, » qui dicuntur exoriri cum in magnas divitias vel magnas veniunt potentias, « sicut feneni, » id est, comparabiles feno, quod licet ad tempus floreat et pulchrum sit, tamen cito aresecit: « et apparuerint, » id est, insignes in suis potentis, cognoscuntur a multis « omnes qui operantur iniquitatem. »

Hæc non intelligent, quod cum ita « fuerint exorti, » ut, id est, qualiter « intercant in sæculum sæculi, » id est, in æternum: ipsi peribunt, « tu autem, Domine, » qui in mundo visus es humilis, permanebis « Altissimus in æternum. »

Et vere interibunt, « quoniam, » o « Domine, ecce inimici tui, » id est, gentiles « peribunt; » vel ideo genuatur, ut rem quæ quasi incredibilis videatur, credibilem reddat. « Peribunt » dico, « et » hoc modo scilicet, « dispergentur omnes qui operantur iniquitatem; » ad hoc quod dicit, « peribunt, » « dispergentur, » dicit cum a bonis separantur: Illi ^D peribunt, « et cornu meum, » id est, alitudo mea, quæ est « sicut unicornis, » quia ad unum tendit, scilicet ad ipsum Deum; unde dicitur: *Unam petii a Domino, « exaltabitur, »* recipiendo immortalitatem et impassibilitatem. « Et senectus mea, » id est, mea novissima, scilicet ea quæ sequuntur post hanc vitam, erit « in misericordia uberi, » id est, in abundantanti remuneratione: sicut e contrario senectus impiorum erit in malitia uberi. Dico « senectus mea erit in misericordia uberi » et « jam « oculus meus » interior « despexit inimicos meos, » et cognoscens vitam illorum esse inutilem, et potentiam brevem, « et ab insurgentibus in me malignantibus, » id est,

A contra me, « audiet auris mea » hoc quod sequitur.

« Plantati. » Pars tertia. Scilicet « justus floreat, » in alia vita, « ut palma. » Bene palmæ justum comparat, quia sicut truncus palmæ turpis est inferior, in superiori vero sunt elatæ, pulchræ, florentes: sic justus exterius propter tribulationes in hac vita, quæ inferior est, turpis et pannosus, et contritus per multas tribulationes, in alia vero vita florescet « et multiplicabitur » ineffabili gloria æternæ beatitudinis, « sicut cedrus Libani » quæ altior crescit aliis cedris, et est inputribilis: sic justus erit quando ditabitur altitudine et immortalitate. Et bene debent ibi multiplicari, quia hic sunt « plantati in domo Domini, » id est, firmiter radicati in præsentis ^B Ecclesia, et propter hoc « florebunt in atrii domus Dei nostri, » id est, in superna Hierusalem, quæ propter amplitudinem per atria designatur. Vel in atrio domus Dei nostri, id est, in initio cœlestis habitationis, scilicet, in ipso judicio florebunt.

Et « adhuc, » id est, præter illas justitias quas modo habent justis, « multiplicabuntur » ipsi « in senecta uberi, » id est, in novissimis, ubi erit uber et copiosa misericordia Dei, « et » interim « erunt bene patientes, » non male, sicut faciunt hypocritæ, « ut annuntient, » id est, digni sint annuntiare aliis: istud scilicet, quia Dominus Deus noster est rectus retribuendo merita cujusque, et quia post retribuere merita, et non quantum exigent merita ipsa, addit, « et non est iniquitas in eo, » quia etiam ^C plus reddit unicuique quam promerisset. Vel « rectus » est dum permittit suos tribulari, ut eos in alia vita remuneret, « et non est iniquitas in eo, » in hoc quod permittit malos in hac vita florere, quæ in alia æterna damnatione damnabit.

IN PSALMUM XCII.

TITULUS. *Laus cantici David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra, vel inhabitata.*

« Dominus regnavit, decorem. » Ad litteram. Terra fundata fuit in sexta feria, non quod ipsa tunc formaretur, sed quia in sexta feria factus est homo, quo facto, terra fundata est, id est, stabilis et possessa: quæ inanis esset et supervacue fundata, nisi haberet hominem possessorem. Vel in sexta feria inhabitata est ab homine quando factus fuit homo, non quod de hac litterali fundatione agamus, sed de designata per istam, scilicet de recreatione hominis, facta per sanguinem Christi in sexta ætate, scilicet in tempore gratiæ, quæ sexta ætas per sextam feriam designatur: sicut post sextam feriam sabbatum sequitur, ita post sextam ætatem vera requies sequitur. Titulus sic exponitur: Tractatus iste laus cantici dicitur, id est, laudabile canticum. Canticum dicitur, quia rem proponit exultabilem, scilicet, fundationem Ecclesiæ et alias Christi potentias multas, in quibus ipse Christus laudabilis patet; unde dicitur « laus cantici » attributa David Prophetæ, qui hic loquitur: « Cantici dico habiti in die

ante sabbatum, » id est, in consideratione diei primi sextæ ætatis : quæ dies ideo dicitur, quia in ea veram illuminationem recipimus ; quæ ætas est ante sabbatum, id est, ante requiem æternam, « quando, » id est, qua die. scilicet, in tempore gratiæ, fundata est terra, id est, reparatus est homo, per quem fundata, et stabilis facta est terra, quod inanis esset, nisi homo repararetur, quia cum omnia ad Dei laudem facta sint, a nulla creatura terrena, nisi homo viveret, laudaretur. Materia est Christus, fundator Ecclesiæ, de qua agit per multas commendationes, utens demonstrativo genere. Prævidens Propheta Christum esse venturum in humilitate, et propter hoc contemnendum esse a Judæis, multipliciter commendat eum, ut, cum venerit, non ei derogemus, sed honorem debitum persolvamus : et hæc est intentio, ut non propter humilitatem Christum contemnamus, sed eum Deum redemptorem credamus.

Ac si ita diceret Propheta : Vos quicumque videntes Christum in humilitate, nolite despiciere : quia ipse qui humilis veniet, ipse idem « Dominus regnavit, » id est, per mortem suam mortis imperium, et fortem armatum, id est, diabolum, superavit. Et postquam eum regem determinavit, de quo ageret, commendat eum, dicens : Ille qui sic regnavit, « indutus est decorem, » id est, habuit sibi unitam Deitatem ; et hæc commendatio est prima pars psalmi. Et ipse idem Dominus « indutus est fortitudinem, » id est, potentiam, quia ipse semper et potenter sustinuit, et hæc est alia pars ; « et » per hoc quod talis fuit, « præcinxit se, » id est, præparavit se ad constitutionem Ecclesiæ. Dictum est ad similitudinem operarii, qui præcinctus expeditur est ad operandum.

Et ostendit in effectu quod præcinxit se. Vere præcinxit, « etenim firmavit » in fide « orbem terræ, » id est, Ecclesiam, collectam de toto circuitu terræ ; « qui » orbis est ita firmus, quod « non commovebitur » aliqua tentatione ; et hæc commendatio est aliqua pars psalmi.

Et « ex tunc, » id est, ex quo firmasti orbem terræ, est ipsa Ecclesia « parata sedes tua » in qua tu sedes et quiescis ; sedes dico per ipsam foundationem tibi paratam, et ne per hoc temporalis esse intelligeretur, ostendit æternum, cum dicit, « tu es a sæculo, » id est, ab æterno, non in seculo factus, sed factor sæculi. Vel ita sedes tua est parata, et ex tunc a sæculo etiam tu es.

Et hæc est commendatio. Alia pars. Sed licet sic fundata esset Ecclesia, tamen « flumina, » id est, potentes hujus sæculi, « elevaverunt » o « Domine, elevaverunt flumina vocem suam, » id est, comminationem suam contra illam sanctam Ecclesiam tuam, et contradictionem suam. Quod bis dicit « elevaverunt, » notat perseverantiam ipsorum potentium contra Ecclesiam.

« Elevaverunt » etiam ipsa « flumina fluctus suos, » id est, persecutiones suas et turbationes suas contra Ecclesiam. Flumina dico concitata « a vocibus, » id est, ab admonitionibus « aquarum multarum, » id

est, populorum multorum. Concitant enim sæpe minores fortiores ad persecutionem Ecclesiæ.

Et non tantum flumina elevaverunt fluctus contra Ecclesiam, sed etiam sunt factæ « elationes maris, » id est, universi populi, « mirabiles, » id est, infinite, intolerabiles, et « in » omnibus istis elevationibus « altis » est « mirabilis Dominus » sedando hujusmodi elevationes, vel quia non permittit fidelem suam aliqua hujusmodi tentatione devinci. Et in his tribus versibus, qui continent victoriam Christi, est quinta pars psalmi.

« Testimonia tua, » id est, prophetiæ et scripturæ aliæ, « sunt facta nimis credibilia, » id est, multam, dum quidquid in eis promissum fuit, te veniente impletum est, et hæc commendatio est sexta pars psalmi. Et etiam, o Domine « domum tuam, » id est, Ecclesiam præsentem, in qua tu habitas, « decet sanctitudo, » id est, ipsius domus est ei decens ornamentum, sicut dicitur : Regiam domum decet pallia ; et hoc « longitudine dierum, » id est, in æternum : et hæc commendatio est septima pars psalmi.

IN PSALMUM XCIII.

TITULUS. *Psalmus David quarta sabbat.*

« Deus ultionum Dominus. » Psalmus iste venit David Prophetæ, qui hic loquitur, habitus de rebus significatis per res factas in quarta sabbati. In quarta, enim fecit Deus luminaria, per quæ significantur sancti viri lucentes in Ecclesia, de quibus in hoc psalmo agitur. Et sunt quædam tenebræ in hoc mundo, veluti quod homines non putant Deum non curare hæc terrena, cum videant a superbis viduas, pupillos, et alios homines Dei, quorum ipse Dominus in lege præceperat misereri, multis modis vexari : quæ tamen tenebræ non obtenebrant, neque obscurant luminaria sanctæ Ecclesiæ, quia boni nunquam inducuntur in hunc errorem, quod Deum putent non disponere terrena, sed male hæc patienter sustinent, securi de remuneratione ; et semper lucent inter malos, præbentes exempla bonæ operationis, juxta quod dicitur : In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. Materia sunt sancti, lucentes splendore virtutum inter mala hujus vitæ : et per oppositam, superbi illi qui, persequentes pauperes Dei, et tamen multiplicitate prosperitate florentes, causa sunt quare aliqui ducantur in errorem, et putent Deum non curare hæc terrena. In prima parte, increpat superbos illos, et comminatur eis æternum interitum. In secunda parte, quæ incipit : « Intelligite, insipientes in populo, » admonet erroneos, qui putant Deum hæc mundana non curare, ut intelligant, et justa dispositione hæc omnia ordinari cognoscant, minatur etiam eis quod quandoque arguantur, bonos vero ostendit a Deo nunquam derelinqui. In tertia parte, quæ incipit : « Quis consurget mihi, » demonstrat quod hic Deus suos adjuvat, et tandem digne remunerabit, et malis reddet secundum ini-

quitates ipsorum. Intentio est nos removere ab illo A errore, ne putemus Deum non curare.

Ac si ita diceret Propheta : Nolite putare Deum hæc mundana despiceret et non disponere, quoniam « Deus ultionum Dominus » est ; et ideo si eum non ordinare dicatis, puniet vos, quia ipse dominatur ultioni, per quod Christus intelligitur, cui omne iudicium datum est, et ipse idem « Deus ultionum libere egit, » veluti cum vendentes de templo ejecit, et cum in omni tempore suæ militiæ immunem se a peccato custodivit.

Et tu, Christe, qui es Deus ultionum, qui humilem te ostendisti, « exaltare, » per resurrectionem, « qui iudicas terram, » id est, universos de tota terra, et « redde retributionem superbis. »

Et quandoquidem superbe agunt, « usquequo, Domine, peccatores, usquequo peccatores gloriabuntur? » id est, permittis eos de malitia sua gloriari. Contra ipsam naturam videtur esse, quod et mala faciunt, et inde gloriantur; naturale enim est de malis compungi. Quod ingeminat, « usquequo peccatores, » notat assiduitatem malitiæ ipsorum.

Bene dico eos peccatores, quia ipsi peccatores « effabuntur » in manifesto, « et loquentur » inter familiares « iniquitatem, » sed « loquentur omnes qui operantur in iustitiam. »

Supponit quam iniustitiam, dicens, « populum tuum, Domine, humiliaverunt » contumeliis, « et hæreditatem tuam vexaverunt. »

« Viduam et advenam interfecerunt, et pupillos occiderunt. » Quorum omnium in lege Dominus præceperat misereri; vel viduam et advenam interfecerunt, et pupillum, possumus accipere allegorice.

Et cum hæc facerent, « dixerunt : Non videbit Dominus, » id est, Dominus eorum non attendet; et si etiam viderit, « non intelliget, » id est, non curabit « Deus Jacob » de istis pannosis, id est, fidelibus, non quod ipsi impii vocent eum Deum, sed hoc dicit Propheta ex se.

« Intelligite. » Pars secunda. Continuatio. Ipsi dicunt : « Dominus non videbit, » et hoc est, o vos « insipientes in populo, » id est, vos qui docetis populum sapientiam mundi, et tamen caretis vera sapientia, qui videntes superbos florere et populum Dei affligere, putatis Deum « hæc » mundana non disponere, « intelligite et » vos, « stulti, » qui, neque in mundo sapientes estis, neque Deum iudicem futurum attenditis, « aliquando, » scilicet visis miraculis, saltem « sapite » Deum hæc omnia disponere.

Bene debetis sapere Deum hæc omnia disponere, tam dicite modo : « Qui plantavit aurem, » id est qui dedit homini facultatem audiendi, « non, » id est nonne, « audiet? » Audiet utique, id est, intelliget. « Aut qui fluxit oculum, » id est, qui ministravit visum, « non considerat » interiorum, sed exteriorum oculum? Faciet utique.

Et ille « qui corripit gentes » flagellis suis, « nonne arguet » impios peccatis suis? Faciet utique. Et

« qui docet hominem scientiam, » id est fidelibus suis dat veram cognitionem, nonne malos arguet? Vel, qui corripit gentes, id est, populum suum, si non parcit filiis ad correctionem, nonne gravissime arguet malos? Et ille qui docet hominem scientiam, nunquid ignorabit peccata nostra? Vos putatis eum ignorare peccata, sed certe « Dominus scit » etiam minutissimas « cogitationes hominum, » et hoc scit, « quoniam vanæ sunt. »

Cogitationes vestræ vanæ sunt, sed certe, o « Domine, beatus » est ille « homo, quem tu erudieris » virga tua, sicut pius magister discipulum, « et eum » quem tu « docueris de lege tua, » beatum dico, dando ei intellectum divinæ Scripturæ.

Ad hoc dico « docueris, » « ut mitiges ei, » id est, B ut mitigationem et patientiam ei facias, quia aliter non valebit scientia Scripturarum, nisi in eis addiscat esse patiens, ei dico presso « a diebus malis, » id est, a tribulationibus quæ in istis diebus inferuntur; « mitiges » dico, « donec fodiatur peccatori fovea; » ad litteram, scilicet quousque mortuus sepe-liatur. Quoad enim vivit, non cessat mala inferre. Vel, fodiatur peccatori fovea, id est, donec consumatur nequitia ejus : in quam sæpe incidit foveam, quia per suam nequitiam, per quam mala infert aliis, seipsum illaqueat.

Vere beatus quem tu erudieris, « quia Dominus a se non repellet plebem suam, » sed potius in angelorum societatem recipiet : « etiam in hac vita hæreditatem suam non derelinquet, » quoniam semper ei pro sua necessitate in tribulationibus assistat.

C « Non derelinquet » dico, « quoadusque iustitia » suorum, quæ in hac vita fuit conculcata, « convertetur in iudicium, id est, quousque ipsi iudicent alios. Et, ne paucos intelligeremus eos quorum iustitia convertetur in iudicium, dicit, « et qui juxta illam, » id est, qui sunt participes iustitiæ. Alia translatio habet, « qui tenet illam, » « omnes » scilicet « qui sunt recti corde. »

« Quis consurget. » Pars tertia. Continuatio. Dico quod Dominus plebem suam non derelinquet. Quis ergo erit meus defensor, et meus adjutor? Nullus equidem, nisi Deus; et hoc est : « Quis consurget mihi adversus malignantes, » id est, ad meum opus, ut me defendat a malis? « aut quis stabit mecum » D adjuvando perseverantem in certamine « adversus operantes iniquitatem? » scilicet qui mihi conferunt mala, ut me faciant patienter sustinere persecutiones eorum.

Dico « quis stabit mecum, » et tamen de viribus meis non præsumo, sed in Domino confido, nam « nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus, » id est, parum abfuit, quin « habitasset anima mea in inferno, » id est, in profunditate vitiorum, scilicet putassem quod Deus non curaret animam meam.

Dico, nisi Dominus adjuvisset, anima mea in inferno habitasset, sed cur te Dominus adjuvit? quia « si dicebam » per confessionem accusando me de peccatis, « motus est pes meus, » id est affectio mea a

via vera ad aliquod illicitum, ibi etiam, o « Domine, misericordia tua adjuvabat me » retrahendo a peccato, et me in bono opere confirmando. In hoc itaque magna consolatio nobis est, quia non tantum Deus fideles suos dum persistunt in virtute corroborat, sed etiam in lapsu visitat et confortat.

Dico, misericordia adjuvit me, quia « secundum multitudinem dolorum meorum, » id est peccatorum, de quibus doleo, « consolationes tuæ » existentes « in corde meo, lætificaverunt animam meam. »

Me lætificabis, sed malos non, et hoc est, « nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis? » id est mali, quos hic convenienti nomine nominat. Tibi dico « qui fingis laborem in præcepto, » id est, qui præcipis laborare in bonis operibus illos qui debent tibi adhærere; vel « qui fingis laborem in præcepto, ut tuum præceptum impleatur.

Ideo non adhæret tibi sedes iniquitatis, id est, ipsi mali, quia ipsi « captabunt in animam justii, » id est frequenter volent seducere et sibi conformare « animam justii : » id est, si non possunt decipere, « condemnabunt sanguinem, » licet « innocentem. »

Ipsi captant animam justii, effundunt sanguinem, « et » hæc omnia « factus est mihi Dominus in refugium » ne cedam tribulationibus; « et » ipse « Deus meus » est factus « in adjutorium spei meæ, » id est, juvat me ab bene operandum, ut tamen requiem quam obtineo spe misericordiæ, obtineam rerum veritate.

Mihi factus est refugium, « et illis » qui effundunt sanguinem justorum, « reddet Dominus iniquitatem ipsorum, » id est, prout gesserunt, retribuet eis. Dicit aliquis : Non reddet eis mala, quia iniquitas eorum profuit sanctis; respondet : Non reddet secundum hoc quod profuit iniquitas eorum, sed secundum malam intentionem ipsorum, et hoc est quod dicit : « et in malitia eorum, » id est, malam intentionem ipsorum, « disperdet eos, disperdet illos Dominus Deus noster; » bis dicendo « disperdet, » certos nos de eorum perditione constituit.

IN PSALMUM XCIV.

TITULUS. *Laus cantici ipse David.*

« Venite, exsultemus Domino. » Psalmus iste canticum dicitur, quia proponit nobis magnam exultationem, scilicet tempus gratiæ, in quo in terram promissionis, videlicet in requiem æternam, intratur. Dicitur « laus, » quia laudabilis ille ostenditur, per quem aditus intrandi in requiem nobis præparatur : quæ laus cantici, id est, laudabile canticum, convenit David Prophætæ, qui hic loquitur. Materia est ipse Christi adventus, quo nobis æterna requies acquiritur. Modus : In prima parte, admonet Propheta secundum se Judæos specialiter, quasi unus de illis eis compatiens, ut Christum salvatorem suum venerentur et adorent, ponendo multas causas quare eum recipere debeant. In secunda parte, quæ incipit : « Nolite obdurare corda vestra, » inducit Propheta ipsum Deum commonentem ne indurarent

corda sua sicut patres eorum, sed potius cognoscant Christum visitatorem suum. Intentio sua est remove Judæos a duritia sua, et ne sibi reddant Deum iratum sicut fecerunt patres eorum:

Ac si ita commoveret eos Propheta : Vos nolite esse increduli sicut fuerunt patres vestri, sed « venite » per Christum ad fidem, et « exsultemus, » id est, cum exultatione serviamus huic « Domino » et etiam « jubilemus Deo, » id est, quia ipse est Deus « salutari nostro, » ipsi Christo, qui nos salvat et redimit de manu diaboli : et ideo bene debemus jubulare ei:

« Jubilemus » dico, et etiam « præoccupemus faciem ejus, » aliquando venturi judicis, « in confessione, » scilicet prius confiteamur ei peccata nostra quam ipse ad iudicium veniat; « et in psalmis jubilemus ei, » id est, iucunditatem quam mente concipimus, bonis operationibus iudicemus.

Ideo debemus ei jubulare et exsultare « quia » ipse est « Deus » noster, id est, creator omnium : ipse est etiam « magnus, » id est, omnipotens « Dominus, » quia omnibus dominatur : « et rex magnus super omnes deos » gentium; vel angelorum.

Et alia causa est quare debemus jubulare ei, « quia in manu, » id est, in potestate « ejus sunt omnes fines terræ, » id est, homines totius orbis : « et » ipsis sunt « altitudines, » id est, exaltationes, potentie, dignitates, « montium, » id est, potentium hujus vitæ. Nullus enim potest elevari in hoc sæculo, nisi eo permittente.

Alia est causa, « quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et siccam manus ejus fundaverunt, » ad litteram : vel allegorice, per mare possumus accipere amaricantes hujus vitæ qui Dei sunt et qui Dei permissione sæviunt, et ipse fecit illud, id est, ordinavit ipsorum malitiam; unde dicitur : *Faciens pacem, et creans malum (Isa. XLV)* : et « siccam, » id est, illos qui sunt sicci a fluctibus hujus mundi et sitiennes imbrem justitiæ; unde alibi : *Anima mea sicut terra sine aqua tibi (Psal. CXLII).*

Et quia tam potens est, ergo vos Judæi, qui a Deo recessistis in regionem longinquam dissimilitudinis, « venite » passibus fidei, « adoremus, » id est, singulari veneratione Christum colamus, id est, cum summum bonum reputemus, « et procidamus, » id est, humiliemur in concupiscentiis nostris, nos ipsos pulverem et cinerem reputemus, « et ploremus » pro peccatis nostris, non ad conspectum hominum, sicut hypocritæ, sed « ante Dominum; » et hoc debemus, quoniam ipse est ille « qui fecit nos; » ideo etiam « quia ipse est Deus noster » factus per carnem assumptam : quasi ideo hoc debemus, quia et creator et recreator noster est.

Et ideo debemus, quia « nos » sumus « populus pascuæ ejus, » quia nos reficit spiritualibus donis, et etiam corpore suo et sanguine; « et » etiam sumus « oves, » id est, simplices et innocentes, quod est « manus ejus, » id est, operatio ipsius, quia solius Dei opere innocentes possumus esse.

Dico quia estis populus et oves, hac conditione, « si audieritis vocem ejus » qui prius locutus patribus in prophetis, « hodie, » id est in hoc tempore gratiæ, quando nobis loquitur per proprium Filium. Unde Apostolus : « Quandiu hodie nominatur inter vos ? » Dico et vocem ejus audieritis, tunc scilicet « nolite obdurare corda vestra. » Vel ita : Quandoquidem vos estis populus pascuæ et oves manus ejus, ergo « si vocem ejus audieritis, hodie » ut supra, « nolite obdurare corda vestra. »

Pars secunda. « Nolite obdurare, » sicut obduraverunt, patres vestri, et hoc est, « sicut in irritatione secundum diem tentationis » factæ « in deserto, » id est nolite sequi diem tentationis, ut Deum in deserto, « ubi tentaverunt me patres vestri, » cordibus dubitantes de potentia mea, et tunc probaverunt me esse Deum, et quia « probaverunt et viderunt, » audierunt « opera mea, » id est, manna pluî illis, et alia multa signa feci eis.

Et quia sic me tentaverunt, ergo « fui offensus generationi illi quadraginta annis : » tot enim annis morati sunt in deserto; « et dixi » eis per Moysen et alios electos meos : « Semper isti » homines « errant » et non inscii, sed « corde, » quia in conscientiis suis errasse se intelligunt.

Et licet dixissem eis ita, « isti » tamen « non cognoverunt vias meas, » id est, non approbaverunt præcepta mea; et ideo « si introibunt in requiem meam, » id est æternam patriam significatam per terram promissionis, non erit ibi aliquis bonus, « ut » ego « juravi in ira mea, » scilicet, eos non introituros in requiem meam. Figura aposiopesis, id est, defectio orationis.

IN PSALMUM XCV.

TITULUS : *Psalmus David quando domus ædificabatur post captivitatem.*

« Cantate Domino. » Psalmus iste convenit David prophætæ qui hic loquitur, respicienti eum statum, scilicet ad tempus gratiæ; quando ædificata est domus, id est Ecclesia, post captivitatem diaboli, a quo propter peccatum captivum tenebatur genus humanum. Tangit historiam quando, post captivitatem Babylonis, templum Salomonis reædificatum est, non tantum de historia, sed de significato intelligimus Prophetam egisse. In hoc psalmo, est materia primus et secundus Christi adventus. Modus : in prima parte monet quascunque gentes, non tantum Judæos, sicut in præcedenti psalmo fecit : « Cantate huic Domino, qui venit ad nos » respectu primi adventus. In secunda parte, quæ incipit : « Afferte Domino, patriæ gentium; » monet non tantum cantare, sed etiam afferre, et bene operari ad gloriam hujus Domini, et hoc respectu secundi adventus. Intentio est in istis admonitionibus, scilicet ut cantemus et bene operemur ad gloriam istius Domini.

Ac si ita diceret Propheta : Nolite cantare Domino canticum vetus, ut laudetis cum pro solis bonis temporalibus, sed potius « cantate Domino canticum

PATROL. CXVI.

novum, » id est, laudate eum amore justitiæ, scilicet quia per Filium suum nobis justitiam contulit; nec dico solis Judæis, sed « cantate, omnis terra, » tam gentiles quam Judæi, cantate « Domino. »

Tertio ponens « cantate Domino » Trinitatem indicat. « Et benedicite nomini ejus. » Solum enim nomen Dei habemus, nondum etiam rem : quod nomen multum valet, non quia prolatum, sed quia creditum. Ille benedicit nomen Domini, qui bene vivendo dat aliis exemplum bene vivendi, sicut contrario ille dicitur maledicere nomen Domini, ex quo alii trahunt sibi exemplum male vivendi. Dico, « cantate, et benedicite, » et « annuntiate salutare ejus, » ipsum Filium Dei, per quem genus humanum salvatur, et in domum Dei reædificatur, et hoc « de die in diem, » id est, assidue, vel de die, id est, de Veteri Testamento, in quo aliqua fuit illuminatio, eundo in diem, id est in Novum Testamentum; annuntiate salutare ejus, scilicet comprobate Christum regem esse et salvatorem omnium, per auctoritatem Veteris et Novi Testamenti.

Ostendit quid debeant de illo salutari annuntiare, et inter quos, cum dicit : « Annuntiate gloriam ejus » salutaris, id est, ipsum Christum gloriosum prædicare, quia Dei Filius fuit, et hoc « inter gentes, » nec dico paucas gentes, sed « in omnibus populis mirabilia ejus, » partum Virginis, qui mortuos suscitavit.

Et bene debetis ei cantare « quoniam » ipse est « magnus » secundum potentiam, « et Dominus » omnium, « et laudabilis, » secundum misericordiam : et hoc « nimis, » quia nullus potest perscrutari quanta sit potentia vel misericordia ejus. « Terribilis est » etiam timore futuri judicii « super omnes deos » quos gentes putant, et etiam super omnes creaturas angelicas deificatas.

Vere ipse est Deus terribilis super deos gentium, « quoniam omnes dii gentium demonia » sunt; iste « autem Dominus » de quo loquitur, « celos fecit » materiales, vel quoscunque altissimos viros.

Item propter hoc debetis cantare ei, quia hanc utilitatem inde habetis, confessionem et pulchritudinem, et tandem magnificentiam. Hoc dicit : « In conspectu ejus, » id est cum ipse aliquem oculo misericordiæ respicit. Inde procedit « confessio, » quia confitetur ille peccata, et deinde « pulchritudo, » id est, ornatus in multis virtutibus, et tandem « in sanctificatione ejus, » id est in sancta habitatione, scilicet coelestis Hierusalem. Unde alia translatio dicit : « in sanctuario ejus, sanctimonia, » id est, omnis puritas. Tunc enim neque ira, neque talis motio aliqua erit in sanctis Dei, sed puritas et vera charitas regnabit; et in sanctificatione ejus erit « magnificentia, » quia tunc erunt immortales, et impassibiles, et socii angelorum.

« Afferte. » Pars secunda. Quandoquidem tanta est utilitas in conspectu ejus, ergo vos « patriæ gentium, » id est vos gentes de quacunque patria, « afferte Domino gloriam, » id est gloriosum

ostendite eum bonis operibus vestris, et honorem, id est gratiarum actionem de collatis beneficiis; et afferte et gloriam nomini ejus, ampliando quidem nomen et famam ejus, id est, ipsi Domino gloriam conferamus. Ter ponens: Afferte, significat Trinitatem.

Hoc modo afferte Domino gloriam, scilicet hostias, id est facite vos ipsos hostias dantes passioni ad honorem Dei, et sic introite in atria ejus, id est, in collegia sanctorum, qui dicuntur atria, quia Deus in eis habitat; et adorare Dominum in atrio sancto ejus, id est in coelesti habitatione.

Ego dico, et adorare, et utinam universa terra commoveatur ad poenitentiam a facie ejus, id est ad cognitionem ipsius, et vos commoti dicite in gentibus, id est, ad gentes commovendas; et dat eis materiam quid dicant, hoc scilicet, quia Dominus regnavit a ligno; ita dicit alia translatio: et hic habemus auctoritatem a Propheta passionis Christi.

Probat per effectum quod regnavit Dominus, dicens, etenim correxit, id est, corrigendo de peccatis ad justitiam opera direxit, orbem terræ, qui non commovebitur a fide, aliqua tribulatione, quod ait Apostolus: Neque mors, neque vita poterunt nos separare a charitate Christi. Dicite etiam ad commovendam terram, quia iste Dominus judicabit, veniens secundo, populos in æquitate, id est unicuique reddens pro merito.

Et ideo latentur cœli, id est altiores sancti, et exsultet terra, id est, humiliores sancti; commoveatur mare, id est amaricantes in hac vita præ timore futuri judicii; et plenitudo ejus, id est singula vita, id est homines pro singulis vitiis moveantur ad compunctionem, et quanto magis necesse est ut commoveantur, dico latentur; et ita erit, quia campi, id est humiles et fructificantes, gaudebunt de puritate suæ conscientie; et omnia quæ in eis sunt, id est omnes sensus eorum, quia secundum omnes sensus et omnes virtutes, gaudebunt hic spe futuræ salvationis.

Et tunc, id est cum ipse judicabit, exsultabunt omnia ligna silvarum, id est gentes, quæ prius erant silvestres et incultæ, a facie Domini, id est propter præsentiam qua fruuntur: quia venit, nec dico de primo adventu, sed quia venit judicare terram.

Et ipse judicabit orbem terræ, id est homines collectos de toto circuito terræ, in æquitate, id est singulis reddens pro meritis; et populos quoscunque in veritate sua, id est secundum hoc quod unusquisque eorum veritatem sibi commissam dispensavit. Vel orbem possumus accipere ad litteram, quem judicabit Dominus, quia veniens ad judicium, igne purgabit sordes elementorum, quas ex hominum iniquitatibus contraxerunt.

IN PSALMUM XCVI.

TITULUS: *Psalmus ipsi David, quando ei restituta est terra ejus.*

Dominus regnavit, exsultet terra. Psalmus iste convenit David, id est, Christo, non quod Christus hic loquatur, sed quia de eo agitur. Psalmus dico habitus, quando ei terra restituta est, id est, homines, quos perdidit per idolatriam, ad cultum Dei sunt revocati, id est restituti Christo. Materia est Christus Ecclesiam sibi constituens. Modus: in prima parte ostendit eum Regem esse, et commendat eum multis modis, quasi utens demonstrativo genere et in eadem parte, ut eum talem adoret, non sua sculptilia. In secunda parte, quæ incipit: Audivit, et lætata est Sion, quasi conversos admonet ut exsultent, et odio diabolium habeant. Interdit homines ab idololatria revocare et ad cultum unius Dei permanentis in sæcula advocare.

Vox Prophetæ, quasi diceret: O vos gentes, quæ hactenus in idolorum cultura permansistis, nunc deinceps colere idola, sed solum Christum colite, quia ipse Dominus regnavit, id est regnum sibi et in Judæis, et gentibus acquisivit; et ideo exsultet terra Judæa, quæ suscepit istum Regem. Latentur etiam insulæ multæ, id est ecclesie per remotissimas partes constitutæ, quæ contendantur fluctibus hujus mundi, nec tamen submergantur, sicut insulæ maris. Describit istum Dominum, qualis sit malis, et qualis sit bonis, dicens: Nubes et caligo in circuitu ejus, id est obumbrans eum, non quod in ipso remaneant, quia ipse est lux in tenebris lucens, sed ipsi habeant lippientes oculos, ne possint solis claritatem intueri, et dicitur hoc ex sola similitudine alicujus rei, quæ propter nubem non posset videri. Quantum ad bonos, et justitia et judicium est correctio sedis ejus, id est aliqui corriguntur, et fiunt seges ejus per judicium, id est per discretionem boni, et mali quam habent, et faciunt justitiam, quia bonum exsequuntur, et malum vitant.

Et ostendit quomodo corrigantur sui, quia ignis, id est charitas, quam emittit Spiritus sanctus, de quo ipse Christus ait: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat: præcedet ante ipsum, id est parabit ipsi Domino. Nullus enim est dignus in quo habitet Dominus, nisi prius a Spiritu præparetur sancto; et ille ignis inflammabit amore Dei inimicos ejus, illos scilicet qui prius erant inimici in circuitu, id est ex omni parte.

Per alias partes commendat eum sic: Fulgura ejus, id est miracula quæ ipse fecit in mundo, alluxerunt orbi terræ, id est, resplenduerunt per totum mundum, et terra vidit hoc, id est terreni cognoverunt hoc, et commota est ad præsentiam.

Et tunc montes, id est potentes hujus sæculi, fluxerunt a vitis suis sicut cera, fluxerunt; dico, montes a facie Domini, id est, propter cognitionem Dei, et non tantum montes, sed omnis

terra » fluxit « a facie Dei, » id est, de universa terra homines.

Alluxerunt miracula, et « cœli, » id est sancti apostoli et predicatorum « annuntiaverunt justitiam ejus, » quomodo ipse justificat hominem; et tunc « omnes populi, » id est aliqui de omnibus populis, « viderant gloriam ejus, » id est cognoverunt eum gloriobum esse.

Et quandoquidem ipse talis est, ergo « confundantur, » id est digni sunt confusione, « omnes qui adorant sculptilia, » id est imagines pictas, « et qui gloriantur in simulacris suis.

Vere debetis illa idola dimittere et ipsum Christum adorare, quia et ipsi angeli adorant eum, et hoc dicit sub quadam admonitione: « Omnes angeli coelestes, adorare eam. »

Pars secunda. Ego sic admono adorare, et hanc admonitionem « audivit Sion, » id est, Ecclesia de Judæis « et lætata est. »

« Et » etiam « filia Judæ, » id est, gentiles, facti filii Christi, qui de tribu Juda fuit, vel, filia Judæ, id est, confessionis filia « exultaverunt » de reparatione sua, quam intellexerunt esse factam per Christum; « exultaverunt, » dico, « propter judicia tua, Domine, » scilicet cæcitas ex parte in Israel contigit, ut plenitudo gentium intraret, et alia quæcunque Dei judicia.

Ideo exultaverunt, « quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, » id est, habitantes super omnem terram, et « exaltatus es super omnes deos » gentium, vel angelicas creaturas, et hoc « nimis » inscrutabiliter.

Et quia ipse talis est, ideo vos « qui diligitis Dominum, odite malum, » id est, adversarium istius Domini, etsi ipse corporibus possit inferre mala, tamen « Dominus custodit » contra tribulationes « animas sanctorum suorum » ne incorporentur a diabolo; et tandem « liberabit eos de manu peccatoris, » id est, de potestate diaboli.

Et debetis diligere Dominum, quia in ipso Domino, id est, in Christo « justo est orta lux, » id est, cognitio Divinitatis per fidem « et rectis corde orta est lætitia » de puritate suæ conscientia.

Et quia lux orta est justo, ergo vos, « justi, lætamini » non in mundanis, sed « in Domino, et constituentini memoriae sanctificationis ejus, » id est, laudate eum, quia memor fuit ut vos sanctificaret.

IN PSALMUM XC VII.

TITULUS: *Psalmus David.*

« Cantate Domino. » Psalmus iste convenit David prophetae, qui hic loquitur. Materiam habet primum et secundum Christi adventum. Modus: in prima parte monet homines cantare Domino, respectu primi adventus, et supponit causas. In secunda parte, quæ incipit: « Jubilate Deo, omnis terra, » monet homines jubulare Deo, et actione et contemplatione agere, respectu secundi adventus. Intentio est in ipsis admonitionibus ut Deo cantemus. et licet de

eis agat tantum per totum contextum, tamen psalmus iste ab alio « Cantate » divisus est:

Quasi ita diceret Propheta: Nolite Domino tantum cantare propter antiqua beneficia, scilicet quia vos de Ægypto eduxit, et alia vobis mirabilia ostendit, sed « cantate Domino canticum novum, » id est, laudate eum de reparatione facta per Filium, et bene debetis, « quia » ipse « fecit » nobis multa « mirabilia. »

Inter cætera mirabilia Dei, unum ponit insigne dicens « salvavit sibi dextera, » sicut alia translatio dicit « salvavit eum dextera ejus, et brachium sanctum ejus. » Per dexteram et brachium ejus ipsam divinitatem, scilicet Verbum Dei, accipimus, quod vocatur dextera secundum operationem, brachium, propter fortitudinem, scilicet quia in ipsa humanitate Christus quæ fecit, non aliena, sed propria sua virtute fecit. Verbum autem illud Christum salvavit, quia et immunem a peccato custodivit, et mortuum eum vita æterna suscitavit.

Et ipsum brachium, scilicet « salutare suum, » id est, Jesum, per quem salvavit genus humanum, « notum fecit Dominus » Pater, ut in Christi humanitate cognosceret divinitatem, et idem salutare « revelavit justitiam suam, » id est, non per figuras, sed manifeste demonstravit, et hoc « in conspectu gentium, » scilicet ut eum gentes per fidem cognoscerent. Idem qui vocatur salutare quia salvat genus humanum, vocatur justitia, quia homines justificat.

Et per hoc quod notum fecit salutare, ille qui videbatur oblitus, differendo misericordiam, recordatus est misericordiæ suæ et veritatis suæ, « et hoc » « domui Israel, » id est, ad opus Judæorum. Idem beneficium Dei, quod vocat misericordiam, quia ex sola Dei benignitate est datum, vocat veritatem, quia in ipso completæ sunt promissiones Dei.

Et non tantum domui Israel, sed etiam omnibus gentibus; unde dicit, « termini terræ, » id est, homines positi in remotissimis finibus terræ, et hoc non in loco uno, sed « omnes viderunt, » id est, cognoverunt « salutare Dei, » facti « nostri » per assumptam humanitatem.

« Jubilate. » Pars secunda. Et quoniam recordatus est misericordiæ et alia fecit, ergo « omnis terra jubilate » huic « Domino, » id est, ineffabilem jocunditatem de ipso mente concipite; « cantate » ei etiam mente et voce, et exultate, » id est, gaudium mentis in ipso corpore ostendite; « et psallite, » id est bene operamini operatione spiritali.

« Psallite » dico « in cithara, » id est, ut a spiritali operatione ad activam descendatis, veluti si proximum pio ac fideli amore diligatis, etiam de rebus propriis servatis, etiam cantantes « in cithara et voce psalmi, » id est, ut ab actuali operatione ad spiritalem et contemplativam ascendatis. Sicut per citharam activam operationem, ita per psalterium et vocem psalmi spiritalem accipimus. Cantantes etiam « in tubis ductilibus: » per tubas quibus fiebat exhortatio ad bellum, vel monitio ad solemnia, intelligimus exhortationem prædicationis; ductiles erant,

quia de puro argento erant, quod non crepabat dum malleo cuderetur, sed bene ducebatur, et dilatandum est. Ac si breviter diceret: Prædicate et exhortamini alios ad bellum, et ut agant solemnia, et prædicationem vestram dilatate cantantes etiam in voce tubæ cornæ, id est ut cornu comparabile sitis duri, nec propter aliquam tribulationem a prædicatione veritatis cessantes. Cornu quidem ex carne excrescit in quamdam duritiem, cui bene comparantur illi qui, licet in carne fragili vivant, tamen duri ac patientes fiunt laborum. Unde Apostolus: « In carne, ambulantes non secundum, carnem militamus. »

Dixit « jubilate, » modo dicit quare faciendum sit, scilicet quia conspiciatis, quasi jam præsentem videtis, ipsum Regem in iudicium venientem, hoc dicit: « Jubilate in conspectu regis Domini, » et quia jam quasi veniens conspicitur, ideo « mare, » id est omnes amaricantes, « moveatur » ad poenitentiam, « et plenitudo ejus, » id est plenitudo vitiorum sit eis causa quare potius moveantur. Moveatur et contremiscat « orbis terrarum: » ad litteram, qui etiam in adventu ipsius iudicis cremabitur, « et omnes qui habitant in eo » moveantur; hoc est quod dixerat « mare et plenitudo ejus. »

Dico « mare moveatur, flumina » autem, id est sapientes viri, qui alios potant spirituali doctrina, « plaudent manu, » id est, cum exultatione bene operabuntur « simul, » id est tendentes in unum, scilicet ad ipsum Deum; tenentes unam fidem, « montes » sancti in virtutibus eminentes, et bene stabiles « exsultabunt a conspectu Domini, » id est quia conspiciunt Dominum remuneratorem suum: bene dico, « a conspectu Domini quoniam » ipse Dominus jam « venit iudicare terram, » id est, omnes de quacunque parte terræ, quasi in præsentem est quod iudicabit.

Et ipse « iudicabit orbem terræ, » id est omnes malos, de omni circuitu terræ congregatos, « in iustitia » unicuique reddens pro meritis, « et populos » ad bene vivendum collectos, scilicet bonos iudicabit « in æquitate, » item illis faciens pro meritis.

IN PSALMUM XCVIII.

Titulus: *Psalmus David.*

« Dominus regnavit, irascantur populi. » Psalmus iste convenit David prophetæ, qui hic loquitur. Materia est Christus, potens Rex. Modus: in prima parte, ostendit eum Regem, et demonstrat eum modis pluribus veneratione dignum, et admonet infideles, et maxime Judæos, ut eum venerentur. In secunda parte, quæ incipit: « Tu parasti directiones, » ostendit quæ munera conferat suis, et supponit admonitionem, ut hunc adoremus. In tertia parte, quæ incipit: « Moyses et Aaron, » ostendit quod priores patres huic Regi servierunt, et multas utilitates inde habuerunt, et deinde supponit admonitionem, ut hunc adoremus, non novum regem sentiamus. In-

tendit nos a perfidia revocare et ad Christum adorandum concitare.

Quasi diceret: « Nolite » Christum contemnere, quia ipse « Dominus regnavit, » id est, devicto diabolo, regnum sibi in Judæis et gentibus obtinuit: modo deridens inimicos Christi, qui aliquando solebant irasci ei, « irascantur populi » quasi stultos se possunt reputare, qui aliquando irascebantur ei, « Dominus » dico regnavit, qui « Dominus » sedes super cherubin » id est, quiescis super ordines angelorum, ut Dominus eorum. Item deridens inimicos ejus, dicit: « Moveatur terra, » quasi stultissimi sint, qui aliquando moti sunt contra eam omnes ordines angelorum.

Dico « Dominus regnavit, » qui « Dominus » habitavit » in Sion corporaliter, qui Dominus « magnus » fuit et miræ potentæ: per hoc plane determinavit se de Christo dicere, quia ipse in Sion habitavit præsentia corporis, « et » iste Dominus est « excelsus super omnes populos, » quia nullus altus nisi per eum.

Et quoniam ipse talis est, « confiteantur » ergo omnes gentes « nomini tuo, » id est laudent et dilatent nomen tuum et famam tuam, nomini dico « magno, » scilicet quod ampliandum et laudandum est, « quoniam » magnum est et multum valens bene credentibus, cui confitendum est quoniam illud nomen « est terribile » impiis timore futuri iudicii, « et sanctum » est bonis, quia per ipsum sunt sanctificati: et ipse Dominus « diligit iudicium, » id est ut homines iuste iudicent, vel, « iudicium, » id est quamcumque animæ discretionem, quod facere et « honor regis » est, ut rex iudicium diligit, et hæc quoque est una commendatio Christi.

« Tu parasti. » Pars secunda. Continuatio: Et « tu » quidem qui talis es, « parasti directiones, » id est, homines intus per gratiam tuam aspirando præparasti ut dirigantur ad virtutes, et etiam fecisti directiones, non solum parasti, sed « iudicium, » id est, ut ipsi iuste discernant quid sit bonum et quid sit malum; « et » hanc aliam discretionem, scilicet « iustitiam » id est, ut bonum cognitum faciant, et malum dimittant, « fecisti, » dico, « in Jacob, » id est in fidei populo, qui benedictionem sicut Jacob

D accepit.

Et quia Christus exhibet hæc munera suis, ideo vos « exaltate » ipsum Christum factum « Dominum Deum nostrum » per assumptam humanitatem, « et adorate scabellum, » id est, humanitatem ipsius quæ fuit scabellum, id est, requies et sedes « pedum ejus, » id est, stabilitas divinitatis, « quoniam » illud scabellum « sanctum est, » id est, Christi humanitas; vel sic intransitive, « scabellum pedum, » ut per pedes accipiamus ipsam humanitatem, per quam venit ad nos calcata divinitas quæ fuit scabellum, id est, prorsus subdita deitati.

« Moyses. » Pars tertia. Et bene debetis eum adorare, quia ipse non est recens Deus, sicut quidem dicunt, sed ipse est cui « Moyses et Aaron in sacer-

dotibus ejus. » Licet enim Moyses sacerdos non fuisset, tamen etiam sacerdotem eum dicit, quia et populo invocabat sicut et alii sacerdotes, et ipsos sacerdotes constituabat et ungebat. « Et » ipse « Samuel, » licet non fuisset de tribu Levi, unde alii sacerdotes, tamen fuit « inter eos qui invocant nomen ejus, » quia sacerdos fuit ipsius.

Isti servierunt Domino, et hoc inde commodum habuerunt, quod ipsi « invocabant Dominum, et ipse audiebat eos : in columna nubis loquebatur ad eos. » Ideo in nube loquebatur, quia obscurum erat quod dicebat eis; quia futurum erat, scilicet adventus Christi. Quæ nubes Christum signabat, qui est nobis umbratio et refrigerium contra æstum hæreticorum, et ipse etiam per columnam significatur, nam ipse est columna, quæ universam sustinet Ecclesiam.

Ipse loquebatur ad eos, et ipsi « custodiebant testimonia ejus, » id est, communia præcepta legis, in quibus testabatur eis quod esset faciendum « et » quid non, et singulare « præceptum » de officio sacerdotali « quod dedit illis. » Vel per testimonium possumus accipere cæremonias quas faciebant, quæ erant signa et testimonium mirabilium quæ fecerat eis Dominus : veluti cum ipsi comedebant agnum, comedebant azymos panes, tenebant in manibus baculos, signum erat et testimonium in conspectu filiorum Israel, qui hæc non viderant eductionis de Ægypto.

Ipsi custodiebant testimonia, et « tu, Domine Deus noster » factus, quia incarnatus, « exaudiebas eos » in necessitatibus eorum, « Deus, tu » etiam « propitius fuisti eis, » condonans peccata, « et ulciscens etiam aliquando in omnes adinventiones eorum, » id est, peccata quæ Deus in illis non fecit, et ipsi adinvenierunt, ut per illas ultiones corrigeres eos et probares.

Quoniam Moyses et Aaron servierunt ei et has utilitates inde habuerunt, ergo vos alii « exaltate, » id est, altum, omnipotentem bene serviendo ostendite « Dominum Deum nostrum, et adorare in monte sancto ejus, » id est, in Ecclesia, extra quam non est locus orationis, « quoniam sanctus » est « Dominus Deus noster. »

IN PSALMUM XCIX.

TITULUS : *Psalmus David in confessione.*

« Jubilate Deo. » Psalmus iste dicitur psalmus in confessione, quia Propheta qui hic loquitur, materiam habet utramque confessionem. Modus : in prima parte, monet nos ad confessionem laudis, scilicet ut Deum laudemus, et ponit causas quare hoc facere debeamus. In secunda, quæ incipit : « Introite portas ejus, » monet nos ad confessionem peccati, scilicet ut nos de peccatis accusemus, et eum solum medicum attendamus. Intentio est nobis quamdam generare temperantiam, scilicet ne solam nostram fragilitatem et peccata attendamus, quæ nos præcipitarent in desperationem, sed Dei

beneficia et pietatem, ut per ea tollatur desperatio. Item nec solam attendamus Dei misericordiam et pietatem, quæ in nobis faceret negligentiam et elationem, sed contra nostras respiciamus miserias et fragilitates, ut propter hoc operemur et Deo placere studeamus.

Et ad confessionem laudis sic admonet : O « omnis terra, jubilate Deo, » id est, ineffabilem jucunditatem de ipso mente concipite; et « servite Domino » huic, ad laudem ipsius bene operantes : et hoc non coacti, vel cum aliqua tristitia, sed « in lætitia, hilarem enim datorem diligit Deus. »

« Introite. » Ponit causam et magnam utilitatem eorum, quare Deum laudare debeant. Continuatio. Bene debetis ei servire in lætitia, quia per hoc intrabit in conspectum ejus. Hoc dicit : « Introite » ad ipsum Deum, « in conspectu ejus » mansuri « in exultatione, » in cujus conspectu æterna lætitia fruimini, et quia ibi lætitiâ habebitis, hic cum lætitia servire debetis.

« Scitote, » item propter hoc vigilare debetis, « quoniam ipse est Dominus Deus, » id est, Creator omnium, secundum primam creationem. « Ipse » etiam « fecit nos » in creatione, quæ potius valet in nobis quam etiam prima creatio; « et non ipsi » fecimus « nos, » quia nihil boni habemus ex nobis.

« Nos » etiam sumus « populus ejus, » id est, præceptis ejus instructi, ad jure vivendum collecti; « et oves, » id est, simplices et innocentes, quod ipse in vobis operatus est : oves dico « pascuæ ejus, » id est, quas ipse reficit spiritualibus bonis, et cibo corporis, et sanguinis sui, et pastu divinæ Scripturæ.

« Introite. » Pars secunda. Et quia populus ejus et oves estis, ideo « introite portas ejus in confessione, » id est, confitemini peccata vestra : et per hoc « introite portas, » id est, initia perveniendi ad veram vitam; scilicet misericordias ejus introite, et confitendo peccata vestra, intrate in « atria ejus, » id est, in collegia sanctorum apostolorum et aliorum sanctorum, scilicet conformando vos sanctis in plenitudine justitiæ, et tunc « confitemini » Domino « in hymnis, » id est, in laudibus. Tunc enim possumus Dominum laudare acceptabiliter, cum prius peccata confessi sumus.

Dico « confitemini, » nec apud vos tantum, sed « laudate » apud alios « nomen ejus, » dicentes « quoniam Dominus » iste « suavis est » et dulcis gustantibus, et « misericordia ejus » est « in æternum, » id est, ea quæ iste Dominus per misericordiam suam largitur, ducunt homines ad æternitatem. « Et veritas ejus, » id est ea quæ complent promissiones Dei, per quæ verax apparet Deus, sunt « in generatione et generationem, » id est, æterna sunt : idem accipimus per misericordiam et veritatem, sed diversis modis.

IN PSALMUM C.

TITULUS: *Psalmus ipsi David.*

« Misericordiam. » Psalmus iste est David propheta, qui loquitur, vel cujuscunque justii perfecti. Materiam habet perfectam conversationem, quam in seipso ostendit. Modus: in prima parte ostendit se juste vivere, et malorum consortium devitare. In alia parte, quæ incipit: « Oculi mei, » ostendit se honorum consortio adherere. Intendit nos per hoc ad habitum perfectæ conversationis invitare: et, antequam de hac conversatione agat, præmittit causam quare talem eligat conversationem, scilicet quia Deum attendit non tantum pium, sed etiam justum. Si enim tantummodo pium attenderet, pro nihilo laboraret, cum Deum omnia ex pietate condonare putaret: sed quia justum cognoscit, et de peccatis vindicaturum intelligit; timendum reputat, et omnibus modis placandum; et inde dicit: « Domine, ego cantabo tibi misericordiam et judicium, id est laudabo te de hoc quod tu habes facere misericordiam aliis, et judicium, quia punis pro peccatis.

Præmissa causa, incipit jam ostendere suam justitiam; ac si diceret: Quia non tantum misericordem, sed etiam judicantem intelligo, ideo « psallam, » id est, bene operabor, et per hoc venies ad me, ut in me habites. Et « quando » tu « venies ad me, » id est, te esse mei possessorem et inhabitatorem, in quo hoc « intelligam? In via immaculate, » id est, quia incedo immaculate, scilicet per bona opera incedo, et intelligo quod tu ad omnes venis inhabitandos, qui per « immaculate » opera incedunt.

Dixi « psallam, » et jam sum operatus. Et hoc dicit « perambulabam, » id est pertransivi voluntate hæc mundana, quæ in natura sui semper sunt transitoria, hoc est: non reputavi me hic habere manentem civitatem, sed semper appeto cœlestem, et hoc « in innocentia cordis mei. » Sed non tantum abstinui manus ne nocerent proximo, sed etiam voluntatem: et hoc « in medio domus meæ, » id est, congregationis fidelium, inter quos unus eram: cum dicit « in medio, » notat quod omnibus in semetipso proponebat exemplum bene operandi.

Præter hoc etiam « non proponebam ante oculos meos » interiores, aliquam « rem injustam » ut mihi placeret aliqua injustitia, sed potius « facientes » actualiter « prævaricationes, » id est aliquas offensiones contra præceptum legis « odivi. »

Et etiam « cor pravum, » id est homo pravi cordis, scilicet malevolus aliquis, « licet non actu malitiam » suam exsequatur, « non adhesit mihi, » id est, non placuit mihi, nec fuit mihi familiaris: « declinantem » vero « a me, » id est moribus meis assentire vitantem, ipsam dico propter hoc « malignum; » si apud aliquos prætendebat justitiam suam, « hunc non cognoscebam » justum esse, sicut alii putant, nec vitam ipsius approbavam.

« Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar » diligenti exhortatione, ut ab errore suo retraherem.

A Homo vero qui « superbo oculo » apparebat, « et insatiabili corde, » id est avaro, « cum hoc non edebam » cibum, corporalem, vel potius spiritua-lem, scilicet Domini corporis refectionem. Sunt enim manifeste isti mali a cibo honorum separandi; unde enim Apostolus: « Cum hujusmodi nec cibum sumere. »

Pars secunda. « Oculi. » Isti non placebunt mihi, sed « oculi mei, » id est, affectiones meæ, erant « ad fideles, » non unius loci, sed « terræ, ut sedeant mecum, » id est ut similes mihi fiant et quiescant in delectatione justitiæ, sicut ego. « Ambulans » autem « in via immaculate, hic mihi ministrabat. » Sunt enim eligendi mundi et honesti viri qui ministrent in domo Domini.

B « Qui facit superbiam. » Non dico in aliqua parte domus Dei, quia mali supportantur in Ecclesia a prælatis, ut corrigantur et desistant, sed « non habitabit in medio domus meæ, » id est congregationis fidelium. Cum dicit, « in medio, » dat intelligendam quod talem non faciet sibi familiarem, nec prælatum in domo Dei constituet, a quo alii vel malum exemplum, vel malam accipiant doctrinam: non tantum « qui facit superbiam, » sed etiam « qui loquitur iniqua, » scilicet qui consuescit in maliloquio; licet his et sibi similibus directas appareat, tamen « non direxit in conspectu oculorum meorum, » scilicet ut mihi placeret.

C « In matutino. » Ponit causam quare istorum fugiat societatem, quia quandoque videt eos aternaliter consortio honorum separandos; ac si diceret: Ideo separabam me a talibus, quia « interficiebam, » id est interficiendo intelligebam « omnes peccatores terræ in matutino, » id est, in judicio, quando vera lex incipiet oriri bonis, non interficiendos, qui aliquando ad misericordiam possunt reverti, sed « ut disperderem, » id est disperdendos cognoscerem « de civitate Domini, » id est de superna Hierusalem, « omnes operantes iniquitatem. » Non dicit qui operati sunt, sed qui in hoc persistunt: vel possumus peccatores hic accipere dæmones ipsos et suggestiones immixtas a diabolo: et tunc ita continuabitur. In aliis non placebant mihi mala, sed potius in me ipso interficiebam omnes peccatores terræ, id est omnes suggestiones mihi immixtas a diabolo: et hoc in matutino, id est, in ipso initio, dum ipsæ suggestiones incipiunt oriri, scilicet, non perducebam ad actum id quod suppetebant suggestiones. Ad hoc interficiebam ut disperderem, ne deinceps radicarent de civitate Domini, id est de anima mea, quæ est munita Dei habitatio, omnes operantes iniquitatem, id est, dæmones, ne dehinc habitaculum in me haberent, qui dicuntur peccatores et operari iniquitatis, qui causa sunt totius peccati.

IN PSALMUM CI.

TITULUS: *Oratio pauperis, cum anxietus fuerit et coram Domino precem suam effuderit.*

« Domine, exaudi orationem meam. » Psalmus

iste dicitur oratio, quia in prima parte continet orationem, et alia quae postponuntur causae sunt quare sit orandum. Nominantur autem multi libri respectu primarum partium, veluti quidam liber Moysi vocatur Genesis, quia in principio exponitur generatio caeli et terrae; et haec est oratio David prophetae pauperis, vel alieius veri pauperis, in hac consideratione habitus, cum precem suam ante Deum effuderit. Proces illae dicuntur effundi coram Deo, quae nullis cogitationibus praeveniuntur, nullis omnino obstaculis diaboli impediuntur, sed pura devotione ad ipsum Deum diriguntur. Loquitur hic pauper David, vel quilibet alius, non pro una persona, sed pro singulis: pauper etiam ipse anxius propria delicta et totius humani generis miserias, et Deo preces suas humiliter deferens. Modus: in prima parte, quasi deprecatione utens, non excusat se, sed quasi reus facit orationem, et quasi miserum se constituit, ut per haec misericordiam moveat in iudice. In secunda parte, quae incipit: « Percussus sum ut fenum, » enumerat miserias quas patitur genus humanum. In tertia parte, quae incipit: « Tu autem, Domine, » ostendit confidentiam quam habet, quia misericordis istis eripitur. Et per quem? scilicet per Christum. Et filii servorum Dei cum ipso habitabunt, et semen eorum in saeculum dirigetur. Intentio est nos invitare ut sic poeniteamus, ut peccata nostra et alia depleamus.

Ab oratione sic incipit: « Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus, » id est, interior intentio, sive cum voce fiat, sive non, « ad te perveniat, » id est, nullis obstaculis impediatur quin ad tuam praesentiam conscendat.

Dico, « clamor perveniat, » et cum pervenerit, non remaneat inexcuditus. Hoc dicit, « non avertas faciem tuam, » id est, praesentiam tuae cognitionis « a me, » sed meam humilitatem et fragilitatem respice, et « inclina ad me » infirmum « aurem tuam, » id est, condescende meae infirmitati « in quacunque die tribulor, » et hic notat se saepe tribulari. Vix enim cessant justo tribulationes et tentationes diaboli.

Quasi diceret: Saepe tribulor, et in tribulationibus invoco, et « in quacunque die invocavero te, velociter exaudi me. »

Et opus est ut exaudias, quia « dies » humanae vitae « mei » acti in peccatis et miseria, qui sunt « sicut fumus; » sicut enim fumus ex igne, et quanto magis accendit, tanto magis evanescit, ita mali actus humanae vitae ex ardore concupiscentiarum procedunt, et oculus cordis excaecant; et quanto magis ascendant, tanto magis a dignitate veri luminis deficiunt. Dies, dico, « defecerant » quia nihil verae utilitatis attulerunt, « et » item propter hoc opus est exauditione tua, quia « ossa mea aruerunt, » animae scilicet roborata, id est, ipsa ratio aruit, id est, consentiens voluptati carnis, deficit a robore suo, scilicet a contuitione veri boni. « Sicut cremium. » In hoc maxima notatur ariditas, quod ipsa anima,

A perdita pinguedine propria et illuminatione Dei, implicita multis peccatis, digna et habitis reputetur cremari.

« Percussus sum. » Pars secunda. Bene dico quod dies defecerunt, quia ego, qui eram secundum naturam et primam creationem, « ut fenum » viride et floridum, « percussus sum » a diabolo, quasi a malo falcatore, dum me et parentes meos ad peccatum impulit, per quae perdidit virorem meum et flores iustitiae; et tunc « aruit cor meum, » carens illuminatione, gratia interiora fonte; ideo aruit, « quia oblitus sum comedere panem meum, » id est, ut contemplatione Dei, quae esset perfecta refectio, fruerer.

B Ecce incipit ostendere poenitens iste satisfactionem pro delictis, dicens « a voce, » quasi dicat: Ego percussus sum a diabolo, oblitus sum comedere panem meum, et ideo certe gemui, et interim quod gemitus in vocem prorupit, et deinde corpus ita maceravi quod ossa feci adherere enti. Hoc dicit « a voce gemitus mei, » id est propter nimium gemitam « adhesit os meum carni meae, » id est, carni meae, vel interim gemui pro peccatis meis et proximorum, quod os, id est, fortior pars corporis mei, scilicet Ecclesiae, adhesit, id est, condescendit condolendo et commiserando carni meae, id est, mollioribus et infirmis de Ecclesia, sicut Apostolus dicit: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Et « similis factus sum pellicano solitudinis » quia genus est pellicani quod habitat in stagnis, ad cujus differentiam hic dicit « solitudinis. » Istius talis est natura quod, fugiens aliarum avium « societatem, » solitariam sibi eligit vitam, et semper macer existat. Huic comparat se poenitens, qui loquitur secundam quaedam membra sua, scilicet eremitas, qui et solitudinem eligunt, et ibi multa se macie affligunt. « Factus sum, » secundum alia membra, « sicut nycticorax » quae habitat « in domicilio, » scilicet nec prorsus remota est. Nycticorax quaedam avis est, id est, corvus nycticorax, ut alii dicunt, noctua, quae avis sibi escam in nocte acquirit, et est valde odiosa hominibus, quia dum cantat, mortem minari intelligitur; nec prorsus remota est a conversatione hominum, nec ex toto cum eis habitat. Huic comparabitur iste generalis pauper, qui loquitur de se secundum membra illa quae nec ex toto conversationem reliquerunt, nec omnino cum eis habitat, veluti boni viri, qui in saeculo habitantes, saeculari conversationi non consentiunt; et hi sunt quasi nocturna avis, quia in nocte vigilant et orant, velut quod in die faciunt, ita est quasi in nocte fieret, quia fugiant conspectum hominum et in abscondito faciunt bona opera sua: sunt etiam infesti hominibus, quia minantur eis mortem, cum nolunt in eis capere exemplum bene vivendi.

Similis factus sum istis, et propter hoc etiam « vigilavi, » id est, sollicitus et curiosus fui de correctione mea et proximorum, meorum. « Et factus sum sicut passer solitarius, » qui, fugitans laqueos, nidi-

ficat in tuto loco, scilicet « in tecto. » Item, secundum quosdam de corpore suo comparat se pauper iste poenitens passeri, in tecto habitanti : quales sunt monachi et boni canonici, qui comparantur passeri, quia calidi sunt in vitandis laqueis diaboli ; et sunt solitarii, quia dimissis diversitatibus hujus sæculi, solam unionem Ecclesiæ sequuntur : qui habitant in tecto, id est, in tuto loco, scilicet in consortio honorum, per quorum exemplum et admonitiones tuti sunt ab expugnatione inimici.

« Tota die. » Adhuc enumerat miserias quas humanum genus patitur ; quasi diceret : Ego vigilabam et talem me faciebam ; et tunc « exprobrabant mihi inimici mei, » id est, opprobria dicebant mihi, et hoc « tota die, » id est assidue. Etiam amici ; hoc est quod dicit : « qui laudabant me, » veluti simulati amici, « adversum me jurabant. » Per simile dicit ; quia sicut aliqui, cum persistunt contra aliquem, contra eum jurant, ita isti persistunt in derisione honorum.

Ideo exprobrabant, non quod in me malum viderent, sed « quia cinerem, » id est, minutissima peccata, quæ sunt reliquiæ majorum peccatorum ; « manducabam, » id est, consumebam « tanquam panem, » quia tantam refectionem inde habebam, quantam ex pane. Per cinerem ideo accipimus reliquias peccatorum, quia cineres sunt reliquiæ carbonum, per quos intelliguntur peccata quæ exurunt corda. « Et poculum meum cum fletu miscebam. » Ad litteram, flebat quidem justus iste, attendens has necessitates comedendi et bibendi ex peccato evenisse Adæ ; vel poculum accipiamus Dominicum calicem, qui cum lacrymis et compunctione accipiendus est.

Ideo sic faciebam, quia quasi præsentem videbam iram futuri iudicii ; et hoc est : « a facie iræ tuæ, » id est, propter præsentiam futuræ iræ, in qua damnabis malos ; et a facie « indignationis, » id est, correctionis tuæ, quam in hac vita facis, non ad damnandum, sed ad purgandum prædestinatos. Et bene dico quod per indignationem corrigis, « quia elevans » me in prosperitatibus hujus vitæ, « allisisti me » multis tribulationibus. Hoc dicit pauper, qui hic loquitur non secundum omnia membra, sed secundum quædam.

Bene dico me considerare futuram iram quasi præsentem, quia « dies mei » mihi nihil utilitatis afferentes, quia dies sunt « sicut umbra, » quia hic non habetur vera illuminatio ; in qua declinatione, quæ ex peccato est, cognosco futuram iram ; dies « declinaverunt, et ego sicut fenum arui. »

« Tu autem. » Pars tertia. Ego miserias sustineo, sed « tu, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum, » id est, illud insigne factum, scilicet redemptionis humani generis per Filium propter quam tu teneberis in memoria hominum « in generatione » præsentis duratura, « et generatione » subsequente.

Et « tu » qui æternus es, qui videris dormis, dum distulisti misereri, modo « exurgens, miseraberis Sion, » id est, Ecclesiæ, et secure dico « misereberis, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus, » id est, aptitudo temporis, in quo debet misereri. Ingeminando, desiderium quod habet ex illa miseratione notat. Vere « misereberis Sion, » quoniam servus tuus, » id est, apostolis et aliis prædicatoribus, quorum est Ecclesiam Dei ædificare, « placuerunt lapides, » id est, vivi homines, qui sunt solidi et stabiles et in fide et in bonis operibus, et apti ut ponantur in ædificio ejus Sion, scilicet Ecclesiæ. « Et » illi servi « miserebuntur » exhortando et condolendo de peccatis, « terræ, » id est terrenorum, qui debent esse « ejus » Sion.

Servi miserebuntur « et » per hoc « timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ, » id est, quicumque bene regunt suam terrenitatem, « timebunt gloriam tuam, » id est, te, quia gloriosum cognoscent.

Ideo timebunt, « quia Dominus ædificabit » virtutibus « Sion, » id est, Ecclesiam, « et videbitur » tandem a suis « in gloria sua, » id est in æternitate ; vel in præsentis gloria videbitur a suis, id est, agnossetur a suis gloriosus.

Vere ædificabit, quia « respexit » et respiciet audiendo « in orationem humilium » qui nihil de se præsumunt, sicut respexit orationem publicani et pharisæi ; dico « respexit, » et etiam habuit vultum acceptabilem ; et hoc est, « non sprevit precem eorum. » Dicendo minus, plus intelligit ; vel, non sprevit orationem pro se factam, et non spernet precem factam pro aliis ; vel respiciet, et non ad horam, sed nunquam spernet.

Dixi quia respexit, modo dicturus quomodo respexit, scilicet per adventum Filii. Quia dicturus rem magnam est et in memoria tenendam, admonet, dicens : « Scribantur, » id est memorie firmiter commendentur « in generatione altera, » id est in posteris nostris, ut ipsi sciant « hæc » quæ dicturus sum ; et pro his laudabit Dominum populus qui creabitur.

Hæc scilicet scribantur, « quia » Dominus « prospexit, » scilicet illos qui procul erant a cognitione Dei, scilicet gentiles misericorditer visitavit « de excelso sancto suo, » id est, de humanitate Filii sui, quæ fuit excelsa, quia ab omni peccato immunis, et ipse « Dominus in terram aspexit, » id est illos qui culta erant terra, sicut Judæi quos propinques visitavit ; sicut Apostolus ait Veniens, evangelizavit his qui prope erant et his qui longe (Eph., ii) : et hoc « de cælo, » de ipsa scilicet humanitate Christi, in qua ipsa celata fuit divinitas.

Ad hoc prospexit « ut » per ipsum mediatorem Filium « audiret gemitus compeditorum, » id est, eorum qui non lasciviunt per plateas hujus vitæ, sed sunt ligati præceptis Dei : ad hoc audiret, « ut » ipsos « filios interemptorum, » id est, patrum mor-

tuorum in peccatis, « solveret » a vinculo peccatorum pro quibus gemebant.

Ad hoc solum, « ut » ipsi soluti « annuntient in Sion, » id est, in præsentī Ecclesia, « nomen Domini, et in Hierusalem, » id est in futura, quæ est visio pacis, « annuntient laudem ejus » Domini, id est, laudabilem ostendant.

Dico annuntient, et hoc non paucis, sed « in conveniendo populos in unum, » id est congregando, id est in congregatione populorum. Vel « in conveniendo, » id est alloquendo, « populos in unum, id est ducendo eos in unam voluntatem et fidem : « et » etiam conveniendo « reges, » id est majores, ad hoc « ut serviant Domino. »

Dominus aspexit terram, et « ipsa respondit ei » vocanti, assentiens suæ vocationi, et subserviens, et ambulans « in via, » id est in præceptis Dei bona operatione : via dico « virtutis suæ, » id est in qua se ostendit virtuosam, quia nulla tribulatione ab ea separari potest; unde Apostolus : Neque mors, neque vita poterunt nos separare a charitate Dei, (Rom., VIII) : respondit dico, ita dicens : Domine, « nuntia mihi, » id est, fac me intelligere « paucitatem dierum meorum, » id est brevitatem humanæ vitæ; ut ea cognita festinem ad vitam æternam.

Et me currentem ad vitam æternam « ne revoces » a cursu illo, hoc est ne subtrahas gratiam; quia tunc subsisterem ego « in dimidio dierum meorum » tantum, id est solam humanam vitam actam in temporalibus bonis haberem : quæ vita dicitur dimidia, id est imperfecta. Vel dies possumus hic accipere vitam justorum, quia in ea habetur vera illuminatio, ut sic dicatur : Ne revoces me a cursu æternæ vitæ, ut tantum sim in dimidio dierum meorum, id est ut solummodo habeam præsentem vitam justorum, quia ipsa est dimidia, id est imperfecta et inutilis, nisi æterna vita succedat. Dies mei sunt dimidii, sed « anni tui, » id est æternitas; quam designat nomine anni, non propter mutabilitatem, quæ ibi nulla est, sed propter longitudo; sunt « in generatione » præsentī « et » durabunt in « generatione succedenti, » hoc est, æterni sunt.

« Initio tu, Domine, terram fundasti. » Bene dico quod anni tui sunt æterni, quia tu, Domine, nec initium habuisti, nec finem habebis : qui quod initium non habuisset, ostendit, cum dicit eum terram fundasse : ex quo constat quod ipse ante terram fuit, et inde dicit : « Domine, tu terram fundasti, » et hoc « initio, » id est, in prima creatione « et cœli » materiales « sunt opera manuum tuarum, » quia tu eos fecisti : sed ideo ita expresse dicit « opera manuum tuarum, » quia quod dignius opus est, ascribitur personæ artificis.

Ostendit Deum sine fine esse, quia post omnia erit, cum dicit : « Ipsi » cœli « peribunt : » non quod substantia pereat, sed qualitates mutabuntur. Hæc quidem inferiora, quæ ex nostra habitatione corrumpuntur, per ignem purgabuntur : ipsum etiam firma-

mentum mutabitur, quia stabile fiet, dico « cœli peribunt, tu autem, Domine, in æternum permanens. » Ostendit quomodo peribunt, dicens : « Et omnes sicut vestimentum veterascent, » quia secundum corruptionem hominum ipsa elementa corrumpuntur : veluti terra, quæ jam minus fertilis est quam prius, aer minus salubris.

« Et » tu « mutabis eos sicut opertorium » mutatur, quando recipient aliam qualitatem : et illa immutatione permanens immutatio erit, et hoc dicit : « Et mutabuntur, » id est in illa immutatione permanent : non erit, sicut quidam hæretici voluerunt, quod aliquando redirent elementa ad pristinam faciem, et item homines ad habitationem terræ. Ipsos mutabis, « tu autem idem es, » id est immutabilis; « ipse, » id est omnipotens : « et anni tui » in quibus tu vivis, « non deficient, » quia æterni sunt. Vel possumus cœlum et terram intelligere allegorice, ut sic dicamus : Dico, « ne revoces, » et securus sum, propter bona initia quæ tu jam fecisti, quod non revocabis : quia, o Domine, tu fundasti terram, id est, Ecclesiam, initio, id est per Filium, vel a primo justo Abel; et cœli, id est, altiores viri in Ecclesia, qui continent secreta cœlestia, sunt spiritualia opera manuum tuarum in quibus maxime apparet Dominus laudabilis. Ipsi cœli peribunt morte temporali, tu autem, Deus, permanes : et omnes illi veterascent, senescent et corrumpentur corpore, sicut vestimentum quod atteritur, et tum immutabis eos, quando indues eos incorruptione et immortalitate, sicut opertorium vetus renovatur; « et mutabuntur, » id est, illa nova immutatio permanebit in eis, tu autem idem es, et anni tui non deficient.

Anni tui sunt æterni, in qua æternitate « habitabunt filii servorum tuorum, » id est imitatores sanctorum Apostolorum; « et semen eorum, » id est bona operatio ipsorum, « dirigetur » a te de virtute in virtutem, in præsentī et « in sæculum » futurum dirigetur : quia tunc non cessabunt a laude Dei, et hic ostenditur lætus finis pœnitentium, sicut in aliis pœnitentialibus.

IN PSALMUM CII.

TITULUS : *Psalmus ipsi David.*

« Benedic. I. » Psalmus iste convenit David prophetæ, qui hic loquitur. Materiam habet laudes Dei. Modus : in prima parte, exhortatur ad laudandum Deum, propter collata beneficia. In secunda, quæ incipit : « Notas fecit vias suas, » ostendit laudes Dei in beneficiis prioribus collatis patribus. In tertia, quæ incipit : « Benedicite Domino, omnes angeli ejus, » ostendit Deum laudari ab angelis et ab omnibus creaturis. Per hæc omnia intendit nos invitare ad laudem Dei.

Ac si diceret : O « anima mea » quæ multis curis implicita es, et aliis impedimentis sæculi, dimissis omnibus istis, « benedic Domino, » id est lauda Dominum, et amplifica laudes ejus, et secundum omnes vires; et hoc dicit, « et omnia quæ intra me sunt » benedicant « nomini sancto ejus. »

Et hoc quia videt maxime faciendum, et in hoc perseverandum, ingeminat dicens : « Benedic, anima mea, Domino ; » et supponit causas, dicens : « Et noli oblivisci omnes retributiones ejus, » id est beneficia quæ ipse reddit contra malefacta quæ facimus ei.

Exsequitur retributiones illas, cum dicit « qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, » scilicet condonat tibi peccata ; et alia retributio, cum dicit « qui sanat omnes infirmitates tuas, » hoc est, ita stabilem te facit, ut jam tentationibus diaboli, nec aliquo gravi peccato permittit te impediri. Vel, « sanat infirmitates tuas, » quia tandem liberabit te a corruptibilitate.

Aliud item beneficium quod dicit « qui redimit » per pretium sanguinis sui « vitam tuam, » id est, ipsam animam « de interitu, » id est ne tandem æternaliter pereat : « qui » etiam « coronat te » in præsentibus « in misericordia et miserationibus, » id est multis beneficiis per misericordiam collatis. Possunt hæc dici de futura vita, sic : Qui redimit, id est qui liberat de interitu vitam tuam, ne audias sententiam cum malis : « Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. xxv). » Qui coronat te, quia ibi ornabit te misericordia et miserationibus, id est per misericordiam beneficiis datis.

Item alia retributio, cum dicit « qui replet » in hæc vita « desiderium tuum in bonis, » quia multiplicat justitias tuas pro voto tuo, vel de alia vita dicitur, ubi desiderium justus in nullo fallitur, « renovabitur » etiam in hac vita, « ut aquila juventus tua. » Natura aquilæ est ut in senio tantum ei exorescat rostrum et unguis quod non possit se cibo reficere ; accendit autem et tunc adversus solem, donec penne sue calore exurantur, et deinde decidat in vivam aquam, unde exiens, acuit ad petram rostrum et unguis, et postea cibum capiens, juvenescit. Ita nos occupati multis peccatis, cum tenemur in vetustate Adæ, accedimus ad Christum, qui est verus sol, cujus calore et infusione gratiæ peccata nostra exuruntur ; et inde aquis baptismi lavamur, inde rostrum incurvum, id est malam consuetudinem nostram illidimus et confringimus petrae, id est Christo, cui nos conformantes, vetustatem deponimus et juvenescimus : vel possumus dicere de tali vita, ubi juvenus nostra renovabitur, quando impassibilitate et immortalitate induemur.

Bene dico, replet desiderium, quia ipse est « Dominus faciens misericordias ; et » etiam faciens « judicium, » id est vindictam « omnibus injuriam patientibus. » Unde Apostolus : « Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (Rom. xii ; Ezech. ix ; Deut. xxxii). »

« Notas. » Pars secunda. Dico replet desiderium tuum, et ipse Dominus « fecit Moysi notas vias suas, » id est, præcepta sua . et per ipsum Moysen notas fecit « filiis Israel, » id est populo Judaico, « voluntates suas, » id est quid Deus vellet facere populum illum.

Et ipse « Dominus » est « miserator, » id est exhibens multos effectus misericordiæ, id est, multa beneficia quæ confert nobis sine merito nostro, « et » idem Dominus est « misericors » in natura sua ; « longanimis, » quia exspectat nos diu ad poenitentiam ; « et » idem ipse est Deus « multum misericors, » quia quotidiana et innumerabilia peccata condonat nobis.

Et cum Dominus hæc beneficia faciat nobis, anne « in perpetuum irascetur nobis? Non : » quia licet in præsentibus videatur iratus, dum permittit nos tribulari, tamen ira illa non erit perpetua, sed tandem eripiet nos ab omni pœna : et non tantum non irascetur, sed, quod minus est, « neque in æternum comaminabitur. » Qui enim modo minatur nobis, dicens : Nisi conversi fueritis, morte moriemini, tandemque blandus et mitis apparebit nobis.

Bene dico quod Dominus longanimis sit et misericors, quia « non fecit nobis secundum peccata nostra, » scilicet originalia, ut nos damnaret, sicut peccata exigent ; « neque » etiam « retribuit nobis secundum iniquitates nostras » actuales, quæ exigent ut nos semper in majores vitiorum profunditates dejiceret.

Bene dico « non retribuit secundum iniquitates, » « quoniam » potius contrarium fecit ; « corroboravit, » id est immutabiliter dedit « misericordiam suam, » remissionem peccatorum, et alia quæcumque beneficia, « super timentes se, » id est de supernis venit illa misericordia. Vel cum dicit « super, » possumus intelligere quod amplior sit illa misericordia quam dignitas accipientium. Et hanc scilicet misericordiam dedit « secundum altitudinem coeli a terra, » quia sicut cælum altius et dignius est quam terra, et irrigans facit eam fructiferam, ita misericordia Dei dignior quam sint illi qui recipiunt, et pluens spiritali rore, corda eorum fructificare facit.

Bene dico quod Deus « corroboravit misericordiam, » scilicet quia « longe fecit a nobis iniquitates nostras, » in tantum « quantum ortus distat ab occidente. » Bene quidem nos comparat occidenti, quia dum in peccatis fuimus, quasi occidentes eramus : quia cognitione et splendore veri Solis, qui est Deus, non illuminamur ; remotis vero iniquitatibus, quasi oriens facti sumus, quia jam splendore Solis justitiæ irradiamur.

Dico « longe iniquitates fecit, » et etiam postea cum deliquimus, « miseratus est Dominus timentibus se, quomodo miseretur pater filiorum. » Sicut enim pater aliquando blande consolatur filios, aliquando pie voto recordationis castigat, ita Deus se timentes ideo quidem miseretur « quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, » id est, de fragili materia nos cognovit esse, quia nec per nos tentationibus possumus resistere.

Bene dico cognovit nos figmentum, quia confortando nos, « recordatus est » qui videbatur oblitus, dum nos permisit in peccatis detineri, « quoniam » secundum nos « pulvis sumus, » scilicet nos colli-

gati vinculo fidei vel charitatis, nec etiam per nos A sufficientes vento diaboli, et quia « homo » est « sicut fenum, » id est res quæ cito deficit et arescit; « dies » etiam « ejus, » hominis, velut fortitudo et splendor quæ est in juventute « efflorebit, » private dicitur, scilicet efflorebit et marcescet: « sic, » id est tam leviter, « tanquam flos agri; » vel, « efflorebit, » proprie, sed hoc transitorio; et hoc est quod dicit, « sic tanquam flos agri. »

Et recordatus est « quoniam spiritus, » id est anima spirans in ipso homine, « pertransivit in illo, » id est non permanet in eadem cognitione, sed semper transit ad diversa; sed « etiam » ille spiritus « non subest, » id est, non permanebit in homine, quia per mortem discedit ab omni homine; « et amplius » in hac vita « non cognoscat locum suum, » B non vivificabit corpus hoc mortale.

Homo quidem sic fragilis est; « misericordia autem Domini ab æternæ et usque in æternum, est » permansura « super timentes eum. »

Misericordia est super timentes eum, « et » per illam misericordiam « justitia illius » est « in filios filiorum: » et per ipsam misericordiam justificabuntur, non tantum præsentis filii, sed etiam succedentes. « Justitia illius est in filios filiorum »: non omnibus data, sed « his qui servant Testamentum ejus, » id est, his qui sollicitè et bona voluntate legem Dei perscrutantur.

« Et » post inquisitionem « memores sunt mandatorum ipsius, » non tantum ad audiendum vel recitandum, sed « ad faciendum, » id est, complendum C « ea. »

Dixi, Dominus misericors est et justificat; sed tamen ipse « Dominus paravit sedem suam in celo, » id est, in summis sanctis, in quibus sedet judicans; « et regnum ipsius omnibus dominabitur, » quia nullus poterit resistere imperio ejus. Postquam monuit nos multis beneficiis Dei laudare ipsam, admonet etiam nos per terrorem judicii, quod mali effugere non possunt, ut a laude ipsius non desistamus.

« Benedicite Domino. » Pars tertia. Quandoquidem Dominus talis est, ergo vos, « omnes angeli ejus, benedicite » huic « Domino. » Non propter hoc utitur Propheta verbo imperationis, quia propter suum imperium laudent angeli, vel cessent a laude Dei: sed videns assidue laudare Deum, gaudens de illa laudis familiari dilectione, admonet Deum laudare, et determinat quos vocet angelos ejus, dicens: « potentes virtute; » quasi diceret: Vos, demones, qui irrecoverabiliter cecidistis per superbiam, non moneo Deum laudare, sed illos qui in obedientia perstiterunt, et ideo perseverant persistentes in charitate multa. Quos dicat potentes virtute, determinat, dicens: « facientes, » id est adimplentes, « verbum illius, » id est, mandatum Dei, non quod elementari voce illis præcipiatur, sed hoc faciunt quod Deum velle intelligunt. « Facientes verbum » dico « ad audiendam vocem, » id est, ad hoc ut faciant et

intelligent faciendam ab omnibus vocem « sermonum ejus, » id est, mandatorum Dei; vel « facientes verbum illius, vos dico paratos et intentos ad audiendam vocem sermonum ejus, id est, ut intelligatis quid vobis præcipiat Deus.

Nec tantum moneo unum ordinem angelorum laudare Deum, sed « omnes virtutes ejus, » id est, omnes ordines angelorum, « benedicite Domino. » Licet angeli unius ordinis proprie virtutes dicantur, tamen virtutes commune nomen accipitur omnium ordinum. Vos dico, « ministri ejus qui facitis voluntatem ejus. » Complent enim angeli in terra hoc quod Deum velle intelligunt: veluti Gabriel angelus missus ad Mariam virginem (Luc. 1).

« Benedicite Domino, omnia opera ejus, » id est, præbete mihi materiam benedicendi Dominum: et tu, « anima mea, benedic Domino, » considerans ea quæ sunt « in omni loco dominationis ejus. » Mali enim, quos exspectat per misericordiam Dominus, sunt mihi causa benedicendi Domino. Vel sub alia constructione potest legi sic: Omnia opera ejus existentia in omni loco ejus dominationis, benedicite Domino, quasi si aliquid extra dominationem ejus est, illud non sit mihi materia benedicendi Domino: et propter omnia hæc opera, « benedic, anima mea, tu Domino. »

IN PSALMUM CIII.

TITULUS: *Psalmus ipsi David.*

« Benedic. II. » Hic loquitur Propheta, et habet materiam Creatorem et universam creaturam. Ostendit enim quomodo Deus hæc creata in mundo disposuit; non tamen quod de sola materiali dispositione hic agatur, sed per istam materialem intellexit Propheta aliam spiritualem, quam facit Deus in animabus fidelium, sicut ipse in aliquibus locis innuet, quæ spiritualis dispositio hic accipitur in materia, sicut et spiritualis dispositio in anima. Modus: in prima parte, ostendit quomodo Deus disposuit cælum materiali dispositione, et quod mystice in eo intelligamus, legendo exponemus. In secunda parte, quæ incipit: « Hoc mare magnum, » ostendit quomodo Deus disposuerit. In tertia parte, quæ incipit: « Sit gloria Domini in sæculum, » ostendit Deum laudandum propter hujusmodi dispositionem, et admonet alios ad laudandum Deum: et hæc est sua intentio.

Ad quod ut ipse aliis in se exemplum præbeat, sic exhortatur animam suam: « Benedic, anima mea, Domino, » quasi diceret: considerans mirabilia quæ fecit Dominus, lauda eum et aliis notifica. Est autem Deus laudandus pro recreatione magis quam pro ipsa prima creatione. Modo facit apostrophem ad ipsum Deum, dicendo sic: O « Domine Deus, » bene debet te benedicere anima mea, quia tu « es magnificatus, » id est, magnus a fidelibus tuis judicatus: non enim Deus in natura sui potest vel magnificari, vel minorari, sed fidelibus suis tanto major et minor apparet, quanto magis in cognitione ipsius multiplican-

tar, et hoc « vehementer, » id est, inscrutabiliter. Nullus, quantumcunque perfectus, potest magnitudinem Dei comprehendere. Cum dicit, « Deus meus, » innuit quod ipse Deum sibi valde familiarem habet, et ideo idoneus sit qui debeat benedicere Dominum.

Bene dico quod magnificatus sis, quoniam tu, Deus, omnia creasti, et hoc est, « confessionem et decorem, » id est, creaturas istas quæ dicuntur confessio et decor, quia decorum ostendunt creatorem suum, vel quia ipsæ res, quantum ad naturam suam, quæ creatæ sunt, pulchræ et decoræ sunt. Hanc tamen confessionem « induisti, » nudus quidem et inornatus, et nulli cognitus erat Deus antequam creaturas faceret, sed eas postea induit, quia per eas cognitus et ornatus apparuit. Tu dico, « amictus lumine, » id est, creaturis per habitationem tuam, qui verum lumen es, factus luminosus, « sicut vestimento, » quia ipsius creaturis ornaris. Allegorice, hic per confessionem possumus accipere fideles, qui Dominum confitentur et laudant. Decori sunt secundum munditiam vitæ suæ, in quo etiam decorem ejus cui serviunt maxime ostendunt: eisdem est Deus amictus, ipsis, dico, lumine, id est, luminosis, secundum cognitionem quam habent de Deo habitatore, quia sunt ornamentum Dei, sicut vestimentum alicujus hominis; unde Propheta: « Vivo ego, dicit Dominus, quia his omnibus sicut vestimento indueris. »

« Extendens cælum. » Ostendit dispositionem cæli, per quam Deus magnificatus apparet. Dico, induisti confessionem, tu « extends cælum sicut pellem; » sicut enim pellis totum animal involvit, ita cælum totum mundum includit: tu dico, « qui tegis superiora ejus » cæli materialibus « aquis: » unde alibi (*Gen.*, 1): Aquæ super firmamentum. Allegorice, per cælum possumus intelligere divinam Scripturam, quæ continet arcana cœlestia: quæ sicut pellis extenditur, quia nos undique munit et protegit. Cujus Scripturæ superiora teguntur aquis, quia ipsæ Scripturæ portant nobis quasi in manifesto aquas baptismi, ut in ipsis peccata deponamus, et Spiritum sanctum recipiamus. Attendendum quod litteram secundum figuram legimus, et ex aliquibus verbis allegoriam trahimus aliquando. Vel possumus accipere « superiora ejus, » Scripturæ ipsa altiora præcepta, scilicet dilectionem Dei et proximi, quæ tegit Deus aquis, id est, replet spiritualibus gratiis.

Ostendit alias dispositiones: « extendit alias dispositiones: » dico, tu « qui ponis nubem ascensum tuum; » ad litteram ita erat, quia angelus nuntiaturus patribus nostris voluntatem Dei, in nube descendebat et ascendebat; unde in alio psalmo dicit: « In columna nubis loquebatur ad eos (*Psal.* xcviij, *Num.* xxii). Et adhuc magnificum Deum ostendit, cum dicit: « Qui ambulat super pennas ventorum, » id est, citius perficis voluntatem tuam quam venti perficiant aliquem propositum cursum; vel quia tu Deus ubique es. Ventii scribuntur pennati et a divinis poetis,

A propter agilitatem. Allegorice, per nubem significamus Christum et alios sanctos, per quorum conformitatem ad Deum ascendimus: per ventum pennatum, animas fideles accipimus, quæ agiles sunt, et mentis agilitate ad Deum contemplandum volant, et pennatæ sunt multis virtutibus: super quos ambulat Deus, quia et in ipsis est, et melior omnibus, et per ipsum adjuvanti ipsi promoventur.

Alia dispositio, in qua magnificus et laudabilis apparet Deus: quod dicit: « qui facis spiritus, » id est ipsas angelicas creaturas, « angelos tuos, » id est ipsos nuntios. Spiritus enim nomen est ipsius substantiæ, angelus vero nomen officii: « et ignem urentem, » id est, ipsum ordinem angelorum, scilicet seraphim, qui *ardens* interpretatur, facis « ministros, » id est per ipsos dispensas et compes voluntatem tuam in mundo. Ad allegoriam sic dicimus: Qui facis spiritus, id est spirituales viros, angelos tuos, quia per ipsorum « prædicationem, annuntias nobis tuam » voluntatem: et ministros tuos facis ignem urentem, id est, accensos et plenos dilectione Dei, ut etiam alios urant et accendant ad dilectionem Dei.

Ostensa creatione et dispositione cæli, ostendit terræ creationem et dispositionem, in qua similiter magnificandus cognoscitur Deus et laudabilis. Ac si diceret: Item propter hoc es magnificatus, quia tu es ille « qui fundasti terram super stabilitatem suam, » id est, stabilem et firmam eam fecisti. Stabilitatem terræ accipimus ad litteram, intelligentes ipsius gravitatem, et aeris circumfusi sustentationem: quæ terra « non inclinabitur in sæculum sæculi, id est, non destruetur. Licet enim aliquando qualitas mutetur, substantia tamen nunquam peribit. Per terram intelligimus Ecclesiam, quæ fundata est super stabilitatem suam, id est, Christam, et ipsa Ecclesia non inclinabitur in sæculum sæculi, quia nunquam aliqua violentia diaboli destruetur.

Terram fundasti, « ejus » terræ « abyssus, » scilicet Oceanus, est « amictus sicut vestimentum, » id est, undique circumdans « super montes ipsius terræ » stabunt aquæ diluvii; ascenderunt enim aquæ diluvii super altissimum montem quindecim cubitis (*Gen.* vii). Cum dicit Propheta de aquis diluvii, quæ præterierant tempore suo, quasi de futuro annuntians: « Super montes stabunt aquæ, » innuit bis se potius de significato quam de figura nunc agere, et ideo inquirimus per omnia allegoriam: et secundum hoc quod terram accipimus Ecclesiam, sic dicitur: Ecclesia non inclinabitur in sæculum sæculi, licet abyssus profundissimi, in vitiis scilicet, sicut amictus ejus, hoc est vestimentum, id est, persecuentes Ecclesiam, et undique eam persecutionibus circumdantes, sicut aliquis vestimento circumdatur: et non tantum super minores in Ecclesia, sed etiam super montes, id est, super majores in Ecclesia, veluti super ipsos apostolos, stabunt assidue impugnantibus aquæ, id est, persecutores demergere volentes, veluti Nero, qui corporaliter Petrum et Pau-

lum occidit. Aquæ stabunt, sed ipsæ aquæ « fugient ab increpatione tua, » sicut ipsæ aquæ diluvii recesserunt et fugerunt, a Deo missis ventis increpatæ; et ipsæ aquæ « formidabunt, » id est formidantes se ostendent, recedentes in locum pristinum; « a voce tonitru tui, » id est, propter magnum ventorum flatum. Allegorice sic: Persecutores Ecclesiæ fugient, id est, cessabunt a persecutione sua, « ab increpatione, » id est, propter admonitionem tuam increpantem eos: et formidabunt ab his quæ fecerunt, territi a voce tonitru tui, id est, propter comminationem futuri iudicii.

Dico, aquæ fugerunt; quibus fugientibus « ascendent montes, et descendunt campi, » id est, alti apparent, non omnes in eadem altitudine, vel in eadem humilitate, sed « in locum quem fundasti eis, » B prout tu disposuisti eos. Vel ad allegoriam sic: Cessantibus persecutionibus, montes, id est, prælati in Ecclesia, ascendent, eminent et manifeste prædicabunt: et campi, id est, humiles, descendunt, id est humiliter obediunt suis prælatis, et non omnes in eodem ordine, sed in locum quem fundasti eis, quia altiorem sunt in Ecclesia alii quam sint alii.

Aquæ fugient, et illis « posuisti terminum » suum littora, « quem non transgredientur: » et ad quid hoc fiat ostendit, dicens: « Neque convertentur operire terram, » id est non amplius diluvium occupabit terram totam. Similiter ad allegoriam: Posuit Dominus terminum persecutoribus, quem non transgredientur, quia nulli licet insanire, nisi quantum permittit Deus; neque deinceps operient terram, id est, C nulla violentia destruent Ecclesiam.

Dico, « terminum posuisti, » tu « qui emittis fontes in convallibus, » quia de montibus fluunt fontes in valles; et « aquæ » fluentes « pertransibunt » de loco ad locum « inter medium montium, » quia a nullis potest retineri cursus eorum. Similiter mystice emittit Dominus fontes, id est, doctrinas fluentes de montibus, id est, de sanctis apostolis et aliis perfectis viris in Ecclesia, in convallis, id est, humiles et simplices viros edocendos et confirmandos; et illæ aquæ, hoc est doctrinæ, pertransibunt de regione in regionem, et hoc inter medium montium, id est, superborum, quia nullo modo superbi et potentes hujus vitæ poterunt doctrinæ Dei cursum suum extinguere. Vel « inter medium montium, » D id est, sanctorum apostolorum et aliorum perfectorum, quorum auctoritatibus ipsa doctrina circumfulcitur et custoditur.

Aquæ dico ad litteram pertransibunt, et inde « potabunt omnes bestię agri, onagri » autem, id est silvestres asini, « in siti sua, » id est quod naturaliter habent, « expectabant. » Licet enim onagri sitiunt naturaliter, tamen ita fatui sunt, quod videntes aquam, differunt sitim suam extinguere. Ita allegorice de aqua, scilicet de doctrina Dei, potabunt omnes bestię agri, id est, agrestes et bestialiter viventes de omni genere hominum, veluti gentiles; onagri autem, id est, Judæi, pigri et fatui in

siti sua, id est, licet naturaliter sitiunt, et sibi promissum Messiam dicant, tamen videntes ipsum, et ejus doctrinam audientes, non extinguunt sitim suam, quia ipsum Christum Redemptorem non credunt, sed expectabant converti ad ipsum usque in finem temporum.

Dico, aquæ pertransibunt inter montes, ad litteram, et « super ea, » scilicet, montes et aquas, « volucres cœli habitabunt, et dabunt voces suas de medio petrarum. » Similiter, ad allegoriam volucres cœli, id est, spirituales viri, qui semper cœlum petunt, habitabunt super ea, quia reficient se illa cœlesti doctrina et auctoritate sanctorum montium, et sic refecti, dabunt voces suas, id est, laudes Deo, « de medio petrarum, » id est, secundum auctoritatem sanctorum apostolorum et aliorum perfectorum.

De montibus mittis fontes in convallibus: « montes » autem, ad litteram « rigans de superioribus tuis, » id est, pluvia de cœlo veniente. Vel si hic habemus, suis, erit in superiori littera, qui emittit: et quia sic rigas montes et valles, ideo « satiabitur terra de fructu operum tuorum, » id est, quem fructum tu operaris. Ita ad litteram: Cum montes, id est altiorem in Ecclesia, compluant et irrigent inferiores sua doctrina, ipsos montes irrigat Deus propriis donis et inspirationibus suis, et per hoc, terra, id est sancta Ecclesia, satiabitur et replebitur de fructu, id est virtutibus operum tuorum, id est, C quas tu operaris in eis.

Bene dico « satiabitur fructu, » quia tu Deus es « producens fenum, » ad litteram, « jumentis, » id est unde jumenta pascantur, « et herbam » producens « servituti hominum, » quia pascuntur inde oves et boves, et alia pecora quæ serviunt hominibus: vel ad allegoriam ita: Ecclesia satiabitur, quia tu Deus es producens de ipsa Ecclesia fenum, id est, corporale subsidium, « servituti hominum, » id est rationabilium. Facit enim Deus ut aliqui in Ecclesia beneficiis eleemosynarum sustentent fatuos, et inutilis, et bonos, et rationales in Ecclesia: præcipitur enim nobis (*Luc. vi et xi*) dare eleemosynam omni petenti.

Ad litteram, quasi diceret: Adhuc tu, Deus, de terra producis fenum jumentis, etc., « ut » per hæc culta tua « educas panem, » scilicet, frumentum et talia, « de terra, » « et panis » ad hoc educitur, ut « confirmet cor hominis, » ut educas de terra vinum, « vinum cor hominis lætificet, » sicut realiter videmus potos homines vino lætari.

Et ideo producis fenum et alia prædicta facis, ut educas oleum de terra, ad hoc « ut in oleo » homo « exhilaret faciem » suam. Natura enim olei est, ut multum foveat carnem, et reddat hilarem, « et panis cor hominis confirmet. » Possumus ad allegoriam ita dicere: Tu producis fenum, hoc est corporalem sustentationem, ad hoc ut educas de terra, id est de fidelibus illis qui aliis bona sua communicant, panem, id est refectionem in contemplatione

Dei. Cum enim aliis bona sua distribuunt, se dignos efficiunt, quibus Deus cognitionem sui largiatur: et ad hoc item producis fenum, ut ipsi capiant vinum, id est, Dominicum sanguinem, et illud vinum lætificet cor hominis interius. Lætantur qui cognoscunt digne refectos Dominico poculo. Item ad hoc educit fenum, ut ipsi qui fenum ministrant, ungantur oleo, id est, Spiritu sancto: et ut exhilaret Dominus faciem eorum interioriorem in oleo, id est, quia exsultantes et lætantes facit eos Dominus per inhabitantem Spiritum. Dixit superius « ut educas » panem, et panis ille cor interioris hominis confirmet: confirmantur enim bonis operibus, quibus præbet cognitionem sui.

Animalia ita beneficiis Dei satiantur, et præter hoc etiam « ligna campi » ad litteram, beneficiis Dei « saturabuntur: » ministrat enim Deus et arboribus succum, et humores alios, per quos vivunt et fructum faciunt: saturabuntur « etiam cedri « Libani quas plantavit » Dominus, quoniam digniores et pulchriores inveniuntur cunctis aliis arboribus, ideo speciale opus Dei dicuntur. « Illic, » id est in ipsis cedris « passeret nidificabunt. » Ecce nec hoc sine dispositione Dei fit.

Heroditus avis dicitur, cujus habitatio in aquis est, et putatur eadem esse quæ est fulica; unde habet alia translatio; « fulicæ domus eorum; » et secundum hoc dicemus ita: Passeres nidificabunt in cedris; « eorum » passerum « est dux, » id est delectans eos et reficiens; « domus herodii, » hoc est, aqua ad quam veniunt passeret, ut inde se reficiant et balneent; « montes excelsi » sunt « refugium cævis, » ut, quibus naturaliter placent montana, et cum venatores eos insequuntur, fugiunt ad montes; « herinaceis, vid est, hirsuto animali, est « petra refugium. » Dicitur etiam herodius avis non aquatica, sed valde rapax et infesta hominibus, et habitat in petra ad quam refugit, et securæ est, si ingruat ei necessitas: et secundum hoc dicitur, « domus herodii, » in qua habitat herodius, « dux est, » id est, securitas et defensio eorum, id est, herodiorum. Ad allegoriam ita dicemus: Non tantum illi perfecti viri pane Dei et aliis beneficiis Dei saturabuntur, sed ligna etiam campi. Alia translatio dicit: « silvæ, » id est, silvestres et inculti gentiles conversi ad Deum, « saturabuntur pane Dei » et aliis spiritualibus donis: et cedrus Libani, potentes, et alti, et candidati in dignitatibus hujus sæculi, quas Dominus plantavit, quibus Dominus dedit illas divitias, non ad superbiendum vel ad opprimendum innocentes, sed ut ostentent et defendant suis divitiis Ecclesiam. Possunt quidem divitiæ digne haberi; unde Apostolus: Præcipe divitibus non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (II Tim. vi) non dixit prorsus abjiciant divitias, sed ne superbiant. Illic, id est in cedris, sub potentibus hujus vitæ, passeret, id est humiles, qui se parvi faciunt, veluti monachi et boni canonicus, qui faciunt nidos, id est cellas suas in be-

neficiis principum et potentum Ecclesiæ. patronorum; passeret, id est humiles, illi videlicet in cedris, id est sub potentibus hujus vitæ, « nidificabunt. » Herodii autem domus, id est, aqua baptismi, est dux eorum passerum, quia ducit eos passeret ad vitam æternam, vel secundum sententiam qua diximus avem rapacem herodium, dicemus: Passeret illic nidificabunt in cedris, sed domus herodii, id est petra, quæ est Christus, dux eorum herodiorum, id est, rapacium et pecorum hujus vitæ, quos ducit Christus et regit, si ipsi ad eum convertantur. Montes excelsi, id est apostoli et alii perfecti viri, sunt cervis, id est illis hominibus qui vitant lutosa loca et spinosa, hoc est peccata, refugium, quia hi tales refugiunt ad auctoritatem apostolorum, quia per eorum exempla fidem suam custodiunt et tuentur. Herinaceis vero, id est, hirsutis et spinosis in peccatis, est petra, id est, Christus, refugium, cujus ducatu securi sunt ab impugnatione diaboli.

Præter has dispositiones, alias « fecit » Deus, « lunam » materialem, duraturam « in tempore, » id est, quoad tempus erit, fecit « et » solem, qui « sol cognovit occasum suum, » quia per solem et lunam fecit Deus vicissitudines temporum.

Positis vicissitudinibus noctis et diei, ostendit quæ Deus disposuit facienda in nocte, et postea quæ in die. Quasi diceret: Sol cognovit occasum, quo occidente, « posuisti tenebras, » veluti prope initium noctis: « et » deinde « facta nox, id est » major « obscuratio, » in ipsa nocte « pertransibunt omnes bestię silvæ » de loco ad locum. Est enim dispositione Dei tempus illud idoneum in quo illæ bestię sibi querant victum.

Ostendit de quibus dixerat bestias, scilicet, « catuli leonum » et ipsi leones pertransibunt, et similiter aliæ bestię « rugientes » et clamantes ad Deum, ad hoc pertransibunt ut « rapiant sibi escam et querant » eam « a Deo. » Non enim habent sibi cibum, nisi Dei permissione. Puniens enim Deus alicujus pauperis delicta, permittit ovem suam vel aliquid tale a lupo consumi.

« Ortus est sol, » ostensa dispositione noctis, ostendit dispositionem diei; quasi diceret: Ita fit in nocte, cum autem « ortus est sol, et congregati sunt » catuli leonum, « et in cubilibus suis collocabuntur. »

Orto sole, et ita bestiis collocatis « exhibit homo ad opus suum et ad operationem suam » continuandam « usque ad vesperam. » Possumus ita dicere ad allegoriam: Christus factus est refugium herinaceis, id est, peccatoribus; per hoc quod fecit lunam, id est, Ecclesiam, quæ licet crescat et decreseat sicut luna, tamen durabit in tempore. Sol, id est Christus, qui est verus sol, « cognovit occasum, » id est, præscivit mortem suam; et per hoc mortuus fuit, quia tu, Deus, « posuisti tenebras » ignorantie in cordibus Judæorum, dum Christum medicum suum non cognoverunt. Et facta est nox, id est excecatio, in cordibus ipsorum, dum Christum in

mortem dederunt, et in ipsa nocte pertransibunt omnes bestię silvę, id est dęmones late discurrunt, putantes, mortuo Christo, quem videbant causam totius justitię, suę potentię omne humanum genus defunctum fuisse. Determinat per quasdam partes quę hic accipiat bestię, cum dixit : Catuli leonum, id est, minores dęmones, et mali eorum ministri, qui pertransibunt rugientes, id est, frendentes ad aliquos devorandum : ad hoc pertransibunt, ut rapiant et quęrant a Deo escam sibi, scilicet aliquos quos possint sibi incorporare, et hoc « a Deo : » nullum enim nisi Dei permissione possunt devorare. Permisit autem Deus justo iudicio Judam diabolo incorporari, et alios similiter. Ex morte Christi ita fuit, sed postquam ortus est sol, id est resurrexit Christus, qui quasi sol oriens mundum illuminavit, tunc congregati sunt dęmones : non quod localiter convenissent, sed per simile dicit : quia sicut aliqui fugientes presentiam alicujus potentis victoris, ita dęmones, qui Christi esse volebant dimissis, recesserunt ad suos ; et tunc in malitia pertinaces, « in cubilibus suis collocabuntur, » id est, quiescent in illis qui sunt proprie cubilia eorum, scilicet in illis qui obdurati et perseverantes in peccatis, nullo modo ad fidem volunt accedere : illi collocabuntur in cubilibus suis ; homo autem rationalis exhibit ad opus, id est, manifeste operabitur : opus dico suum, hoc est, rationali viro congruum, videlicet bonum opus, et ad operationem suam continuandam usque ad vesperam.

Quandoquidem, o Deus, hęc omnia perfecta fecisti, et corporaliter, et spiritualiter, ergo, o « Domine, magnificata sunt opera tua, » id est mirabilia, et magnifica sunt cognita, et « quam » magnificata ineffabiliter : ideo dico magnificata, quia « in sapientia, » id est sapienter « fecisti omnia » : omnia enim ineffabili Dei providentia sunt disposita ; ideo etiam sunt magnificata, quia « terra repleta est possessione tua » multitudine habitantium.

Pars secunda. « Hoc mare magnum. » Quasi dicat : Cœlum et terram, Domine, sic disposuisti, et « hoc mare : » ita dicit, quasi pręsens ostendat : mare dico « magnum » in sui natura, et « spatiosum, » id est amplum « manibus » navigandum, in quo similiter possunt navigare multi ; « illic, » id est in hoc mari sunt « reptilia, » id est mariņa monstra, « quorum non est numerus » certus apud aliquem hominem.

Reptilia non possunt numerari, sed hoc unum possum de illis dicere quod illa reptilia pusilla et magna sunt : hoc est quod dicit : « animalia pusilla cum magnis : » et quamvis tot sint monstra in mari, tamen « illic naves pertransibunt » illęsę.

In illo mari est « draco ille » mirabilis, infinitę magnitudinis, qui Leviathan appellatur, « quem tu formasti ad illudendum ei (Job. III), » ad hoc ut ei illudatur. Licet enim tantus sit et voracissimus (Isa.

XVII), tamen ante eum naves illęsę, Deo illum ur-

A gente, prętereunt ; « et hęc omnia » scilicet draco et animafia « expectant a te ut des illis escam in tempore. » Vel possumus sic continuare : Tu Deus, qui fecisti æterna in sapientia, fecisti manibus tuis hoc mare. Allegorice, per mare hoc sæculum accipimus, quod est magnum et spatiosum manibus operantium, quia semper patet laborantibus : illic, id est, in hoc mari, sunt reptilia, id est, dęmones et eorum ministri, quorum non est numerus, reptilia, scilicet animalia pusilla et magna, sunt enim dęmones alii majores aliis, non substantia, sed potestate. Illic, id est in hoc mari, scilicet in mundo, pertransibunt naves, id est Ecclesię, quę contunduntur hujus mundi fluctibus, tamen non submerguntur. Et alibi, id est, in hoc mundo, est draco iste, id est, principalis diabolus, scilicet, Beelzebub, qui per Leviathan significatur, quem prima creatione creasti bonum, post castum vero formasti ad illudendum, id est, illusibilem fecisti : istud enim ei etiam meretrices facient, quas in fœdis vitis illaqueatas cum fortius tenere putat, ipsę ab illius manibus elabuntur, et per penitentiam in Christi corpus traducuntur, et hęc omnia, scilicet draco, et alia expectant a te ut des illis escam in tempore opportuno. Opportunum enim tempus habuit, cum Dominus Judam in manibus illius tradidit. Hęc omnia a te expectant escam, et « dante te illis » escam, ipsi « colligent » tam animalia quam homines, « te » autem « aperiente manem tuam, » id est, dante te auxilium, « omnia implebuntur bonitate, » id est liberatione et auxilio, per bonitatem Dei sibi impensa ; quia neque dęmones sibi conformare homines, Deo prębente auxilium, neque ipsa animalia poterunt corporaliter nocere.

Te dante implebuntur bonitate ; at si ipsi pręsumant, tu avertes te ab eis, et sic turbabuntur ; et hoc est, « avertente autem te faciem tuam, id est subtrahente gratiam, » turbabuntur, » id est, cognoscent se nihil esse, et « auferes spiritum » ab eis superbię, qui est « eorum, » scilicet quom non ex Deo, sed ex se habent, « et deficient » a superbia pręsumptionis « et in pulverem suum revertentur, » id est, movebuntur. Vel, allegorice, revertentur in pulverem, cum redeunt ad humilitatem, et nihil ex se faciunt, sed materiam unde sunt, cinerem et pulverem esse, cognoscunt.

Ipsi moriuntur, et tu « emittis Spiritum tuum, » sanctum Spiritum, vel angelum. Canet enim tuba, vocans mortuos ad iudicium, « et » tunc « creabuntur, » id est, immutabuntur, « et renovabis faciem terrę. » Vel ad allegoriam, secundum hoc quod dicimus pulverem redigi ad humilitatem, sic dicemus : Ipsi revertentur ad pulverem, id est, ad humilitatem, et tu, emitte Spiritum sanctum tuum in corda eorum, et sic faciem terrę, id est mentem eorum, qui prius terrenis inhiabant, conformando, novam terram facies.

« Sit gloria. » Pars tertia. Continuatio : Quando

quidem Dominus hæc omnia operatur, ergo « sit gloria Domini in sæculum, » id est vos omnes ostendite Dominum gloriosum, et hoc non ad tempus, sed in sæculum, id est in æternum, et debetis glorificare eum, quia ipse et multa opera fecit, et ea bona, et hoc dicit : « Lætabitur Dominus in operibus suis; » ostendit esse bona opera, de quibus lætabitur Deus.

« Lætabitur in operibus suis, » his scilicet, quod in respectu ejus terra tremuit, montes fumigant, et hoc est, « qui respicit terram, » id est visitat misericorditer minores de Ecclesia, « et facit eam tremere » de peccatis : qui « tangit » etiam aliqua persecutione, vel comminatione « montes, » id est potentes, « et fumigant, » id est, lacrymosa compunctione peccata plorant.

Et quia tantus est Dominus, quidquid faciant alii, ego « cantabo Domino » voce et devotione : hoc est « in vita mea, » id est non ad horam, sed in tota vita mea. Et etiam « Psallam, » id est, bene operabor « Deo meo, » id est non ad laudem meam, sed ad honorem Dei mei : et hoc « quandiu sum. »

Et non tantum cantabo mihi, sed etiam annuntiabo aliis. Et utinam hoc tale « eloquium meum sit ei jucundum : » ei quidem erit meum eloquium jucundum, « ego vero delectabor in Domino. » Et hic notatur familiaris vicissitudo inter Deum et hominem : si enim habeat homo delectationem in Deo, et ipse Deus statim delectabitur in homine.

« Ego delectabor in Domino, » et utinam alii peccatores fiant mihi similes; et hoc est « deficient peccatores a terra, » id est a terrenitate, ut jam terrenitatem non appetant; « et iniqui » convertantur, « ita ut non sint » quod non sint quod prius erant : et pro his omnibus beneficiis Dei, « benedic, anima mea, Domino. »

IN PSALMUM CIV.

TITULUS. *Alleluia.*

« Confitemini. » Notandum quidem quod alleluia non est vox humana, sed prophetæ et alii sancti viri, sicut beatus Joannes raptus in extasi (*Apoc. xix*), audierunt cantantes alleluia angelos : nec potest aliqua una voce vox illa interpretari : et in hac voce alleluia continetur utrumque et nomen Dei, et laus : nec simpliciter, sed cum exultatione. Quod dicit, *IA*, nomen Domini est; quod dicit *ALLELU*, laudem cum exultatione designat. Cuiusque autem psalmo talis titulus præscribitur, in eo facta Dei laudabilia continentur. In hoc autem psalmo continentur laudabilia opera Dei, quæ et materia sunt psalmi. Quæ si attendamus, Deum omnium creatorem cum maxima exultatione laudabimus, et hæc omnia beneficia fecit Deus illi populo ut per hæc omnia commoneret et invitaret eos ad quærendum eum spiritualiter, sicut in ultimo versu dicit : « Ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant. » Et inde ponit admonitionem in prima parte, ut omnes moniti per hæc corporalia beneficia

A spiritualiter quærant Dominum. In secunda parte, quæ incipit : « Mementote mirabilium ejus, » ponit mirabilia quæ fecit Deus patriarchis. In tertia parte, quæ incipit : « Et vocavit famem, » ostendit quomodo liberavit Jacob et filios suos, præparans eis locum in Ægypto per Joseph. In quarta parte, quæ incipit : « Et firmavit eum super inimicos ejus, » ostendit mirabilia quæ fecit Ægyptiis pro liberatione populi sui. In quinta parte, quæ incipit : « Et eduxit eos cum argento et auro, » ostendit quanta virtute Dominus populum suum ab Ægypto eduxerit, et eos in terram promissionis introduxerit; et in ultimo admonet eos ut per hæc omnia Deum quærant. Intendit homines admonere ad laudem Dei. Titulus sic legitur : Psalmus iste dicitur alleluia, hoc est

B talia beneficia Dei continet, pro quibus laudandus sit Deus cum exultatione.

Vox Prophetæ sic invitantis ad laudem Dei : Vos omnes, attendentes beneficia quæ fecit Deus populo suo, « confitemini Domino, » id est laudate Dominum, « et invocate nomen ejus : » non invocate eum propter aurum vel propter divitias, sed ut sit inhabitator vestri, neque hoc etiam sufficiat vobis, sed « annuntiate inter gentes opera ejus, » id est solliciti sitis, ut de vestra, sic de salute aliorum, attendentes hoc Dei præceptum : Qui diligit eum, diligat et proximum suum.

Dico « confitemini Domino, » ita scilicet, « caritate ei » mente et voce, « et psallite ei » bona operatione. « Narrate » etiam « omnia mirabilia ejus : » non quod omnia possint narrari, sed omnia quæ narrabunt, mirabilia Dei sunt. Ad hoc respicit quod dixit : « Annuntiate inter gentes opera ejus, » et si hoc feceritis, revera laudamini, et illam laudem nolite attribuere vobis, sed « laudamini in nomine sancto ejus, » id est ut de vestra laude nomen Domini et ampliatur, et gloriosum ostendatur. Et ita dico « in nomine sancto ejus, » scilicet « quærite Dominum, » non remuneratorem in temporalibus, sed ut seipsum reddat vobis pretium vestri laboris. Et hoc facite cum lætitia : et hoc est, « lætetur cor » quamvis caro molestia affligatur, mens tamen « quærentium Dominum » lætetur, « Quærite Dominum » dico, « et confirmamini » quærendo eum, ut neque mors, neque vita possit vos separare a charitate Christi (*Rom. viii*), et hic determinat quomodo oporteat quæri, dicens : « Quærite faciem ejus semper, » id est ut hic præsentium cognitionis ejus habeatis, et tandem facie ad faciem videatis.

« Mementote. » Pars secunda : Dico, « quærite, » et ad hoc ut quæritis « mementote mirabilium ejus quæ fecit (*Gen. xi et xx*), » veluti quod patres vestros Rubrum mare sicco vestigio transire fecit, et « prodigia ejus, » veluti signa quæ fecit Ægyptiis (*Exod. ix*) pro patribus illis; « et judicia oris ejus, » id est, præcepta legis, quæ licet Moyses dixisset, non tamen sunt accipienda quasi a Moyse, sed quasi ex

ore ipsius Dei : si quis enim Dei beneficia attendat, A spiritualiter quæsit et ei in fide servivit.

Ita et vos facere debetis, vos dico « semen Abraham, servi ejus, » et etiam « filii Jacob, electi ejus; » et ita si vos similes Jacob fueritis inter electos Dei ponemini.

Ideo etiam mementote, quia « ipse » est « Dominus Deus noster; » et ideo, quia « judicia ejus, » id est præcepta ejus sunt notificata « in universa terra, » veluti per Christum et apostolos ipsius completum est, sicut et ipse Psalmista dicit (*Psal. xviii*) : « In fines orbis terræ verba eorum. »

Ideo quoque mementote, quia « memor fuit » in ipsa impletione « testamenti sui » illius promissionis quam fecit Abraham, dicens : « Tibi dabo terram lacte et melle fluentem (*Exod. xiii*), » quæ terra figura B fuit terræ viventium : quæ promissio in figura completa fuit, quando nostra humanitas in Christo veram requiem obtinuit, et per ipsum jam imitatores Abraham, id est justi, saltem spe eadem requie utamini, testamenti dico mansuri « in sæculum, » id est æternaliter. Fideles enim sine successione illam terram possidebunt, testamenti dico, scilicet « verbi quod » Dominus « mandavit, » id est hominibus tradidit, duraturam « in mille generationes, » id est semper, finitum nomen pro infinito. Vel, « verbi, » id est præcepti Abraham, cum dixit : « Exi de terra tua, et de cognatione tua (*Gen. xii*), » quod præceptum in significato, manet « in mille generationes : » ibi enim spiritualiter omnibus fidelibus præceptum est exire de terrenitate sua et blandimentis suæ C cognitionis.

Testamenti dico, « quod » ipse « disposuit ad Abraham, et » memor fuit « juramenti sui, » id est firmæ, et cum juramento promissionis, id est immutabilis factæ « ad Isaac, » ubi dixit ei Dominus : « In Isaac vocabitur tibi semen (*Gen. xxi*). »

« Et illud » testamentum « statuit in Jacob, » quia eandem promissionem fecit Jacob ita quod esset ei « in præceptum, » scilicet, ut propter illam promissionem serviret Deo, quasi per præceptum Dei, et per legem moneretur; « et Israel, » id est ipsi facto Israel, id est videns Deum multiplicatione virtutum, statuit « in testamentum æternum, » quia promissio illa et immutabilis et æterna erit fidelibus.

« Disposuit, » statuit, dicens : « Tibi dabo terram D Chanaan, » id est terram promissionis, quam Chanaan filius Noe prius inhabitavit. Chanaan interpretatur descensus vel humilis : inde dicit : « Tibi dabo terram Chanaan, » id est terram quæ per humilitatem acquiritur, hoc est, coelestem Hierusalem. Terram dico, « funiculum hæreditatis vestræ, » id est quæ dividitur singulis tribubus per funiculum : ita et terra viventium quasi funiculo distribuitur, quia unicuique secundum dispositionem Dei.

Hanc terram promisit, « cum » illi quibus promisit « essent numero brevi : » et ita brevi, quod « paucissimi, et incolæ ejus » terræ, qui quasi extranei ibi habitabant. Cum autem impossibile videre-

tur, ut tam pauci in tanta terra dominarentur, videtur potius promissio facta de terra significata, quam de terra illa.

« Et » licet promississet eis, tamen illi « pertransierunt » quibus ipsa promissio facta fuit, sine illius promissionis adeptione, « de gente » una « in gentem » alteram : « et » non tantum in uno regno, sed « de » uno « regno ad populum alterum. » Ivit enim Abraham de terra Chanaan in terram Ægypti; et cum Abraham et alii, quibus illa promissio facta fuit, terram promissam non obtinerent, ut Deum dicamus veracem in promissis, de significata terra intelligamus promissionem factam maxime.

Et cum pertransierent, « non reliquit hominem nocere eis, et reges » qui voluerunt eis nocere « corripuit pro eis. » Sicut Pharaonem, qui abstulerat Abraham Saram (*Gen. xx*), et Abimelech, qui abstulit Isaac Rebeccam (*Gen. xxvi*).

Dicens eis regibus : « Nolite tangere christos meos : » Non quod illi haberent materialem unctionem, sed spiritualement : « et nolite malignari, » id est maligne agere « in prophetis meis. »

« Et vocavit, » Pars tertia. Hæc facit patriarchis et prophetis : « et » etiam præter hæc « vocavit famem, » quasi famulum, « super terram » Chanaan. Et per illam famem « contrivit omne firmamentum panis, » quia panis deficit qui eos confirmaret. Et hoc contigit in tempore Jacob (*Gen. xlii*).

Et ut de fame illa illos liberaret, « misit ante eos virum, » scilicet Joseph, qui « Joseph venundatus est in servum » in Ægypto (*Gen. xxxix*).

Et tunc Ægyptii « humiliaverunt in compedibus pedes ejus, » quia uxor domini sui, qui Phutiphar dicebatur, imposuit illi crimen adulterii, ad quod impia eum cogere volebat (*Ibid.*). Licet enim hoc dicas, tamen non est contrarius Moysi. Joseph quidem placuit [principi carceris,] et præfecit eum aliis captivis, quia utrumque potuit fieri, et ut prius in compedibus poneretur, et postea carcerario complaceret. In illa captione « ferrum, » id est dura anxietas, « pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus, » id est donec exposuit somnia, ipse, tamen non ex se.

Dico, verbum ejus non ex se exposuit, sed ex Deo, et hoc est, « eloquium Domini inflammavit eum, » id est spiritus prophetiæ illuminavit eum. Et quia ita exposuit somnia, « misit rex » Pharaon, « et solvit eum » a reatu (*Gen. xli*), ne a domino suo adulterium illi imponeretur, et non quilibet rex, sed « princeps populorum » multorum, « et dimisit eum » ex toto liberorum.

Et post « constituit eum dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ. »

Ad hoc « ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, » id est Joseph, vel Pharaonem de divinatione somniorum, « et » etiam « senes ejus » reverendo « prudentiam doceret » eandem, ut scirent exponere somnia. Pharaon enim, non attendens quod Joseph ex divina inspiratione hoc haberet, putabat

quod ex humano ingenio hoc haberet, et alios docere A beneficia facta Judæis. Sic percussit Ægyptios, et eos, id est, suos, qui captivi ab Ægyptiis tenebantur, eduxit de Ægypto cum auro et argento, quia vasa argentea et aurea ab Ægyptiis asportaverant, quæ ab ipsis præcepto Domini erant mutuati. Noluit eam Dominus ut populus suus pretium suæ servitutis amitteret: (Et non erat in tribus eorum infirmus, quod valde mirabile fuit quod in tanta multitudine nullus infirmaretur.

Dominus misit Joseph, et per eum intravit israel in Ægyptum (Gen. xlvj), id est israeliticus populus, et Jacob accola fuit in terra Cham, quam Cham filius Noe prius habitavit.

(Et) ibi auxit populum suum vehementer, quantum ad numerum. Pars quarta. (Et firmavit eum super inimicos ejus, quia invitus Ægyptiis eduxit suos Deus, et illos multis afflixit modis.

(Et convertit cor eorum) Ægyptiorum, ut odirent populum ejus (Exod. i), id est Dei, et dolum facerent in servos ejus vel labore aggravando, vel pretium subtrahendo.

Et quia dolum ita faciebant, ideo misit Moysen servum suum ad Pharaonem (Ibid.), et per ipsum Aaron quem elegit.

Et posuit in eis, id est in Moysen et Aaron legatis suis, verba signorum suorum et prodigiorum in terra Cham. Per illos legatos suos cominatus fuit Ægyptiis, quod nisi dimitterent populum suum, faceret in eis signa, velut tenebras, et alia minora, et prodigia de occisione primogenitorum, et talium.

Minatus fuit per illos signa, et complevit, quia ipse misit tenebras super Ægyptios (Exod. x), quæ etiam palpari possent, et sic obscuravit. Et hoc modo complendo, non exacerbavit sermones suos, id est non fecit videri acerbos et falsos: acerbi enim et rejiciendi videntur, si non prout ipse ordinaverat, implentur.

Et convertit etiam aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum.

(Et edidit terra eorum ranas) cum tanta copia, quod nec thalamus inde evacuari poterat (Exod. vii et viii): et hoc in penetrabilibus regum ipsorum.

Et ipse dixit, id est voluit, et venit cynomyia, id est musca canina et ciniphes, id est culices, qui intrabant in oculos ejus (Exod. viii): et hoc non in paucis locis, sed in omnibus finibus eorum.

Pluvias et etiam eorum posuit grandinem et cum grandine ignem comburentem, id est fulmina (Exod. ix). in terra ipsorum.

Et eo igne et grandine percussit vineas eorum, et ficulneas eorum, et contrivit lignum pomos et alias arbores finium eorum.

(Dixit) etiam, id est voluit, et venit locusta et brucus, cujus non erat numerus (Exod. x).

Locusta et brucus comedit omne fenum in terra eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum quod cynomyia et ciniphes facere non poterant.

(Et percussit omne primogenitum in terra eorum) (Exod. xii), id est in hominibus et aliis animalibus, primitias omnis laboris eorum in primitiis frugibus.

(Et eduxit populum.) Pars quinta. Et hic contra plagas, quas enumeravit Ægyptiis factas, enumerat

beneficia facta Judæis. Sic percussit Ægyptios, et eos, id est, suos, qui captivi ab Ægyptiis tenebantur, eduxit de Ægypto cum auro et argento, quia vasa argentea et aurea ab Ægyptiis asportaverant, quæ ab ipsis præcepto Domini erant mutuati. Noluit eam Dominus ut populus suus pretium suæ servitutis amitteret: (Et non erat in tribus eorum infirmus, quod valde mirabile fuit quod in tanta multitudine nullus infirmaretur.

Et tunc Ægyptus, id est, illi qui in Ægypto remanserant, lætata est in profectioe eorum, postquam suos in mari periisse cognovit. Et quare lætata est? Quia timor eorum, scilicet Judæorum, incubuit super eos, id est, Ægyptios: timuerunt enim ne redirent Judæi, et omnes residuos Ægypti occiderent.

Eduxit (Exod. xi), et expandit nubem in protectionem eorum, qua protegeret eos contra solis æstum, et inimicos excæcaret: et ipsam nubem eandem faciebat ignem, ut luceret eis per noctem.

(Petierunt) etiam carnes (Exod. xvi), et venit coturnix, et pane cœli saturavit eos, manna veniente ab aere. Manna nominat nomine significat id est, Christi, qui vere est panis cœli, de quo pascuntur angeli: quod manna significavit hunc panem, id est, corpus Christi, quo fideles reficiuntur.

(Dirupit petram, et fluxerunt aque, abierunt in sicco flumina) (Exod. xvii), quæ eos sequebantur per desertum.

Hæc omnia fecit eis, non pro meritis eorum, sed quoniam memor fuit verbi sancti sui, id est, promissionis suæ quam Abrahæ fecerat: (verbi dico, quod habuit ad Abraham puerum suum, dicens ei: In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii). Si enim omnes gentes destruxisset, promissio facta Abrahæ impleri non posset: quia Christus de Judæis natus fuit.

(Et) ideo eduxit populum suum cum exultatione de loco ad locum, et electos suos in lætitia.

(Et dedit illis regiones gentium, quia gentes terram promissionis possidebant: quibus fugatis, possederunt Judæi labores eorum) eorum populo- rum.

Et hæc omnia beneficia fecit eis Deus, ut custodiant justificationes, id est, ut juste vivant secundum mandata ejus, et legem ejus requirant, id est, intelligant in figuris veteris legis vel Testamenti, aliud esse intelligendum et inquirendum.

IN PSALMUM CV.

Titulus: Alleluia.

(Confitemini D.) Volunt quidam hic bis poni, alleluia, sed beatus Hieronymus dicit quod quicumque psalmus habet in principio, alleluia, in fine quoque habet alleluia, et ita dicemus quod alterum alleluia sit de præcedenti psalmo, alterum de sequenti. In præcedenti psalmo enumeravit bene-

fieri: quæ fecit Deus filiis Israel, nulla eorum peccata enumerans: in hoc autem psalmo ostendit miserationes quas fecit Deus ipsis peccantibus: et quia de illis miserationibus laudandus est Deus, psalmus iste Alleluia intitulatur. Materia sunt ipsæ Dei misericordiæ, ipsis peccantibus exhibitæ. Attendens autem, quod loquitur conversis a peccatis, illas Dei misericordias exhibitas peccantibus: et etiam ipsum Deum quandoque vindicasse de ipsis peccantibus, invitat perversos in hac prima parte ad confessionem peccatorum, ut Dei misericordia digni inveniantur. In secunda parte, quæ incipit: « Patres nostri in Ægypto, » ostendit eos peccasse, et contra esse eis misericordiam Dei exhibitam. In tertia parte, quæ incipit: « Cito fecerunt, » ostendit quod in deserto contra Deum peccaverunt: ostendit etiam quod de quibusdam Deus se vindicavit, et tandem per Moysen placatus fuit. In quarta parte, quæ incipit: « Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, » ostendit eos idolum adorasse, et per Phineen iram Dei erga eos placatam fuisse. In quinta parte, quæ incipit: « Et irritaverunt eum, » ostendit eos sic peccasse, quod etiam secum Moysen peccare fecissent, et eos filios suos et filias suas dæmoniis immolasse, et quod Deus eos propter peccata in manus peccatorum dederit. In sexta parte, quæ incipit: « Salvos fac nos, » orat ut Deus Ecclesiam de cunctis gentibus congreget ad laudem Dei. Intendit autem quoscunque invitare ad laudem Dei, id est, cantare alleluia, et invitat perversos ad conversionem.

Et sic incipit: « Confitemini » peccata vestra « Domingo, » ut consequamini veniam, « quoniam bonus est, » id est, misericors: et videte ne securi bonitate ipsius, ducamini in negligentiam confessionis, « quoniam misericordia ejus est in sæculo » tantum. Nisi enim hic conversi fueritis, misericordiam non invenietis, quia tunc est tarda poenitentia, et non est acceptabilis.

Nec dico tantum de eo quia bonus, et in hac vita misericordia ejus, quia potentias et laudes ejus enumerare non possum; et hoc est: « Quis loquetur potentias Domini, » et quic « faciet auditas omnes laudes ejus? » Nullus utique.

Potentias et laudes nullus potest enumerare, sed hoc unum quod illi « qui custodiunt iudicium, » id est, illi qui habent discretionem, quid sit bonum, quid malum, « et faciunt justitiam, » id est, qui exsequendo bona, mala deserunt: et hoc « in omni tempore, » id est, assidue, illi sunt « beati. »

Hic faciens se unum de illis, incipit orare pro illis, quasi jam conversis. Continuatio: Dico, « confitemini, » ita orantes: « Memento nostri, Domine, in beneplacito, » id est, in Filio, quem et ex solo beneplacito tuo, non ex hominum meritis, ad redemptionem hominum misisti: « beneplacito » dico « populi tui, » id est, per quem populus tuus tibi reconciliatus est; et quomodo dicat « memento » ostendit dicens: « Visita nos in salutari tuo, » id

A est, Filio, qui faciat salvationem quam tu prævidisti.

« Visita » dico « ad videndum in bonitate electorum tuorum, » id est, ut habeamus bonitatem illam quam habent electi tui, scilicet justitiam: et etiam « ad lætandum in lætitia gentis tuæ, » id est, ut lætemur de cognitione tui, sicut et gens tua facit: ad hoc videamus, ad hoc lætemur, « ut lauderis cum hæreditate tua, » id est, ut tu lauderis a nobis, et nos propter te laudemur, qui sumus hæreditas tua, scilicet ut videntes alii opera nostra bona glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est (*Matth. v*).

Idcirco peto, « memento, visita, » quia « nos peccavimus cum patribus nostris; » id est, ubi patres nostri, ut Adam et alii, peccaverunt, nos peccavimus in eis, qui eramus in lumbis eorum. Vel, cum patribus peccavimus, id est, similibus peccatis et turpi vita Deum offendimus; « injuste egimus, » quantum ad cultum Dei; « iniquitatem fecimus, » erga proximos.

« Patres nostri. » Pars secunda. Bene dico cum patribus, quia patres nostri peccaverunt: et ipsa peccata exsequitur, dicens: « Patres nostri » habitantes « in Ægypto, non intellexerunt mirabilia tua, » id est, non attenderunt Deum has plagas immittere Ægyptiis propter liberationem populi sui, sed putabant hæc evenire per naturas rerum Ægyptiis: et, quod magis mirum est, « non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ, » id est, plagarum per multam misericordiam tuam, ut populum tuum liberares ab Ægyptiis immissarum. Si enim non attribuerent Deo, recordari deberent quia mirabilia erant.

Non fuerunt memores, « et irritaverunt » Deum « ascendentes in mare, » quia cum venissent ad mare, et hostes a tergo insequentes vidissent, putaverunt quod Deus eos ab hostibus liberare non posset, de cujus potentia dubitandum non erat, quia in Ægypto multis portentis manifesta fuerat; sed dixerunt: Ideo eduxit nos ut interficeremur, melius autem esset ut in domibus nostris moreremur. « Mare » dico « Rubrum, » et ideo hoc ponit, quia ipsa qualitas maris terrebat eos, quæ rubedo maris ex ipsius terræ qualitate procedit. « Ascendentes » dicit propter situm loci, quia Ægyptus est humilis terra; et licet irritassent, tamen « salvavit eos propter nomen suum » ampliandum, scilicet « ut notam faceret potentiam suam. »

Et ut ipsam misericordiam Dei graviorem habeamus, modum salvationis ostendit, dicens: « Et increpavit mare Rubrum, et exsiccatum est et deduxit eos in ahyssis, » id est in profunditate illius maris, « sicut in deserto, » quia sicco vestigio eos transduxit (*Exod. xiv*).

Et salvavit eos de manu odientium, « id est Ægyptiorum » et redemit, « id est liberavit » eos de manu inimici, « id est de potestate Pharaonis. Dicendo, « redemit, » nomine significati de significante loquitur; per hoc enim pretium sanguinis significatur, quo

redempti sumus de manu inimici, id est diaboli. **A** runt facta miranda; et hoc est: « mirabilia in terra Cham » in eadem Ægypto; vel per « mirabilia » possunt intelligi beneficia quæ fecit eis Deus in Ægypto. Obliti sunt « terribilia » facta « in mari Rubro, » quia cum hostes essent in mari involuti, timere potuerunt ne sibi idem contingeret.

« Et » tunc ipsi ita educti « crediderunt in verbo ejus, et laudaverunt laudem ejus, » id est eum propter laudabilia facta sua.

« Cito fecerunt. » Pars tertia. Crediderunt, laudaverunt, et hoc « cito fecerunt, » id est transitorie, quia « obliti sunt operum ejus » quæ in eis in omni potentia ostenderat, « et non sustinuerunt consilium ejus, » quia cum Deus vellet eis differre cibum per quoddam consilium, id est providentiam, ut probaret eos, illi non sustinuerunt, sed statim murmuraverunt.

« Et concupierunt » non solum naturalem cibum, **B** erga illos oratione Moysi placatus est, sic est intelligendum eum singulis diebus peccatis nostris oratione fidelium placari: nec tamen per hoc divina providentia mutatur, quia sicut Dominus prævidit se placandum, sic prævidit hoc futurum oratione fidelium: et si orationes non fierent, ipse non placaretur. Et licet Moyses, ne commune exitium Dominus faceret deprecaretur, tamen ipse zelo Dei commotus, multos occidit: sicut etiam iudices hodie Ecclesiæ non peccant, licet, zelo Dei commoti, de malis vindictam faciant.

« Et » licet sic tentarent Deum, tamen « dedit eis petitionem ipsorum » et hoc usque ad plenitudinem; et hoc est, « et misit saturitatem in animas eorum (Exod. xv). »

« Et » tamen nondum cessaverunt, sed « irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini, » qui sanctificatus fuerat, et unctus in sacerdotem præcepto Domini, illum sacerdotem Domini volebant suscipere, sed irritabant inde Moysen, dicentes eum non præcepto Domini hoc egisse, sed quia fratrem suum exaltare volebat (Num. xvi).

Et propter illam irritationem « aperta est terra, et deglutivit Dathan, et operuit super congregationem Abiron, » id est deglutivit Abiron, et suam familiam, et se super eam conclusit.

« Et in synagoga eorum, » id est in congregatione consentiente istis præceptis, ut tollerent sacerdotium ab Aaron, scilicet Chore et filiis suis, « exarsit ignis » in tantum, quod « flamma combussit peccatores. » Cum enim Chore cum illis thurificaret, ignis conversus est, et combussit eos: qui ignis signum fuit ardoris concupiscentiæ ipsorum. Invidentes enim Aaron, volebant ex se aliquem constituere sacerdotem.

« Et » propter hoc « vitulum fecerunt » conflatilem **D** « in Oreb, » in loco illo, quando Moyses in montem ascendit ad Dominum. Coegerunt enim Judæi Aaron, ut faceret eis vitulum conflatilem (Exod. xxxii), et ipse consentit eis, partim coactus, partim cupiditate pecuniæ; « et adoraverunt sculptile » illud.

« Et » ita « mutaverunt gloriam suam, » id est Domini, qui erat gloria eorum, « in similitudinem vituli comedentis fenum. » Honorem debitum non attribuerunt vero vitulo, sed simulacro vituli.

Sic agendo « obliti sunt Deum, qui salvavit eos » ab Ægyptiis, « qui fecit magnalia, » id est magna facta, « in Ægypto » ad eos liberandos, et illa sue

« Et » tunc Dominus « dixit, » id est disposuit, « ut disperderet eos, » id est dignos judicavit dispersione: et disperdidisset, « si non Moyses electus ejus stetisset in conspectu ejus « orans pro populo illo, « in confectione, » id est tempore confectionis futuræ illis. Vel, in confessione, id est humilitate, quia humiliavit se pro eis in conspectu Domini, dicens: Domine, dele me de libro tuo potius quam populum istum deleas (Ibid.). Sicut ergo Dominus

« Stetisset. » Ad hoc, ut averteret iram ejus, id est Dei, « ne disperderet eos, » id est ne faceret eis communem interitum (Num. xiv).

Pars quarta. « Et » licet Deus beneficia fecisset **C** eis, tamen « desiderabilem terram, » scilicet promissionis, quam Deus promiserat, « habuerunt pro nihilo, » quia non crediderunt promissioni Dei.

« Non crediderunt verbo ejus » de promissione illa: quia reversis exploratoribus suis, cum nuntiarent terram illam satis bonam esse, et in ea viros quorum unus centum Judæorum posset occidere, « et » ideo murmuraverunt in tabernaculis suis dicentes: Quæramus ducem nobis, et revertamur in Ægyptum, melius enim esset nobis adhuc in servitute quam in pugna istorum perire (Num. xxxv): « non exaudierunt vocem Domini » quia dubitaverunt de terra illa quam Deus eis promiserat.

« Et » tunc Dominus « elevavit manum suam, » id est paravit se ad vindictam faciendam « super eos, » ut prosterneret eos in deserto. »

« Et » non tantum eos, sed « ut dejiceret semen eorum in nationibus, » id est per diversas nationes: et ita dejiceret, ut non essent similes, quia eorum generatio superbiam generabat; sed potius « dispergeret eos in regionibus, » id est per longinquas regiones.

« Et » merito disperdiderunt (Num. xv), quia ipsi « initiati sunt, » passive, id est consecrati, ut alia translatio habet, « Beel, » id est idolo illi, « phegor » illius loci, scilicet Priapo, qui est deus tentiginis: phegor namque tentigo interpretatur, vel Beelphegor, id est deus tentiginis. « Vel initiati sunt » potest legi active; sic « initiati sunt, id est devoverunt se

illi idolo. « Comederunt sacrificia mortuorum, » A et traditionibus seniorum : quia, dimissis præceptis id est idolothyta, scilicet carnem sacrificatam simulacris mortuorum.

« Et » tunc » irritaverunt eum in adinventionibus suis, » in hoc quod sunt commisti Madianitis, quia prohibitum erat ne cum extraneis mulieribus commiscerentur, quarum consilio adoraverunt Beelphegor; « et » ideo « multiplicata est in eis ruina, » quia ab ipsis multi sunt interfecti.

« Et » tunc in illo periculo « stetit Phinees » purus mente, quia non peccavit cum aliis, « et placavit » Dominum perfodiendo Judæum cum Madianite commistum. « Et » tunc « quassatio, » id est ruina, « cessavit, » scilicet quam patiebantur.

« Et reputatum est ei in justitiam in generatione et generationem usque in sempiternum; » hoc quod B zelo Dei percussit illum, non est illi reputatum in homicidium.

« Et irritaverunt. » Pars quinta. Et licet Deus sic vindicasset in eos, ipsi tamen non cessaverunt, sed etiam ipsum Moysen secum peccare fecerunt : et hoc est, « et irritaverunt eum ad aquas contradictionis, » ubi Moyses ejecit eis aquam de petra (Num. xx), juxta terram promissionis, quando jurgati sunt filii Israel, dicentes quod non posset aquam de petra producere, « et vexatus est Moyses propter eos, » id est turbatus est ab illis, « quia exacerbaverunt spiritum ejus, » id est eum iratum pro sua incredulitate fecerunt et acerbum. »

« Et » quia commotus fuit ab illis, « distinxit in labiis suis, » id est aliter et nimis confidenter locutus fuit ad illōs quam consuevisset; veluti quidam dicunt, præsumptuose dixit : Nunquid poterimus vobis educere de petra aquam? etc. Et iterum aliud peccatum enumerat, dicens : « Non disperdiderunt gentes quas dixit, » id est præcepit, « Dominus Deus illis » ut disperderent. Præcepit enim Dominus ut disperderent illas gentes de terra Chanaan, scilicet promissionis, ne eorum consuetudinem addicerent, et per illam ad culturam idolorum moverentur.

Non disperdiderunt, sed potius « commisti sunt inter gentes » terræ illius, « et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum, » quia Judæi offenderunt Deum. Aggravat malitiam eorum, dicens : « Et immolaverunt filios suos et filias suas demoniis. » Nam si isti sunt idololatræ qui hircos immolant, multo magis illi qui filios. Nec immolaverunt filios suos deprehensos in peccatis, sed « effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan. »

« Et » dum ipsi ita interficerent filios suos, ipsi interius interfecti sunt : et hoc est, interfecta (infecta) est terra, » id est ipsi terreni interfecti sunt inter se « in sanguinibus, » suis : « et in » hujusmodi « operibus eorum est contaminata, » id est alii exemplo eorum sunt male operati. « Et » etiam ipsi utrique « fornicati sunt » a Deo, et adhærendo dæmoni adultero, et hoc « in adinventionibus suis »

et traditionibus seniorum : quia, dimissis præceptis Dei, sequebantur traditiones suas.

« Et tunc iratus est Dominus, » id est exhibuit effectum irati « in populum suum, » et hoc « furore, » id est gravi ira, « et abominatus est hæreditatem suam, » jam non curans eos quasi hæreditatem defendere. « Et » ideo « tradidit eos in manus gentium, » quia tunc sunt a Philisthæis devicti « et dominati sunt eorum qui oderunt eos, » scilicet Philisthæi et alii.

« Et tunc tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt, » id est multum afflicti « sub manibus eorum : » Dominus tamen « sæpe liberavit eos. »

« Ipsi autem » hanc liberationem non attendentes, « exacerbaverunt eum in consilio suo, » id est consulte, « et humiliati sunt in iniquitatibus suis, » id est propter iniquitates suas sunt afflicti multis modis.

« Et cum » ipsi ita « tribularentur, vidit » Dominus, et misertus est eorum « et audivit orationem eorum, » id est liberavit eos, et quia tribulabantur, et quia clamabant ad eum. « Et memor fuit Testamenti sui, » id est promissionis factæ Abraham (Gen. xxii), in cuius semine non impleteretur promissio quam Deus fecerat, nisi eos servaret. « Et pœnituit eum, » id est immutatum factum est « secundum multitudinem misericordiæ suæ, non pro meritis eorum, sed secundum misericordiam suam, quæ multo est. »

« Et dedit eos in misericordias, » sicut Petrum, et Paulum, et Stephanum, et alios quibus peccata condonavit; et in eis multitudinem justitiæ multiplicavit; C et hoc est, « in conspectu omnium qui ceperant eos. » Quæ enim gentes prius habuerunt Judæos captivos, modo conversæ, receperunt eos magistros, ut Petrum et alios. Vel, « in conspectu omnium qui ceperunt eos, » in conspectu dæmonum, quæ prius captivos tenebant eos.

« Salvos fac. » Pars sexta. Continuatio. Quandoquidem, o Domine, tot beneficia fecisti patribus nostris, ergo fac eadem et nobis; et hoc est, « salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos, » id est fac nos convenire in nomine fidei : « congrega » dico « de nationibus, » id est de diversis gentibus, vel, auferendo de nationibus, scilicet de imitatione gentium.

D Ad hoc congrega « ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tua, » ut gloriosi appareamus de hoc quod te laudamus, et tantum valet hæc optatio quantum enumeratio.

Et inde dicit, quia nos ita, Deus, congregabis, « benedictus » sit « Dominus Deus Israel, » id est benedictione incipiente « ab » hoc « sæculo, et » perdurante « in » aliud « sæculum; » et populus omnis, scilicet gentilis, quia adhuc est carnalis, « dicet, Fiat, fiat, » id est, benedictus sit Deus.

IN PSALMUM CVI.

TITULUS. *Alleluia.*

« Confitemini. III. » Si habeatur aliud alleluia,

præcedentis psalmi est, secundum Hieronymum. In primo « Confitemini » ostendit beneficia facta electis Israel : in secundo misericordias quas fecit peccantibus : in hoc autem ostendit beneficia quæ fecit Deus universali Ecclesiæ, de Judæis atque gentibus de quatuor partibus mundi congregatæ ; et quia psalmus iste laudabilia Dei beneficia continet, ideo intitulatur « Alleluia. » Materiam sunt ipsa beneficia. Modus : In prima parte agit de ignorantia ; ostendit quomodo Deus errantes in infidelitate peccati et ignorantia perducit in Ecclesiam suam : ex similitudine illius, qui errantes in solitudine ad civitatem reduxit. In secunda parte, quæ incipit : « Conſteantur Domino, » ostendit quomodo Deus introductos in Ecclesia satiet divino verbo, et vincula peccatorum ipsorum dirumpat, sicut si aliquis homines introductos in civitatem bene pasceret et reficeret. In tertia parte, quæ incipit a secundo « Conſteantur, » ostendit quomodo satiati per verbum divinum fastidiant aliqui, quod quidem mortale est eis quia non possunt cibum sumere, nisi Deus reficeret eos, ut jam divinum verbum eos resumere delectet. In quarta parte, quæ incipit a tertio « Conſteantur, » ostendit quomodo Deus rectores Ecclesiæ periclitantes multis tempestatibus et procellis hujus sæculi, sicut rectores navium fluctibus maris, procellam amoveat, auram immittat, et tandem in portum voluntatis deducat. In quinta parte, quæ incipit ab ultimo « Conſteantur, » ostendit justo Dei judicio Judæos esse excæcatos, et plenitudinem gentium subintrasse, et eos maximos fructus Domino reddidisse. Intentio est ut cantemus alleluia, id est, ut Deum laudemus.

Vox prophetæ sic admonentis : Attendite beneficia, quæ facit Dominus Ecclesiæ, et utroque genere confessionis « confitemini Domino, » accusantes vos de peccatis vestris, et laudantes Deum pro multitudine beneficiorum suorum : et debetis confiteri « quoniam » ipse est « bonus, » id est misericors, et condonat peccata confitentibus : et hoc facite in præſenti, dum tempus est miserendi, « quoniam misericordia ejus » est « in sæculum, » id est in hac vita est locus misericordiæ, post hanc restat judicium.

Ego moneo vos confiteri et hoc idem quod dico ego, « dicant » omnes alii « qui redempti sunt a Domino, » scilicet, exhortentur alios confiteri et Deum laudare. Et bene debetis hoc dicere, quia hi sunt « quos redemit » Dominus prætioso sanguine Filii sui « de manu inimici, » id est de potestate diaboli : nec pauci redempti, sed « eos congregavit » Dominus in unione fidei « de regionibus » diversis.

Bene dico, « de regionibus, » quia congregati sunt a « solis ortu, » id est ab orientali regione, « et occasu, ab aquilone, » id est a septentrione, « et mari, » id est a meridiana plaga. Per mare, quod est in circuitu universæ terræ, quamlibet mundi partem possumus designare.

Ostendit unde eos redemit ; quasi diceret : Bene

A dico quod eos redemit, quia ipsi « erraverunt, » dæmonibus et non Deo obedientes ; « in solitudine, » id est soli a Deo, scilicet manentes in infidelitate ; « et » etiam « in inaquoso, » id est in siccitate et ariditate divinæ doctrinæ, scilicet non habebant qui eos perfunderet, et irrigaret, et fructificaret rore cœlestis doctrinæ : et quia erant in solitudine et sine doctrina, ideo « non invenerunt viam civitatis » per quam possent accedere ad civitatem : non dico qualemcumque civitatem, sed habitaculi, id est in qua habitandum est fidelibus, id est Ecclesiæ.

Dico non invenerunt illam viam, licet essent « esurientes et sitientes » viam qua possent venire ad veram beatitudinem : sicut mundani philosophi, qui diversis rationibus sollicitè inquirebant quid esset summum bonum, et qua via possent venire ad veram beatitudinem. Vel, « esurientes et sitientes » naturaliter verum bonum. Omnes enim naturaliter tendunt ad verum bonum, sed non vera via : quia quidam per potentiam, quidam per dignitatem, quidam per divitias, aliis quoque diversis modis : et licet esurirent et sollicitè inquirerent, tamen « anima, » id est sapientia, « eorum in ipsis defecit » quia sibi, et non Deo, sapientiam attribuiebant, et ideo eorum sapientia nullum profectum habuit, sed prorsus inutilis inventa, defecit ; qui vero per potentias et alia hujusmodi inquirent, deficiunt, quia recta via non incedunt.

« Et » quia sic defecerunt, hac necessitate coacti, « clamaverunt ad Dominum, » divinæ quidem gratiæ aspiratione admoniti ; « et » ipse « eripuit eos » quasi quadam violentia de necessitatibus eorum, id est, de ignorantia et errore solitudinis, et docens in Ecclesiam, sapientiam veram ministravit eis : « eripuit » dico « cum tribularentur, » id est cum maxime angustiarentur ignorantia et aliis necessitatibus peccati.

« Eripuit » dico, « et » deinde « deduxit eos in viam rectam, » id est, cognitionem Christi et catholicæ fidei inspiravit eis : ad hoc « ut irent » per bonam operationem « in civitatem, » id est Ecclesiam sanctam « habitationis » in qua habitandum est.

« Conſteantur. » Pars secunda. Propter hæc prædicta beneficia Dei dico « Confitemini : » et item propter hæc quæ sequuntur « Conſteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus, » id est, fideles laudent Deum, habentes causas laudandi misericordias Domini, mirabiliter impensas « filiis hominum. » « Conſteantur Domino misericordiæ ejus, » id est, homines laudent Deum pro misericordiis quas fecit eis, pro mirabilibus, et hæc mirabilia facta filiis hominum.

Ideo debent confiteri et laudare, « quia satiavit » Dominus verbo doctrinæ spiritualis, per quam in Ecclesia sua eos composuit « animam inanem, » id est vacuam ab omni vera cognitione, veluti fatuos et non fatuos, et simplices ; sed « et animam esu-

rientem, » sicut philosophos, « satiavit bonis, » id est, replēvit spirituali sapientia.

« Satiavit » dico ipsos « sedentes, » id est, commorantes « in tenebris, » id est, in ignorantia, a qua nullo modo per se possent exire : « et » sedentes « in umbra mortis, » id est, in turpi vita, quæ esset excæcatio eis, et umbra ducens ad mortem : ipsos dico « vinctos in mendicitate, » id est, indigentia totius boni ; « et ferro, » id est, duritia peccatorum.

Ideo erant in mendicitate, « quia exacerbaverunt, » id est, acerbæ iudicaverunt, fugiendo « eloquia Dei, » id est, præcepta Dei : quia si aliquis monebat eos de charitate vel aliquo tali, reputabant fugiendam, et in nullo moneri voluerunt : lex tamen naturalis indicabat eis hoc non esse faciendum. « Et consilium Altissimi, » scilicet cœlestia appetere, hæc terrena non curare, Christo nostro Redemptori adherere, « irritaverunt, » id est, quantum ad se vanum fecerunt, cum in nullis Christo assentire voluerunt, nec ipsum esse Redemptorem crediderunt : vel spernentes consilium Altissimi, ut prædictum est, irritaverunt, id est, ad iracundiam Deum provocaverunt.

« Et » quia sic irritaverunt, ideo « cor eorum, » id est, anima eorum, « est humiliatum in laboribus, » id est, in conatibus suis : quia quantumcunque conarentur, et laborarent per se ad inquisitionem beatitudinis venire, tamen cor est humiliatum, quia defecerunt. Vel, cor est humiliatum et afflictum in laboribus, » id est, multis miseris, quas Deus immittit ad correctionem electorum. « Et infirmati sunt, » a præsumptione, id est, cognoverunt se nihil posse per se, « nec fuit » inter eos « qui adjuvaret, » id est, qui posset eos liberare de tenebris et ferro quibus ipsi tenebantur, quia nec ipsi seipsum poterant expedire, nec deo eorum.

« Et » hæc necessitate coacti, « clamaverunt, » inspirati quidem a Domino, « ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos, » mendicitate, tenebris et aliis malis in hac parte positis, quæ per hoc nominat « necessitates, » quia per se nullo modo poterant inde egredi. Ostendit quomodo liberavit : quasi diceret : Dico « liberavit, » et hoc modo : « eduxit eos de tenebris » infidelitatis, quia fecit fideles ; « et umbra mortis, » quia jam non inquinaverunt vitam suam in turpibus factis ; « et vincula eorum, » id est, duritiam peccati, qua prius tenebantur ligati, « dirupit, » quia cordibus compunctionem inmisit, et ad poenitentiam eos adduxit.

« Confiteantur. » Pars tertia. Quasi diceret : Sicut propter beneficia Dei prædicta dignum est ut confiteantur Domino, ita pro eis quæ sequuntur « confiteantur Domino misericordix ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. »

Et debent confiteri, quia cum anima eorum abominata sit omnem escam, Dominus aufert non tantum illam satietatem, sed omnia mala quæ inde

eveniunt : et ea quæ de ipso fastidio proveniunt, prius ponit dicens : « quia contrivit, » id est, annihilavit, « portas æreas, » id est, iram et concupiscentiam destruxit in eis, quæ sunt portæ ducentes ad interitum æternum : æreas vocat, quia cum sint naturaliter in homine, vix aliquis potest dominari. « Et vectes ferreos, » id est, suggestiones diaboli, quibus firmatur et corroboratur in malum : et ira, et concupiscentia quæ nobis fuerunt ad bonos usus data, scilicet ut irascamur malis, bona cupiamus. Quos vectes « confregit » Dominus, quia fideles suos fortes fecit, ut possent superare quamlibet tentationem diaboli.

Portis contractis, et vectibus destructis, « suscepit eos » Dominus ad iustitiam de via iniquitatis, id est, de turpi vita, quam in peccatis ducebant : « via » dico « eorum, » id est, quam ipsi non a Deo, sed a se habebant. Bene dico iniquitatis eorum, habebant « injustitias, et propter » illas « sunt humiliati, » id est, afflicti a Deo, ut per hoc recognoscerent peccata. Vel ideo suscepit eos, quia ipsi sunt humiliati, id est, humiles facti, et affligentes se in conspectu Domini propter injustitias, id est, quia cognoscunt se Deum in multis peccatis offendisse.

Ideo habuerunt prædictas portas, et via ipsorum fuit iniquitas, quia « anima eorum abominata est omnem escam, » id est, omnem refecionem spiritualis doctrinæ, « et » propterea « appropinquaverunt usque ad portas mortis, » id est, fere venerunt in desperationem, quæ recta via ducit homines ad æternam mortem.

Hac necessitate coacti, « clamaverunt ad Dominum : » nec tamen clamare potuissent, nisi præventi divina misericordia « cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos. » Hic quoque accepit necessitates, peccata in hac parte posita, veluti quod dixit superius, portas, vectes, et similia.

Hoc modo liberavit : « misit Verbum suum, » id est, Filium suum fecit incarnari, « et » per hoc « sanavit eos, » id est, removit ab eis fastidium divini verbi. Vel, verbum, id est, præceptum divinum, et imperium suum, et sanavit eos : sicut in Evangelio dicitur : « Dic tantum verbo, et sanabitur puer meus (Luc. vii) : » et ita liberatis, et a fastidio sanatis, « et eripuit eos de interitionibus eorum, » id est, de æterna damnatione, quæ proveniret ex illo fastidio sicut mors corporalis procedit ex fastidio cibi corporalis.

« Confiteantur Domino. » Pars quarta. Continuatio : Sicut monui propter cætera beneficia prædicta ut confiteantur, ita et propter ea quæ modo dicentur, dignum est ut « confiteantur Domino misericordix ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, » sicut supra expositum est.

Dico « confiteantur, » et sacrificent Deo, non dico hircum vel aliquod tale, sed laudem, et hoc est, « sacrificium laudis, » id est, dictis et factis ostendant Deum laudabilem, secundum hoc : « Luceant opera vestra bona coram hominibus, ut videntes

opera vestra, et glorificent Patrem vestrum (*Matth. v.*) « et annuntient opera ejus » Dei, veluti quod peccata dimittit et alia cuncta bona facit, et hoc faciant « in exultatione, » exultandum quidem est illis, qui hæc opera Dei attendunt.

Dico « annuntient, » neque hoc omnibus præcipio, sed rectoribus Ecclesiæ, de quibus dicit, « qui descendunt, » de sublimitate suæ contemplationis, « mare, » id est, istud sæculum, quod multis fluctibus agitur; ad quod descendunt « in navibus » regendis, id est in Ecclesiis, quæ circumdantur et contunduntur fluctibus et seditionibus hujus sæculi, veluti naves fluctibus maris; ipsi dico qui descendunt, « facientes operationem, » scilicet prædicationis et confessionis, et alia Dei beneficia dispensantes « in aquis multis, » id est, in multis populis.

« Ipsi » rectores Ecclesiæ, qui ita descendunt, « viderunt opera Domini, et mirabilia ejus, » id est mirabiles operationes ejus cognoverunt « in profundo » cordis: vel, factas in profundo, id est, inscrutabili consilio Dei.

Bene dico « opera, » quia hæc opera Dei inter cætera cognoverunt quod ipse « dixit, » id est voluit, « et spiritus procellæ, » id est diabolus, qui omnem movet procellam, id est, tempestatem tentationum hujus vitæ, « stetit, » id est, horruit contra rectores Ecclesiæ, et in ipsis procellam suam commovit: « Et » per hoc « fluctus ejus » procellæ, id est, adversitates vel tempestates, et prosperitates, quæ maxime concutunt corda hominum, « sunt exaltati, » id est, multiplicati in eis: tentat enim diabolus ipsos rectores Ecclesiæ, et per suas proprias prosperitates et proprias similiter adversitates.

« Fluctus sunt exaltati, » et per hoc illi rectores, quos illi impellunt fluctus, « ascendunt usque ad caelos, » scilicet per multas prosperitates ducuntur in nimiam altitudinis elationem; « et descendunt usque ad abyssos, » quia, depressi in multitudine adversitatum, ducuntur usque in desperationem: et per hoc « anima eorum tabescebat, » id est, deficiebat, « in malis, » id est propter mala quæ in ipsis movebant tentationes deficiebat, quia nihil boni facere valebant.

« Etiam turbati sunt, » id est, ignorant quid faciendum sit eis, sicut rectores navium turbantur in mari, ingruente vehementi tempestate; « et moti sunt » ad iram adversus subditos, « sicut ebrius, et sic omnis sapientia eorum devorata est, » quia in nullis bene utuntur ratione, neque cum utuntur prosperis, neque cum franguntur adversis.

Quia necessitatibus coacti sunt, « et » ideo « clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eduxit eos. » Ostendit quomodo eduxit eos, dicens: « Et statuit procellam ejus, » maris, id est, tentationes et tumultus hujus sæculi, « in auram » suavem, quæ bene recrearet eos, id est, gratiam spiritualem, scilicet ubi prius regnabat procella et persuasio diaboli, modo posuit Deus Spiritum sanctum, qui intus refoveret eos: « et » per

A illam auram « siluerunt fluctus ejus » maris, vel spiritus maligni qui prius impetum immittebant: quia inhabitante eos Spiritu sancto, jam nullus fluctus, nullus impetus diaboli potuit dominari eis.

« Et lætati sunt quia siluerunt, et » sic « deduxit eos in portum voluntatis eorum, » id est, in quantum voluerunt securitatem.

« Consteantur. » Pars quinta. Et sicut in aliis proposuit admonitionem laudis prosequentibus beneficiis, ita hic, cum dicit: « Consteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, » ut supra.

« Et exalcent eum in Ecclesia plebis » et tota congregatio populi laudent eum communiter, et etiam illi prælati; et hoc est: « et in cathedra seniorum B laudent eum, » id est, illi qui habent magisterium super alios.

Exalcent, laudent, ideo quia ipse « posuit flumina in desertum, » id est, doctrinas Evangelii posuit in gentes, quibus corda eorum irrigantur; « et exitus aquarum, » id est, ipsam doctrinam manifeste exantem de Judæa per prædicationem apostolorum posuit « in sitim, » id est, in gentes, qui interna aspiratione caelestem doctrinam sitiebant.

« Terram vero fructiferam, » id est Judæam, quæ prius erat fructifera, posuit « in salsuginem, » id est, in sterilitatem. Per salsuginem sterilitas intelligitur, quia si salsugo terræ misceatur, eam penitus sterilem facit: et hoc fecit « a malitia, » id est, propter malitiam « inhabitantium in ea, » hoc est, justo judicio suo excæcavit Judæos, et gentes introduxit.

C « Posuit dico. » Continuatio. Judæam posuit in salsuginem. « Desertum » autem, id est gentiles, qui prius erant deserti a cognitione Dei, « posuit in stagna aquarum, » id est in Ecclesiam, quæ est locus in quo loco stant aquæ, id est baptisma. Vel, in stagna aquarum posuit, id est, in ea stare fecit et perseverare aquas, id est spirituales doctrinas: « et » eandem « terram » quæ prius erat « sine aqua, » id est gentiles, posuit « in exitus aquarum » ut etiam de ipsis ad alios doctrina profueret.

« Et illic, » id est, in aquis illius, « collocavit » Deus « esurientes, » id est, desiderantes recti spiritualibus doctrinis: « et » ipsi collocati « constituerunt civitatem, » id est, Ecclesiam, « habitationis, » id est, in qua sola habitandum est.

D « Et » ipsi ibidem positi, « seminaverunt agros, » id est, converterunt quosdam sine multo labore seminando verbum Dei; « et plantaverunt vineas, » id est, quosdam cum magno labore ædificaverunt; et ipsi seminati « et » plantati, « fecerunt fructum nativitatis, » id est, doctrinam magistrorum sunt in operibus imitati. Ille facit fructum nativitatis, cui si prædicatur castitas, caste vivit: ille non facit fructum nativitatis, in quo si plantatur castitas verbo prædicatoris, ipse tamen fornicationem reddit: sicut ager qui, recepto frumento, zizania reddit, et ita non facit fructum nativitatis.

« Et benedixit » Deus « eis, » id est, multiplicavit

virtutibus; « et multiplicati sunt » numero « nimis, » A in te confidit anima mea (*Psal. lvi.*) » Illud vero quod sequitur postea, mutuatur de psalmo illo : « Deus, repulisti nos (*Psal. lix.*) » Ideo autem voluit ex diversis psalmis istum psalmum componere, quia vidit partes illas psalmorum in Christo convenire : et quæ per se ad laudem Dei grata erant, conjuncta gratiora fuere. Ideo etiam in Ecclesia ex diversis psalmis vel laudibus antiphona vel cantus aliquis conjungitur. Materia hujus psalmi est glorificatio Christi et passio. Modus : In prima parte ostendit glorificationem, et inserit aliquid de humiliatione. In secunda parte, quæ incipit : « Ut liberentur dilecti tui, » humiliationem exsequitur, et inducit ipsum Deum promittentem liberationem electorum, quæ completa fuit per ipsum Christum. Intentio est

invitare nos, ut exemplo sui humiliter patiamur, et ipsa patientia virtutem et securitatem nostram Deum faciamus. Unde dicit in fine psalmi : « In Deo faciamus virtutem, » etc. Et iste Psalmus est unus de illis qui Christum Deum et hominem demonstrant. Ubi enim eum ostendit exaltatum super cælos, ostendit eum vere Deum esse : nam si tantum homo fuisset, nullatenus ita exaltatus fuisset. Ubi autem eum humiliatum ostendit, eum verum patet fuisse hominem.

Volens ergo Christum dignum glorificatione ostendere, promittit se in omni humilitate Deo obedientem, dicens : O « Deus, cor meum est paratum » cantare tibi : et ut ostendat se paratum esse ultra modum aliorum hominum, ingeminat, dicens : « paratum cor meum, » id est, sic est paratum cor meum, ut nullo modo peccato impediatur : cor est paratum, et ad quod est complebo, quia « cantabo » devotione spirituali et contemplatione laudabo te ; « et psallam » tibi, id est, bene operabor ad honorem tuum ; « in gloria mea, » id est, in psalterio et cithara, id est, in humanitate : quæ humanitas est gloria mea, quia per obedientiam quam in ea Deo exhibui, me dignum gloria demonstravi. Vel « psallam, » id est, bene operabor in gloria mea, id est, in consideratione futuræ gloriæ quam exspecto.

Dico « psallam in gloria mea, » et o gloria mea, id est, « psalterium et cithara, exsurge » id est, cresce in bona operatione. Psalterium vocat Christus suam humanitatem, secundum hoc quod de superioribus resonat, scilicet quod divina præcepta spiritualiter implet, sicut fuit ante tempus passionis. Citharam vocat eandem humanitatem secundum mortificationem carnis, sicut fuit in passione : ideo dico exsurge ad bene operandum, quia per hanc bonam operationem certus sum de mea resurrectione : et hoc est, « exurgam diluculo » id est, in mane resurgam.

Et post resurrectionem « confitebor tibi, Domine, in populis, » id est, multos Judæorum de populis faciam tibi confiteri et laudare te : « et in nationibus, » id est, in Gentibus, quæ tales remanent quales sunt natæ « psallam tibi, » id est, faciam te bene operari.

Ideo confitebor tibi, « quia misericordia tua, »

IN PSALMUM CVII.

TITULUS. *Canticum psalmi ipsi David.*

« Paratum cor meum, Deus. » Psalmus iste convenit David, id est, Christo, qui hic loquitur : qui dicitur canticum, quia proponit magnam exultationem, scilicet Christi glorificationem, quam propheta hic exultanter annuntiat. Psalmus dicitur, quia ipsius Christi bonam operationem proponit, scilicet humiliationem, qua genus humanum, id est dilectos suos, liberavit. Ex qua humiliatione, id est operatione, processit illud canticum, quia ex militia Christi, digne et tam diligenter peracta, processit glorificatio ipsius. Attendendum quod in hoc psalmo novis verbis non utitur propheta, sed primam partem quæ est : Ut liberentur dilecti tui, mutuatur de psalmo illo : « Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam

est, Filius tuus, per quem misericorditer reparas genus humanum, « magna est super cœlos, » id est, super cœlestes creaturas, scilicet super ipsos angelos, qui per ipsum subsistunt « et veritas tua, » id est, Filius tuus, qui te veracem esse ostendit quia per ipsum promissiones tuæ impletæ sunt in mundo, est magna « usque ad nubes » constituendas, id est, sanctos prædicatores, qui compluunt Ecclesiam cœlesti aqua.

Et quandoquidem misericordia tua magna est super cœlos, ergo « tu, Deus, exaltare super cœlos » id est, duc hominem tibi unitum super omnem angelicam creaturam, sicut in ascensione completum est : « et » per hoc « gloria tua, » id est, fama tua, erit « super omnem terram, » quia tu gloriosus apparebis per totum mundum.

Pars secunda. Et ut tibi sit gloria, libera de potestate inimici dilectos tuos : nisi enim ipsi auferantur a jugo diaboli, Deus in omnibus creaturis suis nullam gloriam habebit : et « ut liberentur dilecti tui, salvum fac » me resuscitando, per cujus resurrectionem futura est dilectorum liberatio. Dilectos vocat a Deo præelectos, nec aliorum petit liberationem. Ipse enim sciebat qui essent dilecti, et pro ipsis orabat : Ecclesia vero, quia non cognoscit determinate qui sunt salvandi, pro omnibus orat indiscrete. « Salvum fac » dico, « dextera tua, » id est, potentia tua, « et exaudi me » precantem de dilectorum liberatione, scilicet et per meam resurrectionem, et per meam orationem libera dilectos.

Peto ut salvum me faciās, ut sic liberentur dilecti : et de mea liberatione bene certus sum et de ipsorum salute, quia « Deus locutus est in » me speciali « sancto suo, » scilicet locutus est : « Exsultabo et dividam Sichimam, » id est, humeros, scilicet gratiam meam diversis conferam, per quam faciam humerosos et fortes ad labores sustinendos. « Et convallem tabernaculorum, » id est, humiles in tabernaculis meis militantes, « dimittat » id est, in partem mihi assumam.

Etiam « Galaad, » id est, acervus testimonii, sicuti sancti martyres qui dant seipsos morti pro testimonio veritatis, « est meus, » id est, in numero salvandorum repositus. « Et meus est Manasses, » id est, illi qui oblitī sunt veteris vitæ sicut Psalmista alibi dicit : Obliviscere populum tuum et domum patris tui (Psalm. XLIV). « Et Ephraim, » id est, fructificantes in bonis operibus, est « susceptio capitis mei, » id est, divinitatis meæ, quia in illis qui sunt ita fructificantes quiescit et delectatur ipsa Divinitas. Vel, « Ephraim, » id est, spinea corona, quæ est fructificatio, quia acquirit Deo coronam de circuitu totius mundi : non est dedecus et depressio mea, sicut quidam dicunt, sed susceptio capitis mei, id est, facit meum caput, id est, meam altitudinem, suscipi per totum mundum et jucundum haberi.

« Juda est rex meus, » id est, Christus, quem ego constitui super omnes fideles, est de tribu Juda. « Moab, » id est, abutens lege, id est, gentiles, qui

A sine lege erant, sunt « lebes spei meæ, » id est, seipsos bene decoquentes, et facientes dulces cibos, de quibus ego mihi refectionem capiam. Vel, « Moab, » id est, diabolus, qui est abutens lege et sine Patre Deo : est lebes, id est, coctio et ustio spei meæ : quia per illas exustiones purgantur illi quos ego spero me habiturum.

Adhuc de verbis Dei. Et quia meus est Galaad, et alios tales habeo, ergo « extendam calceamentum meum, » id est, sanctum Evangelium quo calcantur pedes, id est, affectiones evangelizantium, ne pungantur spinis concupiscentiæ, neve aliquo luto inquinentur : extendam dico « in Idumæam, » id est, terrenis, velut in gentibus faciam annuntiari Evangelium : et per annuntiationem Evangelii « alienigenæ, » scilicet Allophili, id est, potione et gloria hujus vitæ cadentes, « sunt mihi facti amici, » id est obedientes.

Ostensis promissionibus Dei, resumit verba Christus, quasi ita dicat : quandoquidem Deus dicit : « Extendam calceamentum meum in Idumæam, » sed « quis deducet me in civitatem munitam, » id est, ut ego faciam de Idumæis civitatem contra diabolicas tentationes munitam ? et « quis me deducet usque in Idumæam ? » id est, inter terrenos, id est, ut ab eis nomen meum cognoscat, et in ipsis civitatem constituere valeam. Vel, « quis deducet me in civitatem munitam ? » id est, inter terrenos, qui sunt modo civitas contra me munita, ut annuntiatione mei munitiones perversæ illius civitatis destruantur : et « quis deducet me usque in Idumæam, » id est, ut Idumæos mihi acquiram ? Vel aliter : « quis deducet me in civitatem munitam ? » id est, in infernum, qui est munita civitas, ad retinendos homines in captivitate, ut spoliem eam de animabus fidelium : et quis postea deducet me usque in Idumæam, ut ipsos terrenos post triumphum meæ victoriæ acquiram ? Nullus utique, nisi tu Deus ; et hoc est quod subdit :

« Nonne tu, Deus, » utique tu, qui contrarium tamen videris facere : « qui repulisti nos, » id est, videris repulisse me et meos, dum permittis vilissime tribulari : et in hoc videris repulisse, quia « non egredieris, Deus, » ulterius « in virtutibus nostris, » id est, non apparebis deinceps manifestus in nostris exercitiis, sicut fecisti antiquis Patribus. Alia translatio habet, « in exercitiis. »

Dico, non egredieris, nec nos petimus, sed potius da tribulationem : et « de » ipsa « tribulatione da nobis auxilium, » id est, ut ipsæ tribulationes quas patimur, nobis ad futuram gloriam auxilientur : ideo peto auxilium de tribulatione non humanum auxilium, « quia salus hominis, » id est, subsidium, quod potest homo præstare, est « vana, » id est, transitoria.

« In Deo. » Et quia salus hominis est vana, ideo « faciemus virtutem in Deo, » id est, ipsum Deum reputabimus virtutem et constantiam nostram, nihil in nobis confidentes, sed omnia a misericordia Dei sperantes. « Et ipse ad nihilum deducet inimicos

nostros, » id est, faciet inimicos nostros nihil contra nos proficere, et nos eorum persecutiones nihil pendere.

IN PSALMUM CVIIL.

TITULUS. *In finem psalmus David.*

« Deus, laudem meam. » Psalmus iste convenit David, id est, Christo : habens materiam passionem suam, de qua loquitur : dirigens nos « in finem, » id est, in Christum. Modus : in prima parte ponit malitiam Judæorum, ipsius Judæ specialiter et aliorum, quam in ipsum Christum exhibuerunt. In secunda parte, quæ incipit : « Constitue super eum, » ponit maledictiones triginta, sicut et Dominus Jesus triginta denariis venditus fuit. In tertia parte, quæ incipit : « Et tu, Domine, fac mecum, » petit suam glorificationem, interserens aliquid de sua passione, et aliquid de persecutorum maledictione. Intentio est ut cum videamus illos qui Christum persecuti sunt, sic maledictos, a justorum persecutione cessemus.

Et sic loquitur Christus ad Patrem : « O Deus, » contra hoc quod inimici mei loquuntur mihi impie, tu « ne tacueris laudem meam, » sed fac me cognosci, et laudari per totum mundum : ideo facias hoc, « quia os peccatoris, » id est, Judaici populi, qui populus peccator est in turpi vita, « et os dolosi » populi, qui dolose machinatur mortem meam, et dicit dolos sicut : « Magister, quid est maximum in lege mandatum? (Math. xxii), » et similia, « est apertum super me, » id est, ad meam depressionem. Cum dicit, « apertum est, » notat eos multa mala locutos contra eum fuisse.

Et ipsi « locuti sunt adversum me lingua dolosa, » dicentes : « Magister, scimus quia verax es » (Marc. xii), « et » tandem in passione « circumdederunt me sermonibus odii, » scilicet quos proferebant contra me, non propter meritum, sed propter odium, dicentes apud Pilatum : « Crucifige, crucifige eum » (Luc. xxiii) : « et expugnaverunt me, » secundum dicta eorum putaverunt convictum de reatu, eo quod verum eis dixeram, dicendo me esse Filium Dei. Vel « expugnaverunt me » quantum ad exteriorem hominem, dantes me morti : et hæc omnia « gratis, » id est, sine meo merito. Vel, « expugnaverunt, » id est, impugnaverunt, me spernendo, colaphizando.

Vere « gratis, » quia pro beneficiis hæc omnia mihi faciebant ; et hoc est : « detrahebant mihi pro eo ut me diligenter, » id est, pro eo facto pro quo me diligere deberent. Et etiam « posuerunt adversum me mala pro bonis, » id est, in ipso facto in quo quærebant mihi mortem, id est, cum ego quærerem eorum salutem : « et odium pro dilectione mea, ego autem orabam » pro eis. Ultimum genus malitiæ notat in eis. Malum namque est pro bonis bona non reddere ; pejus, pro malis mala reddere ; pessimum, pro bonis mala reddere. E contrario ponit in Christo optimum genus bonitatis, qui pro se persequentium salute orabat.

« Constitue. » Pars secunda. Et quandoquidem

A populus iste ita obstinatus est in me persequendo, nec me vult habere caput et regem suum, ergo « constitue, » o Domine, « super eum » populum « peccatorem, » id est diabolum, qui singularis peccator est, et est causa totius peccati. « Super eum, » ut dominetur ei : « et » ipse, « diabolus » scilicet, « stet a dextris ejus, » id est, non occupet solam carnalitatem, quam per sinistram, sed etiam ipsam rationem, quam per dexteram designatur : ita, ut neque per rationem aliquid boni agat. Vel, « stet a dextris ejus, » id est, quæcunque operabitur, suggerente diabolo, putet dextera et bona. Attende quod hæc imprecatio non est ex voto malevolentia, sed Christus consentiens divinae justitiæ, ponit sub deprecatione, quæ valet quantum et enuntiatio, quod videt illis futurum.

« Cum judicatur. » Constitue peccatorem, et eo constituto, « exeat » a consortio justorum « condemnatus, » vel Judas, vel Judaicus populus, « cum judicatur, » id est, judicabitur, in futuro judicio : in quo judicio certum est quod Judas et ejus consentanei a sanctorum consortio sejungentur. Vel, cum judicatur occulto judicio in hac vita, exeat a consortio sanctorum condemnatus, veluti Judas qui, tradito Domino, ab apostolorum societate sejunctus est. « Et oratio ejus fiat in peccatum. » Judæ oratio in peccatum fuit, quando in desperationem cecidit ; veluti cum Dominum audiret resurrexisse, dixit : « Peccavi, tradens sanguinem justum, » ductusque desperatione, laqueo se suspendit. Potest quoque communiter dici et de Juda, et de malo populo illo Judæorum. « Fiat oratio ejus in peccatum, » id est, ad æternum interitum ; quia, sicut dicit Augustinus, oratio quæ cum Christo fit, ad salutem est : quæ sine Christo est, ad damnationem. Similiter et nostra oratio fit in peccatis, si habentes erga proximum odium vel iram, vel alias injustitias, dicamus : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Debemus autem saltem nostro fratri odium vel iram, et talia quæ non sunt exigenda, condonare, ut oratio nostra Deo acceptabilis sit, sicut in Evangelio dicitur : « Cum offers munus tuum ante altare, si recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid justæ querelæ adversum te, dimitte munus tuum, et vade prius reconciliari fratri tuo, etc. » (Math. vi).

D Licet autem nobis quædam juste repetere, quamvis melius esset omnia condonare ; unde Apostolus : « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. » (I. Cor. vi et x.)

« Fiant dies ejus pauci, » id est, paucis diebus maneat inter apostolos ; « et episcopatum ejus accipiat alter, » id est, apostolatam, scilicet Matthias. Hoc specialiter de Juda dicitur, de quo et beatus Petrus in Actibus apostolorum hunc versum exposuit, dicens : Suppleamus locum ipsius, sicut præcepit Spiritus sanctus, cum dicit : Episcopatum ejus accipiat alter (Act. i).

« Fiant filii ejus, » Judæ, vel populi Judaici « orphani, » patre carnali, vel Deo patre spirituali : « et

uxor ejus, » Judæ, vel totius populi Judæorum; « vidua, » vel maritis carnalibus, vel ipso Deo marito spirituali et vero consolatore. Licet in Evangelio non legatur, tamen credimus Judam uxorem et filios habuisse.

Propter hæc mala « transferantur filiis ejus, » scilicet, Judæ, vel communiter totius populi, de regno suo; « nutantes, » instabiles et vagi, videlicet, translati, nullius terræ dominium obtineant; « et mendicent, » id est, deserti a Deo, indigeant etiam exterioribus: « transferantur » dico, nec hoc fame, vel voluntarii, sed vi expellantur. Hoc est quod dicit: « Ejiciantur de habitationibus suis, » sicut completum est per Titum et Vespasianum.

« Scrutetur etiam fenerator, » id est, diabolus, qui dicitur fenerator quia vitia commissa alicui multiplicata requirit, quia in ipsis etiam multiplicari facit, et pro ipsis pœnas solvit; « omnem substantiam ejus, » Judæ et aliorum Judæorum. Substantiam eorum accipit rationem, per quam ipsi debent vivere, et in bonis operibus sustentari: hanc scrutatur diabolus, quando a bono eos retrahit, et rationem eorum in pravos usus convertit. Vel « substantiam ejus, » diaboli, id est, malitiam, in qua et per quam ipse subsistit. « Scrutetur, » id est, diligenter inquirat, ut pro singulis malitiis quas exercuerunt, reddat eis diabolus multiplices pœnas. « Et alieni diripiant labores ejus, » sicut Romani in possessionibus eorum hæreditaverunt. Vel, « alieni, » id est, gentiles, diripiant labores ejus, id est, legem Domini, in qua prius Judæi laboraverunt.

Et cum his modis conteratur populus ille, « non sit illi adjutor, » id est, non sit aliquis populus qui insurgat ad defensionem ejus: vel ipse Deus, qui aliorum miseris moveri solet et adjuvare, non sit adjutor illi populo, nec etiam filiis eorum. Et hoc dicit: « non sit qui misereatur pupillis ejus. »

« Non sit qui misereatur, » sed potius « fiant nati ejus » populi « in interitum, » id est, moriantur morte temporali. « In generatione una deleatur nomen ejus, » id est, non habeant regenerationem quam habent Christiani ex unda baptismi, sed unam solam generationem, scilicet carnalem, quam quicumque solam habent, æternæ patriæ habitatores non erunt: eadem sententia potest haberi, si de Juda specialiter dicatur: vel hæc alia, « in generatione una deleatur nomen ejus, » id est, non habeat multam successionem filiorum, sed sine prole filii ejus moriantur.

Et propter hæc mala « iniquitas patrum ejus, » id est, originalia peccata, « redeat in memoriam, » id est, pœna eos affligat pro peccatis patrum suorum, non solum pro propriis commissis: « redeat » dico « in conspectu Domini, » id est, in judicio in quo Dominus ab omnibus conspicietur: propter hoc dicit, « redeat in memoriam, » quia videtur Dominus oblitus omnium peccatorum eorum in hoc dum non punit eos. « Et peccatum matris ejus, » id est, Synagogæ, in qua sunt carnaliter multi, « non deleatur, » sed potius pro peccatis Synagogæ filii deleantur;

« tur: et accipitur hic speciale illud peccatum, de persecutione justorum; unde et alibi dicitur: Veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram, a sanguine Abel justus, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ (Math. xxiii).

« Peccatum matris non deleatur, » sed potius « fiant contra Dominum semper, » scilicet ut sicut in hac vita sunt contrarii Domino per similitudinem vitæ, ita in alia vita erunt contrarii; quando Dominus in gloria quiescet cum suis, ipsi torquebuntur æternis suppliciis. « Et dispereat de terra » viventium « memoria eorum, » scilicet quod nullus justorum aliqua pia affectione moveatur super eos. Hæc oro eis « pro eo » facto, « quod non est » populus ille « recordatus facere misericordiam, » id est aliquid pro quo deberet misericordiam invenire. Recordatus ideo dicit, quia etsi prius non fecisset misericordiam, posset tamen postea resipuisse, et misericordiam fecisse. Vel ideo dicit « recordatus, » quia si alii fecissent mala Christo, ipsi deberent defendere, de quorum progenie ipse erat, et quos præsentia sua ipse visitaverat.

« Non est recordatus facere misericordiam, » sed potius « persecutus est hominem inopem, » id est, nulla temporali copia abundantem, « et » me « mendicum, » id est, aliunde necessaria petentem, sicut ipse aquam mendicavit a muliere Samaritana (Joan. iv): « et » me « compunctum corde, » id est, dolentem de peccatis eorum: nec sunt persecuti ad hoc ut aliquid de temporalibus mihi auferrent, sed « mortificare, » id est, ad hoc ut me mortificarent. Vel si « compunctum » proprie accipiamus, scilicet dolentem de propriis peccatis; dicemus non de propria persona Christi, sed de suis. Sic persecuti sunt me inopem hominem et meos; hoc est quod subdit: « compunctos corde. »

« Et dilexit maledictionem, » veluti cam dixit. « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Math. xxvii): » « et veniet ei » populo illa maledictio, quia etiam propter illud peccatum sunt adhuc hodie excæcati filii eorum. « Et noluit benedictionem, » quando cæcus illuminatus dixit eis: « Numquid et vos discipuli ejus vultis fieri? Maledixerunt ei, et dixerunt: Tu discipulus ejus sis, nos discipuli sumus Moysi (Joan. ix). » Et ipsa benedictio « elongabitur ab eo » populo, quia, excæcatis Judæis, transibit illuminatio ad gentes.

« Et induit » populus ille « maledictionem, » id est peccatum meæ mortis; « sicut vestimentum, » quia putabant tamen apparere vicinis valde ornati et decori. « Et ipsa maledictio intravit in interiora ejus, » jam valens ad mortem eorum: « sicut aqua » penetrans ad interiora; « et sicut oleum in ossibus ejus: » quia sicut oleum hilarem et lætam reddit faciem, ita ipsi læti de mea morte fuerunt. Tunc fuit peccatum illud quasi vestimentum accedens ad eos, quando persuadenti diabolo assenserunt. Tunc fuit quasi aqua penetrans ad interiora, quando laboraverunt, et corporaliter quæsierunt ut me morti trade-

rent. Postquam vero perfecerunt, jam gaudentes et exhilarati de morte mea, fuit eis quasi oleum.

Dico quod populus ille induit maledictionem, et illa maledictio, scilicet peccatum illud, fiat eis excæcatio; et hoc est: « fiat ei sicut vestimentum, quo operitur, » contegantur et contineantur in tenebris illa maledictione: « et » etiam fiat eis obduratio; et hoc est: « sicut zona qua semper præcingitur, » id est, sic sit circumdatus illa maledictione, ut expedire se ab ea non valeat. Vel ita, sicut eis mors mea fuit quasi zona, qua solent homines præcingi ut ad opus sint expeditiores, ita mors mea sit eis sicut zona propter hoc quod morti me tradiderunt, ut semper sint parati et prompti ad omne malum opus faciendum.

Ego hæc mala imprecor eis, et « hoc » est « opus eorum, » id est, hoc exigunt opera eorum, « qui mihi » existenti « apud Dominum, » consubstantiali mihi Filio Dei, « detrahunt » dicentes: Hic homo non est a Deo, non est Filius Dei. Vel, qui detrahunt mihi, et hoc putant esse apud Dominum, id est, placere Domino; « et » hoc exigit opus eorum « qui loquuntur mala adversus animam meam » et qui imponunt mihi crimina, dicentes me esse potatorem, malevolum, et similia. Vel, « loquuntur adversus animam meam, » id est, adversus vitam meam, veluti cum dicerent: « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (Joan. xix). » Ideo dicit, « adversus animam meam, » et non adversus corpus, quia quanquam dicebant eum pauperem filium pauperæ, non erat hoc malum, quia veritas hoc exigebat.

« Et tu, Domine. » Pars tertia. Continuatio: Ipsi loquuntur hoc adversus animam, sed contra eos tu, Domine, me adjuva; ethoc est: « Et tu, Domine, Domine. » In repetitione suam devotionem ostendit: « fac mecum, » id est operare pro me, scilicet ad utilitatem meam. Vel, fac mecum, id est, ego operor, et tu operare, « propter nomen tuum » ampliandum, et etiam propterea « quia suavis est misericordia tua: » quid me fecisti propter misericordiam tuam incarnari, pati; hæc fuit mihi suavis res, id est, placuit mihi.

Hoc scilicet « fac mecum, libera me » de conformitate malorum, et ne possint me retinere in morte, sicut ipsi volunt: et opus est, « quia ego sum egenus et pauper. » Pauper fuit quantum ad opes humanas, quibus caruit: egenus, quia aliunde petiit. « Et cor meum turbatum est, » timore mortis, juxta illud: « Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi; Marc. xiv): » et hoc « intra me, » id est, non ex necessitate, sed ex mea voluntate. Vel, « intra me, » quia et tristis est anima, non tamen manifesto eis.

Cor meum conturbatum est ab eis, et ego « sum ablatas, » id est, raptus a Judæis, et datus in mortem: « sicut umbra cum declinat, » scilicet, ita leviter ut umbra recedit veniente lumine, nullam vim ostendens, ita raptus ab eis, nullam ostendi potentiam, sed humiliter sustinui: et primitus ante pas-

sionem « sum » ego « excussus sicut locusta, » scilicet fugi manus eorum, fugiendo de loco ad locum, nolens eis causam peccati ministrare, sicut locusta de loco ad locum saltando valet.

Et « genua mea, » id est apostoli, qui me per mundum debebant portare, et ex quibus debebam fortis apparere « sunt infirmata, » id est debilitata « a jejuniis » cum non essem cum eis, quia divini verbi refecionem non habebant: quoniam non legitur Christum in carnalibus genibus fuisse infirmatum. « Et caro mea immutata est, » de vita ad mortem, « propter oleum » remotum scilicet, quia non habui gratiam spiritalem ad defensionem contra inimicos, quam prius habueram. Vel, propter oleum mutata est caro, id est datus sum in mortem propter oleum mittendum, id est propter Spiritum sanctum mittendum. Vel, caro est mutata de mortali ad immortale propter oleum, id est propter divinitatem sibi unitam.

« Et » propter hæc mala ego « sum factus opprobrium illis, » id est inferebant mihi opprobria; « viderunt me, et moverunt capita sua, » in signum meæ derisionis.

Ipsi hoc faciunt, sed tu, « Domine Deus meus, adjuva me, » ne in passione deficiam; « salvum me fac » resuscitando: et hoc « propter misericordiam tuam, » quia hoc exigit misericordia tua, ut justo ita subvenias.

« Et sciant » tandem omnes, « quia manus tua est hæc, » id est operatio tua dedit me in mortem, « et tu, Domine, fecisti eam, » operationem: scilicet ita est tua, quod tu eam operatus est omnino in me.

Dico « salvum me fac, » et securus sum quod facies, quam « illi maledicent, et tu benedices, » id est multiplicabis virtutes, dabis etiam resurrectionem: et quia tu benedices, ideo « confundantur, » id est confusionem habeant, « qui insurgunt in me; servus autem tuus, » scilicet ego, « lætabitur » de resurrectione facta per ipsum.

Et non tantum insurgentes, sed etiam detrahentes; et hoc est: « induantur pudore » illi « qui detrahunt mihi, » habentes erubescitiam de detractioe sua facta mihi, « et » induantur tantum « confusione sua » ut « operiantur » ea « sicut diploide; » id est sicut diplois est duplex vestimentum, ita confusio eorum sit duplex; et interius, id est in anima, et exterius in corpore: quia licet se excusent in verbis exterius, conscientia tamen mala confunduntur interius.

Ipsi quidem operiantur confusione, ego autem « confitebor Domino, » id est faciam meos confiteri Domino, « nimis, » id est multum; et hoc est: « in ore meo, » id est meorum: quia quod annuntiabunt ore, perficient opere. Vel, « in ore meo, » id est palam: et hoc non coram paucis, sed « in medio multorum laudabo eum. »

Eum quidem laudare debeo, « quia astitit a dextris pauperis » mei, id est, qui me semper in bonis ope-

ribus conservavit : astitit dico, « ut salvam faceret a persequentibus animam meam » ne vel his cederem, vel in morte me possent detinere.

IN PSALMUM CIX.

TITULUS. *Psalmus David.*

« Dixit Dominus. » Psalmus iste convenit David, prophetæ qui hic loquitur. Materiam habet Christum secundum utramque naturam. In prima parte agit de utraque. Ubi enim dicit : « Dixit Dominus Domino meo, » Deum eum significat, secundum quam naturam Christus omnium hominum fuit Dominus. Ubi vero ipsum Deum inducit Christo dicentem : « sede a dextris meis, » etc., de ipsa humanitate agit. In secunda parte, quæ est. « Tecum principium in die virtutis, » agit de sola Christi deitate, et hoc per verba ipsius Dei Patris : quia ibi Pater ostendit eum et sibi coæternum et ex se genitum. In tertia parte, quæ incipit : « Juravit Dominus, » resumens verba Prophetæ, loquitur de ipsa Christi humanitate, alta tamen semper dicendo. Vel si quid dicit de passione, sicut ibi : « De torrente in via bibet, » causa exultationis facit. Intentio est nos admonere, quasi utens demonstrativo genere, ut Christum sic emendatum, dignum judicemus honore, et ei debitum honorem exhibeamus.

Et ut ostendat se de corde suo hoc non prophetasse, inducit ipsum Deum Patrem de Filio cum Filio loquentem, sic dicens : « Dominus » Pater « dixit, » id est ab æterno disposuit, « Domino meo » Jesu Christo Filio suo. Ubi dicit, « meo, » notat eum sibi familiariorem esse quod Patrem per assumptam humanitatem, et tamen vocat Dominum secundum deitatem. Unde ipse Christus dicit his qui solum hominem eum putantes, dicebant filium David : « Quomodo ergo Dominum eum vocat, dicens : Dixit Dominus Domino meo : sede a dextris meis (Matth. xxi) : » per hoc innuens se non solum hominem, sed etiam Deum, secundum quod et David et omnium aliorum Dominus erat. Cum dicit Patrem Dominum, et Filium Dominum, notat in utroque æqualem potentiam. Dixit Pater, et ecce quid dixit : « Sede a dextris meis, » id est expleta militia tua, et peracta obedientia, quiesce in potioribus bonis æeis. Licet autem non legamus quod Pater ad Filium dixit per hæc verba, tamen scimus ea ita fuisse disposita, quia sic videmus impleta.

Sede tandiu a dextris meis, « donec » ego « ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, » id est donec inimici tui, scilicet persecutores, qui modo videntur habere Dominium, et putant se facere posse contra voluntatem tuam, plenarie subjiciantur tibi, quasi scabellum sub pedibus, scilicet, usque ad diem judicii, in qua subditi erunt tibi. « Donec » dicit, non quod postea non sedeat, sed quia tunc omnibus apparebit gloriosus, de quo quidam modo dubitant. Vel per pedes humanitatem Christi intelligimus, per quam deitas ad nos venit et nobis innotuit, cui humanitati omnes in judicio erunt sub-

ditii, quia illam humanitatem hoc promeruisse intelligent, ut ei omnis honor et gloria conferri debeat, et omnis ei creatura subjici debeat et oporteat.

Verba prophetæ. Dominus Pater dixit : « Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum : » et vere inimici tui tibi subjiciantur, quia Dominus Pater dabit « virgam, » id est regiam potestatem, qua confringas inimicos, et conserves tuos : cujusmodi potestatem significat sceptrum in regibus : « virgam » dico « virtutis tuæ, » id est in qua apparet virtus tua : quia quos defendes, nullus poterit impedire ; et contra, quibus nocebis, nemo poterit defendere. Et hanc virgam « emittet Dominus ex Sion » ut sua prædicatio de Sion exeat ; unde propheta : « De Sion exhibit lex (Mich. iv). » Transiens ad gentes, ut ipsæ gentes Christi regimini subjiciantur : et quia emittet, o Christe, « dominare. » Alia translatio habet, « dominabis : in medio inimicorum tuorum, » id est in communi omnium, ut prius inimici, sese tibi ex propria voluntate subjiciant : tu, dico, quasi medius, ad quem homines ex omni gente conveniant.

« Tecum principium. » Quasi diceret : « tecum » est mihi « principium in splendoribus sanctorum, » id est in Spiritu sancto, qui diversis splendoribus sanctos decorat. In hoc est nobis principium « in die, » id est in claritate « virtutis tuæ, » id est deitatis. Ac si diceret : Identitas est mihi, et Spiritui sancto tecum. Nec moveat quemquam per splendorum pluraliter accipi spiritum, cum Joannes dicat, et spiritus missi in omnem terram. Vel aliter. « Tecum principium. » Pars secunda. Verba Patris ad Filium. Continuatio : Dico « a dextris meis, » et merito propter dignitatem divinitatis ita sublimandus est in assumpta humanitate, quam mihi est principium tecum, id est tu es principium et creator omnium rerum, et sine initio, et ego similiter : non dicit, tibi est principium mecum, ne videretur designare immortalitatem in Filio. Cum dicit, mihi est tecum, notat diversitatem personæ. Cum dicit, principium sumus, notat coæternitatem : et quod ego sum principium tecum, apparebit in die, id est in eternitate beatitudinis : quia dicitur dies, propter splendorem veræ cognitionis : die dico virtutis tuæ, id est in qua apparebit virtus tua, qua tuos coronabis, malos damnabis, etc. « In die virtutis tuæ » dico, scilicet, in splendoribus sanctorum, id est sancti qui in hac vita sunt pannosi et hispidi, erunt immortales et impassibiles facti : et tunc erit verus splendor, quia tunc intelligent quomodo Filius in Patre, et Pater in Filio : unde Apostolus : « Videmus nunc per speculum et in ænigmate (I Cor. xiii), » etc. Dico mihi est principium tecum, et ego « genui te ex utero, » scilicet ex intima et secreta essentia mea ineffabili genitura, quam angeli quoque ignorare creduntur : et hoc non in tempore, sed « ante luciferum, » id est quam stella illa crearetur : et per hanc partem omnem creaturam intelligimus. Vel per luciferum intelligimus diabolum, qui cecidit

quia propter nimiam pulchritudinem superbit, **A** bit caput, id est suam altitudinem levabit et multiplicabit, quia propter hoc dabit illi Deus nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, etc. (*Philip. 11*).

« Juravit Dominus. » Pars tertia. Continuatio. Propheta : Dominus dixit : « Sede a dextris meis, » etc. Et ipse idem « Dominus » Pater « juravit, » id est firmiter disposuit; « et non pœnitebit eum, » id est non mutabit sententiam, hanc scilicet « Tu es sacerdos in æternum. » Sacerdos dicitur, quia seipsum obtulit, et semper Deum Patrem interpellat pro nobis : et hoc « secundum ordinem Melchisedech : » quia sicut Melchisedech obtulit Abrahæ panem et vinum (*Gen. xiv*), sic Christus discipulis obtulit calicem et panem, id est corpus suum in qualitate panis et vini : et idem sacrificium per omnem Ecclesiam instituit. Sicut autem Melchisedech sine principio fuit et sine fine, non quod non habuerit, sed quia in Scriptura non legitur habuisse : et sicut Melchisedech sine patre fuit et sine matre, non quod non habuerit iterum, sed quia Scriptura non dicit; sic Christus secundum humanitatem non habuit patrem, et secundum deitatem non habuit matrem, et in aliis quoque multis assimilatur Christo. Unde Apostolus ad Hebræos scribens, ait : « Assimilatus autem Filio Dei (*Hebr. vii*).

« Dominus. » Convertit Propheta verba ad Patrem, ostendens humanitatis Christi altitudinem; ac si ita diceret Propheta : O Domine Pater, « Dominus, » id est Christus quiescens « a dextris tuis, confregit, » id est confringet, « reges, » id est superbos et potentes hujus vitæ, « in die iræ suæ, » id est in die iudicii, quando apparebit ira sua, id est vindicta sua. Ideo per præteritum dicit « confregit, » quia raptus ad consilium Dei, jam viderat illud iudicium, et tenebat mente quasi præteritum.

Dico quia confringet in iudicio, iterum autem « iudicabit » divino iudicio occulto : quia quosdam illuminabit, quosdam excæcabit : et hoc non in paucis, sed « in nationibus » tam Judæorum quam gentium : ita quidem iudicabit, scilicet « ruinas, » id est illos qui se cognoscunt ruisse per propria peccata et per peccata patrum suorum, « implebit » bonis, quia et illa removebit, et quod illis deerat, supplebit : « capita autem, » id est altitudines, et superbias « multorum » in hac vita superbientium, « conquassabit, » id est conteret et annihilabit, et faciet eos decidere de iudicio in pejus : et hoc « in terra, » id est in hac præsentī vita, ubi Deus justo iudicio excæcat malos.

Hoc merito suo dabitur Christo, et in hac vita iudicare, et tandem manifeste : quia ipse Christus « in via, » id est in tempore militiæ suæ, in quo omni studio intendit ad Deum, « bibit, » id est gustabit, non ex coactione, sed ex voluntate, et quasi delectatione, « de torrente, » id est de ferventissima passione, et de miseriis hujus vitæ, quæ quasi torrens cum quodam impetu veniunt, et citò transeunt, scilicet libenter sustinebit mortem et alias miseras pro redemptione humani generis : « et propterea exalta-

bit caput, » id est suam altitudinem levabit et multiplicabit, quia propter hoc dabit illi Deus nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, etc. (*Philip. 11*).

IN PSALMUM CX.

TITULUS. *Alleluia.*

« Confitebor. » In hoc psalmo loquitur propheta non pro se solo, sed in persona fidelis populi. Materia est fidelis populus, spirituali esca pastus, et redemptus pretio sanguinis Christi. In prima parte dicit se in persona totius populi laudare Deum, ad similitudinem illorum qui cum David sunt, et ponit quasdam materias et causas suæ laudis. In secunda parte ponit simili modo, præter prædicta, materiam laudandi Deum. In tertia parte, quæ incipit : « Redemptionem misit populo suo, » ostendit quod Deus de manu inimici liberabit populum suum. Intentio est invitare nos ad cantandum alleluia, scilicet ut propter hujusmodi beneficia æternas Deo laudes decantemus.

Attendens autem Propheta se inter cæteros fideles jam beneficiis Dei pastum ac redemptum, dicit : « Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, » id est nulla pars vacabit terrenis, sed totum cor occupatum erit laudibus Dei, et in hoc similis ero eis qui jam sunt « in consilio justorum, » id est sanctis angelis et aliis viris qui jam sciunt consilium et voluntatem Dei, et cum ipso judicant, « et » jam sunt in « congregatione justorum. » Bene quidem Propheta se similem eis dicit : quid enim amplius possunt illi facere, quam Deum in toto corde laudare ?

Ideo laudabo, quia « opera Domini » quæcunque sunt « magna » et mirifice facta : et illis quidem apparent magna, a quibus sunt « exquisita » eundo « in omnes voluntates ejus, » hoc est, illis magna apparent, qui attendunt quid velit Deus in unoquoque opere, quid, dum adversa dat alicui : quid, dum prospera.

Ideo dico magna opera Domini, quia « opus ejus » est « confessio, » id est bonum. Hieronymus ponit « gloriam et honorem : » bonum dico ita dignum, quod ipsum iudicet, et constiteatur artificem suum, et laudabilem reddat : « et » est « magnificentia, » id est magnificum opus, « et justitia ejus » Dei « manet in sæculum sæculi » quia et bonos hic justificat, et in æternum remunerat; et malos hic excæcat, et in æternum damnat.

« Memoriam fecit. » Pars secunda. Præter hæc prædicta habeo materiam laudandi Deum, quod ipse « misericors et miserator Dominus dedit escam, » id est refectionem corporis et sanguinis sui, non omnibus valentem ad vitam, sed « timentibus se : » quam dando, « fecit memoriam mirabilium suorum, » patribus antiquis exhibitorum, complendo ex significatis quod præsignaverat in figuris : quia cum nobis escam Dominici corporis dedit. nos memores fecit

mannæ hanc escam præfigurantis (*Exod. xvi*), et aliorum Dei beneficiorum similiter.

Et hanc escam dando, « memor erit, » id est memorem se ostendet « Testamenti sui, » id est promissionis Abrahæ factæ (*Gen. xxi*): Testamenti dico durantis « in sæculum. » Per illam enim escam accipiunt filii Abrahæ æternam benedictionem, in quo determinat quod illa esca sit cibus Dominici corporis, et alia esca non daret vitam æternam Abrahæ promissam: et « virtutem, » id est efficaciam et completionem « suorum operum, » id est mirabilium patribus in figura ostensorum, « annuntiabit » per prædicatores « populo suo » qui annuntiabunt Christum, et finem legis esse, et completionem omnium promissorum Dei.

Ad hoc annuntiabit, « ut det illis » annuntiatoribus « hæreditatem gentium, » id est gentes in hæreditatem, sicut Petrus et Paulus habuerunt hæreditatem et possessionem in gentibus. Alia materia laudis: et etiam « opera manuum ejus, » id est divinitatis, sunt « veritas et iudicium. » Veritas, quantum ad bonos, quibus complentur promissiones Dei: et iudicium, quantum ad illos sunt opera illa, quos suo justo iudicio damnat Deus.

Alia materia laudis: hoc etiam materia laudandi erit mihi, quia « omnia mandata ejus » sunt « fidelia, » id est credibilia: quibus credendum est, quia complent quod promittunt: « confirmata in sæculum sæculi, » quia non potest impediri aliquatenus quod promittunt quin fiat, et hic et in futuro. Vel, « confirmata in sæculum sæculi, » id est non perficentia in sæculo hoc quod promittunt, sed in futuro: ipsa mandata dico « facta in veritate » in completionem promissionum, « et æquitate » quia nihil invenitur in eis iniquum.

« Redemptionem. » Pars tertia. Alia materia laudis. Continuatio: propterea etiam confitebor ei, quia ipse « misit redemptionem populo suo, » id est populum suum de servitute diaboli liberavit: et « mandavit » etiam, id est fecit annuntiari per prædicatores per mundum « Testamentum, » scilicet sanctum Evangelium, duraturum « in æternum, » quia æternos faciet justos.

Alia laus. « Nomen » etiam « ejus sanctum, » id est dulce et bonum gustantibus, non quia profertur, sed quia creditur, et credentes salvos facit et sanctos, « et terribile » malis respectu futuri iudicii. Alia laus: Et « timor » illius « Domini, » quia cum timeamus futurum iudicem, et vindicaturum de malis, est « initium » veræ « sapientiæ, » quia hoc mala vitamus et bona facimus.

Et « intellectus » illius timoris, id est si quis bene intelligit quid sibi sit faciendum, est « bonus, » id est utilis: et hoc non intelligentibus tantum, scilicet sine actu, sed « omnibus facientibus eum » intellectum, id est ea complentibus quæ exigit intellectus. Vel, « facientibus eam, » id est sapientiam: et « laudatio ejus manet in sæculum sæculi, » quia et hic et in futuro laudabitur.

IN PSALMUM CXI.

TITULUS. — *Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ.*

« Beatus vir. » Longe post tempus prophetæ, captivati sunt Judæi in Babyloniam. Cumque quidam rex motus pietate, attendens populum Dei esse, liberasset eos, præcepit ut redirent in terram suam, et templum Dei reedificarent: in qua reversione sua Aggæus et Zacharias, qui eam reversionem jam prophetaverant, cum vidissent templum reedificari, gaudentes de hoc et de sua reversione, laudes Deo decantaverunt: et secundum hanc historiam videtur Esdras propheta hunc psalmum intitulasse: non tamen quod de historia intelligeret, sed quod ipse Esdras cognovit prophetam intellexisse David in hoc psalmo, quemcunque beatum virum laudare Deum, de hoc quod Deus reduxit eum de Babylonia, id est de confusione peccatorum. Titulus ita legitur: Psalmus iste est alleluia, id est laus Dei, laus dico reversionis, id est habita in consideratione reversionis nostræ de Babylonia peccatorum ad celestem Hierusalem: « reversionis » dico « Aggæi et Zachariæ, » id est omnium justorum, qui per partem hic significantur. Secundum interpretationem etiam nominum horum justus bene possunt intelligi: Aggæus namque montanus interpretatur, per quem merito justus intelliguntur, qui sunt montes, id est alti in virtutibus. Zacharias vero solemniter interpretatur, per quem bene fideles intelliguntur. Materia est, ubi beatus de Babylonia reversus, Deum laudans pro reversione. Modus: In prima parte ostendit quid faciat vir beatus, et quid sibi fiat a Domino. In secunda, quæ incipit: « Exortum est in tenebris, » ostendit per adventum Christi, in quo homines illuminantur, accipere quæcunque habent dona gratiæ. In tertia, quæ est: « Peccator videbit, » ostendit malis contrarie evenire, quam illis qui per adventum Christi fuerunt illuminati. Intentio est persuadere Deum nobis laudandum, qui ita reducit fideles suos de Babylonia peccatorum.

Vox prophetæ, vel aliquis beati viri, sic dicentis: « Vir » ille « beatus » est, qui non per deviam hujus mundi quærit beatitudinem, sed hac brevi et compendiosa via, scilicet « qui timet Dominum » vero timore. Et quare ideo qui timet est beatus? Quia ille timens « volet in mandatis ejus, » id est voluntatem habebit implendi præcepta ejus: et hoc « nimis, » id est valde. Ideo non dicit faciet, sed « volet: » quia si bona sit voluntas, et detur facultas, vere perficiet. Si autem non sit facultas faciendi, sufficit bona voluntas.

Ostendo quid faciat beatus, scilicet « qui timet et volet in mandatis, » ostendit quid fiat illi beato, sic: Ideo beatus erit, quia « semen ejus, » id est bona opera ipsius, « erit potens, » id est faciet eum potentem « in terra » viventium. Hic quidem bona operatio quasi impotens est, quia in timore semper sumus, ne eam diabolus impediatur timentes: ibi autem nos nulla tentatio, nullus timor poterit impe-

dire. Ideo semen opera dicimus, quia, sicut ex semine fructum multiplicem exspectamus, sic ad hoc bona opera seminamus, ut ex eis fructum multiplicem in cœlesti colligamus. Ideo etiam dicitur beatus, quia « generatio rectorum, » id est, sequaces et imitatores justorum, « benedicetur, » id est, in virtutibus multiplicabitur.

Ideo etiam beatus erit, quia « in domo ejus, » id est in corde ipsius, in qua domo ipse quiescit a sæculari tumultu, est « gloria » de puritate suæ conscientiæ. Unde Apostolus : « Gloria nostra est testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. 1) : » « et divitiæ, » scilicet sapientiæ et charitatis. Vel divitiæ, id est observatio multorum mandatorum Dei : « et justitia ejus, » id est merces et retributio, quam accipiet pro justitia, « manet in sæculum sæculi, » quia B æterna erit.

« Exortum est. » Pars secunda. Continuatio : Quasi diceret : Unde hoc proveniet alicui beato viro, quod hoc possit facere? Quia verum « lumen, » id est, Christus, « est exortum » corporaliter « in tenebris, » id est, in hoc mundo, qui ante adventum Christi tenebræ erant, quia in eo tenebræ et ignorantia veri boni regnabant. Unde Isaias : « Populus qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam (Isa. 1x). » Et in Evangelio : « Et lux in tenebris lucet (Joan. 1). » Lumen dico non valens omnibus, sed « rectis, » id est illis qui cor suum ad imitationem Christi volunt dirigere. Et quod est illud nomen? Scilicet ille qui « misericors » est in natura, « et miserator » in exhibitione, sicut fuit quando « seipsum exinanivit formam servi accipiens : » et « etiam est « justus, » id est puniens peccata. » Vel « justus (Philip. 11), » quia fuit immunis a peccato : et per has determinationes Christum manifeste intelligimus.

Exorto lumine, « homo » factus « jucundus, » ille, scilicet, jucundus, « qui miseretur » in affectione super aliquem necessitatem patientem : quod satis est ad salutem, si ille miserans non habeat quod impendat : « et » cum opus est, si quid habet, « commodat, » id est, distribuit pauperi. Ideo tamen dicit « commodat, » quia licet non a paupere cui dat, a Deo tamen remunerationem exspectat, sicut ille qui pecuniam accommodat alicui. Vel, « misereatur, » id est, pecuniam suam indigenti ministrat, et commodat indigenti alicui, ut tamen eandem pecuniam ab eo exigit. Hic talis « disponet, » id est disposite et ordinate faciet; unde Apostolus : Rationabile obsequium vestrum (Rom. 12); « disponet » dico « sermones suos, » id est opera sua : opera dico valitura « in judicio » futuro. Per sermones ideo accipimus opera, quia sicut sermones alicujus oratoris bene dispositi defendunt reum in judicio, sic opera justii, rationabiliter exhibita, defendunt reum in futuro judicio. Ideo sic disponet, « quia » scit quod ipse « non commovebitur in æternum, » id est, æternaliter gloriam Dei possidebit.

Et hic talis « justus » quia in hac vita a Domino videtur esse derelictus et oblivioni traditus, « erit in

PATROL. CXVI.

memoria » Domini, quod apparebit quando dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, etc. (Matth. xxv). » Quæ memoria erit « æterna, » id est, conferens æternitatem, et iste talis « non timebit ab auditione mala » quando dicitur : « Discedit a me, maledicti, in ignem æternum (Ibid.). » Ideo non timebit, quia « cor ejus semper fuit « paratum, » id est, instructum divina inspiratione, « sperare in Domino » et etiam « cor » illud sperans « est confirmatum » in spe, ut ab ea spe aliqua eum tribulatio dimovere non possit; et hoc est : « non commovebitur, donec despiciat inimicos suos, » id est, donec videat completum de inimicis, quod modo exspectat de eis, scilicet in pœnas eos dari : ideo dicit « donec, » quia tunc non erit spes, quando videbit quod non sperat unusquisque.

Et quia sperat, et quia confirmatum est, etc., ideo « dispersit » bona sua. Et notat providentiam sanctorum in faciendis eleemosynis, quia non uni omnia dant, ut divitem faciant, sed multis, ut multorum inopiam suppleant. « Dispersit » dico, et hoc non pro remuneratione temporali, sed « dedit, » id est, impendit gratis, et ministravit « pauperibus, » et hoc facere est « justitia ejus » quæ « manet in sæculum sæculi, » id est, retributio justitiæ æternam ei mercedem comparat : et « cornu ejus, » id est, exaltatio ipsius, quam in hac vita habuit in virtutibus, « in gloria exaltabitur » quia per illas virtutes immortalitatem et impassibilitatem recipiet.

« Peccator. » Pars tertia. Dico, justus exaltabitur, et hoc « videbit peccator » quia omnes suos Christum in judicio remunerantem videbunt : « et » tunc peccator ille, qui prius contra bonos in sæculo iram exercuit, « irascetur, » sibi ipsi irascetur; « dentibus suis fremet, » quia « ibi fletus et stridor dentium (Matth. xiii; Luc. xiii) : » quod dicit tunc irasci, fremere dentibus, per simile dicit, quia similem pœnam habebunt nequitæ, quam hic exercuerunt : « et tabescet, » id est, deficiet, ideo scilicet, quia « desiderium peccatorum peribit, » quia desiderium quod habebant in hac vita, peribit : quia etiam terrena peribunt, quæ sola ipsi semper desideraverant : et contra, justii desiderium complebitur. Alleluia.

IN PSALMUM CXII.

TITULUS. Alleluia.

« Laudate, pueri, Dominum. » Hic loquitur propheta, habens materiam laudes Dei. In prima parte monet ad laudandum, et proponit materias laudis, scilicet, quia Dominus est excelsus super omnes gentes. In secunda parte, quæ incipit : « Quis sicut Dominus : » ostendit seipsum hoc facere quod alios monebat, scilicet, laudare Deum. Unde in principio dicit :

« Laudate, pueri, Dominum, » id est, in bona vita vestra Dominum laudabilem ostendite : nec malos moneo laudare, quia « non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv) ; » sed vos pueri, id est, puri et simplices; unde Apostolus : « Malitia parvuli estote (I Cor. xiv), » « laudate » etiam « nomen Do-

mini, » annuntiate facta ejus, in quibus ipse laudabilis apparet, et unde nomen suum, id est fama sua, semper multiplicabitur.

Dico « laudate nomen, » et hoc non ad horam, sed « nomen Domini sit » a vobis « benedictum » et ampliatum, incipiens « ex hoc nunc, » id est sine omni dilatione, « et » perduret ipsa benedictio « in sæculum » futurum, « usque, » id est, assidue, hoc est, et statim incipiat, et in æternum permaneat.

Dico semper benedicite, et illam vestram benedictionem per omnem terram dilatate; hoc est quod dicit: « a solis ortu usque ad occasum; » et per hoc intelligimus universam terram: appareat vestra annuntiatione « laudabile nomen Domini. »

Ponit causas et materias quare eum laudare debeant; ac si diceret: Ideo debetis laudare Dominum, quoniam iste « Dominus, » id est Christus, est « excelsus super omnes gentes, » quia ipse omnes gentes fecit: et non tantum super omnes gentes, sed « et super coelos, » id est, coelestes et angelicas creaturas, et « gloria ejus, » id est ipse gloriosus: quia ipse est etiam vita et refectio angelorum.

« Quis sicut Dominus? » Pars secunda. Et vere ipse laudandus est, quia nullus potest inveniri similis illi in aliqua dignitate. Hoc dicit sub interrogatione: « Quis sicut Dominus Deus noster? » Nullus utique: « qui » Dominus « in altis habitat, » id est, in sanctis per eminentiam virtutum: « altis, » qui ex sua habitatione alti fiunt: nec tamen eos despicit, si velimus humiliari ei: quia de illa altitudine sedis « respicit, » id est, misericordiam tribuendo, visitat « humilia, » id est eos, qui se volunt humiliari, « in coelo, » id est, in coelestibus creaturis: sicut angelos superbientes non respicit, sic angeles remanentes, qui humiles fuerunt, respexit, et in vera obedientia confirmavit, ut deinceps superbiere non possint: « et » ea humilia, quæ sunt « in terra, » id est, humiles viros, respicit oculo misericordiae: quia et peccata eis condonat, et confert justitias.

Respicit humilia quæ sunt in terra, conferens eis hanc utilitatem, scilicet « suscitans inopem, » id est illum qui se non reputat quidquam boni ex se habere « a terra, » id est, ab appetitu terrenorum. « Suscitans » bene dicit, quia homines sopiti erant, et quiescentes in amore terrenorum, quando Deus eos inde excitavit per Christum: etiam « erigens pauperem » spiritu, scilicet humilem, « de stercore, » id est de immunditia hujus vitæ: unde dicitur: « Compu-truerunt jumenta in stercore suo (Joel. 1.). »

Ad hoc suscitavit, « ut collocet eum » suscitatum « cum principibus, » id est, cum sanctis angelis et « cum principibus populi sui, » id est, cum sanctis apostolis, quos Dominus populo suo præfecit.

Ostendit per quid Deus pauperem suscitet, quia prædicatores suos, qui ante adventum ejus steriles fuerunt, modo fecundos faciet et bene fructificantes. Continuatio: Ille quidem est suscitans, « qui habitare facit in domo, » id est in Ecclesia, « sterilem, » id est prædicatores suos, qui ante adventum Christi,

A licet in arcano mentis suæ boni essent, steriles tamen erant, quia Deo filios non generabant: habitare dico in domo, ita ut « matrem filiorum, » quia multos Deo in fide parturiunt, et propterea « lætatem. » Cum dicit eos habitare in domo, notat curam administrationis et consolationis, quam habent sancti prædicatores in Ecclesia. Alleluia.

IN PSALMUM CXIII.

TITULUS. *Alleluia.*

« In exitu Israel. » In hoc psalmo loquitur propheta, et habet materiam beneficia Dei, quæ fecit Ecclesiæ, significata per illâ beneficia quæ contulit antiquo populo. Dicuntur enim hic quædam quæ nos ab historia removent; sicut: « Montes exsultaverunt et colles. » In prima parte, proponit nobis beneficia quæ Deus facit Ecclesiæ, per figuras eas significans. In secunda, quæ incipit: « Quid est tibi, mare, quod fugisti, » facit quæstionem, quasi admirans: Quis potest facere populo suo tanta beneficia? Et solvit eam, ostendens a Domino esse factam: non tamen quod propheta miretur, sed nobis admirandum esse relinquit de bonitate Dei. In tertia parte, quæ incipit: « Simulacra gentium, » facit collationem de cultura deorum falsorum, gentium scilicet, et Christianorum: ostendens gentium culturam esse stultitiam, Christianorum autem esse utilissimam. Intendit nos admonere ut pro beneficiis illis in nobis completis, alleluia Domino decantemus, et ut ex historia trahamus allegoriam.

Prius legamus historiam, sic: « In exitu Israel de Ægypto, » id est, quando Israeliticus populus exiit de Ægypto, scilicet de exitu « domus, » id est totius familiæ « Jacob. » De Ægypto, de qua exiit merita, quia scilicet « de populo barbaro, » id est, quia populus erat barbarus.

In exitu illo « Judæa » terra filia « est facta sanctificatio illius » populi; quia sibi potuerunt caeremonias illas et sacrificia Deo persolvere, in quibus illi populi sanctificabantur; « et Israel » est factus « potestas ejus » terræ, id est, potens in terra filia: et tunc apparuit Judæa quasi domina omnium terrarum.

Et quomodo exiit? Per hoc quod « mare » Rubrum « vidit, » id est, cognovit, « faciem Dei et voluntatem, » et fugit « mare, » id est, divisit scilicet: et quando venerunt ad Jordanem, tunc « Jordanis conversus est retrorsum, » quia fecit eis viam.

Et cum venerunt in Judæam, « montes, » id est, altiores in populo, ut Josue et Caleph, « exsultaverunt ut arietes, et colles, » id est, minores in populo, « sicut agni ovium. »

Ad allegoriam: Per Israel, populum Christianum intelligimus, qui bene dicitur Israel, id est, videns Deum per fidem: quando exiit de Ægypto, id est, de tenebris infidelitatis. Per domum Jacob intelligimus populum luctatorem contra vitia: qui bene dicitur Jacob, id est luctator, cum exiit de populo barbaro, id est de dominio vitiorum vel a consortio

dæmonum, qui dicuntur populus barbarus, quia sunt alienati a Deo.

Et postquam iste Israel exivit de Ægypto, Judæa, id est Christus, qui ideo per Judæam intelligitur, quia de tribu Juda natus est, a quo Judæa dicta, qui proprie etiam dicitur Judæa, quia confessio nostra est, quia eum nostrum Salvatorem intelligimus: et ipse Christus est terra nostra, per quem subsistimus, sicut et per Judæam Israeliticus populus: Judæa illa, scilicet Christus, facta est sanctificatio ejus Israel, id est Christiani populi: quia Christianus populus per Christum habet omnem sanctificationem: et Israel, id est, populus ille Christianus, est factus potestas ejus Judææ, id est, Christi, id est, ostendit Christum potentem, a quo fortitudinem illam accepit, ut tam firmiter stare et contra vitia pugnare possit.

Et per hoc ille populus factus est Israel, et exivit de Ægypto infidelitatis, quia « mare vidit et fugit, » id est, omnes amaricantes in peccatis, viderunt faciem Dei: et « Jordanis, » id est, aliqui fluentes variis desideris in mare, id est, in mundum discurrunt: conversi sunt « retrorsum, » ita ut a peccatis cessent, et ad Christum, id est ad fontem suum, redeant, a quo in perfectione creati sunt.

Et tunc « montes » illi, id est altiores in Ecclesia, sanctificati a Christo, « exultaverunt » de virtutibus suis, « sicut arietes, » quia sunt duces gregis, sicut arietes: « et colles, » id est illi minores, qui erant culti ab illis altioribus, facti per prædicationem eorum « sicut agni ovium, » id est innocentes, exultaverunt.

« Quid est tibi, mare? » Pars secunda. Continuatio: Mare fugit priorem vitam, et, « mare, » id est, o vos amaricantes in peccatis, « quid est tibi quod fugisti, » id est priorem consuetudinem dimisisti? « et tu, Jordanis, » quid est tibi « quia conversus es retrorsum, » ad Deum fontem tuum?

Et, o vos, « montes, » id est sancti apostoli, quæ causa fuit quare vos « exultastis sicut arietes? et » o vos, « colles, » quid exultastis « sicut agni ovium? » ponit solutionem.

Quæro cur fugisti? etc. Ecce causam. Ideo mare fugit, et cætera facta sunt (Exod. xvii), quia « terra, » id est terreni, « mota est » a veteri vita ad novam: et hoc « a facie Domini, » id est, propter faciem Dei, quam præsentem viderunt, scilicet cognitionem Dei habuerunt: et ne novum intelligeremus, dicit: « a facie Dei Jacob, » id est, ille Deus quem præsentem vidimus in corpore, fuit ille Deus quem adoravit Jacob.

« Qui » Deus ostendens nobis faciem suam per præsentiam corporis, « convertit petram, » id est, petrosos Judæos, de quibus dicitur: « Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii), » id est, de his Judæis: convertit, dico, « in stagna aquarum, » id est, ut sint stagnum continens aquas, id est, fiant Ecclesia, in qua continentur aque baptismi: et non tantum convertit Judæos, sed

etiam « rupem, id est, gentiles siccos et aridos a verore, et cognitione Dei, convertit » in fontes aquarum, « id est, ut ipsi gentiles fiant fontes et origo, ex quibus aquæ, id est doctrinæ, profluunt aliis.

« Non nobis. » Et quandoquidem, « Domine, ita convertis petram, et cætera beneficia facis nobis, ego, « Domine, » da nobis misericordiam et veritatem: et super illa misericordia tua « da gloriam nomini tuo, non nobis, » id est, fac nos intelligere misericordiam tuam nullo nostro merito nobis dari, sed propter nomen tuum ampliandum: ut inde nullam attribuamus nobis laudem et gloriam, sed totum ascribamus nomini tuo: in uno « non nobis, » Judæos intelligimus: in alio, « non nobis, » gentes, scilicet neque Judæi neque gentes præsumant sibi dari misericordiam secundum merita sua.

« Da gloriam, » dico, « super misericordia tua, » id est, de remissione peccatorum et aliis misericorditer impensis: « et veritate tua, » id est, de implementatione promissionum: ita da gloriam nomini tuo, « ne quando dicant gentes: Ubi est Deus eorum? » quoniam putant vel nos non habere Deum: vel, si habemus, impotentem eum putant, cum nos videant pauperes et pannosos.

« Deus autem. » Gentes putant nos non habere Deum, vel si quem habemus, putant eum esse impotentem, sed « Deus noster » est « in cælo » quod apparet, quia « omnia quæcumque voluit fecit. »

« Simulacra. » Pars tertia. Deus noster est in cælo, potens super omnia, sed dii « gentium, » qui sunt « simulacra, argentum » sunt « et aurum » secundum materiam. Ideo hæc duo dicit, quæ sunt pretiosiora metalla, quia si stultum est adorare aureas et argenteas imagines, multo stultius adorare ferreas, vel de quocunque vitæ metallo. Secundum materiam sunt argentum et aurum, secundum compositionem sunt « opera manuum hominum: » et in hoc notatur maxima eorum stultitia, quod ea quæ ipsi faciunt, quasi Creatorem suum venerantur.

Et ut maxime derideat idololatrarum stultitiam, describit simulacrorum impotentiam, dicens: « Os habent, » quod faciunt ejus artifices, « et non loquentur, oculos habent et non videbunt. »

« Aures habent, et non audient; nares habent, et non odorabunt. Manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt. » Non dico tantum non loquentur sicut homines, sed « non clamabunt » sicut quædam irrationabilia animalia: in quo maxime eorum deridet stultitiam, qui talia adorant, quæ nec clamare possint sicut asini vel quælibet irrationabilia animalia. Dico non clamabunt, ita quidem quod « in gutture suo » clamant: quod ideo dicit, quia quandoque in hujusmodi idolis loquuntur dæmonia.

« Similes illis fiant qui faciunt ea, » id est artifices idolorum: quod sicut illa non vident, nec alium habent sensum corporalem, ita factores idolorum priventur omni vigore animæ: « et » non solum qui

faciunt ea, sed « omnes qui confidunt in eis, » id est, qui ab eis quasi a Deo petunt auxilium.

Gentes sperantes in hujusmodi idolis nihil proficui habuerunt, sed « domus, » id est congregatio, « Israel, » id est Christiani populi, « speravit in Domino, » et ipse est « adjutor eorum » ad bene operandum, « et protector eorum est » contra mala.

« Domus Aaron, » id est congregatio sacerdotum, « speravit in Domino, » et non sine fructu, sed « adjutor eorum et protector eorum est. »

Quid per singula? Omnes de quacunq̄ue conditione « qui timent Dominum, speraverunt in Domino : » et auxilium in eo invenerunt, quia « adjutor eorum et protector eorum est. »

Et quod fuit noster adjutor, non fuit ex meritis nostris, sed per misericordiam suam « Dominus memor fuit nostri, » quod maxime apparet ex hoc quod Filium suum pro nostra redemptione incarnari fecit, « et benedixit nobis, » id est, multiplicavit numero et virtutibus.

Et quibus nobis? « Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron : » et etiam « benedixit omnibus qui timent Dominum : » neque hoc tantum potenti- bus sæculi, sed « pusillis, » secundum statum humanum « cum majoribus, » vel pusillis et majoribus secundum merita.

Dominus hæc beneficia fecit nobis, et adhuc « adjiciat Dominus » benedictionem, vel filiorum successionem, « super vos, » conversos de Judæis : vel super nos conversos de gentibus, vel super majores, vel super vos pusillos adjiciat : « et super filios vestros » benedictionem, vel filiorum successionem.

Dico « adjiciat, » et vere adjiciet, quia « vos » eritis « benedicti, » id est multiplicati in virtutibus : et hoc « a Domino, » id est, ad honorem Domini, non ad gloriam vestri : qui bene potest fideles suos benedicere, quia ipse est « qui fecit cœlum et terram, » ad litteram.

« Cœlum cœli, » id est, supremum cœlum, dedit « Domino, » id est Jesu, in quo ipse regnaret ; « terram autem dedit filiis hominum, » in qua Deo militarent, et cœli habitationem promererentur. Per « cœlum cœli » possumus firmamentum intelligere, quod continet alios cœlos, scilicet regiones planetarum, de quo dejectus fuit diabolus. Vel per « cœlum cœli » possumus intelligere aliud cœlum supra firmamentum, ad quod, ut dicit Hieronymus, anhela- bat diabolus, et ideo fuit dejectus : quod cœlum Dominus dedit Christo. Allegoria : Per « cœlum cœli » possumus intelligere altiores in Ecclesia, qui alios continent et regunt : qui sunt dati Domino, quia in eis specialiter Dominus habitat. Per terram accipimus minores in Ecclesia, qui non tantum subditi sunt Domino, sed etiam filiis hominum.

Ad hoc precor ut adjicias, ut nos justificati digne possimus laudare te, quia in peccatis « mortui non laudabunt te, Domine, » placita laude, sicut dicitur : « Non est speciosa laus in ore peccatoris

(*Eccli. xv.*) » Unde Psalmista alibi : « Peccatori dixit Deus : « Quare tu enarras justitias meas ? (*Psal. xlix.*) » « neque omnes, » id est non omnes illi, « qui descendunt in infernum. » Aliqui autem laudaverunt in inferno, sicut propheta, et alii justi ante adventum Christi.

Mortui non laudabunt, « sed nos qui vivimus, » vera vita, scilicet in virtutibus, « benedicimus Domino, » id est, incipientes « ex hoc nunc, » id est, ex hoc præsentī, et perseverantes in laudibus Dei solius, « usque in sæculum » futurum, id est, in æternum.

IN PSALMUM CXIV.

TITULUS. *Alleluia.*

« Dilexi quoniam. » Loquitur propheta, et habet materiam seipsum, et alios conversos, et exaudies de peccatis, et orantes pro reliquo, id est, pro æterna vita : et in prima parte ostendit quod eum in peccatis fuisset, inmisit Deus multas tribulationes, quæ coegerunt eum clamare pro peccatis, et clamans exauditus est. In secunda parte, quæ incipit : « O Domine, libera animam meam, » jam exauditus de peccatis, petit quod residuum sibi videt, scilicet vitam æternam. Intentio est ut pro tali liberatione Domino alleluia cum exultatione cantemus.

Dum multis monitus tribulationibus clamarem ad Dominum pro peccatis, exaudivit me Dominus : et quoniam exaudivit, dilexi Dominum. Dicitur dilectio Dei duobus modis, liberalis et servilis. Servilis, cum pro bonis temporalibus Deum diligimus, quæ parum grata est Deo, quia etiam sic diligunt eum quilibet pessimi. Liberalis est dilectio, qua Deum propter seipsum diligimus, nec ab eo aliqua tribulatione se- jungi possumus. Unde Apostolus : « Neque mors, neque vita, neque creatura alia potest nos separare a charitate Dei (*Rom. viii.*) » Quæ dilectio est grata Deo : et hoc genere dilectionis justus ille tribulatus dicit se Deum diligere : ideo « dilexi, quoniam ipse exaudivit Deus, » id est, sicut ipse audivit, sic in exauditione perseveravit : « vocem orationis meæ. »

Ideo scio quod exaudiet, « quia inclinavit « jam » aurem suam mihi, » id est, condescendendo et humiliando suam clementiam et potentiam, me liberavit : « et » quia sic inclinavit, sic exaudivit, ideo « invocabo » eum, ut me perseverare faciat in custodia a peccatis : et hoc « in diebus meis, » id est, in hæc fragili vita, ubi semper in timore sumus, et proxi ad lapsum.

Ideo dico « exaudiet, invocabo, » quia habui multas tribulationes, in quibus clamavi : ita opus fuit mihi ut me exaudiret ; et hoc est : circumdederunt me dolores mortis, « id est animæ anxietates gravissimæ ; » et pericula inferni, » id est, gravissima pericula et tribulationes corporis, quales in inferno mali sustinent : « invenerunt me, » id est, venerunt mihi : sed ideo invenerunt, quia quasi expositus sine adjutore jacens, et projectus in peccatis, nec suæ saluti providens.

Hæc me invenerunt et arripuerunt, et ego « tri-

bulationem corporis, et dolorem animi inveni, **A** id est, cognovi hæc mihi a Domino mitti ad correctionem. Invenire enim tribulationem est eam sibi a Deo immitti pro peccatorum correctione cognoscere: et cum inveni, monitus illis tribulationibus, et invocavi nomen Domini. »

« O Domine. » Pars secunda. Continuatio: Quandoquidem per tribulationem me monuisti, etiam invocantem me exaudisti de peccatis, fac quod residuum est, scilicet libera animam meam de omni impedimento sæculi, scilicet perduc in æternam requiem, juxta Apostolum: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. vii) ? » Dico libera, et scio quia liberabit: et facit apostrophem ad auditores: quia Dominus est misericors in natura, et justus, corrigendo peccata: et ipse **B** Deus noster miseretur, quia correctos salvat, faciens eos immortales. Alia translatio habet, miserabitur. »

Et vere justus et misericors, quia ipse est custodiens parvulos Dominus a peccatis, id est, humiles qui se parvos faciunt: et inde in meipso argumentum ostendo, quia ego sum humiliatus parvulus factus; et ipse liberavit me ab onere peccatorum.

Et quia sic me liberavit, o anima mea, convertere ab omni delectatione terrenorum, in requiem tuam, id est ad Deum, qui est vere requies tua, a quo profecta es creata in perfectione: et ad eum debes reverti, quia Dominus benefecit tibi, id est, dimisit peccata, fecit dignam gloria sua, et tandem faciet immortalem, impassibilem. **C**

Vertit se ad auditores: vere benefaciet mihi Dominus, quia eripuit, id est, eripiet per violentiam animam meam de morte, id est, de omni timore mortis, et per hoc oculos meos, id est, affectiones, a lacrymis, quia non faciam unde ibi sit mihi lacrymandum. Unde dicitur: « Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum (Apoc. xxi); et pedes meos, id est affectiones meas, a lapsu eripiet: quia ibi sic securi erimus, quia nullo peccato movebimur. In hac vita contrarium nobis est, quia hic semper in timore mortis sumus, et pro peccatis lacrymas fundimus, et semper proni ad lapsum sumus.

Et tunc placebo Domino, quia nullam ibi in me offensionem inveniet: sublatus de regione mortuorum, et positus in regione vivorum, id est sanctorum: per excellentiam dicit se placere Deo, quia cum hic nullus justus sine peccato esse possit, Deo placere per omnia non potest.

IN PSALMUM CXV.

TITULUS. *Alleluia.*

« Credidi propter. » Vox est martyrum Domini, et loquitur quasi in una persona, omnium martyrum personam induens, et ipsi iidem sunt materia, martyrio suo mortem Domini imitantes. In prima parte ostendit martyr qui loquitur, cum ex se nihil

sit, nisi vanitas et mendacium, se a Domino tantum donum recepisse, ut Domino non timeat recompensare, quod ipse Christus mori voluit pro nostra salute. In secunda parte, quæ incipit: « O Domine, quia ego servus tuus, » ostendit se Christi servum esse, et in fide catholica permanere, et ideo martyrii sui utilitatem sibi provenire. Intentio est, ut laudemus Deum per hæc beneficia: et talem nobis constantiam dat, ut morte nostra mortem Domini recompensare velimus.

Dicit martyr qui loquitur, gratia Dei inspiratus: « Credidi corde; Unde Apostolus: « Corde creditur ad justitiam (Rom. x). » Bene incipit a credidi, quia nihil boni possumus facere, nisi credamus; unde Apostolus: « Omne quod non est ex fide, peccatum est (Rom. xiv): » propter quod, id est, quia credidi locutus sum, quia, si opus fuit, veritatem non tacui: quæ confessio valet, testante Apostolo, qui ait: « Ore confessio fit ad salutem (Rom. x). » Locutus sum, ego autem non prædicatio mea: humiliatus sum, non mente, sed tribulatione corporali, et hoc nimis importabiliter, vel valde: licet essem multis miseriis afflictus, non cessavi tamen a prædicatione Dei. Unde Apostolus: « Teneor in vinculis, sed verbum Dei non potest alligari (II Tim. ii). »

« Credidi, locutus sum, humiliatus sum, » et ita videor me dicere fortem, sed tamen quodcumque prudentius vidi naturam meam, intellexi me nihil esse, nisi vanitatem; et hoc est: ego dixi, id est, apud me intus tractavi: neque hoc imprudenter faciens, sed in excessu meo, id est, humanos affectus excedens ratione: dixi hoc, scilicet omnis homo mendax, scilicet qui homo tantum est.

Dixi, credidi, locutus sum, humiliatus sum, et quandoquidem Dominus hæc bona mihi contulit, ergo quid retribuam Domino pro omnibus beneficiis quæ ipse retribuit mihi? non pro bonis meritis, sed pro malis datus bona.

Dico quid retribuam, calicem salutaris, id est, morte mea mortem Domini imitabor: et hoc non sic faciam ut non libens facere videar, sed accipiam, id est, magno desiderio appetam, calicem dico salutaris, id est Salvatoris, quem ipse pro nostra redemptione sustinuit: cum dicit, salutaris, innuit quod et ipse per hunc calicem salutem assequatur: dico accipiam, et ut possim persolvere, nomen Domini invocabo. Per calicem ideo intelligimus mortem, quia cum quadam delectatione accipiunt eam sancti, et est eis perfecta refectio.

Invocabo nomen Domini, reddam vota mea, id est, complebo opere quod desideraveram, id est, meipsum, sicut desideraveram, passione finiam: et hoc coram omni populo ejus, ut alii in me exemplum capiant. Ideo sic reddam vota, quia in conspectu Domini mors sanctorum ejus, quæ est contemptibilis ad conspectum hominum, est pretiosa, id est placens. Vel mors sanctorum, quæ est in

conspectu Domini, id est placens ei, est pretiosa, id est sanguine Christi empta. Ad hoc enim mortuus est, ut et nos, si necesse est, pro eo moriamur: quod autem magno pretio emptum est, pretiosum est.

« O Domine. » Pars secunda. Hæc te tribuente sustinui, hæc passio mea, « e Domine, » utilis erit mihi, quia ego persisto in fide et servitio tuo. Et antequam ostendat utilitatem, ostendit se in Dei servitio permanere, cum dicit, « quia ego servus tuus sum, id est, quia reputo te altissimum et Dominum meum; et ut majorem ostendat humilitatem, replicat: « ego servus tuus et filius ancillæ tuæ, » Ecclesiæ scilicet, imitator antiquorum patrum.

Quia ita sum servus, ideo « dirupisti vincula mea, » id est, per martyrium dissolvisti me ab omni vinculo peccatorum. Certum autem nobis est quod omnes hi qui in fide catholica pro Christo martyrium sustinent, etiam si criminalibus impediti sint, omnia tamen in martyrii sanguine diluuntur: cum dicit vincula sua dirumpi, quia Christi servus fuit, dat nobis intelligere quod si qui martyrium patientur, qui non sint veri catholici, martyrium eorum non dirumpit vincula peccatorum: sicut plures pro hæresibus suis mortui sunt, et nihil profuit eis. Et quia scio quod vincula dirumpes, ideo « sacrificabo tibi hostiam, » non pecudum, sed « laudis, » id est, meipsum acceptabilem hostiam, mortificando in me omnia vitia « et » ut possim, « nomen Domini invocabo. » Hoc non est de Hebraica veritate, sed translatore apposuerunt; et ideo Hieronymus in hoc loco et in aliis, ubi quid non est de Hebraica veritate, ponit asteriscum, id est signum prohibitionis; obelum ponit, ubi per contrarium evenit, scilicet ubi aliquid invenit allatum, quod retinet Hebraica veritas.

Laudes devoevo Deo, et illas laudes « reddam Domino, scilicet « vota mea: » et hoc in « conspectu omnis populi ejus, » ut alia exemplum laudis exhibeam: et hoc faciam « in atriis domus Domini, » id est, in præsentis Ecclesiæ, quæ vocatur atrium propter amplitudinem domus, quia in ea Deus habitat. Vel per domum accipimus celestem domum: per atrium, præsentem Ecclesiam, quæ est atrium, id est introitus ad celestem patriam: et illa vota mea reddam ego jam spe « in medio tui, Hierusalem, » celesti.

IN PSALMUM CXVI.

Titulus. *Alleluia.*

« Laudate Dominum, omnes gentes. » Habet propheta materiam, misericordiam et veritatem Domini, et admonet ad cantandum alleluia. Et inde dicit: « omnes gentes, » id est, omnes nationes, « laudate Dominum: » et vos, « omnes populi, » id est populi omnium gentium, quasi omnes Romani, vel Latini, vel Græci « laudate eum. » Vel, populos accipiamus, quicunque sub una lege vivunt; gentes, homines unius civitatis: vel per gentes conversos, gentiles per po-

pulos intelligamus. Ponit materias laudis, dicens: « quoniam misericordia ejus, » id est remissio peccatorum, et aliæ gratiæ justificantes, « est confirmata super nos, » id est, ita firmiter nobis data, ut jam ipse diabolus insidiator non possit nobis diripere. « Et veritas Domini, » id est impletio promissionum, « manet in æternum » quia et hic incipit, et in æternum manebit et ultra.

IN PSALMUM CXVII.

Titulus. *Alleluia.*

« Confitemini Domino quoniam. » In hoc psalmo habet propheta materiam bonitatem Dei: de hæc sic agit: In prima parte ostendit Deum sic adjuvare suos, ut non timeant quid faciat homo, et etiam despiciat inimicos. In secunda parte, quæ incipit: « Bonum est confidere, » ostendit quod confidentibus et sperantibus in Domino faciat Deus, quod nullæ tribulationes possint eis nocere, sed etiam misericorditer de inimicis suis, et etiam convertat eos: et si aliquando cadant, Deus relevet eos. In tertia parte, quæ incipit: « Aperite mihi portas, » videns quendam portas per quas ducitur ad Christum, qui est porta ducens ad æternam gloriam (Joz. x), patitur ut introducatur in illas portas. In quarta parte, quæ incipit: « Benedictus qui venit in nomine Domini, » videns quendam benedictum venisse in mundum, a quo alii benedicentur, monet alios fideles ut benedicti per hunc Dominum constituant ei diem solemnem. Intendit nos admonere ut pro hujusmodi beneficiis laudes debitas Domino referamus, et est vox propheta vel alicujus justi, non pro se solo, sed in persona omnium justorum loquentis: « Confitemini Domino, » id est, laudate Dominum: et debetis, « quoniam » ipse singulariter « bonus » per se: et quicunque boni sunt, ex eo boni sunt: unde Christus cuidam adolescenti, vocanti eum bonum, et non intelligenti eum esse Deum, dixit: « Quid me vocas bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus (Luc. xviii). » Etiam nolite negligentes esse ad confitendum, « quoniam misericordia ejus » tantum est « in sæcula, » id est, quandiu hoc sæculum durabit, quia post hanc vitam tarda est confessio.

Et hoc quod ego moneo, scilicet confiteri, « dicat nunc, » id est, in præsentis sæculo, « Israel, » id est omnes subditi Christiani proponentes sibi hanc causam laudis, « quoniam » Dominus est « bonus » et « quoniam in sæculum misericordia ejus. »

Et non tantum subditi exhortentur se ad laudem Dei, sed etiam « domus Aaron, » id est tota electio sacerdotum et aliorum prælatorum, « dicat nunc, » exhortans ad laudem Dei, « quoniam in sæculum misericordia ejus. »

Et quid per singula? « Dicant nunc » etiam « omnes » de quacunque gente, conditione, natione, et qui timeant Dominum, « hoc dicant, » quoniam in sæculum misericordia ejus. Bene dico quod sit bonus, quia in me patet, quia « invocavi Dominum de tribulatione, » id est, monitus fui invocare Dominum ter

multas tribulationes, « et me » invocantem « exaudivit Dominus in latitudine, » id est, in amplitudine charitatis, ut etiam orarem pro inimicis. Vel, « exaudivit me, » jam positum spe in latitudine cœlestis patriæ.

Ipse exaudivit, et eam ipse « Dominus » sit « mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo » quantumcumque sæviat.

Et non tantum hominem non timebo, sed etiam quia ipse « Dominus » est « mihi adjutor, et ego inimicos meos » spirituales, id est dæmones, « despiciam, » quandoque videns eos in judicio Dei condemnari. Vel in hac vita despiciam inimicos, ut ita dicamus : Inimicos meos, id est ipsos dæmones, licet sint invisibiles, despiciam, id est, despiciabiles ostendam, quia eorum tentationibus nullatenus acquiescam.

« Bonum est. » Pars secunda. Continuatio : Et quia Dominus me ita adjuvat, quod non timebo hominem, ergo « bonum est confidere in » isto « Domino quam confidere in homine, » quia in homine nullo modo confidendum est, neque in se, neque in alio, sed in solo Deo. Ille confidit in Domino, qui illum putat potentem et sufficientem ad remittenda peccata, et ad justitiam conferendam. Ille vero confidit in homine, qui putat se per solum arbitrium sine adjuvante gratia bene operari.

« Bonum est sperare in Domino, » id est, expectare remunerationem suæ justitiæ, ab ipso Domino datæ, « quam sperare in principibus » sæcularibus, vel in sanctis angelis et aliis sanctis viris : quia neque angeli neque alii sancti possunt per se quidquam conferre. « Quam » electiva conjunctio est, et illud cui conjungitur, prorsus innuit esse auferendum.

Ideo dico « bonum est sperare in Domino, » et « bonum est confidere in eo, » quia ego probavi in me ipso, et ostendo certitudinem, quia « omnes gentes circumierunt me » blandimentis et minis, et etiam exteriora mea auferendo, « et » hoc « quia, » id est, quod « ultus sum in eos, » est factum « in nomine Domini, » non per me, sed per auxilium Domini. Ita quidem ulciscitur se justus in peccatores illos, quia sic convertit eos, ut mala quæ prius inferebant ipsi justo, modo in seipsos illa conferant, et pro peccatis illis se puniant : et hic notatur levior tribulatio.

« Circumdantes » etiam « circumdederunt me, » scilicet perseverantes, mihi in propria persona mala inferendo : « et in eos » tam graves persecutores « sum ultus, » sicut supra : « in nomine Domini. »

« Circumdederunt me » etiam « sicut apes » scilicet, tam acriter et tam amare, sicut apes pungunt aliquem : et bene comparat eos apibus, quia sicut apes pungunt aliquem, et pungendo frangunt aculeum, et inde moriuntur, vel inutiles remanent, ita persecutores justorum, vel interficiant se interius, vel excæcant ad tempus. Vel, « circumdederunt me sicut apes » favum circumdant. Alia translatio habet, « favum, ad hoc circumdant, ut mel infundant, et

Augeant : ita ipsi circumdantes me ad tribulandum, auxerunt in me virtutes, » et exarserunt sicut ignis in spinis. » Sicut spinæ dant igni fomenta, ut magis ardeat, sic spinæ, id est peccata eorum, præbent furor eorum majus incendium. Vel aliter : Sicut ignis in spinis, id est, sicut ignis spinas consumit, trunco, qui firmus et solidus est, non prævalet, sic tribulatio spinas, id est, peccata justorum delet, animæ firmitati non nocet. « Et in nomine Domini, quia ultus sum in eos. » Et hic modum gravissimæ tribulationis ostendit, et has persecutiones dicit se sustinuisse in persona aliorum justorum primitivæ Ecclesiæ.

Postquam ostendit se inimicos sic vindicare, ostendit quod si compellatur etiam ad casum, Deus relevat eum. Continuatio : Propter hoc etiam bonum est sperare, quia « impulsus sum » a diabolo et ministris ejus, « ut caderem » in peccatum. Tunc dicitur justus impulsus, quando dubitat an faciat : sic legitur de Marcello et Marco, qui pene per blanditias mulierum seducti sunt, sed Dominus per beatum Sebastianum suscepit eos ne caderent : et etiam « eversus » sum : et hoc dicit persona aliorum, scilicet, in actum peccati præcipitatus, ut caderem, id est, ut prorsus perirem ; « et » inde « Dominus suscepit me, » ex quo apparet quod ipse est « fortitudo mea, » faciens me fortem post lapsum ; « et laus mea Dominus, » in hoc facit me laudabilem, quod inimicis meis facit me resistere. Vel fortitudo contra hostes, laus, quantum ad hoc quod relevat a peccatis : « et » hoc faciendo, « est factus mihi in salutem » animæ. Cum dicit, « factus, » notat incarnationem divini Verbi, per quam hæc omnia nobis facta sunt.

Et quia Dominus est fortitudo mea, ideo « in tabernaculis justorum, » id est, in conscientiis ipsorum, in quibus habitat Deus, et in quibus ipsi militant Deo, est « vox exultationis, » id est magna exultatio, per quod Deo nostram voluntatem ostendimus, sicut aliquis amicus amico suo per vocem : « et vox salutis, » id est, ipsa exultatio habetur in corde de salute, quam justus se habituros intelligunt.

Ideo exultent justus in tabernaculis, quia « dextera Domini fecit virtutem, » id est, Filius suus, et potentia sua fecit me constantem contra persecutores : et ipsa eadem « dextera Domini exaltavit me » in virtutibus, multiplicando in ipsis virtutibus, custodibus me custodivit : et hoc est quod dicit : « dextera Domini fecit virtutem. »

Et quia « dextera Domini fecit virtutem, » ideo « non moriar, » id est, non cadam a concessis virtutibus, « sed vivam » vitâ animæ ; « et narrabo opera Domini, » id est, annuntiabo aliis.

Ideo « non moriar, sed vivam, » quia illa mala quæ mihi intulisse putatis ad meam destructionem, intulit Dominus ad correctionem ; et hoc est : « castigavit me Dominus castigans, » id est perseverans in castigando per frequentissimas tribulationes, « et » tamen « non tradidit me morti » animæ : unde Apostolus : « Ut castigati, et non mortificati. »

Pars tertia. Et quandoquidem ego vivo vita animæ, et sum castigatus multis tribulationibus, nec tamen mortificatus, ergo vos, apostoli sancti, et alii ministri sanctæ Ecclesiæ, « aperite mihi portas, » id est, dissolvite me per sacramenta Ecclesiæ, « et aperiendo sanctas Scripturas, quæ omnia sunt portæ « justitiæ, » id est, per quas homo plenas justificationes assequitur. Bene postquam se dixerat vivere, petit ut dissolvatur, quia necessarium est unicuique fideli ut a ministris sanctæ Ecclesiæ solvatur, ad hoc ut possit pervenire ad æternitatem: quod modo cognoscimus, quia Dominus Jesus postquam Lazarum vivificavit, præcepit ut solveretur (*Joan. xi*). « Aperite, » dico, et ego « ingressus in eas » portas, id est, jam absolutus et justificatus, « confitebor Domino, » id est, laudabo Dominum: et ego in has portas introductus, perveniam ad Christum Dominum, qui est vera porta, introducens conformes sibi ad vitam æternam: et quasi jam præsentem videns ipsum Christum, dicit de ipso: « Hæc » est « porta Domini, id est, per quam itur ad Dominum: nec quicumque per eam intrabunt, sed « justii intrabunt in eam, » id est, per eam portam intrabunt in requiem æternam. Vel aliter: Quandoquidem tribulationes vestræ non sunt mihi morti, sed castigationi, igitur vos persecutores aperite mihi portas justitiæ, id est, præparate mihi tribulationes, quæ me inducent in perfectionem justitiæ: et ego ingressus in eas portas, non murmurabo, sed confitebor Domino, id est, laudabo Dominum. Et quare in tribulatione laudabo? Quia hæc fuit porta Domini nostri Jesu Christi, quia per multas tribulationes Dominus Jesus intravit in gloriam Patris: et quia est « porta Domini, » ideo « justii intrabunt in eam, » id est, si qui volunt fieri justii, non fugiant passionem pro nomine Jesu Christi cum opus fuerit.

« Ingressus confitebor Domino, » et ideo, o « Domine, confitebor tibi, quoniam exaudisti me, » perducendo me ad portam, quæ est Christus; « et factus es mihi, » per assumptam humanitatem, « in salutem, » id est animæ vivificationem.

« Lapidem. » Determinat quis sit factus in salutem, Christus scilicet, propter soliditatem lapidis reprobatus. Et quibus? Judæis scilicet et gentibus, qui per Christum lapidem angularem in unam fidem et institutionem conjunguntur. Continuatio: Factus est in salutem, Judæis scilicet et gentibus, et hic est lapis ille, « quem lapidem, » id est Christum, qui dicitur lapis propter soliditatem: quem Christum « ædificantes, » id est, Judæi, qui dicuntur ædificantes quia in carnalibus observantiis ædificabantur, scilicet abstinere a malo et servire Deo: quamvis non consummarent opus, ut perfecti invenirentur, nisi illi qui Christum Redemptorem expectabant, sed quasi pueri, qui quasi per blanditias educantur, donec ipsi gravia sustinere possint et legem Dei adimplere: ita Judæi per hæc temporalia beneficia ædificabantur, donec ipsi aliquando cognoscerent veritatem, et ideo pro solis cœlestibus servien-

A dum reputarent. Hic quidem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, « factus est in caput anguli: » id est, sicut angularis lapis duos conjungit parietes, ita Christus duos conjungit populos, Judæos et gentes, in eandem fidem. Cum dicit, « in caput anguli, » notat Christum esse omnem consummationem nostri ædificii et religionis, quasi lapis positus in consummatione anguli.

Dico lapidem reprobatum esse factum in caput anguli, et « istud, » id est, lapis iste vel hæc talis conjunctio populorum facta per lapidem illum, « est factum a Domino, » quasi nullus alius posset facere hujusmodi hominem, qui ex virgine nascitur, et immunem se custodit ab omni malo, et alia multa facit miranda, et ideo speciale opus dicitur: et conjunctio populorum speciale opus Dei fuit, « et istud opus Dei » est mirabile in oculis nostris: interioribus: quia si attendamus quod Deus Filius pro nostra liberatione fecit incarnari, etiam morti dedit, vere mirabilem intelligimus Dei operationem et bonitatem.

Dico « a Domino factum, » et « hæc dies » in qua natus est Christus et factus: vel in qua facta est prædicta conjunctio populorum, scilicet tempus gratiæ, est dies « quam fecit Dominus, » Licet Dominus omnes fecisset dies, tamen dicitur hanc specialiter fecisse, quia in hoc tempore specialiter nos illuminavit, et cordibus nostris lucem suæ cognitionis infudit: et ideo « exsultemus » secundum corpus, « et lætemur in ea » secundum animam: in eadem gaudentes per puritatem nostræ conscientiæ, nos esse redemptos in hac die.

Dico « exsultemus, ita dicentes: « O Domine, salvum me fac, » id est, fac me participem hujus salvationis quam mundo attulisti, « O Domine, bene prosperare, » scilicet contra miseras quas hic sustinisti, fac me quandoque vestiri immortalitate et impassibilitate.

Deinde pars quarta. Ac si diceret: Quia Christus factus est in caput anguli, ergo vos alii « constituite diem solemnem: » et ad hoc præmissæ sunt causæ: quasi ita diceret: Ideo debetis ei diem solemnem constituere, quia ipse « qui venit » in mundum, nostra calceatus humanitate, est « benedictus, » id est omni perfectione virtutum plenus. « Venit » dico non ad acquirendam gloriam suam, sicut Antichristus faciet, sed « in nomine Domini » ampliando.

A quo benedicto fuimus benedicti, et nos « benediximus vobis de domo Domini. » Qui enim extradomum sunt, id est Ecclesiam, non habent potestatem benedicendi. Dico nos benediximus, et nobis benedictibus « Deus Dominus » benedixit. « et » per suam benedictionem « illuxit nobis » communiter nobiscum, id est, tenebras a nobis fugavit, et veram illuminationem cordibus nostris infudit. Credendum nobis est quod Christus ministris suis hanc potestatem dedit, ut quos ipsi benedicunt, sua sint etiam benedictione benedicti.

Et quia estis benedicti, ergo « constituite diem so-

lemnem in condensis, » id est, in magna frequentia A populi, euntes « usque ad cornu altaris, » id est, ut de cibo altaris participemini. Vel ita ad allegoriam : « Constituite diem solemnem, id est, sabbatizate Domino in cordibus vestris, cessando a vitiiis : et hoc » in condensis, » id est, multa virtutum frequentia, eundo usque ad cornu altaris, id est, ad imitationem altitudinis Christi, ut illum faciatis altare vestrum, super quem oblatae preces vestrae recipiuntur.

Moneo alios ut Deo solemnitate constituent, sed quidquid alii faciant, ego semper laudabo Dominum : hoc est quod dicit, conversione facta ad ipsum Deum, « Deus meus es tu, et confitebor tibi, » id est, laudabo te. Replicat idem ex nimia affectione, dicens : « Deus meus es tu, et exaltabo te, » id est, B aliis annuntiabo altitudinem tuam et potentiam tuam per quam tu apud eos exalteris.

Dico, « confitebor et exaltabo » te : ideo quidem « confitebor » « et » exaltabo « tibi, quoniam exaudisti me » orantem pro peccatis, « et » quoniam « factus es mihi in salutem. » Hunc versum repetit ideo quia in eo pendet et versatur maxima causa quare Deum laudemus.

Et quandoquidem praedicta beneficia per bonitatem suam nobis fecit Deus, ergo « confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus, » in eodem finiens a quo incepit, nos jugiter in laudibus Dei conversari. Alleluia.

IN PSALMUM CXVIII.

TITULUS. *Alleluia.*

Aleph.

« Beati immaculati. » Aleph non est titulus, sed alleluia est titulus. Psalmum istum distinxit propheta per viginti duas partes ad modum alphabeti Hebraici, quod habet viginti duo elementa, et unaquaque particula habet proprium elementum, secundum ordinem alphabeti, a quo singuli versus ipsius particulae incipiunt : sed hujus primae partis apud Hebraeos incipiunt versus ab hoc elemento, quod est Aleph, secundae partis a Beth, et sic in caeteris. Hoc autem impedit hanc translationem et alios transfatores, quod eadem identitas non potuit servari, ut vel apud nos, vel apud Graecos singuli octo versus ab eodem elemento inciperent ; ut autem idem intellectus, quem habuit propheta, scribens secundum ordinem alphabeti, dispositum esset fundamentum perfectae doctrinae, sicut est alphabetum totius doctrinae, nihil obstitit. Sunt quidem istae particulae diversae per octonarium, quia unaquaque continet octo versus, per quod nobis innuitur quod etsi aliquis non possit complere ea quae in omnibus partibus continentur, tamen si ea compleat quae in unaqualibet parte tractantur, per hoc ad octavam perducetur, id est ad aeternam requiem, quae post septem istos dies, per quos mundus iste volvitur, succedet.

In hoc psalmo habet propheta materiam, legem Dei, et in hoc nomine, lege, comprehendimus et

naturalem legem, et legem quae per figuras scribitur, scilicet legem Moysi, et Novum Testamentum. De hac materia agit, commendando eam, et ostendendo, quasi beatitudines Deus per ipsam legem : et haec prima pars omnium aliarum prologus est, quia communiter ostendit hominem per legem beatum fieri : et quia ita communiter materiam totius psalmi comprehendit, nomen totius psalmi recipit, scilicet lex et doctrina vocatur, propter quod et Aleph praescribitur : Quod Aleph interpretatur *doctrina*, caeterae vero partes, *beatitudinem*, quam haec prima pars communiter praepoint, diversis modis exsequitur : veluti illa pars, quae est : « In quo corrigit, » ostendit quod Deus de confusione peccati liberet, et ad conversionem reducat homines per legem suam ; et in alia : « Retribue servo tuo, » ostendit quomodo Deus indigentias fidelium per ejusdem legis executionem suppleat ; et in tertia, quae est : « adhæsivamento, » ostendit quod Deus necessitates, quas corpus necessario portat, scilicet timorem lapsus, et tedium, et similia si qua sunt, per ejusdem legis observantiam auferat. Et quia Deus per misericordiam suam hujusmodi beatificationes facit, ideo huic psalmo titulus « alleluia » praescribitur. Intentio vero est nos ad cantandum alleluia Domino invitare.

Vox universalis justii, a primo justo usque ad ultimum justum, quasi ita dicentis : Fratres, custodite legem Domini, quia custodientes eam fient « immaculati » et per hoc « beati » : et inde dicit immaculati, id est, illi quibus peccata sunt remissa, et per hoc immaculati, quia sunt « in via » id est, in Christo, vel in lege Domini : sunt beati, scilicet custodia legis, et imitatio Christi est via ad beatitudinem : non illa quam quidam volunt : quidam enim quaerunt venire ad beatitudinem per divitias, aut per potentias. Sed quia haec sunt potius distortionem et devia, per haec ad beatitudinem non possunt pertingere. Homines non ideo dicuntur immaculati, quod sine omni macula esse possint, quia solus Christus sine macula est, sed quoniam eis per confessionem remittuntur peccata : quia si diceremus homines sine peccato esse, contra Apostolum essemus, qui dicit : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est, quia in multis offendimus omnes (I Joan. 1). » Ideo pluraliter dicit, « immaculati, » ut plures homines intelligamus immaculatos, et per hoc nos ipsos immaculatos fieri intelligamus : si enim immaculatus diceret, de solo Christo intelligi posset : et immaculati sunt beati, « qui ambulant in lege Domini, » id est, qui semper crescant multiplicatione virtutum.

Sunt etiam « beati qui scrutantur, » id est, qui cum omni diligentia inquirunt « testimonia ejus, » id est praepcepta ejus, quae dicuntur testimonia, scilicet quia testantur quid sit faciendum, quid non. Ut si quis quaerat an sit homicidium faciendum, per legem poterit testimonium cognoscere, quae dicit : « Non occides (Deut. vi). » Praepcepit etiam lex bonum fa-

clendum, cum dicit : « Diliges proximum tuum sicut teipsum (*Math. xii*). » Vel, ideo dicuntur « testimonia, » quia certos nos faciunt de æterno bono. Ita dico scrutantes beatos fieri, si scrutentur ea non propter aliquod commodum temporale, sicut illi qui ad hoc addiscunt legem Dei, ut ab aliis pecuniam legenda eis, accipiant, sed qui scrutando præcepta, « exquirunt eum » Deum « in toto corde. » Summa breviter talis est : Illi sunt beati qui in præceptis Dei omnibus viribus suis Dei voluntatem inquirunt.

Illi qui ambulant in lege Domini sunt beati, quia illi « qui operantur iniquitatem, » scilicet maculati, « non ambulaverunt in viis ejus, » id est præceptis ejus. Vel vias possumus sanctos accipere, per quorum imitationem possumus ad Dominum pervenire.

Dico lex facit beatum, et lex illa custodienda est, quia « tu, » Domine, « mandasti custodiri » eam legem; hoc est quod dicit : « mandata tua nimis, » id est, adeo ut nos propter timorem dimittatur aliquid incustoditum, mandavit Deus custodiri legem suam per prophetas, et apostolos, et alios sanctos viros.

Et quandoquidem lex tua beatum facit, et tu, Domine, jubes eam custodiri, ergo, Domine, « utinam dirigantur viæ meæ, » id est operationes meæ, « ad custodiendas justificationes tuas, » id est cæremonias illas quæ justificant hominem spiritaliter intellectæ.

Ostendi quomodo possint viæ dirigi, scilicet, si ante oculos semper habemus mandata Dei. Continuatio : Dico « viæ dirigantur, quæ viæ diriguntur, » cum perspexero in omnibus mandatis tuis, » id est, per hoc viæ possunt dirigi, si semper habeam mandata tua præ oculis : et « tunc » cum hoc fecero, « non confundar » pro peccatis meis, quod confusibile aliquid faciam, ne de me dicatur : « Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. »

Dico « non confundar, » sed potius « confitebor tibi, » id est, laudabo te « in directione cordis, » id est, in directo corde meo, et justificato a te : non arroganter in corde meo aliquid novi invenio, sed « in eo quod didici » a Spiritu sancto mihi interius loquente, vel a sanctis Patribus « judicia justitiæ tuæ, » scilicet judicia, quibus ipse hos damnat, hos justificat : quæ omnia ipse facit ex sua justitia, licet ab omnibus hoc ignoretur.

Dico « confitebor, » et in obedientia tua perseverabo; et hoc est : « justificationes tuas custodiam, » id est, in custodia mandatorum tuorum, quæ justificant hominem, permanebo : et ut possim permanere et custodire, o Domine, « non me derelinquas usquequaque, » id est, in alia parte. Ideo dicit, « usquequaque, » quia videt diabolus semper paratum subintroire, a quacunque parte Deus subtraxerit gratiam suam.

Beth.

« In quo corrigit. » Huic particulæ præscribitur Beth et interpretatur *confusio*. Quæ littera huic par-

ticulæ bene præscribitur, quia hic docemur quomodo homines de confusione, scilicet de priori vita, educantur et ad veram vitam convertantur.

Littera ad hoc. Continuatio : Dico « custodiam justificationes tuas, » ideo scilicet quia per ipsas justificationes erunt correctæ viæ meæ; et hoc melius ostendit faciendo interrogationem et responsionem, cum dicit : « In quo corrigit adolescentior, » id est stultior et pronior ad peccandum, « viam suam, » id est operationem suam et consuetudinem nequitie suæ, in qua consuevit; ponit excæpatis auditoribus per interrogationem responsionem, cum dicit : « in custodiendo sermones tuos? » quia implet bene operando præcepta tua. Vel, « adolescentior, » id est populus innovatus, et adolescens factus; in quo corrigit viam suam, id est, per quid est ita innovatus, in custodiendo sermones tuos?

Et quia in custodia sermonum est correctio pravæ operationis, ideo « exquisivi te, » id est, legem tuam adimplevi, sed propter aliud, scilicet ut cognitio tui in me multiplicaretur, et hoc « in toto corde meo, » id est, quod nulla cordis particula vacabit ab inquisitione tui, et ideo, Domine, « ne repellas me a mandatis tuis, » sed potius in ipsis voluntatem tuam mihi aperi.

Dico exquisivi, et inventa abscondi et pronuntiavi, et delectatus sum, et exercebor, et considerabo, meditabor, non obliviscar : et per hæc omnia notantur exire de confusione, et valde perfecti esse, sicut in unoquoque octonario debet inveniri perfectio. Littera sic legitur : « In corde meo, » id est, in memoria mea « abscondi eloquia tua, » id est, præcepta tua, diligenter memoriæ commendavi; sed plus notat cum dicit, « abscondi, » scilicet quod non manifestaret ea inimicis, sicut dicitur : « Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas spargere ante porcos (*Math. vii*); » ideo abscondi, « ut non peccem tibi » qui prohibuisti præcepta tua dari canibus.

Ego abscondi, et, o « Domine, doce me » actu ipso « justificationes tuas, » id est, fac me operari sicut exigunt tua præcepta, quæ justificant hominem. Vel, doce me cui debeam revelare præcepta tua, cui non. Ideo sum ausus petere ut doceas, quia tu « es benedictus, » id est, laudatus tuis, et benignus tuis, id est exhibens tuis quidquid opus est.

Inimicis abscondi, amicis vero « pronuntiavi omnia judicia oris tui, » id est, quæ per os tuum, id est Filium tuum, locutus es : non quod omnia judicia Dei aliquis pronuntiare posset, sed quæcunque pronuntiabo judicia Dei sunt. Judicia hic accipit quidquid Deus occulto judicio agit : veluti quod quosdam damnat, quosdam eligit et justificat : et hoc « in labiis meis, » id est, convenientibus meæ operationi : quia quod ore doceo, hoc opere adimpleo.

Dico « abscondi, » et « pronuntiavi, » et propter hæc « delectatus sum in via testimoniorum tuorum, » id est, eundo in testimonia tua adimplenda, « sicut » aliquis carnalis delectaretur « in omnibus divitiis, »

id est, ideo sum delectatus in mandatis tuis, quia A mihi sunt omnes divitiæ.

Non sum tantum delectatus, sed deinceps « exercebor in mandatis tuis » adimplendis, « et considerabo vias tuas, » id est, verum intellectum in præceptis tuis. Bene supponit, considerabo, postquam dixit, exercebor, quia non potest haberi verus intellectus, nisi præcedat bona operatio.

Dico considerabo, et « non obliviscar » cognitos « sermones tuos, » ideo quia semper « meditabor in justificationibus tuis, » id est, præcepta tua in quorum observatione invenitur justitia, semper habebō in assidua meditatione.

Gimel.

« Retribue servo tuo. » Hæc littera bene præscribitur huic parti. Gimel namque *retributio* interpretatur, et in hac parte magna Dei retributio ostenditur, scilicet, quomodo Deus jam exutus de confusione, sicut dictum est, et petentibus ipsum Deum indigentiam suppleat, et ad magnam perfectionem perducat.

Hanc indigentiarum suppletionem ideo retributionem vocamus, quia prius Deus fidelibus suis tribuit, ut velint orare. Pro hac gratia retribuit Deus aliam gratiam eis, scilicet, indigentiarum suppletionem. Continuatio : Dico, meditabor in mandatis, et non obliviscar, et ideo, o Domine mihi « servo tuo, » id est, qui te solum Deum verum meum cognosco, et me servum : « retribue, » id est qui tribuisti ut te cognoscerem, fac mihi aliam retributionem, hanc scilicet, « vivifica me, » id est, facultatem bene operandi, quam perdidisti in primo parente, mihi restitue : « et » sic vivificatus « custodiam sermones tuos, » id est, operabor secundum præcepta tua.

Et me justificato, et jam bene operante, « revela oculos meos, » id est, aufer velamen de interioribus oculis, ut possim plenum intellectum habere de lege tua, « et » tunc « considerabo mirabilia de lege tua, » id est, ea quæ significantur per figuras in Veteri Testamento positas, hoc est, considerabo Christum significatum per agnum occisum, et refectionem Domini corporis, per manna significatum, et alia hujusmodi, quæ a nullo, nisi revelatis a Deo oculis, possunt intelligi.

Ideo debes revelare et vivificare, quia quantum potui me idoneum præparavi, scilicet quia « in terra, » id est, in hoc mundo, « sum incola, » id est, advenam me reputo, et nullam me habere manentem civitatem, sed semper ad veram tendo patriam, et ideo « non abscondas a me mandata tua. »

Et ideo revela, ne abscondas, quia « anima mea concupivit » maximo affectu « desiderare justificationes tuas, » id est, ut ipsa anima mea impletionem sermonum tuorum reficiatur : et hoc non ad horam, sed « in omni tempore, » id est assidue.

« Ideo sic concupivi, ne ita mihi contingeret sicut contigit diabolo et aliis superbis. Quos « superbos » tu « increpasti » comminando æternam poenam, fla-

gellando quandoque in hac vita, in signum futuri iudicii vel supplicii : et ipsi superbi sunt « maledicti, » id est reprobatii : quia ipsi sunt, « qui declinant a mandatis tuis. » Illi dicuntur non superbe peccare, neque a mandatis Dei declinare, qui licet sibi peccandi voluntatem non proponant, tamen carnis fragilitate compellente quandoque peccant. Illi autem superbe peccare, et a mandatis Dei declinare dicuntur, qui ex voluntate animique delectatione peccant, et Dei mandata audire non curant, vel audita conculcant.

Anima mea concupivit, et ne fructum illius concupiscentiæ meæ mihi possint auferre, « aufer a me opprobrium » ne tribulatores possint inducere ad actum peccati, ex quo juste essem opprobrosus et derisus : « et » aufer etiam « contemptum, » ne me a bono incepto revocent, et segnem ad bene operandum efficiant. Hæc merito peto a me auferri, « quia exquisivi, » id est, ex omnibus aliis doctrinis elegi « testimonia tua » ad meam instructionem.

« Aufer » dico, et necesse est, etenim principes, id est potentes hujus sæculi, « sederunt, » id est, studiosi immorati sunt, « et adversum me loquebantur » oppugnantes veritatem quam proponebam, « servus autem tuus » non deficiebat, sed potius « exercebatur in lege tua, » id est, secundum præcepta tua loquendo et operando.

Ideo exercebar, « nam et testimonia tua meditatio mea est, » id est, frequenti meditatione habeo mandata tua, « et justificationes tuæ » sunt « consilium meum, » id est, semper deliberavi apud meipsum mandata complere : qui ante non proponit sequi justificationes Dei, ille cito movetur, si tribulatio superveniat.

Daleth.

« Adhæsit pavimento. » Daleth huic octonario præscribitur, quia *timor* interpretatur. Fidelis namque ille qui loquitur, de confusione jam retractus, jam fugatis indigentis multis, Dei beneficiis repletus.

Attendens tamen corpus humanum semper primum esse ad peccandum, et quasdam importare necessitates peccandi, timet relabi et contra has necessitates orat ad Dominum. Continuatio : Dico « anima mea concupivit, » consilium meum sunt justificationes tuæ, sed tamen « anima mea adhæsit pavimento, » id est, consensit olim corpori ad aliqua illicita : pavementum dicitur a pavire, id est, percutere : quia tunc lapides pavementum dicuntur, quando sunt contusi, et bene planati, ut non offendant pedes, et est subjectum pedibus ambulantium. Per hoc intelligitur corpus humanum, multis jejuniis et aliis afflictionibus sic contusum atque planatum, ut non offendat pedes animæ, et etiam ipsi animæ subjectum est. Sed quia natura corporis, quantumcunque afflicti, semper prona est ad peccandum, ideo etiam si anima consentiat corpori, statim præcipitatur in lapsum : et quia anima adhærens corpori, jam

ducta est in lapsum, ideo, o Domine, « vivifica me, » **A** id est, restitue mihi facultatem, ne anima consentiat corpori : et hoc fac « secundum verbum tuum, » id est, secundum promissionem tuam : quia tu instituisti, ut « qui justus est, justificetur adhuc (Apoc. XII). »

Licet autem pavimento adhæserit, tamen non debes me repudiare, quia tibi peccata mea revelavi : et hoc est : « vias meas, » id est peccata mea, in quibus incesseram, confitendo « enuntiavi » tibi, « et » tu « exaudisti me, » id est, peccata condonasti : et quia jam me exaudisti, dando veniam peccatorum, ideo, o Domine, « doce me justificationes tuas, » id est, fac me operari secundum præcepta tua.

Et postquam me docueris bene operari, « instrue me viam justificationum tuarum, » id est, da mihi verum intellectum in præceptis tuis ; « et » ego sic instructus, « exercebor » multiplici operatione « in mirabilibus tuis, » id est, in spiritualibus operibus et gratiis, per figuras veteris legis intellectis.

Alia necessitas corporis, pro qua timendum existimat fidelis qui loquitur. Continuatio : Dico « exercebor, » sed quandoque « anima mea dormitavit, » id est, aliquantulum pigra fuit, et hoc « præ tædio » jam divinum verbum fastidio habebat, sed tu, Domine, « confirma me » ne deinceps in tædium incidam : confirma dico « in verbis tuis, » id est, impletionem mandatorum. Cum dicit, « dormitavit, » notat eum levius peccasse, quam diceret, dormivit.

« Confirma » dico, et ut possim confirmatus permanere, « viam iniquitatis, » id est diabolus, qui est via omnis iniquitatis, « amove a me » ne possit mihi prævalere, et in tædium retrudere, et in aliquod vitium mergere : « et de lege tua miserere mei, » id est per misericordiam da mihi implere quæ præcipiuntur in lege tua.

Et debes a me viam iniquitatis amovere, quia ego « elegi viam veritatis, » id est, Christum imitari, et legem ejus sequi : et « non sum oblitus judicia tua, » sed semper ea mecum tractavi.

« Non sum oblitus judicia tua, sed potius « adhæsi » quia firmus et stabilis fui, « testimoniis tuis, » id est præceptis tuis, quibus voluntatem tuam testaris : et ideo, « o Domine, noli me confundere, » id est, confusibilem reddere, sed fac me consummare quæ incepi, ne dicatur de me : « Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. »

Non tantum adhæsi testimoniis tuis, sed etiam « cucurri, » id est, expedite operatus sum « viam mandatorum tuorum, » id est mandata tua, quæ sunt via ad vitam : et hoc ideo, « cum, » id est, quia « dilatasti cor meum, » id est, ampliasti charitate, patientia, longanimitate, et similibus virtutibus.

He.

« Legem pone. » In hoc octonario petit fidelis ille qui loquitur, ut Christus veniat per novam legem suam, scilicet non solum per præcepta, sed et per gratiam adjutricem, et sensum præceptorum demon-

strantem eis statuat : et ideo bene præscribitur huic parti, He, quæ littera interpretatur esse, quia in lege Christi invenitur verum esse, et vita animæ reformatur : et videtur vox illorum esse qui præsentem adventum Christi expectabant, et magno desiderio exoptabant. Ordo quoque bonus est, quia postquam ostendit se conversum, et amotis indigentis, Dei beneficiis repletum, contra necessitates quas corpus importabat, ostendit confirmatum se, et petit sibi legem dari, id est, ipsum Christum, quem videt sufficientem ad omnem justificationem.

Continuatio : Dixi noli me confundere, sed potius « pone mihi legem, Domine, » hanc scilicet, « viam justificationum tuarum, » id est ipsum Christum qui est via per quam justificantur fideles. Pone mihi legem, ut ad imitationem ipsius vitam meam possim dirigere : pone dico legem, « et » ego « exquiram eam, » legem scilicet, ut in ea possim voluntatem Dei invenire : et hoc non ad horam, sed « semper. »

Dico « exquiram legem : » et ut possim exquirere, « da mihi intellectum, et » per hoc « scrutabor legem tuam, et » inquisitam « custodiam illam » adimplendo opere : custodiam dico « in toto corde meo » quia omnes vires ponam, ut possim mandata adimplere.

Dico « custodiam, » et ut custodire valeam, me positum « in semita mandatorum tuorum, » id est, in imitatione Christi, qui est semita recta, scilicet et angusta via : « deduc, » id est, fac semper promoveri ad Christi majorem imitationem, « quia ipsam » semitam « volui, » id est, ipsum Christum propter suam propriam dignitatem dilexi. Vel semitam accipiamus arctiora mandata, quia « in custodiendis illis est retributio multa. »

Et ut possim velle, tu « inclina, » id est, humili « cor meum in testimonia tua » complenda, « et non in avaritiam, » id est, ut non observem mandata tua propter aliquod terrenum commodum.

Dico, non inclines in avaritiam, sed potius « averte oculos meos » interiores, « ne videant vanitatem, » id est, ne delectentur in his terrenis, quæ vana sunt et caduca, sed potius, « in via tua vivifica me, » id est, conforta liberum arbitrium, et spernere fac terrena et amare cœlestia.

Averte oculos, inclina cor, etc., « et statue, » id est, stabile fac « eloquium tuum, » id est, fac ut stabiliter impleam ea quæ præcipis : fac mihi dico « servo tuo » et ideo sum dignus ut hæc mihi facias : et hoc in timore tuo, » id est, per hoc quod ego timeo te judicem, et te diligo. Qui enim sic Dominum timent, mandata ejus adimplent.

Statue eloquium, et « amputa, » id est, aufer « opprobrium meum, quod suspicatus sum, » id est, opprobrium suspensionis. Sæpius enim in suspensione deceptus sum, suspicando eum bonum qui malus est, et e converso : ideo dico « amputa, » quia etsi ego veritatem non possim cognoscere, tamen placet mihi veritas : et hoc est : « quia judicia tua, » id est, ea

quæcumque tu disponis occulto iudicio tuo « sunt A jucunda, » id est, amœna sunt mihi flagella quæ tu mihi ad correctionem immittis.

Dixi, « amputa opprobrium, » deduc, et quæcumque petivi fac : et ecce quidquid petivi habeo : et hoc est : « ecce concupivi mandata tua » adimplere : et qui sic cupit securus esse potest, quia obtinebit quod petit : dico concupivi, et de reliquo, Domine, « vivifica me, » id est, fac me perseverare in mandatis tuis : me dico positum « in æquitate tua, » id est, agentem secundum mandata tua, quæ solam æquitatem præcipiunt.

Vau.

« Et veniat. » In hac parte petit fidelis qui loquitur, qui jam in adventu Christi ipsius legem suscepit, ut ipse Christus sit ei contra hæreticos, atque contra persecutores præsidium, qui statim in illos insurgunt, qui legem Christi recipiunt : et ideo huic octonario bene præscribitur Vau, quod interpretatur ipse, per quod Christum egregium adiutorium intelligimus, quem iste in hoc octonario postulat adiutorem.

Continuatio : Vivifica me dico, « et veniat super me, » id est, ita ut sit caput. Vel, super me, id est de cœlestibus veniens, « misericordia tua, Domine, » et quam postulet misericordiam, determinat, scilicet, « salutare tuum, » id est, Filius tuus qui salutem facit omnibus, qui sit mihi contra impugnatores præsidium. Vel, « secundum eloquium tuum » veniat, id est, instruat me de lege tua.

« Et » si ita veniet, tunc « respondebo verbum, » C scilicet filium tuum, « exprobrantibus mihi » ipsum filium, scilicet si aliquis exprobraverit mihi, Christum non Filium Dei, sed solum hominem crucifixum, etc., ostendam ei per rationes Filium Dei eum fuisse, et coæternum : et ideo sic respondebo, non quod confidam in viribus meis, sed « quia speravi in sermonibus tuis, » qui sunt mihi bona arma, qui dixisti : « Cum steteritis ante reges et præsides, nolite præmeditari quid respondeatis : dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini (Matth. x), » et iterum : « Dabo vobis os et sapientiam (Luc. xxi).

Contra hæreticos respondebo : et, o Domine, provide ne per tribulationes auferatur mihi verbum tuum, et hoc est : « et ne auferas de ore meo, » id est, ne permittas auferri per tribulationes, vel per blanditias, « verbum veritatis, » id est prædicationis, ut ego nunquam sileam apud quosvis prædicationem divini verbi : nec ad horam permittas auferri propter tribulationem sicut fecisti Petro, qui ad vocem ancillæ veritatem negavit (Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; Joan. xviii) : nec permittas « usquequaque, » id est, omni modo, omni tempore : nec debes auferre, « quia » ego « in iudiciis tuis, » id est in tribulationibus quas mihi per iudicia tua infers, « supersperavi, » id est, majorem fructum speravi, quam possit aliqua temporalis tribulatio promereri : Unde Apostolus : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam (Rom. viii). »

Dico, « ne auferas, » et « accepto ipso Christo mihi in præsidium, » custodiam legem tuam semper, id est, « in sæculum et in sæculum sæculi. » Legem Dei in hac vita custodit, qui proximum diligit, et pro inimicis orat, et similia. In alio sæculo custodimus legem, quam nunc habent angeli, quia tunc, ut modo angeli, communiter laudabimus Deum, et etiam fratres nostros diligemus, sicut dicitur : Caritas nunquam excidet (I Cor. viii).

Ego dico « custodiam, et etiam jam custodivi. Hic notat se accepisse illud quod petebat superius, scilicet adventum Christi custodiam : et hoc est : « ambulabam » de virtute in virtutem, accepto Christo hospite, existens « in latitudine, » id est, in multiplicitate charitatis et scientiæ : latitudine dico, ideo mihi data, « quia mandata tua exquisivi. »

« Respondebo exprobrantibus mihi verbum, » et etiam respondi ; et hoc est « et loquebar, » id est locutus sum, positus « in testimoniis tuis, » id est præceptis tuis : nec tantum in conspectu populi, sed « in conspectu regum, » id est principum mundanorum, prædicans verbum Dei ; « et non confundebar, id est, non erubesceram pro scandalo crucis. Vel, « non confundebar, » quod ego cederem eis, vel etiam tacerem pro eis.

« Loquebar et meditabar in mandatis tuis, » id est, cogitabam frequenter quomodo ea completerem, in quo notatur contemplatio : et hoc non faciebam coactus, sed quia « dilexi » ea mandata, ideo complevi.

Et non tantum meditabar, sed etiam opere complevi ; et hoc dicit : « et levavi manus meas, » id est, operationes meas extuli « ad mandata tua » complenda, « quæ dilexi, » quasi quod verbo docui, opere complevi : et hic notatur vita activa. Dico « levavi, » et hanc operationem perseveranter implevi ; et hoc dicit : « exercebor in justificationibus tuis, » id est, studebo ut eas sine omni dilatione possim implere.

Zain.

« Memor esto. » Justus qui legem Christi suscepit, et etiam ipsum Christum adiutorem contra hæreticos et persecutores, jam per hoc spem habet æterni boni. Orat in hoc octonario de completionem illius spei, et ideo bene præscribitur huic particula Zain, quod interpretatur ductæ, vel huc, quia per hoc utrumque intelligimus, nos non habere hic manentem civitatem.

Continuatio : Exercebar, quia tu dedisti mihi spem in verbo tuo, id est, in promissione tua, qui dixisti : « Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii). » Et illius « verbi tui esto memor servo tuo, » id est, ad honorem servi tui, complepdo quæ promisisti, qui oblitus videris quandiu distulisti « in quo » verbo « dedisti mihi spem » æterni boni.

Quod « hæc » spes « consolata est me in humilitate mea, » id est, in defectione primi parentis. Spes quidem, de qua hic agit, operatur in nobis patientiam

tiam contra adversa, et probationem in adversis. Vel in hoc « consolata est me in humilitate meâ, » id est, in tribulationibus, quia propter spem illam tribulationes illatas sustinui. « Consolata est » dico, « quia eloquium tuum, » id est, mandatum tuum, « vivificavit me, » id est, dedit mihi vitam animæ. Qui enim vivificatur implendo mandata Dei, securus per hoc de æterno bono, jucunde miseras hujus sæculi sustinet.

Bene dico quod « eloquium tuum vivificavit, » quia cum inimici instarent, ego non defeci; et hoc est: « superbi inique agebant, » scilicet, mihi sine causa mala inferendo, « usquequaque, » id est, omnibus modis quibus poterant; ego « autem non declinavi a legē tua, » id est, nullo modo pro eis cessavi.

Et quare non declinavi? Quia, o « Domine, memori tui iudiciorum tuorum » factorum « a sæculo, » scilicet, consideravi quod Deus a primo justo obedienter remunerat, negligentes damnat. Vel, « iudiciorum a sæculo, » scilicet quod a sæculo, id est quod a primo justo, quia a domo Dei iudicium incipit, juste iudicas illos laborare, quos in alio sæculo vis remunerare. Unde dicitur: « Flagellat Deus omnem filium quem recipit (Heb. xii). » Et Salomon: Qui non erit in numero flagellatorum, excipietur de domo filiorum: « et » quia talia cognovi tua esse iudicia, ideo « consolatus sum » in tribulationibus meis.

« Consolatus sum » de me, sed de peccatoribus dolui; et hoc est: « defectio, » id est, afflictio, « tenuit me, » afflictio et dolor dico, habita « pro peccatoribus: » non quia mihi mala inferentibus, sed quia « derelinquentibus legem tuam. »

Pro illis deficiebam, sed ut a me omne tædium auferrem, cantabam Domino psalmos et hymnos in corde meo; et hoc est: existenti « in loco peregrinationis meæ, » in hac vita, qua me peregrinum esse cognosco, « erant mihi cantabiles justificationes tuæ, » id est psalmi et hymni, qui hominem iustificat pure cantantem, juxta illud Apostoli: « In hymnis et psalmis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo (Col. iii). »

Ideo justificationes fuerunt cantabiles, quia, o « Domine, in nocte, » id est, in tempore persecutionis, « fuit memor nominis tui, » id est, cognovi te esse Dominum, me servum, et justum esse quod Dominus corrigat; « et » ideo « custodivi legem tuam, » id est, patientiam Jesu, quæ in lege præcipitur.

Et « hæc » nox, id est, tribulatio, « facta est mihi » non pro commisso meo, sed « quia exquisivi justificationes tuas » eas implere desiderans. Nota quod « hæc » non potest referri ad legem hoc in loco, quia, testante Augustino, in Græca translatione est lex masculini generis: istud vero pronomen « hæc » illic habetur feminini: quare ergo necessario ad « nox » secundum hoc quod significat peregrinationem, refertur.

Metaph.

« Portio mea, Domine. » Hæc littera interpretatur pavor, quæ bene præscribitur huic octonario, quia

hic fidelis qui loquitur ostendit magnum suum pavorem et sollicitudinem, scilicet se multum sollicitum inquirere et laborare quomodo ad rem speratam possit pervenire. Nota quia pavor est cordis trepidatio, non proveniens ex fortitudine.

Continuatio: Ideo exquisivi justificationes tuas, quia, o « Domine » tu es « portio mea, » scilicet, non elegi mihi in partem aurum, vel aliquid mundanum, sed te solum, qui es vera via ad beatitudinem: et quia te in partem elegi, ideo « dixi, » id est, deliberavi apud me ipsum, « custodire legem tuam, » id est, quod ego custodiam legem tuam complendo.

Nec tantum dixi, sed etiam « deprecatus sum faciem tuam » dari mihi, ut præsentem te videam facie ad faciem (I Cor. xiii), et cognoscam sicut cognovissum: et hoc non parum sum deprecatus, sed « in toto corde meo, » id est, in tantum quod cor meum vacaret ab omnibus aliis, et tuam faciem obtinere quæreret: et ut ego ad illam faciem possim pervenire, « miserere mei, » id est, per misericordiam tuam condona mihi peccata, et confer mihi spiritualis gratias, « secundum eloquium tuum, » id est promissiones tuas.

Et ut ostendat se dignum cui iure fiat misericordia, ostendit se conversum a perversa via, non ex levitate, sed magna cogitatione. Continuatio: Ideo, precor, miserere, quia « vias, » id est opera, « meas, » id est, quæ secundum me ago, quæ semper sunt in peccatis, « cogitavi, » id est, diligenti ratione inquisivi, et malas cognovi, et ideo « converti pedes meos, » id est affectiones meas, « in testimoniam viam » complenda.

Dico « converti, » sic quod etiam si veniant mala, « paratus sum ut custodiam mandata tua; » sed quia paratus sum, ideo cum mala veniunt, « non sum turbatus. »

Contra quid paratus? Contra peccata vel tribulationes, quæ me undique circumvallantes, volunt illaqueare; et hoc est quod dicit: « Funes peccatorum, » id est peccata, scilicet suggestiones carnis, quæ sunt funes quibus ligatur peccator, ne possit extendere se ad bonos actus: « Illi funes » sunt me circumplexi, « quia circumdant ex omni parte, » et tamen « legem tuam non sum oblitus, » sed semper eam in mente habui. Unde Apostolus: « Video aliam legem in mente mea, repugnantem legi carnis mee (Rom. vii). » Vel funes possumus dicere tribulationes, quibus illaqueantur homines; « peccatorum, » id est, quos funes peccatores immittunt.

Dico « non sum oblitus, » sed potius « media nocte surgebam ad confitendum tibi. » Ad litteram: Surgunt enim religiosi viri in nocte ad laudandum Deum, ex hoc loco facientes sibi exemplum, et quia media nocte percussis Ægyptiis, liberavit Dominus populum suum (Exod. xiii). Item, quia media nocte processerunt virgines illæ obviam sponso (Matth. xxv). Item quia media nocte dicitur, quod surrexit Dominus (Matth. xxviii). Item quia media nocte venturus est iudicare, quod tamen ignotum est: sed etiam ex verbis Evangelii perpendunt quidam, ubi

dicit : « Media nocte clamor factus est (*Math. xxix.*) » Vel ad allegoriam sic : « media nocte, » id est, in majori tribulatione non pigritabar, sed surgebam, id est, ad bene operandum me erigebam, et in bona operatione ad contendendum, id est, ad laudandum te, intendens « super iudicia justificationis tuæ, id est, quod per flagella, quæ iudicās et permittis tuis inferri, fideles tuos justificās : vel, « justificationis tuæ, » id est, quæ per iustitiam immittis.

Quid per singula? « Particeps ego sum omnium : » non dico Christi, quia præsumptio videretur, sed omnium timentium te : » sic « timentium » dico, ut custodientes sint mandata tua, hoc est : » et custodientium mandata tua. » Cum dicit se participem, innuit nobis intelligendam unionem Ecclesiæ, qua omnes sunt ligati vinculo fidei et charitatis.

Et per hæc omnia, o Domine, ostendo meam sollicitudinem, et tu, Domine, doce me justificationes tuas, » id est, fac me assuescere in mandatis tuis, et perseverare : et ideo secure hoc peto, quia « terra, » id est, universus mundus, « plena est misericordia tua, » quia per totum mundum jam fideles per misericordiam justificabuntur.

Teth.

« Bonitatem. » In hoc octonario ostendit fidelis qui loquitur, se non tantum patienter sustinere adversitates quæ sibi veniunt, imo jucundas esse : et ideo bene præscribitur ei hæc littera Teth, quæ interpretatur *bonum*, id est, jucundum, quia huic fidei jucundæ sunt tribulationes quæ inferuntur. Vel interpretatur *exclusio* : hic autem exclusit fidelis qui loquitur, per suam patientiam, omnem tristitiam, et congruo ordine procedit : postquam enim aliquis in spe est constitutus, et ad perveniendum ad rem speratam sollicitus, restat ut quæcumque mala eveniant, patienter sustineat.

Ideo secure dico, « doce me justificationes, » quia tu jam cepisti : et hoc est : « bonitatem, » id est, bonas videri « fecisti » tribulationes « cum » me « servo tuo, » o Domine : » ideo dico tecum quia ipse quantum valet ex parte sua operatur, et hoc « secundum verbum tuum, » id est, secundum legem tuam, quia lex ipsa me instruit ad hoc ut mihi jucundæ sint tribulationes.

Tu jam docuisti bonitatem, et adhuc, Domine, id est de reliquo, « doce me bonitatem, » id est, fac me talem, ut per amplitudinem charitatis jucundæ sint mihi tribulationes : « et » ut possim illam habere bonitatem, doce « disciplinam, » id est, mitte tribulationem ad meam correctionem : « et » ut illam suscipiam disciplinam, id est, ad correctionem mihi datam intelligam, doce me « scientiam, » id est, cognitionem visum rerum, ut intelligam in peccatis me esse corruptibilem et miserum, et non posse ab his malis liberari, nisi per disciplinam tuam : et ponuntur ista retrogrado ordine : prius enim est scientia, deinde disciplina, ex qua procedit bonitas. Ideo dico « doce, quia in mandatis tuis credidi, » in

quibus et bonitas, et scientia, et alia huiusmodi permittuntur.

Ideo, precor, doce disciplinam, quia « ego deliqui, » a quo delicto non poteram liberari nisi per disciplinam : « deliqui » dico « priusquam humiliarer, » id est, priusquam flagellis tuis me corripes : et « propterea » quia me humiliasti, « custodivi eloquia tua, » id est, implevi mandata tua.

Et quia per tribulationem me fecisti custodire eloquium tuum, ideo « bonus es tu, et in » hæc « tua » tanta « bonitate doce me justificationes tuas, » id est, fac me assuetum in mandatis tuis, ut si veniant mihi tribulationes, jam non commovear.

Et necesse est ut doceas, quia « iniquitas superborum est multiplicata super me, » id est, plures inferunt tribulationes quam humanitas possit sustinere : « Ego autem » per hæc omnia non sum fessus, sed potius « scrutabor mandata tua » et hoc non parum, sed « in toto corde meo. »

Multiplicati sunt, et hoc obstinato animo ; et hoc est : « cor eorum, » quod deberet esse molle et misericordia erga comparēs commoveri, « est coagulatum, » id est induratum « sicut lac, ego vero » inter hæc omnia « legem tuam meditatus sum, » id est, in frequenti meditatione habui mandata tua, per quæ contra obstinatos resistebam.

Et quia legem tuam meditatus sum, ideo placuit mihi quod me humiliasti ; et hoc est : « bonum mihi quia humiliasti me, » id est, jucundum est mihi, quod tribulationes mittendo me afflixisti ; et hoc est : Bonum mihi immissa tribulatio, « ut discam justificationes tuas » impletionem et cognitionem.

Ideo dico quia ipsa humiliatio, quæ legem docet, sit bona, quoniam ipsa lex, quæ per ipsam humiliationem habetur, placens est et jucunda ; et hoc est : « bonum mihi lex oris tui, » id est, Evangelium, quod tuo ore, id est Filii tui, locutus es, bonum dico « super millia auri et argenti, » id est, super quantacumque divitias hujus sæculi.

Iod.

« Manus tuæ. » Huic octonario præscribitur Iod, quod *principium* vel *scientia* interpretatur, quia fidelis qui hic loquitur, præcatur Deum ut eum reducat ad principium suum, in quo creatus fuit, scilicet faciat ut immortalitati et impassibilitati conferat beatitudinem scientiæ, in qua creatus fuit, a qua cognoscit se dejectum per primi parentis inobedientiam.

Continuatio : Ideo bonum est quod humiliasti, ut per hoc revertar ad principium in quo me creasti ; et hoc est : O Domine, manus tuæ, » id est operatio tua, « fecerunt me, » quantum ad animam, « et plasmaverunt me, » quantum ad corpus. Licet Deus omnia fecisset, creatio tamen hominis attribuitur manibus Dei propter dignitatem : et quia me fecisti, cum non statim possim redire ad illam perfectionem in qua me creasti, « da mihi intellectum, » id est, illumina rationem meam, « ut » per hoc « discam

mandata tua, » id est, intelligam et impleam; per A. quæ præcepta tandem potero redire ad perfectionem mei principii.

Ideo debes illuminare intellectum, quia « qui timent te, » id est sancti viri, fideles tui, « videbunt me » sic illuminatum, « et » inde « lætabuntur » et item propter hoc debes dare intellectum, « quia » ego « in verbo, » id est, in Filio « tuo, supersperavi, id est, magis a Filio tuo speravi bonum, quam meum meritum posset promereri. Vel, in verba tua, id est, in impletionem verborum tuorum supersperavi. Vel, si hoc fructu peto ut des mihi intellectum, quia qui timent te modo servili timore, videbunt me, id est, attendent me illuminatum, et de peccatore justificatum, et facti imitatores lætabuntur.

Ideo peto ut des intellectum, quo possimus reverti B ad nostrum principium, quia cognosco patres et nos filios per inobedientiam ab illa dignitate dejectos esse: et hoc est, o « Domine, » ego cognovi quia iudicia tua, » scilicet, quod primos parentes passibiles et immortales fecisti et miserix subditos, sunt « æquitas, » id est juste facta: « et » etiam « me humiliasti, » id est, in istis miseriis afflixisti, et hoc « in veritate tua, » id est, tuo justo iudicio.

Per istud iudicium sumus in miseriis, sed contra illas miseras « fiat misericordia tua » mihi « servo tuo, ut consoletur me » in miseriis: et hoc peto « secundum eloquium tuum, » id est, promissiones tuas, qui dixisti: Convertimini ad me, et ego revertar ad vos. Et alibi: « Viduam ejus benedicam, pauperes ejus saturabo panibus (Psal. CXXXI). » Viduam intelligit Ecclesiam. C

Fiat misericordia ad consolandum inter mala, et etiam veniat misericordia, quæ facit nos vivere æterna vita; hoc est: « veniant mihi miserationes tuæ, » id est effectus piæ affectionis et misericordiæ tuæ, « et » per ipsam « vivam » æterna vita, reductus ad dignitatem mei principii, « quia lex tua meditatio mea est » id est, semper meditor de impletionem tuæ legis.

Mihi veniant miserationes, « superbi » autem « confundantur, » id est, erubescantiam habeant de peccatis suis, « quia iniquitatem in me fecerunt » et hoc « injuste » sine commisso meo, « ego autem exercebar, » id est, exercebor « in mandatis tuis » adimplendis. D

Confundantur superbi, et per hoc fiant « timentes te » et inquirentes testimonia tua, et sic « convertantur mihi, » hoc est, convertantur ita, quod sint similes mihi: « et qui noverunt testimonia tua » cognitione, licet non etiam cogitatione, convertantur mihi.

Dico veniant miserationes ut vivam, et ut vivere possim, « fiat cor meum, » Domine, « immaculatum » per remissionem peccatorum « in justificationibus tuis, » id est, « ut » per impletionem præceptorum « non confundar » cum impiis, quando dicitur eis: « Discedite a me, maledicti, » etc. (Matth. XXV).

Caph.

« Defecit in salutari. » In hoc octonario ostenditur fidelis qui loquitur, jam fessus longa militia, cupiens dissolvi et quiescere cum Christo, nec tamen adhuc recusans laborem: et ideo bene ei Caph præscribitur, quod interpretatur *incurvatus*. Congruus ordo videtur, ut qui jucundas habuit passiones, legem Dei obtinuit jugi meditatione, ut jam quiescere et principium naturale obtinere desideret.

Continuatio: Ideo opto ut veniant mihi miserationes tuæ, et vivam æterna vita, quia « anima mea » præ desiderio mei principii « defecit » ab omni jucunditate præsentis, eundo « in tuum salutare, » id est, Filium tuum: scilicet, ideo vilipendo hæc terrena, ut perveniam ad æternitatem, quam jam obtinet nostra natura in Domino nostro Jesu: « et in verbum tuum, » ipsum Filium, quem ante vocavi salutare, « supersperavi, » id est, majorem mercedem meæ militiæ obtenturum me credidi, quam posset humanus homo promereri. Unde Apostolus: « Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. VIII). »

Anima defecit ab omni appetitu terrenorum, et etiam « oculi mei » interiores, scilicet ratio bene illuminata, « defecerunt » ab omni consideratione et delectatione terrenorum, tendentes « in eloquium tuum, » id est, ad intuitionem tui eloquii, scilicet Filii tui, quo tu voluntatem tuam ostendis et eloqueris. Vel, « eloquium tuum, » id est, præceptum tuum: « oculi » dico « dicentes, » id est, tractantes apud se, « quando consolaberis me, » id est, quando perduces me ad optatum principium, ut cum Christo jam requiescam.

Ideo opus est mihi consolatione, quia hic mali per multa flagella me volunt a bono retrahere; et hoc dicit: « quia factus sum sicut uter in pruina: » comparans se utri, quod est corium mortui animalis, innuit suam mortificationem, scilicet quod jejunando et vigilando, et aliis similibus modis, carnem suam mortificet: et sicut uter bene retinet infusum liquorem, ita ipse bene custodiet infusam sibi prædicationem, et a Deo commissam: et sicut uter positus in pruina contrahitur et siccatur, ut jam liquorem commissum conservare non possit, ita fidelis iste positus inter malos, frigore infidelitatis et turpis vitæ maculis astrictos, multis persecutionibus cogitur dimittere et fundere liquorem divini verbi sibi commissi: et licet ita sim factus « sicut uter in pruina, » tamen « justificationes tuas, » id est præcepta tua, quibus homines justificantur, « non sum oblitus, » quin semper ea custodirem et adiuplerem.

Et quandoquidem, o Domine, sum factus sicut uter, ergo « quot sunt dies servi tui, » id est, quando patiar ego istas miseras? id est, « quando facies iudicium? » scilicet separationem, quod jam non possint mihi nocere, « de persequentibus me » qui in hac vita nobis sunt commixti et cohabitantes.

Et opus est ut facias iudicium, quia « iniqui nar-
raverunt mihi fabulationes : » in hoc comprehendit
omnes rationes quibus hæretici et alii mali volunt
justum reddere participem perversitatis : « sed » ea
« non » fuerunt mihi complacita « ut lex tua » est
mihi.

Ideo quia « omnia mandata tua » sunt « veritas, »
id est, a me vera esse comprobata, cum dicta eorum
fabulationes habeam : et cum non possint erga me
fabulationibus suis proficere, ipsi « iniqui sunt me
persecuti » multa mala inferendo, ut saltem per hoc
me suæ voluntati subjicerent ; sed, tu Domine, « ad-
juva me. »

Et opus est ut adjuves, quia « me consummave-
runt in terra, » id est perfecte reddiderunt me in
amorem terrenorum, sicut ipsi volebant : ita tamen,
quod « paulo minus, » id est parum deficit quin me
in amorem terrenorum involverent. Vel, in terra, id
est in hac vita paulo minus consummaverunt, id est
fere interfecerunt me, « ego autem non dereliqui
mandata tua. »

Non dereliqui mandata tua, et ideo, Domine, de fu-
turo « vivifica me, » id est fac me perseverare in
mandatis tuis : neque hoc peto confusus meis meri-
tis, sed « secundum misericordiam tuam : » et sic vi-
vificatus, « custodiam testimonia oris tui, » scilicet,
præcepta evangelica.

Lamed.

« In æternum, Domine. » In hoc octonario osten-
ditur quod justus ille, qui modo ostendit se afflictum,
cum intelligit Deum nondum velle perducere ad re-
quiem optatam, non recusat, sed se ad labores susti-
nendos hic paratum ostendit : et ideo præscribitur.
huic octonario Lamed, quod interpretatur *cor servi-
tutis*.

Continuatio : Ideo bene debeo custodire testimo-
nia tua, Domine, quia « Verbum tuum, » id est Filius
tuus, « permanet in cælo, » id est in cælestibus crea-
turis et « hoc in æternum. » Vel ideo debet custo-
dire, quia etiam angeli custodiunt : et hoc est : Ver-
bum tuum, id est impletio mandatorum tuorum, per-
manet in cælo, id est in angelis, quia Dei mandata
semper adimplent, et hoc in æternum.

Et non tantum in cælo, sed etiam « veritas tua, »
id est Filius tuus, permanet « in generatione » prio-
rum justorum, « et generationem » justorum Novi
Testamenti. Vel, veritas, id est, ipsa lex tua, perma-
net a generatione in generationem, id est a princi-
pio usque ad finem mundi : sicut in Abel et in aliis
sanctis viris « fundasti, » id est, stabilem posuisti
« terram, » id est Ecclesiam, « et permanet » quia
nunquam ulla poterit prorsus tribulatione deleri.

Et non tantum terra, id est, communis Ecclesia
tua dispositione est fundata, sed etiam « dies, » id
est sapientiores viri, et illustriores in Ecclesia, qui
alios illuminare possunt, « perseverant ordinatione
tua » contra fluctus mundi, bene dico diem tua disposi-
tione perseverare, terram autem fundatam esse, etc.,

PATROL. CXVI.

A « quoniam omnia serviunt tibi » in quo apparet te
esse omnipotentissimum.

Tu talis es qui diem ita ordinasti, terram statui-
sti, et lex tua talis est, « quod nisi ipsa lex tua me-
ditatio mea esset, » perirem in persecutione inimi-
corum « tunc, » id est, quando inimici persequuntur,
« perissem in humilitate mea forte, » ideo dicit quasi
per liberum arbitrium suum se habere hoc, ut eis
cederet, vel non cederet.

« In æternum. » Præmissis quibusdam causis,
quare debeat Deo servire, ostendit se cor servitutis
habere. Continuatio : Quia meditatione tuæ legis me
a perditione liberasti, et cætera prædicta fecisti, ideo
« non obliviscar justificationes tuas in æternum, »
id est per totam vitam meam, « quia in ipsis justifi-
cationibus vivificasti me, » liberando a conformi-
tate malorum, et conferendo virtutes.

Et quid per singula? « Tuus sum ego, » id est
serviens tibi per omnia, et ideo « salvum me fac, »
perducendo ad æternitatem, « quoniam justificationes
tuas exquisivi » ad intelligendum et complen-
dum.

Et necesse est ut salves, quia « peccatores expec-
taverunt me, » scilicet opportunum tempus, et ido-
neas deceptiones querendo, ad hoc « ut me perde-
rent; » sed tamen ego « intellexi testimonia tua »
per quod contra hæreticos me munivi.

Et in ipsis testimoniis intellectus, scilicet « vidi
finem omnis consummationis » virtutum, scilicet co-
gnovi æternitatem esse finem, ad quam perveniatur
ex perfectione virtutum, et ideo « mandatum tuum »
speciale, scilicet de charitate, fuit mihi « nimis la-
tum, » id est multum, quia ut possem pervenire ad
æternitatem, dilatavit me usque ad inimicorum di-
lectionem. Vel aliter : in mandatis quæ dilexi, vidi
finem omnis consummationis, id est cognovi quod
omnis consummatio et perfectio sæcularis habet fi-
nem, sed mandatum tuum, id est præceptio chari-
tatis, est nimis latum, id est dilatatur usque in æter-
num; unde Apostolus : Charitas nunquam excidet.

Mem.

« Quomodo dilexi. » In hoc octonario ostenditur
ille fidelis qui loquitur, intimo amore legem Dei di-
ligere, et ideo super omnes inimicos quantumcunque
astutos se in lege Domini intellectum habere, et
ideo præscribitur huic parti Mem., id est *viscera*,
per quod amorem intimum intelligimus. Ordo quo-
que bonus est. Postquam enim aliquis nactus cor
servitutis, si intimum amorem adhibeat legi, ad ma-
gnam perfectionis cumulum perveniet.

Continuatio : Mandatum tuum est nimis latum, et
« legem tuam » dilexi, et, « Domine, quomodo di-
lexi? » Quasi non possum ostendere quantum dili-
gam : ostendit tamen quædam indicia suæ dilectio-
nis, cum dicit : « Tota die meditatio mea est. »

Et quia sic dilexi, sic in meditatione habui, ideo
« fecisti me prudentem mandato tuo super inimicos
meos » id est plus intellexi de lege tua quam inji-

mici : ideo dico super inimicos, (quia) mandatum tuum (est mihi in æternum,) id est ducit me ad æternitatem, quod non facit inimicis.

Non tantum super quoslibet inimicos me fecisse prudentem, sed etiam (super omnes docentes me intellexi,) id est super scribas et pharisæos et quoslibet alios, qui me sectam erroris volebant docere : ideo sic intellexi, quia assidue cogito de mandatis tuis : et hoc est, (quia testimonia tua meditatio mea est.)

Et inter cæteros doctores (intellexi super senes,) id est super antiquiores et altiores sapientes, et hoc ideo, (quia mandata tua quæsi.)

(Super senes intellexi,) et (prohibui pedes meos,) id est affectiones meas, (ab omni via mala) eorum : ad hoc prohibui, (ut) opere (custodiam verba tua.)

(Custodiam,) et (non declinavi a iudiciis tuis,) quia ita etiam custodi, quod in nullo deviarem a præceptis tuis. Ideo non declinavi, (quia tu legem posuisti mihi) quæ me cohiberet perseverare in mandatis tuis.

Dico intellexi, et implevi, et aliis annuntiavi, in quo fuerunt (eloquia tua) dulcia (faucibus meis,) et (quam dulcia,) id est, infinite fuerunt dulcia : dulcia dico (super mel ori meo, id est plus quam mel sit dulce mihi gustanti.

Eloquia fuerunt mihi dulcia, et (propterea viam iniquitatis odivi) illam (omnem ;) et ut hoc bonum comprobetur, ostendit auctoritatem præceptorum Dei, cum dicit : (a mandatis tuis,) o Domine, hoc (intellexi) quod viam iniquitatis odire debeam, et ideo odivi.

Nun.

(Lucerna pedibus.) In hoc octonario agitur de humilitate, quia ostendit se justus qui loquitur ex se nihil habere, sed omnia a Deo, etiam initium bonæ voluntatis, et ideo præscribitur huic parti Nun, quod interpretatur *unicus*, vel *pascua*, quia unus et solus est Deus, a quo recipit quidquid boni habet, et ipse idem ei est pascua, et plena refectio. Ordo quoque bonus est. Postquam enim ostendit se habere eor servitutis, et per intimum amorem assecutum se legis intellectum, etiam se a iudiciis Dei non declinare, et viam iniquitatis habuisse odio : hæc omnia non sibi, sed gratiæ Dei attribuit.

Continuatio : Super senes intellexi, a iudiciis autem non declinavi, viam iniquitatis odio habui, et hæc omnia non viribus meis, sed quia (Verbum tuum,) id est divinum mandatum, est factum (lucerna,) id est illuminatio qua possum mihi a laqueis diaboli cavere, quos mihi tendunt in tenebris hujus vitæ. Lucerna dico (pedibus,) id est affectionibus (meis) et voluntatibus, per quas anima nostra jam incedat ad bene operandum, quia nec bene velle possumus, nisi gratia Dei illuminemur. Voluntati nostræ est verbum lucerna, (semitis meis,) id est arctioribus operibus meis, verbum tuum, scilicet divinum præceptum, est mihi (lumen,) id est maxime illumi-

nans. Quanto enim potius operatur aliquis, tanto magis illuminatur cognitione Dei. Vel, (Verbum tuum,) id est Filius tuus, factus lucerna per assumptam carnem. Sicut enim in lucerna habetur lumen et testa, ita in Christo divinitas lumen est, humanitas quasi testa continens lumen : quæ lucerna illuminat pedes meos, id est promovet ad hoc, ut possim jam bene velle : et idem verbum est factum lumen semitis meis, id est strictis et arctis operibus : non dicit lucerna, sed (lumen :) quia quanto arctiori semita Deo servit, tanto majus lumen habet, et cognitionem de ipsa divinitate recipit.

Et quia voluntas per te illuminatur, et in semitis lumen præbes, scilicet, quia ex te omnem habemus illuminationem, ideo (juravi et statui,) id est firmiter deliberavi (custodire iudicia) quæ sunt justitiæ tuæ, id est, quæ tu facis per tuam justitiam. Custodit ille iudicia, quia si habeat adversitatis non frangitur, sed iudicio Dei sibi dari intelligit. Si autem prosperitatem habeat, non extollitur, sed secundum Dei voluntatem dispensat : dico custodire, juravi etiam custodire, id est sicut deliberavi, ita stabiliter complevi.

Quia statui custodire, ideo (sum humiliatus,) id est afflictus (usquequaque,) id est ex omni parte et omni genere afflictionis, quia stabiliter observabam iudicia et testimonia tua. Humiliatus sum, sed, tu (Domine, vivifica me) ne cedam affligentibus me (secundum verbum tuum,) id est secundum prosperitatem.

Dico humiliatus sum, et in ipsa humiliatione obtuli tibi sacrificia (oris mei,) id est laudes quæ erant oris mei : quia quod dicebam ore, complevi opere : et hoc (voluntarie,) id est bona intentione, pura voluntate : et quia in humilitate sacrificavi tibi, et voluntarie, ideo, o Domine, (beneplacita fac) mihi vota mea, (et iudicia tua doce me,) id est fac asuescere et opere adimplere.

Et ideo opus est ut doceas, (quia anima mea,) id est vita animæ meæ (est semper in manibus meis,) id est operibus meis : quia si desinam bene operari, morietur anima mea. A similitudine boi militis dictum est, qui sibi in prælio vitam propriis manibus defendit : (et) ut animam meam custodire possim, (legem tuam non sum oblitus) qui tractem eam meditatione et impletione.

Dico (non sum oblitus,) et tamen (peccatores posuerunt laqueum mihi) per quem putabant me impellere, ut legem Dei darem oblivioni. Laqueum dicit, veluti minas, blandimenta, quascunque malas persuasiones et persecutiones : (et) licet ipsi ita mihi laqueum tenderent, tamen (de mandatis tuis non erravi) vel male intelligendo, vel contra operando.

(Non erravi,) sed potius (acquisivi in æternum,) bene exercendo ad intelligenda et complenda (testimonia tua :) (acquisivi) dico (hæreditate,) id est ad similitudinem hæreditariæ rei, scilicet ut fir-

niter possiderem, et a patribus meis et aliis talibus recipere; ideo exquisivi, quia exultatio cordis mei sunt, scilicet quantumcunque tribuler, tamen cum exultatione mandata Dei adimplebo, securus de remuneratione.

Dico exquisivi, hoc modo, scilicet humiliando meipsum per omnia Deo: inde est quod dicit: Inclinavi cor meum, id est, voluntatem meam per omnia humiliavi, ad faciendas justificationes tuas propter retributionem duraturam in æternum; sicut dicit beatus Hieronymus, ordinatum esse in Hebræo; possumus tamen dicere: Custodiam justificationes tuas in æternum, id est, per totum tempus vitæ meæ.

Samech.

Iniquos. In hoc octonario ostendit justus, qui paulo ante ostendebat suam humilitatem, se jam confirmatum sic, quod velit fugere consortia iniquorum: et ideo bene præscribitur huic parti Samech, quod interpretatur firmamentum vel adjutorium; quasi diceret: Hic ubi dicis quod iniquos odio habeas, est audiendum et cum magna cura attendendum, quia magna est cautela adhibenda ad iniquos audiendos; præcipitur enim in Evangelio, ut etiam inimicos diligamus (Matth. v). Sic ergo sunt diligendi, ut quidquid mali nobis faciant, non repercutiamus, sed pro eis oremus; et quoad in eis proficere putamus, divina admonitione eis insistamus. Si autem in eis nihil proficere valeamus, nec salva religione cum eis habitare possumus, ab eorum familiaritate et habitatione separari debemus: pro quo etiam patrem et uxorem relinquere debemus, si cum eis religionem Christianam servare non possumus, scilicet, si per eos ad culturam idolorum, vel aliquid simile impellamur. Nihil enim alicui proximo contra Deum debemus; unde Dominus in Evangelio: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. (Matth. x.)

Continuatio: Justificationes custodiavi propter retributionem; et ut ad illam possim pervenire, iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.

Et cum iniquos devitem, et custodiam legem, tu es adjutor meus, ad bene operandum, et susceptor meus, quia per Christi assumptam humanitatem, meam multum exaltasti: et in Verbum tuum, id est Filium, vel divinum præceptum quod complevi, supersperavi, id est majus quoddam quam hæc præsentia essent. Vel, supersperavi, quia priori spei majorem addidi spem.

Iniquos odio habui, ita dicens: O vos maligni, declinate a me. Vel ita continuatur: Quia Deus est adjutor meus, et in verbum tuum supersperavi, ideo vos, maligni, declinate a me, id est separate vos a meo consortio, in quorum præsentia divinam non valeo religionem tenere; et postquam declinaveritis, scrutabor mandata Dei mei libere. Dicit autem Apostolus de iniquorum vitiatione: Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devita (Tit. iii).

Vos, maligni, declinate, sed tu, Domine, suscipe me in custodia, ne cedam inimicis, secundum eloquium tuum, id est secundum promissionem. Vel, secundum eloquium, id est, ut sequar præcepta tua, implendo ea: et tunc utinam vivam in anima, et cum exspectavero vitam æternam, non confundas me ab illa mea exspectatione, sed da obtinere quod spero.

Non confundas dico, sed potius adjuva me ad bene operandum, et per hoc salvus ero æterna salvatione, et per tuum adjutorium, ad hoc, ut ad illam possim pervenire salvationem, meditabor in justificationibus tuis semper, id est assidue. Qui enim secundum legem Dei vivit, etiam dum vivit, vel dormit, vel manducat, in lege Dei dicitur meditari.

Ideo meditabor, quia hoc attendo quod tu sprevisi omnes discedentes a judiciis tuis, quia cogitatio eorum est injusta. Si enim dicant se fragilitate peccare, vel Deum sibi per misericordiam indulgere, vel hæc terrena non curare, eorum cogitatio est injusta.

Et non tantum sprevisi tu, sed etiam ego sprevi; et hoc dicit: omnes peccatores terræ, scilicet paganos, qui legem non habent scriptam, reputavi prævaricantes, saltem naturalis legis: et in hoc auget cumulum malorum, qui propter actum peccati prævaricatores sunt naturalis legis, vel Scripturæ, vel utriusque: et quia peccatores vidi esse prævaricatores, ideo ne essem prævaricator, dilexi testimonia tua.

Confige timore tuo. Quia vidit iste justus eundem inimicum sibi insidiari, qui alios faciebat prævaricatores per suggestiones carnis, precatur Deum ut illum inimicum comprimat. Continuatio: Peccatores reputavi prævaricantes, et ne ego etiam sim prævaricator, confige carnes, id est carnalitates meas tuo timore, id est clavo timoris tui. Ideo, precor, confige, a judiciis enim tuis timui, id est ad considerationem futurorum judiciorum tuorum. Confige dicit, quia sciebat quod vetus homo figeretur in cruce, et destrueretur in passioni Christi.

Ala.

Feci judicium et justitiam. Am, quod interpretatur, oculus, ideo huic octonario præscribitur, quia hic ostenditur ille justus quemdam habere interiore oculo bene illuminatum, scilicet quamdam sagacitatem ad repellendas calumnias iniquorum, et ad legem Dei defendendam contra eos: quæ sagacitas et justo necessaria erat. Mali enim quos odio habebant, multas in eos calumnias et criminationes inferebant.

Continuatio: Quia dilexit testimonia tua, et alios reputavi prævaricatores, ideo ne tradas me calumniis eorum succumbere, quas multas mihi inferunt: quia prævaricantes reputavi, etiam me ab aliis separavi: nec debes tradere, quia feci judicium, id est

discretionem inter bonum et malum, « et justitiam, » quia deserendo malum, secutus sum bonum.

« Ne tradas calumniantibus ; » et si impulerint in aliquod malum, tu « suscipe » me « servum tuum in bonum » et quandoque fac cessare omnes calumnias eorum ; et hoc est : « non calumnientur me superbi. »

Et debes suscipere, quia « oculi mei, » interiores, desererunt ab omni appetitu terrenorum, tendentes « in salutare tuum, » id est in salvationem tuam ; « et » ut ad illud perveniam salutare, tendunt « in eloquium justitiæ tuæ, » id est in præcepta tua complenda.

Quia oculi deficiunt, « fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, » hoc scilicet fac, « justificationes tuas doce me. »

Bene « dico cum servo tuo, » quia « servus tuus sum ego, » obediens tibi per omnia : ideo « da mihi » illuminatum « intellectum, ut sciam testimonia tua, » cognitione et impletione.

Et debes facere, quia « tempus » est hoc faciendi, Domine, scilicet ut des mihi intellectum legis tuæ, per quem eam possim defendere contra hæreticos, quia illi « dissipaverunt, » male intelligendo, et hæreses inducendo, et cæteris aliis modis, « legem tuam » corrumpendo. Vel tibi Domino opus est faciendi, ut des mihi intellectum, ad defensionem legis tuæ : et quia alii dissipaverunt legem tuam, « ideo » ego accensus zelo Dei, « dilexi mandata tua » ad defendendum ea, « super aurum, » id est, super omnem cupiditatem possessionis sæcularis, « et » super « topazion. » Topazius pretiosus lapis est, cujus natura est ut semper attrahat visum inspicientium, nec oculi inspicientium ejus possunt intuitu satiari : per quod intelligimus omne pulchrum visu hujus sæculi.

Et quia « dilexi mandata tua, propterea » non fui otiosus ab opere, sed « dirigebar » semper ad omnia mandata tua implenda, et econtrario, « omnem viam iniquam odio habui » juxta Evangelium : « Non potestis Deo servire et mammonæ. » (*Matth. vi.*)

Phe.

« Mirabilia testimonia tua. » Huic octonario bene præscribitur Phe, quod interpretatur *error*, quia in hac parte fidelis qui loquitur ostendit se dolere de errore illorum quos supra dixerat legem Dei dissipare, et ostendit eis convenienter legem Domini non dissipandam, sed amandam.

Quasi diceret : Non debetis dissipare, imo amplecti et custodire, quia, o « Domine, testimonia tua » sunt « mirabilia, » id est digna admiratione, quia observatores suos tales efficiunt quod cæcos illuminent, mortuos resuscitent, et hujusmodi alia ; et « ideo scrutata est ea anima mea. »

Anima scrutatur, et bene potest ad intelligendum proficere, quia « declaratio, » id est completio « sermonum tuorum, » velut adventus Christi et doctrina evangelica, quæ declarant et complent omnes pro-

A phetas : talis declaratio « illuminat » communiter omnem Ecclesiam, et ad fidem accedere facit ; « et intellectum » excellentem, qualem habent sapientiores Ecclesiæ, « dat parvulis, » id est, humilibus, qui parvulos se reputant, et nihil de se præsumunt, sed sunt parvuli malitia, sicut Apostolus præcepit : « Estote parvuli malitia. » (*I Cor. xiv.*)

Et quia solis parvulis dat intellectum, ideo feci me parvulum, scilicet « aperui os meum, » id est, desideria cordis mei dilatavi. Per os, cor intelligimus, quia jam desiderat refici beneficio spirituali. « Et attraxi Spiritum » sanctum, scilicet auram salubrem. Ille Spiritum acquirere laborat, et dignum se efficit, in quo habitet Spiritus sanctus, qui mandata Dei custodire desiderat. Ideo aperui, ideo attraxi, « quia mandata tua desiderabam, » ad intelligendum et complendum.

Et quia desideravi, et os aperui, ideo « aspice in me » oculo pietatis, scilicet ut mihi conferas aliquid boni ; « et miserere mei » delendo maculas, si quis in me invenis ; et hoc precor « secundum judicium diligentium nomen tuum : » id est sicut judicas miserendum aliis diligentibus nomen tuum, ita de me judica. Licet Deus fideles suos per misericordiam visitet et misereatur, tamen dicit « judicium, » quia intelligit in hac vita semper misericordiam judicio Dei conjunctam : quia aliquod meritum fidei est, quare Deus parcit ei.

Dico « aspice et miserere, » et « gressus meos, » id est, opera mea, « et dirige, » ut sint « secundum eloquium tuum ; et » per hoc « non dominetur mihi omnis injustitia, » id est nulla iniquitas, et est peccatum quod habitat in nostro corpore mortali, jam non regnet, id est in nobis ut valeat nos impellere ad illicitos motus, sed potius ratione illuminata, fomes peccati comprimatur ; ideo sic dicit « nulla dominetur, » quia intelligit tantum valere ad damnationem, si una injustitia dominetur quantum si omnes dominentur.

Dico « gressus dirige, » ne dominetur injustitia, et etiam « redime me » per pretium sanguinis Filii tui ; redime me « a calumniis hominum, » id est a falsis criminationibus et inventionibus hominum, ne possint me conformare suæ sequitæ, « ut » tunc libere « custodiam mandata tua, » qui modo impediatur multis calumniis eorum.

Et ut possim custodire mandata tua, « illumina faciem tuam, » id est præsentiam tuam mihi manifestam ostende, non facie velata, sicut Moyses Judæos docebat (*Exod. iii.*), significans mentis eorum velamen, qui spiritualemente doctrinam intelligere non possent : Christus vero doctor noster manifeste docuit veritatem, et cognitionem Dei fidelibus intimavit. Et hanc faciem, id est cognitionem, illumina « super » me « servum tuum, et » per hoc « doce me » intellectu et impletione « justificationes tuas. »

Et dignus sum ut doceas, quia multum doleo de aliorum errore ; et hoc dicit : « exitus aquarum, » id est, copiosus fletus exterius, et multos dolores inte-

rius, « deduxerunt, » id est, non tantum una hora, A ad omnia sustinenda; et hæc omnia non fecerunt me paratum recedere a mandatis tuis, sed semper « mandata tua meditatio mea est. » Et quia iustis hæc omnia a justo iudicio Dei sibi dari intelligit, ideo in omnibus consolationem sibi accipit.

Sade.

« Justus es, Domine. » Huic bene præscribitur Sade, quod interpretatur *consolatio*, quia justus ille, qui paulo ante ostendebat dolere se malorum errore, hic jam ostendit consolationem duplicem se habere ex justo iudicio Dei. Cum enim Dei iudicio se illuminatum agnoscit, magnam habet consolationem ad mala sustinenda et cœlestia speranda. Item dum malos justo Dei iudicio excæcos et reprobos intelligit, in eisdem consolatur, intelligens se per eos examinandum et exprobrandum. Quod facit fornax auro, lima ferro, facit impius pio.

Continuatio : Hactenus dolui, et fuderunt lacrymas oculi mei; sed jam non doleo, sed potius consolor in hoc, attendens, quia, o « Domine, justus es » in natura, « et rectum iudicium tuum, » quia quod alios eligis et illuminas, alios reprobas et excæcas, hoc justo iudicio facis.

In hoc apparet quod rectum sit iudicium, quia mandata quæ nobis proponis, facis a quibusdam recipi et a quibusdam rejici; et hoc dicit : « mandasti justitiam testimonia tua, » et hoc « nimis, » id est valde, scilicet per infinitos legatos : testimonia dico justitiam, id est, solam æquitatem præcipientia; « et veritatem tuam, » id est iudicant et implent quidquid promittunt, et ideo bene deberent ab omnibus recipi.

Et licet testimonia tua et justa essent, et omnem promissionem complerent, tamen « inimici mei, » qui volunt mihi mala quia non sum eis similis, illa « verba tua » secundum completionem « sunt obliti, » quæ ratio rationalis eis persuadebat, et aliquorum prædicatio eis intimaverat : et quia hæc obliti sunt, ideo « zelus meus » quem habui erga eos pro contemptu testimoniorum, « fecit me tabescere, » id est desiccare et macerari in corpore.

« Testimonia tua sunt veritas et justitia, » et ipsum « eloquium tuum » est « ignitum vehementer, » quia comburet vitia, accendetque hominem ad amorem Dei, « et servus tuus dilexit illud, » scilicet ego et mei consimiles.

Et quia dilexi, ideo « sum adolescentulus ego, » id est innovatus, scilicet exutus vetere homine, sum novi hominis membrum effectus : « et » quia sic sum innovatus, ideo a malis sum « contemptus, » vilis reputatus et tormentis affectus; et tamen « justificationes tuas non sum oblitus » quin semper meditarer et complerem.

Et bene dico complere et observare, quia « iustitia tua » quam confert exsecutio præceptorum tuorum, est « iustitia » ducens hominem « in æternum, et lex tua veritas » est, id est complens promissiones.

Contemptus sum, inquam, ego autem non subfugi; sed « tribulatio » corpori illata, « et angustia, » id est anxietas mentis « invenerunt me » paratum

ad omnia sustinenda; et hæc omnia non fecerunt me paratum recedere a mandatis tuis, sed semper « mandata tua meditatio mea est. » Et quia iustis hæc omnia a justo iudicio Dei sibi dari intelligit, ideo in omnibus consolationem sibi accipit.

Ideo testimonia tua est mea meditatio, quia ipsa « testimonia tua » sunt « æquitas, » id est, nihil iniquum vel inhonestum præcipientia et ducentia « in æternum : » et ideo « da mihi intellectum » eorum, ut in ipsis consolationem accipiam, « et » per ipsa intellecta « vivam, » id est ad æternam vitam perveniam.

Coph.

« Clamavi. » Coph, id est *conclusio*. Hic enim agitur de beato viro ab hostibus circumquaque concluso graviter, qui aliunde nullum sibi sperans subsidium, clamorem suum dirigit ad Deum. Ordo quoque congruus, quia post passionem erroris accepta consolatione, cum a malis circumdatur, nihil aliud restat, nisi ut clamorem suum ad Dominum dirigat.

Continuatio : Quia tribulatio et angustia invenerunt me, ideo « clamavi in toto corde meo : Exaudi me, Domine; » et supponit de quo clamavit, scilicet ut « justificationes tuas requiram, » id est da mihi requirere ad intelligendas justificationes tuas.

Et non tantum clamavi ut requiram, sed etiam clamavi ut des custodire mandata; et hoc est : « Clamavi ad te, et » tu « salvum me fac, » hoc genere salvationis, scilicet « ut custodiam mandata tua. »

Et non tantum clamavi, sed etiam « præveni » alios « in maturitate, » quia cum alii in perfecta et matura ætate ad te venire soleant, ego puer et immaturus ad te festinavi. Vel, « præveni in maturitate, » id est ante adventum tuum, scilicet ante tempus plenitudinis et gratiæ, ad te promerendum « et clamavi. » Ideo præveni et clamavi, « quia in verbo tuo, » id est præcepto, vel Filio tuo « super-speravi. »

Præveni in maturitate, et etiam præveni alios in majori illuminatione, quia magis fui illuminatus aliis; et hoc est : « diluculo, » id est a principio meæ conversionis; cum verum lumen recepi, « oculi mei » interiores, et intuitiones meæ « prævenerunt » alias, tendendo « ad te » et ad hoc prævenerunt, « ut meditarer eloquia tua. » Vel si habeatur diluculum, id est tempus resurrectionis, prævenerunt oculi mei.

Et quia clamavi et præveni, « audi vocem meam, » ne frangar tribulatione concludentium : et hoc non secundum merita mea audeo petere, sed « secundum tuam misericordiam, » o « Domine, vivifica me » ne possim malis subsidere, et etiam in virtutibus multiplicare me, et hoc fac « secundum iudicium tuum. » Judicas enim, ut « qui justus est, justificetur adhuc. » (Apoc. xxii.)

Et opus est ut vivifices, quia « persequentes » et occidentes « me appropinquerunt iniquitati, » quia me fere suæ nequitiae conformaverunt, et eam mihi persuaserunt : « a lege autem tua » sic agendo « longe

facti sunt. » Quanto enim quis iniquitati appropinquat, et diabolo se alligat, tanto magis a Deo Deique lege fit remotior.

Ipsae appropinquat iniquitati, sed « tu, Domine, es » mihi « prope » ad defendendum me contra eos; et ipsi sunt longe a lege tua; mihi autem placet lex tua; et hoc est: « et omnes viæ tuæ » sunt mihi « veritas, » id est præcepta per quæ ad Dominum ventur, vera intelligo, et in nullo fallentia.

« Omnes viæ tuæ sunt mihi veritas, » et hoc « cognovi de testimoniis tuis, » scilicet « quia » tu « fundasti ea, » ita ut essent « in æternum, » id est ut perducerent homines ad æternitatem; et hoc cognovi ab « initio, » ab Abél et aliis justis, in quibus vidi Christum futurum, et Ecclesiam suam incommutabiliter fundaturum.

Res.

« Vide humilitatem. » Hic prænotatur Res, id est caput: hic enim de humilitate agitur, quæ est caput et custodia virtutum, quam servat justus ab hostibus conclusus, ut servat serpens caput, corpore ictibus exposito. Sicut enim serpens, si caput servat, etsi cætera membra truncantur, non interit: sic et humilitate servata, homo, etsi corpus tundatur, tamen vera vita non privatur.

Continuatio: Persequentes appropinquaverunt, et illis humilitatem exhibui, et hanc « humilitatem meam, » o Domine, « vide, » id est placeat tibi, « et eripe me, » ne me superet eorum persecutio, « quia legem tuam non sum oblitus » quam præcepisti de humilitate. « Qui se humiliat, exaltabitur. » (Luc. xiv et xv.)

« Vide et eripe me, » et « iudicium meum, » scilicet quod ego decerno esse faciendum, veluti de fide tenenda et aliis similibus, quæ ex fragilitate humana non bene possum discernere: malum enim iudicium qui bonus est, et e converso, etc., tu « iudica, » id est examina; hoc est, fac me in omnibus iudicare recte; « et redime me, » id est libera me per pretium sanguinis Filii tui de potestate inimici, et « vivifica me » vita æterna, « propter eloquium tuum » datum de humilitate quam custodivi, sicut ipsum eloquium præcepit. Vel, « propter eloquium, » id est tuam promissionem complendam: tu enim in Evangelio promisisti, qui in monumentis sunt et bene egerunt, procedent in resurrectionem vitæ.

Me custodiende legem et mandata tua, vivificabis, sed « a peccatoribus longe » erit « salus: » et non eris inde culpabilis, sed ipsi, « quia justificationes tuas non exquiserunt. »

Ab illis longe erit salus, sed « vivifica me secundum iudicium tuum, » id est secundum hoc quod iudicas fideles tuos vivificandos: quod ideo secure peto, quia « misericordiæ tuæ » sunt « multæ, Domine, » id est, multas consuevisti facere misericordias fidelibus tuis a primo iusto.

Et opus est ut me vivifices, quia « multi » sunt « qui persequuntur me » fugando de loco ad locum,

« et tribulant me » verberando: « a testimoniis tamen tuis non declinavi. »

Ego « vidi prævaricantes, et tabescebam » dolore, « quia eloquia tua non custodierunt. »

Ego non declinavi, sed potius de declinatoribus dolui; et hoc est: Vidi illos prævaricatores, et sicut illos vidi, tu « Domine, vide » me promerentem in hoc, « quoniam dilexi mandata tua: » et contra hoc quod ego dolore tabescebam, tu « vivifica me » vera vita: et ad hoc non sufficiunt merita mea, sed hoc fac mihi « in misericordia tua. »

Merito dilexi mandata tua, quia « principium verborum tuorum » est « veritas, » sicut primo homini mandasti dicens: « De ligno scientiæ boni et mali ne comedas, et in quocumque die comederis ex eo morte morieris. » (Gen. i.) Hoc verbum verum fuit, quia damnatus fuit, quando de cibo vetito comedit. Et « omnia iudicia iustitiæ tuæ » quæ facturus es secundum iustitiam tuam in novissimo die, separando bonos a malis, sunt manentia « in æternum, » id est impermutabilia, quia non redibunt ad vitam terrenam et cultum terræ post centum millia annorum, sicut Origenes et alii hæretici putaverunt.

Stb.

« Principes. » Hic bene præscribitur Stb, quod interpretatur super vulnus; quia hic fidelis, qui paulo ante suam ostendit humilitatem, ostendit gratas accipere tribulationes quæ curant vulnera animæ, et sunt ei quasi emplastrum super vulnus.

Continuatio: Multi persequuntur, et non qualescumque, sed « principes, » id est potentes huius sæculi, « sunt » magis « me persecuti gratis, » id est sine causa: et tunc licet caro mea formidaret verba; tamen « cor meum, » id est voluitas et ratio mea, non formidavit eorum verba, sed a verbis tuis « formidavit, » quod dixisti: « Si quis negaverit me coram hominibus, ego negabo eum coram Patre meo » (Matth. x). Et item: « Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit. » (Matth. x et xxiv.)

Et hoc faciens, « ego » fundatus « super eloquia tua, » id est timens eum qui corpus et animam simul potest perdere: qui fortassis viderer contristari pro persecutione malorum, « lætabor sicut » ille « qui invenit spolia multa. » Sicut aliquis hostis, devicto hoste, gaudens rapit spolia, sic et diabolus, quando de subditis sibi aliquos incorporat, id est præmium vitæ æternæ auferit.

Dico « lætabor, » et per hoc possum lætari, quia legem tuam dilexi: et ut ostenderet suam perfectam dilectionem, præmittit: « iniquitatem odio habui, et abominatus sum, » id est execrabilem eam habui, « legem autem tuam » non habui odio, sed « dilexi. »

Et quod legem dilexerim per hoc apparet, quia « in mea illuminatione laudem dixi tibi, » et hoc « septies, » id est semper, scilicet in toto tempore meæ vitæ, quæ per septem dies volvitur. Vel ad litteram: « Septies in die, » id est in horis constitutis ad memoriam septiformis Spiritus, ego dico, intendens

« super judicia justitiæ tuæ, » id est recognoscens omnes illas persecutiones immitti mihi tuo justo iudicio, scilicet ad correctionem.

Et cum inter tribulationes essem, per hoc potui tibi laudem dicere, quia tranquillitas et pax magna erat mihi in mente, quia omnibus « diligentibus legem tuam est pax multa, » id est tranquillitas mentis, etsi non perfecta: quia licet exterius verberentur, tamen in mente non moventur. Unde scriptum est: Est et in hac vita multis requies data sanctis, quorum animas mundus non tenet occisas: « et » etiam « non est illis scandalum, » id est nunquam offensio nocet eis nec separat ab Ecclesia, quia nullam faciunt offensionem.

Ideo etiam laudem potui dicere, iniquitatem odio habere, quia ego, o « Domine, exspectabam salutare tuum: » nos exspectamus Christum venturum in extremo iudicio, antiqui vero patres exspectaverunt primum adventum ejus: nisi enim exspectaremus eum secundo venturum, neque legem diligeremus, neque iniquitatem odio haberemus, exspectavi: « et mandata tua, » id est præcepta moralia, ut « non occides, non furaberis, » et similia, « dilexi. »

Et non tantum dilexi mandata tua, sed etiam « anima mea, » id est ratio et voluntas, « custodivit testimonia tua, » id est præcepta tua veteris legis, scilicet figuras ipsas: non quod homo Novi Testamenti ex actu impleat, sed tamen servat ea, sciens ea esse probationem et testimonium suæ legis, velut ipse Dominus per testimonium ipsorum prophetarum comprobavit resurrectionem, loquens discipulis in via (*Marc. xvi; Luc. xxiv*): « et dilexit ea vehementer. »

Dico « dilexi mandata, » et non tantum hoc, sed et « servavi mandata tua, et » etiam « testimonia » cum mandatis, ut ostendat se utrumque Testamentum, Vetus et Novum, pariter observare: ideo servavi « quia omnes viæ meæ, » id est, omnia opera mea, sunt « in conspectu tuo, » id est, tu dirigis vias et opera mea: opera nulla dicuntur in conspectu Dei esse, nisi solius iusti.

Tau.

« Appropinquet. » Huic octonario præscribitur Tau, id est, *consummatio*: hic enim iustus iste, qui superius legem Dei se custodisse ostendit, consummationem precatur, ut oratio sua ad Dei conspectum perveniat, ut et ipse Deus per carnem assumptam factus Pastor suus, se ovem, commisso primi parentis in deserto errantem, ad verum et perpetuum ovile reducat. Ordo quoque congruus est: postquam enim beatus homo ad hoc perductus est ut tribulationes sibi medicamentum faciant, nihil aliud restat nisi ut ad promissum præmium pervenire contendant.

Continuatio: Quia dilexi et servavi mandata, ideo, o « Domine, deprecatio mea appropinquet » tibi, ita ut sit « in conspectu tuo, » id est ipsa oratio mea faciat me appropinquare tibi: non localiter, sed si-

militudine justitiæ, a quo dissimilis factus sum multiplicitate injustitiæ: et ut possim appropinquare, « da mihi intellectum » non in mundanis scientiis, sed « juxta eloquium tuum, » id est de celestibus, quem intellectum docent eloquia tua.

Non tantum appropinquet, sed etiam « intret, » mansura, « postulatio » id est oratio « mea in conspectu tuo: » hæc scilicet postulatio intret, « eripe me » de ergastulo carnis et de corpore mortis huius, et hoc « secundum eloquium tuum, » id est secundum promissionem tuam, qui dixisti in Evangelio: « Qui fecerit ea quæ ego præcipio, manifestabo ei meipsum. » (*Joan. xiv.*)

Dico « da intellectum, » et « cum docueris me justificationes tuas, » id est cum dabis intellectum, « eructabunt labia mea hymnum, » id est ex abundantia magnæ saturitatis laudem dicam tibi.

Et non tantum tibi in meipso laudem faciam, sed et « lingua mea » aliis « pronuntiabit eloquium tuum, » quod eloquium bene pronuntiandum est, « quia omnia mandata tua » sunt « æquitas, » id est nihil injustum præcipientia.

Et ut possim intrare in conspectu tuo, et hæc alia fiant, « fiat manus tua, » id est Filius tuus, « ut salvet me, » id est, salvator meus fiat, nobis etiam hoc tempore: fit enim quotidie Christus salvator peccata remittendo, et spirituales gratias conferendo: quod mihi merito fiat, « quoniam mandata tua elegi. »

Ideo etiam manus tua salvet me, quoniam ego « concupivi salutare tuum, Domine, » id est, salvari per Filium ipsum, quem ego cognovi salvatorem omnium: « et » etiam ideo debeo salvari, quia non tantum legem dilexi, sed etiam ipsa « lex tua meditatio mea est, » de cujus implatione sollicitè meditor.

Ego concupivi salutare, nec frustra, quia per te Salvatorem « vivet anima mea » æterna vita: « et » in illa vita « laudabit te » juxta illud: « Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te. » (*Psal. lxxxiii.*) Et ad hæc ut anima mea ad illam vitam perveniat, « judicia tua, » id est correctiones, scilicet flagella quæ mihi ad correctionem immittis, et suscipienda iudicas; quia « flagellat Deus omnem filium quem recipit (*Hebr. xii*): » « adjuvabunt me » quia peccata per illa punientur, et ego probatus efficiar.

Et ut anima mea vivat illa vera vita, ad quam ego per me non possum pervenire, tu, Domine, « quare » me « servum tuum » aspirando, vocando, virtutes multiplicando, quia ego « erravi sicut ovis quæ perii, » id est erravi in peccatis primi parentis, recedendo in regionem dissimilitudinis: et dignus sum quem quæras, « quia mandata tua non sum oblitus. » Sicut enim Deus negligentes se, negligit, ita quoque requirentes se requirit.

IN PSALMUM CXIX.

TITULUS: *Canticum graduum.*

« Ad Dominum cum tribularer. » Singulis quindecim

psalmodum præscribitur titulus iste : qui singuli docent nos quasdam virtutes, quæ sunt nobis certissimi gradus, per quos in supernam Hierusalem ascendamus. Fecit similiter Salomoni in templo Domini quindecim gradus, per quos ascenderetur de primo tabernaculo in Sancta sanctorum, præfigurans in ipsis viam ad supernam civitatem, quam propheta demonstrat in istis quindecim psalmis. Per hunc numerum quindecim, qui componitur ex septem et octo, voluit figurare et propheta qui hic loquitur, et Salomon in suis gradibus, completionem Veteris Testamenti, quod per septenarium habetur posse ascendere ad supernam Hierusalem. Per septem, Vetus Testamentum intelligitur. Lex enim illa octavam diem, id est æternam requiem, non dabat, nec de ea agebat, sed de significatione illius quietis : et in hoc erat totus finis, quia lex præcipiebat in sabbato feriari (*Lev. xxiii*), quod erat signum futuræ quietis. Per octo, Novum Testamentum accipimus, quia in ipso jam requiem veram obtinemus. Accepit enim in Christo resurgente nostra humilitas æternam beatitudinem, et nos, qui membra ipsius sumus, jam in spe habemus, et tandem perfecte cum ipso regnabimus post septem dies, quibus volvitur iste mundus. Nota quia in his quindecim gradibus notatur Novum et Vetus Testamentum : in præcedentibus septem, Vetus designatur Testamentum, et intitulatur : « Canticum graduum » tantum ; in octo vero sequentibus Novum Testamentum ostenditur, qui intitulatur, « Canticum graduum Salomonis. » Titulus sic legatur : Psalmus iste, qui est canticum, quia magnam proponit exultationem, scilicet quomodo possimus ascendere ad cœlestem habitationem, et recipere quod amisimus in primo parente : quod canticum est graduum, id est unum ex illis qui nobis proponunt gradus : ponunt autem singuli psalmi singulos gradus ; et ipse gradus, id est ipsa virtus quæ in unoquoque ostenditur, est propria materia ipsius psalmi. In hoc autem psalmo primum gradum ponit, scilicet vitia devitare, mundum mente abrenunciare : quia etsi quis mundo utatur, sit tamen non appetitor : unde Apostolus : « Qui habent uxores, sint tanquam non habentes : et qui gaudent, tanquam non gaudentes. » (*I Cor. vii.*) Vox prophetæ ostendentis se ipsos gradus ascendisse : nec tantum de se solo dicit, sed et de similibus sibi. Intendit autem alios invitare, uti exemplo sui conscendant istos gradus. Duas partes in hoc psalmo facit. In prima parte ostendit se, cum clamaret, esse exauditum, et orare ne deinceps impellatur ad peccandum. In secunda, quæ incipit : « Heu mihi ! » gemit et deplorat se tandiu inter malos peregrinum et incolam esse.

Ac si ita diceret : Fratres, cum vos tribulamini in multiplicitate peccatorum, clamate ad Dominum, et ipse vos exaudiet, exemplo mei, qui « cum tribularer » multis vitiis hujus sæculi appetitu, attendens hoc esse damnosum, « clamavi ad Dominum et exaudivit me. »

A Postquam exaudivit eum Dominus, et peccata dimittendo, et ab amore terrenorum removendo, quia vidit sibi multa imminere quæ iterum possent eum ad postposita impellere, veluti linguam dolosam, quæ ipsum primum parentem dejecit a sua perfectione, precatur Deum ut liberet eum, ne amode retrahatur ad peccandum ; quasi diceret : « Domine » qui jam de præteritis me exaudivisti, deinceps « libera animam meam a labiis iniquis, » id est manifeste mala persuadentibus ; « et a lingua dolosa, » id est quæ aliquam inducit auctoritatem, vel rationem, per quam decipiat. Locutus fuit diabolus Evæ lingua dolosa, dum ei persuadere comestionem cibi vetiti voluit : apposuit et dolum per quem persuasit, dicens : « Similes eritis ipsi Deo. » (*Gen. iii.*)

B Ad se convertitur se consulendo, in quo notatur magna ipsius diligentia, et quam magna cautela in adhibenda contra linguam dolosam, quasi diceret : O anima mea, quæ gravissima tentatione, scilicet lingua dolosa, tentaris, « quid detur tibi ? » id est quid potest tibi dari ? « aut quid apponatur tibi, » id est quod exemplum potest tibi proponi, quod sit valens tibi « ad linguam dolosam ? » id est contra linguam dolosam, ne seducaris lingua dolosa.

Ecce quid datur tibi : « sagittæ acutæ, » id est divina præcepta, quæ cito transfigunt corda hominum, dantur et arma contra linguam dolosam : sagittæ dico « Potentis, » id est ipsius Dei : et per hoc inruit quod ipsæ sagittæ faciant homines potentes contra linguam dolosam : sagittæ dico dantur « cum carbonibus desolatoriis. » Carbones dicit sanctos, quia ipsi aliquando fuerunt extincti, sed postea per Christum facti sunt ardentes, et alios ad dilectionem Dei accendunt, qui dicuntur desolatorii, comburentes et consummantes ædificia, hoc est vitia, si ad eorum exemplum nos volumus informare : et istud est quod apponitur nobis ad linguam dolosam.

C « Heu mihi ! » Pars secunda. Quasi diceret : Licet sim exauditus de tribulatione, habens sagittas et carbones contra linguam dolosam, tamen adhuc est « mihi heu ! » id est magnus gemitus, « quia incalatus meus prolongatus est, » id est peregrinatio et exsilium meum a vera patria nimis producitur : non quod vita hominis longa sit, sed quia jam vellet dissolvi et esse cum Christo (*Philip. ii*) ; et ideo est mihi « heu ! » quia « habitavi cum habitantibus Cedar, » id est cum illis qui manent in tenebris. Cedar enim tenebræ interpretatur ; et ideo dico heu mihi ! quia, « anima mea multum incolam fuit, » id est multam gravitatem passa est in hoc exsilio.

D Ideo dico quod gravis est animæ meæ hæc peregrinatio, quia et illi cum quibus eram, et pacem odio habebant, quam ego quærebam, et me impugnabant ; hoc est : « cum illis qui oderunt pacem eram pacificus, » quia cum ipsi essent seditiosi, non maledicebam eis, sed orabam pro eis ; tamen non tacebam quin prædicarem verbum Dei ; et « cum loquebar illis » verbum veritatis, « impu-

gnabant me » multis tribulationibus, et hoc « gratis, » id est sine aliquo meo merito. Vel « gratis, » quia nihil profecerunt.

IN PSALMUM CXX.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« Levavi oculos meos. » In hoc psalmo habet materiam secundum gradum : hic enim ille justus qui superius a vitis exivit, et mundo renuntiavit ; ostendit se ad sanctos intentiones suas dirigere, ut per eorum intercessionem divinum sibi auxilium acquirat, quo factus justus contra omnium tentationes resistat. Intendit propheta per suum exemplum alios invitare, ut per eosdem gradus ascendant. In prima parte, levans oculos ad sanctos, petit per eorum intercessionem auxilium Domini sibi dari. In secunda parte, quæ incipit : « Dominus custodit te, » affirmat se illud habere auxilium, et ostendit quod sibi valeat.

Ac si propheta ita invitaret alios, dicens : O fratres, qui jam peccata exuistis, levate oculos vestros interiores ad sanctos Dei, ut per eorum intercessionem auxilium Domini recipiatis, et hoc exemplo mei, qui « levavi, » id est erexi « oculos meos, » id est intentiones meas, « in montes, » id est in sanctos angelos et alios sanctos, assistentes presentiae Dei, « unde, » id est a quibus, « veniet auxilium mihi. »

Dico quod ab illis auxilium mihi veniet, sed tamen non ab illis quod ipsi dent, sed potius « auxilium meum » erit ; a Domino, qui fecit cælum et terram, » in quo apparet ejus auxilium esse valens et forte ad custodiam.

Dico auxilium erit mihi a Domino, et, o anima mea, ille « qui custodit te, » id est Deus, cujus auxilium sanctis orantibus recepisti, « non det pedem tuum, » id est affectionem tuam, « in commotionem » ut non commovearis ad aliqua illicita : « neque » etiam « dormitet », id est non permittat te negligenter operari. Tunc enim Dominus custos noster dicitur dormire, dum permittit nos negligenter operari. Sicut Dominus dormivit in navi (*Matth. viii*), illis negligentibus et securis pro tranquillitate maris : motis autem illis et clamantibus tempestate maris, evigilavit Dominus, et diligenter eos custodivit.

Vere tibi non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel, quia ita facit omnibus qui sunt Israel ; et hoc est : « ecce non dormitabit » id est, non permittit Israel negligenter operari ; « neque dormiet, » id est non permittit pedem in commotionem dari, ut ad aliquod vitium impellatur.

Pars secunda. « Dominus custodit te. » Continuatio : Ego precor ut Dominus non det pedem tuum in commotionem, et ita erit, quia « Dominus custodit te » in bonis quæ habemus, et « Dominus » est « protectio tua » contra mala « super manum dexteram tuam » id est, super spiritualem operationem tuam, quam ipse custodit, ne de bono declinet ad malum. Manus sinistra hominis vocatur operatio

hominis, propter temporale commodum : manus vero dextera spiritualis est operatio, non facta nisi pro cælesti præmio.

Et quia Dominus est protectio super manum tuam, ideo « per diem, » id est tempore prosperitatis, « sol, » id est, quantumlibet altissima prosperitas, « non uret te, » id est non auferet tibi aliquid bonum, nec perducet te ad elationem ; « neque luna, » id est gravissima adversitas, quæ solet quosdam urere, sicut luna exurit homines in nocte, non uret te « per noctem, » id est in tempore adversitatis, dum maxime urgebit ipsa adversitas ; id est neque in prosperis extolleris, neque in adversis frangeris. Vel ita secundum Augustinum, qui per solem accipit Christum secundum divinitatem, et per lunam eundem secundum humanitatem.

Continuatio : Quia Dominus custodit te, ideo per diem, id est, in cognitione illius illuminationis quam habebis de ipsa divinitate, sol, id est divinitas Christi, non uret te, id est, non permittet te errare in cognitione suæ divinitatis : neque luna, id est ipse Christus secundum humanitatem, non uret te per noctem, id est, in cognitione humanitatis, ut de ipsa humanitate male te sentire permittat.

Quid per singula ? « Dominus custodit te ab omni malo, » id est ab omni peccato : et quia videt mala imminere per quæ solet homo impelli ad peccatum, dicit sibi ipsi : « Dominus » qui custodit te, deinceps « custodiat animam tuam. »

Hoc modo scilicet : « Dominus custodiat introitum tuum, » vel cum duceris ante reges et præsides, non taceas veritatem, nec cedas minis eorum : « et exitum tuum, » id est quando duceris ad mortem, non neges veritatem timore mortis : et hoc faciat incipiendo « ex hoc nunc, » id est ex hoc presenti, « et usque in sæculum, » id est quandiu durabit sæculum istud.

IN PSALMUM CXXI.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« Lætatus sum. » Hic habemus tertium gradum gaudium illud quod habet fidelis iste qui loquitur, de hoc quod cognoscit se iturum in domum Domini super cælestem Hierusalem ; et jam in ea spe habitat, et ad hujusmodi gradum intendit invitare alios. In prima parte, dicit se lætari de illa cælesti domo quam ipse inhabitaturus est, et ostendit magnam dignitatem illius civitatis, ut ad desiderium illius maxime corda commoveat. In secunda, quæ incipit : Rogate quæ ad pacem, » dicit ipsis civibus quod multa bona de ipsis loquitur. Ordine quoque bono incedit. Debet enim qui sanctorum intercessione sibi divinum auxilium acquisivit, exsultare et lætari spe æternæ habitationis.

Ac si ita diceret : Vos exuti a vitis, qui jam divinum auxilium sanctorum intercessione accepistis, gaudete de securitate æternæ habitationis, exemplo mei, qui « lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi » a Spiritu sancto, vel a quolibet prophetarum, ut a

Moyses poterat vel David accepisse : hæc quidem sunt mihi dicta : « In domum Domini ibimus, » id est ad cœlestem habitationem pervenimus, ego et alii mihi consimiles, qui jam, vitis relictis, sanctorum intercessionem divinam acceperunt auxilium sicut ego. Licet ego dicam quasi futurum, « in domum Domini ibimus; » tamen jam inhabito mente in illa domo : hoc est, « pedes nostri, » id est nostræ affectiones, « stantes erant, » id est firmiter collocatæ et bene erectæ, o « Hierusalem » cœlestis, « in atriis tuis, » id est in tua amplitudine. Hierusalem determinat se non dicere de terrestri, sed de cœlesti Hierusalem.

Quasi diceret : o Hierusalem, nos stabimus in atriis tuis, et hæc « Hierusalem » est « quæ ædificatur ut civitas » quotidie vivis lapidibus; « ut civitas, » quia civis illi cœlestis coeunt ad conservandam unitatem, ut jure vivant et unicam Deo laudem faciant. « Cujus » civitatis « participatio, » id est cujus civis sunt participes « ejus » rei, quæ tendit « in idipsum, » id est in immutabilitatem scilicet ipsius divinæ essentialis, quæ est reflectio omnium habitantium in illa civitate. Vel cujus civitatis participatio, ita dico quod sit ejus civitatis, id est communiter omnium, est tendens in idipsum, id est in rem quæ omnino immutabilis est, scilicet « in idipsum, » Deum scilicet, et ipse Deus participatio est illius civitatis : et eo bono illi cives participant, quamvis non æqualiter.

Et bene dico quod nos « in domum Domini ibimus, quia illuc, » id est ad illam cœlestem habitationem « ascenderunt tribus, » non quæcunque, sed « tribus Domini, » id est tribus illæ quæ in multa sollicitudine Deo servierunt : et determinat quæ sint tribus Domini, scilicet « testimonium Israel, » id est illi qui bona conversatione testantur se Israel esse : ad hoc ascenderunt, ut laudaretur ibi nomen Domini. Hoc dicit : « ad confitendum nomini Domini, » juxta illud : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. » (Psal. LXXXIII.) Non propter hoc dicit, « ascenderunt, » quod tempore David prophetae aliqui adhuc ascendissent, sed tamen ideo per præteritum annuntiat quia certus erat, per merita patriarcharum et aliorum justorum, quod ipsi in adventu mediatoris essent ascensuri ad illam cœlestem Hierusalem.

Et vere ascenderunt, quia et ibi etiam iudices constituti sunt; hoc est : « quia illic, » id est in illa habitatione « sederunt » quasi iudices, « sedes, » id est illi in quibus sedet Deus et quiescit in hac vita : sedebunt, dico « in iudicio » futuro, ut ipsi judicent, scilicet consentiendo divinæ sententiæ; judicabunt enim sancti nationes : judicabunt quidem ipsi dico prælati « sedes super domum David, » id est super familiam Christianorum fidelium, quos ipsi ad salvationem judicabunt.

« Rogate. » Pars secunda. Quasi diceret : Vos tribus, quæ jam ibi sedetis, « rogate, » id est petite et impetrate nobis precibus vestris et meritis et « quæ sunt » utilia « ad » consequendam « pacem Hierusalem : » sic rogate, id est querite, « et » per

A hoc erit « abundantia » omnibus « diligentibus te. »

Et ut per nostram abundantiam ad tuam possimus pervenire habitationem, « fiat » nobis « pax, » id est quies et mentis tranquillitas : et hoc « in virtute tua, » id est in charitate, quæ specialiter in te regnat, « et in turribus tuis, » id est, sanctis apostolis et aliis qui se exposuerunt morti pro defensione Ecclesiæ, « sit abundantia » virtutum vel acquisitorum prædicatione sua, ut cum multis filiis Deo se presentent in iudicio.

Non tantum precor ut sit pax et abundantia in turribus tuis, sed etiam bene loquar de te aliis : hoc est, « loquebar pacem » aliis « de te, » id est in te pacem abundare, nec ad tuam tranquillitatem inquietos, et sine pace vera hic viventes posse pervenire : et hoc loquebar « propter fratres meos et proximos meos » scilicet ut in eis talem ponerem pacem, quæ possent pervenire ad supernæ civitatis pacem et habitationem. « Fratres » accipit magis adjunctos et similes in bonis operibus; « proximos, » quoscunque Christianos.

Et non tantum verbo loquebar de te, sed etiam opere et labore « quæsi bona tibi, » id est, multos cives attraxi : et hoc ideo quia domus Dei est : hoc est quod dicit : « propter domum Domini Dei nostri. »

IN PSALMUM CXXII.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« Ad te levavi oculos meos. » Sicut in aliis dictum est, et hoc præmisso psalmo ostendit se fidelis loqui et gaudere de habitatione cœlesti : et hic familiaris jam factus ipsi Deo, dirigit oculos ad ipsum, positus inter molestias hujus vitæ. In prima parte, ostendit oculos ad Deum se dirigere. In secunda parte, quæ incipit : « Miserere nostri, Domine, » precatur misericordiam. Intentio est nos hortari ad hunc gradum, et specialiter in primis istis septem loquitur de Veteri Testamento.

Quasi ita diceret : Vos positi in tribulatione, levate oculos vestros ad Deum, sicut ego « levavi oculos meos » interiores « ad te, » o Deus, qui potes es exaudire; hoc notat, dicens : « qui habitat in caelis. » Ille dicitur oculos ad Deum dirigere qui, non confidens in his terrenis, in solo Domino fiduciam ponit.

Ostendit quomodo oculos dirigat ad ipsum Deum : « Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, » ut aliquod ab ipso beneficium accipiant : vel, si puniantur a domino, ut liberentur.

Et « sicut oculi ancillæ » similiter sunt « in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, » vel a tribulationibus liberando, vel quæcunque beneficia faciendo. Postquam dixit de servis, ideo supponit de mulieribus, ut in eo sexu salvatio futura intelligatur : per mulieres, quæ naturaliter fragilis sunt corporis, accipimus non solum feminas, sed etiam aliquos fragiles viros : iterum inter viros accipimus quasdam robustas mulieres : et sicut domina promptior ad misc-

rendum quam dominus dicitur, ita Deus comparatur dominæ, quia cito movetur erga fragiles: comparatur et domino, cum permittit bene torqueri robustiores, unicuique faciens secundum suam possibilitatem: unde Apostolus: «Fidelis Deus, qui non patietur tentari supra id quod potestis.» (I Cor. x.)

«Miserere nostri, Domine.» Pars secunda. Quandoquidem oculos nostros ita ad Dominum dirigimus, ideo, «Domine, miserere nostri, miserere nostri.» Ideo binam precatur misericordiam, quia binam ponit miseriam, scilicet secundum corpus et secundum animam. «Miserere» dico, «quia multum repleti sumus despectione» secundum corpus.

Ideo quoque «miserere,» quia non tantum corpus, sed etiam «quia anima nostra multum repleta est» despectione. Nec tantummodo dicam repletam, imo ipsa est facta «opprobrium abundantibus» in divitiis. Divites enim opprobriosos et stultos judicant bonos, quia non querunt divitias sicut ipsi faciunt: «et» est facta «despectio superbis,» mente elatis; despiciunt enim eos, cum pro cœlestibus, quæ æterna putant, contemnunt.

IN PSALMUM CXXIII.

TITULUS: *Canticum graduum.*

«Nisi quia Dominus.» Hic habemus quod justus ille, qui in alio psalmo ad Dominum erigebat oculos, inter angustias de liberatione clamabat, liberationem quam accepit, vel aliquid aliud bonum quod habet, non sibi, sed omnia misericordiae Dei attribuit: et intendit ad eundem gradum cæteros invitare, ut omnia attribuant misericordiae Dei. In prima parte ostendit a Domino solo se habere quod tribulationibus possit resistere. In secunda, quæ incipit: «Benedictus Dominus qui non dedit,» de sua liberatione gratias agit Domino.

Quasi ita diceret: Vos qui inter angustias liberationem accepistis, liberationem vestram Domino ascribatis, exemplo nostri, qui Domino bene confitemur: «quia nisi» esset hoc, quod «Dominus erat in nobis» confirmans nos, «cum exsurgenter homines in nos, deglutissent nos,» id est incorporassent nos sibi «vivos,» id est, scientes: quia quamvis cognoscere malum esse, tamen oporteret eis nos consentire præ magnitudine tribulationum: et hoc «forte,» id est, et posset fieri, vel non fieri: et sicut nos dicimus, ita «dicat Israel,» id est vir videans Deum, «nunc,» id est sine dilatione, ita dicens: «Nisi quia Dominus erat in nobis cum exsurgenter homines in nos, forte vivos deglutissent nos.»

In principio defecissemus, et multo magis «cum furor,» id est impetus «eorum irasceretur,» id est exardesceret «in nos, aqua,» id est inundantia tribulationum, «absorbisset nos,» id est irreparabiliter sibi attraxisset: et hoc «forsitan,» id est ita contigisset vere, nisi quia Dominus erat in nobis.

«Nisi quia Dominus erat in nobis,» aqua absorbuis-

set nos, sed quoniam fuit in nobis, «anima nostra,» quocumque modo corpus tractaretur, «pertransivit» illæsa «torrentem,» id est impetuosam tribulationem. Ego dico, Domino auxiliante, anima nostra pertransivit, et «forsitan» diceret aliquis quod sine Domini auxilio «anima nostra pertransisset aquam,» id est inundantiam malorum, «intolerabilem,» quantum ad humanas vires, quod impossibile apparet ex hoc quod aqua illa intolerabilis est.

«Benedictus Dominus.» Pars secunda. Et quia per eum transivimus, ideo sit «benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem» ut caperent nos et incorporarent, «dentibus,» id est corrosionibus, et feritate «eorum,» quia sicut feræ volunt nos dilaniare.

«Non dedit» dico, sed potius «anima nostra sicut passer erepta est de laqueo,» id est, deceptione «venantium,» id est, quærentium opportunitatem decipiendi me.

Et non tantum anima nostra est erepta, sed «laqueus,» id est ipsi illaqueantes nos, «est contritus,» quia ipsi tandem duplici contritione conterentur, «et nos liberati sumus,» id est in magna dignitate a Deo constituti.

Et hoc «adjutorium nostrum» quod ita sumus liberati, non est a nobis, sed quia sumus «in nomine Domini,» qui nos bene potest custodire, quoniam ipse est «qui fecit cœlum et terram,» vel ad litteram, vel ad allegoriam.

IN PSALMUM CXXIV.

TITULUS: *Canticum graduum.*

«Qui confidunt in Domino.» Hic habet materiam hunc gradum, scilicet confidentiam: intendit etiam alios ad eam invitare. In prima parte, ostendit quid faciat ipsa confidentia, scilicet quod in Domino confidentes nihil potest separare a charitate Christi. In alia, quæ est: «Benefac, Domine,» precatur bona confidentibus in Domino. Ordo congruus est. Postquam a Deo liberationem recepit, et omnia misericordiae Dei attribuit, justum est ut in ipso firmissime confidat.

Quasi ita diceret: Vos qui beneficia vestra misericordiae Dei attribuitis, deinceps confidite in Domino, quia ullus eorum «qui confidunt in Domino» non per præsumptionem, sed «qui habitat in Hierusalem,» id est qui justus est, scilicet habitat spe in cœlo, vel devote in Ecclesia, «non commovebitur in æternum» a Christo vel a bono proposito per aliquas tribulationes, «sicut mons Sion,» id est ipse Christus, qui corporaliter in monte Sion habitavit.

Ideo confidens ipse non commovebitur, quia «montes,» id est angeli, vel apostoli, et alii sancti viri meritis, precibus et exemplis sunt «in circuitu ejus,» munientes hujusmodi confidentes contra hostes: «et» etiam ipse «Dominus» est «in circuitu populi sui,» ut eum munit et protegat «ex hoc nunc et usque in sæculum.»

Et licet ad præsens permittat eos tribulari, tamen revera est in circuitu ejus, quia non relinquet fideles suos in potestate inimicorum, ne et ipsi compellantur peccare; et hoc est, « quia non relinquet Dominus virgam, » id est potestatem « peccatorum super sortem justorum, » id est super religionem, quam justii faciunt suam sortem: ideo non relinquet, « ut non extendant justii ad iniquitatem manus suas. » Si enim mali super justos potestatem haberent, justos ex necessitate peccare compellerent.

« Bene fac. » Pars secunda. Continuatio: Dixi quia Dominus non relinquet, et tu, o « Domine, » sicut cœpisti, « bene fac, » id est, persevera custodiendo, et alia bona faciendo « bonis, » id est illis qui sequuntur prœcepta tua; « et rectis corde, » illis qui nulla angustia peccare coguntur.

Istis bene faciet Dominus; « declinantes autem, » id est propter aliquas tribulationes a mandatis Dei deficientes, « adducet Dominus in obligationes, » id est multis peccatis permittet alligari « cum operantibus iniquitatem, » id est sicut facit alios operarios iniquitatis: « super Israel » autem, id est, super virum videntem Deum, erit « pax, » partim in hac vita, et summe in alia. Cum malis mala annuntiat, nos bene ad confidentiam cohortatur, ne mala cum diffidentibus patiamur.

IN PSALMUM CXXV.

TITULUS: *Canticum graduum.*

« In convertendo. » Hic habet materiam propheta expectationem futuræ liberationis per adventum Christi, in quo fideles et priores justii, qui adhuc per culpam originalis peccati a diabolo, tam vivi quam mortui, tenebantur, liberati sunt: et hæc expectatio finis fuit omnium justorum sub Veteri Testamento: per quod patet quod alii sex præcedentes gradus ad homines Veteris Testamenti specialiter diriguntur. Intendit propheta invitare homines Veteris Testamenti, ut in adventu Christi spem suæ liberationis apponant. In prima parte ostendit justos illos tantam in adventu Christi habuisse consolationem, ut etiam inimici eorum consolationem laudarent. In secunda, quæ incipit: « Convertere, Domine, » precatur Deum ut et ipse in adventu Christi partem liberationis habeat, quia letum videt finem liberatorum.

Quasi diceret: Expectare debetis, fratres, consolationem in adventu Christi, quia « in convertendo Dominus, » id est dum Dominus convertit, « captivitatem Sion, » id est, illorum qui sunt speculatio, et provident sibi, « facti sumus sicut consolati, » id est sicut illi qui consolationem accipiunt venientibus bonis.

« Tunc, » id est, in illa conversione captivitatis, « os nostrum » scilicet cor ipsum, « est repletum gaudio: et » non tantum cor, sed etiam « lingua nostra » exterior, est in « exultatione, » id est exultanter annuntiavit aliis liberationem quam videt per adventum Christi fieri: per præsens et præteri-

tum, propter certitudinem rem futuram annuntiat.

« Tunc » etiam, id est quando Dominus convertit captivitatem nostram, « dicent » aliqui « inter gentes » hoc « magnificavit, » id est magnifice dispuit « Dominus facere cum eis. » Intelligentes enim quod homines a peccatis per Christum liberentur, cognoscent eos esse Dei filios, et tandem in angelici manibus in perpetuam requiem deportandos.

Ipsi dicent: « Magnificavit Dominus facere cum eis, » nec in hoc sunt fatui vel insipientes, quia in verum est, sed et « magnificavit Dominus facere nobiscum, » id est discretivum quod magnos nos faceret, et nos hoc sperantes, « facti sumus lætantes. »

« Convertere, Domine. » Pars secunda. Continuatio: Et quia « magnificasti facere nobiscum, » ideo, o « Domine, converte captivitatem nostram, » qua frigore peccati obligati sumus: sic converte, ut perveniamus ad cursum bonæ operationis: ita converte « sicut torrens » qui est ligatus frigore hiemum, convertitur « in austro, » in vento illo calido, ita « per austrum, » id est per calorem Spiritus sancti convertatur frigus, id est pigrities peccati, a nobis.

Dico « converte, » quia tunc, id est facta conversione, « metent » illi « in exultatione, » id est, exultanter recipient mercedem vitæ æternæ, « qui seminant » bona opera sua, unde multiplicem fructum expectent, « in lacrymis, » id est in mœre et tristitia hujus vitæ.

Qui sunt illi qui metent in exultatione? Illi scilicet qui ibant ad æternam civitatem per bona opera sua, et non cessantes ad horam, sed « euntes » assidue: « ibant » dico, « et flebant » pro morte et miseria hujus vitæ: ipsi dico « mittentes semina sua, » id est bona opera sua, vel specialiter eleemosynas.

« Euntes ibant: » venientes autem, id est appropinquantes morti, « venient » usque ad judicium cum exultatione, portantes, id est, perferentes Dominum « manipulos suos, » id est bona opera sua, unde remunerationem recipient.

IN PSALMUM CXXVI.

TITULUS: *Canticum graduum Salomonis.*

« Nisi Dominus ædificaverit. » Sicut septem prædictos gradus specialiter ad homines Veteris Testamenti direximus, ita octo istos futuros ad homines Novi Testamenti proprie referimus. Et dicuntur hi gradus specialiter Salomonis, id est pacifici, scilicet Christi, qui verus pacificus fuit, quia ipse reconciliavit Deum hominibus, et pacem fecit inter Judæos et gentes. Unde Apostolus dicit: « Qui fecit utraq; unum. » (Ephes. II.) Hujus autem pacifici proprie dicuntur isti gradus, quia per præsentiam corporis manifestum auxilium humano generi contulit, et in seipso exemplum totius justitiæ ostendit, et alios per gradus virtutum ad coelestem Hierusalem ascendere docuit. In hoc psalmo loquitur hominibus qui in adventu Christi, quem alio in psalmo dicit cum magna exultatione expectari, abundantiam benef-

ciorum receperunt, veluti sancti apostoli fuerunt : et intendit ab eis auferre omnem præsumptionem, scilicet, non præsumant tales esse qui possint ædificare per se, vel ædificata custodire : nec putent se securos ante secundum adventum Christi, quia nullus in hac vita potest esse securus, in qua statim quilibet labitur ad peccatum.

Quasi ita diceret : Vos qui in adventu Christi multa beneficia accepistis, etiam aliorum ædificatores constitistis, nolite de vobis præsumere, quia nihil potestis per vos, nisi Dominus faciat; hoc dicit : « nisi Dominus ædificaverit domum, » hoc est, nisi Dominus interna inspiratione aliquem præparet suæ habitationi, « in vanum laboraverunt qui ædificant eam, » id est qui ad eam ædificandam laborant : « non enim qui plantat, aut quifrigat, est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. » (I Cor. xiii.)

Dico per se non potest aliquis ædificare, nec per se ædificata custodire, hoc est : « nisi Dominus custodierit civitatem, » id est ipsam Ecclesiam, quæ dicitur civitas, quia de multis collecta est et bene munita virtutibus; « frustra vigilat qui custodit eam » civitatem. Cum dicit « vigilat, » innuit nobis curam et sollicitudinem quam pastores Ecclesiæ qui vigilant ad greges custodiendos habent. Unde in Canticis : « Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. » (Cant. iii.)

Quandoquidem solus Deus ædificat et custodit, ergo « vanum est vobis surgere, » id est de securitate æternæ beatitudinis præsumere : quia quicumque est in hac vita, pronus est ad lapsum : unde dicitur : « qui stat, videat ne cadat. » (I Cor. x.) « Vanum est, » dico, « ante lucem surgere, » id est ante secundum Christi adventum, in quo vera lux et manifesta cognitio unicuique erit. Vel, « ante lucem, » id est ante cognitionem quam recipit unaquæque fidelis anima post dissolutionem tantum. Ante lucem surgere vanum est, scilicet « postquam sederitis, » id est sessionem et dejectionem hujus vitæ transieritis, tunc « surgite, » id est securi estote. Vobis dico ut surgatis, « qui manducatis panem doloris, » id est quibus miseræ hujus mundi sunt refectio, sicut panis alicui.

Dico « surgite postquam sederitis; » et quasi diceret aliquis : Quando erit perfecta illa sessio? « cum » Dominus « dederit dilectis suis somnum, » id est mortem : et cum dederit, « ecce » apparebit « hæreditas Domini » scilicet Filii, id est justi Viri : qui filii sunt « merces, » id est remuneratio quam Dominus dedit Christo pro expletionem suæ obedientiæ : merces dico « fructus, » id est ipsius Christi, qui fuit fructus ipsius « ventris » virginalis. Ubi dicit : « Ecce hæreditas, » incipit de secunda parte, in qua ostendit magnam dignitatem eorum qui sunt hæreditas Domini. In prima parte dissuadet a præsumptione.

Dico, filii erunt merces, et ipsi « filii excussorum, » id est prophetarum, qui dicuntur excussores, quia rem latentem, scilicet reprobationem hu-

mani generis excusserunt et manifestaverunt, erunt ita « sicut sagittæ in manu Potentis. » Sicut enim sagittarius dirigit sagittam quo vult, nec ipsa aberrat, sed percutit quem vult, ita Deus potens dicitur sagittarius, quia sagittas suas, id est sanctos apostolos et alios legatos mittit, in quos remotas partes ipse eligit, et per hos corda hominum divino amore transfigit. Et non tantum apostoli sunt beati, et illi alii qui susceperunt adventum Christi, sed etiam omnes illi qui eos imitantur : hoc est, omnis ille « vir » est beatus, « qui implevit desiderium suum ex ipsis, » hoc est, vitam suam instituit ad modum eorum : et vere beatus, quia « non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta, » id est in publico. Vel per portam possumus Christum accipere, qui est porta per quam itur ad vitam, sicut ipse ait : « Per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x); » ut sic dicamus : « Cum loquetur inimicis suis, » id est hæreticis, « in porta, » id est in Christo, scilicet de ipso Christo agens, non confundetur, quod aliquem errorem de ipso loquatur, vel aliquo modo ab hæreticis vincatur.

IN PSALMUM CXXVII.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« Beati omnes. » In hoc psalmo habet materiam hunc gradum scilicet timorem Domini, et intendit admonere ad eundem gradum illos quos de præsumptione superius admonuit. In prima parte ostendit quid efficiat timor Domini. In secunda parte, quæ incipit : « Benedicat tibi Dominus ex Sion, » ponit orationem quæ bona, scilicet ipsum Deum timentibus, exoptat.

Quasi diceret : Vos qui bona Christi recepistis, nec etiam præsumitis, timete Dominum, quia « omnes qui timent Dominum » casto timore, « beati » sunt, id est illi « qui » eum timent, « ambulant in viis ejus, » vel in præceptis, vel imitatione.

Vere beatus eris, « quia manducabis, » id est refectionem tibi capies, « labores manuum tuarum, » id est opera manuum tuarum facta cum magno labore : et quia hoc manducabis, « beatus es » in hac vita, « et bene tibi erit » in futura. Quod prius pluraliter de Ecclesia loquitur, ad multitudinem personam respicit; quod autem de eadem Ecclesia postmodum in singulari numero loquitur, ad Ecclesiæ respicit unitatem. Et etiam in hoc beatus eris, quod « uxor tua, » id est animalis natura tua, quæ debet subijci viro, id est rationi per quam regatur, erit « abundans » bonis fructibus et operibus, « sicut vitis : » uxor dico, posita « in lateribus domus, » id est in vicinitate bonæ conscientiæ « tuæ, » quia bona vicina erit viro suo, id est rationi : et per hoc non seducetur ipsa uxor, sicut Eva seducta fuit : conscientiam domum vocamus, quia in ea hospitium Domino præparamus. Vel per uxorem possumus accipere sapientiam, ut sic dicamus : Uxor tua, id est sapientia, quæ fovet et nutrit virum, sicut uxor, est

abundans bonis fructibus, quia facit te operari sicut vitis : uxor dico posita in lateribus domus tuæ, id est duobus Testamentis : quia per sapientiam quam habet in ipsis Testamentis, et se et ipsum vtrum bene facit operari, et alios docet bene operari : quæ duo Testamenta sunt latera, id est sustentamenta bonæ conscientiæ, et hoc est domus tuæ.

In hoc etiam beatus eris, quia « filii tui, » quos tu generas Deo prædicatione et exemplo, erunt « sicut novellæ olivarum, » id est sicut novellæ olivæ : quia, sicut novellæ semper virides sunt, id est magis fructificant, quam aliæ, sic filii tui et virentes erunt virtutibus et fructificantibus bonis operibus : filii dico positi « in circuitu mensæ tuæ, » id est divinæ Scripturæ, ut tua doctrina reficiantur. Vel, « in circuitu mensæ tuæ, » id est altaris, ubi Domini corporis refectione cibantur. Ideo melius eligit has duas arbores quam alias fructiferas, quia per vitem austeritatem justitiæ, per olivam suavitatem misericordiæ intelligimus : quæ duo unusquisque fidelis debet habere in se : quibus duobus Samaritanus legitur infudisse in vulnera illius « qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, et incidit in latrones (Luc. x). »

Bene apparet quod beatus eris timens Dominum quia « ecce sic, » sicut dictum est, « benedicetur homo qui timet Dominum. »

« Benedicat tibi. » Pars secunda. Et in hac optatione ostendit affectum quem habet erga timentes Dominum. Continuatio : Dico sic benedicetur, et o tu homo, timens Dominum, « benedicat tibi Dominus ex Sion » veniens, quia natus carnaliter fuit in Sion. Vel, « ex Sion, » id est ex hoc quod tu factus ex Sion, id est speculans æterna : « et videas bona Hierusalem » cœlestis scilicet, perducatur te ad illa bona Dominus : videas dico « omnibus diebus vitæ tuæ, » id est in æternitate.

« Et » non tu solum hoc videas, sed etiam « videas » in illa Hierusalem, « filios filiorum tuorum, » id est imitatores illorum, qui tua prædicatione generati sunt. Et quid per singula ? Videas « pacem super Israel, » id est æternam tranquillitatem, quæ est « super, » id est, major etiam quam aliquis vir videns Deum valeat promereri.

IN PSALMUM CXXVIII.

TITULUS : *Canticum graduum Salomonis.*

« Sæpe expugnaverunt. » Postquam de presumptione et Dei timore præmonuit, admonet de tolerantia, et eundem gradum habet materiam. In prima parte admonet homines Novi Testamenti ad tolerantiam, per exemplum omnium justorum a primo justo. In secunda, quæ incipit : « Confundantur et convertantur retrorsum, » obstinatis malum precatur : per quod nos ad tolerantiam hortatur, ne cum impiis in adventu iudicis condemnemur.

Quasi diceret : Vos qui jam de vobis non præsumitis, dum filiali timore Deum timetis, cum mali vos persequuntur, tolerantiam habeatis exemplo mei,

A quia « sæpe expugnaverunt me, » id est sic tribulationibus affecerunt ut etiam quandoque occiderent : et hic loquitur in persona omnium justorum Novi Testamenti : et hoc « a juventute mea, » id est a tempore primi iusti, a quo incæpit Ecclesia : et sicut ego dico, sic « dicat » omnis « Israel, » id est vir videns Deum, « nunc, » id est statim in hoc præseni : ideo dicit « nunc, » quia futurum est quando non clamabit Israel de sua impugnatione, scilicet quando erit in cœlesti Hierusalem.

Hoc scilicet dicat : « Sæpe expugnaverunt me a juventute mea » et vere sæpe, « etenim non poterunt mihi » prævalere, quia si me semel occidissent, non esset pugnandum ultra cum eis.

Dico « expugnaverunt, » et hoc non tantum in faciem, ut me manifeste oppugnarent, sed « peccatores fabricaverunt, » id est multa mala intulerunt « super dorsum meum, » id est supra illos de Ecclesia per se non habent verum lumen, sed sequuntur et hoc diu ; et hoc est : « prolongaverunt iniquitatem suam. »

Illi superbe Ecclesiam persecuti sunt, « Dominus » solus « justus concidet, » id est ad humilitatem reducet, « cervices, » id est altitudines et superbia « peccatorum, » scilicet illorum omnium qui Ecclesiam persequuntur.

Pars secunda. Dico « concidet cervices peccatorum ; » qui autem sunt obstinati, scilicet illi « omnes qui oderunt Sion, » id est Ecclesiam, obstinate. C « confundantur » cum dicitur : « Discedite a me maledicti, in ignem æternum (Math. xxv) : » et convertantur retrorsum, » id est revertantur a potestate quam in hac vita super justos obtinent.

« Fiant » etiam « sicut fenum tectorum, » quod priusquam evellatur exaruit. » Superbi qui se in altum erigunt, merito feno tectorum comparantur, quia sicut fenum tectorum se in altum erigit, et tamen sine radice est, ita se ipsi erigunt : et antequam evellantur, id est moriantur, arescunt bonis amicitia, quia rationem cœlestis doctrinæ non querunt nec diligunt. « De quo feno, » id est de quibus malis, « non implebit manum suam » angelus, « qui metet, » id est separabit bonos a malis : « et sinum suum » inde angelus, « qui manipulos colliget, » id est congregabit bonos (Math. xiii). Per manum intelligitur opus, per sinum quies. Ideo angeli dicuntur portare in manibus illos qui boni fuerant operarii, et in sinu illis qui fuerunt contemplativi.

Ideo non colligentur ab angelis, quia in hac vita non receperunt benedictionem ab apostolis vel ab aliis sanctis viris ; et hoc est : illi « qui præteribant, » id est apostoli et alii sancti viri, qui contemnentia terrestria, prætereunt ad cœlestia ; « non dixerunt » eis : « Benedictio Domini super vos, » id est multiplicatio virtutum ; et etiam non dixerunt : « Benediximus vobis » ex parte nostra, ita quod « in nomine Domini » vos benedicamus, id est quod de vestra benedictione nomen Domini honoretur.

IN PSALMUM CXXIX.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« De profundis. » In hoc psalmo gradus et materia est pœnitentia. Hanc ideo post multos gradus virtutum ponit, ut indicet nobis quod quantumcunque aliquis in virtutibus profecerit, tamen necessaria est pœnitentia ad impetrandam Dei misericordiam, quia nullus tam justus est quin aliquas habeat maculas, quæ semper sunt delendæ medicamento pœnitentiæ. In prima parte pœnitens iste precatur Deum ut exaudiat eum clamantem de peccatis, nec judicet eum secundum iniquitates suas. Et postquam sic deprecatus est per suas miserias, captat benevolentiam per bona iudicis, et ostendit lætum finem suæ pœnitentiæ, scilicet se Dominum sustinere et in ipso sperare, ex quo maxime potest per pœnitentiam persuadere. In secunda, quæ incipit : « A custodia matutina, » monet alios justos, ut et ipsi in Domino spem suam ponant. Intentio est invitare ad pœnitentiam.

Quasi ita admoneret eos : Vos, fratres, qui tolerantiam habetis, quique cæteros prædictos gradus ascendistis, pœnitentes de peccatis, clamate ad Deum exemplo mei, qui « clamavi ad te, Domine, de profundis, » id est de profunditate iniquitatis, scilicet propter hanc profunditatem in qua me esse cognovi, clamavi. Intelligit justus hanc profunditatem quælibet levissima peccata : etiam totam hujus vitæ conversationem, in qua nemo potest sibi abstinere a peccato : et quia sic clamavi, intende ; et quia hæc talia cognovi profunda esse, ideo « Domine, exaudi vocem meam ; » quasi diceret : Dignum est ut me clamantem ita exaudias.

Nec tantum dico exaudi, sed etiam intende mihi, ut non tantum peccata pro quibus clamo dimittas, sed etiam me in omnibus bonis multiplices et custodias ; hoc dicit : « Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. »

Ideo peto ut exaudias et peccata dimittas, quia « si observaveris iniquitates, Domine, Domine, » ut secundum eas judicare velis, « quis sustinebit » iudicium tuum, ut per merita possit salvari ? Nullus atque.

Si iniquitates attendas, nullus poterit portare iudicium, sed quia propitius es, ideo sustinemus. Hoc dicit : « quia apud te propitiatio est, » id est quia ex misericordia condonas peccata ; « et » item « propter legem tuam, » scilicet evangelicam doctrinam, quæ nos docet propitiationem tuam, « sustinui te, » o « Domine, » id est quantumcunque darentur tribulationes, nunquam a te discessi, sed semper fidem tenui et legem tuam complevi. In hoc versu facit sibi benevolam iudicem, quem prius deprecatus fuerat, cognoscens suas iniquitates.

Non tantum propter propitiationem et legem, sed etiam « in verbo ejus sustinuit anima mea, » id est in Filio ejus, quem incarnandum pro nostra redem-

ptione cognovi, causam sustinendi cognovit : et quia sic sustinui, sic clamavi, ideo « speravit anima mea in Domino. »

« A custodia. » Pars secunda. Et sicut anima mea speravit, ita « Israel, » id est vir ille qui pœnitens de peccatis, clamavit, adversa sustinuit, « speret in Domino » et hoc « a custodia matutina, » id est a primo adventu Christi, qui mane vocatur, quia per illum lux nobis veræ cognitionis innotuit : in qua luce adhibenda est custodia, ut ibi fidem recipiamus, Christum nostrum Salvatorem intelligamus. Vel, « a custodia matutina, » id est a tempore resurrectionis, in quo Christus a militibus custoditus, mane resurrexit : « usque ad noctem, » id est usque ad mortem.

« Ideo juste debes sperare, quia « apud Dominum » est « misericordia, » quia gratis condonat peccata : « et redemptio » est « apud eum, » quia ipse dedit sanguinem Filii sui, pretium nostræ redemptionis : redemptio dico « copiosa, » qui non tantum levia et originalia peccata relaxat, sed quantumcunque magna.

« Et » quod illa redemptio sit apud eum, hoc apparet in effectu, quia « ipse redimet Israel » omnem, scilicet videntem Deum, « ex omnibus iniquitatibus ejus » in quo apparet quod redemptio est copiosa.

IN PSALMUM CXXX.

TITULUS : *Canticum graduum Salomonis.*

« Domine, non est. » Hic habet materiam hunc gradum, scilicet humilitatem : et intendit invitare alios ut hunc eundem gradum ascendant, ut quantumcunque sint justis, semper in humilitate consistant, et peccatorum, sine quibus esse non possunt, memoriam habeant, quæ est custodia cæterarum virtutum.

Quasi diceret : Vos, fratres, qui jam peccatorum obtinistis remissionem per pœnitentiam, et jam firmiter in Domino speratis, nolite de vobis præsumere, sed semper humiles estote, exemplo mei, qui in nullo me exaltavi ; et hoc est : « Domine, non est exaltatum cor meum, » id est non superbivi interius ; « neque elati sunt oculi mei, » id est non ostendi signum superbiæ exterius.

Et licet haberem magna, scilicet virtutes et alia, tamen « in magnis » illis « neque ambulavi, » id est, non talem me ostendi quasi qui magna haberem, scilicet superbum : et cum haberem mirabilia, scilicet quod possem facere mirabilia, « non » ambulavi « in mirabilibus, » quamvis existentibus « super me, » id est multo majoribus et dignioribus quam dignus essem.

Non tantum non ambulavi in magnis, sed « humiliter » sensi de me : et « si non sentiebam » hoc, existens, « sicut ablactatus, » id est separatus a lacte, qui jacet et incumbit « super matrem suam, » quia non per se potest subsistere, nisi auxilium a matre impendatur ; id est si non putavi me quasi ablactatum et Deum esse matrem qui me fovaret : si hoc

non feci, « sed » potius « exaltavi animam meam » existens stultus, sicut ablactatus, qui se facit super matrem suam, id est qui putat se subsistere sine auxilio matris, « ita » sit « retributio in animam meam. »

Ille qui superbit habeat retributionem superbix; « Israel » autem, id est vir humilis, qui de se non præsumit, « speret in Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum. »

IN PSALMUM CXXXI.

TITULUS : *Canticum graduum Salomonis.*

« Memento. » In hoc psalmo est materia incarnatio Christi. In prima parte ostendit promissiones quas Christus facit Deo Patri, scilicet quod parabit sibi habitationem, præmittens deprecationem propheta, ut Deus dignitatem ipsius Christi et ejus merita respiciat. In secunda, quæ incipit : « Ecce audivimus, » ostendit completas promissiones Christi, et ponit exoptationes suas ut compleantur. In tertia, quæ incipit : « Juravit Dominus David, » ostendit promissiones Patris ad Christum, scilicet quod propter meritum ipsius Christi, conformes Christo, filios et imitatores Christi faciat, scilicet ut hic doceant quæ Christus docuit, in judicio judicent, ejusque beatitudinem participant. Et per hæc omnia intendit nos ad hoc invitare, ut nihil per nostra merita, sed per summum meritum Christi intelligamus, et deprecemur nobis justitiam dari, et ad Christi nos conformitatem perduci : et ad hunc gradum per psalmum istum monemur ascendere : et hunc psalmum fecit contra hæreticos et Judæos, qui putabant adventum Christi non esse necessarium ad salutem.

Quasi diceret : Licet habeamus timorem Dei, clamemus de peccatis, et humiliter sentiamus, sicut in prædictis gradibus ostensum est; tamen per nostra merita ad conformitatem Christi pervenire non sufficimus, et ideo, o « Domine, memento David, » id est Christi, per cujus singulare meritum nos possumus salvari : quia ideo nominat David propheta nomine illius carnalis David de cujus semine processit, ut veram ipsius Christi humanitatem significaret : « et memento omnis, » id est omnimodæ « mansuetudinis ejus » per quam ipsam invictam militiam implevit, quia pro nobis obediens fuit usque ad mortem (Philip. II), et sicut ovis ad occisionem ductus est.

Mansuetudinis dico exhibitæ, « sicut » ipse Christus « juravit Domino, » id est firmiter proposuit : et hoc non coactus, sed ex voluntate; et hoc est : « votum vovit, » ex voluntate et affectione, tibi « Deo Jacob, » id est adjutori luctantium. « Juravit » dico, ita dicens : « Si introiero in tabernaculum domus meæ, » si ascendero in coelum, quod est tabernaculum et habitatio in qua est mea mansio; et etiam « si ascendero in lectum strati mei, » id est, in omnimoda requie, quasi in lecto strato bonis pannis.

Et etiam « si dederò somnum, » id est mortem, « oculis meis, » hoc est mihi, qui prius vigilantiam

A habui propter custodiam gregis commissi. Mortem suam bene somno comparat, quia ita leviter resurrexit, sicut aliquis de somno surgit : et describit quomodo somnus eveniat alicui, quia prius dormitant palpebræ, deinde datur requies temporibus, et sic somnus totum occupat corpus : sic Christus dormitavit appropinquans morti, quando Judæis traditus est, qui tunc nec miracula fecit, et etiam ante Pilatum veritatem tacuit : requiem temporibus dedit, quando crucem ascendit. Inde dicit : « et » si dederò « dormitationem palpebris meis, » id est si prius veneno clausus in potestate Judæorum.

« Et » si prius dederò « requiem temporibus meis, » id est si prius crucem ascendero, morti proximus, « donec inveniam locum Domino, » id est donec talem partem habeant homines in quibus habitet Deus : et donec inveniam « tabernaculum Deo Jacob » cui votum feci, scilicet in quibus habitet Deus : apsiopesis, id est defectio orationis, et potest quodlibet impossibile suppleri, id est non ero Deus, vel aliquid tale. Sciendum quod antequam Christus ascenderet, omnia paravit quæcunque ad Ecclesiam constituendam cognovit necessaria, scilicet apostolorum instruxit doctrina evangelica, quam in omni terra audire et converti seminarent volentibus.

« Ecce audivimus. » Pars secunda. Continuatio : hic promisit Christus ædificationem Ecclesiæ, et « ecce » sicut promisit, completa esse cognovimus; et hoc dicit : « audivimus ea » quæ Christus promisit « in Ephrata, » id est in Bethlehem, id est intelligimus, « Spiritu sancto nobis revelante, Christum in Bethlehem nasciturum de Virgine, in quo certi fuimus quod cæteræ promissiones complerentur. Vel allegorice, per Ephrata, quod *speculum* interpretatur, prophetias intelligimus, in quibus, quamvis veritas annuntietur, tamen aperte non declaratur. Vel sic dicamus « in Ephrata, » id est in dictis prophetarum audivimus et legimus ea, id est promissiones : et sicut ibi audivimus, sic « invenimus ea » completa « in campis, » id est in gressibus, qui cum prius essent « silvæ » spinosique peccatis, nunc facti sunt arabiles et Deo fructificantes.

Nos invenimus Christi Ecclesiam in prophetis prædictam in campis, scilicet completam, et nos ipsi « introibimus in tabernaculum ejus, » id est in militiam ejus Christi, quia nos facti membra Ecclesiæ militamus ei, et « adoravimus in loco ubi steterunt pedes ejus, » ad litteram, quia adhuc adorant homines ubi Dominus ascendit : cujus ascensionis testis adhuc remanet cespes viridis, nec aliquo pavimento ejus viriditas potest dimoveri. Vel, « adoravimus in loco » id est, integra fide, « ubi steterunt pedes ejus, » id est in quo apparent vestigia suæ justitiæ : qui enim habet perfectam fidem, non eam habet otiosam, sed operatur ad Christi imitationem. Per hoc facta est Ecclesia et cæteræ Christi promissiones completæ, quia ipse surrexit et ascendit in gloriam suam, et inde misit Spiritum, per quem apostoli confortati sibi Ecclesiam construxerunt : et quo ipse

ascendit, facit conscendere arcam suam, id est Ecclesiam : et hoc non enuntiative, sed desiderative Propheta annuntiat, ut suæ mentis affectionem ostendat.

Continuatio : Quia impletæ sunt promissiones, perfectum est tabernaculum, ideo, o Domine, surge in requiem tuam, id est ascende, et post te ascendat arca, id est Ecclesia, in qua continentur sapientiæ et scientiæ : arca dico sanctificationis tuæ, id est, quam tu sanctificas.

Et ut arca post te possit ascendere, interim sacerdotes tui servientes tibi devote, induantur justitiam, habeant pro infula virtutes, quæ sint eis ornamentum animæ, et ipsi sancti tui exsulent de sua justitia. Vel, sancti tui minores exsulent de suo profectu, et de imitatione honorum.

Et quia videt in illuminatione gentium excæcari Judæos, precatur Deum ut vel juxta finem visitet eos. Continuatio : Sacerdotes induantur justitia, et o Domine, faciem tui Christi, id est præsentem et claram cognitionem Filii tui, quæ modo aversa est a Judæis, ne avertas quin aliquando ostendas Judæis, saltem circa novissima tempora : et hoc non precor propter merita eorum, imo propter David servum tuum, id est, propter meritum ipsius Christi : et hic datur plane intelligi nullum de meritis suis debere præsumere, sed omnem salvationem ex Christi meritis exspectare.

Juravit Dominus. Pars tertia. Dico propter David, nec diffido, quia Dominus Pater juravit, firmiter statuit, David, id est Christo, veritatem, quia sicut promisit, sic complevit, et non frustrabitur eum ita dicens : De fructu ventris tui, id est de generatis per doctrinam tuam, quæ venter dicitur, quia continet in se arcana Dei et nutrit homines, sicut venter puerum : de illis generatis sic ponam super sedem tuam, id est faciam eos doctores sicut tu fuisti in hac vita, et etiam judicare totum mundum.

Ponam dico hoc pacto, si filii tui custodierint testamentum meum, id est præcepta veteris legis et prophetarum, quæ proferunt testimonium nostræ fidei : et testimonia mea hæc quæ ego docebo eos, non quæ ipsi ex sua sibi parte adinveniant.

Filii tui sedebunt super sedem tuam, et etiam filii eorum, id est imitatores, usque in sæculum, id est quamdiu durabit sæculum : etiam filii novissimorum temporum sedebunt super sedem tuam, ut supra.

Promisit Christo, quod sic sederent filii sui, et hoc non secundum merita eorum, sed quoniam Dominus elegit Sion, id est Ecclesiam, elegit dico eam in habitationem sibi, ut non ad horam, sed assidue inhabitaret eam.

Elegit dico, ita dicens : Hæc scilicet Sion, est requies mea in qua requiesco : non tantum in hac vita, sed in sæculum subsequitivum hujus sæculi : hic id est in hac Ecclesia habitabo, quoniam elegi eam.

Viduat eam Ecclesiæ, id est illos qui sunt

PATRUL. CXVI.

A desolati in istis terrenis, et tamen Deo suam castitatem custodiunt, nec cum dæmone fornicantur, benedicens benedicam, id est assidue multiplicando virtutibus, pauperes ejus Sion saturabo panibus, id est spirituali refectioe.

Sacerdotes ejus induam salutari, id est conformitatem Christi salutaris, id est filii mei : et sancti ejus minores, qui sacerdotes imitantur, exsultatione exsultabunt, id est tantam habebunt exsultationem, quæ nullo modo valeat ab eis amoveri.

Illuc, id est in illa Sion, producam, id est extendam in futuro judicio cornu David, id est altitudines ipsius Christi, manifestans ipsius potentiam omnibus : et interim paravi Christo meo lucernam, veluti Joannem et alios præcones, qui viam Domino præpararent.

Sacerdotes induam salutari, inimicos autem ejus induam confusione, id est erubescencia, quando descendent in ignem æternum : super ipsum autem Christum effloreat sanctificatio mea, quia ejus sanctificatio et gloria erit immarcescibilis.

IN PSALMUM CXXXII.

TITULUS : *Canticum graduum.*

Ecce quam bonum. In hoc psalmo materiam pariter et gradum habet, Propheta dilectionem proximi, et eam commendat pluribus modis : et intendit nos invitare ut istum gradum conscendamus, sine quo ad supernam Hierusalem pertingere non possumus.

Ac si ita diceret : Vos fratres, qui per meritum Christi collecti, Sion facti estis, ecce quid nobis restat, habitare in unum ut fratres, id est ut fraternam charitatem vobis invicem exhibeatis. Ideo potius elegit fraternam dilectionem persuadere, qui eam quæ est inter patrem ac filios, vel aliquem talem, quia ea quæ est inter fratres, maxima est in æqualitate : non propter hoc dicit habitare in unum, quod moneat nos ad localem solam habitationem, quamvis etiam bonum sit localiter simul habitare, sed intelligit in unum habitare quoslibet diversos ac remotos, et etiam personas quæ ex diversis officiis suis sibi subserviunt invicem, et ad unitatem tendunt, ac vinculo fidei ejusdem et dilectionis colligati sunt, ut non dicat major minori : Non ego auxilio tuo : sed orent alii pro aliis, et cæteri expleant sua cum dilectione officia : pascat rusticus clericum, similiter et alii debetis habitare in unum, quia bonum, id est utile, quia exemplo bene habitantium, multi capiunt sibi commodum bonæ habitationis, et quam bonum est? Infinite quidem : et quam jucundum suave et delectabile? infinite similiter.

Bene dico jucundum esse habitare fratres in unum, sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

Quod etiam descendit in oram vestimenti ejus. Unguenti similitudinem inducit, quia in unguento maxime delectatur et fovetur caro. De Aaron ideo dicit, quia ipse fuit primus inunctus sacerdos, cujus unctio tam copiosa fuit, quod defluxit in barbam et in ulteriora vestimenta. Est autem mystica

hæc similitudo, quoniam per unguentum in capite significatur Spiritus sanctus, qui fuit in Christo capite nostro, in quo habitavit Spiritus sanctus non ad mensuram : et de capite illo descendit in barbam, id est in fortes viros, et proxime inhærendo capiti, velut in ipsos apostolos, qui sunt barba, non cujusque, sed Aaron, id est Christi, qui propter officium sacerdotii significatur per Aaron, etiam secundum interpretationem nominis, quia Aaron interpretatur *montanus*, Christus vero semper in monte et maxima virtutum altitudine habitavit. Vel, « in barbam, » id est in viriles et sapientes viros, qui per barbam significantur : et non solum descendit in barbam unguentum illud a capite nostro, sed etiam in oram vestimenti ejus, id est in ultimum sanctum qui unquam erit in Ecclesia, descendet Spiritus sanctus ab eodem capite nostro, cujus vestimentum dicuntur fideles sui, quia honorant ipsum, sicut vestimenta dominum : et in hac tali similitudine vult intelligi quod hujusmodi concordia, hujusmodi cohabitatio conferat Spiritum sanctum, qui habitavit in corpore nostro. Et vere ita jucundum esse habitare in unum « sicut ros Hermon, qui » ros non prorsus idem est qui est in Hermon, sed consimilis illi « descendit in montem Sion » quasi diceret : Sicut ros, scilicet dulcissimus ille humor, facit montem illum, scilicet Hermon, virere et fructificare : similiter et Sion ita habitans in unum facit fideles fructificare. Intelligitur tamen aliquid et in hac similitudine : per rorem gratia spiritualis intelligitur ; per Hermon, quod *anathema* interpretatur, gentiles accipimus, qui aliquando fuerunt anathematizati et separati a Deo, quos nutrit gratia spiritualis, et compungit, et ad fidem ducit : et Sion facit : et factos Sion, nutrit, et bonos fructus proferre facit ; et per hanc similitudinem vult intelligi quod hi qui aliquando fuerunt Hermon, et separati a Deo per unanimum habitationem, fiant Sion, id est Ecclesia speculans Deum.

Quoniam datis similitudinibus, ponit causam quare habitandum sit in unum ; ac si diceret : Ideo bonum est habitare in unum, « quoniam illic, » id est in concordia habitatione « mandavit Dominus, » id est præcepit esse « benedictionem, » virtutum multiplicationem, « et vitam usque in sæculum, » id est in æternum.

IN PSALMUM CXXXIII.

TITULUS : *Canticum graduum.*

« Ecce nunc. » In hoc psalmo materiam habet pariter et gradum Propheta, ad quam recte ex dilectione proximi ascendimus. « Si enim fratrem, quem videmus, non diligimus, Deum, quem non videmus, quomodo diligemus? (I Joan. iv.) » In prima parte ostendit Deum diligendum et in laude et in operatione. In secunda, quæ incipit : « Benedicat tibi Dominus ex Sion, » ponit suam optationem benedictionis illis qui Dominum diligunt. Intendit nos invitare ut hunc gradum ascendamus, in quo erit nobis consummatio omnium aliorum.

A Quasi ita moneret : Fratres, quia jam in dilectione consistitis, « ecce » perficite quod restat vobis, scilicet « benedicite Domino, » id est laudate Dominum, quod in tali sæculo facti estis : cujus laudis verba ponit in sequenti psalmo, alleluia, scilicet et hoc « nunc, » id est sine mora : nec quoscunque moneo, quia « non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv), » « sed omnes servi Domini, » id est qui Domino in dilectione servitis, benedicite Domino.

« Vos, servi, benedicite, non qui ad horam servitis, sed qui statis, » id est perseveranter militatis « in domo Domini ; » et vos etiam, qui estis « in atriis, » id est in introitu « domus Dei nostri, » id est Ecclesie, sed et imperfecti et noviter conversi laudent Dominum.

B Postquam monuit ad laudandum, monet et ad bene operandum ; quasi diceret : Non tantum moneo vos ad benedicendum, sed etiam « extollite manus. » id est elevate operationes « vestras in sancta » sanctorum in cœlestem Jerusalem, id est ad ipsum Deum. scilicet non operantes ad laudem hominum sicut hypocritæ, vel ex rapto eleemosynas facientes, sed per intentionem ad Dominum vestra opera dirigite. « Extollite » dico « in noctibus, » id est per totum hujus vitæ, in qua semper in tenebris sumus ignorantie, ut per bona opera vestra digni sitis de his tenebris in veram lucem perducere : « et » semper « benedicite Domino, » id est laudate etiam eum de hoc quod vos bene operari permiserit.

C « Benedicat. » Pars secunda. Cum huc usque locutus sit ad servos Dei pluraliter, hic convertit se ad singularem personam, ut ostendat unitatem conservandam esse in Ecclesia. Continuatio : « Tu, homo, benedicas Dominum, et Dominus benedicat, » id est multiplicet « te » donis suis : Dominus dico, veniens « ex Sion » qui natus fuit ex Juda, cujus benedictio magna est : quia licet magnus fuisset, tamen idea ipse est « qui fecit cœlum et terram. »

IN PSALMUM CXXXIV.

TITULUS : *Alleluia.*

« Laudate nomen. » Hic habet propheta materiam laudem Domini. In prima parte monet nos laudare Dominum, supponens multa magnalia ipsius, per quæ ipse laudabilis appareat. In secunda, quæ incipit : « Domus Israel, benedicite Domino, » monet communiter omnes ordines fidelium ad laudandum Deum. Intentio est nos hortari ut Domino alleluia decantemus, et exhortari ad assiduas laudes, qui nobis contulit prædictos gradus.

Quasi ita diceret : Vos qui prædictos gradus accepistis, « laudate nomen Domini, » id est, nominabilem Dominum facite : nec quoscunque moneo, sed vos, « servi, laudate Dominum. »

Vos tales, « qui statis in domo Domini, in atris domus Dei nostri, » vos tales, « laudate Dominum, quoniam bonus Dominus ; » antonomastice dictum. per seipsum est bonus, et alios bonos faciens, « psallite nomini ejus, quoniam suave est » et jucundum, et delectabile psallere ei.

Ideo etiam debetis psallere ei, « quoniam » ipse « Dominus elegit Jacob, » id est, luctatorem contra vitia « in possessionem sibi, » scilicet, ut omnia cum jucunditate possideantur a Deo. Vel « sibi, » hoc est, ad servitium suum : « Israel » autem, id est, virum videntem Deum facie ad faciem, in illa vita elegit, non ut jam luctetur contra vitia, sed in possessionem sibi, id est, ut eum secum in gaudio positum possideat.

Ideo etiam laudate, « quia » ipse « Dominus est magnus », id est omnipotens : et hoc quod magnus sit credite, quia « ego cognovi » per Spiritum sanctum : « et » ipse idem « Deus noster » est « præ omnibus diis » quos ipse ædificavit : non solum falsis diis gentium, imo ipsi angelis et aliis diis.

Et vere ipse est præ omnibus illis diis, quia « omnia quæcunque voluit, fecit in cælo et in terra, et in mari » navigabili et transmeabili, « et omnibus abyssis, » sicut in Oceano.

Ostendit quædam mirabilia, quæ ipse fecit in terra : et hoc scilicet, « Educens nubes ab extremo terræ : » hæc omnia ad litteram possumus legere, tamen et allegorice leguntur, sicut nubes, id est, sanctos prædicatores eduxit ab extremo terræ, id est, de vilissimo genere hujus sæculi « sicut Amos propheta de custodia bidentium fuit acceptus, et Petrus, et alii plures, » sic et « fulgura, » id est, comminationes prædicationis eorum « in pluviam fecit, » id est, fructificantem doctrinam, quantum ad illos, qui bene doctrinam illorum receperunt.

Ille hæc fecit, « qui producit ventos, » id est, sanctos apostolos, citissime decurrentes per totum mundum, « de thesauris suis, » id est, de plenitudine sapientiæ et scientiæ quibus repleverat eos : « qui percussit primogenita, » id est, peccata originalia, « Ægypti, » id est, ipsius mundi, quia hic mundus in tenebris ignorantæ semper consistit : et hoc « ab homine, » id est, rationabili et sapiente, « usque ad pecus, » id est, usque ad brutos homines : quia et in sapientibus, et in aliis interfecit originalia peccata per aquas baptismi.

« Et misit signa, » id est, minora miracula, « et prodigia, » id est, majora « in medio tui, Ægypte, » id est, in medio mundi. « In medio, » quia manifesta fuerunt omnibus : misit dico « in Pharaonem, » id est, contra Pharaonem, id est, dissipatorem, scilicet diabolum « et omnes servos ejus, » id est, ministros ejus, scilicet minores diabolos, quia per illa signa sunt quidam ablati de potestate diaboli.

Ille misit « qui percussit gentes multas, » id est, multitudinem vitiorum, « et occidit reges fortes, » id est, demones, et abstulit eis potestatem eorum; fortes, quia potentes erant impellere homines ad facinora magna.

Hos scilicet reges, « Seon regem Amorrhæorum. » Seon interpretatur *tentatio oculorum* : diabolus namque transformat se in angelum lucis, et per hypocrisis decipit homines : Amorrhæi, *amaricantes* : per Seon demone illum intelligimus, qui tentat sedu-

cere oculos hominum, qui est rex omnium amaricantium in peccatis istius vitæ : « et » etiam percussit « Og regem Basan. » Og interpretatur *conclusio*, Basan *confusio* : per hoc intelligimus demone, qui concludit confusos in peccato, ne viam valeant invenire salutis : « et omnia regna Chanaan. » Chanaan *descensus* interpretatur, et per hoc intelligimus eos qui declinant de bono ad malum.

« Et terram eorum hæreditatem, » id est, cælestem patriam, quam per suam superbiam perdidit demones, « dedit hæreditatem Israel » non cuicunque Israel, sed « populo suo. »

Et quia hæc omnia fecisti, o « Domine, nomen tuum, » id est, fama et laus tua erit « in æternum; et memoriale tuum, » id est, verba tua, o Domine, quæ de te suggerunt nobis semper memoriam, erit « in generatione et generationem, » id est, usque ad diem æternum, quia cæelum et terra transibunt, verba autem tua non transibunt.

Non transient, et hoc erit memoriale in æternum, « quia judicabit Dominus » excæcando « populum suum » justo judicio suo, « et in servis suis » fidelibus sibi, « deprecabitur » id est, deprecabilis erit.

« Simulacra. » Pars secunda. Continuatio : Tantus est Deus noster, qui tanta mirabilia facit, sed « simulacra gentium » hoc non possunt, quia sunt « aurum et argentum, opera manuum hominum; » in quo stulti apparent qui ea colunt, et quasi creatorem venerantur, quæ tamen et ipsi condiderunt.

« Os habent; et non loquentur, oculos habent, et non videbunt. »

« Aures habent et non audient, » ut supra exposuimus, « In exitu Israel. » Ideo hæc instrumenta non exsequuntur officia, quia « neque enim est Spiritus » sanctus « in ore ipsorum. »

« Similes illis fiant qui faciunt ea, et » etiam « omnes qui confidunt in eis. »

« Domus Israel, benedicite. » Hæc prædicta eveniant illis qui colunt idola, sed « domus Israel, » vos « benedicite Domino, » scilicet, communis Ecclesia : et communem Ecclesiam dividit per partes, addens : et etiam « domus Aaron, » id est, collectio sacerdotum, « benedicite, Domino. »

« Et etiam domus Levi, » id est, collectio ministrorum, « benedicite Domino. » Quid per singula ? Vos omnes « qui timetis Dominum, benedicite Domino. »

Moneo vos alios benedicere, et ego ex parte mea benedicam, dicens sic : « Benedictus Dominus » est idem qui natus est « ex Sion » et « qui habitat in Hierusalem, » id est, in Visione pacis. Alleluia.

IN PSALMUM CXXXV.

TITULUS : *Alleluia.*

« Confitemini Domino. » Hic Propheta habet materiam misericordiam Domini : et in prima parte ostendit potentiam, scilicet, eum per misericordiam suam totius mundi creationem fecisse, præposita admonitione laudis. In secunda parte, quæ incipit :

« Qui percussit Ægyptum, » ostendit quantas Dominus misericordias fecit Israelitico populo. In tertia, quæ incipit: « Et dedit terram eorum hæreditatem, » ostendit quæ beneficia faciat Dominus populo Christiano: et per hæc omnia intendit nobis persuadere alleluia cantandum esse Domino.

Quasi diceret: Vos omnes gentes « confitemini Domino, » utroque genere confessionis, « quoniam bonus » est per seipsum, et alios bonos facit: item propter hoc confitemini, « quoniam misericordia ejus » est « in æternum, » quia in hac vita per misericordiam condonat peccata, et confert multa spiritalia bona, et in alia vita remunerat fideles longe ultra merita.

Item « confitemini Deo deorum, » id est, qui creator est angelorum, et aliorum sanctorum, quos ipse justificat et ædificat, « quoniam in æternum misericordia ejus: » hunc eundem apponit singulis verbis, notans omnia ex sola misericordia Dei facta.

« Confitemini Domino dominorum, » id est, quia ipse dominatur omnibus dominis et principibus hujus vitæ. In principio et in fine ponit « Confitemini, » et per totum medium possumus etiam repetere, sic dicentes:

Confitemini etiam illi, « qui facit mirabilia magna solus, » id est, sine adjutorio alicujus, qui etiam ipsos ministros fecit.

Illi dico « confitemini, » « qui fecit cælos: » et istud est pars mirabilium: pluraliter « cælos » dixit, quia plures cælos intelligit, licet nobis non sit diffinitum quot sint; et illos cælos non fecit ad aliquod exemplar, sed « intellectus » prout in mente sua disposuit, sed per suam sapientiam, in quo intelligimus illos cælos ornate et polite esse factos.

Etiam confitemini illi « qui firmavit terram, » ad litteram, « super, » id est, juxta « aquas » quia circumcunquæ fluit Oceanus. Vel per terram accipimus Ecclesiam, quam firmavit Deus super aquas, id est, inundationes hujus sæculi: vel aquas baptismi, ut Ecclesia superet istas inundationes, et nunquam dimergatur ab istis, sicut terra realis superat aquas, quæ nunquam dimergitur ab illis.

Illi confitemini, « qui fecit luminaria magna: » et per hoc possumus significare sanctos angelos, quos creavit Dominus in maxima claritate.

Exponit illa luminaria, dicens: « Solem fecit in potestatem diei, » quæ potestas diei apparet quia illuminat aerem et præbet nobis lucem. Allegorice, per solem sapientiam possumus accipere, quæ illuminat corda fidelium, et facit in eis lucere quamdam diem, scilicet cognitionem ipsius Divinitatis.

Fecit etiam « lunam, » materialem, scilicet, « et stellas in potestate noctis. » Per lunam possumus intelligere generalem Ecclesiam, per stellas diversa officia Ecclesiæ: quæ Ecclesia illuminat noctem, id est, mundum istum plenum erroribus et ignorantibus, sicut luna nocti præparat lumen.

« Qui percussit. » Pars secunda. Ideo etiam confitemini illi, « qui percussit Ægyptum, » id est, mun-

dum istum « cum primogenitis, » id est, cum originalibus vitiis, et cum aliis majoribus.

« Qui eduxit Israel de medio ejus, » id est, viro facto Israel, jam non dominabitur Ægyptus, scilicet tenebræ hujus mundi, nec originalia peccata.

« Eduxit » dico « in manu potenti, » id est, potenti et invincibili operatione, « et brachio excelso, » id est, omnipotentia ex qua processit, et effectum habuit potens operatio.

Confitemini quoque illi, « qui divisit mare Rubrum in divisiones, » ad litteram ideo pluraliter dicit, quia duodecim viæ fuerunt. Per mare Rubrum intelligimus baptismum, qui rubet sanguine Christi consecratus: quem divisit Dominus, quia aliis est ad vitam, aliis ad damnationem, scilicet contemptoribus, quia in hoc amplius transgressores invenitur: et hoc « in divisiones, » quia ibi incipiunt fideles initium viarum suarum, per quas tendunt ad finem. Vel per mare Rubrum mundum intelligimus, qui mare dicitur, quia semper in fluctu est, et plenus omni amaricatione: rubens dicitur, propter sanguinem sanctorum martyrum: quæ « divisit » in divisiones, quia diversis diversos dedit, quibus per hunc mundum festinent ad Dominum: alius enim per jejunia, alius per eleemosynas, alii per alias virtutes.

« Et eduxit Israel per medium ejus, » maris, id est, per medium hujus mundi, quia nullis illecebris hujus mundi potuit vir Israel factus impediri. Vel, per medium baptismi, quia per fidem catholicam, quam in baptismo accepit, Israel eduxit.

« Et excussit Pharaonem, » id est, diabolum, « et virtutem ejus, » id est, ministros ipsius, « in mari Rubro, » id est, in baptismo, in quo quilibet de potestate diaboli ejicitur.

Laudate etiam eum, « qui traduxit populum suum » de virtute in virtutem; « per desertum, » id est, mundum istum, per quem transeunt sancti quasi peregrinantes, et ad veram terram promissionis festinantes.

« Qui percussit reges magnos, » id est, vitia magna quæ insidiabantur eis, et volebant impedire iter regni cælestis.

« Et occidit reges fortes, » id est, vitia illa quæ, licet non essent in omnibus magna, tamen in aliquibus erant fortia ad ejiciendum propter consuetudinem.

Hos fortes reges « Seon regem Amorrhæorum. »

« Et Og regem Basan, » ut supra expositum est.

Pars tertia. « Et dedit terram eorum hæreditatem. »

Et terram eorum prius deditam vitiis hujus sæculi, cui dedit excolendam? Illis ipsis; et hoc est quod subdit: « hæreditatem Israel servo suo, » ut ipsi facti Israel, jam abjiciant de se spinas, et bonum semen nutriant. Vel terram cælestem, quam possederunt dæmones, dedit Israel: non Judæo cuilibet, sed servo suo.

Intelligens prophetas unum de illis qui posside-

bant illam hæreditatem, dicit : Ideo hæc omnia nobis fecit, « quia memor fuit nostri, » veluti quando Filium suum fecit incarnari. « In humilitate nostra, » quia nos ostendimus humiles, scilicet, cognoscentes, neque naturalem, neque scriptam legem nobis sufficere ad salutem.

« Et » quia memor fuit, ideo « redemit nos, » dato pretio sanguinis Filii sui; « ab inimicis nostris, » dæmonibus, in quorum potestate captivi tenebamur.

Etiam confitemini illi, « qui dat escam, » id est, refectionem spiritualem, « omni carni, » id est, fidelibus de omni natione. Vel per omnem carnem omne animal intelligamus, cui Deus corporalem præbet escam.

Et quia hæc omnia facit, ideo « confitemini Deo cæli, » id est, quod superius dixit, « Deo deorum. »

Et item propter hoc confitemini, quoniam ipse dominatur omnibus potentibus; hoc est quod dicit : « Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum misericordia ejus : » ponens : « Confitemini » in principio et in fine, indicat nobis totum psalmum in laude versari ipsius Dei. Alleluia.

IN PSALMUM CXXXVI.

TITULUS : *Psalmus David propter Jeremiam.*

« Super flumina Babylonis. » Psalmus iste est David, et est unus de captivitatibus Hierosolymitarum : et hæc captivitas facta est a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. Aliam vero quam narrat : « Deus, venerunt gentes (*Psal. LXXVII*), » fecit Antiochus rex eorumdem Babyloniorum. Tertia vero : « Ut quid, Deus (*Psal. LXXIII*), » reges fecerunt Romani, Titus et Vespasianus; scilicet iste est psalmus David Jeremiæ de captivitate Babylonis : alii psalmi David tantum. Attendens Esdras prophetam David in hoc psalmo deplorassee captivitatem civium Hierusalem, non tam corporalem quam spiritualem : et quod Jeremias deploravit simul spiritualem cum corporali, quam vidit, et prophetaverat eis futuram, hujuscemodi titulum apposuit, qui sic legitur : Psalmus iste David, in quo David deplorat captivitatem civium Hierusalem, est Jeremiæ, habitus de captivitate Babylonis, quam deploravit Jeremias non tantum corporalem, quam præsentem vidit, sed etiam spiritualem, quam in corporali significavit. Materia sunt in hoc psalmo cives Hierusalem in Babylonia captivi. Sunt enim duæ contrariæ civitates, una quæ dicitur Hierusalem, scilicet civitas fidelium : quia quæ dicitur Babylonia, est civitas omnium malorum : est autem civitas fidelium captiva in hoc mundo Babyloniis, id est, a malis hominibus, qui semper fideles impugnant, et a dæmonibus, qui tentare fideles non cessant. Habent etiam viri justi et alium hostem, scilicet propriam carnem, quæ semper pugnat adversum hominem interiorem; unde Apostolus : « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem (*Gal. v.*) » In prima parte ostendit cives Hierusalem positos in captivitate Babyloniæ, nec un-

quam tamen oblivisci suæ patriæ, scilicet Hierusalem supernæ. In secunda, quæ incipit : « Memor esto, Domine, filiorum Edom, » precatur vindictam de inimicis, et dicit quod ipse de parte vindicabit se, scilicet de Babylonis filia, id est, de propria carne. Intentio est admonere nos ad compassionem, scilicet, ut de malis proximorum doleamus, et maxime de spiritualibus, scilicet de damno animæ.

Vox prophetæ, non tantum in persona sui, sed etiam aliorum; quasi ita diceret : Fratres, deplorate nobiscum captivitatem nostram et civium nostrorum, quia nos captivati per peccatum primi parentis a diabolo in Babylone, id est, in confusione peccatorum sumus : nec tantum jam sumus in fluminibus Babyloniæ, id est, in profunditate vitiorum, quæ ita demergunt hominem, sicut quodlibet rapidissimum flumen, sed « super flumina Babylonis, » id est, juxta magnam profunditatem vitiorum, quia tot habemus inimicos in civibus Babyloniæ, qui nos volunt suæ voluntati conformare, quod a profunditate nequitæ Babyloniæ demergimur, et tamen super sumus, quoniam illis non consentimus. Et nos habitantes « illic, » id est, inter Babylonios, « sedimus, » id est, aliquantum erecti fuimus : quia etsi miserias in hac vita, id est in Babylone, sustinimus, etiam per suggestiones carnis ad aliqua manum extendimus illicita, tamen quia a gravioribus abstinimus, erecti fuisse et sedisse dicimur : ideo tentati unum verbum posuit, sedere : scilicet, quia si diceret, stetimus, præsumptio videretur; si vero, jacuimus, ruinam pati videremur : dico « sedimus et flevimus » de prolatione nostri incolatus, et miseriarum quas sustinemus : « flevimus » dico, « dum recordaremur tui, » o « Sion, » cælestis, quæ es vera terra nostræ promissionis.

Quia flentes sumus, et in medio porcorum habitamus, ideo « suspendimus organa nostra, » id est, cessamus a verbo prædicationis. Nos dico existentes « in salicibus, » id est, inter illos qui sunt infructuosi et steriles, sicuti salices : non enim seminandum est verbum Dei inter porcos; et hoc « in medio ejus, » Babyloniæ, id est in plenitudine confusionis, quia undique circumdamur a civibus Babyloniis.

Ideo suspendimus, « quia illic, » id est in hac Babylone, in qua captivati tenemur, « interrogaverunt nos verba cantionum, » id est, divinæ prædicationis, quæ erat nobis dulcis, sicut audienti jucunda est canti ena, et ludicra quasi fabulæ : illi, dico, interrogaverunt, « qui captivos duxerunt nos, » id est, præcipitaverunt in peccata, aliquando reducentes ad conformitatem sui.

Non tantum illi qui nos in malum præcipitaverunt, verba cantionum quæsierunt, sed « et qui abduxerunt nos, » id est, qui de bono nos removeri fecerunt, præceperunt nobis dicentes : « Cantate nobis hymnum, » quantum ad vos, qui dicitis hoc esse laudem Dei nostri, « de canticis Sion, » id est, de laudibus illis quas vos cantatis in Sion, id est in Ecclesia.

Ipsi monuerunt ut cantaremus, sed quia quasi A Christi. Quando enim pravæ suggestiones et illi motus illiciti subrepunt, tunc debemus ad memoriam reducere quam viriliter Christus in sua vita egit, et nos ei conformare, ut ex toto valeamus illos extinguere in nobis.

IN PSALMUM CXXXVII.

TITULUS : *Psalmus ipsi David.*

Illis qui sunt alieni non cantabimus, sed, o Hierusalem cœlestis, nunquam tui obliti sumus; et hoc est : « Si oblitus fuero tui, Hierusalem, dextera mea, » id est bona operatio mea, « detur oblivioni, » a Deo, id est, nullam de omnibus benefactis meis remunerationem accipiam.

Non tantum dico, « si oblitus fuero, » hæc mihi mala eveniant, sed « si non meminero tui, » id est, si non semper habuero te in præsentī memoria, « adhæreat lingua mea faucibus meis, » id est, mutus flam.

Et etiam « si non proposuero » te, « Hierusalem, in principio lætitiæ meæ, » id est, si non eris tu principium et causa totius lætitiæ, adhæreat similiter lingua mea faucibus meis.

« Memor esto. » Pars secunda. Quia ego facio Hierusalem principium lætitiæ meæ, ideo, o Domine, memor esto persequentium nos, ad judicandum in eis; et hoc est : « Memor esto, Domine, filiorum Edom, » id est terrenorum, sive sanguineorum, qui nostrum effundunt sanguinem, et nos ad appetitum terrenitatis ducere volunt. Tunc dico, « memor esto filiorum in die Hierusalem, » id est, quando apparebit claritas fidelium, scilicet in die iudicii.

« Qui, » scilicet filii Edom « dicunt » non verbis, sed factis, « Exinanite, exinanite, » id est, totum evacuate quidquid iustitiæ in eis est : « exinanite » dico totum illud, « usque ad fundamentum » quod est « in ea, » scilicet illud quod in eis apparet, evacuate. Fundamentum istius Hierusalem Christus est, vel fides, quo remanente, civitas ista destrui non potest : et in hoc stulti apparent, quia remanente fundamento, cætera statim reædificabuntur.

« Filia. » Precamur ut vindices in filiis Edom et nos ipsi vindicamus in parte; et hoc est : o « filia Babylonis, » id est, caro nostra nata in confusione, et semper monens confusionem, et ideo « misera, beatus » est ille « qui retribuat tibi retributionem quam retribuisti nobis, » id est, qui pro afflictione in peccatis, ad quæ tu semper mones interiorem hominem, reddet tibi afflictionem, jejunando, vigilando, et cæteris modis afflictionis te carnem, Babylonis filiam, macerando.

Et etiam « beatus » est ille « qui parvulos tuos, » id est, suggestiones peccatorum, quos tu in homine generas, quæ dicuntur parvuli dum insurgunt, et ad actum non perducuntur, « tenebit, » ne procedant usque ad actum, « et » etiam « allidet, » id est, comprimet et confringet, « ad peram, » id est, ad Christum, scilicet per memoriam et conformitatem ipsius

« Confitebor. » Propheta qui hic loquitur, materiam liberationem habet, factam per adventum ipsius Christi. Nota quia psalmus iste miræ sanctitatis in Veteri Testamento fuisse legitur. Legitur enim in Paralipomenon quod cantantes hunc psalmum misericordia Dei, quasi miri odoris fumus, circumfulsit in tabernaculo : nunc autem minoris sanctitatis minime esse creditur, quod si pure cantatur, misericordia Dei statim adest cantantibus. In prima parte se laudare Deum, et se bene operari promittit, positus inter angustias hujus vitæ. In secunda quæ incipit : « Confiteantur tibi, Domine, » et alios laudare propter aliam causam propter quam et ipse laudat, scilicet in consideratione liberationis; et in hac parte patet intentio. Intendit enim nos monere ad exultandum et laudandum Deum, pro liberatione facta per Christum, sicut in aliis nos monuit de captivitate Babyloniorum dolere.

Ac si ita diceret : Vos, fratres, confitemini Domino exemplo mei, quod non sum tibi, o Domine ingratus de beneficiis tuis, semper « confitebor tibi » in confessione laudis « in toto corde meo, » ideo, « quoniam audisti verba oris mei, » quia misisti Filium incarnari, ut nos eximeres de potestate diaboli, de qua ad te clamamus assidue.

Et non tantum confitebor, sed etiam « psallam tibi, » id est, bene operabor ad laudem tuam; et hoc « in conspectu angelorum, » id est in beneplacito eorum. Jam enim angeli, cognoscentes nos esse concives suos, gaudent de operibus nostris bonis, et adjuvant nos. « Et adorabo ad templum sanctum tuum, » id est ad ipsam Christi humanitatem, id est ipsam debitam et omnimoda veneratione venerabor, et divinitatem specialiter in ipso habitantem adorabo; « et » etiam « confitebor nomini tuo, » id est laudabo te.

« Super misericordia tua et veritate tua, » quia redemptionem per misericordiam facis, et promissiones, quas per prophetas promiseras, adimple per ipsum Christum, vel de misericordia quam facis humano generi in præsentī vita : « et » de « veritate tua » complenda, quando fideles tuos, secundum quod promisisti, remunerabis, misericordia et veritate tua « ideo exhibita, » quam magnificasti, » id est, magnum fecisti « sanctum tuum » singularem, » id est, Christum « super omne nomen, » id est, super omne nominabile; unde Paulus : « Donavit illi nomen, quod est super omne nomen (Philip. 1.) »

Licet autem justus iste in adventu Christi liberationem accepisset, tamen quia mala imminere videt, auxilium contra hoc deprecatur. Continuatio

Quia ita magnus es, ideo, o Domine, exaudi me in A
 in quacunque die, id est, in quocunque tempore
 invocavero te. Cum dicit, tota die, totum
 tempus justus nominat, quia justus semper ambulat in
 vera cognitione et illuminatione: dico, exaudi, et
 securus sum, quoniam tu multiplicabis, id est,
 multiplicem dabis virtutem in anima mea per quam
 contra ingruentia mala possim resistere.

« Conſteantur. » Pars ſecunda. Hic intentionem
 ſuam aperit. Et quia conſtebor tibi, ideo meo exem-
 plo, o Domine, conſteantur tibi omnes reges terræ,
 id est, omnes illi laudent te qui terranitate ſuam
 bene regunt. Et niſi confeſſi fuerint, inexcusabiles
 erunt, quia ipsi audierunt omnia verba oris
 tui, quæ ore tuo per Filium tuum obſervari præce-
 piſti, quia in omnem terram exivit ſonus eorum, etc. B
 (Pſal. xviii.)

Et iſti reges poſiti in viis Domini, id est, in
 præceptis ejus, cantent, id est, annuntient laudes
 Domini aliis; ideo cantent quam magna eſt gloria
 Domini, quæ et Judæis et gentibus eſt præpoſita.

Et vere magna eſt gloria, quoniam Dominus ex-
 celsus eſt ſemper quamlibet creaturam: et licet
 ita excelsus ſit, tamen fideles ſuos non deſpiciet,
 ſed potius reſpicit humilia, id est, humiles oculo
 miſericordiæ conferendo auxilia, et incrementa vir-
 tutum, etc. Et cum poſſet dicere ſuperbus: Quando-
 quidem humilia tantum reſpicit, ergo ſecure poſſum
 peccare, quia me non videbit, et hoc removet ſic:
 Humilia reſpicit et alta etiam, id est, ſuperbos
 cognoscit, ſed hoc a longe, quia et hic eis
 gratiam ſubtrahit, et in iudicio ſeparabit a ſuis, di-
 cens: Diſcedite a me, maledicti, etc.

Et quod ille humilia reſpicit, in me apparet, quia
 ſi ambulavero in medio tribulationis, tu, Deus,
 vivificabis me, id est, læto animo facies me tri-
 bulationes illas recipere et etiam ſuper iram
 inimicorum tuorum, id est, ſuper inimicos qui mihi
 ex ira, non ex merito meo, mala faciunt, et exten-
 diſti manum tuam, id est, operationem tuam, quia
 de quibusdam vindicaſti, quosdam etiam conver-
 tiſti: et dextera tua, id est, propitiatio tua, ſal-
 vum me fecit, id est, illeſum me cuſtodivit a
 conformitate eorum.

« Dominus » jam extendit manum ſuper inimicos,
 et adhuc retribuet pro me vindictam inimicis: et
 ipſe juſtus motus pletate ſuper proximos ſuos, vertit
 ſe ad ipſam Deum, precando eis miſericordiam Dei,
 ſic dicens: O Domine, miſericordia tua in ſæcu-
 lum, quia toti ſæculo exhibuiſti miſericordiam: et
 ideo, o Domine, opera manuum tuarum, id est,
 ipſos homines, qui dicuntur ſpeciale opus tuum,
 ne deſpicias, id est, non ſubtrahas eis hic gratiam,
 propter quod damnarentur in alia vita.

IN PSALMUM CXXXVIII.

TITULUS: *In ſinem psalmus David.*

« Domine, probaſti me. » Pſalmus iſte convenit
 vero David, qui hic loquitur. Pſalmus dico dirigens

A nos in ſinem, id eſt, ad ipſius Chriſti conformitatem.
 In hoc pſalmo Chriſtus eſt materia ſecundum utram-
 que naturam: pauca quidem tangens de divinitate,
 ſed plura quidem exſequens de ſua humanitate.
 Oſtendit enim ſe humilia ſuſtinuiſſe ad modum
 aliorum hominum, ut humilitate veram comprobet
 ſuam humanitatem: oſtendit et altiſſima, veluti in
 reſurrectione, et cum per ipſum tenebræ hujus
 mundi illuminatæ ſunt, et alia magna, ut per hæc
 comprobaret ſe non ſolum hominem; ſicut et Ibi:
 « Beatus qui intelligit ſuper egenum et pauperem
 (Pſal. xl.) » Hoc autem voluit Propheta de ipſo pro-
 nuntiare contra ſectas quorundam hæreticorum, qui
 eum negaverunt verum hominem eſſe: altiſſitudinem
 vero, contra Judæos, qui eum ſolum hominem et
 non Deum arbitrati ſunt. In prima parte præmiſſa
 eſt ſumma, quam poſtea per pſalmi tractatum oſten-
 dit, ſcilicet ſcientiam Dei de ſe Chriſto habitam, et
 per ipſum Chriſtum mirabilem factam. In ſecunda,
 quæ incipit: « Quo ibo a ſpiritu tuo? » oſtendit tan-
 tam Dei potentiam, quam nullus poſſit effugere: et
 propter quam tenebræ mundi non potuerunt occul-
 tari, imo ipſe per eam mundi tenebras illuminavit.
 In tertia, quæ incipit: « Conſtebor tibi, » quia ter-
 ribiliter magnificatus eſt, oſtendit ſe laudare Deum
 pro beneficiis quæ ſibi confert. In quarta, quæ in-
 cipit: « Mihi autem nimis honorificati ſunt, » oſtendit
 per ſe bonos exaltandos, malos deprimeudos ac
 damnandos: ponit in ſine quamdam concluſionem,
 cum dicit: « Proba me, Deus: » tantam altiſſitudinem,
 Chriſti deſcribens, intendit perſuadere eum honora-
 bilem, ut ei debitum exhibeamus honorem.

Vox Filii ad Patrem, « Domine » Pater, tu
 probaſti me, non quod Deo Patri aliquid fuiſſet dubium
 in Chriſto, vel in aliqua alia re, ſed probaſti di-
 cit, id eſt, probatum aliis oſtendiſti per multa
 experimenta: velut cum tentatus fuit a diabolo
 (Matth. iv), et ei nullo modo conſenſit, et propria
 morte ſe veracem eſſe confirmavit. « Probaſti »
 dico, et cognoviſti me, id eſt, cognitum et placi-
 tum tibi me habuiſti: « tu, » Domine, cognoviſti,
 id eſt, approbaſti, « ſeſſionem, » id eſt, requiem
 « meam, » ſcilicet mortem meam, in qua requievit:
 a tumultu hujus ſæculi: et cognoviſti reſurre-
 ctionem meam quia et eam feciſti, et tibi gratiam
 habuiſti. In hoc verſu ubi dicit ſe probatum, ſicut
 alii homines probantur, dicit ſe habere ſeſſionem,
 id eſt, mortem: de ſe humilia loquendo, ſignificat
 nobis veram ſuam humanitatem: cum vero nominat
 ſuam reſurrectionem, alta de ſe dicit: et ſic in hoc
 verſu breviter tangitur ſumma totius pſalmi. Nota
 quia hic utitur artificiali ordine: prius enim incipit
 a glorificatione, deinde a reſurrectione et paſſione:
 ad ultimum ab utero, id eſt, ab incarnatione.

Probaſti dico, cognoviſti, etiam intellexiſti
 cogitationes meas de longe, id eſt, multo antequam
 cogitarem, quia ab æterno etiam investigavi, id
 eſt, plane cognoviſti ſemitas meas, id eſt, occulta
 opera mea, et occulta voluntatis, et funiculum

meum, » id est, iudicium, scilicet, discretionem, quam ego habui inter bonum et malum : tu investigasti, id est, perfecte cognovisti, sicut perfecte investigata plene cognoscuntur. Alia translatiō habet, « directionem meam. » Per funiculum vero directionem et rectum iudicium accipere possumus, quia in funiculo carpentarii et alii operarii dirigunt opera sua.

Et non tantum cognovisti, sed « etiam omnes vias meas, » id est, omnia manifesta opera mea, « prævidisti » multo antequam fierent : ideo sic dico « intellexisti, prævidisti, » et similia, « quia non est sermo » sine re. Unde alia dicit translatio, « non dolus, in lingua mea : » cum dicit se in lingua non peccasse, in qua gravius est stare, innuit se nec in aliis cecidisse : et per hoc se Deo per omnia bene placuisse. Quasi dixisset : Dum investigasti cogitationes Adæ primi parentis, semitas, iudicium et vias, ac filiorum ejus, quia dolosa cognovisti, displicuerunt tibi : me autem per omnia cognoscendo, nihil in me invenisti in quo offenderetur oculus tuus.

« Ecce, » quid enumerem per singula ? « tu, Domine, cognovisti omnia novissima, » scilicet, de humilitate mea, « et » omnia « antiqua » mea, veluti de divinitate mea, quam tecum habes consubstantialē tibi ab æterno : « tu formasti me, » secundum humanitatem ; et « super me, » formatum hominem, « posuisti manum tuam, » id est, verbum tuum, id est, Filium tuum, quo operaris, induisti meam humanitati.

Dico, tu me formasti, et ego scientiam tuam feci mirabilem : et hoc est : « scientia tua, id est, lex tua scilicet evangelica doctrina, in qua manifestatur voluntas tua, « est facta » hominibus « ex me, » id est, ex mea prædicatione et operatione, « mirabilis » quia in ea cognoscunt remissionem peccatorum fieri per Jesum, et vitam æternam justis dari, et perpetuas pœnas impiis ; et ideo illam scientiam admirantur : et non tantum facta est per me mirabilis, sed etiam per me « confortata est » et non titubat, sed ita firmiter est sita in cordibus hominum, ut nec periculo mortis possint ab ea dimoveri : ego sic mirabilem feci, sic confortavi, « et » tamen « non potero » secundum humanitatem, ad eam » scientiam adæquari, id est, ipsi Deo, in quo nihil est aliud scientia quam ipsa Divinitas.

Quo ibo ? Pars secunda. Bene dico non potero ad eam adæquari, quia tanta est potestas in eadem, quod nullus potest effugere eam. Hoc dicit : « Quo ibo, » ego remotus « a Spiritu tuo, » id est, a Spiritu sancto ? « et quo fugiam » remotus « a facie tua, » id est a præsentī et manifesta cognitione tua ? Per faciem personam Patris hic intelligit, quam ideo faciem nominat, quia omnia præsentia sunt ei quasi in facie sita.

Nusquam possumus faciem effugere, quia « si ascendero in cœlum, » sicut vere ascendit, « tu illic

es ; si descendero ad infernum, » quo vere descendit anima humana cum divinitate, « ades. »

« Si pennas meas, » id est, opera divinæ potestatis, quæ ego dimisi, ex quo ipse fui in potestate Judæorum, quia nec feci miracula, nec etiam prædicavi, « sumpsero diluculo, » id est, in resurrectione facta diluculo, « et habitavero in extremitate maris, » id est, in extremitate sæculi, sed jam non vivens vita mortali. Christus enim resurgens a mortuis, jam non moritur (*Rom.*, vi). Quod autem ipse extra mundi vitam viveret, significavit cum stetit in littore, discipulis navigantibus in mari (*Matth.* xiv) : quod significabat in eis, quod adhuc vita mundi viverent. Antequam Christus resurgeret, cum discipuli navigarent, ipse pedibus desuper mare ambulavit, significans in seipso quod adhuc in mundo procelloso viveret.

Si ita sumpsero pennas, ades, et vere ades « enim illuc » scilicet ut habitem in extremitate maris, id est, ut sim extra vitam mortalem, « manus tua, » id est, operatio tua, « deducet me, » et etiam in immortalitate me perseverare faciet ; et hoc est : « dextera tua, » id est, Filius tuus, scilicet Verbum tuum mihi unitum « tenebit me. »

Ego dico « dextera tenebit, » « et » etiam « dixi, » id est, deliberavi, « forsitan tenebræ. » Ironice, quasi diceret : Cum tanta sit ei potestas, et dextera sua ita me teneat, stultitia est si quis putat quod tenebræ, id est, tenebrosi istius vitæ « me » valeant conculcare : tenebræ non eum « conculcabunt » sed potius « nox, » id est, homines pleni ignorantia et peccatis in hac vita, vel etiam mortui restanti in morte inferni, facti « illuminatio mea, » id est, illuminati a me, erunt « in deliciis meis, » id est, in paradiso. Paradisus namque *delicia* interpretatur : illos enim quos invenit apud inferos, duxit in paradysum. Hi autem qui vivunt, jam spe sunt in paradiso, licet nondum re.

Ideo erit facta illuminatio noctis, quia tu, Deus, illuminabis tenebras et noctem ; et hoc est : « quia tenebræ, » id est, illi qui sunt tenebrosi propter ignorantiam, « non obscurabuntur a te, » id est, non permittes eos obscurari, sed potius illuminabuntur. « Et » etiam « nox, id est, obscuri et pœsumdati in peccatis, « illuminabitur » a te, et deinde erit « sicut dies, » id est, sicut aliquis sapiens, qui nunquam in tanta profunditate peccatorum permanserit. Dico « nox illuminabitur, » et « sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus, » quia quanta cognoscent aliqui peccata sua, tantam recipient illuminationem. Unde Augustinus : Quatenus homo agnoscit, eatenus sibi Deus ignoscit.

Et hæc omnia ex hoc provenient, « quia tu possidisti renes meos, » id est, fortitudinem et directionem meam, scilicet me fecisti fortem et immunem a peccato ; et directum, non primum ad illicita : non tantum dico « possidisti, » sed etiam « suscepisti me de utero matris meæ, » sine voluptate carnis

me concipi voluisti, et postea sine peccato conser-

† *Confitebor tibi.* Pars tertia. Et quia renes meos ita possedisti, per me tenebras illuminasti, et cætera fecisti, ideo † confitebor tibi, † id est, laudabo te : et merito, † quia magnificatus es, † id est, magnus appares, et hoc † terribiliter, † quantum ad malos, qui in futuram damnationem attendunt sibi in iudicio : ideo magnificatus quia † opera tua † de reparatione humani generis, et cætera quæ facis, sunt † mirabilia, et anima mea cognoscat illa opera † nimis, † id est, valde. Hic invehitur contra illos qui putant Christum solum corpus humanum, nec animam humanam accepisse.

Non tantum sunt nota mihi opera tua, sed etiam inferioribus ; et hoc est : † os meum, † id est, Ecclesia, † quod † os, tu † fecisti † quandoque † in occulto, † id est, tempore prophetarum, qui per solas figuras corpus Christi esse iudicabant Ecclesiam : os illud meum † non est occultatum a te, † quia non occultasti, imo manifestasti quod erat de ossibus meis. Vel † in occulto, † id est, in baptismo, et Dominici corporis consecratione, et in aliis sacramentis Ecclesiæ : † et substantia mea † non est occultata ita † in inferioribus terræ, † id est, in gentibus quæ sunt inferiores Judæis, quia sine lege et sine cultu Dei prius erant. Cognoscunt enim substantiam Christi gentes, et eum verum Deum esse et verum hominem credunt. Quod Ecclesia os dicatur Christi habet figuram in creatione mulieris ex primo homine (*Gen. 2*). Sicut enim os est sumptum de viro ad creandam mulierem, et locus ossis carne repletus est, sic Christus Ecclesiæ suæ os suum, id est, robor et divinitatem suam contulit, quia omnes fideles suos sancti Spiritus participes effecit, participes effectus suæ illius humanitatis. Unde Apostolus, cum de viro et muliere disputaret, ait : † Sacramentum quidem magnum est : ego autem dico in Christo et Ecclesia (*Ephes. 5*). †

Substantia mea non est occultata in inferioribus, sed † imperfectum meum, † id est, completionem corporis mei, quæ futura est in alia vita, quæ nondum est perfecta, † viderunt oculi tui, † id est, solus cognovisti † et omnes † illi qui in æterna vita, licet modo desint, complebunt corpus tuum, vel meum, scilicet, † in libro tuo scribentur, † id est, in æterna memoria tua indelebiter permanebunt, et æquales erunt, † formabuntur dies † lucentes, id est, cognitionem divinam habentes. Vel, ut alia translatio habet, † formabuntur dii, † vel dei, scilicet a divinitate, quæ formabit eos de tenebris in lucem ; vel formabuntur, † et nemo † formabitur † in eis † quia nulli poterunt conferre justitiam ; unde Apostolus : Qui enim plantat aut qui rigat nihil est, sed Deus qui incrementum dat (*I Cor. 3*). Vel possumus accipere imperfectum, quod adhuc deest corpori Christi, nisi qui de Ecclesia fuerit. Vel si dicatur : imperfectum meum, id est illos qui in hac vita corpus meum perficient, † viderunt oculi tui, † id est,

A prævidisti : et sicut prævidisti, sic implebis, quia omnes illi quos prævidisti ad illam perfectionem, scribentur in libro tuo, id est, in memoria tua : vel in me ipso, qui sum liber, ad cuius conformitatem scribuntur alii, et nemo in eis ; nam nemo dicit : Ego sum Paulinus, vel Petrinus, sed Christianus.

† *Mihi autem.* Pars quarta. Illi quos prævidisti scribentur, illi autem qui jam sunt † amici tui, † o † Deus, † velut apostoli, jam † sunt honorificati † et hoc † nimis † id est, valde : et hoc † mihi † id est, ad honorem meum, quia per me est honor et † principatus eorum † id est, potestas, quam super reges terræ habent, † est nimis † id est, valde, † confortatus, † quia adhuc apparet in successoribus Petri, et aliorum apostolorum.

B Dico † principatus est confortatus, † et illi non pauci sunt, sed ego † dinumerabo eos, et † illi † multiplicabuntur † numero et virtutibus † super arenam, † scilicet ut multo digniores sint quam sit arena, id est, infructuosi homines : et hæc multiplicatio ex hoc proveniet, quia ego † exsurrexi, et † tamen † adhuc sum tecum, † occultus sicut prius fui, quia nondum est manifesta omnibus mea potestas, quæ tandem in iudicio omnibus cognita erit. Nota promissionem factam Abrahæ, hanc, scilicet : Multiplicabo semen tuum super stellas cæli, etc. (*Gen. 22 et 26*). Per stellas fructificantes intelligimus qui licet numero pauciores sint, plures tamen sunt in virtute et beneficiis Dei : per arenam vero steriles accipimus.

C Amici tui sunt honorificati, etc., sed, o † Deus, si occideris, † id est, damnaveris † peccatores, † ita dicens eis : † Viri sanguinum, declinate a me, † per dissimilitudinem, ad quem potestis per solam similitudinem accedere. Vel ita : Vere sum tecum, quia et illos vivifico quos tu vivificas, et illos occido quos tu occidis ; et hoc est, † si occideris : † et per hoc notat eum æqualem Patri.

Ideo discedite, † quia dicitis in cogitatione, † hoc scilicet : † Accipiant † Christiani illi, id est, removeant a nobis † civitates suas, † id est, conventiones suas, habitantes † in vanitate, † id est, inaniter, quia nubes et inania colunt.

Si tu ita occideris, et ego occidam ; et hoc est : † Nonne qui oderunt te, Domine, oderam ? † id est, D gratiam subtrahebam : oderam utique, † et † etiam † super inimicos tuos tabescebam, † id est, deficiebam dolore pro inimicis, quod tuos et tuum nomen impugnabant.

† Perfecto odio oderam illos. † Perfecte odit, qui quod malum est odit, et quod est ex Deo, scilicet creaturam, diligit : et quia sic oderam, sicut inimici tui, ita etiam † inimici facti sunt mihi † me habentes odio. Vel si sit in littera, † accipiant in vanitate civitates, † sic dicamus : Si occideris, Deus, peccatores in peccatis, et convertes ad justitiam, ita dicens obstinatis in malis : † Viri sanguinum, declinate a me, † quia dicitis in cogitatione, id est, murmuratis contra me : si sic occideris, illi occisi sic acci-

piant civitates suas, id est, priores sectas suas in vanitate, quia vana reputabunt quæ prius dilexerunt: tu dicis obstinatis, « Declinate, » et nonne ego eosdem oderam? etc.

Conclusio est ex prædictis, quasi ita dicat: Quandoquidem ita me probasti, et hæc bona inde provenient, ergo, o « Deus, proba me, » id est, probatum ostende per aliquas tentationes; « et scito cor meum » id est, fac cognosci voluntatem meam; et etiam « interroga me, » scilicet per maxima tormenta fac inquiri voluntatem meam, scilicet per quæstiones; « et cognosce semitas meas, » id est, fac cognitatas et probabiles, strictiores et occultas vias meas.

« Et » sic « vide, si via iniquitatis in me est, » id est, si in me apparent vestigia diaboli: hoc dicit per simile, quia sicut vestigia serpentis in lapide non apparent, sed in pulvere, ita vestigia diaboli in forti viro, scilicet Christo, non apparuerunt, quantumcumque a diabolo tentaretur; « et » cum videris in me nullam esse iniquitatem, « deduc me in viam æternam, » id est, in æternitatem, quæ per me facta est pervia.

IN PSALMUM CXXXIX.

TITULUS: *In finem psalmus David.*

« Eripe me. » Vox prophetæ, vel alicujus justi, non tantum in propria persona sua, sed Ecclesiæ, et dirigit nos in finem. Materia est ipsa Ecclesia, posita inter pericula, et exteriora et interiora. In prima parte precatur liberari a periculis exterioribus, quæ faciunt dæmones tentando, vel per ministros mala inferendo, et etiam linguis hæreticorum. In secunda, quæ incipit: « Dixi Domino: Deus meus es tu, » precatur liberari ab interioribus periculis, scilicet a desiderio interiori, scilicet ne fomes peccatis instigatus aspiratione diaboli, possit sibi dominari. In tertia, quæ incipit: « Caput circuitus eorum » enuntiat damnationem eorum qui Ecclesiam persequuntur, et remunerationem eorum qui patienter sustinent mala ipsorum: et per hoc intendit nos admonere ad fortitudinem, scilicet ut virili animo et exterior et interior tentationibus resistamus: per hoc securi, quod cum vultu Domini habitabimus.

Et antequam ponat pericula, petit liberationem, sic dicens: « Eripe me, Domine, » id est, fac cessare mala, « ab homine malo, » id est, diabolo, quem dicit hominem, quia, cum ipse esset creatus spiritus, fecit se humum lutulentam per pravas concupiscentias: etiam « a viro iniquo, » id est, homine ministro diaboli, qui dicitur iniquus, quia peccat sine causa in proximum: virum ideo dicit, quia hi tales sunt potentes et fortes in hoc sæculo: a tali viro « Eripe me, » id est, fac mala cessare quæ ipsi mihi faciunt.

Ostendit exteriora pericula, a quibus petiit liberari; quasi dicat: Ideo necesse est ut eripias, quia homo malus et vir iniquus cogitavit adversum me; « qui » perficiunt quæ « cogitaverunt in corde, » id est, cum magna cura inquisierunt « iniquitates: » et non tantum cogitaverunt, sed etiam « constituebant prælia » contra me, et hoc « tota die, » id est,

assidue, quia nunquam est Ecclesia sine impugnatione diaboli et ministrorum ejus.

Ostendit quæ prælia, quia hæretici pravis sententiis suis Ecclesiam persequuntur; inde dicit: « Acuerunt linguas suas sicut serpentes, » scilicet, acutas et exquisitas sententias sibi præparaverunt, unde possent cito transfigere corda auditorum, sicut serpentes per linguam virus mittentes, quia venenosa et nociva erant verba eorum, sicut morsus serpentis: nec mirum si verba erant venenata, quia « sub labiis, » id est, sub linguis « eorum, » scilicet in cordibus eorum: quæ dicuntur sub linguis, quia quæ in cordibus latent, per linguas manifestantur: erat « venenum, » id est, odium et invidia contra Ecclesiam, « aspidum, » id est, incurabile, quia non poterat abstrahi ab eis per prædicatores Dei, sicut nec venenum ab aspide per incantatores.

Dico « eripe, » ut cessent mala: interim autem dum imittuntur mala, « custodi me de manu, » id est, de potestate « peccatoris, » id est, diaboli, qui est causa totius peccati: « Et ab hominibus iniquis eripe me, Domine, » ut cessent mala quæ mihi faciunt.

« Qui » homines iniqui « cogitaverunt supplantare gressus meos, » id est, bona opera mea, quasi facerent foveam in via in quam me præcipitent. Supplantat hæreticus gressum, quando alicui habenti rectum sensum Scripturæ apponit intellectum suum pravum, et in eum fidelem inducit. Etiam « superbi, » velut hæretici, qui de se præsumunt et per se justificari se intelligunt, « absconderunt, » id est, latenter paraverunt « laqueum mihi, » id est, latentem deceptionem.

Dico « absconderunt laqueum, » et illum multiplicem et fortem fecerunt; hoc dicit: « et funes, » id est, tortuosas sententias et sibi invicem connexas, quibus firmiter ligarent aliquos quasi funibus, « extenderrunt, » id est, extense et multipliciter paraverunt, ut si aliquam sententiam eorum evitarem, inde incidere in alias: « Extenderunt, » dico, « in laqueum » ut per funes illos illaquearent me, et hoc « juxta iter, » non in via, scilicet, si fidelem possunt declinare a recta via, tunc possunt illaqueare: sed dum est in via, non comprehenditur a laqueis illorum. Et cum non potuerunt me illaqueare occultis persuasionibus, « posuerunt scandalum mihi, » id est, manifestam impugnationem, qua me sibi conformarent: et hoc quoque juxta iter, quia nulla impugnatione potest nocere justo, dum recta via incedit.

« Dixi Domino. » Pars secunda. Hic est diapsalmus: Et quia inter tot pericula me conservasti, ideo « dixi Domino, » id est, sic oravi ad Dominum, quia « Deus meus es tu, » id est, quem ego mihi facio familiarem: ideo « exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ » contra interna pericula, de quibus dicturus est.

Dico « exaudi, » et, o « Domine, Domine, » magnum declarat ingeminando suum affectum, quia tu es « virtus, » id est qui mihi dedisti virtutem contra

extranea pericula : « Virtus » dico « salutis meæ, » A id est, quæ me fecit salvum a suprapositis periculis, quia tu « obumbrasti, » id est, obumbrationem tuam, ne aliquem æstum sentiret, posuisti « super caput meum, » id est, Christum, et hoc « in die belli, » hoc est, in die passionis, in quo ipse cum diabolo pugnavit : quo devicto, genus humanum liberavit.

Et quia beneficia jam mihi prærogasti, ideo, o « Domine, ne tradas me peccatori, » id est diabolo, a desiderio meo, id est quod non tantum accendatur suggestionem diaboli fomes peccati, qui adhuc in carne nostra est, ut per hoc tradamur in dominium diaboli : ideo opus est precari « ne tradas, » quia « contra me cogitaverunt; » diaboli et ministri ejus; sed tu, Domine, « ne derelinquas me, » subtrahendo gratiam, « ne forte exaltentur » et glorientur, si me potuerunt sibi conformare.

« Caput. » Pars tertia. Diapsalmus. Nec dignum est quod ipsi exaltentur, quia et « caput eorum, » id est diabolus, « est circuitus, » qui nunquam recte incedit, sed semper circummeando : et « labor laborum ipsorum, » id est mendacium, ad quod componendum est laborandum : qui enim verum dicit, non laborat; veritas per seipsam se ostendit credibilem : labor ipse operiet eos, id est involvet et illaqueabit eos. Vel, ne tradas me peccatori, separatam a bono desiderio meo, quo desiderio ad te pervenire volo.

Et quia tales sunt, ideo « cadent super eos, » id est conterent ipsos « carbones, » id est ardores mali concupiscentiarum, et tandem « dejicies eos in ignem » æternum; et hi tales positi « in miseriis » veluti in igne præcedente faciem judicis, « non subsistent » quia involventur illo igne, et inducentur in tenebras æternas : justus vero increpati per illum ignem transibunt.

Item ponit causam damnationis eorum commixtım et damnationem; quasi diceret : Ideo non subsistent, quia linguosi sunt, et « vir linguosus, » id est qui inconsiderate loquitur, non attendens quid dicat, « non dirigetur » ad bona opera; unde Salomon in Parabolis : « In multiloquio non deerit peccatum (Prov. x); » « in terra, » id est in hac vita, saltem « virum injustum mala capient in interitu, » id est in fine.

Bene dico quod mala capient eos, quoniam ego per Spiritum sanctum « cognovi » quod Dominus faciet judicium, id est renumerationem justo judicio suo « in inopis, » veri, « et » faciet « vindictam pauperum, » quia damnabit eos qui suos pauperes persequuntur.

Mali in hac vita persequuntur pauperes, « verumtamen » per medias eorum tribulationes « justus confitebuntur nomini tuo, » id est laudabunt te, « et » ideo ipsi « recti habitabunt » æternaliter « cum vultu tuo, » id est in præsentia tua, videntes te facie ad faciem, et cognoscentes sicut et cogniti sunt.

IN PSALMUM CXL.

TITULUS : *Psalmus David.*

« Domine, clamavi. » In hoc quoque psalmo propheta vel alius justus de se et aliis justis loquitur,

et sunt materia ipsi justı, in periculis clamantes ad Dominum. In prima parte clamat ad Dominum, ne male cogitet : vel et si male cogitet, quod cogitationes suæ non prorumpant in verba : vel si male etiam loquatur, ne suam defendat malitiam, ad quod videt se pronum non tantum ex natura carnis, sed etiam ex malorum consortio, qui hæc omnia faciunt : qui et male cogitantes, mala loquuntur, et suam defendunt malitiam. In secunda parte, quæ incipit : « Corripiet me justus, » ostendit se potius eligere correctiones justorum quam oleum, id est adulationem peccatoris : ostendens etiam quod cum mali non possunt per dolum proficere, faciunt etiam manifestas persecutiones : et contra hoc ponit suam deprecationem. Intentio est, ut in tribulatione solum divinum auxilium eligamus refugium.

Quasi ita diceret : Vos positi in tribulatione, solum divinum vobis sumite auxilium, exemplo mei, quia ego in tribulatione, o « Domine, » semper « clamavi ad te; » et ideo « exaudi me » clamavi et clamabo, et cum clamavero ad te, « intende voci meæ. » Dicendo clamavi et clamabo, notat assiduitatem orationis.

Dico « intende, » et per illam intentionem « dirigatur oratio mea in conspectu tuo, sicut incensum, » quod positum super ignem, reddit bonum odorem, ita oratio mea incensa igne compunctionis, placeat tibi, et sit « sacrificium vespertinum, » id est in fine vitæ meæ : nec qualecunque sacrificium, sed « elevatio manuum, » id est directio « mearum » honorum operationum.

Dico « clamavi, » et tu, « Domine, » placatus per hanc elevationem manuum, « pone custodiam ori meo, » id est cordi meo, ne male cogitem. Os ideo cor dicitur, quia sicut os hiat ad refectionem, ita cor inhiat et desiderat refici divina gratia; « et ostium circumstantiæ, » quod circumstet, quod obstruat labia ne malum loquantur, pone « labiis meis. »

Et etiamsi prorumpunt verba illicita aliquando, « non declines cor meum in verba malitiæ; » et quam malitiam intelligat, determinat, scilicet « ad excusationes » faciendas « in peccatis » ut peccata excusent : et quia sæpe videt multiplices dari excusationes, addit, « ad excusandas » excusationes. In veteri lege fiebant matutina et vespertina sacrificia, sed vespertina dicebantur magis Deo placere, mystice tamen : nam per matutinum significatur nostrum sacrificium, factum in adventu Christi : per immolationem agni ad vesperam, significatur Christi immolatio in fine temporum. Eodem modo hæc dicuntur matutina sacrificia, id est bona opera in juventute facta : vespertina vero, bona opera in fine.

Quod si hoc fecero, ero « cum hominibus operantibus iniquitatem, » id est unus de illis qui excusant peccata sua : « Sed combinabor » ponit Hieronymus : sed non communicabo cum hominibus operantibus iniquitatem : et non tantum cum minoribus, « sed et non communicabo cum electis eorum, » id est cum potentioribus et prælatis in malitiā, ut per eorum

consortium excuse peccata mea, sicut et ipsi faciunt.

« Corripiet me. » Pars secunda. Non communicabo cum illis, sed potius « corripiet me justus, et increpabit me. » Corripere, quantum ad hoc quod leviter desistet : increpare, quantum ad hoc quod multis comminationibus opus est : Unde Apostolus : « Argue opportune, importune (*I Tim. iv.*) » Et iterum : « Argue, increpa, obsecra. » Increpa dico « in misericordia, » pia affectione, ut removeat a malo proposito : justus corripiet, « oleum autem peccatoris, » id est adulatio vel blanditiæ, quæ mulcent et unguunt sicut oleum, « non impinguet caput meum, » id est non faciet aliquam elationem in mente mea.

Ideo opus est ut justus corripiat, et oleum non impinguat, quia adhuc habeo de peccato aliquid ; et hoc est : « quoniam et adhuc oratio mea in beneplacitis eorum » peccatorum, quia adhuc placent mihi, quæ etiam ipsis placent, sicut hæc terrena : ideo dico « oleum peccatorum non impinguet, » quia « judices eorum » peccatorum, id est, sapientes « juncti petrae, » id est, Christo, et fundati super eum, non ut rectam fidem habeant : sed quodammodo dicunt bonum de ipso, non ut diligant eum, sed ut alios decipiant, sicut hæretici. Alia translatio habet, « juxta petram, et hi tales absorpti sunt, » id est, positi in vitiis profundissimis.

Oleum eorum non impinguet caput meum, sed ipsi potius « audient verba mea, » id est, prædicationem meam : quæ sunt audienda, « quoniam poterunt, » id est, vera sunt ; sed quamvis audierunt, tamen nihil profuit illis, quia « sicut crassitudo terræ erupta est super terram, » id est, crassitudo exiens de terra corrumpit aerem, et immittit cladem hominibus, sic « dissipata sunt ossa nostra » ab illis, id est, fortiores de Ecclesia, scilicet, martyres. « Dissipata » dico, « secus infernum, » id est, ad modum eorum qui reputantur digni inferno, sed « quia ad te, Domine, Domine, oculi mei » sunt : et quia « in te speravi, » ideo « non auferas » a me « animam meam, » id est, quidquid sit de corpore, ne permittas auferri ab eis animam meam.

Sed potius « custodi me a laqueo, » id est, adulatione, et aliis occultis insidiis, « quem » laqueum ipsi « mihi statuerunt » ut me illaquearent, « et ab scandalis, » id est, a manifestis persecutionibus, « operantium iniquitatem. »

Me quidem custodies, « peccatores » autem « cadent in retiaculo ejus » iniquitatis, qui per suam iniquitatem illaqueantur, et irretiti erunt, « ego » autem « singulariter sum, » id est, incombinatus, non conjunctus illis, donec transeam de hac vita.

IN PSALMUM CXLI.

TITULUS : *Intellectus David cum esset in spelunca, oratio.*

« Voce mea. » Ex historia mittit nos ad allegoriam, scilicet quod sicut David fugiens Saul, latens in spelunca, oravit (*I Reg. xxiv*), carnem mortalem per

A speluncam figuramus, quia quasi indigna habitatio Divinitatis erat, ut ab historia nos removeat, ponit intellectum. Ac si diceret : Psalmus iste dicitur « intellectus, » id est, quoddam secretum continens scilicet non de historia agens, sed de significato. Qui psalmus David est oratio, id est, ipsius Christi : oratio dico habita, cum ipse Christus esset in spelunca, id est, in carne mortali. Hic psalmus ideo dicitur « oratio, » quia quidquid continet, vel oratio est, vel causa orationis inducitur, et per hunc psalmum ad orandum informamur. Materia est Christus, orans in tempore fragilitatis suæ. In prima parte ponit orationem, et illud contra quod erat, scilicet dolos Judæorum. In secunda, quæ incipit : « Clamavi ad te, Domine, » ponit item orationem suam ad Patrem, et petit ut anima sua ab inferno eripiat, in quo pendet omnis expectatio fidelium. Intentio est, nos exemplo sui informare ad oranda.

Quasi diceret Christus qui hic loquitur : Fratres, inter mala hujus vitæ positi, nolite cessare ab oratione, exemplo mei instructi, qui positus in spelunca fragilis carnis, « clamavi ad » Patrem « Dominum, » et hoc « voce mea, » quia non dissentiant opera mea ab oratione : quia quod voce rogat, comprobatur opere dignum esse ut sibi fiat. Dico « clamavi, » et non ad horam, sed ad Dominum « deprecatus sum, » id est, assidue oro, et hoc « voce mea. »

Dico « clamavi, » et adhuc « effundo, » id est, cum magna copia profero, « orationem meam » mansuram « in conspectu ejus, » id est, in beneplacito ipsius « et » etiam « tribulationem meam pronuntio, » ita quod sit « ante ipsum » Deum, id est in beneplacito ipsius.

Dico « effundo orationem, » et hoc cum omni humilitate : hoc dicit « in deficiendo, » id est, in derelinquendo « spiritum meum, » non dico a Deo datum, imo qui « ex me » est, id est, ex natura humanitatis, qui nunquam bonus est, sed semper aliquam movet elationem : sed quia sic dereliqui spiritum illum, ideo « tu, » Domine, « cognovisti, » id est, approbasti « semitas meas, » id est, operationes meas.

Posita oratione, ponit illud contra quod orabat ; quasi dicat : Ego sic oravi, et in tanta humilitate, et « in hac via in qua ambulabam, abconderunt superbi, » scilicet Judæi, « laqueum mihi, » id est, occultam mortem, et quæcunque occulta mala.

Ipsi quæsierunt mihi mortem inferre, et tunc ego « considerabam ad dexteram, » id est, in potiore partem, scilicet discipulorum, « et videbam » eos « et non erat » inter eos, « qui cognosceret me » Deum esse, cum prius dixisset ei Petrus : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi.*) » Item : « Si oportuerit me mori tecum, non te negabo (*Matth. xxvi.*) » et significat hic tempus illud suæ passionis, quando apostoli abierunt retro, relicto eo (*Ibid.*).

Illi non cognoverunt me, sed fugerunt « a me, » vero. « Perii fuga, » id est, non fugi, sed potius promisi me in mortem dari pro liberatione aliorum :

« et non est » tunc inventus aliquis « qui requirat animam meam, » id est, qui vellet passionem meam imitari.

« Clamavi ad te, Domine. » Pars secunda. Ab aliis auxilium non habui, sed cognoscens te unicum meum refugium, « clamavi ad te, Domine » Pater, omni devotione. Dixi, Tu es spes mea, » veluti cum in cruce dixit : « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc., xxiii). » Magnam nobis commendat Christus suam humilitatem qui semper ad Deum Patrem clamavit : ei suum commendat spiritum, cum sibi haberet eandem unitam divinitatem, ad quam clamaret, cui spiritum posset commendare : et in hac humilitate nos voluit sibi conformare, ut nihil in nobis confidamus, sed omnia a Deo expectemus. Dixi, Tu es spes mea, et dixi, Tu es « portio mea in terra viventium, » quasi unus quero esse de illis qui vivent in celesti terra.

Dixi, Tu es spes mea, et tu, Domine, in quem spero, « intende ad deprecationem meam, » de remotione malorum factam, « quia humiliatus sum nimis, » quia exinanivi meipsum, formam servi accipiens (Philip. ii).

Sic quidem intende, « libera me a persecutibus me, » et opus est « quia confortati sunt super me, » quantum ad corpus, quod permissum est eis a Deo in mortem dare.

Ita, dico, « libera me, » scilicet « educ animam meam de custodia, » id est, de inferno, ubi animæ illorum fidelium a diabolo retinentur et custodiuntur. « Educ » dico, « ad confitendum nomini tuo, » id est, de mea educatione laudetur nomen tuum, et a me et ab aliis liberatis per me : et necesse est ut educas, quoniam « me expectant justi » liberatorem suum, « donec retribuas mihi, » dando resurrectionem pro mea obedientia. Alia translatio habet, « educ de carcere. »

IN PSALMUM CXLII.

TITULUS : *Psalmus David, cum persequeretur eum filius suus Absalon.*

« Domine, exaudi orationem meam. » Psalmus iste convenit David, id est cuique vero pœnitenti; factus quando filius ejus, id est carnalis motus, et alius quilibet malus actus; quos sibi homo per suam culpam genuit, persequeretur eum, id est, affligebat multis angustiis, et eiciebat eum de regno, id est de illa dignitate in qua homo creatus est, sicut Absalon persecutus patrem suum fuit, et de regno ejecit. Materia est hic verus pœnitens : et sicut in aliis pœnitentialibus, ita etiam hic bonum finem ostendit pœnitentis. In prima parte ponit orationem concessivam, non excusando culpam suam, et narrat suas miseras, ut iudicem ad misericordiam commoveat. Ostendit etiam se bene ad ipsum iudicem conversum, ut sic dignus videatur, super quem iudex pia affectione moveatur. In secunda, quæ incipit : « Velociter exaudi me, » precatur cito exaudiri, et in viam rectam deduci, et affirmat quod sic

flet sibi. Et hic psalmus est unus de septem pœnitentialibus, qui numerus aliquid nobis notat: sed quia cum sint septem dies, per quos universum tempus agitur, sic septem psalmi pœnitentiales per singulos dies nobis necessariam esse pœnitentiam ostendunt. Intentio est nos ad pœnitentiam invitare exemplo sui.

Quasi diceret : Dum superbus fui, et peccare mihi placuit, non fuit justum ut me exaudires, sed quia jam doleo de peccatis, et deinde cessare studeo, ideo, « Domine, exaudi orationem meam et obsecrationem meam, » id est, obsecrationem per crucem, et per nativitatem, et similia, quæ quidem facienda est, ubi magna incumbit necessitas : illam misericordiam, obsecrationem non dicam exaudi, sed « auribus percipe, » id est, diligenter attende : et hoc « in veritate tua, » id est, ut verus appareas in promissis, quia promissisti exauditurum illum qui se humiliaverit, dicens : Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (Zach. i); et hoc est : « Exaudi me in tua justitia, » id est, hoc exigit tua justitia ut promissa tua compleas : bene dicit « in tua justitia, » quia intelligit justitiam Dei semper in misericordia esse.

Dico « exaudi, et non intres in iudicium cum servo tuo, » id est, ut secundum merita me non iudices, « quia non justificabitur in conspectu tuo omnino vivens, » quia respectu tui nullus invenitur justus, neque propheta, neque apostolus, neque angelus etiam.

Ideo precor ut non intres in iudicium, « quia inimicus, » id est, filius meus, scilicet carnalis motus, « est persecutus, » prave suggerendo, « animam meam, » id est, rationem meam, et « humiliavit, » id est, depressit, « vitam meam in terra, » id est, ut terrenis ipsa anima adhæreret : et etiam « collocavit me in obscuris, » id est, in profunditate vitiorum, « sicut mortuos sæculi, » id est, quoslibet infideles, quos peccatis irretitos prorsus sæculum possidet : « et » ideo « spiritus meus anxius est super me, » id est, de me, hoc est, compunctionem et dolorem habui de peccatis meis, et « cor meum, » id est, ratio mea, « conturbatum est in me, » quia ex me nesciebam quomodo de hac captivitate possem exire.

Et in hac turbatione « memor fui dierum antiquorum, » id est, in quibus aliis pœnitentibus misericordiam exhibuisti, « meditatus sum in omnibus operibus tuis, » id est, omnia opera tua reduxi in meditationem, ut ex eis mihi pararem aliquam consolationem, « et in factis » quæ dicuntur, « manuum tuarum, » scilicet, in factis quæ misericorditer fecisti antiquis, Abrahæ et Israelitico populo, et aliis justis, faciens et mihi, cum me tibi humiliarem, et in huiusmodi factis, « meditabar. »

Et non tantum « meditabar, » sed etiam « expandi, » id est, elevavi, « manus meas, » id est operationes meas, non ad visum hominum, id est, non ad favorem populi, sed « ad te » obtinendum. Quid plura? « Anima mea sicut terra sine aqua tibi, »

quia sicut terra sine aqua hiat, et desiderat infusionem aquæ, ita anima infusionem spiritualis gratiæ: et per hoc ostendit se dignum cui parcat iudex.

« Velociter. » Pars secunda. Quia ita sitiuit anima mea, et quia sic expandi, ideo, o « Domine, velociter exaudi me: » et debes facere, quia « defect spiritus meus, » scilicet ille spiritus qui ex homine est, scilicet spiritus superbiæ.

Et quia defect spiritus præsumptionis, scilicet quia me humilio tibi, ideo « ne avertas faciem tuam a me, » id est, cognitionem tuam atque præsentiam: et si averteris faciem, nulla distantia erit inter me humilem, « et » alios superbos: sed potius « ero similis » illis superbis « descendantibus in lacum, » id est, in profundum inferni.

Non avertas, dico, sed potius « fac mihi auditam misericordiam tuam, » id est pie auditam sententiam tuam de remissione peccatorum, et hoc « mane, » id est, in principio meæ illuminationis et compunctionis: audiunt quidam misericordiam, sicut David per Nathan prophetam de adulterio condonato (*II Reg. xii*): alii per angelum, alii per puritatem suæ conscientiæ, se suorum peccatorum habere remissionem intelligunt: ideo auditam fac misericordiam, « quia in te speravi. »

Et per auditam misericordiam « notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam. »

Et cum in via ambulavero, si aliqui inimici venerint, qui me velint impedire, tu, « Domine, eripe me de inimicis meis, » quia ego « confugi » non ad aliquod humanum refugium, sed « ad te » ideo « doce me facere voluntatem tuam, » quod debes facere, « quia Deus meus es tu, » cui familiarem me facio.

Dico « eripe, notam fac viam, » et facies, quia « spiritus tuus bonus deducet me, » per semitas justitiæ, « in terram rectam, » id est, in terram viventium, quam soli recti possidebunt; et interim « vivificabis me » ad explenda mandata tua « propter nomen tuum, Domine, » quia Jesus diceris, id est, salutaris, quia non pro meritis, sed pro misericordia tua: et hoc « in æquitate tua » quia hoc exigit æquitas tua, ut vivifices et deducas illum, qui se tibi humiliat.

Vivificabis me, et « educes animam meam de tribulatione, » id est, de suggestionem peccatorum, « et in misericordia tua disperdes » omnes « inimicos meos, » id est, illicitos motus, qui in me insurgunt.

« Disperdes, » ut jam contra me non insurgant, « et omnes qui tribulant animam meam, » tam malos homines, quam dæmones, « perdes » tandem, « quoniam ego servus tuus sum. »

IN PSALMUM CXLIII.

TITULUS: *Psalmus David adversus Goliath.*

« Benedictus. » Psalmus iste convenit David prophetae, qui hic loquitur, habitus adversus Goliath, id est diabolum. Loquitur enim psalmus de victoria

A quam fecit Christus de diabolo, per quam victoriam sancta Ecclesia de potestate inimici eripitur: et hanc Christi victoriam intelligit significari David a sua victoria, quam ipse habuit de Golia. Materia est ipsa Christi victoria, per quam facta est ipsa liberatio nostra. In prima parte gratias agit de sua victoria, quam tamen inducit gratia significatæ victoriæ Christi, et petit ut incarnetur et veniat ille qui devincet Goliath et nos de potestate ipsius Goliath liberet. In secunda, quæ incipit: « Deus, canticum novum cantabo tibi, » dicit Propheta tam in persona sui, quam in persona omnium liberatorum, quod ipse cantabit Domino et in Novo et in Veteri Testamento, pro liberatione quam fecit ei Dominus et suis similibus de diabolo et malis hominibus, et multam describit eorum malitiam. Intendit nos invitare ut Domino gratias referamus de victoria nostræ liberationis, sicut ipse propheta gratias agit, et de sua propria victoria de Golia, et maxime de victoria Christi, per quam propheta seipsum cum aliis iustis liberari intelligit. Hunc psalmum ultimum ponit de omnibus illis in quibus per historias aliquid significabat, vel ubi ad patientiam vel ad cæteras similes virtutes admonebat. Cæteri vero sequentes septem laudes David dicuntur, ideo quia hic ponit victoriam nostræ liberationis: per hoc innuens, quod si quis cætera in aliis psalmis præmonita bene custodierit, in hac victoria Christi, de Golia liberationem inveniet.

C Ac si alios invitaret, dicens: Fratres, si vos a diabolo liberati estis, nolite vobis ascribere, sed in Domino gratias agite, et hoc exemplo mei, qui nihil per me contra Goliath, sed omnia per Dominum egi, et inde sit « benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas, » id est, operationes, « ad prælium: » per me enim nescissem contra Goliath præliari. « Et digitos meos, » id est, consilia mea, docet « ad bellum. » Ideo per digitos volunt intelligi consilia, quia sicut digiti de manu procedunt, ita de corde consilia, quasi quadam ratione exeunt. Docuit enim Deus consilium bonum, veluti quando eminus contra Goliath pugnaret, item quando docuit eum ut fundam secum portaret, et in hoc quod lapillos electos secum portaret in pera pastorali.

D Ponit item alia Dei beneficia, ad cumulationem gratiarum actionis, quasi ita diceret: Ideo sit benedictus et exaltatus Deus, quia « docet manus: » item quia ipse est misericordia mea; quia longum esset enumerare omnia quæ sibi fecit, paucis verbis multa Dei beneficia comprehendit, sic: « misericordia mea, » id est qui mihi fecit misericordiam: hæc vult intelligi misericordiam, quia elegit de omnibus fratribus eum, qui longe videbantur digniores, et fecit eum inungi in regem (*I Reg. xvi*). Prima actio facta est in domo patris sui Isai a Samuele, sub specie futuri regni: « et » ipse Deus est « refugium meum » ad quem refugi, deponens arma omnia, quibus fueram indutus: ne in congressu suffocaret a Golia, ut tanto pondere armorum pressus, consi-

lium aliter pugnandi apud Deum inveni : per quem A
 securus fui contra Goliath : « susceptor meus, » quia
 ipse Deus in tanta dignitate me suscepit, quod cum
 essem pastor quidam, homo parvi generis, fecit me
 generum Saulis, « et » quasi parem ipsi regi : « liber-
 ator meus » quia ab omni persecutione Saulis me
 liberavit.

« Protector meus, » qui omnem impugnationem
 ipsius Saulis cessare fecit, veluti in morte Saulis.
 « Et » hoc ideo fecit, quia « in eo speravi, » id
 est omnem spem meam in ipso collocavi, « qui sub-
 dit populum meum, » id est de quo ego unus eram,
 scilicet Israeliticum, « sub me, quia me regem eo-
 rum constituit.

Ostendit quod ipse his prædictis beneficiis indi-
 gnus erat, et pariter omnis homo liberatione, quam
 ponit factam ex victoria Christi. Continuatio : Hæc
 omnia beneficia mihi fecisti, sed ego his omnibus
 eram indignus : et, o « Domine, quid est, » id est
 quam vilis est res « homo » cui tam mirabile quod
 fecisti, « quia innotuisti ei : » innotuit Deus homi-
 nibus per propriam presentiam in adventu Christi :
 innotuit prius David interna prævisione, quid, id est
 quam chara et pretiosa res est homo : et hoc ideo,
 quia innotuisti ei per assumptam humanitatem, qui
 per se vilissimus erat : dico quid est homo, « aut
 Filius hominis, » id est quantæ dignitatis, qui per se
 nihil penitus : et hoc ideo : « quia reputas eum, »
 id est magni pretii facis, quia participem facis
 æternæ beatitudinis. Cum dicit homo, intelligit pri-
 mum parentem, hominem, qui non carnali concu-
 piscencia creatus fuit, quia Deus de limo terræ eum
 formavit (*Gen. 1*). Cum autem dicit, « Filius homi-
 nis, » vilitatem omnis generationis ostendit; ac si
 diceret : Qualiscunque esset homo, vel in carnali
 concupiscencia natus, vel non, per se nihil erat.

Ideo dico quid est « homo » quia « similis factus
 est vanitati, » id est levi, vanæ, et cito transitorie
 rei : factus ideo dicit, quia creatus fuit in perfe-
 ctione et stabilitate, sed ipse violans obedientiam,
 fecit seipsum vanum, mortalem et transitorium, et
 de malis suis non incusat creatorem : bene dico
 « vanitati, » quia umbræ similis factus est; et hoc
 dicit : « dies ejus sicut umbra prætereunt. »

Modo ostendit quomodo Deus, qui erat tantæ di-
 gnitatis, innotuit, quia descendit, et carnem nostram
 assumpsit. Continuatio : Homo vanitatis similis fac-
 tus est, sed tu, « Domine, » verbum, « inclina cælos
 mos, » id est humilia cælestia, veluti angelos sanctos,
 quos Deus humiliavit, cum humanitatem no-
 stram eis præfecit, et eos qui prius erant soliti ad-
 orari ab hominibus, fecit servitores hominum : « in-
 clina » dico, « et descende, » id est, carnem nostram
 tibi adjuuge : de quo descensu Apostolus ait : « Cum
 in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, formam
 servi accipiens (*Philipp. 2*) : » Descende dico, et sic
 « tange montes, » id est potentes et superbos hujus
 vitæ; aspira interius, « et fumigabunt, » id est, ge-

mitus magnos et lacrymas ex igne piæ compunctio-
 nis emittent.

Dico « descende, » et etiam « coruscationem, » id
 est, dicta prophetarum, et aliam divinam Scripturam,
 quæ in seipsa est lucens et coruscans « fulgura »
 vel fulgora, utrumque enim dicitur, id est, mani-
 festa, « et » per hoc « eos, » id est, montes præ-
 dictos « dissipabis, » id est, a massa perditorum
 separabis, quia aliqui ex illis salvabuntur. « Emitte
 sagittas tuas, » id est apostolos tuos, qui corda ho-
 minum transfigunt amore Dei, « et conturbabis eos »
 montes ad bonum, quia movebuntur ad poeniten-
 tiam.

Convertit se ad Patrem. Tu, Domine Fili, dico
 « descende, » et tu, Domine Pater « emitte manum
 B tuam, » id est Filium tuum, per quem tu omnia ope-
 raris, « de alto, » id est de sublimitate in qua es, et
 « eripe me » de potestate diaboli, « et libera me de
 aquis multis, » id est de inundantia malorum, « et
 de manu, » id est de potestate « alienorum filio-
 rum : » alieni dicuntur a nobis filii diaboli. Ideo
 opus est ut eriplas ab eis, quoniam ipsi sunt, « quo-
 rum os locutum est vanitatem, » scilicet quamlibet
 contra divinam sententiam : « et dextera eorum, »
 id est operatio eorum, quæ melior videtur eis, est
 « dextera iniquitatis. »

« Deus, canticum novum. » Pars secunda. Dico
 « eripe, » et si hoc feceris, « cantabo tibi canticum
 novum, » id est annuntiabo per baptismum
 peccata remitti, veramque esse refectionem corpus
 C et sanguinem Christi, et cætera quæ pertinent ad
 Novum Testamentum : et etiam « psallam tibi, » id
 est bene operabor « in psalterio, » id est in spiri-
 tuali operatione de superioribus resonante : Psal-
 terio dico « decachordo, » id est decem chor-
 dis resonante, decem scilicet præcepta legis ad-
 implente.

Tibi dico, « qui das salutem regibus, » id est, re-
 missionem peccatorum, scilicet fidelibus, qui bene
 regunt seipsos : tu dico, « qui » inter alios reges
 « redemisti » me « David servum tuum de gladio
 maligno, » id est de potestate diaboli, vel de hære-
 tica persuasione. Vel per David ipsum Christum
 possumus accipere : qui pretium sanguinis sui a
 mortalitate atque passibilitate redemptus est : et tu
 D qui pretium dedisti pro nobis, « eripe me » de illo
 eodem gladio maligno, id est de potestate diaboli,
 qui dicitur gladius, quia malos a bonorum societate
 discernit.

« Et erue me de manu filiorum alienorum, quo-
 rum os locutum est vanitatem, et dextera eorum
 dextera iniquitatis. »

« Quorum filii. » Hic describit malitiam eorum,
 quorum in hoc « dextera eorum, dextera iniqui-
 tatis, » quia illum solum judicant beatum, qui abun-
 dat his bonis temporalibus. Possumus tamen sic
 allegorice legere : « Filii quorum, » id est discipuli,
 sunt « sicut plantationes, » quia firmiter adhærent
 sententis magistrorum : « novellæ » quia non reci-

piunt fidem patriarcharum et prophetarum, sed in suis hæresibus novellas sequuntur sectas, et ipsi tales semper perseverant (in juventute sua,) quia ad antiquitatem veritatis priorum patrum nunquam redeunt, sed semper novas sectas sequuntur, et inveniunt alias novas.

(Filix eorum,) id est cogitationes et prædicationes eorum, quas ex seipsis generant : quas ideo vocat filias, quia sunt instabiles, nec habent radicem veritatis : hæc tales filix sunt (compositæ,) id est, artificiose inventæ et factæ : et etiam (circumornatæ) quia undique rhetoricis coloribus sunt stipatæ, et aliis artibus, (ut similitudo templi,) ut sint similes templo, id est habitationi Dei : similes ideo bene dicit, quia ipsi non sunt habitatio Dei.

(Promptuaria eorum,) id est corda eorum, de quibus ipsi promunt malas sententias, sunt (plena,) id est redundantia multis malis artibus, (et eructantia,) quia ex nimia plenitudine proferunt sententias ; sed illæ sunt instabiles, quia si impugnentur ab aliquo, illi fugiunt (ex hoc in illud,) id est, ex ista ratione ad aliam, et item in aliam, et sic instabiliter per multas faciunt diverticula rationes.

Et opus est ut me liberes ab eis, ideo, quia (oves eorum,) id est, inferiores et minus sapientes, sunt (fetosæ,) quia multos statim habent discipulos, quia nullus adeo infirmus inter eos, qui non statim haberet multos sequaces : sed illi tales sunt (abundantes in egressibus suis,) quia quanto magis in hæresibus suis multiplicantur, tanto a consortio sanctæ Ecclesiæ semoveantur (boves eorum,) id est fortiores et magistri aliorum, sunt (crassæ id est, temporalibus desideriis impinguatæ.

(Macerix,) scilicet alicujus artis, vel munionis eorum (non est ruina) quantum ad opinionem eorum, qui non æstimant, ut aliquo modo eorum rationum valeat firmitas impugnari, (neque transitus) iterum quantum ad eos (neque clamor) verbi Dei est (in plateis,) id est in latis desideriis (eorum.)

Quia enim per latum hujus sæculi desiderium defluunt, non resonat inter eos verbum divinum, sed potius (dixerunt beatum populum cui hæc sunt) quæ prædicta sunt, scilicet quæ habent tales filii omnes, etc. Ipsi hujusmodi populum dicunt beatum, sed ego qui veram teneo sententiam, dico ex mea parte, quia (populus) ille est (beatus, cujus) est (Dominus) ille qui est (Deus ejus) id est, qui creatorem suum elegit sibi Dominum cui serviat. Cum dicit ad litteram, oves eorum sunt fetosæ, ut eorum notet stultitiam, subdit : abundantes in egressibus suis, id est non sunt stabiles hujusmodi oves, sed cito egrediuntur de vita, id est omnes hujusmodi divitiæ instabiles sunt.

IN PSALMUM CXLIV.

TITULUS : *Laudatio ipsi David.*

(Exaltabo te.) Hic laudatur ipse David, id est Christus, a Propheta qui loquitur, et ipsa laus

Christi est materia. Modus : In prima parte dicitur laudaturum Deum. In secunda ponit novem modos quibus laudet eum, quæ incipit : (Generatio habebit opera tua.) In tertia, quæ incipit : (Miserator et misericors Dominus,) explanat modos illos, respondens illis singulis modis laudis. Intendit invitare ad laudem Dei, exemplo sui. Hos septem psalmos, qui sequuntur, continue ponit de laude Dei, innuens per hunc numerum, qui est par numero dierum, per quos totum tempus volvitur, ut in singulis diebus laudem Domino dicamus.

Quasi ita alios invitaret : Laudate Dominum exemplo mei, quia ego (exaltabo te, Deus meus rex,) secundum essentiam annuntiabo aliis dignitatem essentiali, in quantum potero eam notificare, (et benedicam nomini tuo,) id est magnificabo nomen tuum, et hoc (in sæculum) præsens, (et in sæculum) subsecutivum hujus (sæculi) in quo sæc maxime Deum laudant : et sicut monuit nos gratia monet et nos laudare.

Et hoc non semel in vita, sed (per singulas benedicam tibi) secundum essentiam, (et habebit nomen tuum in sæculum, et in sæculum) quod ideo faciendum est, quia ipse (Dominus) est (magnus) secundum potentiam (et laudabilis) secundum opera et beneficia, quæ facit fidelibus suis : et hoc nimis quia nullus satis digne potest laudare Deum : (et) sicut laudis ejus non est finis, ita (ejus magnitudinis non est finis) quia nullus sufficienter potentiam ejus enuntiare potest.

(Generatio.) Pars secunda. Ego laudabo, nec ego solus, sed (generatio) Judæorum, (et generatio) gentium (laudabunt opera tua,) id est ipsum, attendentes ipsa opera sua : et item propter potentiam : hoc dicit : (et potentiam tuam pronuntiabunt,) et hic est alius modus laudandi Deum.

Item (magnificentiam gloriæ loquentur,) id est gloriam magnificam : et gloriæ dico (sanctitatis tuæ,) id est habitæ de tua sanctitate : et hic est alius modus laudandi, quod planius ponit Hieronymus, dicens : (gloriæ majestatis tuæ et sanctitatis tuæ loquentur, et mirabilia tua) id est, miracula quæ fecisti, veluti in divisione maris Rubi (narrabunt,) et hic est alius modus, et alia causa laudandi.

(Et virtutem terribilium tuorum dicent,) scilicet illam tuam virtutem, in qua tu terribilis appares, veluti illa quæ facta est in Ægypto de Pharaone et suis : et hic est alius modus : (et magnitudinem tuam) in essentia (narrabunt.)

Et hic est alius inodus. (Memoriam abundantie suavitatis tuæ eructabunt,) id est memores de suavissima et abundantia dulcedine tua, ut de reparatione humani generis per gratiam, eructabunt, et pronuntiabunt eam aliis : et hic est alius modus (et justitia tua exultabunt,) id est cum exultatione annuntiabunt.

Et hic est alius modus. (Miserator.) Pars tertia. Et respondit ad hoc quod prius dixit, (laudabit

opera tua : » et explanat quomodo propter opera laudandus sit Deus. Continuatio : Ad proximum ideo debent exultare, eructare, quia « Dominus, » qui in natura sua « misericors » est, ipse est etiam factus « miserator, » id est exhibens nobis multas miserationes, velut in prima creatione, et maxime in recreatione : ad hoc quod dixit, « potentiam tuam pronuntiabunt, » cum multas posset ostendere alias Dei potentias, veluti quod tenet terram ita in vacuo, et similia : unam tamen potius elegit, secundum quod peccatores expectat et condonat peccata. Unde dicit « patiens, » quia non statim punit, imo exspectat conversionem; « et multum misericors, » quoniam quantumcumque sint magna peccata, et quam innumerabilia, ipse tamen condonat illi qui se humiliat, et ad eum convertitur.

Contra hoc quod dixerat, « magnificentiam gloriæ loquentur, » respondet, dicens illam magnificam gloriam suavem esse explorantibus eam. Continuatio : Dominus est patiens, et cætera quæ dicta sunt, et ipse « Dominus est suavis, » id est, dulcis et jucundus « universis » gustantibus ipsum, sicut et alibi dicitur : « Gustate et videte quam suavis est Dominus (Psal. xxxiii), » « et » in tantum est suavis, quod « miserationes ejus » sunt « super omnia opera ejus, » quia præ omnibus beneficiis ejus et virtutibus operatur, dat nobis alias miserationes, id est, remunerationes æternæ vitæ : opera autem quæ a nobis habentur, a Deo puniuntur : diabolus etiam secundum substantiam quia creatura Dei est et opus, hanc habebit miserationem, quia in æternum substantia non peribit, sed propter nequitiam suam æternis affligetur incendiis : et quia suavis est, sic facit miserationes omnia opera sua, ideo apparet, quod magnificentia ejus sit gloria.

« Confiteantur tibi, Domine. » Ostendit sanctitatem, cum quibusdam injustus videatur Dominus, cum permittat malos in hac vita prosperari, et justos multis incommoditatibus perturbari; quasi ita diceret : Quia talia facis, « confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, » id est, causa sint cur rationabiles creaturæ te laudent, « et sancti tui benedicant tibi, » attendentes sanctam ac laudabilem dispositionem in tuis operibus, veluti si fiat serenitas, cum nos pluviam exspectamus, vel e converso, attendunt hoc a Deo sanctificari et certa dispositione fieri.

Ad hoc respondet quod supra dixerat, mirabilia narrabunt, et ostendit illa mirabilia. Continuatio : Dico « sancti benedicent tibi, » et « gloriam regni tui dicent, » id est, mundum istum, et firmamentum in quo tu regnas, ostendent gloriosum et ornatum cum seipso « et potentiam tuam loquentur, » quia ostendunt te propria potentia hæc omnia gubernare.

Respondet ad hoc : et virtutem terribilium tuorum. Continuatio : Potentiam tuam loquentur, et gloriam regni tui dicent, « ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, » veluti Petrus et Joannes, cum claudum sanassent, et omnes mirarentur, dixerunt non esse opus suum, sed Domini Jesu

PATROL. CXVI.

Christi (Act. iii) : « et » etiam notam faciant « gloriam magnificentiæ regni tui, » id est, quam gloriosum et quam magnificentum sit regnum tuum.

Ad hoc respondet : et magnitudinem tuam narrabunt. Continuatio : Bene dico « magnificentiam regni tui, » quia « regnum tuum » est « regnum omnium sæculorum, » quia æternum, et in illo regno tuo habes æternum dominium; « et » hoc dicit : « Dominatio tua in omni generatione et generatione. »

Respondet ad hoc, abundantiae suavitatis tuæ. Continuatio : Dominatio est in omni generatione, et ipse « Dominus fidelis in omnibus verbis suis, » id est, verax, quia fideliter adimplet quicquid ipse promisit; « et sanctus in omnibus operibus suis, » id est, irreprehensibilis, licet videatur a stultis quædam injuste disponere.

Per hoc etiam apparet abundantia suavitatis, « quia omnes qui corrunt, » id est, illi qui proni sunt ad peccandum, « allevat Dominus, » quia si velint consentire ei, non perducunt ad actum voluntatem ejus, « et omnes illisos, » id est, illos qui jam deciderunt in actum peccati, « erigit, » condonando eis, si velint penitere dando gratias.

Respondet ad hoc : justitiam tuam exaltabunt, et ostendit ipsam Dei justitiam. Continuatio : Quia elevas, et quia erigis, jam « oculi omnium » intentiones « in te sperant, Domine, et tu das escam illorum, » id est, sive spiritualem, sive corporalem, veluti Danieli in lacu leonum (Dan. vi). Et hoc « in tempore opportuno, » quia etsi non statim quoniam petitur, digni aliquid adest, tamen dat quando iudicat opportunum.

Et in hoc etiam justitia tua apparebit, quia « aperis tu manum tuam, id est, large dispensans beneficia tua, » et impleas omne animal « serviens tibi ratione et studio « benedictione, » id est, incremento virtutum.

« Justus » est Dominus « in omnibus viis suis, » id est, in omnibus dispensationibus : « et sanctus in omnibus operibus suis, » id est, in omnibus effectibus ipsarum dispensationum.

Quomodo Deus justus sit, justus inter bonos, ostendit. Continuatio : Dominus in prædictis bonis justus est, et in hoc apparet quod justus est, quia ipse « Dominus prope est omnibus invocantibus eum. Omnibus invocantibus eum » dico « in veritate. » In veritate invocare est, pura et immaculata intentione, causa salutis animæ suæ, ad Dominum clamare, et non superflue, sed id peterè quod animæ salutem valeat conferre. Sed quia Paulus superfluo rogavit (II Cor. xii), quia remotio stimuli carnis ad animæ salutem non erat idonea, ideo non est exauditus a Domino : sic invocantibus prope est Dominus, id est, pro misericordia complens quod ipsi petunt. Hypocritæ autem, qui favorem populi quærunt, in veritate Deum non invocant.

Et vere prope est, quia ipse « faciet voluntatem

timentum se, » id est, complebit, et si ipsi taceant
« et deprecationem eorum exaudiet » facta voce
continua « et » tandem « salvos faciet eos » in
aeterna salutatione.

Usque non ostendit quod Deus justus sit in bonos, nunc deinceps communiter quomodo in bonos et in malos, dicens : « Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet. »

Conclusio supradictarum laudationum. Et quia Dominus hæc omnia faciet, quidquid alii faciant, « laudationem Domini loquetur os meum, et » exemplo mei « benedicat omnis caro nomini sancto ejus. » Et hic patet intentio. « Omnis » inquam « caro, » scilicet servi et liberi, pueri et senes : et hoc non ad horam, sed « in sæculum » præsens, « et » etiam « in sæculum » subsecutivum hujus
a sæculi. »

IN PSALMUM CXLV.

TITULUS : *Alleluia.*

« Lauda, anima mea, Dominum. » In hoc psalmo est materia laudatio Dei, et intendit nos invitare ad laudem Dei exemplo sui. Modus : In prima parte monita anima sua ad laudandum Deum, monet alios ne confidant in principibus, id est, vel in dæmone, vel in homine, qui nec sibi, nec aliis salutem possunt præstare. In secunda, quæ incipit : « Beatus cujus Deus Jacob, » ostendit sperandum esse in Domino, describendo eum talem qui digne remuneret sperantes in se.

Quasi ita diceret : Superior ratio regens et pre-mens carnalitatem suam, o « anima mea, » id est, animalitas, quæ mihi debes servire, « lauda Dominum ; » anima autem bene confortata dicit : « Laudabo Dominum in vita mea, » id est, in alia vita, quæ mea propria et felix erit, « psallam, » id est, bene operabor « Deo meo quoadiu fuero, » id est, per totum tempus istius vitæ.

Et eodem modo, vos alii, psallite exemplo mei : illud consilium quod mihi tribuo debetis insequi, scilicet « nolite confidere in principibus, » id est, in dæmonibus, qui sunt principes istius mundi ; unde in Evangelio : « Ecce princeps hujus mundi ejicietur foras (Joan. xii) » « neque in filiis hominum, » id est, in hominibus, « in quibus, » tam principibus quam hominibus, « non est salus » quia seipsos salvare non possunt, nedum alios salvarent : vel sine « neque » sic dicitur : Nolite confidere in principibus, id est, in potentibus hominibus hujus vitæ, quia ipsi sunt filii hominum, et hoc est, « in filiis hominum, » etc.

Bene dico quod in illis non est salus, quia « spiritus ejus, » hominis, « exiit » a corpore, « et » ille homo secundum corpus « revertetur in terram » ut cinis fiat : terram dico « suam » unde ipse fuerat factus et exordium duxerat : et « in illa die » quando sic exiit spiritus, « cogitationes eorum » quia sibi divitias parandas, et maxima regna substernenda putaverant, ut rex angelorum, « peribunt. »

Pars secunda. In filiis hominum non est sperandum, cum nec se, nec alios juvare possunt, sed in illo sperandum est qui dat beatitudinem, et facit cætera quæ sequuntur : et hoc est : Ille est « beatus, cujus » est « Deus Jacob, » id est, qui sibi facit Deum eum, quem habuit Jacob Deum. Et ille Deus est « adjutor ejus » ad bene operandum : ideo quoque est beatus, quia « spes ejus » est « in Domino Deo ipsius, » in quo sperandum est bene, quia ipse est « qui fecit cælum et terram, mare, » ad litteram. Et ut removeat errorem quorundam, qui dicebant quasdam bestias factas esse a diabolo, dicit, « et omnia quæ in eis sunt » fecit ipse Deus : dicunt namque rustici, quod diabolus capram fecit, alii quod bufonem : et eum omnes laudationes Dei trahuntur a supradictis in alio psalmo novem modis, istud respicit ad opera.

Ideo etiam sperandum est in eo, quia ipse est « qui custodit veritatem, » id est, implet promissionem suam ; « in sæculum, » id est, per omnia tempora istius sæculi : et illud pertinet ad hoc quod superius dixit : « abundantie suavitatis : » et ipse « facit judicium injuriis patientibus, » quia quandoque judicavit eos. « Dat escam esurientibus, » et spiritualem et corporalem : non enim dat spiritualem refectionem nisi esurientibus, id est, desiderantibus, scilicet sitientibus justitiam : et hæc duo pertinent ad justitiam.

Iste etiam « Dominus solvit compeditos, » ligamine peccatorum, vel obsessione dæmoniorum, scilicet dæmoniacos : vel ad litteram compeditos, sicut Petrum in carcere (Act. xii). « Dominus » etiam « illuminat cæcos, » id est, ignorantibus dat cognitionem sui vel ad litteram, sicut Tobiam (Tob. xi) et alios multos.

« Dominus erigit elisos, » condonando peccata. « Dominus diligit justos, » quia roborat in virtutibus.

« Dominus custodit advenas, » id est, illos qui in hoc mundo manentem civitatem non quaerunt, sed inquirent æternam (Hebr. xiii), quos custodit a perpetratione et iniquorum conformitate, « pupillum, » id est, illum cujus pater mortuus est diabolus, et mater voluntas sæcularis : « et viduam, » id est, illos qui sunt desolati a subsidio hujus sæculi, « suscipiet » in æterna tabernacula, « et » e contra « vias peccatorum disperdet, » id est inutiles faciet.

Hæc quæ modo dicta sunt, abundantiam suavitatis ostendunt. Continuatio : Dominus disperdet vias peccatorum, et iste « Dominus regnabit in sæcula ; » et determinat quem Dominum regnare dicat, scilicet, o « Sion, » id est o, Ecclesia, iste est « Deus tuus » qui sic regnabit « in generatione » hac, « et in generatione » futura.

IN PSALMUM CXLVI.

TITULUS : *Alleluia.*

« Laudate Dominum, quoniam. » Item in hoc psalmo materiam habet Propheta laudationem Dei : hanc scilicet quod Deus congregat Ecclesiam suam

in unionem fidei de universis partibus mundi. Nota A quod in titulo hujus psalmi apponunt « Aggæi et Zachariæ : » isti enim in captivitate Babylonice detenti, reditum post septuaginta annos futurum prophetaverunt, plus intelligentes spiritualem reditum ad cœlestem Hierusalem, quam corporalem ad suam patriam *. Modus : In prima parte monet religiosos et perfectiores de Ecclesia ad laudem Domini, ostendens quod Deus Ecclesiam suam de dispersis per totum mundum œdificet, et multa beneficia eis conferat. In secunda, quæ incipit : « Præcinite Domino in confessione, » monet alios adhuc negligentes ad laudandum Deum, et ostendit eis quod in humilibus beneplaceat Domino, in superbis vero non : et per hæc intendit ad laudem Domini invitare.

Inde dicit : « Laudate Dominum, » voce et operatione, « quoniam psalmus, » id est hujusmodi laudatio cum bona operatione, « est bonus » et utilis alicui sic laudanti, « Deo nostro, » qui non est talis quales sunt dii gentium, « sit laudatio : » non qualiscunque, sed « jucunda, » id est pura intentione facta, non pro temporali commodo, sed pro solo Deo promerendo : « decoraque sit, » id est ex pura conscientia, quæ non propter peccata facientis vilescat. Audistis enim quia « non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv). » Alia distinctio potest fieri in hoc psalmo, sed non habetur ex auctoritate, sic : « Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus, sit Deo, sed jucunda laudatio. »

Ideo dico « laudate, » quoniam « Dominus œdificans Hierusalem, » id est Ecclesiam suam, quæ et hic jam pacem sequitur, et tandem Deum in omni pace videbit, et « congregabit » in ea Ecclesia, non localiter, sed spiritualiter, et in unitatem, vel unanimitatem; et in eandem « dispersiones congregabit Israelis » fidem, id est viros quos ipse facit Israel dispersos per omnes partes mundi.

Ille congregabit, « qui sanat contritos corde, » id est, illos qui habent contritum cor et humiliatum. Contritos corde bene determinat, quia quibuscunque modis corpus affligatur, si cor elevetur, non curat Deus afflictiones ipsius : contritos vero corde sanat Dominus condonando peccata, « et omnes contritiones eorum, » id est ipsos contritos, et privatos vera dignitate « alligat » Dominus, id est consolidat, ut reducat ad pristinam dignitatem. A similitudine medici dicit, qui fracta ossa colligat, ut redintegrentur et ad antiquam sospitatem perducantur. Alligat autem nos fascia misericordie Deus, et confert gratias suas, quibus reformat nos antiquo vultui, quem perdidimus peccato primi parentis.

« Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat. » Si ad litteram dicitur, magna tamen potentia intelligitur. Possumus tamen allegorice sic dicere : Dominus sanat et alligat contritiones, et sic facit eas stellas lucentes in Ecclesia. Et multitudinem illarum stellarum numerat, id est, omnes illos numero comprehendit, quia nullum ab-

jicit, sed omnibus providet necessaria. « Et omnibus eis nomina vocat, » vel vocans est, unumquemque cognoscit per suam proprietatem, videlicet, istum cognoscit simplicem, velut David; illum mansuetum, velut Moysen : ita et alios per suas proprietates, quas ipse idem in eis operatus est. Has tales proprietates significat per nomina, quia sicut aliequis per nomen distinctam cognoscit personam, ita Dominus per has proprietates distinctas cognoscit personas.

Et quia talia facit, ideo « magnus » est « Dominus : » non dico Dominus quem gentiles suum faciunt, sed « noster : » hic intelligitur persona Patris : « et magna virtus ejus » intelligitur persona Filii, quem virtutem Dei nominat, quia per ipsum Deus potenter omnia regit, et omnibus dominatur; « et sapientiæ ejus : » hic quoque Filius intelligitur : « non est numerus, » quia infinita et incomprehensibilis est illa Dei sapientia. Vel, « non est numerus, » quia unica et singularis est; vel, sapientiæ, id est, Filii non est numerus, id est non potest numerari diversus a Patre, quia idem cum Patre, secundum Augustinum, qui dicit in hoc sermone : Legimus in sancto Moyse, ideo non est numerus sapientiæ ejus, nulla enim alia sapientia potest huic comparari : sed sapientiæ Platonis, et aliorum philosophorum, possunt aliæ multæ comparari : ipsum Filium sapientiam Dei dicit, quia per ipsum Dominus omnia sapienter fecit et disposuit.

Dico hæc prædicta facit Dominus, et hoc non quibuslibet, sed mansuetis; hoc dicit : « suscipiens » in gloria « mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram, » id est ad appetitum terrenitatis.

« Præcinite. » Hic habet alia translatio, « incipite, » in quo intelligimus hoc dictum esse non perfectis, sed negligentibus. Continuatio : Quia Dominus suscipit mansuetos, et alios repellit, ergo « præcinite, » id est, nolite esse negligentem et expectare iudicium, sed statim præcinite « Domino in confessione, » id est, confitendo peccata : « psallite » etiam Deo nostro « in cithara, » id est operibus corporis, scilicet in activa vita.

« Qui operit cœlum, » id est divinam Scripturam, quæ continet arcana Dei, « nubibus, » id est quibusdam ænigmatibus, vel obscuris figuris prophetarum, ut non pateant omnibus secreta cœlestia, « et » tamen in nubibus illis « parat terræ, » id est Ecclesiæ, « pluviam, » id est spiritualem doctrinam, « parat » bene dicit, quia Deus ita aliquando aperit Scripturas, ut fideles sui inde reficiantur.

Ipse quidem aperit, « qui producit in montibus, » id est altioribus viris, veluti sanctis apostolis, « fenum, » id est solidatum cibum, ad sustentationem majorum et fortiorum; « et herbam, » id est tenebriorem cibum, scilicet, suavem et humilem doctrinam, sicut dicit Apostolus : « Sapientibus sapientiam loquor (I Cor. 11). » Et alibi : « Lac vobis dedi po-

* Hæc ad præcedentis psalmi expositionem pertinere videntur.

tum, non escam. » (I Cor. III) Vel per montes potentes hujus sæculi intelligimus, in quibus Deus præparat ad opus prædicatorum, et quorumlibet servientium sibi, fenum, id est asperiores cibum: et herbam, id est mitiorem: quia quandoque dat prædicatoribus suis panem tantum et aquam, aliquando bonos pisces: et hæc omnia « servituti hominum, » id est servitoribus hominum, scilicet prædicatoribus et cæteris ministris Ecclesiæ, qui revera serviunt hominibus, dum nocte dieque Deum pro ipsis orando interpellant.

« Qui dat » etiam « jumentis, » id est mansuetis, qui jam non recusant onus diei portare, « escam ipsorum, » id est eis convenientem, tam spirituales quam corporales; « et pullis corvorum, » id est filiis gentilium, qui sunt corvi, id est denigrati in peccatis: non similes malis patribus eorum, sed « invocantibus eum, » id est, degenerantibus a nigredine patrum: sicut etiam Deus ad litteram pullos corvorum, quos patres deserunt, pascere a rore aeris dicitur, quandiu albi sunt et donec sibi assimulantur.

Et iste Dominus « non habebit voluntatem, » id est beneplacitum, « in fortitudine equi, » id est in superbis, « nec in tibiis viri » contumacis, id est in gambis gracilibus et habilibus ad bene calceandum scilicet in cultu corporis, quæ per unam partem scilicet per crura significat, « beneplacitum erit ei. » Alia translatio habet, « in tabernaculis viri: » et per hoc notamus conventus superbiorum.

In talibus non est beneplacitum Domino, sed « beneplacitum est Domino super timentes eum: » et quia timent eum, ideo cessant a malo, « et in eis qui sperant, » non in meritis, sed « super misericordia ejus, » et ideo bene operantur.

IN PSALMUM CXLVII.

TITULUS. *Alleluia Aggæi et Zachariæ.*

« Lauda, Hierusalem, Dominum. » Ecclesiam quam superius ostendit de dispersione istius sæculi a Domino congregari, jam congregatam, et in cælestibus collocatam movet in prima parte Deum laudare de tanta pace et tanta securitate. In secunda, quæ incipit: « Qui emittit eloquium, » ostendit multa beneficia quæ Deus fecit nobis in hac vita, ut per hoc nos securos reddat de securitate æterna. Intendit autem, ut etiam in aliis, monere nos ad laudem Dei.

Unde dicit: « Lauda, Hierusalem, Dominum, » quæ jam es posita in securitate æterna: et o « Sion, » quæ jam specularis, « lauda Deum tuum. » Eandem vocat Sion et Hierusalem: sed Sion in quantum divinam præsentiam contemplatur, Hierusalem in quantum cum Deo regnat, et in pace et in tranquillitate perpetua collocatur.

Ideo « lauda quoniam confortavit seras portarum tuarum, » id est, te collocavit in securitate. Portas dicitur habere æternas Hierusalem propter aditum; confortatas dicitur habere seras, quia nullus post diem judicii intrare poterit in eam. Seras, inquam,

A confortavit, « et filiis tuis in te » existentibus, « benedixit » omnimoda benedictione.

Benedixit ille « qui posuit fines tuos pacem, » quia etiam inter eos qui erunt in ultima mansione, erit pax et exultatio. « Et sciat te adipe frumenti, » id est, ipsa divinitate Christi.

« Qui emittit eloquium, » Pars secunda. « Qui emittit eloquium suum, » id est Filium suum: « terræ, » id est in mundum; et « sermo ejus » eloquii, vel ipsius Dei, scilicet prædicatio, « currit velociter, » id est, diffunditur per totum mundum.

« Qui » etiam « dat nivem, » scilicet frigidus et induratos in peccatis, « sicut lanam, » ut alios doctrina sua calefaciant, et « nebulam, » id est excæcos multa ignorantia, « spargit, » id est illuminat et dividit a massa perditorum, « sicut cinerem: » quia sicut cinis infusus super terram impinguat eam et facit fructiferam, sic ipsi qui prius erant nebula, illuminant alios et faciunt fructificare.

« Mittit » etiam « crystallum suum sicut buccellas, » id est, illos qui per multos annos erant frigidi et obdurati in peccatis, sicut buccellam panis, ut sint aliis refectio hominibus; sed « ante faciem frigoris ejus, » id est, ante illos quos Deus justo judicio suo in peccatis obdurat, « quis sustinebit? » id est, quis poterit persistere, quin statim consentiat eis? Sicut ante Pharaonem Moyses vix potuit persistere (Exod. VII), quia ejus cor erat induratum.

Nullus, inquam, poterit sustinere ante faciem frigoris, sed Deus « emittit verbum suum, » prædicationis, « et » per eam « liquefaciet ea, » nivem scilicet et crystallum, et alia quæ prædicta sunt. « Spiritus ejus » scilicet Spiritus sanctus, « flabit » super eos: « et » etiam « fluent aquæ, » id est, doctrinæ multæ exhibunt de populo illo. Vel hic ostendit auctoritatem, quia Deus mittet Verbum in Judæa, quia sic fuit prænuntiatum.

Ipse emittit Spiritum, « qui » per præsentiam corporis « annuntiat verbum suum, » id est prædicationem et doctrinam suam, « Jacob, » populo illi, et annuntiat « justitias, » id est, quomodo fiant homines justi « et judicia sua, » id est, quomodo tempore omnia disponat: quo judicio alios elegit, alios reprobavit, « Israel » populo illi per præsentiam corporis. Vel annuntiat verbum suum per apostolos et alios prædicatores: et justitias et judicia sua Jacob et Israel, id est, illis qui faciunt se similes Jacob, id est luctatores: et Israel, id est illis, qui sunt videntes Deum.

Hæc fecit Jacob. « Non » autem « fecit taliter omni nationi, » scilicet « judicia sua non manifestavit eis. »

IN PSALMUM CXLVIII.

TITULUS. *Alleluia Aggæi et Zachariæ.*

« Laudate Dominum de cælis. » Hic iterum habet Propheta materiam laudem Dei. Modus: In prima parte monet cælestes creaturas ad laudem Dei. In secunda, quæ incipit: « Laudate Dominum de ter-

ra, » admonet terrestres creaturas ad laudem ipsius Dei, quæ laus in alia vita plenius et perfectius fiet: et omnes ad laudem invitare est sua intentio, dicens:

Vos creaturæ, « de cœlis, » id est cœlestes creaturæ, « laudate Dominum: » et non tantum vos inferiores, sed etiam vos qui estis « in excelsis, » id est cherubim et seraphim, « laudate eum: » non ideo invitat angelos ad laudem Dei, ut aliquando cessent, vel eo monente magis laudent, sed sic admonendo, ostendit affectum suum scilicet quod sibi grata est laus eorum.

« Laudate eum, omnes angeli ejus, » id est, vos quos ipse mittit ad legationem suam in mundum: et vos « omnes virtutes ejus, » scilicet, qui nuntii non estis, « laudate eum. »

« Laudate eum, sol et luna, laudate eum omnes B stellæ, et » quid per singula? universum « lumen » laudet eum. Si sol dicatur habere spiritum, et luna, et cæteræ stellæ, per se possunt Deum laudare: si non, bene te laudant, quia sunt materia quare te laudamus. Non quia virtutes unius sunt, et tamen quandoque pro omnibus ponuntur, ut hic: quia longum est sibi omnes enumerare.

« Laudate eum cœli cœlorum, » propter hoc dicit, quod multos intelligit; « et aquæ quæ, » in rei veritate, « sunt super cœlos, » unde nobis pluviam descendunt per cataractas cœli, « laudent nomen Domini, » id est materia nobis sint laudandi Deum, attendentes inter cætera quod cum illæ aquæ, quæ spissi corporis sunt, teneantur subtilissimo corpore cœli, valde mirari possumus, et a laude Dei cessare C non debemus.

Ideo laudate, « quia ipse dixit, » id est voluit, « et facta sunt » omnia, id est ordinata de compositione quatuor elementorum: et etiam ipsam materiam fecit; et hoc est: « ipse mandavit, » id est firmiter statuit, « et creata sunt » etiam ipsa elementa, unde postea cætera ordinavit. In hoc versu bene ait contra illos qui dicunt mundum Deo cœternum.

Ipsa elementa inter cætera ordinavit, postea ea quæ fecit, « statuit ea » permansura « in sæculum, » id est per totum tempus præsentis vitæ, « et in sæculum » subsequitivum hujus « sæculi. » Cum dicatur in Evangelio: « Cœlum et terra transibunt (Matth. xxiv), » et hic dicantur permanere, non tamen sunt contraria, quia non dicuntur transire secundum substantiam, sed per solas qualitates, et illis ita statutis « præceptum posuit, et non præteribit » præceptum illud, quia sicut disposuit, sic adhuc permanent.

« Laudate Dominum. » Pars secunda. Vos, cœlestes, sic laudate, et etiam vos « de terra, » id est terrenæ creaturæ, « laudate Dominum. » Eligit quasdam nonas [Forte, noxias] creaturas, in quibus videt multos homines accusare Deum, et injustum reputare, et proponit nobis quia si quis dispositionem Dei cognoscat, in eis eum intelligit sicut in aliis esse laudandum: et inde dicit, « dracones, » laudate Do-

minum, per quos, ut videmus, Deus punit hostes suos ex meritis. Vel secundum Augustinum, « dracones, » id est vitæ illæ subterraneæ, quibus dracones incedunt, et maxime in quibus est aqua, quia igneæ naturæ sunt, et ibi refrigerant ardorem suum. « Et omnes abyssi, » id est profunditates maris, in quibus Deus punit inimicos, laudate Dominum, id est, præbete nobis materiam laudis, etc. Et quidquid sit in hac vita, licet injuste videatur esse facta, in alia quidem, quando cognoscemus quo consilio Dei sint facta, erunt nobis materia laudis.

« Iguis » etiam, id est combustio solis maxima, et « grando, » quæ contundit segetes, et multis modis nocet, « nix » etiam, et « glacies, » spiritus procellarum, » id est magnus ventorum impetus, qui dimergit naves in mari, et vindicat Deum de nautarum iniquitate, præbeant nobis materiam laudandi Deum: quamvis hæc omnia videantur stultis a Deo injuste facta, tamen debent nobis in hoc præbere materiam laudandi « quæ faciunt verbum ejus, » id est, per omnia serviunt voluntati ejus Dei.

« Montes et omnes colles, ligna fructifera et omnes cedri, » præbeant nobis materiam laudis.

« Bestiæ, » id est leones et ursi, et cætera indomita animalia, scilicet crudeles bestiæ, « et universa pecora, » ut boves et cætera animalia, domita scilicet præbeant laudem Deo per rationalem creaturam; « serpentes et volucres pennatæ. » Supradicta omnia ad litteram intellecta, hoc modo, ut dictum est, laudent Deum, scilicet quod præbeant nobis materias laudandi Deum. Possunt etiam allegorice sic discuti.

Per dracones namque et abyssos, et cætera prædicta, significantur mali secundum diversa genera malorum quæ sunt in eis. Dracones, id est crudelissimi homines; abyssi, id est profundissimi in vitiis; ignis, id est illi, qui in ardore concupiscentiarum sunt; grando, id est, illi qui contundunt sanctos suis tribulationibus; nix, id est frigidus in peccatis; glacies, id est congelati frigore infidelitatis; spiritus procellarum, id est homines facientes procellas, id est persecutiones in sanctos, fugando de loco ad locum: qui omnes faciunt verbum Dei, cum redeunt ad fidem et ad legem Dei. Montes, id est superbi; et colles, id est minus superbi; ligna fructifera, id est fructum honorum operum reddentes; D cedri, id est odorem spiritualium virtutum in se habentes; bestiæ, id est silvestres, scilicet rudes et imperiti; et pecora, id est mansueti serpentes, id est venenati homines, ut hæretici, et volucres, id est philosophi, qui habent pennas, id est sapientias diversorum librorum, per quas dicuntur volare, id est excellentiores aliis esse: isti omnes mali conversi laudant Dominum, id est de his omnibus elegit sibi Dominus aliquos qui in futura vita in quiete collocati laudabunt Dominum.

« Reges terræ et omnes populi, » sicut consules, « principes et omnes iudices terræ. »

« Juvenes et virgines, » id est diversi sexus; « senes cum junioribus, » id est diversæ ætates, « laudent

nomen Domini, quia exaltatum est nomen ejus solius, » sicut ait Apostolus : « Donavit illi nomen quod est super omne nomen (*Phil. II*). »

Quid per singula? « Confessio ejus, » Dei, id est laus debita ipsi Deo, est « super cœlum et terram, » quia nec coelestes, nec terrenæ creaturæ possunt eum sufficienter laudare. « Et » ille Deus « exaltavit cornu populi sui, » id est altitudinem : quia licet in hac vita altitudinem aliquam habeat, tamen ipsa altitudo per multas adversitates deprimitur : sed in alia vita ita exaltata erit, quod nulla adversitate poterit deprimi. Et « omnibus sanctis ejus, » sic exaltatis, est « hymnus, » id est laus cum cantico, qui sine intermissione laudant Dominum : sanctis dico, scilicet « filiis Israel : » et non dico carnalibus filiis, sed « populo appropinquanti sibi, » Deo scilicet, facienti se similem ipsi Deo.

IN PSALMUM CXLIX.

TITULUS : *Alleluia.*

Cantate Domino canticum novum. » Hic est iterum materia laus Dei. In prima parte monet sanctos jam in æterna quiete habitantes laudare Deum. In secunda, quæ incipit : « Exsultabunt sancti, » describit gaudium et potestates quas ipsi sancti in alia vita habebunt ; et invitat nos ad laudem, sic dicens : Vos Israel, jam videntes Deum in illa æterna Hierusalem, « cantate » illi « Domino » de creatione cœli et terræ, etc., « canticum novum, » scilicet de reparatione quam fecit Deus per incarnationem Filii sui : nec moneo omnes ad laudem ejus, quia « non est speciosa laus in ore peccatoris (*Eccli. xv*), » sed fit « laus ejus in Ecclesia, » in collectione « sanctorum. » Non tantum moneo cantare, sed etiam « lætetur Israel, » id est perfectiores, « in eo qui fecit eum » quia jam eo præsentem fruitur ; « et filii Sion, » id est fragiliores, illi et minores, « exsultent in rege suo, » quem præsentem habent et quo reficiuntur. Vel « filia » dicit ut utrumque sexum comprehendat : contra illos qui dicunt femineum sexum non esse redemptum.

« Laudent » etiam « nomen ejus in choro, » id est in concordia, et « psallant ei in tympano et psalterio, » non quia in superna patria his instrumentis utantur, sed gaudebunt de remuneratione quam habebunt de eo, quod hic fuerunt tympanum et psalterium. Per psalterium intelliguntur illi qui spirituali operatione Deo serviunt, sicut contemplatores. Per tympanum, quod fit per corium mortui animalis, intelliguntur illi qui seipos morti tradunt pro veritatis testimonio, sicut sancti martyres. Nota quia chorus est variarum vocum placens concordia, quæ concordiam charitatis significat, in qua laudandus est Deus, ut ait Apostolus : « Omnia vestra in charitate flant (*I Cor. xvi*). » Vel chorus est musicum instrumentum, cujus chordæ compares voces, nec discordes reddunt : et possumus hic notare principales virtutes, idem, cum dicit : « Laus in Ecclesia san-

ctorum ; » spem, cum dicit : « Lætetur Israel ; » charitatem, cum dicit : « Laudent nomen ejus in choro. »

Continuatio : Ideo psallite, etc., « quia beneplacitum est Domino, » in habitatione illa, « in populo suo, » quia nihil invenit in eo unde offendatur ; « et » propter hoc etiam, psallant, quia « exaltabit mansuetos in salutem » æternam.

« Exsultabunt. » Pars secunda. Item « sancti » illi sic exaltati « exsultabunt in gloria » et « lætābuntur » non exteriori canore, sed « in cubilibus suis, » id est in conscientiis.

Et non tantum interius exsultabunt, sed etiam exterius, et hoc dicit : « exsultationes Dei, » id est laudes Dei cum exsultatione factæ, erunt « in gutture eorum, » id est in corpore et ore, « et in manibus, » id est in potestatibus « eorum, » erunt « gladii ancipites, » id est verbum Dei, quo ipsi incident, et separabunt bonos a malis (*Math. xiii et xxv*) : qui gladii sunt ancipites, quia utraque parte incidunt, Veteri scilicet et Novo Testamento : vel quia in hac vita separant vitia et a corpore et ab anima. « Gladii » pluraliter dicit, quia singulæ personæ utentur gladio illo.

Ad quid erunt gladii in manibus? « Ad faciendam vindictam in nationibus, » id est in illis qui legem non habuerunt : et ad faciendas « increpationes in populis, » qui male usi sunt.

Et « ad alligandos reges eorum, » populorum, « in compedibus, » id est in æternis pœnis, ex quibus nullo modo poterunt se exsolvere : « et nobiles eorum, » id est nobiliores de omnibus, « in manibus ferreis, » quia punientur manibus eorum quibus in præsentem vitam malum et injurias intulerunt.

Quid singula enumerem? Ad hoc gladium habebunt in manibus « ut faciant in eis, » regibus et populis, « judicium conscriptum, » id est judicent eos secundum hoc quod in prophetis et aliis libris scriptum est ; veluti cum dicent : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (*Math. xxv*) : » et hæc « gloria » non est tantum sanctis apostolis vel summis sanctis, sed « omnibus sanctis » ejus » erit, quod habebunt hanc potestatem, consentiunt enim divinæ sententiæ, ut quotidie fit in sancta Ecclesia. Excommunicat quidem episcopus, ut os Ecclesiæ, cui consentit Ecclesia tota, dicens : Amen.

IN PSALMUM CL.

TITULUS : *Alleluia.*

« Laudate Dominum in sanctis. » Hic iterum invitat Propheta ad cantandum alleluia, non adhuc tendentes ad patriam, sed jam positos in thalamo regis, jam gaudentes nuptiis, jam conformatos imagini Dei, ad quod admonerat a principio libri. Materia est laus Dei, jam quidem nuptialis.

Et ostendit unde debeant laudare Dominum, et quomodo, dicens : « Laudate Dominum in sanctis ejus, » id est in consideratione sanctorum, quos ipse misericorditer justificavit, et mirabiliter remunerera-

vit « laudate eum » etiam « in firmamento, » id est in consideratione firmamenti, scilicet quod nos ita firmavit, et in tanta requie collocavit quod jam nullus, neque homo, neque diabolus, poterit aliquo modo nocere firmamento « virtutis ejus, » Dei scilicet, quod ipse Deus cum magna virtute fecit. Ad hoc enim ut nos in illa requie collocaret, et imagini suæ conformaret, fecit Filium suum incarnari, et etiam mortis tormento affligi.

« Laudate » etiam « cum in virtutibus ejus, » id est, de hoc quod ipse tradet regnum Deo Patri; et habet alia translatio, « in potentatibus ejus. Laudate » quoque « eum secundum multitudinem magnitudinis ejus. » Sicut magnitudo Dei sine fine est, ita sine fine laudate eum : in hac vita enim, quæ brevis est et finem habet, non potest laudari Deus secundum suam magnitudinem. Ostenso unde sit laudandus Deus, ostendit quomodo sit laudandus, dicens : « Laudate eum in sono tubæ. » Per tubam, quæ hortatur homines ad bellum, vel ad festivitatem, intelliguntur sancti prædicatores, qui nos hortantur ad pugnam contra vitia, et Deo festivitatem celebrare; quasi ita diceret : Vos, sancti præcones, laudate Deum de præmio vestræ tubæ et vestræ exhortationis : « laudate eum » similiter « in psalterio et cithara, » id est de remuneratione psalterii, id est contemplativæ, et pro præmio activæ vitæ, quæ per citharam significatur, sicut ante ostensum est.

« Laudate eum in tympano et choro, » id est de præmio vestræ mortificationis, sicut sancti martyres, qui per tympanum habentur : et pro mercede concordie et unanimiatis quam in hac habuistis : quæ concordia per chororum intelligitur, in quo fit conformis sonus. « Laudate eum in chordis et organo. » Per chordas, quæ multum attenuantur et extenduntur, et dulcem sonum reddunt, intelliguntur illi qui seipsos attenuant affligendo per jejunia, per vigilias, et aliis modis, et ad Deum se semper extendunt, nihil facientes pro favore, sed omnia amore Dei, et operibus suis dulcem et jucundam proferunt Deo cantilenam. Per organum, in quo multæ fistulæ unam concordiam reddunt, intelliguntur illi in quibus multa genera virtutum ad unum tendunt, et concordia charitatis colliguntur; quasi diceret : Laudate eum de præmio vestræ attenuationis, et de præmio concordie, quam in multis habuistis.

« Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis. » Per cymbala, ubi duo simul percutiuntur, intelliguntur illi qui se invicem exhortantur ut bene resonent Deo in activa vita : vel ut jubilent, id est, tanta mente concipiant lætitiā, quam non sufficiant voce exprimere. Quasi diceret : Laudate Deum pro remuneratione vestræ bonæ exhortationis. Quid plura? « Omnis spiritus laudet Dominum, » id est vos omnes facti spirituales et corpore spiritali et subtili. Benedictus Deus. Amen. Laudate eum.

« Gloria Patri. » Iste versiculus post unumquemque

psalmum cantatur, ideo scilicet quia unusquisque psalmus sive sit exhortatorius, sive de laude Dei tractet, de historia, vel quocunque modo fiat, semper sit cooperatione Trinitatis. Sic igitur exponatur : « gloria, » id est fama, cum laude frequenter cantetur et proferatur a nobis, « Patri, et Filio, et Spiritui sancto, » ut in omnibus operibus nostris semper honorificetur Deus et laudetur, sicut Apostolus hortatur : « Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite (I Cor. x). » Tunc equidem glorificatur Deus in omnibus operibus nostris, quando declinantes in malis actionibus nostris; sive cogitationibus bene volumus, et bene operamur : non terrenorum appetitu, sed cœlestium affectu : et quiddid boni agimus, totum divinæ misericordiæ ascribimus : nec tamen ideo dico ut gloria sit Patri, ut nunc tantum habeam causas novas, quibus admeam eum glorificari, sed « sic, » id est, pro his causis offeratur gloria, « ut, » id est, pro quibus « erat » offerenda et reddenda gloria « in principio, » id est ante mundi constitutionem, « et nunc, » id est in præsentī, « et semper » erit, « et » erit « in » futura « sæcula, » constantia multis « sæculorum, amen, » id est fiat, et iterum sit. Semper enim fuit Deus misericors, licet aliquando non essent quibus misereretur, sed omnipotens semper benignus, et quod fuit, est et erit, quia immortalis est et æternus. Pro his igitur omnibus et dignum et justum est ut semper a creaturis honorificetur et magnificetur. Benedictus Deus, amen. Sciendum, quod triplex est modus cogitationum nequam : unus earum quæ de liberatione et proposito peccandi mentem contaminant; alius earum quæ delectatione quidem peccandi mentem perturbant, nec tamen ad consensum peccati pertrahunt; tertius earum quæ naturali motu mentem percurrentes, non tamen hanc ad patranda peccata illiciunt, quam a bonis, quæ cogitare debuit impediunt : veluti cum phantasmata rerum, quæ aliquando supervacue gesta vel dicta novimus, ad memoriam reducimus, quarum crebra retractatio, quasi importuna muscarum improbitas, oculos cordis circumvolare ac spirituales ejus aciem inquietare magis quam excæcare consuevit. A cunctis autem his cogitationum nequam generibus castigari monuit Salomon, cum dicit : « Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit (Prov. xiv) : » cujus monita sequentes, agamus sollicite, ut si quid consensu perpetrandi facinoris in animo deliquimus, cito hoc confessione et dignis pœnitentiæ fructibus abstergamus. Si delectatione peccandi nos tentari senserimus, noxiam delectationem crebris precibus ac lacrymis, crebra recordatione perpetuæ amaritudinis, pellamus : et si nos solos ad hanc propulsandam sufficere non posse viderimus, fratrum quæramus auxilia, ut quod nostris viribus nequimus, illorum consilio et intercessionem sumamus. « Multum enim valet deprecatio justī assidua (Jac. v); » et sicut idem promisit : « Oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, di.

mittentur ei (*Ibid.*), » quia supervacuis cogitationibus ad integrum carere non valemus. Has in quantum possumus, intercessione bonarum cogitationum, A et maxime frequenti Scripturarum meditatione fagemus.

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

COMMENTARIA IN CANTICA ALIQUOT

Quibus Ecclesia perinde atque Psalmis David utitur.

CANTICUM ISALÆ PROPHETÆ.

Confitebor. Hic ascribitur titulus, Canticum Isaie prophetæ, quia Isaïas in præcedentibus suæ prophetiæ verbis casum hominis, et iram Dei mitigatam, et hominem ad pristinam dignitatem reparatum per Filium incarnatum prophetat. Materia est Christi adventus. Modus, quod ostendit quæ bona ex illo adventu hominibus proveniant. Intentio est, hortari ad laudem pro incarnatione Filii.

Vox filii prophetantis: *Confitebor tibi, Domine*, id est, laudabo te, *quoniam iratus es mihi*, id est, toti humano generi, culpa parentis, et *conversus est furor tuus*, id est, ira tua dimittendo peccata, et *consolatus es me* spe æternæ beatitudinis: non ideo confitetur, quod iratum fuisse intelligit, sed quia de ira ad misericordiam conversus sit.

Ecce ita consolatus es me, quod *Deus iratus* prius, modo factus es *Salvator meus* ab originali peccato mundans, ideo deinceps *agam*, id est, promovebor in virtutibus *fiducialiter*, id est, securus sum de præmio, si quid boni gessero, *non timebo* diabolium, vel peccatum quod habitat in mortali corpore, quia iste *Salvator* refrenabit utrumque.

Ideo non timebo, quia *Dominus fortitudo mea* est contra illa, et *est laus mea*, id est, faciet me laudabilem in æterna vita: et hæc omnia ideo sunt mihi, quia creator *factus est valens creaturæ mihi in æternam salutem*.

Haurietis. Convertit se ad illos, qui erant in tempore incarnationis: quasi dicat: Ego in ænigmate prophetico spiritu salvandum me video, vos autem aperte *haurietis aquas* doctrinæ et baptismatis in *gaudio* spirituali, *de fontibus*, id est, de multiplici abundantia *Salvatoris*, et alter alteri *dicetis* et admonebitis alios *in illa die* incarnationis. *Confitemini Domino*, et *invocate nomen ejus*, id est, præparate vos dignos ad invocandum.

Notas facite. Hoc etiam dicetis: *Notas facite in populis* prædicando *ad inventiones ejus*, id est, salvationem, et omnem viam sapientiæ et scientiæ, quam invenit et ostendit fidelibus suis: et ne velitis nomen Dei usurpare vobiscum sicut Adam fecit, sed

A *semper mementote quoniam excelsum est nomen eius et punit superbos.*

Hoc etiam dicetis: *Cantate Iste Domino, quoniam in his magnifice fecit et dignus est laude: et dicetis etiam: annuntiate hoc*, id est, hanc salvationem, *in universa terra* ubique gentium, ista salvus omnes colligit.

Exulta. Quasi omnibus jam est annuntians, *sed tu, o habitatio Sion*, id est, o vos Judæi principaliter, *exulta et lauda* ideo, *quia sanctus Israel*, id est, ille qui sanctificat Israel, est *magnus in medio tui* de vobis natus, inter vos conversatus.

CANTICUM EZECHIÆ REGIS JUDA.

Ego dixi. Canticum istud est ab Isaia scriptum, tamen non nomine ejus intitulatur, sed nomine Ezechiae, qui ab Isaia loquens inducitur. *Ezechias* cum in multis Deo deserviret, in hoc peccavit, quod excelsa non abstulit, unde a Deo gravi infirmitate percussus, ab Isaia meruit audire: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives.* Ille ergo gravi compunctione conversus ad parietem, peccata deflevit, et rursum ab eodem Isaia audire meruit, quod Deus poenitentia illius placatus, quindecim annos vitæ superinduxit. Postquam igitur Ezechias de infirmitate convaluit, hoc Deo canticum liberatori suo cecinit, in quo et peccati sui et infirmitatis meminit, ut ex opposito tribulationis gratior appareat modus liberationis. Materia est ipse Ezechias in infirmitate positus, et ab infirmitate liberatus. Modus est, quod ostendit quare in illam infirmitatem corruerit, propter peccata sua, et qualiter in infirmitate se habuerit, scilicet, quam graviter poenituerit, et qualiter per poenitentiam purgato peccato, convaluerit. Intentio est hortari ad poenitentiam. Notandum est, Isaïam in verbo Domini loquentem, et vicinam mortem annuntiantem, Ezechiae non esse mentitum, quamvis ille convaluit. Dominus enim sub conditione solet loqui, quia dicit: *Morieris, nisi poenitueris.*

Verba Ezechiae, recolentis qualiter in infirmitate se habuerit: *Ego dum infirmarer dixi*, id est, deliberavi: *Vadam ad portas inferi in dimidio dierum meorum*, quia dies meos non consummavi in studiis bonorum operum.